

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

3 1761 00382506 4

vol 26

TRINITY UNIVERSITY
LIBRARY,

N. 9 S.H. 17 No. 9

พระ

Triphala

[Triphala]

ลุตตนิทปิฏก ขุททกนิกาย

Khuddaka - Nikaya

มหานิทเทส Mahanidessa

พระอุทัยดีเถร ที่พระเทพโมลี วัดมหาธาตุ

ชำระแล้ว

พิมพ์เป็นส่วนพระราชกุศล

ในมงคลสมัยแห่งสิริราชสมบัติได้ ๒๕ ปี บริบูรณ์

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

จิร รัชเช ปติภูจาดุ.

BL

1411

T8

1893

V.26

อาร์มิกกา.

ศุภมัตตพระพุทธศาสนกาลเปนนิตติภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๑ พรรษา
มัตตยบันกาล มลิตสังวัจนรามาชค กาฬมิกษปาฏิบทโสรวาร
บริเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฏ
บรมเชยรัตนราชวรางษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชติยราชนิกรโตม จาตุรันต
บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริห์ว่า พระพุทธศาสนโนวาททั้งปวงซึ่งกุดบุตรได้ศึกษา
แลปฏิบัติสืบมาจนบัดนี้ ย่อมเนื่องอยู่ในพระปริยัติไตรปิฎกทั้งสิ้น แต่
กาลก่อนมา พระเจ้าแผ่นดินที่นับถือพระพุทธศาสนา ย่อมทรงพระราช
ศรัทธาเป็นสาธุชนูปถัมภก ให้กำลังแก่พระสงฆ์พุทธสาวกให้ทำสังคีติชำระ

ชาวมักกา.

พระไตรปิฎกปริยัติธรรม หลายครั้งหลายคราว เปนราชประเพณีสืบมา
แลจารึกเปนอักษรลงในใบลานเปนฉบับคัดลอกต่อกัน ไป จึงเป็นฉบับ
แพร่หลายไปในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งปวง แต่ก่อนมาประเทศ
ที่นับถือพระพุทธศาสนา ยังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยลำพังตัว
พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ได้ทำนุบำรุงอุดหนุนการศาสนา
อยู่หลายประเทศด้วยกัน คือ กรุงสยาม เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว
เมืองเขมร เมื่อเกิดวิบัติอันตราย พระไตรปิฎกขาดสูญบกพร่องไปในเมือง
ใดก็ได้เอาใคร่หยิบยืมกันมาลอกคัดลงฉบับบริบูรณ์ ถ่ายกันไปถ่ายกันมาได้
แต่ในกาลทุกวันนี้ ประเทศลังกาแลพม่า ตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ
ผู้ปกครองรักษามันเมือง ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ก็ทำนุบำรุง
แต่อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมือง หาได้อุดหนุนการพระพุทธ
ศาสนา เหมือนอย่างพระเจ้าแผ่นดินซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาแต่ก่อน ไม่
พระสงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ก็ต่างคนต่างประพฤติตามลำพังตน
คนที่ชั่วมากกว่าดีอยู่เป็นธรรมดา ก็ชักพาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอน
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิปริตผิดเพี้ยนไปตามอัธยาไศรย ส่วนเมือง
เขมรนั้นเล่า ก็ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุน
พระพุทธศาสนาให้เป็นการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวที่อยู่ในพระ
ราชอาณาเขต สยาม เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมืองก็นับถือพระพุทธ
ศาสนาวิปริตแปรปรวนไปด้วยเจือปนผีตางเทวดา จะเอาเป็นหลักฐาน
มั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตรปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาดไปในเวลานี้ จะหา
ที่สอบสวนลอกคัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธศาสนา

อาร์มิกดา.

ยังเจริญมั่นคงถาวรอยู่แต่ในประเทศสยามนี้ประเทศเดียว จึงเป็น
เวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตรปิฎก ให้ถูกต้องบริบูรณ์แล้วสร้างขึ้นไว้
ให้มากฉบับแพร่หลาย จะได้เป็นหลักฐานเชื่อถือของศาสนธรรม
คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบ ไปภายหน้า ก็กรรมอันใดที่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสสั่งสอน ย่อมเป็นกรรมอันวิเศษอุดมยิ่ง ซึ่งจะ
นำให้สัตว์พ้นจากทุกข์ภัย ได้ โดยจริงเป็นธรรมวิเศษเที่ยงแท้ ย่อมจะ
เป็นที่ปราดนาของผู้ซึ่งมีปัญญา ได้เล่าเรียนตรึงตรองแล้วปฏิบัติตาม
ได้รับผลมากน้อยตามประสงค์ ก็คงจะยังมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรู้เพื่อ
ปฏิบัติตามสืบไปภายหน้าเป็นแท้ จึงเป็นธรรมที่ควรจะสงวนไว้ให้เป็น
ประโยชน์แก่ชนภายหน้า ก็การสร้างพระไตรปิฎกในประเทศสยาม ที่มีมา
แต่โบราณนั้น จารึกเป็นอักษรขอมลงในใบลานเพื่อเป็นของถาวรมั่นคง
แต่กาลที่ทำการลำบาก กว่าที่จะสำเร็จแต่ละคัมภีร์ก็เป็นการเหน็ดขำมาก
ยากที่จะให้ฉบับพระปริยัติธรรมแพร่หลายไปได้ อนึ่งในสยามรัฐมณฑลนี้
แต่เดิมได้เคยใช้อักษรขอมเป็นแบบฉบับมา จึงทำให้ชนเป็นอันมาก
เข้าใจเสียว่าอักษรขอมเป็นของรองรับเนื้อความในพระพุทธศาสนา เมื่อ
จะกล่าวโดยที่จริงแท้แล้ว ตัวอักษรไม่เป็นประมาณ อักษรใดใดก็ควรใช้ได้
ทั้งสิ้น ประเทศอื่นที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ ลังกา พม่า ลาว เขมร
 เป็นต้น ก็สร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรตามประเทศของตน ๆ ทุกประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นการเช่นกล่าวมา
แล้วข้างต้นนี้ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ได้ตรวจสอบพระไตรปิฎกให้ถูก
ถ้วนแล้วเลดพิมพ์ด้วยอักษรสยาม เป็นคัมภีร์เล่มหนึ่งบ้างสองเล่มบ้าง

อาร์มิกดา.

เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า จะเป็นประโยชน์ดีกว่าจาริกลงในไบลาน
เรียงพิมพ์ครั้งหนึ่งดี ได้หลายร้อยฉบับ จะหยิบยกไปมากก็ไม่เป็นการลำบาก
ท่านผู้ที่จะดูสอบสวนก็ง่าย เพราะหนังสือคัมภีร์หนึ่งก็รวบรวมอยู่ในเล่ม
เดียวกันไม่กระจัดกระจายขาดตกบกพร่อง ถึงแม้ว่ากระดาษจะไม่เป็นของ
มันคงถาวรเสมอด้วยไบลานก็จริงอยู่ แต่ตีพิมพ์ครั้งหนึ่งมากกว่าจาริกใน
ไบลานหลายสิบเท่า แลถ้าเก็บรักษาไว้ดี ๆ แล้ว ก็อยู่ทนนานได้นับด้วยร้อยปี
เมื่อฉบับใดเป็นประโยชน์ที่ต้องการมาก ก็ตีพิมพ์เพิ่มขึ้นได้อีกมากกว่า
แลเร็วกว่าที่จะจารลงในไบลาน พระคัมภีร์พระปรียัติธรรมก็จะแพร่หลายสม
บุญในสยามรัฐมณฑลสืบไปภายหน้า ทรงพระราชดำริเห็นเป็นประโยชน์
ดังนี้ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะตีพิมพ์พระปรียัติธรรมขึ้นให้แพร่หลาย เป็น
การเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า
อีกประการหนึ่ง การซึ่งมีพระราชประสงค์จะตีพิมพ์พระปรียัติธรรมครั้งนี้
ได้มีพระราชหฤทัยมุ่งหมายจะใคร่ให้ได้สำเร็จลง ทันทกำหนดซึ่งทรงตั้ง
พระราชหฤทัยไว้ว่า ถ้าเสด็จดำรงอยู่ในศิริราชสมบัติได้ถึง ๒๕ ปี
จะโปรดให้มีการมหกรรมฉลองพระไตรปิฎกนี้ ให้เป็นการพระราชกุศลใน
มงคลสมัย ก็การซึ่งจะเสด็จดำรงอยู่ได้หรือไม่ได้ จนถึงกำหนดที่เวลานั้น
ก็เอาเป็นประมาณแน่ไม่ได้โดยธรรมดา แต่ทรงพระราชดำริว่า การซึ่งทรง
พระปรารภตรวจสอบพระไตรปิฎกแลสร้างขึ้นให้แพร่หลายนี้ จะเป็นการมี
คุณแก่ชนทั้งปวงทั่วไป นับว่าเป็นการพระราชกุศลอันใหญ่ เป็นไปในทาง
ที่ชอบธรรม คงจะเป็นเครื่องอุปถัมภ์ให้ได้สำเร็จดังพระบรมราชประสงค์
จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่ง สมเด็จพระเจ้าอนังยาเธอ

จารย์ภักดา.

เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นแม่กอง
จัดการที่จะตีพิมพ์พระไตรปิฎก แลโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานอาราธนา
พระบรมวงษานุวงศ์ซึ่งทรงผนวช แลพระราชาคณะเถาเถยกรมเปรียญผู้รู้
พระปริยัติธรรม มาประชุมทั้งพระราชดำริพระราชประสงค์แล้ว ได้
แบ่งปันกันตรวจตราแก้ไขต้นฉบับส่งลงพิมพ์ แล้วสำเร็จบริบูรณ์ตาม
พระบรมราชประสงค์

ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลในการซึ่งได้ทรงสร้างพระปริยัติธรรม
ครั้งนี้ แก่มหาชนนิกรทั่วไป ขอให้พระปริยัติธรรมอันตีพิมพ์ขึ้นไว้นี้
ดำรงอยู่สืบไปสิ้นกาลนานเทอญ

ฯ

Transliteration of the Siamese alphabet and signs as used in the Pali text of this book.

Vowels.

Initial. ဂ or ခ ခာ ခိ ခိ ခု ခု ခေ ခေ.

 a á i í u ú o o.

Medial & final. ခ ခ ခ ခ ခ ခ

Place. over after over under before consonants.

Consonants.

က ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ

k kh g gh ñ c ch j jh ñ

ဂ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ

t th d dh n t th d dh n

ပ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ ခ

p ph b bh m y r l v s h l m.

Example.

ဗဂ ခိဓာ ခါဓာ ခိဓိဓ ခိဓိ ခုဗ ခုဗ ခေဗ ခေဗေ.

atha attá ása' iddhi íd'í uju úrú eke og'ho.

Reading stanzas.

พุทฺธโธ สุกฺกโธ กรุณามหัณฺณโว,
Buddho susuddho karuṇāmahannavo,

โยจฺจันตสุทฺถัปปพรภาณโลจโน,
Yocantasuddhabbarāṇaṇalocano,

โลกัสส ปาปุปฺปิเลสฆาตโก;
Lokassa pápúpakilesaghátako;

วันทาไม พุทฺธ อหมาทเรน ต. ต.
Vandāmi Buddhā ahamádarena tam.

ธัมโม ปทีโป วีย ตัสส สัตถุโน,
Dhammo padīpo viya tassa satthuno,

โย มัคคปākāมตเถททินฺโก,
yo maggapākāmatābhedabhinnaṇako,

โลกุตฺตโร โย จ ตตฺถตฺถิปโน
Lokuttaro yo ca tadatthadīpano;

วันทาไม ธัมม อหมาทเรน ต. ต.
Vandāmi Dhammā ahamádarena tam.

สังโฆ สุขเขตฺตานิยฺมิเขตฺตตฺถวิญฺญโต,
Sangho sukhettābhyatikhettasaññito,

โย ทิฏฺฐันโต สุกฺกานุโพธิโก,
Yo ditṭhasanto sugatānubodhako,

โลลัปปีหิโน อริโย สุเมธโส;

Lolappahíno ariyo sumedhaso;

วันฑามิ สังฆัง อหมาดาเรณ ตัง.

Vandāmi Saṅgham ahamádareṇa tam.

อิจเจวเมกัณตภิปุชเนยฺยัก,

Icevamekantabhipuṇjaneyyakam,

วัตถุตตยัม วันทยตาภิสังฆต,

Vatthuttayam vandayatabhisankhatam,

ปุณฺณัม มยา ยัม, มม สัพพูปัตถวา,

Puññam maya' yam, mama sabbupaddava,

มา โหณฺตุ เว ตัสส ปภาวสัทธิยา.

Mā hontu ve tassa pabhāvasiddhiya.

ภิกคฺคตบปฏฺติ.

ขุทฺทกนิกาย

คามสฺสุตตนิทเทส	นำ	๓
คุทฺทขุทฺทสฺสุตตนิทเทส	„	๒๑
ทฺทขุทฺทขุทฺทสฺสุตตนิทเทส	„	๕๗
สฺสขุทฺทขุทฺทสฺสุตตนิทเทส	„	๗๘
ปรมฺขุทฺทขุทฺทสฺสุตตนิทเทส	„	๙๖
ชราสฺสุตตนิทเทส	„	๑๑๐
ติสฺสเมตฺเตยฺยสฺสุตตนิทเทส	„	๑๓๐
ปฺลสฺสุตตนิทเทส	„	๑๕๐
มาคณฺทียสฺสุตตนิทเทส	„	๑๖๙
ปฺราเภทสฺสุตตนิทเทส	„	๑๙๕
กถหวิวาทสฺสุตตนิทเทส	„	๒๓๖
จุฬวิยฺหสฺสุตตนิทเทส	„	๒๖๖
มหาวิยฺหสฺสุตตนิทเทส	„	๒๘๕
ตฺวฏฺกสฺสุตตนิทเทส	„	๓๑๘
ขัตติยตฺถสฺสุตตนิทเทส	„	๓๗๗
สวปฺตสฺสุตตนิทเทส	„	๔๒๒

ไฉนบัดนี้

อสุทธปาฐ	สุทธปาฐ	หน้า	บันทึก
บิณฑิ	บิณฑิ	๓	๑๕
อานาปานัสสติ	อานาปานัสสติ	๖	๑๘
ยนิธานบัตโต	ยนิธานบัตโต	๑๐	๒๐
ธัมมานุสรมปฏิปทาย	ธัมมานุสรมปฏิปทาย	๑๒	๑๐
อภิปกณณ	อภิปกณณ	๑๗	๘
พินนตกริตวา	พินนตกริตวา	๑๘	๒๒
สันธเปติ	สันธเปติ	๒๐	๓
คหายุ	คหายุ	๒๑	๓
วูปกฏเจ	วูปกฏเจ	๒๕	๑๕
ปริยาทนิณจิตต	ปริยาทนิณจิตต	๕๗	๒๓
ทกขเวทนีโย (เกิน)		๕๘	๘
ลล วา	ลล วา	๖๑	๑๑
ตกในช่องที่ ๑๐	น	,,	๒๓
ยัสสัสสทา	ยัสสัสสทา	๖๖	๒๕
อุทธานิ	อุทธานิ	๖๗	๘
สุปปิบันโน	สุปปิบันโน	๗๑	๗
สุปปิบันนัตตา	สุปปิบันนัตตา	,,	๘
เสยโย หมดมี	เสยโย หมดมี	๗๕	๑๐
อิตวา	อิตวา	๘๐	๑
ลล	ลล	,,	๒๕
อริยวัจจิกมคเคน	อริยา อวัจจิกมคค	๘๑	๘
ชราวมรณ	ชาติชราวมรณ	๘๗	๒๑

โศคนบัตร.

อสุทฺธปาจ	สุทฺธปาจ	น้ำ	บันทึก
สัตตม	สัตตม	๔๐	๗
น (เกิน)		๑๐๗	๑๖
น ปน บัจเจติ	น ปเนติ น บัจเจติ	๑๐๘	๑๖
ปฏินันตา	ปฏินันตา	๑๒๐	๑๐
ภช วิช	ภช วิช	๑๓๓	๒๒
ชาติปปาทมฺหิ	ชาติปปาทมฺหิ	๑๓๗	๑๖
วาทยนฺติ	วาทยนฺติ	๑๕๐	๘
สาริปุตฺตสุมารฺณว	สาริปุตฺตสุมารฺณว	๑๖๘	๑๐
โมชมบารฺณนฺติ	โมชมบารฺณนฺติ	๑๗๑	๑๓
อณาวา	อณาวา	๑๗๔	๕
อภินฺวณ	อภินฺวณ	๑๗๕	๑๑
อาเนลฺลชาภิลฺลาโร	อาเนลฺลชาภิลฺลาโร	๑๗๖	๗
อนุปฺพิตาเมต	ปทานุปฺพิตาเมต	๑๗๘	๕
สณฺฑวาน	สณฺฑวาน	๑๘๓	๒
อตฺตนา ไว โยค	อตฺตนา ไว โยค	๑๘๔	๑๘
สุขเตสฺสุ ทุกฺขโต	สุขเตสฺสุ ทุกฺขโต	„	๒๑
ทุกฺขเตสฺสุ ทุกฺขโต	ทุกฺขเตสฺสุ ทุกฺขโต	„	๒๒
คาเม	กาเม	๑๘๖	๔
วิกาเล กาลสณฺฑิตา (เกิน)		๒๐๑	๑๘
นิทานวต	นิทานวต	๒๐๓	๒๔
สมันนาคต	สมันนาคโต	„	๒๕
อานาปุจฺณบิ	อานาปุจฺณบิ	๒๑๑	๒๔
กถิ	กถิ	„	๒๕

ไดโนเสาร์.

ชื่อสัตว์	ชื่อสัตว์	น้ำ	บันทึก
โย เออร์โป...ลาตัมปายิตัด (เกิน)		๒๑๓	๑๓
วัดคานัน ภา	สมีคคานัน ภา	๒๑๕	๑๑
อัมพิล	อัมพิล	๒๒๒	๑๔
สุขปลัเวที	สุขปลัเวที	๒๓๓	๓
อัสตาย	อัสตาย	๒๓๔	๑๔
ตกในช่องที่ ๓	ยี่	๒๓๗	๑๕
มัจฉเวยุดดา	มัจฉเวยุดดา	๒๔๑	๑๓
กุโต นิทานา	กุโตนิทานา	,,	๑๕
อภูปาธา	อภูปาธา	๒๔๖	๕
ราชโปริเสน	ราชโปริเสน	๒๔๘	๔
มานโว	มานโว	,,	๑๓
กิตติต ปกิตติต	กิตติต ปกิตติต	๒๖๒	๔
ฉาปาปริธาติบี	ฉาปาปริธาติบี	๒๘๐	๒๕
ลีโลโก	ลีโลโก	๓๑๓	๑๒
กตโม อาคารมุนิ	กตเม อาคารมุนโย	๓๑๕	๑๒
ภาคี ภา	ภาคี ภา	๓๒๓	๑๕
อักษิภูฏาน	อักษิภูฏาน	๓๓๒	๒๑
มมเยถ	มมาเยถ	๓๔๓	๗
บัจมัททิกตาย	บัจมัจฉิกตาย	๓๔๔	๑๔
อัมปมาโท	อัมปมัตโต	๓๕๓	๘
ชาตเวทลโม	ชาตเวทลโม	๓๘๑	๑๕
อัมลลูปาธา	อัมลลูปาธา	๔๑๔	๒๒
โอเวทย์ย อนุสาเลียม	โอเวทย์ยานุสาเลียม	๔๘๓	๑๑

ลุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย

นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส.

อวัจจวคฺคิโก.

ปจฺโม กามลุตตันตนิทเทโส.

กามํ กามยมานัสส ตัสส เจ ตํ สมิชฺชนติ,
อัทธํ บัณฺฑิมโน โหติ, ลัทธํ มัจฺโจ ยทิจฺฉติ.

กามํ กามยมานัสสาติ กามาติ อุตฺตานโต เทวํ กามา: วัตฺถุกามา จ,
กิลเลสกามา จ.

กตเม วัตฺถุกามา ? มนาบิกา ฐา, มนาบิกา ลัทธา, มนาบิกา
คณฺฐา, มนาบิกา รสา, มนาบิกา โสภณํ, อตฺถกามา, ปาปุณฺณา,
ทาสสา, อเชพิกา, กุกกุฏสูทรา, หัตถิกวาฬสวพา, เขตฺตํ, วัตฺถุ,
หิรัณฺณํ, สุวณฺณํ, คามนิคมราชธานีโย, วัจฺจํ จ, ชนปโท จ,
โกโล จ, โสภณํ, ยกิลฺลํ, วัจฺจํ, วัตฺถุกามา. อมฺยัง

ขัตตา กามา, อนาคตา กามา, บัจฺจุบับันนา กามา, อังคัตต
 กามา, พหิตฺธา กามา, อังคัตตพหิตฺธา กามา, หีนา กามา, มัชฌิมา
 กามา, ปณฺเฑตา กามา, อาปาเยกา กามา, มานุสิกา กามา, ทิพฺพา
 กามา. บัจฺจุบฺภูจिता กามา, นิมฺมิตา กามา, ปรมนิมฺมิตา กามา.
 ปริศฺคหิตา กามา, อปริศฺคหิตา กามา. มมายิตา กามา, อมมายิต
 กามา. ลัพเพปิ กามาวรธา อัมมา, ลัพเพปิ รูปาวรธา อัมมา,
 ลัพเพปิ อรูปาวรธา อัมมา, ตณฺหาวัฏฏกา ตณฺหารัมมณา กามนียตฺเตน
 รชนียตฺเตน - มทนียตฺเตน กามา; อิมะ วุจฺจันติ วัฏฏกามา.

กตเม กิเลสกามา ? ฉนฺโท กาโม, ราโค กาโม, ฉนฺทราโค
 กาโม, ลกฺขฺโป กาโม, ราโค กาโม, ลกฺขฺปฺปราโค กาโม; โย
 กามะสุ กามฉนฺโท, กามราโค, กามฉนฺทํ, กามตณฺหา, กามเสนฺโท,
 กามปริฬาโห, กามมุจฺจนา, กามชฺโชนฺธานํ, กาโมโฆ, กามโยโค,
 กามุปาทานํ, กามฉนฺทนีวรณํ;

อัทธลํ กาม เต มฺหฺตา, ลกฺขฺปา กาม ชายสิ;

น ตํ ลกฺขฺปฺปยิสฺสามิ, เอวํ กาม น เหนฺยสิ:

อิมะ วุจฺจันติ กิเลสกามา. กามํ กามยมานัสฺสาติ : กามํ กามยมานัสฺ
 อิจฺจมานัสฺ สาหิยมานัสฺ บัตตยมานัสฺ ปิหยมานัสฺ อภิชฺชปฺปมานัสฺสาติ
 กามํ กามยมานัสฺ.

ตัสฺส เจ ตํ สมิชฺฌตีติ ตัสฺส เจติ : ตัสฺส ขัตติยัสฺส วา
 พฺรหฺมณัสฺส วา เวลลัสฺส วา สุกฺกัสฺส วา คหฺภูจัสฺส วา บัพฺพิตัสฺส วา
 เทวัสฺส วา มนุสฺสัสฺส วา. ตันติ : วัฏฏกามา วุจฺจันติ มนาบิกา รูปา,
 มนาบิกา ลกฺขฺทา, มนาบิกา ฉนฺธา, มนาบิกา รสา, มนาบิกา
 โผฏฺฐัพฺพา. สมิชฺฌตีติ : อิมฺหิ สมิชฺฌตีติ ลภติ ปญฺญลภติ อธิคฺจฺจติ
 วจิตฺตํ ตัสฺส เจ ตํ สมิชฺฌตี.

อัทธธา ปัตติมโน ไหตติ อัทธธาติ : เอกังสวณํ นิสัสสยวณํ นิก-
 ขวณํ อเทวัสสวณํ อเทวพิหกวณํ นิโยควณํ อปฺปนฺนกวณํ
 อวตฺถาปนวณเมตฺ อัทธธาติ. ปัตติ : ยา บัณฺจกามคุณปฏิสันฺนุตฺตา
 ปัตติ, ปามุชฺชํ, อามอทนา, ปโมทนา, หาสฺ, ปหาสฺ, วิตติ, ตญฺจิ, โอทคฺยํ,
 อิตฺตมณฺดา, อภิปรุณฺดา จิตตัสส. มโนติ : ยํ จิตตํ, มโน, มานลํ,
 หทยํ, บัณฺทวํ, มโน, มนายนนํ, มนินฺทวํ, วิณฺณาวณํ, วิณฺณาวณกัณฺโธ,
 ตชฺชา มโนวิณฺณาวณธาตุ; อยํ วุจฺจติ มโน. อยํ มโน อิมาย ปัตติยา สหคโต
 ไหติ, สหชาโต สัสฺสวโจ สัมปยุตฺโต เอกุปฺปาโต เอกนิโรธो เอกวตฺถุโก
 เอการมฺมโน. ปัตติมโน ไหตติ : ตญฺจํมโน หัญจํมโน ปหัญจํมโน
 อิตฺตมโน อุตฺตคฺคํมโน สมฺมิตมโน ไหตติ, อัทธธา ปัตติมโน ไหติ.

ลัทธธา มัจฺโจ ยทิจฺฉตติ ลัทธธาติ : ลัทธธา ลภิตฺวา ปฏิลภิตฺวา
 อธิคฺฉนฺตฺวา วินทิตฺวา. มัจฺโจติ : สัตฺโต นโร มานโว โปโส
 ปุคฺคโล ชีโว ชาตฺ ชนฺตฺ อิ้นฺทฺ, มนุสฺส. ยทิจฺฉตติ : ยํ อิจฺฉติ
 ยํ สาทียติ ยํ ปตฺตเณติ ยํ ปหติ ยํ อภิขมฺปติ รูเปฺว สทฺทํ วา
 คณฺธี วา รลํ วา โยจฺฉัพพํ วาติ, ลัทธธา มัจฺโจ ยทิจฺฉติ.
 เตนนาท ภควา

“กามํ กามยมานัสฺส	ตัสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ
อัทธธา ปัตติมโน ไหติ	ลัทธธา มัจฺโจ ยทิจฺฉติ.
ตัสฺส เจ กามยมานัสฺส”	ฉนฺทชาตตัสฺส ชนฺตโน
เต กามา ปริหายันตี	ลลิตฺวาทิ รุปปติ.

ตัสฺส เจ กามยมานัสฺสชาติ ตัสฺส เจติ : ตัสฺส ชตฺติยัสสฺส วา
 พหํมณฺตัสสฺส วา เวสฺสตัสสฺส วา ลุทฺทตัสสฺส วา คหฺญจฺจตัสสฺส วา ปัพพชิตตัสสฺส
 วา เทวตัสสฺส วา มนุสฺสตัสสฺส วา. กามยมานัสฺสชาติ : กามยมานัสฺส

อิจฺฉมานัสฺส สาทิยมานัสฺส บัตถยมานัสฺส มหิยมานัสฺส อภิชัปปมานัสฺส.
 ขฉวา กามตณฺหํ ยายติ นียยติ วุญฺหติ สหริยติ. ยถา หัตถิยาเนน วา
 อัสสยาเนน วา โคยาเนน วา อชยาเนน วา เมณฺทกยาเนน วา
 โอฏฺฐยยาเนน วา ขรยาเนน วา ยายติ นียยติ วุญฺหติ สหริยติ; เหวเมว
 กามตณฺหํ ยายติ นียยติ วุญฺหติ สหริยตฺติ ตัสส เจ กามยมานัสฺส.

ฉนฺทชาตัสส ฉนฺตโนติ ฉนฺโตติ : โย กาเมสุ กามฉนฺโท, กามราโค,
 กามนฺนํ, กามตณฺหา, กามเสนฺโท, กามปริฬาโ, กามมัจฉา,
 กามชฺโฌสาณํ, กาโมโฆ, กามโยโค, กามุปาทานํ, กามฉนฺทนีวรณํ;
 ตัสส โส กามฉนฺโท ชาโต โหติ, สลฺลชาโต นิพฺพตฺโต อภินิพฺพตฺโต
 ปาตกุโ. ฉนฺตโนติ : สตตัสส นรัสส มานวัสส ไปสส ปุคฺคสส
 ชีวสส ชาตัสส ฉนฺตัสส อินฺทคฺคสส มนุสฺสสชาติ ฉนฺทชาตัสส ฉนฺตโน.

เต กามา ปริหาณตฺติ : เต วา กามา ปริหาณนฺติ, โส วา
 กามเหิ ปริหาติ.

กถํ เต กามา ปริหาณนฺติ ? ตัสส ติฏฺฐจันตัสสฺส, เต โภเค
 ราชาโน วา หรณฺติ, โจรา วา หรณฺติ, อัคคิ วา ทฺหติ, อทกํ วา
 ทฺหติ, อัมมียา วา ทายาทา หรณฺติ, นิหิตํ วา นาริคัจฉนฺติ,
 ทุप्ปยุตฺตา วา กัมมมิตฺตา ภิชฺฉนฺติ, กุเล วา กุลฺลฉมาปโก * อุप्ปัมมชฺชติ;
 โย เต โภเค วิกรติ วิธเมติ วิธเสติ, อนิจฺจตาเยว อัตถมํ:
 เอว เต กามา หาณนฺติ ปริหาณนฺติ ปริธฺเสนนฺติ ปริจฺจชฺชนฺติ อันทฺรธายนฺติ
 วิมฺปลชฺชนฺติ.

กถํ โส กามเหิ ปริหาติ ? ติฏฺฐจันตฺสว เต โภคา, โส
 จวติ มรติ อันทฺรธายติ วิมฺปลชฺชติ; เอวํ โส กามเหิ หาติ ปริหาติ
 ปริธฺเสนติ ปริจฺจชติ อันทฺรธายติ วิมฺปลชฺชติ.

โจรา หรณัณติ ราชานอ อัคคิ ทหติ นัสสติ,
 อโธ อณันเตน ทหติ สรีริ สปริคคห.
 เอตทังคณาย เมธาวี ภูณเชต จ ทเทถ จ.
 ทัตถวา จ ภูตวา จ ยถานภาว
 อนินทิตโต กัคคัมเปติ จานันติ

เต กามา ปริหายันติ. สัลลวิทโธ รุปปติติ : ยถา อโยมเยน วา
 สัลลเณน วิทโธ, อัญญิมเยน วา สัลลเณน. ทันตมเยน วา สัลลเณน. วิสาณมเยน
 วา สัลลเณน. กัญญิมเยน วา สัลลเณน วิทโธ, รุปปติ กุप्ปติ ขญยติ บิฬียติ,
 พยาริตโต โทมณัสสิโต โหติ; เขวเมว วัตถุกาแมน วิปริณามังคณภาวา
 อุกุप्ปชชันติ โลกปริเทวททุกขโทมนัสสุปายาสา, โส กามสัลลเณน วิทโธ
 รุปปติ กุप्ปติ ขญยติ บิฬียติ, พยาริตโต โทมณัสสิโต โหตติ,
 สัลลวิทโธ รุปปติ. เตนาห ภควา

“ตัสส เจ กามยมานัสส ฉันทชาตัสส ชันตโน,
 เต กามา ปริหายันติ, สัลลวิทโธ รุปปติ.
 โย กามะ ปวิวัชเชติ, สบัสเสว ปทา สิริ,
 โสมี วิสัตติกั โลเก สโต สมติวัตตติ.

โย กามะ ปวิวัชเชตติ โยติ : โย ยาทีโส ยดายุตโต ยดาวิทีโต
 ยถาปกาโร ยันถานบัตโต ยัมมมณันนาคโต ชัตติโย วา
 พราหมโณ วา เวลโล วา สุตโต วา คหัญโจ วา บัพพิชิตโต วา
 เทโว วา มนุสโส วา. กามะ ปวิวัชเชตติ กามาติ : อุตานโต เทว
 กามา : วัตถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ๗ เปฯ อิมะ วุจันติ
 วัตถุกามา. ๗ เปฯ อิมะ วุจันติ กิเลสกามา. กามะ ปวิวัชเชตติ:
 ทวีการณานิ กามะ ปวิวัชเชติ : วิกขัมภนโต วา, สมุจเฉทโต วา.
 กถา วิกขัมภนโต กามะ ปวิวัชเชติ ? “อัญญิกกณุปมา กามา

อัมมัสสัทธัตถเณนาติ บัลลันโต, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ.
 “มัสสเปฐุปมา กามา พหุสสารณัตถเณนาติ บัลลันโต, วิกขัมภนโต
 กาเม ปริวัชเชติ. “ติณุกุปมา กามา อนุททนต์เณนาติ บัลลันโต,
 วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ. “อังคารกาสุปมา กามา มหาปรีฬาทถเณนาติ
 บัลลันโต, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ. “ลุมฺปนุกุปมา กามา
 อิตฺตบัจจุปฺปญฺจณัตถเณนาติ บัลลันโต, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ.
 “ยาจิตุกุปมา กามา ตาวกาทิกถัตถเณนาติ บัลลันโต, วิกขัมภนโต กาเม
 ปริวัชเชติ. “รุกขณฺดอุปมา กามา สัมภักถชนปรีกถชนัตถเณนาติ บัลลันโต,
 วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ. “อสิสุณฺนุปมา กามา อธิกถนต์มัตถเณนาติ
 บัลลันโต, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ. สัตตสิสุณฺนุปมา กามา
 วิณวิชชนัตถเณนาติ บัลลันโต, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ.
 “สปลิรูปมา กามา สัมปฏิกายัตถเณนาติ บัลลันโต, วิกขัมภนโต กาเม
 ปริวัชเชติ. อคคิชนฺรูปมา กามา มหคคิตาปนัตถเณนาติ บัลลันโต,
 วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ.

พุกถานุสัสสํ ภาวเนโตมฺ, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ. อัมมานุสัสสํ
 ภาวเนโตมฺ. สัมมานุสัสสํ ภาวเนโตมฺ. สีสานุสัสสํ ภาวเนโตมฺ. จาคานุสัสสํ
 ภาวเนโตมฺ. เทวตานุสัสสํ ภาวเนโตมฺ. อานาปานุสัสสํ ภาวเนโตมฺ.
 มรณานุสัสสํ ภาวเนโตมฺ. กายคตาสสํ ภาวเนโตมฺ, วิกขัมภนโต กาเม
 ปริวัชเชติ. อุปสมานุสัสสํ ภาวเนโตมฺ, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ.
 ปจฺมํ ฉานํ ภาวเนโตมฺ, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ. ทุติยํ
 ฉานํ ภาวเนโตมฺ. ตติยํ ฉานํ ภาวเนโตมฺ. จตฺตมํ ฉานํ ภาวเนโตมฺ.
 อากาสานันจายตนสฺมาปัตตํ ภาวเนโตมฺ. วิญฺญานนจายตนสฺมาปัตตํ
 ภาวเนโตมฺ. อากิณฺจจายตนสฺมาปัตตํ ภาวเนโตมฺ. เนวลฺลํภานา-
 สลฺลํภายตนสฺมาปัตตํ ภาวเนโตมฺ, วิกขัมภนโต กาเม ปริวัชเชติ.

เอว วิกัษณ์ภนโต กาเม ปวิรัชเขตติ.

กถ สมุจฺเจทโต กาเม ปวิรัชเขตติ ? โสตาบัตติมคัค ภาวเนโตปฺ,
อปายคมนี้เย กาเม สมุจฺเจทโต ปวิรัชเขตติ. สกทาคามิมคัค ภาวเนโตปฺ,
โอฬาริเก กาเม สมุจฺเจทโต ปวิรัชเขตติ. อนาคามิมคัค ภาวเนโตปฺ,
อนุสทศเต กาเม สมุจฺเจทโต ปวิรัชเขตติ. อรหัตตมคัค ภาวเนโตปฺ,
สัพเพน สัพพํ สัพพทา สัพพํ อเสถ นิสเสถ สมุจฺเจทโต กาเม
ปวิรัชเขตติ. เอว สมุจฺเจทโต กาเม ปวิรัชเขตติ, โย กาเม ปวิรัชเขตติ.

สบบลเสว ปทา ลีโรติ : สโป วุจฺจติ อหิ. เกนัตถเนน สโป ?
ลลันโต คัจฉตติ สโป. ภาชนโต คัจฉตติ ภาชโค. อูเรน คัจฉตติ
อูโร. บันนลโร คัจฉตติ บันนโค. ลีเรน สุปตติ ลีโรโป. วิเส
สยตติ วิลาสโย. * คหายุ เสตติ คหาลโย. ทาตมา ตัสส อวูธติ
ทาตมาวูธ. วิสํ ตัสส โยเรณติ โยรวูธ. ชิวหา ตัสส ทูธธาติ
ทูชิวหา. ทวีหิ ชิวหาหิ รลํ สายตติ ทิวลลัญ. ยดา ปวิโส ชิวตกาโม
อมริตกาโม สุขกาโม ทุกขปฏิกกฺโข ปาเทน สปลิรํ วัชเชยฺย วิวัชเชยฺย
ปวิวัชเชยฺย อภินิวัชเชยฺย; เอวเมว สุขกาโม ทุกขปฏิกกฺโข กาเม
วัชเชยฺย วิวัชเชยฺย ปวิวัชเชยฺย อภินิวัชเชยฺยชาติ, สบบลเสว ปทา ลีโร.

โสมี วิสัตติกา โลเก สโต สมติวตตตติ โสติ : โย กาเม
ปวิรัชเขตติ. วิสัตติกา วุจฺจติ ตณฺหา; โย วาโค, สาราโค อุนฺนโย,
อนุโรโร, นันทิ, นันทิราโค, จิตตัสส สาราโค, อิจฺฉา, มุจฺฉา,
อัสสโลสานํ, เคโร, ปลิเคโร, สังโค. ° บังโก, เอชา, มายา,
ชนิกา, ลลันชนนี, ลัพพนี, ชาลนี, ลริตา, วิสัตติกา, สุตตํ, วิสฺฐา,
อาบุญนี, ทูติยา, ปณฺธิ, ภวเนตติ, วณํ, วนโต, สันนโว เณนโต,
อเปกฺขา, ปฏฺวิพฺผา, อาสา, อาสัสสนา, อาสัสสิตตตํ; ฐุปาสา, สัททาสา,

* วิลลโยติปิ ปาโ. ° สัตตโตติปิ ปาโ,

คันธาสา, โฉงฺจัพฺพาสา, ลาภาสา, ธนาสา, ปุตฺตาสา, ชีวตาสา,
 ขัปปา, ปขัปปา, อภิขัปปา, ขัปปา, ปขัปปนา, ขัปปัตตัตต; โลลูปา,
 โลลูปายนา, โลลูปายิตตัตต; มุจฺฉฉิกตา, สาธกมยตา, ธัมมวโค,
 วิสมโลโก, นิกฺขันตี, นิกามนา, บัตถนา, ปิหนา, สัมบัตถนา,
 กามตฺตฺนหา, ภวตฺตฺนหา, วิภวตฺตฺนหา, รูปตฺตฺนหา, อรูปตฺตฺนหา,
 นิโรธตฺตฺนหา, สัทธตฺตฺนหา, คณฺธตฺตฺนหา, รสตฺตฺนหา, โฉงฺจัพฺพตฺตฺนหา,
 ธัมมตฺตฺนหา : โอโฆ, โยโค, คณฺโถ, อุปาทานํ, อวารณํ, นีวารณํ,
 ทนํ, ฆนฺทนํ, อุบกฺกิลโส, อนุสโย, ปริยฺญฺจํ, ลตา เวจฺจํ,
 ทุกฺขมฺลํ, ทุกฺขนิทานํ, ทุกฺขขัปปโลโก, มารปาโส, มารพฬิโส, มารวิสโย,
 ตฺตฺนทานํ, ตฺตฺนหาชาลํ, ตฺตฺนหาคัทธลํ, ตฺตฺนหาสมุทฺโท, อภิชฺฌา
 โลโก, อกฺกฺลมฺลํ. วิสฺตติกาติ : เกณฺตฺตฺน วิสฺตติกา ? วิสฺตติ
 วิสฺตติกา. วิสาธาติ วิสฺตติกา. วิสฺฐาติ วิสฺตติกา. วิสฺกกตติ
 วิสฺตติกา. วิสฺหเรตติ วิสฺตติกา. วิสฺวาทิกาติ วิสฺตติกา. วิสฺมุลาติ
 วิสฺตติกา. วิสฺผลาติ วิสฺตติกา. วิสฺปรีโสภาติ วิสฺตติกา. วิสาธา
 วาปนฺนา รูปํ ตฺตฺนหา สัทธเต. คณฺเ. รเส. โฉงฺจัพฺพะ. กุเล.
 คเน. อวาเส. ลาเก. ยเส. ปลฺลสา. ลุเข. จีวเร. บัณฺทปาเต.
 เสนาสเน. คิลานมัจฺฉยเกสฺสขปริกฺขาเร. กามธาดุยา. รูปธาดุยา.
 อรูปธาดุยา. กามภเว. รูปภเว. อรูปภเว. สลฺยวภเว. อลฺยวภเว.
 เวนสลฺยวภเว. เอกโวการภเว. จตุโวการภเว. มัลลโวการภเว.
 อตฺเต. อนาคเต. มัจฺฉยขัปปเน. ทิฏฺฐิสฺสุมุตฺตวิภวตฺตฺนพฺเพสุ ธัมมेषุ
 วิสฺฐา วิตฺถตาติ วิสฺตติกา. โลเกติ : อุปายโลเก มนุสฺสโลเก
 เทวโลเก ชนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. สโตติ : จตฺตฺน การณนิ
 สโต : กายะ กายานุสํสณฺนาสตีปิฏฺฐจํ ภาเวนฺโต สโต, เวทนาสุ

จิตเต. ธัมเมสุ ธัมมานุสัสสนาสติบัญญัติ จาเนโต สโต; อปเรหิบี
 จตุหิ การเนหิ สโต: อสติปรัวัชชนาย สโต, สติกรณยานันัจ
 ธัมมานิ กตัตตา สโต, สติปฏิบักขานิ ธัมมานิ หตัตตา สโต,
 สตินิมิตตานิ ธัมมานิ อปัมัญจัตตา สโต; อปเรหิบี จตุหิ การเนหิ
 สโต: สติยา สมนันาคตัตตา สโต, สติยา วลิตัตตา สโต, สติยา
 ปาคุณยตาย สโต, สติยา อปัจโจโรหนตาย สโต; อปเรหิบี จตุหิ
 การเนหิ สโต: สตัตตา สโต, สันตัตตา สโต, สมิตัตตา สโต,
 สันตธัมมสมันนาคตัตตา สโต; พุทธานุสัสติยา สโต, ธัมมานุสัสติยา
 สโต, สัฆานุสัสติยา สโต, สัลลานุสัสติยา สโต, จาคานุสัสติยา สโต,
 เทวตานุสัสติยา สโต, อานาปานสติยา สโต, มรณานุสัสติยา สโต,
 กายคตาสติยา สโต, อูปสมานุสัสติยา สโต; ยา สติ, อนุสัสติ,
 ปติสัสติ, สติ, สรณตา, ธารณตา, อปัลลาปนตา, อัสสัมมุสสันตา,
 สติ, สตินันทริย, สติพล, สัมมาสติ, สติสัมโพชนังโค, เอกายนัมคโค;
 อโย วุจจิติ สติ. อิมาย สติยา อูเปโต โหติ, สมุเปโต อุกโต
 สมุกโต อูปันโน สมุปันโน สมนันาคโต, โส วุจจิติ สโต.
 โสมี วิสัตติกั โลเก สโต สมติวัตตตตี: ยา โลเก วิสัตติกา,
 อิมิ โลเก วิสัตติกั สโต ตรติ อุตฺตรติ ปตรติ สมติกกมติ
 วิตวัตตตตี. โสมี วิสัตติกั โลเก สโต สมติวัตตตตี. เตนาห ภควา

โย กามะ ปรัวัชเชติ, สบัสเสว ปทา สิริ.

โสมี วิสัตติกั โลเก สโต สมติวัตตตตี.

เขตต์ วัตถุ หิริวัณ วา ควาสลั ทาสโปริส,

ถิโย พันธุ ปญฺญ กามะ โย นโร อนุคิณมติ.

เขตต์ วัตถุ หิริวัณ วาติ เขตต์นติ: สาลิเขตต์, วิหิเขตต์,

มุกคฺเขตต์, มาสเขตต์, ยวเขตต์, โคธุมเขตต์, ติลเขตต์. วัตถุนฺติ :
 มรวัตถุ, โกฎฺจวัตถุ, ปุเรวัตถุ, บัจฉาวัตถุ, อารามวัตถุ, วิหารวัตถุ.
 หิริธมฺมํ วัจจติ กหาปโนติ, เขตต์ วัตถุ หิริธมฺมํ วา.

ควาสลฺ ทาสปฺริสฺสนฺติ : ควนฺติ คาโว วัจจันติ. อัสสาติ
 ปสฺสกาทโย วัจจันติ. ทาสาติ : จัตตาโร ทาสา : อนฺโตชาตโก ทาโส,
 อนฺนิกิตโก ทาโส, สามํ วา ทาสวํ อูปติ, อกามโก วา ทาสวํ อูปติ.

อามาย ทาสาปฺ ภาวันฺติ เทเก,

ธเนน กิตาปฺ ภาวันฺติ ทาสา,

สามันจฺ เอก อูปยฺนฺติ ทาส,

ภยาปนฺณนาปฺ ภาวันฺติ ทาสา.

ปฺริสฺสนฺติ : ดโย ปฺริสา : ภชกา, กัมมกฺกา, อุปชีวินฺติ
 ควาสลฺ ทาสปฺริส.

ถิโย พฺนฺธฺ ปฺนฺธฺ กาเมติ : ถิโยติ อิตฺถิปฺริคฺคโห วัจจติ.
 พฺนฺธฺติ : จัตตาโร พฺนฺธฺ : ภาติพฺนฺธวํ พฺนฺธฺ, โคตตพฺนฺธวํ
 พฺนฺธฺ, มนฺตพฺนฺธวํ พฺนฺธฺ, ลีปฺพพฺนฺธวํ พฺนฺธฺ. ปฺนฺธฺ กาเมติ
 พหุ กาเม. เอเต ปฺนฺธฺ กาเม มนาปฺกา รูปา. ๗ เปฯ มนาปฺกา
 ไผฏฺฐจฺฬปาติ, ถิโย พฺนฺธฺ ปฺนฺธฺ กาเม.

โย นโร อุนฺคิขณฺตติ : โยติ โย ยาถิโส ยถายุตฺโต ยถาวิโต
 ยถาปกาโร ยถานนฺตโต ยถํ ธมฺมสณฺนํ นาคโต ชัตติโย วา พฺรหฺมโณ
 วา เวสฺสโส วา สทฺโท วา คหฺภูโจ วา บัพฺพชฺชิตฺโต วา เทโว
 วา มนุสฺสโส วา. นโรติ : สัตฺโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโล
 ชีโว ชาตฺ ชนฺตฺ อินฺทฺร มนุสฺส. อุนฺคิขณฺตติ : กิลเลกามเนน
 วัตถุกาเมสุ คิขณฺติ อุนฺคิขณฺติ ปลิขณฺติ ปลิพฺพณฺตติ, โย นโร
 อุนฺคิขณฺติ. เตนาห ภควา

“เขตต์ วัตถุ หิรัณฺณ วา, ควาสลฺ ทาสโปริตฺ,
 ถิโย พณฺธุ ปณฺณ กามะ โย นโร อนฺนุชฺชณฺติ.
 อพลา นํ พลฺยณฺติ, มัททฺนฺเต นํ ปริสฺสยา,
 ตโต นํ ทกฺขมฺเนวติ, นาวํ ภินฺนมิวาทกํ.

อพลา นํ พลฺยณฺติ : อพลาติ อพลา กิเลสา ทุพฺพลา อปัปฺพลา
 อปัปฺปามกา ที่นา นิที่นา ปรีที่นา โอมกา ลามกา ชตฺกกา ปรีตฺตา.
 เต กิเลสา ตํ ปคฺคัลลํ สหฺนติ ปรีสฺหฺนติ อภิภวฺนติ อชฺชโมตฺถวฺนติ
 ปรียาทียณฺติ มัททฺนฺตติ เอวํปิ อพลา นํ พลฺยณฺติ. อถา อพลํ
 ปคฺคัลลํ ทุพฺพลํ อปัปฺพลํ อปัปฺปามกํ ที่นํ นิที่นํ ปรีที่นํ โอมกํ
 ลามกํ ชตฺกกํ ปรีตฺตํ, ยสฺส นตฺถิ ลัทธาพลํ, วิริยพลํ, สติพลํ,
 สมาริพลํ, บัณฺนาพลํ, หิริพลํ, โอตตบฺบิพลํ, เต กิเลสา ตํ ปคฺคัลลํ
 สหฺนติ ปรีสฺหฺนติ อภิภวฺนติ อชฺชโมตฺถวฺนติ ปรียาทียณฺติ มัททฺนฺตติ,
 เอวํปิ อพลา นํ พลฺยณฺติ.

มัททฺนฺเต นํ ปริสฺสยาติ : เทวํ ปริสฺสยา : ปากฺกุปริสฺสยา จ,
 ปฏฺยจฺฉนฺนปริสฺสยา จ.

กตเม ปากฺกุปริสฺสยา ? สีหา, พยัคฺขมา, ที่มฺปิ อชฺฉนฺตรจฺฉนา, โกกา,
 โคมฺหิสา, หตฺถิ, อหิ, วิจฺฉิกา, สตปฺที, โจรา วา อสฺสํ มาณวา กตกัมมา
 วา, อกตกัมมา วา, จักฺขุโรโค, โสตรโรโค, ขมานโรโค, ชีวหาโรโค,
 กายโรโค, สีสโรโค, กณฺณโรโค, มุขโรโค, ทนฺตโรโค, กาโส, ลาโส,
 บินาโส, ทโห, ชโร, กุจฺฉโรโค, มุจฺฉา, บักขณฺทิกา, สูลา
 วิสฺสุจิกา, กุฏฺฐจฺจ, คณฺโฑ, กิลาโส, โลโส, อปฺปมาโร, ททฺทํ, กณฺฑํ,
 กัจฉํ, รัชสา วิตฺถจฺฉิกา, โลหิตํ, มัตตํ, มรฺกเมโห, อสฺสา, บิฬิกา,
 ภคฺฉนฺทาลา; มัตตสฺสมฺภุจฺฉานา อาพาธา, เตมฺหิสฺสมฺภุจฺฉานา อาพาธา,
 วาตสฺสมฺภุจฺฉานา อาพาธา, ลินฺนปาดิกา อาพาธา, อุตฺตปฺริณามชา

อาพาธา, วิสุมปริหารชา อาพาธา, โอบกัณมิกา อาพาธา, กัมมวิปากชา
อาพาธา, สัตต, อุน्ह, ชิมัจฉา, บิปปาสา, อัจจาโร, บัลลสาโว,
ทลุมกสวาตาตปสิริสปลัมผัสสา อิติ วา, อิมะ วุจฺจันติ ปากฏปรัสสยา.

กตเม ปฏิจันนปรัสสยา ? กายทฺชจิริตฺ, วัชฺชทฺชจิริตฺ, มโนทฺชจิริตฺ;
กามฉันทนัวรรณิ, พยาปาทนัวรรณิ, ถนัมมทณนัวรรณิ, อุตฺตรจกุกกัจฉนัวรรณิ,
วิจิกิจฉานนัวรรณิ; ราโค, โทโส, โมโห, โกธะ, อูปนาโท, มกฺโข,
ปฬ้าโส, อิสฺสา, มัจฉริย, มายา, ลาเจยฺย, กัมมโก, ลารัมมโก,
มาโน, อติมาโน, มโท, ปมาโท, ลัพเพ กิเลสสา, ลัพเพ ทฺชจิริตา,
ลัพเพ ทรธา, ลัพเพ ปริฬาหา, ลัพเพ ลันตปา, ลัพเพ
กุสลาภิลัฆาร; อิมะ วุจฺจันติ ปฏิจันนปรัสสยา. ปรัสสยาติ :
เกณฺตฺเถน ปรัสสยา ? ปรัสสหนฺตติ ปรัสสยา. ปริหานาย ลัวตฺตณฺตติ
ปรัสสยา. ตตฺถาสยาติ ปรัสสยา.

กถํ ปรัสสหนฺตติ ปรัสสยา ? เต ปรัสสยา ตํ ปคฺคัลล สหฺนติ
ปรัสสหนฺติ อภิภวฺนติ อชฺชโลตฺถวฺนติ ปริยาทียนฺติ มัททฺหนฺติ; เอว
ปรัสสหนฺตติ ปรัสสยา.

กถํ ปริหานาย ลัวตฺตณฺตติ ปรัสสยา ? กุสลานํ ธมฺมานํ
ปริหานาย อั้นฺตรายาย ลัวตฺตณฺตติ. กตเมลล กุสลานํ ธมฺมานํ ?
ธมฺมาปฏิปทาย. อนุโลมปฏิปทาย. อปฺปัจจันนปฏิปทาย. อั้นฺนวิตฺตปฏิปทาย.
ธมฺมานุสรมฺมปฏิปทาย. ลีเลสุ ปริปุรการิตาย. อั้นฺทริเยสุ
คฺคตฺททวาราย. โกชเน มัตตลัณฺณตาย. ชาคริยานุโยคัสส. สติธมฺมปชฺฌณฺตัสส.
จตฺถนํ สติบฺบัจ्ञานํ ภาวานุโยคัสส. จตฺถนํ ธมฺมมปฺปธานํ
ภาวานุโยคัสส. จตฺถนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวานุโยคัสส. บัณฺณจันน
อั้นฺทริยานํ ภาวานุโยคัสส. บัณฺณจันนํ พลานํ ภาวานุโยคัสส.
ลิตฺตณฺนํ โพชฺฌณฺคานํ ภาวานุโยคัสส. อวิยัสส อวัจฺจคิกัสส มคฺคัสส

ภวานานุโยคัสส. อิมลั กุลลานิ ธัมมานู ปรีหานาย อันตรายาย
ลัวัตตณฺตี; เอว ปรีหานาย ลัวัตตณฺตี ปรีสฺสยา.

กถิ ตตฺตราสยาติ ปรีสฺสยา? ตตฺเถเต ปาปกา อกุลฺลา ธัมมา
อุปัชฺชณฺตี อตฺตภาวสันนีสฺสยา: ยถา พิเล. พิลาสยา ปาณา
สยฺนํติ, ทเก ทกาสยา ปาณา สยฺนํติ, วเน วนาสยา ปาณา
สยฺนํติ, รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยฺนํติ; เอวเมว ตตฺเถเต
ปาปกา อกุลฺลา ธัมมา อุปัชฺชณฺตี อตฺตภาวสันนีสฺสยาติ; เอวเมว
ตตฺตราสยาติ ปรีสฺสยา.

วุตฺติ เหตุ ภควตา “ส่านฺเตวาลโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาขรียโก
ทุกฺขํ น ฆาตุ วิหริติ.

กถํจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ส่านฺเตวาลโก สาขรียโก ทุกฺขํ น ฆาตุ
วิหริติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จักฺขณา รูเป ทิสฺวา อุปัชฺชณฺตี
ปาปกา อกุลฺลา ธัมมา สรลฺกัปปา ลัภโฆชนียา, ตยฺยัสส อันโต
วสันฺติ อันวาลฺลวณฺตี ปาปกา อกุลฺลา ธัมมาติ, ตัสฺมา ส่านฺเตวาลโกติ
วุจฺจติ; เต น สมุทาจรณฺตี ปาปกา อกุลฺลา ธัมมาติ, ตัสฺมา
สาขรียโกติ วุจฺจติ.

ปนุจปรี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตน ลัทธํ สุตฺวา. ขาเนน คณฺธ
มายิตฺวา. ขิราย รลฺลํ สายิตฺวา. กาเยน โยจฺจัพพํ ผลิตฺวา. มนสา
ธัมมํ วิญฺญาเย อุปัชฺชณฺตี ปาปกา อกุลฺลา ธัมมา สรลฺกัปปา
ลัภโฆชนียา, ตยฺยัสส อันโต วสันฺติ อันวาลฺลวณฺตี ปาปกา อกุลฺลา
ธัมมาติ, ตัสฺมา ส่านฺเตวาลโกติ วุจฺจติ; เต น สมุทาจรณฺตี ปาปกา
อกุลฺลา ธัมมาติ, ตัสฺมา สาขรียโกติ วุจฺจติ: เอว โข ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ส่านฺเตวาลโก สาขรียโก ทุกฺขํ น ฆาตุ วิหริติ, เอวเมว
ตตฺตราสยาติ, ปรีสฺสยา.

วุตตัม เหน้ ภควตา “ตโยเม ภิกขเว อัมมราสมา อัมมราสมิตตา
 อัมมราสปัตตา อัมมราสกา อัมมราบัจจัตถิกา. กตเม ตโย ? โลโก
 ภิกขเว อัมมราโม อัมมราสมิตโต อัมมราสปัตโต อัมมราสโก
 อัมมราบัจจัตถิโก. โทโส. ภิกขเว อัมมราโม อัมมราสมิตโต
 อัมมราสปัตโต อัมมราสโก อัมมราบัจจัตถิโก โมโห ภิกขเว อัมมราโม
 อัมมราสมิตโต อัมมราสปัตโต อัมมราสโก อัมมราบัจจัตถิโก. อิม
 โข ภิกขเว ตโย อัมมราสมา อัมมราสมิตตา อัมมราสปัตตา
 อัมมราสกา อัมมราบัจจัตถิกาติ.

อนัตตชนโน โลโก,
 ภยมนัตรโต ชาต,
 กุทโธ อัตถิ น ชานาติ,
 อัมมตมัม ททา ไหติ,
 อนัตตชนโน โทโส,
 ภยมนัตรโต ชาต,
 กุทโธ อัตถิ น ชานาติ,
 อัมมตมัม ททา ไหติ,
 อนัตตชนโน โมโห
 ภยมนัตรโต ชาต,
 มุไฟ्हี อัตถิ น ชานาติ,
 อัมมตมัม ททา ไหติ,

โลโก จิตตัมปโกปโน,
 ตัม ชโน นาวพุชฌติ.
 กุทโธ อัมมัม น ปัสสติ;
 ยัม โลโก สหเต นร.
 โทโส จิตตัมปโกปโน,
 ตัม ชโน นาวพุชฌติ.
 กุทโธ อัมมัม น ปัสสติ;
 ยัม โโกโธ สหเต นร.
 โมโห จิตตัมปโกปโน
 ตัม ชโน นาวพุชฌติ.
 มุไฟ्हี อัมมัม น ปัสสติ;
 ยัม โมโห สหเต นร.

เอวัมปิ ตัตตราสยาติ, ปริสสยา.

วุตตัม เหน้ ภควตา “ตโย โข มหาราช ปริสสัสส อัมมา
 อัมมัตตัม อัมมัมมามา อัมมัมมัมมามิ อหิตาย ทุกขาย อฆาตุวิหาราย.
 กตเม ตโย ? โลโก โข มหาราช ปริสสัสส อัมโม อัมมัตตัม

อุปัชฌมาโน อุปัชฌติ อหิตาย ทุกขาย อฆาสฺวหาราย. โทโส โข
 มหาราช ปุริสัสส อัมโม อัมมัตตํ อุปัชฌมาโน อุปัชฌติ อหิตาย
 ทุกขาย อฆาสฺวหาราย. โมโห โข มหาราช ปุริสัสส อัมโม
 อัมมัตตํ อุปัชฌมาโน อุปัชฌติ อหิตาย ทุกขาย อฆาสฺวหาราย.
 อิมะ โข มหาราช ตโย ปุริสัสส อัมมา อัมมัตตํ อุปัชฌมาโน
 อุปัชฌนฺติ อหิตาย ทุกขาย อฆาสฺวหารายาติ.

โธโก โทโส จ โมโห จ

ปุริส ปาปะเจตสํ

หิंसฺติ อตฺตลัมภูตา

ตจฺจํวํ สัมมตฺตํ.

เอวมํ ตตฺตราสยาติ, ปุริสสยา.

วุตฺติ เหตุ ภาควา

“ราโค จ โทโส จ อโตนินานา

อรติ รติ โธมโหโส อโโต ชาโต

อโโต สมฺภูจาย มโนวตฺตกา

กุมารกา อัมมิวาลลํชฺชนํตีติ.

เอวมํ ตตฺตราสยาติ, ปุริสสยา. มัททนต์เต นํ ปุริสสยาติ : เต
 ปุริสสยา ตํ ปุคฺคํ สหฺนํติ ปุริสหฺนํติ อภาวํติ อัมมัตตํ
 ปริยาหิณฺติ มัททนต์ตํ, มัททนต์เต นํ ปุริสสยา.

ตโต นํ ทุกขมณเฑตฺติ : ตโต ตโต ปุริสสยโต ตํ ปุคฺคํ
 ทุกฺขํ อเนวติ อนุคฺจํติ, อญฺญายิกํ โหติ : ชาตํทุกฺขํ อเนวติ
 อนุคฺจํติ, อญฺญายิกํ โหติ; ขราทุกฺขํ อเนวติ อนุคฺจํติ, อญฺญายิกํ
 โหติ; พยาธิตทุกฺขํ อเนวติ อนุคฺจํติ, อญฺญายิกํ โหติ; มรณทุกฺขํ
 อเนวติ อนุคฺจํติ, อญฺญายิกํ โหติ; โสภปริเทวทุกฺขํ โทมนัสสฺส ปายาสทุกฺขํ
 อเนวติ อนุคฺจํติ, อญฺญายิกํ โหติ; เนรยิกทุกฺขํ. ติวรจฺฉานโยนิทุกฺขํ.
 เปตวิสัยทุกฺขํ อเนวติ อนุคฺจํติ, อญฺญายิกํ โหติ; มานุสฺสทุกฺขํ.

คัพโภกกันติมูลกทุกข์. คัพเก จิตมุลกทุกข์. คัพภานุจันมุลกทุกข์.
 ชาติสัสสปนิพนธกทุกข์. ชาติสัสสพราเธยยกทุกข์. ชาติตูปักกมทุกข์. ปรปักก-
 มทุกข์. อเนวัตติ อนุคัจฉตติ, อันวายิก โหติ; ทุกข์ทุกข์ อเนวัตติ
 อนุคัจฉตติ, อันวายิก โหติ; สขารทุกข์. วิปริณามทุกข์. จักขุโรโค.
 โสตรโรโค. ขานโรโค. ชิวหาโรโค. กายโรโค. สีสโรโค. กณฺณโรโค.
 มุขโรโค. ทนต์โรโค. กาโส. ลาโส. ปันนาโส. ทโห ชโร. กุจฺฉโรโค.
 มุจฺฉา. บักขณฺทิกา. ลุลา. วิสุจิกา. กุญฺจ. คณฺโฑ. กิลาโส. โสโส.
 ขปมาโร. ททฺ. กณฺ. กัจฉ. รัชสา. วิตฺตจฺฉิกา. โลหิต. ปัตต.
 มรฺমেโห. อลา. ปิฬิกา. ภคณฺทลา. ปัตตตมฺภุจฺจนา. อาพาธา.
 เสธมฺภุจฺจนา. อาพาธา. วาตมฺภุจฺจนา. อาพาธา. สันนิปาติกา
 อาพาธา. อุตฺตปริณามชา. อาพาธา. วิสมปฺริหารชา. อาพาธา. โอบกฺกมิกา
 อาพาธา. กัมมวิปากชา. อาพาธา. สัต. อุนฺห. ชิมฺภินา. ปิลาสา. อุจฺจาโร.
 ปัสสลาโว. ทสฺมกสฺวาตาตปสฺสโรปลสฺสสทุกข์. มาตุมรณทุกข์. ปัตตุมรณทุกข์
 ภาตุมรณทุกข์. ภคินฺมรณทุกข์. ปัตตมรณทุกข์. ธิตุมรณทุกข์.
 ภาตฺธิพฺยสนทุกข์. โภคฺธิพฺยสนทุกข์. วัคฺคฺธิพฺยสนทุกข์. สีสฺธิพฺยสนทุกข์
 ทิฏฺฐิพฺยสนทุกข์. อเนวัตติ อนุคัจฉตติ, อันวายิก โหติ, ตโต น ทุกข์มเนวัตติ.

นาว่า ภินฺนมิวาทกณฺธิ : “ยถา ภินฺนํ นาว่า อุกทํ อันวายิก
 ตโต ตโต อุกทํ อเนวัตติ อนุคัจฉตติ, อันวายิก โหติ; ปุโรโตป
 อุกทํ อเนวัตติ อนุคัจฉตติ, อันวายิก โหติ; บัจจโตป. เญจโตป.
 ปัสสโตป อุกทํ อเนวัตติ อนุคัจฉตติ, อันวายิก โหติ; เหวเมว
 ตโต ตโต ปุริสสยโต ตํ ปคฺคัล ทุกข์ อเนวัตติ อนุคัจฉตติ,
 อันวายิก โหติ : ชาติทุกข์ อเนวัตติ อนุคัจฉตติ, อันวายิก โหติ.
 ข เปฯ ทิฏฺฐิพฺยสนทุกข์ อเนวัตติ อนุคัจฉตติ, อันวายิก โหติ,
 นาว่า ภินฺนมิวาทก. เตนนาท ภควา

“อพลา นํ พลียันติ, มัททันทเต นํ ปริสัสยา.
 ตโต นํ ทุกัมหมันเวติ, นาวํ ภินันมิวาทก.
 ตัสมา ชันตุ สทา สโต กามานิ ปริวัชชเย.
 เต ปหาย ตเว โหสมิ, นาวํ สิตวาว ปารคู.

ตัสมา ชันตุ สทา สโตติ : ตัสมาติ ตัสมา ตการณา ตเหตุ
 ตปปัจจยา ตันทานา” เอต อทาเนว สัมบัตัสมาโน กามะสุติ ตัสมา.
 ชันตุติ : สัตโต นโร มาณโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชันตุ
 อินฺทคุ มนุโซ. สทาติ : สทา, สัพพทา, สัพพกาลํ, นิจฺจกาลํ,
 อวกาลํ, สดตํ, สมิตํ, อัพโพจฉินฺณํ, โปชานโปชนํ, อุกกมมิกชาตํ,
 อวิจ สันตติ สหิตํ, ผลิตํ, ปุเรกัตตํ, บัจฉากัตตํ, ปุริมยามํ, มัชฌิมยามํ,
 บัจฉิมยามํ, กาเฟหิ, ชุเนหิ, วัสเส, เหมันเต, คิเมหิ, ปุริเม
 วโยชนฺเ, มัชฌิเม วโยชนฺเ, บัจฉิเม วโยชนฺเ. สโตติ : จตุหิ
 การณเหติ สโต : กาเย กายานุบัตฺตนาสติบฺภูจฺจํ ภาวเนโต สโต,
 เวทนาสุ. จิตฺเต. ธมฺเมสุ ธมฺมานุบัตฺตนาสติบฺภูจฺจํ ภาวเนโต สโต;
 อปฺเพหิ จตุหิ การณเหติ สโต. ๗ เปฯ โส วุจฺจติ สโตติ,
 ตัสมา ชันตุ สทา สโต. กามานิ ปริวัชชเยติ : กามานีติ อุตฺแทนโต
 เทวคามา : วัตถุคามา จ, กิเลสคามา จ. ๗ เปฯ อิเม วุจฺจันติ
 วัตถุคามา. ๗ เปฯ อิเม วุจฺจันติ กิเลสคามา. กามานิ ปริวัชชเยติ :
 ทวํหิ การณเหติ กามे ปริวัชชเยย : วิกขมฺภนโต วา, สมุจฺเจตโต วา.
 กถํ วิกขมฺภนโต กามे ปริวัชชเยย ? “อภฺยจิกกฺกุปฺปมา กามา
 อปฺบัตฺตาสาทตฺเตนาคี บัลลันโต, วิกขมฺภนโต กามे ปริวัชชเยย.
 “มัลลเปสฺสุปฺปมา กามา พหุสาธารณตฺเตนาคี บัลลันโต, วิกขมฺภนโต

• ตันทานนฺติปิ ปาโห.

กามะ ปรีวชฺชะเยย. “ติณฺณกูปมา กามา อนฺตฺตณฺตฺตเณนติ บัลลันโต,
 วิกขัมภนโต กามะ ปรีวชฺชะเยย. ฯ เปฯ เณลลันตฺตเณนตฺตเณน-
 ยตฺตณตฺตมัตตํ ภาเวนฺโตปิ, วิกขัมภนโต กามะ ปรีวชฺชะเยย; เอว
 วิกขัมภนโต กามะ ปรีวชฺชะเยย. ฯ เปฯ เอว สมฺมจฺเจทโต กามะ
 ปรีวชฺชะเยยฺยติ, กามานิ ปรีวชฺชเย.

เต ปหาเย ตเร โอยนฺติ : เตติ วัตตกามะ ปรีชานิตฺวา
 กิเลสกามะ ปหาเย ปชฺหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตฺกิริตฺวา อนภาวํ
 คมิตฺวา, กามฉนฺตํนํวณฺณํ ปหาเย ปชฺหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตฺกิริตฺวา,
 อนภาวํ คมิตฺวา, พยาปาตํนํวณฺณํ. ฌณฺมิตฺตํนํวณฺณํ. อุตฺตจฺจกฺกจฺจํนํวณฺณํ.
 วิจิกิञฺชานํวณฺณํ ปหาเย ปชฺหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตฺกิริตฺวา อนภาวํ
 คมิตฺวา, กาโมหํ ภโวหํ ทิฏฺฐโหหํ อวิชฺชโหหํ ตเรเยย อุตฺตเรเยย
 ปตเรเยย สมตฺตีกกเมเยย วัตตวัตเตเยยฺยติ, เต ปหาเย ตเร โอย.

นาวํ สิตฺวา ปารคฺคฺติ : ครุกํ นาวํ ภาริกํ อุกํ สิลฺลจิตฺวา
 โอลิลฺลจิตฺวา ฉนฺตํเทตฺวา ลหุกาย นาวาย ชิปฺปิ ลหุ อัมปฺปกสิเรเนว
 ปารํ คจฺจเเยย; เอวเมว วัตตกามะ ปรีชานิตฺวา, กิเลสกามะ
 ปหาเย ปชฺหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตฺกิริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา,
 กามฉนฺตํนํวณฺณํ. พยาปาตํนํวณฺณํ. ฌณฺมิตฺตํนํวณฺณํ. อุตฺตจฺจกฺกจฺจํ-
 นํวณฺณํ. วิจิกิञฺชานํวณฺณํ ปหาเย ปชฺหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตฺกิริตฺวา
 อนภาวํ คมิตฺวา, ชิปฺปิ ลหุ อัมปฺปกสิเรเนว ปารํ คจฺจเเยย. ปารํ
 วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โยโส สัพฺพลฺลขารสมฺโถ, สัพฺพปฺปอฏฺฐินิสฺสัคโค,
 ตันนํหักโข, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ; ปารํ คจฺจเเยย ปารํ
 อธคจฺจเเยย ปารํ สุเสเยย ปารํ สจฺจนิคเเยย. ปารคฺคฺติ : โยปิ ปารํ
 ตันตฺตกาโม โสปิ ปารคฺคฺ, โยปิ ปารํ คจฺจนฺติ โสปิ ปารคฺคฺ, โยปิ
 ปารํ คโต โสปิ ปารคฺคฺ.

วุตฺตํ เหนฺตํ ภควตา “ติณฺโณ ปารคโต ฌเล ติฏฺฐติ พหํมโนติ
 โข ภิกฺขเว อรหโต เอตํ อภวณฺ. โส อภิณฺญาปารคฺ, ปรีณฺญาปารคฺ,
 ปทานปารคฺ, ภาวนาปารคฺ, สัจฺฉิกิริยาปารคฺ, สฺมาปັตฺติปารคฺ;
 อภิณฺญาปารคฺ สัพฺพธมฺมานํ, ปรีณฺญาปารคฺ สัพฺพทกฺขณํ, ปทานปารคฺ
 สัพฺพกิเลสานํ, ภาวนาปารคฺ จตฺตุนํ อริยมคฺคานํ, สัจฺฉิกิริยาปารคฺ
 นิโรธสํ, สฺมาปັตฺติปารคฺ สัพฺพสฺมาปັตฺตินํ. โส วลิตฺตํโต ปารมิตฺตํโต
 อริยสํมํ สลิลสํมํ, วลิตฺตํโต ปารมิตฺตํโต อริยสํมํ สมาริสํมํ,
 วลิตฺตํโต ปารมิตฺตํโต อริยายํ บัณฺณายํ, วลิตฺตํโต ปารมิตฺตํโต
 อริยายํ วิมุตฺตติยา. โส ปารคโต ปารมิตฺตํโต, อนฺตคโต อนฺตปมิตฺตํโต,
 โกฏฺฐคโต โกฏฺฐมิตฺตํโต, ปรีณฺตคโต ปรีณฺตปมิตฺตํโต, โวโสกคโต
 โวโสกมิตฺตํโต, ตาณคโต ตาณมิตฺตํโต, เฌนคโต เฌนมิตฺตํโต,
 สรณคโต สรณมิตฺตํโต, อภยคโต อภยมิตฺตํโต, อจฺจุตคโต
 อจฺจุตมิตฺตํโต, อมตคโต อมตมิตฺตํโต, นิพฺพานคโต นิพฺพานมิตฺตํโต :
 โส วุฏฺฐวาโส จินฺนจรโณ คตฺถโธ คตฺถโส คตฺถโกฏฺฐโก ปาลิตพหํมจริโย
 อุตฺตมทิฏฺฐิจิตฺตํโต ภาวิตมคฺคโต ปหีนกิลเลโส ปฏฺวิทฺธากุปโป
 สัจฺฉิกตนิโรธो; ทกฺขํ ตสฺส ปรีณฺญาตํ, สมฺมทโย ปหีนो, มคฺคโค
 ภาวิตो, นิโรโธ สัจฺฉิกโต, อภิณฺเวยยํ อภิณฺญาตํ, ปรีณฺเวยยํ
 ปรีณฺญาตํ, ปหาตฺถัพพํ ปหีนํ, ภเวตฺถัพพํ ภาวิตํ, สัจฺฉิกาตฺถัพพํ
 สัจฺฉิกตํ; โส อภฺชิตตปฺปสิโย ลกฺขณฺณปรีกฺโข อพฺพุเพหฺลโล นิรคคฺไฟ
 อริโย มนฺนํทอโธ มนฺนํภาวโร วิสสํมุตฺโต มนฺนํจกฺวปโป
 นพฺพคสมนฺนาคโต เอการิกฺโข จตุรบัลลเณ ปนฺนณฺณบจฺเจกสจฺจโจ
 สมวยสจฺจเณ อนาวลลกฺกปโป มลลลทกฺกายสขาโร สฺวิมุตฺตจิตฺโต
 สฺวิมุตฺตบัลโล เกวลี วุตฺตวา อุตฺตมปฺปวิโส ปรมปฺปวิโส ปรมปັตฺติมิตฺตํโต.
 โส เณว อภินาติ น อปฺปิณาติ, อปฺปิณิตฺวา จิตฺ; เณว ปาหติ น

อุปาทยติ, ปชิตีว่า จิโต; เนา วิสิเนติ น อัสสิเนติ, วิสิเนติว่า
 จิโต; เนา วิธูเปติ น สันธเปติ, วิธูเปติว่า จิโต; อเลกฺเขน
 สีสักขันเอน สมนันนาคตตฺตา จิโต, อเลกฺเขน สมาริกขันเอน.
 อเลกฺเขน บัณฺเฑกขันเอน. อเลกฺเขน วิมุตติกขันเอน. อเลกฺเขน
 วิมุตติวานทสสันิกขันเอน สมนันนาคตตฺตา จิโต, สัจจํ ปฏิปาทยิตฺวา
 จิโต, เหว สมตีกกมิตฺวา จิโต, กิเลสํคํ ปริยาทยิตฺวา จิโต,
 อปริคมนตาย จิโต, กญฺํ สมาทาย จิโต, มุตฺติปฏิเสวนตาย
 จิโต, เมตฺตตาย ปาริสุทฺธิยา จิโต, กรุณาย. มุทิตาย. อุเปกฺขาย
 ปาริสุทฺธิยา จิโต, อัจฉินฺตปาริสุทฺธิยา จิโต อกัมมัลภตาย
 ปาริสุทฺธิยา จิโต, วิมุตตตตฺตา จิโต, สันตสฺสิตตตฺตา จิโต,
 ขันธปริยັນเต จิโต, ธาตฺตปริยັນเต จิโต, ขายตนปริยັນเต จิโต,
 คติปริยັນเต จิโต, อุปัตตติปริยັນเต จิโต, ปฏิสฺสันธิปริยັນเต จิโต,
 ภาวปริยັນเต จิโต, สลฺลารปริยັນเต จิโต, วัฏฏฺฐปริยັນเต จิโต,
 อันติมภาเว จิโต, อันติมสฺมตฺสเย จิโต, อันติมเทหโร อรหา.

ตัสฺสํ บัจฺฉิมโก ภาโว

จวิมยํ สมุตฺตโย,

ชาติมรณสฺสโร

นตฺถิ ตัสฺส ปุณฺณภาโวติ

นาว่า สิตฺวาว ปารคฺ. เตนาค ภาควา

ตัสฺมา ฆันตฺ สทา สโต กามานิ ปวิรัชฺชเย,

เต ปหาย ตเร โหสมิ, นาว่า สิตฺวาว ปารคฺ.

ปจฺจโม กามสฺสตันทเทโส นิฏฺฐจฺจิโต.

ลัทธิพรเถติ. ลัทธิปริพาเหติ. ลัทธิลันดาเปติ. ลัทธิปากุสลาภิลำาเวหิ
 ฉันโน อุตฺตฉันโน อาวุโฏ นิวุโต โอบุโฏ ปิหิโต ปฏิจฉันโน
 ปฏิกัซซีโตติ, ลัทธิโต คหาย พหุณาณฉันโน.

ติฏฺฐัง นโร โมหนัสมี ปคาโพหิตี : ติฏฺฐัง นโรติ ติฏฺฐันโต
 นโร รัตโต รากวเสน ติฏฺฐจิติ, ทุฏฺโง โทสวเสน ติฏฺฐจิติ, มุโพหิ
 โมทวเสน ติฏฺฐจิติ, วินพนฺโธ มานวเสน ติฏฺฐจิติ, ปลามุฏฺโง
 ทิฏฺฐิจวเสน ติฏฺฐจิติ, วิกเขปคโต อุตฺตรจจวเสน ติฏฺฐจิติ, อนิฏฺฐังคโต
 วิจิกจฉวเสน ติฏฺฐจิติ, งามคโต อนุสยวเสน ติฏฺฐจิตติ; เอวมฺปิ
 ติฏฺฐัง นโร.

วุตฺตํ เหน้ ภควตา “ลันติ ภิกขเว จักขุวิญญเญยา รูปา
 อิจฺฉา กันตา มนาปา บัียรูปา กามุปลัณฺหิตา รชนียา. ตัณฺเจะ
 ภิกขุ อภินันฺทติ อภาวตติ อชฺชิสสาเย ติฏฺฐจิติ. ลันติ ภิกขเว
 โลตวิญญเญยา ลัทธิทา. ฆานวิญญเญยา ตันหา. ชิวหาวิญญเญยา
 รลา. กายวิญญเญยา โสฏฺฐัปปา. มโนวิญญเญยา ัมมา อิจฺฉา
 กันตา มนาปา บัียรูปา กามุปลัณฺหิตา รชนียา. ตัณฺเจะ ภิกขุ
 อภินันฺทติ อภาวตติ อชฺชิสสาเย ติฏฺฐจิตติ, เอวมฺปิ ติฏฺฐัง นโร.

วุตฺตํ เหน้ ภควตา “รูปุปาย วา ภิกขเว วิญญานํ ติฏฺฐิมานํ
 ติฏฺฐจิติ รูปารัมมณํ รูปูปติฏฺฐัง นันฺทูปเสวนํ วุทฺธี วิรุฬฺหิ เวปุลลํ
 อาบชฺชติ. เวทนุปาย วา ภิกขเว ลัณฺณูปาย วา ภิกขเว. ลัฆารูปาย
 วา ภิกขเว วิญญานํ ติฏฺฐิมานํ ติฏฺฐจิติ, ลัฆารารัมมณํ ลัฆารูปติฏฺฐัง
 นันฺทูปเสวนํ วุทฺธี วิรุฬฺหิ เวปุลลํ อาบชฺชติ. เอวมฺปิ ติฏฺฐัง นโร.

วุตฺตํ เหน้ ภควตา “กวมพิงกาเร เจ ภิกขเว อาหาเร อตฺถิ
 ราโค, อตฺถิ นันฺทิ, อตฺถิ ตันหา, ปติฏฺฐจิติ ตตฺถ วิญญานํ
 วิรุฬฺหิ; ยตฺถ ปติฏฺฐจิติ วิญญานํ วิรุฬฺหิ, อตฺถิ ตตฺถ นามรูปัสสากันฺติ;

ยัตถิ อตฺถิ นามรูปัสสาลวักกัณฺตี, อตฺถิ ตตฺถ ลัมภารานิ วุทฺธิ; ยัตถิ
 อตฺถิ ลัมภารานิ วุทฺธิ อตฺถิ, ตตฺถ อายตฺตํ ปณฺพัพฺพาวาณิพฺพตฺติ;
 ยัตถิ อตฺถิ อายตฺตํ ปณฺพัพฺพาวาณิพฺพตฺติ, อตฺถิ ตตฺถ อายตฺตํ
 ชาติชรามมณฺเฑ; ยัตถิ อตฺถิ อายตฺตํ ชาติชรามมณฺเฑ, สโลกัณฺตี ภิกฺขเว
 สรชฺชํ สลอปายาสันตี วทามิ. ผัสสเส เจ ภิกฺขเว อาหาระ. มโนลลภเจตนา
 เจ ภิกฺขเว อาหาระ. วิญฺญาณะ เจ ภิกฺขเว อาหาระ อตฺถิ
 ราโค, อตฺถิ นันทิ, อตฺถิ ตณฺหา, ปติภฺวจิตฺตํ ตตฺถ วิญฺญาณํ
 วิรุฬฺหิ; ยัตถิ ปติภฺวจิตฺตํ วิญฺญาณํ วิรุฬฺหิ, อตฺถิ ตตฺถ นามรูปัสสาลวักกัณฺตี;
 ยัตถิ อตฺถิ นามรูปัสสาลวักกัณฺตี, อตฺถิ ตตฺถ ลัมภารานิ วุทฺธิ; ยัตถิ
 อตฺถิ ลัมภารานิ วุทฺธิ, อตฺถิ ตตฺถ อายตฺตํ ปณฺพัพฺพาวาณิพฺพตฺติ;
 ยัตถิ อตฺถิ อายตฺตํ ปณฺพัพฺพาวาณิพฺพตฺติ, อตฺถิ ตตฺถ อายตฺตํ
 ชาติชรามมณฺเฑ; ยัตถิ อตฺถิ อายตฺตํ ชาติชรามมณฺเฑ, สโลกัณฺตี ภิกฺขเว
 สรชฺชํ สลอปายาสันตี วทามิ; เอวํปิ ติภฺวํ นโร. โมหณฺลลภมํ
 ปคาไฟฺหิตํ : โมหณา วุจฺจันตี บัลลํ กามคฺคณา : จักฺขวิญฺเญยฺยา
 รุปา อิกฺขุจฺจา กัณฺธา มนาปํ มยฺยรูปา กามุปัลลภหิตา รชเณยา.
 โสตวิญฺเญยฺยา ลลิตา. ขานวิญฺเญยฺยา คณฺธา. ชิวหาวิญฺเญยฺยา
 รสา. กายวิญฺเญยฺยา โสภณฺจัพฺพา อิกฺขุจฺจา กัณฺธา มนาปํ มยฺยรูปา
 กามุปัลลภหิตา รชเณยา. กัการณา โมหณา วุจฺจันตี บัลลํ กามคฺคณา ?
 เยภฺยเยน เทวมลฺลสา บัลลํสุ กามคฺคเณสุ มุขหฺนฺตี ลมฺมุขหฺนฺตี
 ลมฺปมุขหฺนฺตี, มุฬฺหิ ลมฺมุฬฺหิ ลมฺปมุฬฺหิ อวิชฺชาเย อนฺนิกิตา อาวูฏฺฐา
 นิวูฏฺฐา โอบูฏฺฐา มหิตา ปฏฺฐิณฺณนา ปฏฺฐิขฺชิตา; ตังการณา โมหณา
 วุจฺจันตี บัลลํ กามคฺคณา. โมหณฺลลภมํ ปคาไฟฺหิตํ : โมหณฺลลภมํ
 ปคาไฟฺหิ อคาไฟฺหิ อชฺโณคาไฟฺหิ นิมุคฺโคติ, ติภฺวํ นโร
 โมหณฺลลภมํ ปคาไฟฺหิ.

ทุเร วิเวกา หิ ตถาวิโส โสติ: วิเวกาติ ตโย วิเวกา:
 กายวิเวโก, จิตตวิเวโก, อปฺปวิเวโก.

กตโม กายวิเวโก ? อิม ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภาติ อรัณยํ
 รุกฺขมূলํ ปัพพตํ กัณฺโถวํ คิริคฺकुหํ สฺสุทฺถํ วนปตฺตํ อพฺโลกาสํ
 ปราลาปนํ. กาเยน จ วิวิตฺโต วิหริติ, โส เอโก คัจฉนฺติ,
 เอโก ติฏฺฐจฺติ, เอโก นิสฺสํสํ, เอโก เสยฺยํ กัปปํเปติ, เอโก
 ปันนํทาย ปวิสฺสจฺติ, เอโก ปฏิกกมฺมจฺติ, เอโก รโห นิสฺสํสํ, เอโก
 จังกมํ อธิฏฺฐจฺติ, เอโก จรติ วิหริติ อิริยติ วัตตติ ปาเลติ ยเปติ
 ยาเปติ; อยํ กายวิเวโก.

กตโม จิตตวิเวโก ? ปจฺจิมํ ฌานํ สสมาปฺนํนํสํสํ นีวรเนหิ จิตฺตํ
 วิวิตฺตํ โหติ; ทฺตยํ ฌานํ สสมาปฺนํนํสํสํ วิตักกวิจาเรหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
 โหติ; ตตฺตยํ ฌานํ สสมาปฺนํนํสํสํ ปตฺติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; จตฺตยํ ฌานํ
 สสมาปฺนํนํสํสํ สฺสุขทกฺกเขหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; อากาสานันณํจายตนํ
 สสมาปฺนํนํสํสํ รูปสํลยํ ปฏฺยสํลยํ นานตตสํลยํ จิตฺตํ
 วิวิตฺตํ โหติ; วิญฺญานนํจายตนํ สสมาปฺนํนํสํสํ อากาสานันณํจายตน-
 สํลยํ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; อากิณฺณจยํจายตนํ สสมาปฺนํนํสํสํ
 วิญฺญานนํจายตนสํลยํ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; เนวสํลยํจายตนํ
 สสมาปฺนํนํสํสํ อากิณฺณจยํจายตนสํลยํ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; โสตา-
 มํนํสํสํ สกฺกกายทฺวิฏฺฐจฺยา วิจิกิณฺณจยํ สลลพฺพตฺตปรามาสา ทิฏฺฐจฺยานุสฺยา
 วิจิกิณฺณจยํ ตเทกฺกฺกฺเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ;
 สกฺกทาคามิสํสํ โอฬาริกา กามราตา สํวโปชนา ปฏฺยสํลยํวโปชนา
 โอฬาริกา กามราคานุสฺยา ปฏฺยจฺยานุสฺยา ตเทกฺกฺกฺเจหิ จ กิเลเสหิ
 จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; อนาคามิสํสํ อนนฺตหฺมตา กามราตสํวโปชนา

ชัตตา กามา, อนาคตา กามา, บัจจุบับันนา กามา. อัสสัดดา
 กามา, พหิตธา กามา, อัสสัดตพหิตธา กามา. ธีนา กามา,
 มัชฌิมา กามา, ปณินตา กามา. อาปายิกา กามา, มานุสิกา กามา,
 ทิพฺพา กามา. บัจจุบับัญจिता กามา, นิมมิตา กามา, ปรมิมมิตา
 กามา. ปรีคฺคหิตา กามา, อปรีคฺคหิตา กามา. มมายิตา กามา,
 อมมายิตา กามา. สัพเพปิ กามาวจรา ธัมมา, สัพเพปิ รูปาวจรา
 ธัมมา, สัพเพปิ อรูปาวจรา ธัมมา, ตันหาวัตฺถุกา ตันหาธัมมณา
 กามนียตฺเตน รชนียตฺเตน มทนียตฺเตน กามา; อิมะ วุจฺจันติ วัตฺถูกามา.

กตเม กิเลสกามา ? ฉนฺโท กาโม, ราโค กาโม, ฉนฺทราโค
 กาโม, ลกฺขฺโป กาโม, ราโค กาโม, ลกฺขฺปฺปฺราโค กาโม; โย
 กามะสุ กามฉนฺโท, กามราโค, กามฉนฺทิ, กามตฺตฺนหา, กามเสณฺโท,
 กามปริฬาโ, กามมุจฺฉา, กามชฺโชนฺสาณฺ, กาโมโฆ, กามโยโค,
 กามุปาทานฺ, กามฉนฺทนีวเรณฺ;

อัทธลํ กาม เต มุลํ, ลกฺขฺปฺปา กาม ชายสิ;

น ตํ ลกฺขฺปฺปยิสฺสามิ, เหวํ กาม น เหนฺลสิ:

อิมะ วุจฺจันติ กิเลสกามา. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก
 เทวโลเก ชนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. กามา हि โลเก น
 हि สุปฺปํหาयाติ: กามา हि โลเก ทุปฺปํหาया ทุจฺจชฺชา ทุปฺปจฺ-
 จชฺชา ทุณฺณิมมํทया ทุพฺพิณเวรยา ทุตฺตรา ทุปฺปตฺตรา ทุสฺสมตฺตีกกมา
 ทุพฺพิตฺตวตฺตาทิ, กามา हि โลเก น हि สุปฺปํหาया. เตนาท ภควา

“สตีโต คุหายํ พทฺธนาภินฺโน

ติฏฺฐจํ นโร โมหนสฺสิมํ ปคาฬิหํ

ทฺวเร วิเวกา हि ตถาวิโร โส,

กามา हि โลเก น हि สุปฺปํหาया.

อิจฺจนานิทานา ภาสาดพทฺธธา

เต ทุปฺปมฺบุจฺจา น หิ อํบฺลโมกฺกชา

บัจฉา ปุเร วาปี อเปกฺขมานา

อิมเว กาเม ปริเมว ชัปปิ.

อิจฺจนานิทานา ภาสาดพทฺธธาติ : อิจฺจนาคิ วุจฺจิติ ตณฺหา; โย
 ราวโค, สาราโค, อนฺนโย, อนฺนโรโธ, นันฺทิ, นันฺทิวาโค, จิตฺตัสส
 สาราโค, อิจฺฉา, มุจฺฉา, อัสสโณสฺสานํ, เคโธ, ปลิเคโธ, สังโค, บังโก,
 เอชา, มายา, ชนิกา, ลัณฺชนํ, ลีฬฺพํ, ชาลีนํ, สริตา, วิสฺสํติกา,
 สุตฺตํ, วิสฺฐา, อายูหนํ, หุติยา, ปณฺธิ, ภาเนตฺติ, วณฺ, วนโธ,
 ลันฺณโธ, เล็นโห, อเปกฺขา, ปฏฺวิพฺพนํ, อาสา, อาลิสฺสา, อาลิสฺสํตฺตํ,
 ฐาสา, ลัทธาสา, คณฺธาสา, ฐาสา, โฆจฺจํพฺพาสา, ลาภาสา,
 ธนาสา, ปุตฺตาสา, ชีวตาสา, ชัปปิ, ปชัปปิ, อภิชัปปิ, ชัปปิ,
 ชัปปิ, ชัปปิ, ชัปปิ, ชัปปิ, ชัปปิ, ชัปปิ, ชัปปิ, ชัปปิ, ชัปปิ, ชัปปิ,
 มุจฺฉํ, จิกตา, สากฺกํ, มํบฺลตา, อธมฺมาโค, วิสมลโธ, นิกนฺติ,
 นิกามนา, บัดฺธนา, บัณฺนา, ลัมบัตฺธนา, กามตณฺหา, ภาตณฺหา,
 วิภาตณฺหา, ฐปตณฺหา, อฐปตณฺหา, นิโรธตณฺหา, ลัทธตณฺหา,
 คณฺธตณฺหา, ฐตณฺหา, โฆจฺจํพฺพตณฺหา, ธมฺมตณฺหา; โอโฆ, โยโค,
 คณฺโธ, อปาทานํ, อวณฺ, นีวณฺ, จทณฺ, พณฺ, อุกกํ, กิลโธ,
 อนฺลโย, ปริยฺญฺจํ. ลตา, เวจฺจํ, ทุกฺขมฺล, ทุกฺขนิทานํ,
 ทุกฺขชัปปิ, ภาโส, ภาสํ, ภาสํ, ภาสํ, ภาสํ, ภาสํ, ภาสํ, ภาสํ, ภาสํ,
 ตณฺหา, คทฺธ, ตณฺหา, สมฺม, อภิชฺฉา, โลโธ, อุกฺกมฺล.
 อิจฺจนานิทานาติ : อิจฺจนานิทานา อิจฺฉา, เหตุกา, อิจฺฉา, บัจฉา, อิจฺฉา, การณา
 อิจฺฉา, ปภาติ, อิจฺจนานิทานา. ภาสาดพทฺธธาติ : เอกํ ภาสาด : สุชา

• กัตถจิ ปอตฺถเก ภาสาดพทฺธธาติ ปาโห ทิสฺสติ.

เวทนา. เทว ภาสาดานิ: สุขา จ เวทนา, อัญจันจ วัตถุ. ตัณ
 ภาสาดานิ: โยพัพพะณ, อาโรคัย, ชีวัต. จัตตาริ ภาสาดานิ: ลาโภ,
 ยโส, ปลัสสา, สุข. บันจ ภาสาดานิ: มนابقา รูปา, มนابقา
 ลัทธา, มนابقา คันธา. มนابقา รสา, มนابقา โสภจัพพา.
 ฌ ภาสาดานิ: จักขุสัมปะทา, โสตสัมปะทา, ฆานสัมปะทา, ชีวหัสสัมปะทา,
 กายสัมปะทา, มโนสัมปะทา. ภาสาดัพพัตถาติ: สุขาย เวทนาย พัทธา,
 อัญจันจ วัตถุสัม พัทธา, โยพัพพะณ พัทธา, อาโรคัย พัทธา,
 ชีวเต พัทธา, ลาภ พัทธา, ยโส พัทธา, ปลัสสา พัทธา, สุข
 พัทธา, มนابقา รูเปสุ พัทธา, ลัทธสุ. คันเธสุ. รเสสุ.
 มนابقา โสภจัพพะสุ พัทธา, จักขุสัมปะทาย พัทธา, โสตสัมปะทาย.
 ฆานสัมปะทาย. ชีวหัสสัมปะทาย. กายสัมปะทาย. มโนสัมปะทาย พัทธา,
 วินิพัตธา อพัตธา ลัคคา ลัคคิตา ปลิพพัตถาติ, อิจฉานิทานา
 ภาสาดัพพัตธา.

เต ทุปป์มุลจา ฌ หิ อัมมโมกขาติ: เต วา ภาสาดวัตถุ
 ทุปป์มุลจา, ลัตตา วา เอโต ทุมโมจยา.

กถัน เต ภาสาดวัตถุ ทุปป์มุลจา ? สุขา เวทนา ทุมมุลจา,
 อัญจ วัตถุ ทุมมุลจ, โยพัพพะณ ทุมมุลจ, อาโรคัย ทุมมุลจ,
 ชีวัต ทุมมุลจ, ลาโภ ทุมมุลจ, ยโส ทุมมุลจ, ปลัสสา ทุมมุลจ,
 สุข ทุมมุลจ, มนابقา รูปา ทุมมุลจ, มนابقา ลัทธา. คันธา.
 รสา. โสภจัพพา ทุมมุลจ. จักขุสัมปะทา ทุมมุลจ. โสตสัมปะทา.
 ฆานสัมปะทา. ชีวหัสสัมปะทา. กายสัมปะทา. มโนสัมปะทา ทุมมุลจ
 ทุปป์มุลจา ทุมโมจยา ทุปป์มุลจา ทุนนิมมทยา ทัพพิณเวธยา
 ทุตตรา ทุปป์ตรา ทุสสุมตักกมา ทัพพิวัตตทา; เอวันเต ภาสาดวัตถุ
 ทุปป์มุลจา.

กถิ สัตฺตา เอโต ทุมโมจยา ? สุขาย เวทนาย สัตฺตา
 ทุมโมจยา, อัญญัสสมา วัตฺถุสฺสมา ทุมโมจยา, โยพทฺถลฺลมา ทุมโมจยา,
 อาโรคฺยา ทุมโมจยา, ชีวตา ทุมโมจยา, ลาภา ทุมโมจยา, ยสฺส
 ทุมโมจยา, ปลฺลสาย ทุมโมจยา สุขา ทุมโมจยา, มนาบิเกหิ รูปเปหิ
 ทุมโมจยา, มนาบิเกหิ สัตฺเตหิ. ตณฺเฑหิ. รเสหิ. โผฏฺฐจัพฺเพหิ ทุมโมจยา,
 จักขุสฺสํปทาย ทุมโมจยา, โสตสฺสํปทาย. ขานสฺสํปทาย. ชีวหาสฺสํปทาย.
 กายสฺสํปทาย. มโนสฺสํปทาย ทุมโมจยา ทุပ္ปโมจยา ทุตฺธรา
 ทุสฺสํมุตฺธรา ทุพฺพุญฺจาปนา ทุสฺสํมญฺจาปนา; เหว สัตฺตา เอโต
 ทุมโมจยาติ, เต ทุပ္ปมุลฺลจา. น หิ อลฺลวโมกฺขาติ : เต อตฺตนา
 ปลิปลิบันฺนา น ลักโกณฺติ ปรี ปลิปลิบันฺนํ อุตฺตริตฺ.

วุตฺติ เหตุ ภาควตา “โส วต จุนฺท อตฺตนา ปลิปลิบันฺโน
 ปรี ปลิปลิบันฺนํ อุตฺตริสฺสตฺติ, เนตฺ จานํ วิชฺชติ. “โส วต
 จุนฺท อตฺตนา อทฺนโต อวินโต อปรินิพฺพุโต ปรี ทเมสฺสติ วิเนสฺสติ
 ปรินิพฺพาเปสฺสตฺติ, เนตฺ จานํ วิชฺชตฺติ; เหว น หิ อลฺลวโมกฺขา.
 อถวา นัตถลฺโล โกจิ โมเจตุ, เต ยถิ มุจฺเจยฺยุ, สเกน ธาเมน
 สเกน พเลน สเกน วิริเยน สเกน ปรีกฺกเมน สเกน ปรีสทาเมน
 สเกน ปรีสพเพน สเกน ปรีสวิริเยน สเกน ปรีสปรีกฺกเมน อตฺตนา
 สัมมาปฏิปทํ อนุลोमปฏิปทํ อปฺปัจจันนปฏิปทํ อันวิตฺตปฏิปทํ ธัมมานุ-
 ธัมมปฏิปทํ ปฏิบิซฺชมานา มุจฺเจยฺยุณฺติ เหวมฺปิ น หิ อลฺลวโมกฺขา.
 วุตฺติ เหตุ ภาควตา.

นาหิ สมิสฺสคามิ ปโมจนาย
 กถกถิ โธตก กถฺจิ โดเก,
 ธัมมัลลจฺ เสฏฺฐิ อภิชานมาโน
 เหว ตวี โธมมิมฺ ตเวสฺสิติ

เอวัมปิ น หิ อลฺลวโมกฺขา. วุตฺตํ เหตุ ภาควตา

“อิตฺตนา ปกตํ ปาปํ, อิตฺตนา สํกิลิสังฺกตติ,
อิตฺตนา อกตํ ปาปํ, อิตฺตนา วิสฺสจฺจนตติ,
สุทฺธิ อสฺสทฺธิ บัณฑิตํ นานวโลบลํ วิโสธเยติ.

เอวัมปิ น หิ อลฺลวโมกฺขา.

วุตฺตํ เหตุ ภาควตา “เอวเมว โข พฺราหฺมณ ติฏฺฐจฺเวย นิพฺพานํ, ติฏฺฐจฺติ นิพฺพานคามิมัคฺโค, ติฏฺฐจฺามหิ สฺมาทเปตา; อถ ปน มม สวาภา มยา เอว โวทียมานา เอว อนุสาลียมานา อปฺเปกฺกเจ อัจฺฉนฺตนิฏฺฐจํ นิพฺพานํ อาราเณนฺติ, เอกฺกเจ นาราเณนฺติ; เขตฺถ กียาหํ พฺราหฺมณ กโรมิ. มัคคฺกชาเย พฺราหฺมณ ตถาคโค, มัคคํ พุทฺโธ อจฺจิกฺขติ. อิตฺตนา ปฏิบิฑฺธมานา มุจฺเจยฺยุนฺติ เอวัมปิ น หิ อลฺลวโมกฺขาติ, เต ทุปฺปมุลจา น หิ อลฺลวโมกฺขา.

บิฑฺธา ปุเร วาปี อเปกฺขมานาติ : บิฑฺธา วุจฺจติ อนาคตํ, ปุเร วุจฺจติ อตฺตํ; อปฺจ อตฺตํ อปาทาย อนาคตํว จ บิฑฺธูปฺปนฺนํว บิฑฺธา, อนาคตํ อปาทาย อตฺตํว บิฑฺธูปฺปนฺนํว ปุเร.

กถํ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ ? “เอวรूपํ อโหสิ อตฺตมํทธานนฺติ ตตฺถ นนฺทํ สมนฺวาคเมติ, “เอวเวทโน อโหสิ. เอวลลฺลว อโหสิ. เอวลฺลวโร อโหสิ. เอววิญฺญาโน อโหสิ อตฺตมํทธานนฺติ, ตตฺถ นนฺทํ สมนฺวาคเมติ; เอวัมปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ. อถวา อิติ เม จักฺขุ อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ รูปาติ, ตตฺถ ฉนฺทราคปฏิพัทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ, ฉนฺทราคปฏิพัทฺธํตฺตา วิญฺญาณํลลฺล ตทณินฺทติ, ตทณินฺทนฺทโต เอวัมปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ. อิติ เม โสถํ อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ สัทฺทาติ. อิติ เม ขานํ อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ คณฺธาติ. อิติ เม ชิวหา อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ รสาติ.

อิติ เม กาโย อโหสิ อตฺตมัทธานํ, อิติ โฆฏฺฐัพพาติ. อิติ เม
มโน อโหสิ อตฺตมัทธานํ, อิติ ธมฺมาติ, ตตฺถ ฉนฺทราคปฺปัทธํ
โหติ วิญฺญาณํ, ฉนฺทราคปฺปัทธํตฺตา วิญฺญาณํสํสํ ตทกัณฺณํทติ,
ตทกัณฺณํทํโต เอวํปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ. อถา ยานํสํสํ ตานิ
ปุพฺเพ มาตคาเมน สํสํสํ หลิตลปฺตกัณฺณํ, ตทสฺสาเทติ ตํ นิกาเมติ,
เตน จ วิตฺติ อามัชชติ; เอวํปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ.

กถํ บัจฺจา อเปกฺขํ กโรติ ? “เอวํรูปํ ลีโย อนาตมัทธานํนํติ,
ตตฺถ นนฺทํ สมนํวาคเมติ, “เอวํเวทโน ลีโย. เอวํสํสํสํ ลีโย.
เอวํลัขาโร ลีโย. เอวํ วิญฺญาณํ ลีโย อนาตมัทธานํนํติ, ตตฺถ
นนฺทํ สมนํวาคเมติ; เอวํปิ บัจฺจา อเปกฺขํ กโรติ. อถา อิติ
เม จักฺขํ ลียา อนาตมัทธานํ, อิติ รูปาติ อัมปฺปฏฺฐิถํสํสํ
ปฏฺฐิลากาย จิตฺตํ ปณฺนิทฺติ, เจตโส ปณฺณานํบัจฺจยา ตทกัณฺณํทติ,
ตทกัณฺณํทํโต เอวํปิ บัจฺจา อเปกฺขํ กโรติ. อิติ เม โสถํ ลียา
อนาตมัทธานํ, อิติ สัทฺทาติ. อิติ เม ชานํ ลียา อนาตมัทธานํ,
อิติ ตณฺหาติ. อิติ เม ชีหํ ลียา อนาตมัทธานํ, อิติ รัสสาติ.
อิติ เม กาโย ลียา อนาตมัทธานํ, อิติ โฆฏฺฐัพพาติ. อิติ เม
มโน ลียา อนาตมัทธานํ, อิติ ธมฺมาติ อัมปฺปฏฺฐิถํสํสํ ปฏฺฐิลากาย
จิตฺตํ ปณฺนิทฺติ, เจตโส ปณฺณานํบัจฺจยา ตทกัณฺณํทติ ตทกัณฺณํทํโต
เอวํปิ บัจฺจา อเปกฺขํ กโรติ. อถา “อิมินาหํ สีเลนฺน วา วັตฺเตน
วา ตเปเน วา พหํมจฺริเยเน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวํลฺลวโร วาติ
อัมปฺปฏฺฐิถํสํสํ ปฏฺฐิลากาย จิตฺตํ ปณฺนิทฺติ, เจตโส ปณฺณานํบัจฺจยา
ตทกัณฺณํทติ, ตทกัณฺณํทํโต เอวํปิ บัจฺจา อเปกฺขํ กโรตฺติ, บัจฺจา
ปุเร วาปี อเปกฺขํมานา.

อิมเภา กาเม ปุริเภา ชัปปนํติ อิมเภา กาเมติ: บัจฺจูปันเน

บัจจ กามคฺเชน อิจฺฉันตา สาทิยฺนตา มัตถยฺนตา มหยฺนตา อภิชีปฺปฺนตา.
 ปรีเมว ชีปฺปฺนติ: อตีเต บัจจ กามคฺเชน ชีปฺปฺนตา ปชีปฺปฺนตา
 อภิชีปฺปฺนตาติ, อีเมว กามะ ปรีเมว ชีปฺปํ. เตนาห ภควา

“อิจฺฉานิทานา ภวสาดตฺถา
 เตหุปฺปมฺภจฺจา นหิ อธิวโมกฺขา.
 บัจฺฉา ปุเรวปิ อเปกฺขมานา
 อีเมว กามะ ปรีเมว ชีปฺปํ.
 กามะสุ คิถฺธา ปสฺสุตา ปมฺพุฬฺหา
 ขวทานิยา เต วิสเม นิวิฏฺฐา,
 ทุกฺขุปฺนตา ปรีเทวยฺนติ
 “กํสุ ภวิสฺสาม อิตโต จุตาสฺเส.

กามะสุ คิถฺธา ปสฺสุตา ปมฺพุฬฺหาติ กามาติ: อุตานโต เทว กามา:
 วัตฺตูกามา จ, กิเลสกามา จ. ขเปฯ อีเม วุจฺจันติ วัตฺตูกามา.
 ขเปฯ อีเม วุจฺจันติ กิเลสกามา. เคโธ วุจฺจติ ตัณฺหา; โย ราโค
 สาราโค ขเปฯ อภิชีมา โลโภ อภุสฺสมูลํ. กิเลสกามาเน วัตฺตูกามะสุ
 รัตฺตา คิถฺธา คชฺตา มุจฺฉิตา อชีโณบบันนา ลัคฺคา ลัคฺคิตา
 ปลิพฺพฺฐาติ กามะสุ คิถฺธา. ปสฺสุตาติ: เยปิ กามะ เอลันฺติ คเวลันฺติ
 ปรีเยลันฺติ, ตัจฺจวิตา ตัพฺพหฺลสา ตคฺครกา ตันนินฺนา ตบฺโปณา ตบฺบัพฺ-
 ภารา ตทิมุตฺตา ตทาทิปเตยฺยา, เตปิ กามปสฺสุตา. เยปิ ตันนฺทาวเสน รูเป
 เอลันฺติ คเวลันฺติ ปรีเยลันฺติ. ลกฺกเท. คันเ. รเส. โผฏฺฐัพฺเพ
 เอลันฺติ คเวลันฺติ ปรีเยลันฺติ, ตัจฺจวิตา ตัพฺพหฺลสา ตคฺครกา ตันนินฺนา
 ตบฺโปณา ตบฺบัพฺภารา ตทิมุตฺตา ตทาทิปเตยฺยา, เตปิ กามปสฺสุตา.
 เยปิ ตันนฺทาวเสน รูเป ปฏฺฐิภันฺติ. ลกฺกเท. คันเ. รเส. โผฏฺฐัพฺเพ
 ปฏฺฐิภันฺติ. ตัจฺจวิตา ตัพฺพหฺลสา ตคฺครกา ตันนินฺนา ตบฺโปณา

ตบฺบัพฺพการา ตทฺธิมุตฺตา ตทฺหาริเปเตยฺยา: เตบฺบิ กามมฺบปฺปสุตา. เยบฺบิ
 ตณฺ्हาวเสน ฐูเป ปริกฺขณฺณิ. สักเท. คณฺเ. รเส. โฆฏฺฐัพฺเพ
 ปริกฺขณฺณิ, ตัจจิริตา ตัพฺพหฺลลา ตคฺคฺรฺกา ตณฺณินฺนา ตบฺบิโปณา
 ตบฺบัพฺพการา ตทฺธิมุตฺตา ตทฺหาริเปเตยฺยา: เตบฺบิ กามมฺบปฺปสุตา. ยดา
 กลทการโก กลหฺมปฺปสุโต, กัมมการโก กัมมมฺบปฺปสุโต, โคจเร จรณฺโต
 โคจรมฺบปฺปสุโต, ฉายํ ฉานมฺบปฺปสุโต; เอวเมว เยบฺบิ กามเ เอลันฺติ คเวลันฺติ
 ปริเยลันฺติ, ตัจจิริตา ตัพฺพหฺลลา ตคฺคฺรฺกา ตณฺณินฺนา ตบฺบิโปณา
 ตบฺบัพฺพการา ตทฺธิมุตฺตา ตทฺหาริเปเตยฺยา: เตบฺบิ กามมฺบปฺปสุตา. เยบฺบิ
 ตณฺ्हาวเสน ฐูเป เอลันฺติ คเวลันฺติ ปริเยลันฺติ. สักเท. คณฺเ. รเส.
 โฆฏฺฐัพฺเพ เอลันฺติ คเวลันฺติ ปริเยลันฺติ, ตัจจิริตา ตัพฺพหฺลลา ตคฺคฺรฺกา
 ตณฺณินฺนา ตบฺบิโปณา ตบฺบัพฺพการา ตทฺธิมุตฺตา ตทฺหาริเปเตยฺยา: เตบฺบิ
 กามมฺบปฺปสุตา. เยบฺบิ ตณฺ्हาวเสน ฐูเป ปฏฺฐิณฺณิ. สักเท. คณฺเ.
 รเส. โฆฏฺฐัพฺเพ ปฏฺฐิณฺณิ, ตัจจิริตา ตัพฺพหฺลลา ตคฺคฺรฺกา ตณฺณินฺนา
 ตบฺบิโปณา ตบฺบัพฺพการา ตทฺธิมุตฺตา ตทฺหาริเปเตยฺยา: เตบฺบิ กามมฺบปฺปสุตา. เยบฺบิ
 ตณฺ्हาวเสน ฐูเป ปริกฺขณฺณิ. สักเท. คณฺเ. รเส. โฆฏฺฐัพฺเพ
 ปริกฺขณฺณิ, ตัจจิริตา ตัพฺพหฺลลา ตคฺคฺรฺกา ตณฺณินฺนา ตบฺบิโปณา
 ตบฺบัพฺพการา ตทฺธิมุตฺตา ตทฺหาริเปเตยฺยา: เตบฺบิ กามมฺบปฺปสุตา. ปมุทฺติหาติ:
 เขภฺยเยน เทวมนฺตฺสา บัณฺฑิสุ กามคฺเชนฺสุ มุยฺหณฺติ สัมมยฺหณฺติ
 สัมมมุยฺหณฺติ, มุพฺพิทา สัมมมุพฺพิทา สัมมมุพฺพิทา อวิชฺชาย อณฺเริกตา
 อารุणा นิรุणा โอวฺวणा บิหิตา ปฏฺฐิณฺณินา ปฏฺฐิณฺณิชาตติ, กามะสุ
 คิทธิสา ปสุตา ปมุพฺพิทา.

อวทานิยา เต วิสเม นิวัจฺจติ อวทานิยาติ: อวคฺคณฺณิตตบฺบิ

• อณฺเริกตาตบฺบิ ปาโ.

อวทานิยา. มัจฉริโน มัจฉินฺติ อวทานิยา. พุทธานิ พุทธสาวกานิ
วณฺเณ พยัมปถํ เทสนิ อณฺเฐจฺจ นาทิยฺนตฺติ อวทานิยา.

กถํ อวคฺฉินฺตติ อวทานิยา ? อวคฺฉินฺตติ: นิรยํ คจฺฉินฺติ,
ติริจฺฉานโยนิ คจฺฉินฺติ, ปัตตวิธยํ คจฺฉินฺตติ, เอวํ อวคฺฉินฺตติ อวทานิยา.

กถํ มัจฉริโน มัจฉินฺติ อวทานิยา ? บัณฺฑํ มัจฉริยานิ: อวาสมัจฉริยํ,
กุลมัจฉริยํ, ลากมัจฉริยํ, วัณฺณมัจฉริยํ, ธมฺมมัจฉริยํ; ยํ เอวรूपํ
มัจฉริยํ มัจฉรายนา มัจฉรายตฺตํ เวจฺฉิ กทริยํ กฏกัณฺจกตา
อคฺคหิตตํ จิตตัสส; อิทํ วุจฺจติ มัจฉริยํ. อปฺปิ ชนฺธมัจฉริยัมปิ
มัจฉริยํ, ธาตุมัจฉริยัมปิ มัจฉริยํ, ธายตนมัจฉริยัมปิ มัจฉริยํ, คาโห, อิทํ
วุจฺจติ มัจฉริยํ. อิมินา มัจฉริเยน อวทลฺลิตาย สมนฺนาคตา ชนา
ปมตฺตา; เอวํ มัจฉริโน มัจฉินฺติ อวทานิยา.

กถํ พุทธานิ พุทธสาวกานิ วณฺเณ พยัมปถํ เทสนิ อณฺเฐจฺจ
นาทิยฺนตฺติ อวทานิยา ? พุทธานิ พุทธสาวกานิ วณฺเณ พยัมปถํ เทสนิ
อณฺเฐจฺจ นาทิยฺนตฺติ, น สุตฺตสฺสณฺติ, น โสถํ โอทหฺนตฺติ, น อลฺลวํ จิตฺตํ
อุปฺปจฺเจนฺติ, อณฺเฐว อวณฺณกา ปฏฺฐิตมวตฺติโน อลฺลเวเนว มชฺ
กโรนฺติ; เอวํ พุทธานิ พุทธสาวกานิ วณฺเณ พยัมปถํ เทสนิ อณฺเฐจฺจ
นาทิยฺนตฺติ อวทานิยา. เต วิสฺสเม นิวิจฺจจาติ: วิสฺสเม กายกัมเม
นิวิจฺจจา, วิสฺสเม วจีกัมเม นิวิจฺจจา, วิสฺสเม มโนกัมเม นิวิจฺจจา,
วิสฺสเม ปาณาติปาเต นิวิจฺจจา, วิสฺสเม อทินฺนาทาเน นิวิจฺจจา, วิสฺสเม
กาเมสุ มิจฺฉาจาเร นิวิจฺจจา, วิสฺสเม มุลาวาเท นิวิจฺจจา, วิสฺสเม
ปิตฺตุนาย วาจาเย นิวิจฺจจา, วิสฺสเม ฆรฺสสาเย วาจาเย นิวิจฺจจา, วิสฺสเม
สम्मณฺเษปฺปลาเป นิวิจฺจจา, วิสฺสเม อภิซฺฉานาย นิวิจฺจจา, วิสฺสเม พยาปาเท.
นิวิจฺจจา, วิสฺสเม มิจฺฉาทิฏฺฐิยา นิวิจฺจจา, วิสฺสเม ลุทฺธาเรสุ นิวิจฺจจา,
วิสฺสเม บัลลฺลเจสุ กามคฺเชสุ นิวิจฺจจา, วิสฺสเม บัลลฺลเจสุ นวเรณฺเดสุ

นิวัฏฐา, วิธมาย เจตมาย. วิธมาย ปัตถมาย, วิธมาย ปณินยา นิวัฏฐา
ปติวัฏฐิตา อัสสันนา อูปคตา อัสโณสีตา อมมุตตา ลัคคตา ลัคคิตา
ปติพุทธานิ อวทานิยา เต วิธเม นิวัฏฐา.

ทุกขุปปีตา ปริเทวณันตติ ทุกขุปปีตาติ: ทุกขุปปีตา ทุกขุปปัตตา
ทุกขลัมปัตตา ทุกขุปคตา มารูปปัตตา มารลัมปัตตา มารูปคตา
มรณุปปัตตา มรณลัมปัตตา มรณุปคตาติ, ทุกขุปปีตา. ปริเทวณันตติ:
ลบนันติ ลาลนันติ โสจันติ กิลมนันติ ปริเทวณันติ อุตตตافی กนฺทนนติ
ลัมโมหิ อาบชชันตติ ทุกขุปปีตา ปริเทวณันติ.

กัฏฺ ภวีสสาม อิตโต จุตาสเส: อิตโต จุตา กัฏฺ ภวีสสาม, เนรียกา
ภวีสสาม, ตีรจฺจนาโยนิกา ภวีสสาม, ปัตตวิวิธียกา ภวีสสาม, เทวา กิ
ภวีสสาม, รุပ္ภวีสสาม, อรุပ္ภวีสสาม, ลัณณภวีสสาม, อลัณณ
ภวีสสาม, เนวลัณณภวีสสาม, นาลัณณภวีสสาม; ภวีสสาม นุ โข มย
อนาคตมัทธานิ, กถํ นุ โข ภวีสสาม อนาคตมัทธานิ, กิ หุตฺวา
ภวีสสาม นุ โข มย อนาคตมัทธานันติ ลัสสยักขณฺณา วิมตฺตักขณฺณา
เทวพิกขาตา ลบนันติ ลาลนันติ โสจันติ กิลมนันติ ปริเทวณันติ อุตตตافی
กนฺทนนติ ลัมโมหิ อาบชชันตติ กัฏฺ ภวีสสาม อิตโต จุตาสเส. เตนาห ภควา

กาเมสุ คิถฺธา ปสฺสตา ปมฺพหิ,
อวทานิยา เต วิธเม นิวัฏฐา,
ทุกขุปปีตา ปริเทวณันติ

“กัฏฺ ภวีสสาม อิตโต จุตาสเส.
ตัสมา หิ ลิกฺกเขตฺติ อเรว ชนฺตุ
ยกีนฺจิ ชลฺลวํ วิสมันนํ โลเก
น ตัสส เหตุ วิสมํ จเรยฺย
อัปฺปวณฺนํ ชีวตฺมาหุ อธาติ.

อาสวนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อหํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ; อหํ อธิบัญญัติสา. อิมํ ติสฺสํ ลิกฺขา อาวัชเชนโต
 ลิกฺกเขยฺย, ชานันโต ลิกฺกเขยฺย, บัสนันโต ลิกฺกเขยฺย, บัจจเวกฺขันโต
 ลิกฺกเขยฺย, จิตตํ อธิภูจฺหฺนโต ลิกฺกเขยฺย, สัทธาย อธิมุจฺจันโต ลิกฺกเขยฺย,
 วิริยํ บัคคณฺหฺนโต ลิกฺกเขยฺย, สติ อธิภูจฺหฺนโต ลิกฺกเขยฺย, จิตตํ
 สมาพหฺนโต ลิกฺกเขยฺย, บัณฺณาย ปชานันโต ลิกฺกเขยฺย, อภิณฺเณยฺย
 อภิชาเนนโต ลิกฺกเขยฺย, ปริณฺเณยฺย ปริชาเนนโต ลิกฺกเขยฺย, ปหาตัพพํ
 ปชเนนโต ลิกฺกเขยฺย, ภาเวตัพพํ ภาเวเนนโต ลิกฺกเขยฺย, สัจฺฉิกาตัพพํ
 สัจฺฉิกโรเนนโต ลิกฺกเขยฺย, อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วัตเตยฺย.
 อธิอาติ: อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา อิมิสฺสา ชนฺติยา อิมิสฺสา รุจิยา อิมิสฺม
 อาทาเย อิมิสฺม ธัมเม อิมิสฺม วินเย อิมิสฺม ธัมมวินเย อิมิสฺม
 ปาวจเน อิมิสฺม พรหมฺจริเย อิมิสฺม สัตตฺถุสสเน อิมิสฺม อตฺตภาเว
 อิมิสฺม มนุสฺสโลเก. ชนฺตฺติ: สัตโต นโร ๖ เปฯ มนุโชติ ตตฺถมา
 หิ ลิกฺกเขตฺติ อเหา ชนฺตํ.

ยถิณฺจ ชนฺตฺวา วิสมันตํ โลกเถ ยถิณฺจติ: สัพเพเน สัพเพ สัพพทา สัพเพ
 อเสถํ นิสฺเสถํ ปริยาทายวจนเมตํ ยถิณฺจติ. ชนฺตฺวา วิสมันตํติ: วิสมํ
 กายกัมมํ “วิสมันตํ ชาเนยฺย, วิสมํ วจีกัมมํ “วิสมันตํ ชาเนยฺย, วิสมํ
 มโนกัมมํ “วิสมันตํ ชาเนยฺย, วิสมํ ปาณาติปาตํ “วิสมโธติ ชาเนยฺย, วิสมํ
 อทินฺนาทานํ “วิสมันตํ ชาเนยฺย, วิสมํ ภาเมสุ มิจฺฉาจารํ “วิสมโธติ
 ชาเนยฺย, วิสมํ มุสาวาทํ “วิสมโธติ ชาเนยฺย, วิสมํ บัสนํ วาจํ
 “วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมํ ฆรุตํ วาจํ “วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมํ
 สัมมณฺเษปฺปลาปํ “วิสมโธติ ชาเนยฺย, วิสมํ อภิชาตํ “วิสมาติ ชาเนยฺย,
 วิสมํ พยาปาทํ “วิสมโธติ ชาเนยฺย, วิสมํ มิจฺฉาทิฏฺฐิํ “วิสมาติ ชาเนยฺย,
 วิสมเ ลมฺหาเร “วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมเ บัณฺจํ กามคฺคเณ “วิสมาติ

ชาเนยฺย, วิสเม บัณฺจ นีวรणे “วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมฺ เจตณํ
 “วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมฺ บัฏฺเณ” “วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมฺ ปณฺธิ
 “วิสมาติ ชาเนยฺย อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏฺฐาเนยฺย ปฏฺฐวิชัยเยยฺย.
 โลเกติ: อปายโลเก ฯ เปฯ อายตนโลเกติ, ยักิณฺจ ชัณฺณา
 วิสมนฺติ โลเก.

น ตัลลํ เหตุ วิสมฺ จเรยฺยาติ: วิสมฺลลํ กายกัมมัลลํ เหตุ
 วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมฺลลํ วจิกัมมัลลํ เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย,
 วิสมฺลลํ มโนกัมมัลลํ เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมฺลลํ ปาณาติปาตัลลํ
 เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมฺลลํ อทินฺนาทานัลลํ เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย,
 วิสมฺลลํ กาเมสุ มิจฺฉาจารัลลํ เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมฺลลํ มุสาวาทัลลํ
 เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมา ย บัฏฺเณ ย วาจา ย เหตุ วิสมฺ น
 จเรยฺย, วิสมา ย ฆรสา ย วาจา ย เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมฺลลํ
 สัมมปฺปลาบัลลํ เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมา ย อภิษณาย วิสมฺ น
 จเรยฺย, วิสมฺลลํ พยาบาทัลลํ เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมา ย
 มิจฺฉาทิฏฺฐิยา เหตุ วิสมฺ น จเรยฺย, วิสมา นํ ลัฆารานํ เหตุ
 วิสเม น จเรยฺย, วิสมา นํ บัณฺจันนํ กามคฺคานํ เหตุ วิสเม น
 จเรยฺย, วิสมา นํ บัณฺจันนํ นีวรณานํ เหตุ วิสเม น จเรยฺย,
 วิสมา ย เจตนา ย เหตุ วิสมา ย บัฏฺเณ ย เหตุ วิสมา ย ปณฺธิยา เหตุ
 วิสมฺ น จเรยฺย น อาจเรยฺย น สมาจเรยฺย น สมาทาย วัตฺเตยฺยาติ
 น ตัลลํ เหตุ วิสมฺ จเรยฺย.

อัมปฺปหิทํ ชีวตมาหุ ธมฺมาติ ชีวตฺตํ: อาย, จิตฺติ, ยปนา,
 ยาปนา, อิริยนา, วัตตนา, ปาลนา, ชีวต, ชีวตฺตํทริยํ. อัมป
 ทวีหิ การณฺเห อัมปํ ชีวต: จิตฺติปรีตตตาย วา อัมปํ ชีวต,
 สรลปรีตตตาย วา อัมปํ ชีวต.

กถํ จิตฺปรีตตตายน อัมปํกํ ชีวตํ ? อตฺเต จิตฺตํกษณํ ชีวตํ, น
 ชีวตํ, น ชีวสฺสตี. อนาคตเต จิตฺตํกษณํ ชีวสฺสตี, น ชีวตํ, น
 ชีวตํ. บัจฺจํบมฺบเน จิตฺตํกษณํ ชีวตํ, น ชีวตํ, น ชีวสฺสตี.

ชีวตํ อตฺตภาโว จ,
 เอกจิตฺตสฺมายตฺตา,
 จุฬาสฺสตี สทฺธสฺสานิ,
 น เตว เตปิ ชีวณฺตี,
 เย นิรุทฺธา มรณฺตสฺส,
 สทฺธเพว สทฺธสฺสา ชนฺธา,
 อนนฺตฺรา จ เย ภังคา
 ตทฺนฺตเร นิรุทฺธานํ,
 อนิพฺพตฺเตน น ชาโต,
 จิตฺตํกษณมโต โลโก,
 ยถา นิณฺนา ปวตฺตณฺตี,
 อจฺฉินฺนวารว วัตตณฺตี,
 อนิธานคตา ภังคา,
 นิพฺพตฺตาเยว ติฏฺฐจฺฉินฺตี,
 นิพฺพตฺตานํวจ อมฺมานํ,
 ปโลกธมฺมา ติฏฺฐจฺฉินฺตี,
 อทฺธสฺสนโต อายณฺตี,
 วิชฺชุปฺปาโท อากาเส,

สุขทกฺกขา จ เกวลา;
 ลหุโส วัตตตํกษณํ.
 กัมปา ติฏฺฐจฺฉินฺตี เย มรฺ.
 ทวฺหิ จิตฺเตหิ สมหาธา.
 ติฏฺฐจฺฉินฺตสฺส วา อธิ,
 คตา อัมปํกฺกฉินฺตภา.
 เย จ ภังคา อนาคตา.
 เวสฺสมํ นตฺถิ ลกฺกษณํ.
 บัจฺจํบมฺบเน น ชีวติ.
 บมฺบณฺตติ ปรมตฺติยา.
 ฉนฺนํเทน ปริณามิตา.
 สฬายตนบัจฺจยา.
 ปุณฺโฆ นตฺถิ อนาคตเต.
 อารคฺเค สาสปฺปมา.
 ภังโก เนลํ ปุเรกฺขโต.
 ปุราเนหิ อมิตฺสตีตา.
 ภังคา คจฺฉินฺตติ ทสฺสนํ.
 อุมฺบจฺฉฉินฺตติ วิยณฺตี จาติ.

เอวํ จิตฺปรีตตตายน อัมปํกํ ชีวตํ.

กถํ สรสปรีตตตายน อัมปํกํ ชีวตํ ? อตฺธสฺสาสุปนฺนํทํ ชีวตํ,

• ปุรํกษโตติปิ ปาโ.

บัลลาลุปนพัทฐ์ ชีวตัม, อัถลลาลัมบัลลาลุปนพัทฐ์ ชีวตัม, มหาภูตปนพัทฐ์
 ชีวตัม, อุลลัมปนพัทฐ์ ชีวตัม, กวฬิงการาทารปนพัทฐ์ ชีวตัม,
 วัณณานุปนพัทฐ์ ชีวตัม. มุลลัมบี อิมลัม ทุฬฬลา. ปุฬฬเหตุบุ อิมลัม
 ทุฬฬลา. เยบี บัจจยา เตบี ทุฬฬลา. เยบี ปภาวิกา เตบี ทุฬฬลา. สหภูบี
 อิมลัม ทุฬฬลา. ลัมปโยคาบี อิมลัม ทุฬฬลา. สหชาบี อิมลัม
 ทุฬฬลา. ยาบิ ปโยชิกา ลามิ ทุฬฬลา. อัณณมัลลัม นิจจตุฬฬลา
 อิม. อัณณมัลลัม อนนัตติตา อิม. อัณณมัลลัม ปรีปาณณัตติ
 อิม. อัณณมัลลัมลลิตฺติ นัตติ ตายิตา. น จาบี จเปเนติ อัณณมัลลัมอิม.
 โยบี นิพพัตตโก โล น วิชชติ. น จ เกณจิ โกจิ หายติ.
 ภักคัปปยา จ อิมเหติ ลัพพโล. ปรีเมหิ ปภาวิตา อิม เยบี ปภาวิตา
 เต ปุเร มตา. ปรีมาบิจ บัจจิมายิจ อัณณมัลลัม น กทาจิ
 อัททลลิตฺติ. เอว สรลปรีตตตาย อัมปัก ชีวตัม. อัมปิ จาตมมหาราชิกานัน
 เทวานัน ชีวตัม อูปาทาย มนุสส์ลำนัน อัมปัก ชีวตัม, ปรีตตัก ชีวตัม,
 โลกัก ชีวตัม, ขณิกัก ชีวตัม, ลหุกัก ชีวตัม, อิตตริ ชีวตัม, อนนทณณีย
 ชีวตัม, น จิรัญจติกัก ชีวตัม. ตาวตีสลำนัน เทวานัน. ยามานัน เทวานัน. ตลิตตานัน
 เทวานัน. นิมมานนตฺตํ เทวานัน. ปรีนิมมิตวสวัตตํ เทวานัน. พรีหมากายิกานัน
 เทวานัน ชีวตัม อูปาทาย มนุสส์ลำนัน อัมปัก ชีวตัม, ปรีตตัก ชีวตัม,
 โลกัก ชีวตัม, ขณิกัก ชีวตัม, ลหุกัก ชีวตัม, อิตตริ ชีวตัม, อนนทณณีย
 ชีวตัม, น จิรัญจติกัก ชีวตัม.

วุตติ เหน็ด ภควตา “อัมปัมภิก ภิกขเว มนุสส์ลำนัน อายุ. คมนนีโย
 ลัมปโย. มนัตตาย โนญจัพพ. กัตตัพพ กุลล. จิรัตัพพ พรีหมจิริย.
 นัตติ ขาตลลิตฺตํ อมรณ. โย หิ ภิกขเว จิรั ชีวติ โล วลลิตตํ
 อัมปิ วา ภิกขเว.

อัมปัมมายุ มนุสส์ลำนัน, หิเพยฺย นํ สุปิโรโส.

จเรยฺยาทิตฺตสฺสโธ, นัตถิ มัจจุสฺส นาคโม.
 อัจจยฺนติ อโหโรตฺตา, ชีวติ อปฺรุชฺชนติ.
 อายุ ชียติ มัจจํ, กุณฺณทึนฺว อุตกัณฺติ.

อัมมํบฺบิหิทํ ชีวตฺมาหุ ธีรํ ธีรํ: จิตฺมาติ ธีรํ. จิตฺตัมมํนํนาติ
 ธีรํ. อิกกิตฺตปาปํ ธีรํ. อิจฺจจติ บัณฺณา; ยา บัณฺณา, ปชานนา, วิจโย,
 ปวิจโย. ธัมมวิจโย, สลลล็กฺขณา, อุลล็กฺขณา, บัจฺจุบฺบลังฺกขณา,
 บัณฺทิจฺจ, โกสัลล, เนปุลฺล, เวภฺพิยาจินฺตา, อุลปฺริกขา, ภูริ, เมธา,
 ปริณายิกา, วิบฺบัสสนา, สัมมํบฺบิหิ, ปโตโท, บัณฺณา, บัณฺณนิทฺริยํ,
 บัณฺณาพล, บัณฺณาสลฺล, บัณฺณาปาสาโท, บัณฺณาอาโลโก,
 บัณฺณาโสภาโส, บัณฺณามบฺบิหิ, บัณฺณารตฺน, อโมโห, ธัมมวิจโย,
 สัมมาทิจฺจ; ตาย บัณฺณาย สมนํนาคตฺตํ ธีรํ. อัมมํ
 ชันธธีรํ, ธาตุธีรํ, อายตฺนธีรํ, ปฏิจฺจสมุปฺปาตธีรํ, สติบฺบัจฺจํ, สัมมํ
 บัมมํปธานธีรํ, อธิธัมมํปาทธีรํ, อนิทฺริยธีรํ, พลธีรํ, โพชฺฌนังคธีรํ,
 มัคคธีรํ, ผลธีรํ, นิพฺพานธีรํ. เต ธีรํ เอมมาหุ “มณฺณสฺสํ
 อัมมํบฺบิหิ, ชีวติ, ปริตฺตํ ชีวติ, โลกํ ชีวติ, ขณิกํ ชีวติ, ลหุํ
 ชีวติ, อิตฺตํ ชีวติ, อนนฺทํ ชีวติ, นิจฺจิจฺจํ ชีวติ, เอมมาหุ
 เอม กณฺณติ เอม กณฺณติ เอม ทปฺยณฺติ เอม โวหรณฺติ อัมมํบฺบิหิ
 ชีวตฺมาหุ ธีรํ. เตนาหุ ภควา

ตัสฺมา หิ ลิกฺเขถ อีธะ ชันตุ,
 ยักฺกิ จ ชัณฺณา วิสมนฺติ โลก,
 น ตลฺล เหตุ วิสมํ จเรยฺย;
 อัมมํบฺบิหิ ชีวตฺมาหุ ธีรํ.
 บัลลํ วิสมนฺติ โลก ปริณํทมนํ

ปชั อิมิ ตันนิหคตัง ภเวสุ
 ธีนา นรา มัจจุเมเช ลปณฺตี,
 อวิตตันทาเส ภวากเวสุ.

บัลลามี โลเก ปริณัถมานันฺติ บัลลามีติ: มลฺลจักขุณาบิ บัลลามี,
 ทิพฺพจักขุณาบิ บัลลามี, บัณฺณจักขุณาบิ บัลลามี, พุทฺธจักขุณาบิ บัลลามี,
 สมนฺนจักขุณาบิ บัลลามี ทักขามิ โอโลเกมิ นิชฌณายามิ อุปปริกขามิ.
 โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชันฺธโลเก ธาตุโลเก
 อายตนโลเก. ปริณัถมานันฺติ: ตันหาณันฺทนาย ฌันตฺมานํ, ภิญฺญจันฺทนาย
 ฌันตฺมานํ, กิเลสณฺทนาย ฌันตฺมานํ, ปโยคณฺทนาย ฌันตฺมานํ,
 วิปากณฺทนาย ฌันตฺมานํ, ทุจฺจริตณฺทนาย ฌันตฺมานํ, รัตตราเคน
 ฌันตฺมานํ, ทวฺจฺโทเสน ฌันตฺมานํ, มุฬฺหิโมเสน ฌันตฺมานํ, วินิพฺพนมาเนน
 ฌันตฺมานํ, ปราหมฺญจทิฏฺฐิจยา ฌันตฺมานํ, วิกฺเขปคตอุทฺธจฺเจเน ฌันตฺมานํ,
 อนฺนิฏฺฐจํคตวิจิกิฉาย ฌันตฺมานํ, ฌามคตอนุสฺสเยหิ ฌันตฺมานํ, ลาเภณ
 ฌันตฺมานํ, อลาเภณ ฌันตฺมานํ, ยเสน ฌันตฺมานํ, อยเสน ฌันตฺมานํ,
 ปลฺลส่าย ฌันตฺมานํ, นิณฺทาย ฌันตฺมานํ, สฺุเชน ฌันตฺมานํ, ทฺุชเชน
 ฌันตฺมานํ, ชาตียา ฌันตฺมานํ, ขราย ฌันตฺมานํ, พฺยายินา ฌันตฺมานํ,
 มรฺเจเนน ฌันตฺมานํ, โสภปริเทวทฺุชชโทมนสฺสฺุปายาเสหิ ฌันตฺมานํ,
 เนรยิเกเน ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, ติรฺจฺจณานิเกเน ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ,
 บิฑฺติวิลิเกเน ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, มานุสิเกเน ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ,
 คัพฺปโลกิณฺณติมุสฺสเกเน ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, คัพฺปเก จิตฺมุสฺสเกเน ทฺุชเชน
 ฌันตฺมานํ, คัพฺปาวุจฺจณฺณมุสฺสเกเน ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, ชาตีสฺสฺุปนฺพิทฺธิเกเน
 ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, ชาตีสฺสฺุปราเธยฺยเกเน ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, ฌตฺตฺบุกฺกเกเน
 ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, ปฺรบุกฺกเกเน ทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, ทฺุชชทฺุชเชน
 ฌันตฺมานํ, สฺขารทฺุชเชน ฌันตฺมานํ, วิปริณามทฺุชเชน ฌันตฺมานํ,

สมัน্নาคตาดิ หีนา. ที่เนน วักกัมเมน สมัน্নาคตาดิ หีนา. ที่เนน
 มโนกัมเมน สมัน্নาคตาดิ หีนา. ที่เนน ปาณาติปาเตน สมัน্নาคตาดิ
 หีนา. ที่เนน อทินนาทานेन. ที่เนน กาเมสุมิจ्ञาจาเรन. ที่เนน
 มุสาวาเทน. ที่นาย บัสนาย วาจา. ที่นาย ฆรุสยา วาจา.
 ที่เนน สัมมัมปเปสาเปน. ที่นาย อภิขัณาย. ที่เนน พยาปาเทน.
 ที่นาย มิจ्ञาทีฏฐิยา. ที่เนหิ ลัสาเวหิ. ที่เนหิ บัลลหิ กามคเนหิ.
 ที่เนหิ บัลลหิ นีวรเนหิ. ที่นาย เจตนาย. ที่นาย บัตถนาย.
 ที่นาย ปณิธิยา สมัน্নาคตาดิ หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา
 ชตักกา ปริตตาดิ, หีนา นรา. มัจฉิมเข ลบนัตติ : มัจฉิมเข
 มารุมเข มรณมุเข มัจจุบัตตตา มัจจุสम्मัตตตา มัจจุปากตา มารูปัตตตา
 มารลัมมัตตตา มารุปาคตา มรณูปัตตตา มรณลัมมัตตตา มรณุปาคตา
 ลบนัตติ ลาลบนัตติ โลจนัตติ กิลมณัตติ ปริเทวันัตติ อรตตافی กัณ्हณัตติ
 สัมมโหม อายัสสันตติ หีนา นรา มัจฉิมเข ลบนัตติ.

อวัตตณฺหาเส ภวากเวสฺสูติ : รุปลตณฺหา ฯ เปฯ อิมมตณฺหา.
 ภวากเวสฺสูติ : ภวากเว กัมมภเว ปุณฺณภเว กามภเว กัมมภเว
 กามภเว ปุณฺณภเว รุปลภเว กัมมภเว รุปลภเว ปุณฺณภเว อรุปลภเว
 กัมมภเว อรุปลภเว ปุณฺณภเว ปุณฺณปุณฺณภเว ปุณฺณปุณฺณคฺติยา ปุณฺณปุณฺณ
 อปรตตฺติยา ปุณฺณปุณฺณ ปฏฺฐิสฺสธฺยา ปุณฺณปุณฺณ อตฺตภาวากนิพฺพตตฺติยา.
 อวัตตณฺหาติ : อวิคตตณฺหา อจตตตณฺหา อวันตตณฺหา อมตตตณฺหา
 อปัปฺพินตณฺหา อปัปฺพินิสฺสัจฺจจตณฺหาติ อวัตตณฺหา เส ภวากเวสฺ.
 เตนาห ภควา

“ บัณฑิตามิ โลกเ ปริณัตมานัน
ปช อิม ตันนัคคตํ ภเวสฺส,
ทีนนา นรา มัจจุเมว ตปันตี,

ทุติโย คุหฺญจกสุตฺตนิทฺเทโส.

๘๕

อวตตณฺหา เส ภวาวโส.

มมายิเต บัลลสฺส ผันฺทมาเน,

มัจฺเฆ อัมมํไปทก ชินฺโสเต

เอตมฺมํ ทิสฺวา อมโมจเรยฺย

ภเวสุ อาสตฺติมกฺขพฺพมาโน.

มมายิเต บัลลสฺส ผันฺทมาเนติ : มมตฺตาติ เทว มมตฺตา :
ตณฺหา มมตฺตํ ญิฆามมตฺตํ.

กตมํ ตณฺหา มมตฺตํ ? ยาวตา ตณฺหา ลขาเตน ลมกตํ มริยาทิกตํ
โธกิตํ ปริยัตติกตํ ปริศฺคหิตํ มมายิตํ “อิทํ มม, เอตํ มม,
เอตตํ มม, เอตตาวตา มม, มม รุปา, ลกฺขณา, คณฺธา, รสา,
โณภูมิจฺฉา; อตฺตณฺหา, ปาปฺรณฺหา, ทาลิสสา, อเชพฺพิกา, กุกฺกฏสุทฺธา;
หตฺถิควาสลฺลวฬฺวา, เขตตํ, วตฺตํ, หิริวณฺณํ, สุวณฺณํ, คามนิคมราชธานีโย,
รฏฺฐจันจ, ชนฺปโท จ, โกโส จ, โกฏฺฐจาการณฺจ; เภตมฺมํ มหาปจฺวี
ตณฺหาเวเลน มมายิติ, อญฺจสฺส ตณฺหาวิปริตฺ; อิทํ ตณฺหา มมตฺตํ.

กตมํ ญิฆามมตฺตํ ? วิสฺตวตฺตกา ลกฺกกายทญฺญิจิ, ทสฺสวตฺตกา
มิจฺฉาทญฺญิจิ, ทสฺสวตฺตกา อณฺตคฺคาคาหิคา ทญฺญิจิ; ยา เภวรูปา ทญฺญิจิ,
ทญฺญิจิตฺตํ, ทญฺญิจิตฺตณฺณํ, ทญฺญิจิกันตาโร, ทญฺญิจิวสุทฺถายิกํ, ทญฺญิจิวบฺบณฺณํ,
ทญฺญิจิลลวณฺณํ, คาโ, ปฏฺฐคฺคาโ, อภินเวโส, ปรามาโส, กุมมคฺโค,
มิจฺฉาปโป, มิจฺฉตฺตํ, ติตฺถายตณฺณํ, วิปริเยสคาโ, วิปริตตคาโ,
วิบฺบบัลลสคาโ, มิจฺฉาคาโ, อยายาวกัลลมิ ยายาวกณฺตี คาโ,
ยาวตา ทวาลฺลจิทญฺญิจิตฺตณฺณํ; อิทํ ญิฆามมตฺตํ. มมายิเต บัลลสฺส
ผันฺทมาเนติ : มมายิตวตฺตอจฺเจทลลิกโนบฺบิ ผันฺทณฺตี, อจฺฉิณฺชนฺเตบฺบิ
ผันฺทณฺตี, อจฺฉิณฺเนบฺบิ ผันฺทณฺตี; มมายิตวตฺตวิปริณามลลิกโนบฺบิ ผันฺทณฺตี,
วิปริณามณฺเตบฺบิ ผันฺทณฺตี, วิปริณเตบฺบิ ผันฺทณฺตี ลมฺมผันฺทณฺตี วิบฺบผันฺทณฺตี

เวเธนฺติ สัมปเวเธนฺติ : เหว ผันตมานะ สัมผัสตมานะ วิบฺผัสตมานะ
เวธมานะ ปเวธมานะ สัมปเวธมานะ บัลลสท ทักขล โอโลเกด
นิชฌายถ อูปปริกษกาติ มมายิเต บัลลสท ผันตมานะ.

มัจฉเว อัมโปทก ชีนโสเตติ : ยถา มัจฉา อัมโปทเก
ปริตโตทเก อุตทปริยาทาเน กาเกหิ วา กุลเลหิ วา พลาเกหิ วา
ปรีปาฎิยมานา อุกัมปิยมานา ชัสชมานา ผันตฺตนิ สัมผัสตฺตนิ
วิบฺผัสตฺตนิ เวเธนฺติ ปเวเธนฺติ สัมปเวเธนฺติ; เหวเมว ปชา
มมายิตวตฺตอุจฺเจตสลักโณบิ ผันตฺตนิ, อัจฉิชนฺเตบิ ผันตฺตนิ,
อัจฉินฺเนบิ ผันตฺตนิ; มมายิตวตฺตอุปริณามสลักโณบิ ผันตฺตนิ, วิปริณา-
มันฺเตบิ ผันตฺตนิ, วิปริณเตบิ ผันตฺตนิ สัมผัสตฺตนิ วิบฺผัสตฺตนิ
เวเธนฺติ ปเวเธนฺติ สัมปเวเธนฺตติ มัจฉเว อัมโปทก ชีนโสเต.

เอตัมปิ ทิสฺวา อมโมจเรยฺยาติ : เอตํ อาทีนํ ทิสฺวา บัลลิสฺวา
ตุลยิตฺวา ตริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กัตถวา มมตฺเตตฺตนิ เอตัมปิ ทิสฺวา
อมโมจเรยฺย. มมตฺตาคติ : เทว มมตฺตา : ตณฺ्हามมตฺตณฺจ
ทิฏฺฐิมมตฺตณฺจ ๗ เปฯ อิทํ ตณฺ्हามมตฺต. ๗ เปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺต.
ตณฺ्हามมตฺต ปิฬาย ทิฏฺฐิมมตฺต ปฏินิสฺสัชชิตฺวา จักขุ อมมายนฺโต
โสถํ อมมายนฺโต ขานํ อมมายนฺโต ชิวฺหํ อมมายนฺโต กายํ
อมมายนฺโต มนํ อมมายนฺโต รูเป. ลักฺข. คณฺเ. รเส. โสภฺจัพเพ.
กุล. คณ. ชาวล. ลาก. ยล. ปลล. ลุข. จิว. บัณฺทปาต.
เสนาสน. คิลานบัจจยเภลลัชชปริกขาร. กามธาคู. รูปธาคู. อรูปธาคู.
กามภว. รูปภว. อรูปภว. ลลฺภณภว. อลลฺภณภว. เนวลลฺภณนา-
ลลฺภณภว. เอกโวการภว. จตุโวการภว. บัณฺจโวการภว. อตฺต.
อนาคต. บัจจุบฺบันน. ทิฏฺฐิสฺสุมตฺตวิณฺวาทัพเพ ธมฺเม อมมายนฺโต
อุคคตฺตณฺโต อปรามลฺนโต อนภินิเวตฺนโต จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย

วัตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาคิ เอตมฺมํ ทิสฺวา อมโมจเรยฺย.

ภเวสุ อาสํตฺติมกฺขฺพพฺพมาโนติ : ภเวสุติ กามภเว รูปภเว อรูปภเว.
 อาสํตฺติ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สारโค. ฯ เปฯ อภิขณฺมา โลโก
 อกฺขลมุคฺ. ภเวสุ อาสํตฺติมกฺขฺพพฺพมาโนติ : ภเวสุ อาสํตฺติ อกฺขฺพพฺพมาโน
 ฉนฺนํทํ เปมํ รากํ ชนฺนํติ อกฺขฺพพฺพมาโน อชฺชนยมาโน อสํวชฺชนยมาโน
 อนิพฺพตฺตยมาโน อนภินิพฺพตฺตยมาโนติ ภเวสุ อาสํตฺติมกฺขฺพพฺพมาโน.
 เตนาห ภควา

มมายิเต บัลลสฺส ผนฺนํทมาเน,
 มจฺเฉว อปฺปํไปทก ชินฺนโสเต,
 เอตมฺมํ ทิสฺวา อมโมจเรยฺย.

ภเวสุ อาสํตฺติมกฺขฺพพฺพมาโน,
 อุกฺโกสุ อณฺเฑสุ วิเนยฺย ฉนฺนํท.
 ผัลลสฺส ปวิญฺญาย อนานนฺตํทํโธ,
 ยทตฺตคฺคเรหิ ตทกฺขฺพพฺพมาโน
 น ลิมฺปิเต ทิฏฺฐจฺจุเตสุ อโร.

อุกฺโกสุ อณฺเฑสุ วิเนยฺย ฉนฺนํทณฺตี : อณฺฑาติ ผัลลํโส เอโก
 อณฺโฑ, ผัลลสฺสสมุทโย หุติโย อณฺโฑ. อตฺโธ เอโก อณฺโฑ, อนาคโธ
 หุติโย อณฺโฑ. สฺสา เวทนา เอโก อณฺโฑ, ทกฺขฺสา เวทนา หุติโย
 อณฺโฑ. นามํ เอโก อณฺโฑ, รูปํ หุติโย อณฺโฑ. นชฺชณฺนํตฺติกานิ
 อายตนาณิ เอโก อณฺโฑ, น พาทิรานิ อายตนาณิ หุติโย อณฺโฑ.
 ลกฺกกาโย เอโก อณฺโฑ, ลกฺกกายสมุทโย หุติโย อณฺโฑติ. โย
 กามะสุ กามฉนฺนํโธ, กามราโค, กามนฺนํทํ, กามตณฺหา, กามเลินโธ,
 กามปริฬาโธ, กามมุจฺจนา, กามจฺจโลสานํ, กาโมโร, กามโยโค,

น ลิมฺปิเตปิ ปาโธ.

กามุปาทาน, กามฉันทนীরณ; อุโลกุ อัมมเตสุ ฉนันทิ วิเนยฺย
 ปฏวิเนยฺย ปชเหยย วิเนเทยฺย พยันตักเรยฺย อนนาว คเมยฺยาคิ
 อุโลกุ อัมมเตสุ วิเนยฺย ฉนันทิ.

ผัสส์ลํ ปริวัณนาย อณนาคิโตติ : ผัสส์ลิติ จักขุสํผัสส์ลิต,
 โสตสํผัสส์ลิต, ฆานสํผัสส์ลิต, ชีวหาสํผัสส์ลิต, กายสํผัสส์ลิต, มโนสํผัสส์ลิต,
 อวจณสํผัสส์ลิต, ปฏฺฆสํผัสส์ลิต, สุขเวทนํโย สํผัสส์ลิต, ทุกฺขเวทนํโย
 สํผัสส์ลิต, ทุกฺขเวทนํโย สํผัสส์ลิต, อทุกฺขมสุขเวทนํโย สํผัสส์ลิต,
 กุสโล ผัสส์ลิต, อกุสโล ผัสส์ลิต, อัปฺปิยากโต ผัสส์ลิต, กามาวโร
 ผัสส์ลิต, รูปาวโร ผัสส์ลิต, อรูปาวโร ผัสส์ลิต, สลฺยณโต ผัสส์ลิต,
 อนิมิตฺโต ผัสส์ลิต, อปัปฺปนิหิตโต ผัสส์ลิต, โลกิโย ผัสส์ลิต, โลกุตฺตโร
 ผัสส์ลิต, อตฺตโต ผัสส์ลิต, อนาคโต ผัสส์ลิต, บัจฺจุบฺบันโน ผัสส์ลิต; โย
 เหาเวโร ผัสส์ลิต, ฆตฺตนา, สํฆตฺตนา, สํฆตฺตตฺตติ; อยํ วุจฺจติ
 ผัสส์ลิต. ผัสส์ลํ ปริวัณนายาคิ : ผัสส์ลํ ตีหิ ปริวัณนายหิ ปริชาเนตฺวา
 ภาตปริวัณนาย ตีรณปริวัณนาย ปทานปริวัณนาย.

กตมา ภาตปริวัณนาย ? ผัสส์ลํ ฆานาติ “อยํ จักขุสํผัสส์ลิต,
 อยํ โสตสํผัสส์ลิต, อยํ ฆานสํผัสส์ลิต, อยํ ชีวหาสํผัสส์ลิต, อยํ
 กายสํผัสส์ลิต, อยํ มโนสํผัสส์ลิต, อยํ อวจณสํผัสส์ลิต, อยํ
 ปฏฺฆสํผัสส์ลิต, อยํ สุขเวทนํโย ผัสส์ลิต, อยํ ทุกฺขเวทนํโย ผัสส์ลิต,
 อยํ อทุกฺขมสุขเวทนํโย ผัสส์ลิต, อยํ กุสโล ผัสส์ลิต, อยํ อกุสโล
 ผัสส์ลิต, อยํ อัปฺปิยากโต ผัสส์ลิต, อยํ กามาวโร ผัสส์ลิต, อยํ
 รูปาวโร ผัสส์ลิต, อยํ อรูปาวโร ผัสส์ลิต, อยํ สลฺยณโต ผัสส์ลิต,
 อยํ อนิมิตฺโต ผัสส์ลิต, อยํ อปัปฺปนิหิตโต ผัสส์ลิต, อยํ โลกิโย ผัสส์ลิต,
 อยํ โลกุตฺตโร ผัสส์ลิต, อยํ อตฺตโต ผัสส์ลิต, อยํ อนาคโต ผัสส์ลิต,
 อยํ บัจฺจุบฺบันโน ผัสส์ลิต ฆานาติ บัตฺตติ; อยํ ภาตปริวัณนาย

กตมา ตีรณปรีวณา ? เอว ฌาต กัตถา ผัสสั ตีเรติ
อนิจจังโต ทุกขโต โรคะโต คณฺหโต สลฺลโต ขมโต บาพาทโต
ปฺรโต ปฺลือกโต ชิตโต อุกฺกทวโต ภัยโต อูปสัคคโต จลโต
ปภังคโต อํภวโต อตฺถาณโต อเลณโต อสฺสณโต วิตฺตโต ตุจฺจนโต
ศุภฺบโต อนัตตโต อาทีนวโต วิปริณามธมฺมโต อสํวาทโต ขมมูลโต
วรกโต วิภวโต สาสวโต คชตโต มามาสโต ชาตธมฺมโต ขราธมฺมโต
พฺยาธมฺมโต มรณธมฺมโต โสภปรีเทวทุกฺขโทมนัสสุปายาธมฺมโต
ลภีเลสิกขมฺมโต สุมุทฺยโต อตฺถกมโต อตฺถสาทโต อาทีนวโต
นิสฺสเรณโต ตีเรติ; อปํ ตีรณปรีวณา.

กตมา ปธานปรีวณา ? เอว ตีรยิตฺวา ผัสสั นันฺทราคะ ปชฺหติ
วิโนเทติ พฺยณฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ.

วุตฺตํ เหตุ กถวตา “โย ภิกฺขเว ผัสสเสตุ นันฺทราโค, ตํ ปชฺหต;
เอวํ โส ผัสสโส ปหีนฺโน ภวิสสตี อจฺจนินฺมูโล ตาลาวตฺถกโต
อนภาวโรคะโต อายตฺตี อมฺบปาทธมฺมโมติ; อปํ ปธานปรีวณา. ผัสสั
ปรีวณายาติ : ผัสสั อมาหิ ตีหิ ปรีวณาหิ ปรีชานิตฺวา. อนานุกิธฺโธติ :
เคโร วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ๖ เปยฺว อภิชฌา โสโก
อกุสลมูลํ. ยตฺถเลโส เคโร ปหีนฺโน สมฺมจฺจนินฺโน รูปตณฺเฑโต ปฏฺฐิตตฺถโร
อภัพฺพมฺมัตตโตภาวณํคคินา กัถฺโต, โส วุจฺจติ อคิธฺโร. โส
รูปํ อคิธฺโร, สักกํ อคิธฺโร, คณฺเระ อคิธฺโร, วเส อคิธฺโร,
โฆฏฺฐัพเพ อคิธฺโร, กุเล. คณเ. อาวาเส. ลาเภ. ยเส. ปสฺสํสา.ย.
สุเข. จิวเร. มณฺทปาทะ. เสนาสเน. คิลานํจฺจยเภตฺตชฺชปรีกฺขาเร.
กามธาดุยา. รูปธาดุยา. อรูปธาดุยา. กามภเว. รูปภเว. อรูปภเว.
สัลฺยณภเว. นัลฺยณภเว. เนาสัลฺยณภเว. เอกโวการภเว.

จตุโวการภเว. บัณจโวการภเว. อตีเต. อนาคเต. บัจฺจุบัณฺเณ.

ทิฏฺฐิสฺสุมตวิธวาทัพเพสุ อัมเมสุ อคิโธ อคฺคิโต อมฺจุจฺจโต
อนิขฺโลบํณํ โวเตเคโธ วิคตเคโธ จัตตเคโธ วันตเคโธ มุตตเคโธ
ปหีนเคโธ ปฏินิสฺสัฏฺฐจเคโธ วีตฺราโค วิคตฺราโค จัตตฺราโค วันตฺราโค
มุตตฺราโค ปหีนฺราโค ปฏินิสฺสัฏฺฐจฺราโค นิจฺจนาโต นิพฺพุโต สัตติญฺโตะ
สุขปฏิสฺสเวทึ พหุสฺสญฺเฒเณ อตฺตนา วิหฺรตฺติ ฝัลลํ ปริวฺชยา ยอนานุกิโธ.

ยทตฺตครหิ ตทกทฺพมาโนติ : ยทฺถนฺติ ยํ อตฺตนา ครหติ. ทวฺหิ
การณฺเห อตฺตนาํ ครหติ : กตตฺตา จ, อกตตฺตา จ.

กถํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตนาํ ครหติ ? “กตํ เม
กายทฺวจฺจริตํ, อกตํ เม กายสฺสจฺจริตํ, อตฺตนาํ ครหติ; “กตํ เม
วจฺทฺวจฺจริตํ, อกตํ เม วจฺสจฺจริตํ, อตฺตนาํ ครหติ; “กตํ เม
มโนทฺวจฺจริตํ, อกตํ เม มโนสฺสจฺจริตํ, อตฺตนาํ ครหติ; “กโต เม
ปาณาติปาโต, อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณฺติ, อตฺตนาํ ครหติ;
“กตํ เม อทินฺนาทานํ, อกตา เม อทินฺนาทานา เวรมณฺติ, อตฺตนาํ
ครหติ; “กโต เม กาเมสุ มิจฺฉาจาโร, อกตา เม กาเมสุ
มิจฺฉาจารา เวรมณฺติ, อตฺตนาํ ครหติ; “กโต เม มุสาพาโท,
อกตา เม มุสาพาธา เวรมณฺติ, อตฺตนาํ ครหติ; “กตา. เม บิฏฺฐนา
วจา, อกตา เม บิฏฺฐนาย วาจา เวรมณฺติ, อตฺตนาํ ครหติ;
“กตา เม ฆรฺสา วาจา, อกตา เม ฆรฺสายน วาจา เวรมณฺติ,
อตฺตนาํ ครหติ; “กโต เม สัมมปฺปลาโป, อกตา เม สัมมปฺปลาปา
เวรมณฺติ, อตฺตนาํ ครหติ; “กตา เม อภิขฺฌา, อกตา เม
อนภิขฺฌาติ, อตฺตนาํ ครหติ; “กโต เม พฺยาปาโท, อกโต เม
อัพฺยาปาโทติ, อตฺตนาํ ครหติ; กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อกตา เม
ตฺถิมาทิฏฺฐิจฺจิ, อตฺตนาํ ครหติ; เถวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตนาํ

ครหิ: อถวา “สึเลสุหิ น ปริปรุการีติ อตฺตานํ ครหิ;
 “อินฺทริเยสุหิ อคฺคตฺทวาริติ อตฺตานํ ครหิ; “โภชนะ อมตฺตํบัณฺฑิตํ
 อตฺตานํ ครหิ; “ชาคริยํ อนนฺยุตฺโตมฺหิติ อตฺตานํ ครหิ; “น
 สติสฺสํปฺชวฺเณน สมนํนาคโตมฺหิติ อตฺตานํ ครหิ; “อภาวิตา เม จตฺตาริ
 สติบฺภูจฺานาติ อตฺตานํ ครหิ; “อภาวิตา เม จตฺตาริ สัมมํปฺชานาติ
 อตฺตานํ ครหิ; “อภาวิตา เม จตฺตาริ จิหฺวีปฺปาหาติ อตฺตานํ ครหิ;
 “อภาวิตานิ เม บัณฺจจิหฺวียานีติ อตฺตานํ ครหิ; “อภาวิตานิ
 เม บัณฺจ พฺลานีติ อตฺตานํ ครหิ; “อภาวิตา เม สัตฺต พฺโชนังคาคิ
 อตฺตานํ ครหิ; “อภาวิตา เม อริโย อัญฺจิกโก มัคฺโคติ อตฺตานํ
 ครหิ; “ทกฺขํ เม อปริวฺชาตฺนํติ อตฺตานํ ครหิ; “สมฺทโย
 เม อปฺปํหิโนติ อตฺตานํ ครหิ; “มัคฺโค เม อภาวิตติ อตฺตานํ
 ครหิ; “นิโรธะ เม อสจฺจิกโกติ อตฺตานํ ครหิ; เอวํ กตฺตํดา
 จ อกตฺตํดา จ อตฺตานํ ครหิ : เอวํ อตฺตํครหิยํ กัมมํ อภัพฺพมาโน
 อชฺชนมาโน อสฺสชฺชนมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน อนนฺนิพฺพตฺตยมาโนติ
 ยทตฺตํครหิ ตทกฺกัพฺพมาโน.

น ลิมฺปติ ทิฏฺฐิสุตฺตสุ ธีโรติ : เลปาคิ เทวํ เลปาคิ : ตณฺหาเลโป จ
 ทิฏฺฐิเลโป จ. ๗ เปฯ อญํ ตณฺหาเลโป. ๗ เปฯ อญํ ทิฏฺฐิเลโป.
 ธีโรติ : ธีโร บัณฺฑิตโต บัณฺธวหา พุทฺธิมา ภาณํ วิภาวํ เมธาวิ.
 ธีโร ตณฺหาเลปํ ปหาเย ทิฏฺฐิเลปํ ปฏฺินิสฺสํชิตฺวา ทิฏฺฐิเจ น ลิมฺปติ,
 สุตเต น ลิมฺปติ, มุตเต น ลิมฺปติ, วิวฺชวเต น ลิมฺปติ น
 สลิมฺปติ น อปฺลิมฺปติ, อลิตฺโต อสลิตฺโต อนุปฺลิตฺโต นิกฺขันโต
 นิสฺสํชิตฺวา วิปฺปมฺมโต วิสฺลวฺมโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหริตฺติ
 น ลิมฺปติ ทิฏฺฐิสุตฺตสุ ธีโร. เตนาห ภควา

“อุโกตุ ชันเตตุ วิเนยฺย ฉนฺทํ
 ฝัลลํ ปริณฺณาย อณฺณคิทฺโธ
 ยทตฺตครหิ ตทกัพฺพมาโน
 น ลิมฺปิเต ทิฏฺฐสฺส เตสฺส อโร
 สัลลํ ปริณฺณาย วิตเรยฺย โขหิ
 ปริศฺศเหตฺส มุนิ โนปลิตฺโต
 อพฺพุทฺทสัลลํ จรมฺมปมิตฺโต
 นาสัลลํ โลกมิมํ ปริณฺจ.

สัลลํ ปริณฺณาย วิตเรยฺย โขหิ นฺติ : สันฺณชาติ กามสัลลํ,
 พยาปาทสัลลํ, วิหีสาสัลลํ, รูปสัลลํ, สัตถสัลลํ, คณฺธสัลลํ,
 รสสัลลํ, โสภณสัลลํ, อมมสัลลํ; ยา เหวรฺพา สัลลํ,
 สัลลํชานนา, สัลลํชานตฺตํ; อยํ วุจฺจติ สัลลํ. สัลลํ ปริณฺณาย :
 สัลลํ ตีหิ ปริณฺณายิ ปริชานิตฺวา ภาตปริณฺณาย ติรณฺปริณฺณาย
 ปทานปริณฺณาย.

กตมา ภาตปริณฺณาย ? สัลลํ ชานาติ “อโย กามสัลลํ,
 อโย พยาปาทสัลลํ, อโย วิหีสาสัลลํ, อโย เนกขัมมสัลลํ, อโย
 อพยาปาทสัลลํ, อโย อวิหีสาสัลลํ, อโย รูปสัลลํ, อโย สัตถสัลลํ,
 อโย คณฺธสัลลํ, อโย รสสัลลํ, อโย โสภณสัลลํ, อโย
 อมมสัลลํชานาติ นาสัลลํ; อโย ภาตปริณฺณาย.

กตมา ติรณฺปริณฺณาย ? เหว ภาตํ กัตถวา สัลลํ ติเรติ อนิจฺจโต
 ทุกฺขโต โรคโต คณฺทโต สัลลโต อฆโต อาพาธโต ปฺเรโต
 ปโลภโต อิตฺโต อปฺภทฺทโต ภัยโต อปฺปลคฺคโต จลโต ปภังคฺโต
 ฯลฯ สมุทฺทโต อญฺฺจจฺจคมโต อตฺถาตฺถโต อาทีนวโต นิสสรวณโต
 ติเรติ; อโย ติรณฺปริณฺณาย.

กตมา ปทานปริวัณณา ? เอวํ ติเรตฺวา สัลลํบาย ฉันทฺวาคํ
ปชหติ วิโนเทติ โยนิตฺถกโรติ อนภาวํ คเมติ.

วุตฺตํ เหนติ ภควตา “โย ภิกฺขเว สัลลํบาย ฉันทฺวาคโค, ตํ
ปชหติ; เอวํ สก สัลลํบาย ปทีนา ภวิสฺสตี อฺจุฉินฺนํมฺลตา ตาลาวัตฺถุกตา
อนภาวํคตา อายตํ อณุปปาทธมฺมาติ; อยํ ปทานปริวัณณา. สัลลํ
ปริวัณณาติ : สัลลํ อิมาทิ ตีหิ ปริวัณณาหิ ปริชานิตฺวา. วิตเรยฺย
โอสณฺตี : กาโมชฺช ภโวชฺช ทิฏฺฐโชชฺช อวิชฺชโชชฺช วิตเรยฺย อุตฺตเรยฺย
ปตฺตเรยฺย สมนตฺถิกกเมยฺย วิตวตฺเตยฺยยาติ สัลลํ ปริวัณณา
วิตเรยฺย โชชนํ.

ปริคฺคเหสุ มฺหิ โนปลิตฺโตติ : ปริคฺคหาติ เทวํ ปริคฺคหา :
ตณฺเฑหาปริคฺคโห จ, ทิฏฺฐิจฺฉปริคฺคโห จ. ข เปฯ อยํ ตณฺเฑหาปริคฺคโห.
ข เปฯ อยํ ทิฏฺฐิจฺฉปริคฺคโห. มฺเหติ : โมนํ วุจฺจติ ฅาณํ; ยา
บัลลํบาย, ปชานมา, ข เปฯ อโมโห, ธมฺมวิจโย, สัมมาทิฏฺฐิจฺฉ; เตน
ฅาณณ สมนฺนาคโต มฺหิ โมนํปํบัตฺโตติ. ตณฺเฑนิ โมนเญยานิ :
กายโมเนยฺย, วจีโมเนยฺย, มโนโมเนยฺย.

กตมํ กายโมเนยฺย ? ติวิธานํ กายทฺถุจฺจวิตานํ ปทานํ, กายโมเนยฺย.
ติวิธํ กายสุจฺจวิตํ กายโมเนยฺย. กายารัมมณํ ฅาณํ, กายโมเนยฺย.
กายปริวัณณา, กายโมเนยฺย. ปริวัณณาสทฺทโคโต มัคคโค, กายโมเนยฺย.
กาเย ฉันทฺวาคคฺคสฺส ปทานํ, กายโมเนยฺย. กายลํชาเรนิโรโธ จตุตฺถ-
ฅานนตฺถมาปตฺตี, กายโมเนยฺย; อิทํ กายโมเนยฺย.

กตมํ วจีโมเนยฺย ? จตุพฺพิธานํ วจฺจทฺถุจฺจวิตานํ ปทานํ, วจีโมเนยฺย.
จตุพฺพิธํ วจฺจสุจฺจวิตํ, วจีโมเนยฺย. วาจาเรมฺมณํ ฅาณํ, วจีโมเนยฺย.
วาจาปริวัณณา, วจีโมเนยฺย. ปริวัณณาสทฺทโคโต มัคคโค, วจีโมเนยฺย.
วาจาย ฉันทฺวาคคฺคสฺส ปทานํ, วจีโมเนยฺย. วจฺจลํชาเรนิโรโธ ทฺถุยฺยชฺฅาน-

ทมาปัตติ, วจีโมเนยย; อิทํ วจีโมเนยย.

กตมํ มโนโมเนยย ? ติวธานํ มโนทจฺจวิตานํ ปทานํ, มโนโมเนยย.
 ติวธํ มโนสุจฺจิตํ, มโนโมเนยย. จิตฺตารมฺมณํ ฌานํ, มโนโมเนยย;
 จิตฺตปรีชฺชา, มโนโมเนยย. ปรีชฺชาสทฺทโต มัคฺโค, มโนโมเนยย.
 จิตฺเต ฌนฺทวาคสฺส ปทานํ, มโนโมเนยย. จิตฺตสฺสขารนิโรธํ สลฺยวาทะ-
 ยิตฺตนโรธสทมาปัตติ, มโนโมเนยย; อิทํ มโนโมเนยย.

กายมฺนี้	วาจามฺนี้	มโนมฺนิมฺนาสว,
มฺนี้	โมเนยยสํมฺปนฺนํ	อาหุ สลฺยพฺทายินํ.
กายมฺนี้	วาจามฺนี้	มโนมฺนิมฺนาสว,
มฺนี้	โมเนยยสํมฺปนฺนํ	อาหุ ฌนฺทวาทปาปกํ.

อิมํทึ โมเนยฺยเอทึ ธมฺมํทึ สมนฺนํนาคตา ฌ มฺนโย : อาคารมฺนโย,
 ฌนาคารมฺนโย, เสขมฺนโย, อเสขมฺนโย บัจฺเจกมฺนโย มฺนิมฺนโย.

กตเม อาคารมฺนโย ? ยํ เต อาคาริกา ทิฏฺฐจฺปทา วิปลวาทสํสาสนา,
 อิมํ อาคารมฺนโย.

กตเม ฌนาคารมฺนโย. ยํ เต บัพฺพชิตา ทิฏฺฐจฺปทา วิปลวาทสํสาสนา,
 อิมํ ฌนาคารมฺนโย. สัตฺตํ เสชา เสขมฺนโย. อรหฺณํโต อเสขมฺนโย.
 บัจฺเจกพฺทธา, บัจฺเจกมฺนโย. มฺนิมฺนโย วุจฺจันตึ ตถาคตา อรหฺณํโต
 สํมํมาสํมฺพทฺธา.

น	โมเนน	มฺนิ	โหติ,	มฺพฺทึทรุโป	อวิทฺทสุ.
โย	จ	ตลฺว	บัคฺคยฺยํ	วรมาทาย	บณฺฑิตโต,
ปาปาณิ	ปรีวชฺเชติ,	สมฺนิ	เดณ	โส	มฺนิ.
โย	มฺนาติ	อุโภ	โลเก,	มฺนิ	เดณ
อสทฺตํ	จ	สทฺตํ	จ	ณฺตฺวา	ธมฺมํ
					อชฺชวตฺตํ

สทฺทํโลกํ เทวมนุสฺสํเสทึ ปุชฺชิตอ,

โยโส สังกชาลมติจฺจ โส มฺนิ.

เลปาติ : เทว เลปา : ตัณหาเลโป จ, ทิฏฺฐิเลโป จ. ฯ เปฯ
 อยํ ตัณหาเลโป. ฯ เปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป. มฺนิ ตัณหาเลปํ ปหาเย
 ทิฏฺฐิเลปํ ปฏฺนิสฺสชฺชิตฺวา ปริคฺคเหสุ น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ น อุลลิมฺปติ,
 อลิตฺโต อลลิตฺโต อนุลลิตฺโต นิกกฺขันโต นิสฺสํญฺโจ วิปฺปมุตฺโต
 วิลลณฺณโต วิมฺบิยาทิกเตน เจตสา วิหเรตฺติ ปริคฺคเหสุ มฺนิ โนปลิตฺโต.

อหฺพพุทฺโหสฺสโล จรมฺบปฺมัตฺโตติ : สลลนฺติ สุตฺต สลฺลทานิ : วาคสฺสล,
 โทสฺสลล, โมหสฺสลล, มานสฺสลล, ทิฏฺฐิสฺสลล, โสภสฺสลล, กถกกาสฺสลล.
 ยลฺลเสทานิ สลฺลทานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนानิ วุปลนฺตानิ ปฏฺภิสฺสทฺธานิ
 อหฺพพุทฺธตฺติกาณิ ภาวนคฺคิณา ททฺธมานิ, โส วุจฺจติ อหฺพพุทฺโหสฺสโล
 ปหตสฺสโล อหฺตธฺมสฺสโล สมุทฺธธฺมสฺสโล อหฺปฺปาฏิสฺสโล สมุหฺปฺปาฏิสฺสโล
 จิตฺตสฺสโล วันตสฺสโล มุตฺตสฺสโล ปหีนสฺสโล ปฏฺนิสฺสํญฺจสฺสโล
 นิจฺจนาโต นิพฺพโต สัตฺตภูโต สุขปฏิสฺสเวทึ พหฺมมฺภูเตน อตฺตนา
 วิหเรตฺติ อหฺพพุทฺโหสฺสโล. จรณฺติ : จรณฺโต วิหรณฺโต อวิรณฺโต
 วัตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปณฺโต ยาเปณฺโต. อหฺปฺมัตฺโตติ : ลกฺกจฺจการี
 ลาคจฺจการี อหฺญจิตการี อนนฺตนิวตฺตโก อนิกกฺขิตตณฺนํโท อนิกกฺขิตตธฺมโร
 กุสฺเสสุ ธมฺเมสุ. “กถาหํ อปริปฺปวํ วา สลลิกกฺขันธํ ปริปฺปเรยฺย,
 ปริปฺปวํ วา สลลิกกฺขันธํ ตตฺถ ตตฺถ บัณฺณาย อนุคฺคณฺเฑยฺยณฺติ,
 โย ตตฺถ นนฺโท จ วายาโม จ อุลฺลสาโห จ อุลฺลโสฬสํทึ จ
 อหฺปฺปฏฺวาเน จ สติสฺสมฺปชฺฌณํ จ อาตบฺบํ ปธานํ อธิจฺจนํ อญฺโยโค
 อหฺปฺปมาโท กุสฺเสสุ ธมฺเมสุ. “กถาหํ อปริปฺปวํ วา สมาริกกฺขันธํ
 ปริปฺปเรยฺย, ปริปฺปวํ วา สมาริกกฺขันธํ ตตฺถ ตตฺถ บัณฺณาย
 อนุคฺคณฺเฑยฺยณฺติ. ฯ เปฯ กุสฺเสสุ ธมฺเมสุ. “กถาหํ อปริปฺปวํ วา
 บัณฺณากกฺขันธํ, วิมุตฺติกกฺขันธํ, วิมุตฺติวาณทสฺสณิกกฺขันธํ ปริปฺปเรยฺย,

ปริปุร วา วิมุตติญาณทัสสนักขันธ ตตถ ตตถ มัลลนาถ
 อนุคคณเฑยยันตี, โย ตตถ ฌันโท จ วายาโม จ อัสสาโห จ
 อุตฺโตฬีหี จ อัมปฏฺวานี จ สติสสัมปชฌณัง ชาตัมปปี ปธานัง
 อธิฏฺฐาณัง อนุโยโค อัมปมาโท กุลเลสุ ธัมเมสุ. “กถาหิ อปริวัณนาต
 วา ทุกฺขัง ปริชาเนยฺย. อัมปปีเน วา กิเลเส ปชฺเชยฺย. อภาวิตฺ วา
 มัคคํ ภาเวยฺย. อตฺถํนิทํ วา นิโรธํ สจฺจนิกเรยฺยันตี โย ตตถ
 ฌันโท จ วายาโม จ อุตฺโตฬีหี จ อุตฺโตฬีหี จ อัมปฏฺวานี จ
 สติสสัมปชฌณัง ชาตัมปปี ปธานัง อธิฏฺฐาณัง อนุโยโค อัมปมาโท
 กุลเลสุ ธัมเมสุติ อัมพุฬีหีสลโล จรมัมปมัตโต

นาฬิสฺสตี โลกมิมิ ปรัญจาตี : อิมิ โลกํ นาฬิสฺสตี สกตัตถาว,
 ปโรโลกํ นาฬิสฺสตี ปรัตถาว. อิมิ โลกํ นาฬิสฺสตี สกรูปเวทนาลังคา-
 ลังชาโรวณณํ, ปโรโลกํ นาฬิสฺสตี ปรรูปเวทนาลังคาฬังชาโรวณณํ.
 อิมิ โลกํ นาฬิสฺสตี น อัมมัตติกานิ อายตนาณิ, ปโรโลกํ นาฬิสฺสตี
 น พาหิราณิ อายตนาณิ. อิมิ โลกํ นาฬิสฺสตี มนุสฺสโลกํ, ปโรโลกํ
 นาฬิสฺสตี เทวโลกํ. อิมิ โลกํ นาฬิสฺสตี กามธาตุํ, ปโรโลกํ นาฬิสฺสตี
 รูปธาตุํ อรูปธาตุํ. อิมิ โลกํ นาฬิสฺสตี กามธาตุํ รูปธาตุํ, ปโรโลกํ
 นาฬิสฺสตี อรูปธาตุํ. ปุณฺณคํ วา อุมปัตตํ วา ปฏฺฐิสันธิ วา ภวํ วา สํสารํ วา
 วิภฺวญฺญํ วา นาฬิสฺสตี น อิจฺจนตี น สาทิยตี น บัตเตติ น ปิเหติ
 นาภิชัมปัตติ นาฬิสฺสตี อิมิ โลกํ ปรัญจ. เตนาค ภาควา

“สัจฉณํ ปริวัณนา- วิตเรยฺย โอว,

ปริคคเหสุ มนิ โนปลิตโต.

อัมพุฬีหีสลโล จรมัมปมัตโต,

นาฬิสฺสตี โลกมิมิ ปรัญจ.

หุติโย คุหฺมฺวจกสูตรัตถ์นิตยฎีกา นิฎฺฐิตโต.

ตติโย ทุฏฐิจกกุลุตตนิทเทโส.

๕๗

วทนต์ติ เว ทุฏฐิมณานิ เอเก,
อัมเบบี เว สัจจิมนา วทนต์ติ.
วาทังจ ชาด มุณี โน อูเปติ,
ตัสมา มุณี นัตถิ ชิโต กหิณจิ.

วทนต์ติ เว ทุฏฐิมณานิ เอเกติ : เต ตัตถิยา ทุฏฐิมนา
ปทุฏฐิมนา วิรุทธมณา ปฏิวรุทธมณา อาหตมณา บัจจาหตมณา
อาชาภูตมณา บัจจาชาภูตมณา วทนต์ติ อูปวทนต์ติ ภควันตัจจ
ภิกขุสัจจิง อญเตนาติ, วทนต์ติ เว ทุฏฐิมณานิ เอเก.

อัมเบบี เว สัจจิมนา วทนต์ติ : เป เตส ตัตถิยานิ สัทธันตา
โอกัมเปเนตา อธิมุจันตา สัจจิมนา สัจจิลลวิโน ภูตมณา ภูตลลวิโน
ตถมณา ตถลลวิโน ยาทาวมณา ยาทาวลลวิโน อวิปริตตมณา
อวิปริตตลลวิโน วทนต์ติ อูปวทนต์ติ ภควันตัจจ ภิกขุสัจจิง
อญเตนาติ อัมเบบี เว สัจจิมนา วทนต์ติ.

วาทังจ ชาด มุณี โน อูเปตติ : โส วาโท ชาโต โหติ
ลลขาโต นิพพัตโต อภินิพพัตโต ปาตุญโต ปฺรโต ไผลโล อักโกโส
อูปวาโท ภควโต จ ภิกขุสัจจิส จ อญเตนาติ, วาทังจ ชาด.
มุณี โน อูเปตติ : มุณีติ โมนิ วุจจติ ภาณ; ยา บัลลภา, ปชานนา.
ฯ เปฯ อโมโห, อัมมวิงโย, สัมมาทิฏฐิ; เตน ภาเนน สมันนาคโต
มุณี โมนิปปัตโต. ฯ เปฯ สังคชาลมตัจจ โส มุณีติ. โย วาท
อูเปติ โส ทวีหิ การเนหิ วาท อูเปติ : การโก การกตาย วาท
อูเปติ, อถวา วุจจมาโน อูปาทิยาโน กุप्ปติ พยาบัสซติ ปติฏฐิยติ
โกปัลลิง โหลลลิง อัมมัจจิงยลลิง ปาตุกโรติ “อการโกมัตติ, โย

วาทํ อูเปติ โส อิมะหิ ทวฺหิ การณะหิ วาทํ อูเปติ. มุนิ ทวฺหิ
 การณะหิ วาทํ น อูเปติ : อการโก อการกตาย วาทํ น อูเปติ,
 อถวา วุจฺจมาโน อูปทียมาโน น กุบฺบิโต น พยาบํชชติ น ปติฏฺฐิจยติ
 น โกบฺบิยํ โทสฺสยํ อํบิยํจยํยํ ปาตูกโรติ “อการโกมํหิติ,
 มุนิ อิมะหิ ทวฺหิ การณะหิ วาทํ น อูเปติ น อูปคฺจฺจติ น คณฺหาติ
 น ปรามสฺสติ น อภินิวิสฺสตีติ วาทํยํ ชาตํ มุนิ โน อูเปติ.

ตัสฺมา มุนิ นัตถิ ชิโล กุหิณฺจติ : ตัสฺมาตี ตัสฺมา ตํการณา
 ตํเหตุ ตํบํบิยยา ตํนิทานา มุนิโน อาหตฺยิตตฺตา ชีลชาตดาบิ
 นัตถิ, บิณฺจบิ เจโตชีลา นัตถิ, ตโยบิ ชีลา นัตถิ : ราคชีโล,
 โทสชีโล, โมหชีโล, นัตถิ น สันติ น ลวิชชติ นปลัฟภติ, ปหิโน
 สมฺมจฺฉินฺโน รูปสันโต ปฏฺยบัสสทฺโธ อภัพฺพบิวดติโก ภาวนคฺคินา
 ททฺโธ. กุหิณฺจติ : กุหิณฺจิ กิมฺหิจิ กัตถิจิ อชฺฉนตฺติ วา พหิทฺธา
 วา อชฺฉนตฺตพหิทฺธา วาติ ตัสฺมา มุนิ นัตถิ ชิโล กุหิณฺจิ.

เตนาท ภควา

“วทฺนติ เว ทุญฺจมนาบิ เอเก,
 อวิเนบิ เว สจฺจมนา วทฺนติ;
 วาทํยํ ชาตํ มุนิ โน อูเปติ,
 ตัสฺมา มุนิ นัตถิ ชิโล กุหิณฺจิ.
 สกฺกัณฺหิ ทิฏฺฐิจิ กถมจฺจเยยฺย,
 ฉนฺทานุนิโต รุจฺยา นิวิฏฺฐิ,
 สยํ สมตฺตตานิ ปกฺกพฺพมาโน,
 ยถา หิ ซาเนยฺย, ตถา วเทยฺย.

สกฺกัณฺหิ ทิฏฺฐิจิ กถมจฺจเยยฺยาคิ : เย เต ติตถิยา “สุนฺทริ
 ปวิพฺพาชิกํ หนฺนัตวา สมณานํ สกฺกยปุตฺติยานํ อวณฺณํ ปกาสมิตฺวา

เหว เอตํ ลาภํ ยลํ สักการสํมานํ บัจฺจาหริสฺสามาติ, เหวทิจฺจิกา
 เหวขันติกา เหวรุจิกา เหวลัทธิกา เหวอชฺฌมาสยา เหวอธิปฺปายา.
 เต นาถักขสฺส สกํ ทิจฺจํ สกํ ขันตี สกํ รุจํ สกํ ลัทธํ สกํ
 อชฺฌมาสยํ สกํ อธิปฺปายํ อติกกมิตฺ. อตฺโข เลี้ยว อยโส เต
 บัจฺจาคโตติ, เหวมมํ สกณฺหิ ทิจฺจํ กณมัจฺจเยยฺย. อตฺวา สลลโต
 โลโก, อิทเมว สัจฺจํ; โมฆมณฺณนฺติ, โย โส เหว วาโท โส
 สกํ ทิจฺจํ สกํ ขันตี สกํ รุจํ สกํ ลัทธํ สกํ อชฺฌมาสยํ สกํ
 อธิปฺปายํ กณํ อัจฺจเยยฺย อติกกเมยฺย สมตีกกเมยฺย วิตฺติวตฺเตยฺย. ตํ
 กิธฺสํ เหตุ? ตลฺลํ ลา ทิจฺจํ ตถา สมตฺตา สมากินฺนา คหิตา
 ปรามฺภฺจา อภินิวิจฺจา อชฺฌเนสฺสิตา อมมตฺตาติ เหวมมํ สกณฺหิ
 ทิจฺจํ กณมัจฺจเยยฺย; อลลโต โลโก. อนฺตฺวา โลโก. อนนฺตฺวา
 โลโก. ตํ ชิวํ ตํ สรร. อลฺลํ ชิวํ อลฺลํ สรร. โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรนา. น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา. โหติ จ น จ โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรนา. เหว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา,
 อิทเมว สัจฺจํ; โมฆมณฺณนฺติ, โย โส เหว วาโท โส สกํ ทิจฺจํ
 สกํ ขันตี สกํ รุจํ สกํ ลัทธํ สกํ อชฺฌมาสยํ สกํ อธิปฺปายํ กณํ
 อัจฺจเยยฺย อติกกเมยฺย สมตีกกเมยฺย วิตฺติวตฺเตยฺย. ตํ กิธฺสํ เหตุ?
 ตลฺลํ ลา ทิจฺจํ ตถา สมตฺตา สมากินฺนา คหิตา ปรามฺภฺจา
 อภินิวิจฺจา อชฺฌเนสฺสิตา อมมตฺตาติ เหวมมํ สกณฺหิ ทิจฺจํ กณมัจฺจเยยฺย.

ฉนฺทานนฺโต รุจฺยา นิวิจฺจโหติ: ฉนฺทานนฺโตติ สกาย ทิจฺจฺยา
 สกาย ขันติยา สกาย รุจฺยา สกาย ลัทธฺยา ยายติ นิยฺยติ วุญฺหติ
 สหฺริยติ. ยถา หิตฺถิยาเนน วา รตฺยาเนน วา อลฺลฺยาเนน วา
 โคยาเนน วา อชฺยาเนน วา เมณฺทกฺยาเนน วา โอรุจฺยาเนน วา
 ขรยาเนน วา ยายติ นิยฺยติ วุญฺหติ สหฺริยติ; เหวเมว สกาย

ทิวฺจฺยา สกาย ชนฺตฺยา สกาย รุจฺยา สกาย ลัทธิยา ยายติ
 นิยฺยติ รุยฺหติ สหฺริยตฺติ ฉนฺตฺยานุโต. รุจฺยา นิวิจฺจฺโตติ : สกาย
 ทิวฺจฺยา สกาย ชนฺตฺยา สกาย รุจฺยา สกาย ลัทธิยา นิวิจฺจ
 ปตฺติจฺจฺโต อลฺลสฺสโน อูปาคโต อชฺโชนฺสโต อจฺมตฺโตติ ฉนฺตฺยานุโต
 รุจฺยา นิวิจฺจ. สยํ สมัตตฺตานิ ปกฺกพฺพมาโนติ : สยํ สมัตตํ กโรติ,
 ปริปฺปนฺนํ กโรติ, อโนมํ กโรติ, อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ
 อุตฺตมํ ปวริ กโรติ “อญฺ สัตถา สัพฺปยฺยวฺชฺติ สยํ สมัตตํ กโรติ,
 ปริปฺปนฺนํ กโรติ, อโนมํ กโรติ, อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ
 อุตฺตมํ ปวริ กโรติ. “อญฺ อมฺโม ลวฺกขาโต. อญฺ คโณ สุปฺปฺบันโน.
 อญฺ ทิวฺจฺจ ภัทฺทิกา. อญฺ ปฏฺธิปทา สุบฺบยฺยตฺตฺตา. อญฺ มคฺโค
 นิยฺยานิโกติ สยํ สมัตตํ กโรติ, ปริปฺปนฺนํ กโรติ, อโนมํ กโรติ,
 อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวริ กโรติ ชเนติ นิพฺพตฺเตตฺติ
 สยํ สมัตตฺตานิ ปกฺกพฺพมาโน.

ยถา हि ชานเญยฺย ตถา วทเญยฺยติ : ยถา ชานเญยฺย, ตถา
 วทเญยฺย กเลญฺย ภาเนญฺย ที่เปยฺย โวหเรญฺย. “ลลสฺสโต โลโก,
 อิทเมว ลจฺจ; โมจฺมยฺยวณฺตี, ยถา ชานเญยฺย, ตถา วทเญยฺย กเลญฺย
 ภาเนญฺย ที่เปยฺย โวหเรญฺย. “อลลลสฺสโต โลโก. ะเปยฺย เนา โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรัम्मรณา, อิทเมว ลจฺจ; โมจฺมยฺยวณฺตี,
 ยถา ชานเญยฺย, ตถา วทเญยฺย กเลญฺย ภาเนญฺย ที่เปยฺย โวหเรญฺย
 ยถา ชานเญยฺย, ตถา วทเญยฺย. เตนาห ภควา

“ลกฺกวิทฺติ ทิวฺจฺจ กถมฺจฺจเยยฺย,
 ฉนฺตฺยานุโต รุจฺยา นิวิจฺจ,
 สยํ สมัตตฺตานิ ปกฺกพฺพมาโน,
 ยถา हि ชานเญยฺย, ตถา วทเญยฺย.

โย อตฺตโน สลฺวตานิ ชันตฺ,
อนนุปฺปญฺโจ จ ปเรส ปาวา,
อนริยธมฺมิ กุสลา ตมาหุ,
โย อาตฺมานํ สยเมว ปาวา.

โย อตฺตโน สลฺวตานิ ชันตฺตติ : โยติ โย ยาทีโส ยถายุตฺโต
ยถาวิหิตो ยถาปกาโร ยันถานํปํบัตฺโต ยธมฺมสมันนํนาคโต ชตฺตติโย
วา พฺราหฺมโณ วา เวลฺลโโส วา สุกฺโก วา คหฺภูโจ วา บัพฺพชิโต
วา เทโว วา มนุสฺสโโส วา. สลฺวตานีติ : อตฺถิ สลฺลวฺเจว วตฺตตฺวํ.
อตฺถิ วตฺต น สลฺล.

กตมํ สลฺลวฺเจว วตฺตตฺวํ ? อิท ภิกฺขุ สลฺล วา โหติ
ปาทิโมกฺขสํวรํสุโต วิหริติ อาจารโคจรสํมฺบันโน, อนุมตฺเตสฺสุ วชฺเชสฺสุ
ภยทสฺสํวํ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺสุ โย ตตฺถ สยโม สํวโร
อวิตักกโม, อิทํ สลฺล; ยํ สมาทานํ, ตํ วตฺต; สํวโรเดเน สลฺล,
สมาทานตฺเถเน วตฺต : อิทํ วุจฺจติ สลฺลวฺเจว วตฺตตฺวํ.

กตมํ วตฺต น สลฺล ? อัญฺจ ธตฺตคานิ : อารยฺยวิกฺกํ, ปณฺท-
ปาทิกํ, ปัสสฺสกุณฺณิกํ, เตจฺจวิกฺกํ, สปะทานจาริกํ, ขลุปฺปจฺฉาภตฺติกํ,
เนตฺตชฺชิกํ, ยถาสันนฺธิกํ; อิทํ วุจฺจติ วตฺต น สลฺล, วิริยสมาทานํปํ
วุจฺจติ วตฺต น สลฺล. กามํ ตโจ จ นํหารุ จ อญฺฺจ จ ขวสฺสํสฺสํ
สรีเร อปฺสสฺสํสฺสํ มลฺลโหติ. ยันตํ ปุริสทาเมเน ปุริสพฺเพเน ปุริสวิริเยเน
ปุริสปริกฺกเมเน บัตตัพพํ, น ตํ อปาปฺพนฺติวํ วิริยสฺสํ สันจํ
ภวิสฺสํตติ จิตฺตํ บัคคณฺหาติ ปทฺหติ; เชาวูปํ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ
วตฺต น สลฺล. “น ตาวาหิ อิมํ บัลลํกํ ภินฺทิสฺสามิ; ยาว เม
อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสํตติ จิตฺตํ บัคคณฺหาติ ปทฺหติ;
เชาวูปํปํ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺต น สลฺล.

“นาฬลิลล์ น บั้วลลัม, วิหารโต น นิกัขมิ,
นบิ บัลล, นิปาเตลล์, ตันหาลล์เล อนุหเตติ.

จิตต์ บัคคัณหาติ ปทหติ; เอรูบัมบิ วิริยสมาทานิ วุจจิติ วัตต น
ลิลล์. “น ตาวาหิ อิมมิทา อาสนา วุจฺจหิลล์ลัม, จังกมา โอโรหิลล์ลัม,
วิหารา นิกัขมิลล์ลัม, อัทธมโยคา นิกัขมิลล์ลัม, ปาสาหา นิกัขมิลล์ลัม,
หัมมิยา นิกัขมิลล์ลัม, คุหาเย นิกัขมิลล์ลัม, เลณา นิกัขมิลล์ลัม,
กุญฺญา นิกัขมิลล์ลัม, กุญฺจาการา นิกัขมิลล์ลัม, อัญญา นิกัขมิลล์ลัม,
มาพา นิกัขมิลล์ลัม, อุตฺถัณหา นิกัขมิลล์ลัม, อပ္ปัญจานาลายา
นิกัขมิลล์ลัม, มัณฺฑปา นิกัขมิลล์ลัม, รุขมุลา นิกัขมิลล์ลัม; ยาว เม
อนุปาทาย อาสเวหิ จิตต์ วิมุจฺจิลล์ลิตฺติ จิตต์ บัคคัณหาติ ปทหติ;
เอรูบัมบิ วิริยสมาทานิ วุจจิติ วัตต น ลิลล์. “อิมลัมมิณเภา
ปัพพัตถิสสมย อริยธัมมิ อาหริลล์ลัม สมาหริลล์ลัม อธิคฺฉนิลล์ลัม
ผลยิลล์ลัม ลัจฺฉนิกริลล์ลัมติ จิตต์ บัคคัณหาติ ปทหติ; เอรูบัมบิ
วิริยสมาทานิ วุจจิติ วัตต น ลิลล์. “อิมลัมมิณเภา มัชฌิมนิคกสมย.
สายนฺทิสสมย. ปุเรถิตฺติ. บัจฉาถิตฺติ. ปุริมยาม. มัชฌิมยาม. บัจฉิมยาม.
กาเพ. ชูณเห. วัลเล. เหมนฺเต. คิเมห. ปุริเม วโยชนฺเ. มัชฌิม
วโยชนฺเ. บัจฉิม วโยชนฺเ. อริยธัมมิ อาหริลล์ลัม สมาหริลล์ลัม
อธิคฺฉนิลล์ลัม ผลยิลล์ลัม ลัจฺฉนิกริลล์ลัมติ จิตต์ บัคคัณหาติ ปทหติ;
เอรูบัมบิ วิริยสมาทานิ วุจจิติ วัตต น ลิลล์. ชันตุติ : ลัตโต
นโร มาณโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชันตุ อินฺทคุ มนุชฺชิติ
โย อตฺตโน ลีลาวตานิ ชันตุ. อนานูปฺปญฺโจ จ ปเรส ปาวาติ :
ปเรสนิติ ปเรส ชัตติยานํ พฺรหฺมณานํ เวล्लานํ สุตฺถานํ คหฺมฺมฺจํ
บัพพชิตานํ เทวานํ มนุสฺसानํ. อပ္ปญฺโจติ : อပ္ปญฺโจ อပ္ปจฺฉิตโต
อนายาจิตโต อนนฺตฺตลิตโต อပ္ปลาทิตโต อตฺตโน ลิลล์ วา วัตต วา

สฺลวตฺตํ วา ปาวทติ. “อหํสํ สฺลลํ บันโนติ วา, “วตฺตลํ บันโนติ
 วา, สฺลวตฺตลํ บันโนติ วา, “ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตติ เณ
 วา วัณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อัสสเนน วา กัมมายตเนน
 วา ลีปํ ปายตเนน วา วิชฺชัญฺจาเนน วา สุตฺเตน วา ปฏฺฐาเกเนน วา
 อลฺลวตฺตลํ บันโนติ เณ วา วตฺตํ อจฺจกฺกา ปัพฺพิโตติ วา, “มหากฺกา
 ปัพฺพิโตติ วา, “มหาโกคกฺกา ปัพฺพิโตติ วา, “อุพฺพารโกคกฺกา
 ปัพฺพิโตติ วา, “ภาโต ยลฺลํ คหฺญํ ปัพฺพิตานิ นํติ วา,
 “ลาภิมิหิ จีวรํ บันนํ ปาตเสนาสนคฺคิลาณํ จยเกสฺส ปรีกฺขารานิ นํติ วา,
 “สฺสฺตตฺตนิทฺเทโส วา, “วินยธโรติ วา, “ธมฺมกโกติ วา, “อารฺลวิโกติ
 วา, “บันนํ ปาติโกติ วา, “ปัสสูลิโกติ วา, “เตจฺวาริโกติ วา,
 “สพฺพานจาริโกติ วา, “ขลุปัจฺจนาภตฺตนิทฺเทโส วา, “เนลลํ วิโกติ วา,
 “ยถาสันนํติโกติ วา, “ปจฺจยลฺลํ นานํ ลลาภิตี วา “ทตฺตยลฺลํ
 นานํ ลลาภิตี วา, “ตตฺตยลฺลํ นานํ ลลาภิตี วา, “ตตฺตยลฺลํ
 นานํ ลลาภิตี วา, “อากาสานํ จายตนสฺมา บัตติยา ลลาภิตี วา,
 “วิญฺญานํ จายตนสฺมา บัตติยา ลลาภิตี วา, “อากิณฺณํ จายตน-
 สฺมา บัตติยา ลลาภิตี วา, “เนวลฺลํ จายตนสฺมา บัตติยา
 ลลาภิตี วา, ปาวทติ กเถติ ภณฺติ ที่ปยติ โวหรตฺติ อนนุญฺโจะ
 ๗ ปเรส ปาวา.

อนนฺตริยํ กุสลา ตมาหุติ : กุสลาติ เป เต ชนฺธกุสลา ธาตุกุสลา
 ขายตนกุสลา ปญฺจกฺกมฺมปฺปาทกุสลา สติปญฺญานกุสลา สัมมัมมปฺปาทกุสลา
 อธิธัมมปฺปาทกุสลา อินทริยกุสลา พลกุสลา โพชนํคกุสลา มัคคกุสลา
 ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา เอวมาหุ. “อนนฺตริยานํ เอโส
 ธมฺโม, เนโส ธมฺโม อนฺตริยานํ. พาลานํ เอโส ธมฺโม, เนโส ธมฺโม
 บันนํ ตานํ. อลฺลํ ปุริสํ เอโส ธมฺโม, เนโส ธมฺโม ลลํ ปุริสานิ นํติ

เอวมาหังสฺ เอว กเถนตี เอว ภณันตี เอว ที่ปยันตี เอว
 ไวหรันตีติ อนริยธัมมํ กุสลา ตมาหุ.

โย ชาตุมานํ สยเมว ปาวาติ : ชาตุมา วุจฺจติ อัตตา. สยเมว
 ปาวาติ : สยเมว อัตตานํ ปาวาติ “อหัมสํ สลลสํบันโนติ วา,
 “วัตตลลสํบันโนติ วา, “สลลวัตตลลสํบันโนติ วา, “ชาติยา วา
 โคตเตน วา โกลปฺตติเกน วา วัณฺณนโปกฺขรตาย วา ธเนน วา
 อํชฺฌเณน วา กัมมํายตเนน วา ลีปํปายตเนน วา วิชฺชัญฺจาเนน วา
 สุตฺเตน วา ปฏฺฐิภาเนน วา อํภวตฺตวิภวตฺตเรน วา วัตถุณา
 อุกฺจากุลา บัพฺพชฺชิตฺติ วา, “มหากุลา บัพฺพชฺชิตฺติ วา, “มหาโกคกุลา
 บัพฺพชฺชิตฺติ วา, “อุฬารโกคกุลา บัพฺพชฺชิตฺติ วา, ฌาโต ยลลลล
 คหฺนุจฺจลลล บัพฺพชฺชิตานันตี วา, “ลาภิมฺหิ จีวรํบันฑิตปาตเสนาสนคิลาน-
 บัจฺจยภะลลลชฺชปรีกฺขารานันตี วา, “สูตรตันตโกติ วา, “วินยธโรติ วา,
 “ธมฺมกถโกติ วา, “ชารวณฺณโกติ วา, “มณฺฑิตปาตโกติ วา,
 “ปัสสกุลโกติ วา, “เตจวิโรติ วา, “สพฺพานจารโกติ วา, “ชลุปฺปจฺฉา-
 ภตฺตโกติ วา, “เนลลลลลโกติ วา, “ยถาสันนตโกติ วา, “ปจฺจมัลล
 ฌานลลล ลลาภิตี วา, “ตฺติยลลล ฌานลลล ลลาภิตี วา, “ตฺติยลลล
 ฌานลลล ลลาภิตี วา, จตฺตลลลล ฌานลลล ลลาภิตี วา, “อาภาสํณัณฺณายตณ-
 สสมาปัตติยา ลลาภิตี วา, “วิณฺณวณฺณณฺณายตณสสมาปัตติยา ลลาภิตี วา,
 “อาภิณฺณณฺณายตณสสมาปัตติยา ลลาภิตี วา, “เนวลลลลวณฺณณฺณายตณ-
 สสมาปัตติยา ลลาภิตี, วา ปาวาติ กเถติ ภณติ ที่ปยติ ไวหรตีติ
 โย ชาตุมานํ สยเมว ปาวา. เตนาห ภควา

“โย อตฺตโน สลลวตานิ ชันตุ,
 อนนปฏฺฐโง จ ปเรส ปาวา.
 อนริยธัมมํ กุสลา ตมาหุ,

โย อาตุมานิ สยเมว ปาวา.
 สันโต จ ภิกขุ อภินิพพุตโต,
 อิตินันติ สเลสุ อกัตตมาโน,
 ตมวियธัมมิ กสลา วทนต์;
 ยัสสัสสทา นัตถิ กุหิณจิ โสเก.

สันโต จ ภิกขุ อภินิพพุตโตติ : สันโตติ ราคัสส สันตัตตา สันโต,
 โสสัสส สันตัตตา สันโต, โมหัสส สันตัตตา สันโต, โกธัสส.
 อุปนาหัสส. มกขัสส. ปฬาสัสส. อัสสาช. มจฺจนวียัสส. มายาย.
 สาเจยยัสส. ธมมัสส. สารมมัสส. มานัสส. อติมานัสส. มหัสส.
 ปมาทัสส. สัพพกิเลसानิ. สัพพทุจฺจวิตานิ. สัพพทรรณานิ. สัพพปริฬาหानิ.
 สัพพสันตปาเน. สัพพากุสลาภิสวารานิ สันตัตตา สมิตัตตา วุปลมิตัตตา
 วิชฺฌาตัตตา นิพพุตัตตา วิคตัตตา ปฏิปัสสทตฺตัตตา สันโต วุปลันโต
 นิพพุโต ปฏิปัสสทโตติ. ภิกขุติ : สัตตัตถิ ธมฺมานิ ภินันตัตตา
 ภิกขุ. ลกฺกกายทฺธิจฺจิ ภินฺนา โหติ. วิจิจฺจนา ภินฺนา โหติ. สลฺลพพัตต-
 ปรามาโส ภินฺโน โหติ. ราโค ภินฺโน โหติ. โทโส ภินฺโน โหติ.
 โมโห ภินฺโน โหติ. มาโน ภินฺโน โหติ. ภินฺนัสส ไหนฺติ ปาปกา
 อกุสลา ธมฺมา ลกฺกเลสิกกา โปเนทฺทวิกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตฺติ
 ชาตฺติชราภรณียา.

มัชฺเชน กเตน อตฺตนา (สภียาติ ภควา)

ปรินิพพานคโต วิตินฺนโกโย

วิภวญฺจาภวญฺจ วิมฺปาย

วุตฺตวา ชินฺนปฺนทฺทโวติ สันโต จ ภิกขุ.

อภินิพพุตโตติ : ราคัสส นิพฺพาตัตตา โสสัสส นิพฺพาตัตตา

โมหัสส นิพพาทัตตตา อภินิพพุตโต, โกธัสส. อุปนาหัสส. มกฺขัสส.
 ปฬาสัสส. อิตฺถาย. มัจฉริยัสส. มายาย. สาทะยัสส. อัมภัสส.
 สारัมภัสส. มานัสส. อติมานัสส. มทัสส. ปมาทัสส. สัพพะกเลसानิ.
 สัพพะทุจฺจิตานิ. สัพพะทรณานิ. สัพพะปริพาหานิ. สัพพะสันตปาณิ.
 สัพพะากุสลาภิลลขารานิ นิพพาทัตตตา อภินิพพุตโตติ สันโต จ
 ภิกขุ อภินิพพุตโต.

อิตฺถินฺติ ลีเลสุ อกัตถมาโนติ : อิตฺถินฺติ ปทสฺสณิ ปทสฺสโต
 ปทปาริปุริ อักขรสมวาโย พยัณฺชนลิลิฏฺฐจฺตา ปทานุพฺพตฺตาเมตฺ อิตฺถินฺติ.
 ลีเลสุ อกัตถมาโนติ : อิเธกฺโข จ กัตถิ วิกัตถิ. โส กัตถติ
 “อหัมมิมิ ลีลสฺมิมันโนติ วา, วตฺตสฺมิมันโนติ วา, ลีลวตฺตสฺมิมันโนติ
 วา, ชาตียา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตติเกน วา วัณฺณนํโกกฺขรตฺตาย
 วา. ๕ เปฯ เนวสฺสํวณาสสํวณายตฺนสมาปัตติยา ลาภิติ วา, กัตถติ
 วิกัตถติ; เอวํ น กัตถติ น วิกัตถติ, กัตถนา ขารโต วิโรโต
 ปฏฺวิโรโต นิกฺขັນโต นิสฺสัฏฺฐิโจ วิปฺปมุตโต วิสฺสํวณฺโต วิมฺมียาทิกเตน
 เจตฺสา วิหเรตฺติ อิตฺถินฺติ ลีเลสุ อกัตถมาโน.

ตมฺมวชิรมมํ กุสลา วทฺถินฺติ : กุสลาติ เป เต ชนฺธกุสลา ธาตุกุสลา
 ขายตฺนกุสลา ปฏฺจิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติบฺบํจฺจานกุสลา สัมมมุปฺปาทนกุสลา
 อิทฺธิอุปฺปาทกุสลา อินฺทริยกุสลา พลกุสลา โพชนํจฺจคกุสลา มัคคกุสลา
 ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา เอวํ วทฺถินฺติ “อริยานํ เอโส
 ธัมโม, เนโส ธัมโม อริยานํ. ปณฺฑิตานํ เอโส ธัมโม, เนโส
 ธัมโม พาลานํ. สัมมปฺปวิธานํ เอโส ธัมโม, เนโส ธัมโม อสम्मปฺปวิธานินฺติ,
 เอวํ วทฺถินฺติ เอวํ กเถเนติ เอวํ ภณฺเนติ เอวํ ทิปปยฺเนติ เอวํ
 วิหเรตฺติ ตมฺมวชิรมมํ กุสลา วทฺถินฺติ.

ยัสสัสสทา นตฺถิ กุหิณฺจ โลกเกติ : ยัสสัสสทา อรโหโต “ชินฺนาลวัสส.

อัสสทาติ สัตตัสสทา : วาคัสสโต, โทสัสสโต, โมหัสสโต, มานัสสโต,
ทิฏฐัสสโต, กิเลสัสสโต, กัมมัสสโต. ตัสสิเม อัสสทา นัตถิ น
สันติ น สวิขังนติ นปลัพภันติ, ปเทนา สมัจฉินนา รูปสันตา
ปฏุปัสสัทธา อภัพพบัตติกา ญาณัคคินา ทัทธมา. กุหิณจิตติ :
กุหิณจิ กิมหิจิ กัตถจิ อัสสมัตตติ วา พหิทธา วา อัสสมัตตพหิทธา
วา. โลเกติ : อปายโลเก มนุสสโลเก เทวโลเก ชันธโลเก ธาตุโลเก
อายตนโลเกติ ยัสสัสสทา นัตถิ กุหิณจิ โลเก. เตนาห ภควา

สันโต จ ภิกขุ อภินิพพุตโต,
อิตถันติ สีเลสุ อกัตถมาโน,
ตมริยธัมมิ กุสลา วทันติ,
ยัสสัสสทา นัตถิ กุหิณจิ โลเก.
ปกัมปัตตา ลังขตา ยัสส ธัมมา,
ปรักขตา สันติ อววาทา,
ยทตตนิ บัสสติ อานัสส,
ตณณัสสิโต กุบปปฏิจจ สันติ.

ปกัมปัตตา ลังขตา ยัสส ธัมมาติ : ปกัมปนาติ เทว ปกัมปนา :
ตณฺหาปกัมปนา จ, ทิฏฐิปกัมปนา จ. ะเปะ อย ตณฺหาปกัมปนา.
ะเปะ อย ทิฏฐิปกัมปนา. ลังขตาติ : ลังขตา วิลังขตา อภิลังขตา
สันนิจปัตตาติปิ ลังขตา. อถวา อนิจจา ลังขตา ปฏิจจสมุปปันนา
ขยธัมมา วยธัมมา วิราธธัมมา นิโรธธัมมาติปิ ลังขตา. ยัสสาติ :
ทิฏฐิจิตติกัสส. ธัมมา วุจันติ ทวาลัญจิจิ ทิฏฐิจิตตานติ ปกัมปัตตา
ลังขตา ยัสส ธัมมา.

ปรักขตา สันติ อววาทาติ. ปุเรกขาราคิ เทว ปุเรกขาราคิ :
ตณฺหาปุเรกขาโร จ, ทิฏฐิปุเรกขาโร จ. ะเปะ อย ตณฺหาปุเรกขาโร

ชเปร อัม ทิฏฺฐิจิปุเรกขารो. ตัสส ตันหาปุเรกขารो อัมปหิโน,
 ทิฏฺฐิจิปุเรกขารो อัมปฏินิสสัจฺจโจ, ตัสส ตันหาปุเรกขารัสส อัมปหานัตตา
 ตัสส ทิฏฺฐิจิปุเรกขารัสส อัมปฏินิสสัจฺจจัตตา โส ตันหิ वा ทิฏฺฐि
 वा ปฺรโต กัตวา จรติ, ตันหาโร ตันหาเกตุ ตันหาปฺริเตยโย
 ทิฏฺฐิจโร ทิฏฺฐิจเกตุ ทิฏฺฐิจาโรเตยโย ตันหาय वा ทิฏฺฐिया वा.
 ปวิวาริโต จรติ ปุรฺกชตา. สันตติ : สันติ ลวิขณฺติ อุลลภณฺติ.
 อวฺวาทาติ : อวฺวาทา อวฺวาทา อปริสุทฺธา ลกฺกิลฺลฺจา ลกฺกิลลกาติ
 ปุรฺกชตา สันติ อวฺวาทา.

ยทตฺตนิ บัลลติ อานิสฺสันติ : ยทตฺตนติ ยํ อตฺตนิ. อตฺตา
 วุจฺจติ ทิฏฺฐิจคฺต. อตฺตโน ทิฏฺฐิยา เทว อานิสฺเส บัลลติ :
 ทิฏฺฐจัมมิกณฺจ อานิสฺส สัมปฺรายิกณฺจ อานิสฺส.

กตโม ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐจัมมิกอ อานิสฺโส ? ยํทิจโก สัตตา
 โหติ, ตํทิจิกา สาวกา โหนฺติ. ตํทิจิกิ สัตตารุ สาวกา ลกฺกโรนฺติ
 ครุโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ อปจิตฺติ กโรนฺติ. ลภติ จ ตโตนิทานํ
 จีวรบิณฑปาตเสนาสนคิลาณบัจจยเกลลชฺชปวิขาร : อัม ทิฏฺฐิยา
 ทิฏฺฐจัมมิกอ อานิสฺโส.

กตโม ทิฏฺฐิยา สัมปฺรายิกอ อานิสฺโส ? “อัม ทิฏฺฐิ อล
 นาคตฺตตาย वा, ลุปนฺนตฺตตาย वा, ยกฺษตฺตตาย वा, อสุรตฺตตาย वा,
 คณฺธิพฺตตตาย वा, महाराชตฺตตาย वा, อินฺทตฺตตาย वा, พหิมตฺตตาย, वा,
 เทวตฺตตาย वा. อัม ทิฏฺฐิ อล สุกฺธิยา วิสูกฺธิยา ปวิสูกฺธิยา
 มุตฺติยา วิมุตฺติยา ปริมุตฺติยา : อิมาย ทิฏฺฐิยา ลุขณฺติ วิสฺขณฺติ
 ปวิสฺขณฺติ มุจฺจณฺติ วิมุจฺจณฺติ ปริมุจฺจณฺติ, “อิมาย ทิฏฺฐิยา
 ลุขณฺติสํมิ วิสฺขณฺติสํมิ ปวิสฺขณฺติสํมิ มุจฺจิสํมิ วิมุจฺจิสํมิ
 ปริมุจฺจิสํมิ ตายตี ผลปฏิกฺข โหติ; อัม ทิฏฺฐิยา สัมปฺรายิกอ

อานัสโส. อัตตโน ภูฏัจจา อิม เทว อานัสเส บัลลติ ทักขติ
โอโธเกติ นิชฌายติ อุปปริกษตติ ยทตตนิ บัลลติ อานัสโส.

ตันนีสลิตโต กับปปฏิจัจจ สันตนิตติ: ติสโส สันติโย: อัจจันตสันติ,
ตทังคสันติ, สัมมตีสันติ.

กตมา อัจจันตสันติ. ? อัจจันตสันติ วุจจติ อมต นิพพาน; โย
โส สัพพสขารสมโธ, สัพพุปปิฏฐินัสสัคโค, ตณ्हักขโย, วิราโค,
นิโรโธ, นิพพาน; อโย อัจจันตสันติ.

กตมา ตทังคสันติ ? ปรมิ ฌานํ สมาปันนัสส นีวรณา สันตา
โหนติ. ทุติยิ ฌานํ สมาปันนัสส วิตักกวิจจารา สันตา โหนติ.
ตติยิ ฌานํ สมาปันนัสส ปัตติ สันตา โหติ. จตุตถิ ฌานํ สมาปันนัสส
สุขทุกขา สันตา โหนติ. อากาสานันจายตนิ สมาปันนัสส รูปสัณเฑ
ปฏิขลสัณเฑ นานตตสัณเฑ สันตา โหนติ. วิญญานันจายตนิ
สมาปันนัสส อากาสานันจายตนิสัณเฑ สันตา โหติ. อากิณจันจายตนิ
สมาปันนัสส วิญญานันจายตนิสัณเฑ สันตา โหติ. เนวสัณเฑนา-
สัณเฑายตนิ สมาปันนัสส อากิณจันจายตนิสัณเฑ สันตา โหติ;
อโย ตทังคสันติ.

กตมา สัมมตีสันติ ? สัมมตีสันติ วุจจันติ ทวารัฏฐิ ภูฏัจจิตตา
ภูฏัจจิสันติโย. อบิจ สัมมตีสันติ อิมัสมิ อธิปปเตตา สันตตติ.
ตันนีสลิตโตติ : กุပ္ปปฏิจัจจสันติ กุပ္ปสันติ ปกุပ္ปสันติ เอริตสันติ.
ลเมริตสันติ จลิตสันติ ฆฏิตสันติ กัมปัตตสันติ ปกัมปัตตสันติ อนิจจ
ลักขต ปฏิจัจจสมุပ္ปันนํ ขยธัมมํ วยธัมมํ วิราธัมมํ นิโรธัมมํ สันติ
นิสลิตโต อัสลโน อุปาคโต อัชฌเนลิตโต อธิมุตโตติ ตันนีสลิตโต
กุပ္ปปฏิจัจจสันติ. เตเนหา ภควา

“ปกัปปัฏา สัชชา ยัสส ธัมมา
 ปุริชชตา สันติ อวิวาทา
 ยทตฺตนิ บัลลติ อานัสส
 ตันนิลลโต กุปฺปปฏิจฺจนฺติ.
 ภิญฺเฐนเวสา น หิ สัวาทิวตฺตา
 ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตํ
 ตัสมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ
 นิทลลติ อาทิยติจฺจ ธัมมํ.

ภิญฺเฐนเวสา น หิ สัวาทิวตฺตาติ: สัลลโต โลโก, อิทเมว สัจฺจ;
 โมฆมัลลวณฺติ, อภินเวสัปปารามาโส ภิญฺเฐนเวสนํ. อลลลโต โลโก.
 อนฺตวา โลโก. อนนฺตวา โลโก. ตํ ชิวํ ตํ สิริํ. อลฺลวํ ชิวํ อลฺลวํ สิริํ.
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา. น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา. โหติ
 ๑ น ๑ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา. เวน โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรนา, อิทเมว สัจฺจ; โมฆมัลลวณฺติ, อภินเวสัปปารามาโส
 ภิญฺเฐนเวสนนฺติ ภิญฺเฐนเวสา น หิ สัวาทิวตฺตาติ: ทูรวตฺตา
 ทตฺตรา ทุปฺปตรา ทุสฺสมตีกกมา ทฬทิวตฺตาติ ภิญฺเฐนเวสา น หิ
 สัวาทิวตฺตา. ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตนฺติ: ธัมเมสุติ ทิวาสฺสจฺจ ภิญฺ-
 จเตสุ. นิจฺเจยฺยาติ: นิจฺฉินฺตฺวา วินิจฺฉินฺตฺวา วิจฺฉินฺตฺวา ปวิจฺฉินฺตฺวา
 ตลยิตฺวา ตริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กัตฺวา โอธลลคฺคาโ
 วิลลคฺคาโ วรคฺคาโ โภจฺจยคฺคาโ อหฺจยคฺคาโ สมฺจยคฺคาโ
 “อิทํ สัจฺจํ ตจฺจนํ ตถํ ภูตํ ยถาวํ อวิปริตฺตนฺติ คหิตํ ปรามฺภจฺจ
 อภินวิภฺจจํ อชฺฌเนลิตํ อธมุตฺตนฺติ ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตํ.

ตัสมา นโร เตสุ นิเวสเนสุติ: ตัสมาติ ตัสมา ตํการณา
 ตํเหตฺ ตํบัจฺจยา ตํนิทานา. นโรติ: สัลลโต นโร มาณโว โปโส

ปรัคคโล ชีโว ชาตฺ ชันตฺ อินทคุ มนุโซ. เตสุ นิเวสเนสุติ : เตสุ
ทิฏฐิจินเวสเนสุติ ตัสมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ.

นิทัสสตี อาทิยติจัง ธัมมมัตติ : นิทัสสตีติ ทวีหิ การณานิ
นิทัสสตี : ปรวัจฉินทนาย วา นิทัสสตี, อนภิสัมภุณฺณโต วา นิทัสสตี.

กถา ปรวัจฉินทนาย นิทัสสตี ? ปโร วัจฉินทติ “โส สัตถา น
สัพพญ, ธัมโม น สวากขาโต, คโค น สุปฺปฏิบันโน, ทิฏฐิ
น ภทฺทิกา, ปฏฺฐา น สุปฺปนฺนัตตา, มัคโค น นิยยานโก;
นัตเตตถ สุตฺติ วา, วิสฺสุตฺติ วา, ปริสฺสุตฺติ วา, มุตฺติ วา, วิมุตฺติ
วา, ปริมุตฺติ วา; น ตตฺถ สุขฉนฺนํติ วา, วิสฺสุขฉนฺนํติ วา,
ปริสฺสุขฉนฺนํติ วา, มุจฺจันฺติ วา, วิมุจฺจันฺติ วา, ปริมุจฺจันฺติ วา,
เหมา นิเหมาย โอมกา ลามกา ชตฺกกา ปรีตฺตาติ, เหว ปโร
วัจฉินทติ; เหว วัจฉินทียมาโน สัตถาว นิทัสสตี, ธัมมิกฺขานํ
นิทัสสตี, คณํ นิทัสสตี, ทิฏฐิจิ นิทัสสตี, ปฏฺฐา น นิทัสสตี, มัคคํ
นิทัสสตี : เหว ปรวัจฉินทนาย นิทัสสตี.

กถา อนภิสัมภุณฺณโต นิทัสสตี ? สลลํ อนภิสัมภุณฺณโต สลลํ
นิทัสสตี, วตฺตํ อนภิสัมภุณฺณโต วตฺตํ นิทัสสตี, สลลวตฺตํ อนภิสัมภุณฺณโต
สลลวตฺตํ นิทัสสตี; เหว อนภิสัมภุณฺณโต นิทัสสตี. อาทิยติจัง
ธัมมมัตติ : สัตถาว คณฺหาติ, ธัมมิกฺขานํ คณฺหาติ, คณํ คณฺหาติ,
ทิฏฐิจิ คณฺหาติ, ปฏฺฐา น คณฺหาติ, มัคคํ คณฺหาติ, ผลํ คณฺหาติ
ปรามสฺสี อภินิวิสตีติ นิทัสสตี อาทิยติจัง ธัมม. เตนาค ภควา

“ทิฏฐิจินเวสเน น หิ สวาทวตฺตา
ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตํ
ตัสมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ
นิทัสสตี อาทิยติจัง ธัมม.

โธณัสส ทิ นัตถิ กุหิณจิ โลเก
 ปกัปปิตา ทิฏฐิจิ ภวากเวสุ,
 มายันจ มานันจ ปทาย โธโน,
 สเกน คัจฉะยยะ อนุปโยโส.

โธณัสส ทิ นัตถิ กุหิณจิ โลเก ปกัปปิตา ทิฏฐิจิ ภวากเวสุติ:
 โธโนติ โธนา วุจฺจติ บัณฺณา; ยา บัณฺณา, ปชานนา, วิจโย,
 ปวิจโย, ธัมมวิจโย, สัลลลิกฺขณา, อุปลลิกฺขณา, บัจฺจุปลลิกฺขณา,
 บัณฺทิจจํ, โกสัลล, เนปฺปณํ, เวทฺธิยาจินฺตา, อุปปริกฺขา, ภฺริ,
 เมธา, ปริณายิกา, วิบัสสณา, สัมปชฺชนํ, ปโตโต, บัณฺณา,
 บัณฺณินทริย, บัณฺณาพล, บัณฺณาสตัถ, บัณฺณาปาสาทิ, บัณฺณาธาลอโก,
 บัณฺณาโสภาโส, บัณฺณาบัสสโชโต, บัณฺณารตณ, อโมโห, ธัมมวิจโย,
 สัมมาทิฏฐิจิ. ก็การณา โธนา วุจฺจติ บัณฺณา ? ตาย บัณฺณาย
 กายทฺวจฺจริตฺ รุตฺตณจ โธตฺตณจ สันโธตฺตณจ นิทฺโธตฺตณจ, วจฺทฺวจฺจริตฺ
 รุตฺตณจ โธตฺตณจ สันโธตฺตณจ นิทฺโธตฺตณจ. มโนทฺวจฺจริตฺ รุตฺตณจ
 โธตฺตณจ สันโธตฺตณจ นิทฺโธตฺตณจ. ราโค อุตโต จ โธโต จ สันโธโต
 จ นิทฺโธโต จ, โทโส. โมโห. โกโธ. อุปนาโห. มกฺโข. ปฟาโส
 ขิธฺสา. มัจฉริย. มายา. สาเจยฺย. ทัมฺโม. สารัมโม. มาโน. อติมาน.
 มโห. ปมาโท สัพเพ กิเลส. สัพเพ ทฺวจฺจริตา. สัพเพ ทรรคา.
 สัพเพ ปริพาหา. สัพเพ สันตาปา. สัพเพกฺกุสลาภิสฺสวรา รุตฺตา จ
 โธตา จ สันโธตา จ นิทฺโธตา จ; ตํ การณา โธนา วุจฺจติ
 บัณฺณา. อถวา สัมมาทิฏฐิจิยา มิจฺฉาทิฏฐิจิ รุตฺตา จ โธตา จ
 สันโธตา จ นิทฺโธตา จ, สัมมาสังกัปปเณ มิจฺฉาสังกัปปเณ อุตโต
 จ โธโต จ สันโธโต จ นิทฺโธโต จ, สัมมาวาจาया มิจฺฉาวาจา
 รุตฺตา จ. สัมมากัมมณฺเณน มิจฺฉากัมมณฺเณน อุตโต จ. สัมมาอาชีเวณ

มิจฺฉาอาชีโว อุตโต จ. สัมมาวายาเมเน มิจฺฉาวายาโม อุตโต จ.
 สัมมาสติยา มิจฺฉาสติ อุตตา จ. สัมมาสมาธิยา มิจฺฉาสมาธิ อุตโต จ.
 สัมมาภาวเนเน มิจฺฉาภาวนิ อุตตัจจ. สัมมาวิมุตติยา มิจฺฉาวิมุตติ
 อุตตา จ. โธตา จ. สันโธตา จ. นิทโธตา จ. อถวา อริเยเน
 อญฺญังคิเกเน มัคคเณ สัพพะเพ กิเลสสา. สัพพะเพ ทฏฺฐจิตฺตา. สัพพะเพ
 ทธธา. สัพพะเพ ปริฬาหยา. สัพพะเพ สันตปา. สัพพะพากุสลาภิลลารวา
 อุตตา จ. โธตา จ. สันโธตา จ. นิทโธตา จ. อรธา อิมเห
 โธเนยฺเยหิ ธัมมเห อูปโต สมเปโต อูปคโต สมุปคโต อูปบັນโน
 สมุปบັນโน สมนันนาคโต: ตัสมา อรธา โธโน. โส อุตวาโค
 อุตปาโป อุตกิลโล อุตปริฬาโหติ โธโน. กุหิณฺจจิตฺติ: กุหิณฺจจิ กัมมฺหจิ
 กัตตจิ อัสสํตตํ วา พหิตฺธา วา อัสสํตตพหิตฺธา วา. โสเกติ
 อปายโลเก. ๗ เปฯ อายตนโลเก. ปกัปปณาติ เทว ปกัปปณา:
 ตณฺหาปกัปปณา จ. ทิฏฺฐิจปกัปปณา จ. ๗ เปฯ อยํ ตณฺหาปกัปปณา.
 ๗ เปฯ อยํ ทิฏฺฐิจปกัปปณา. ภวากเวสฺสูติ: ภวากเว กัมมภเว
 ปุณฺณภเว กามภเว กัมมภเว กามภเว ปุณฺณภเว รูปภเว กัมมภเว
 รูปภเว ปุณฺณภเว อรูปภเว กัมมภเว อรูปภเว ปุณฺณภเว ปุณฺณปุณฺ ภเว
 ปุณฺณปุณฺ คติยา ปุณฺณปุณฺ อูปัตติยา ปุณฺณปุณฺ ปฏิสันธิยา ปุณฺณปุณฺ
 อัตตภาวากินิพพัตติยา. โธณฺสสฺส หิ นัตติ กุหิณฺจจิ โสเก ปกัปปิตฺตา
 ทิฏฺฐิจ ภวากเวสฺสูติ: ปกัปปิตฺตา อภิลชฺชิตา สันนิจิตตา ทิฏฺฐิจ นัตติ
 น สันนิจิ น สิวิชฺชนนฺติ นปลัพภนฺติ, ปเทนา สมุจฺจนินฺนา รูปสันนิตา
 ปฏิบัลลิตฺธา อภัพพุปปัตติกา ภาวนคฺคินา ททฺธมาติ โธณฺสสฺส หิ
 นัตติ กุหิณฺจจิ โสเก ปกัปปิตฺตา ทิฏฺฐิจ ภวากเวสฺ.

มายนฺจ มานนฺจ ปหาเย โธโนติ: มายา วุจฺจติ วัณฺณิกา

จริยา. อธิเกจโจ กาเยน ทุจจวิตฺ จิตฺวา วสสา ทุจจวิตฺ จิตฺวา
 มนสา ทุจจวิตฺ จิตฺวา ตัสส ปฏิจฺฉาทนเหตุ ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณฺหติ.
 “มา มํ ชัลลวาทิ อิจฺฉติ, “มา มํ ชัลลวาทิ ลักขฺมเปติ, “มา มํ
 ชัลลวาทิ วาจํ ภาสติ, “มา มํ ชัลลวาทิ กาเยน ปรักกมติ; ยา
 เชาวรูปา มายา มายาวิตา อัจจลฺลา วัลลฺลนา นิกฺติ นิกริณา ปรีหริณา
 कुหนา ปริคฺคหนา ฉาหนา ปวิจฺฉาหนา อนุตฺตตานิกัมมํ อนาวิกัมมํ
 วัจฺฉาหนา ปาปกริยา; อยํ วุจฺจติ มายา. มาโนติ : เอกวิเณ
 มาโน, ยา จิตฺตัสส อุนฺณณฺติ. ทฺวิเณ มาโน : อตฺตํกํสันมาโน,
 ปวรัมฺภณมาโน. ติวเณ มาโน : “เสยโย หมัสสํมิตฺติ มาโน, “สทฺธิโส
 หมัสสํมิตฺติ มาโน, “หีนโน หมัสสํมิตฺติ มาโน. จตฺตํพิเณ มาโน :
 ลาเภณ มานํ ชเนติ, ยเสน มานํ ชเนติ, ปลฺลสาเย มานํ ชเนติ,
 ลุเสน มานํ ชเนติ. ปัจจวิเณ มาโน : “ลาภิมฺหิ มนนาปิกานํ
 รูปานันฺติ มานํ ชเนติ, “ลาภิมฺหิ มนนาปิกานํ สัตฺถานํ. คณฺโณ.
 รสานํ. โนฏจํพฺพานันฺติ มานํ ชเนติ. ฉัพพะเณ มาโน : จักขุสํปทาย
 มานํ ชเนติ, โสตสํปทาย มานํ ชเนติ, ขานสํปทาย. ชิวหาสํปทาย.
 กายสํปทาย. มโนสํปทาย มานํ ชเนติ. สัตตฺวิเณ มาโน : มาโน
 อติมาโน มานาติมาโน โอมานโน อธิมาโน อัสสิมาโน มิจฺฉามาโน.
 อัญฺจวิเณ มาโน : ลาเภณ มานํ ชเนติ, อลาเภณ โอมานํ ชเนติ,
 ยเสน มานํ ชเนติ, อยเสน โอมานํ ชเนติ, ปลฺลสาเย มานํ ชเนติ,
 นินฺทาย โอมานํ ชเนติ, ลุเสน มานํ ชเนติ, ทุกฺเคน โอมานํ
 ชเนติ. นววิเณ มาโน : เสยฺยัสส “เสยโย หมัสสํมิตฺติ มาโน,
 เสยฺยัสส “สทฺธิโส หมัสสํมิตฺติ มาโน, เสยฺยัสส “หีนโน หมัสสํมิตฺติ มาโน,
 สทฺธิสฺส “เสยโย หมัสสํมิตฺติ มาโน, สทฺธิสฺส “สทฺธิโส หมัสสํมิตฺติ มาโน,
 สทฺธิสฺส “หีนโน หมัสสํมิตฺติ มาโน, หีนสฺส “เสยโย หมัสสํมิตฺติ มาโน,

หีนัสส “สวโธ” หมดมีติ มาโน, หีนัสส “ทีโน” หมดมีติ
 มาโน. ทสฺวเณ มาโน : อเรกัจโจ มานํ ชเนติ ชาติยา วา
 โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกณ วา วัณฺณโปกัชรตาย วา ธเนน วา
 อัสสเณเนน วา กัมมํายตเนน วา ลีปํปายตเนน วา วิชฺชัจฺญฺจาเนน วา
 สุตฺเตน วา ปฏิภาเนน วา อํบฺบตริบฺบตเรณ วา วัตฺตุนา; โย เหาเรวโป
 มาโน, มํบฺบนา มํบฺบิตตตฺตํ, อุนฺณติ, อุนฺณโม ธโซ สัมบัคฺคาโห
 เกตูกัมมิตา จิตตัสส; อมํ วุจฺจติ มาโน. มายํบฺจ มานํบฺจ ปฺหาย
 โธโนติ : มายํบฺจ มานํบฺจ ปฺหาย ปชิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยັນตกริตฺวา
 อนภาวํคเมตฺวาติ มายํบฺจ มานํบฺจ ปฺหาย โธโน. สเกณ คัจฉะยฺย
 อนุปโย โสติ: อูปโยติ เทวํ อูปยา : ตันหุอุปโย จ, ทิฏฺฐูปโย จ.
 ฯ เปฯ อมํ ตันหุอุปโย. ฯ เปฯ อมํ ทิฏฺฐูปโย. ตัสส ตันหุอุปโย ปหีนो,
 ทิฏฺฐูปโย ปฏฺนิสฺสัจฺจโจ; ตันหุอุปยัสส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐูปยัสส ปฏฺนิสฺสัจฺจจิตฺตา
 อนุปโย. โส เกณ วาเคน คัจฉะยฺย, เกณ โทเสน คัจฉะยฺย, เกณ
 โมหেন คัจฉะยฺย, เกณ มาเนน คัจฉะยฺย, กาย ทิฏฺฐิจฺยา คัจฉะยฺย,
 เกณ อุตฺตรจฺเฌน คัจฉะยฺย, กาย วิจิกิขฺฌาย คัจฉะยฺย, เกหิ
 อนุสเยหิ คัจฉะยฺย “วัตฺโตติ วา, “ทุฏฺฐโจติ วา, “มูฬโหติ วา,
 “วินพฺพนโหติ วา, “ปฺราหมฺมโจติ วา, “วิกิเชปคโธติ วา, “อนิฏฺฐังคโธติ
 วา, “ถาแมคโธติ วา, เต อภิสํขารา ปหีนา, อภิสํขารานํ ปหีนตฺตา
 คติโย เกณ คัจฉะยฺย “เนรยโกติ วา, “ติริจฺฉานโยนิโกติ วา,
 “บัตติวสยโกติ วา, “มนุสฺสโธติ วา, “เทโวติ วา, “รูปํติ วา,
 “อรูปรํติ วา, “สัลลวํติ วา, “อสัลลวํติ วา, “เนวลลวํ นาลลวํติ วา;
 โส เหตุ, นัตถิ, บัจจโย นัตถิ, การณํ นัตถิ, เยเน คัจฉะยฺยชาติ
 สเกณ คัจฉะยฺย อนุปโย โส. เตนาห ภควา

สูตรต้นตัญญู เก ขุททกนิกาย.

“โณสัสสิ หิ นัตถิ กุหิณัจจิ โสเก,
 ปกัมมิตตา ทัญญุจิ ภวากเวสุ.
 มายันัจจ มานันัจจ ปทาย โธโน,
 สเกณ คัจฉะเยยฺย อุนุเปโย โส.
 อุนุเปโย หิ ธัมมเมสุ อุนุเปติ วาทํ,
 อุนุเปยฺย เกณ กถํ วเทยฺย.
 อัตตํ นิวัตตํ น หิ ตัสส อัตถิ,
 อโธสิ โส ทัญญุจิมิธเว สัพเพ.

อุนุเปโย หิ ธัมมเมสุ อุนุเปติ วาทนฺติ : อุนุเปยฺติ เทวํ อุนุเปยา :
 ตันนฺหุเปโย จ, ทัญญุจูปโย จ. ๗ เปฯ อญํ ตันนฺหุเปโย. ๗ เปฯ
 อญํ ทัญญุจูปโย. ตัสส ตันนฺหุเปโย อัมมปทีโน, ทัญญุจูปโย อัมมปฏินิสสัจฺจโจ;
 ตันนฺหุเปยฺยัสส อัมมปทีนัตตา ทัญญุจูปยฺยัสส อัมมปฏินิสสัจฺจจัตตา ธัมมเมสุ
 วาทํ อุนุเปติ. “รัตโตติ วา, “ทัญญุจโติ วา, “มูฬโหติ วา,
 “วินิพนฺโหติ วา, “ปารามจฺญโติ วา, “วิกเขเปคโตติ วา,
 “อนิฏฺฐังคโตติ วา, “ถามคโตติ วา; เต อภิลฺลขารวอ อัมมปทีนา,
 อภิลฺลขารวานํ อัมมปทีนัตตา คติยา วาทํ อุนุเปติ. “เนรยโโคติ วา,
 “ติรจฺฉานโยนิโกติ วา, “ปัตติวิสยโกติ วา, “มณฺุสฺสโสติ วา, “เทโวติ
 วา, “รูปํติ วา, “อรูปํติ วา, “สัลลภํติ วา, “อัสสภํติ วา, “เนวสัลลภํ
 ณาฬภํติ วา, วาทํ อุนุเปติ อุนุคัจฉนฺติ คณฺเฑหํติ ปารามสฺสติ อภินิวิสตีติ
 อุนุเปโย หิ ธัมมเมสุ อุนุเปติ วาทํ.

อุนุเปยฺย เกณ กถํ วเทยฺยวาทิ อุนุเปยฺติ : เทวํ อุนุเปยา : ตันนฺหุเปโย
 จ ทัญญุจูปโย จ. ๗ เปฯ อญํ ตันนฺหุเปโย. ๗ เปฯ อญํ ทัญญุจูปโย.
 ตัสส ตันนฺหุเปโย ปทีโน, ทัญญุจูปโย ปฏินิสสัจฺจโจ; ตันนฺหุเปยฺยัสส
 ปทีนัตตา ทัญญุจูปยฺยัสส ปฏินิสสัจฺจจัตตา อุนุเปยฺย เกณ วาเคน วเทยฺย,

เกณ ไทเสน วเทยฺย, เกณ โมเสน วเทยฺย, เกณ มาเนน วเทยฺย,
 กาย ทิฏฐิจฺฉา วเทยฺย, เกณ อุตฺถัจเจน วเทยฺย, กาย วิจิกิञฺฉาย
 วเทยฺย, เกหิ อนุสเยหิ วเทยฺย “รัตฺโตติ วา, “ทุฏฐโจิตฺติ วา,
 “มูฬโหติ วา, วินิพฺพันโหติ วา, ปราหมญฺโจิตฺติ วา, วิกฺเขปคโตติ วา,
 อนิฏฐิจฺฉกโตติ วา, ทามคโตติ วา; เต อภิลัษารป ปิเณนา, อภิลัษารานํ
 ปิเณนัตตา คติโย เกณ วเทยฺย “เนรยิกโตติ วา. ฯ เปฯ เนวสัลลปปี
 นาสัลลปปีติ วา. โส เหตุ นัตถิ, บัจจโย นัตถิ, การณํ นัตถิ, เยน
 วเทยฺย กเถยฺย ภณเณยฺย ที่เปเยยฺย โวหเรยฺยาคี อนุปยํ เกณ กถํ วเทยฺย.

อัตตํ นิรตฺตํ น หิ ตัสส อตฺตํ: “อตฺตํ ตัสส ตทิจฺฉ นัตถิ,
 “นิรตฺตํ อจฺเจตทิจฺฉ นัตถิ, “อตฺตํ คหิตํ นัตถิ, “นิรตฺตํ
 มุขจิตฺตํ นัตถิ; ยัสส ตทิจฺฉ คหิตํ ตัสส ตทิจฺฉ มุขจิตฺตํ, ยัสส ตทิจฺฉ
 มุขจิตฺตํ ตัสส คหิตํ; คหณมุขจํ สมตฺตํ กณฺโถ อรหา
 วุทฺธปริหานี วิตฺตํ. โส วุฏฐจฺวาโส จินฺนจฺรโน. ฯ เปฯ นัตถิ
 ตัสส ปณฺพัทโวติ อัตตํ นิรตฺตํ น หิ ตัสส อตฺตํ.

อโธสิ โส ทิฏฐิจฺฉิเรว สัพพณฺติ: ตัสส ทฺวาสฺสัจฺฉ ทิฏฐิจฺฉคานํ
 ปิเณนา นิมุขจฺฉินฺนา นํ วุปลันตานิ ปฏิบัตฺตํ อภิปฺพุบัตตคานํ
 ภาณคคินา ทตฺตมานิ. โส สัพพํ ทิฏฐิจฺฉํ อโธสิ อโธสิ อโธสิ
 นิทฺธุนิ ปชหิ วิโนทสิ พยฺยณฺตํ อกาลิ อนภาวํ คเมสฺสตี อโธสิ โส
 ทิฏฐิจฺฉิเรว สัพพํ. เตนาห ภควา

“อุปโย หิ ธมฺเมสุ อุปติ วาหํ,
 อนุปยํ เกณ กถํ วเทยฺย.
 อัตตํ นิรตฺตํ นหิ ตัสส อตฺตํ,
 อโธสิ โส ทิฏฐิจฺฉิเรว สัพพํ.

คติโย ทุฏฐัจฉกสัจจัตตนิทเทโส นิฏฐิจฺฉโต.

จิตตโก สัทจักรกฤษณ์นิทเทโส.

บัลลามี สัทธัมม ปรม อโรค,

ทิฏฐิเจน สัทธัมม นรลล โหติ.

เอวากิขานัน ปรมันติ ฌัตวา

สัทธานุบัลลลิตี บัจเจติ ฌาน.

บัลลามี สัทธัมม ปรม อโรคณิ : บัลลามี สัทธัมม ทักขามิ สัทธัมม
โธโลเกมิ สัทธัมม นิชฌายามิ สัทธัมม อุปปริกขามิ สัทธัมม. ปรม อโรคณิ :
ปรม อโรคณิ บัณฑิต เขมบัณฑิต ตาณบัณฑิต เสนบัณฑิต สรณบัณฑิต
ปรายณบัณฑิต อภยบัณฑิต อัจฉริยบัณฑิต อมตบัณฑิต นิพพานบัณฑิต
บัลลามี สัทธัมม ปรม อโรค.

ทิฏฐิเจน สัทธัมม นรลล โหติ : จักขุวิญญาเนน รูปทลลเนน
นรลล สัทธัมม วิสัทธัมม ปริสัทธัมม มตติ วิมตติ ปริมตติ โหติ, นโร
สัทธัมม วิสัทธัมม ปริสัทธัมม มุจจิต วิมุจจิต ปริมุจจิตติ, ทิฏฐิเจน
สัทธัมม นรลล โหติ.

เอวากิขานัน ปรมันติ ฌัตวา : เอว อภิขานันโต อาขานันโต
วิขานันโต ปฏวิขานันโต ปฏวิชฌันโต “อิทํ ปรม อโรค เลกข
วิเลกข ปาโมกข อุตตม ปรมันติ ฌัตวา ฌานิตวา ตลยิตวา
ตริยิตวา วิทวาทิตวา วิภูต กัตวาติ เอวากิขานัน ปรมันติ ฌัตวา.

สัทธานุบัลลลิตี บัจเจติ ฌานันติ : โย สัทธัมม บัลลลิตี โส
สัทธานุบัลลลิตี. บัจเจติ ฌานันติ : จักขุวิญญาเนน รูปทลลน ฌานันติ
บัจเจติ, มัคโคติ บัจเจติ, ปโณติ บัจเจติ, นิยยานันติ บัจเจติ,
สัทธานุบัลลลิตี บัจเจติ ฌาน. เตนหา ภควา

จตุตถโก สุกตัญญูจกสุตตนิทเทโส.

๗๔

บัลลามี สุกตัม ปรมัง อโรคัง,
ทัญเณน ลัมสุทธี นรลลัส โหติ.
เอวากิชาณัม ปรมันนัง นัตถา,
สุทธานุบัลลัสสิตติ บัจเจติ ภาณัม.
ทัญเณน เจ สุกตัม นรลลัส โหติ,
ภาณเนน वा โส ปชหาติ ทุกขัง,
อัมเบเนน โส สุขังนติ โสปรโก,
ทัญจี หิ นัม ปาว ตถา วทานัม.

ทัญเณน เจ สุกตัม นรลลัส โหตติ : จักขุวิญญาเนน รูปทลลสเนน
เจ นรลลัส สุกตัม วิสุทตัม ปริสุทตัม มุตตัม วิมุตตัม ปริมุตตัม โหติ,
นโร สุขังนติ วิสุทตังนติ ปริสุทตังนติ มุจจิตติ วิมุจจิตติ ปริมุจจิตติ ทัญเณ
เจ สุกตัม นรลลัส โหติ.

ภาณเนน वा โส ปชหาติ ทุกขันนติ : จักขุวิญญาเนน รูปทลลสเนน
เจ นโร ชาตีกุขัง ปชหติ, ขราทุกขัง ปชหติ, พัยายีกุขัง ปชหติ,
มรณทุกขัง ปชหติ, โสภปริเทวทุกขังโตนันตัสสุปายาสทุกขัง ปชหตติ,
ภาณเนน वा โส ปชหาติ ทุกขัง.

อัมเบเนน โส สุขังนติ โสปรโกติ : อัมเบเนน อสุทตัมมัตเคน
มิจฉาปฏิปทาย อนินยยานปนเนน อัมเบตัม สติปัญ्ञาเนหิ อัมเบตัม
สम्मิมมุปปาเนหิ อัมเบตัม อิทถิมมุปปาเนหิ อัมเบตัม อินทริเยหิ อัมเบตัม
พลเลหิ อัมเบตัม โพชนังเคหิ อัมเบตัม อวิยัญจังกิมัตเคน นโร
สุขังนติ วิสุทตังนติ ปริสุทตังนติ มุจจิตติ วิมุจจิตติ ปริมุจจิตติ. โสปรโกติ :
สวาโค สโตโส สโมโห สมานो สตณโห สทัญจี สกิลโส
สอุปาทาโนติ อัมเบเนน โส สุขังนติ โสปรโก.

ทัญจี หิ นัม ปาว ตถาวทานันนติ : สวา ทัญจี ตัม ปุคคัม ปาวทติ

“อติวาย ปุคฺคโต มัจฉาทิฏฺฐิโก วิปริตัสสโนติ. ตถาวทานันติ :
 ตถา วทนต์ กเถนต์ ภณนต์ ที่ปยนต์ โวหรนต์ “ลัสสโต โลโก,
 อิทเมว ลัจจ; โมมมณฺณนติ ตถา วทนต์ กเถนต์ ภณนต์ ที่ปยนต์
 โวหรนต์ “อัสลัสสโต โลโก. อนฺตวา โลโก. อนนฺตวา โลโก. ตํ
 ชีวํ ตํ สรีรํ. อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรํ. โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา.
 น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณา. เวน โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว
 ลัจจ; โมมมณฺณนติ ตถา วทนต์ กเถนต์ ภณนต์ ที่ปยนต์
 โวหรนต์นติ ทิฏฺฐิ จี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ. เตนหา ภควา

ทิฏฺฐิเจ เจ สุตฺติ นรลล โหติ,
 ฌาเณน วา โส ปชหาติ ทุกฺขํ,
 อณฺณเณน โส สุตฺตมฺหิ โสปรอโก.
 ทิฏฺฐิ จี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ.
 น พฺราหฺมโณ อณฺณโต สุตฺติมาห
 ทิฏฺฐิเจ สุตเต สลวเต มุตเต วา,
 ปุณฺณเณ จ ปาเป จ อญฺชลิตฺโต,
 อตฺตณฺณชโห นยิส ปกฺกพฺพมาโน.

น พฺราหฺมโณ อณฺณโต สุตฺติมาห ทิฏฺฐิเจ สุตเต สลวเต มุตเต
 วาติ : นาคิ ปฏิกฺกเขโป. พฺราหฺมโณติ : สัตตณฺณํ ธมฺมานํ พาทิตตฺตา
 พฺราหฺมโณ : ลกฺกกายทิฏฺฐิ พาทิตา โหติ, วิจิกฺกชา พาทิตา โหติ,
 สลลพฺพตตฺตปฺรามาโส พาทิตา โหติ, วาโค พาทิตา โหติ, โทโส
 พาทิตา โหติ, โมโห พาทิตา โหติ, มาโน พาทิตา โหติ, พาทิตลล
 โหนฺติ ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา ลกฺกเลสิกา โปนพภวิกา สทฺธา
 ทุกฺขวิปากา ฌายตี ชาติชฺรามณียา.

พาเหตุว สัพพะปาปกาณิ (สภียาติ ภควา)

วิมโล สาธุสมาหิโต จิตฺตโต

สํสารมตฺตจํ เกวลี โส

อนิสฺสลิโต ตาที ปุจฺจเจเต ส พฺรหฺมา.

น พฺรหฺมโณ อํบฺบโต สุตฺตํ มาหาติ : พฺรหฺมโณ อํบฺเบน
 อสุทฺธมคฺเคน มิจฺฉาปฏิปาทาย อนินฺยานปฺเพน อํบฺบตฺร สติบฺบฺจฺฉาเนหิ
 อํบฺบตฺร สัมมปฺปชานเนหิ อํบฺบตฺร อิทฺธิปฺปาทเนหิ อํบฺบตฺร อนินฺทริเยหิ
 อํบฺบตฺร พฺเลหิ อํบฺบตฺร โพชนมฺกเคหิ อํบฺบตฺร อริยฺยจฺังคิกมคฺเคน
 สุตฺตํ วิสฺสุทฺธํ ปริสฺสุทฺธํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ นาห น กเถติ
 น ภณฺติ น ทิปปยติ น โวหเรตฺติ น พฺรหฺมโณ อํบฺบโต สุตฺตํ มาหา.
 ทิฏฺฐเจ เต สลฺลวเต มเต วาติ : สันเตเก สมนพฺรหฺมณา
 ทิฏฺฐสฺส ทฺธิกา. เต เอกจฺจานํ รูปานํ ทสฺสณํ มังคลํ บัจฺเจเนติ;
 เอกจฺจานํ รูปานํ ทสฺสณํ อมํจฺคลํ บัจฺเจเนติ.

กตเมสํ รูปานํ ทสฺสณํ มังคลํ บัจฺเจเนติ ? เต กาลโต วุจฺจหิเตว
 อภิมํจฺคลคฺคานํ รูปานํ บัถฺสณฺติ : วาตลฺกณํ บัถฺสณฺติ, ปุสฺสเวฬุวํสฺส
 บัถฺสณฺติ, คัพพนฺตํ บัถฺสณฺติ, กุมาริกํ ชนฺธเ อาโรเปเตว คจฺจณฺตํ
 บัถฺสณฺติ, ปุณฺณชฺฉํ บัถฺสณฺติ, โรหิตมจฺจนํ บัถฺสณฺติ, อาชวํ
 บัถฺสณฺติ, อาชวํจฺจณํ บัถฺสณฺติ, อสุภํ บัถฺสณฺติ, โคกบัลลํ บัถฺสณฺติ;
 เอวรูปานํ รูปานํ ทสฺสณํ มังคลํ บัจฺเจเนติ.

กตเมสํ รูปานํ ทสฺสณํ อมํจฺคลํ บัจฺเจเนติ ? ปลาลปฺปชํ บัถฺสณฺติ,
 ตกฺกชฺฉํ บัถฺสณฺติ, ริดฺดชฺฉํ บัถฺสณฺติ, นฏฺฐํ บัถฺสณฺติ, นคฺคสฺสจฺจณํ
 บัถฺสณฺติ, ขวํ บัถฺสณฺติ, ขรยานํ บัถฺสณฺติ, เอกยุตฺตยานํ บัถฺสณฺติ,
 กาลนํ บัถฺสณฺติ, กุณํ บัถฺสณฺติ, ชวชํ บัถฺสณฺติ, บกฺกชฺหตํ บัถฺสณฺติ,

ชินฺณํ บัณฑิตฺ, พยาธิกํ บัณฑิตฺ, มตํ บัณฑิตฺ; เอรูปานิ
รูปานิ ทสฺสํ อมํคฺลํ บัณฑิตฺ. อิมํ เต สมนพฺรหฺมณา ทิจฺจุสฺสํทิกา,
เต ทิจฺจุเจเน สุตฺตํ วิสฺสุตฺตํ ปริสฺสุตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ บัณฑิตฺ.

สันฺเตเก สมนพฺรหฺมณา สุตฺตํทิกา. เต เอกัจฺจํ สัตฺถาณํ
สวณํ มํคฺลํ บัณฑิตฺ; เอกัจฺจํ สัตฺถาณํ สวณํ อมํคฺลํ บัณฑิตฺ.

กตเมสํ สัตฺถาณํ สวณํ มํคฺลํ บัณฑิตฺ ? เต กาลโต วุฏฺฐหิตฺวา
อภิมํคฺลคตานิ สัตฺถาณํ สุนนฺติ : “วัฑฺฒาติ วา, “วัฑฺฒมานาติ วา,
“ปุนฺนาติ วา, “ปฺลฺลาติ วา, “อัสสโลกาติ วา, “สุมนาติ วา,
“สฺนิกขัตตาติ วา, “สุมํคฺลาติ วา, “สิริติ วา, สิริวัฑฺฒาติ วา,
เอรูปานิ สัตฺถาณํ สวณํ มํคฺลํ บัณฑิตฺ.

กตเมสํ สัตฺถาณํ สวณํ อมํคฺลํ บัณฑิตฺ ? “กาโณติ วา,
“กณฺธิติ วา, “ขัลลโชนฺติ วา, “บักฺกขโชนฺติ วา, “ชินฺณโกติ วา,
“พฺยาธิโกติ วา, “มโชนฺติ วา, “ฉินฺนํนฺติ วา, “ภินฺนํนฺติ วา,
ทตฺถมํนฺติ วา, “นํภฺจันฺติ วา, “นัตถิ วา, เอรูปานิ สัตฺถาณํ
สวณํ อมํคฺลํ บัณฑิตฺ. อิมํ เต สมนพฺรหฺมณา สุตฺตํทิกา,
เต สุตเตน สุตฺตํ วิสฺสุตฺตํ ปริสฺสุตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ บัณฑิตฺ.

สันฺเตเก สมนพฺรหฺมณา สุตฺตํทิกา. เต สลฺลมัตเตน สลฺลวณมัตเตน
สวณมัตเตน อวตักกมมัตเตน สุตฺตํ วิสฺสุตฺตํ ปริสฺสุตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
ปริมุตฺตํ บัณฑิตฺ.

สมนมุนิทิภาปโต เอวมาห “จตุหิ โข อหํ ญปติ ธัมเมหิ
สมนํนาคตํ ปุริสํคคฺลํ บัณฺวาเปมิ สมนํนํนํคคฺลํ ปรมคคฺลํ อุตฺตม-
มัตตํปํคคฺลํ สมนํ อโยชนํ. กตเมหิ จตุหิ ? อหํ ญปติ น กาเยน
ปาปํกํมิ กโรติ, น ปาปํกํ วาจํ ภาสติ, น ปาปํกํ สกํปํ
สกํปํเปติ, น ปาปํกํ อาชีวํ อาชีวติ. อิมเอหิ โข อหํ ญปติ จตุหิ

ธัมเมหิ สมนันนาคคิ ปุริสปุคคสิ บัณเฑาะเปมิ สัมบันนกุลล ปรมกุลล
 อุตตมปัตติปัตติ สมนิ อโยชณิ; เอเวเมว สันเตเก สมนพราหฺมณา
 สลลสัทธา, เต สลลมัตเตน สลลปมมัตเตน สลลวมัตเตน อวติกกมมัตเตน
 สุตฺตํ วิสฺตฺตํ ปริสฺตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ บัจฺเจนตี.

สันเตเก สมนพราหฺมณา วัตตสัทธา. เต หิตฺตวตฺติกา वा
 โหนตี, อคฺคสวตฺติกา वा โหนตี, โควตฺติกา वा โหนตี, กุกฺกุรวตฺติกา
 वा โหนตี, กากวตฺติกา वा โหนตี, วาสฺสเทววตฺติกา वा โหนตี,
 พลเทววตฺติกา वा โหนตี, ปุณฺณภทฺทวตฺติกา वा โหนตี,
 มานภทฺทวตฺติกา वा โหนตี, อคฺคิยวตฺติกา वा โหนตี, นาควตฺติกา
 वा โหนตี, สุปันณวตฺติกา वा โหนตี, ยักขวตฺติกา वा โหนตี,
 อสุรวตฺติกา वा โหนตี, คณฺโठพฺพวตฺติกา वा โหนตี, มหาราชวตฺติกา
 वा โหนตี, จันทวตฺติกา वा โหนตี, สूरียวตฺติกา वा โหนตี,
 อินทวตฺติกา वा โหนตี, พหฺมวตฺติกา वा โหนตี, เทววตฺติกา
 वा โหนตี ทิสฺสวตฺติกา वा โหนตี. อิเม เต สมนพราหฺมณา
 วัตตสัทธา, เตเน วัตเตเน สุตฺตํ วิสฺตฺตํ ปริสฺตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 ปริมุตฺตํ บัจฺเจนตี.

สันเตเก สมนพราหฺมณา มุตวิสัทธา. เต กาดโต ภูจฺจุหิตฺวา
 ปจฺวี อามสฺสันตี, หวิตํ อามสฺสันตี, โคมยํ อามสฺสันตี, กัจฉปํ
 อามสฺสันตี, ชาลํ อักกมฺมนตี, ติลวาทํ อามสฺสันตี, ปุสฺสตีลํ ชาทฺถนตี,
 ปุสฺสเตลํ มกฺกเชนตี, ปุสฺสทนต์กัญจํ ชาทฺถนตี, ปุสฺสมัตติกาย นินายนตี,
 ปุสฺสสลาฏกํ นิวาเสนตี, ปุสฺสเวจฺจนํ เวจฺจนตี; อิเม เต สมนพราหฺมณา
 มุตสัทธา, เตเน มุตเตเน สุตฺตํ วิสฺตฺตํ ปริสฺตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 ปริมุตฺตํ บัจฺเจนตี. น พราหฺมणे อปฺปโต สุตฺตํมาห ทิฏฺฐเ
 ตฺเต สลฺลวเต มุตเต วาตี. พราหฺมणे ทิฏฺฐสุตฺตยาปิ สุตฺตํ นาท,

สุดสุทธียาบี สุทธิ นาท, ลีลสุทธียาบี สุทธิ นาท, วัตตสุทธียาบี
 สุทธิ นาท, มุตสุทธียาบี สุทธิ นาท น กเถติ น ภณติ น
 ที่ปยติ น ไวรหิตติ น พราหฺมโณ อัมบโต สุทธิมาห ทิฏฺฐเ
 สุเต ลีลวเต มุเต วา.

ปุณฺณเว จ ปาเป จ อณุปลิตฺโตติ : ปุณฺณ วุจฺจติ ยภิณฺจ
 เตธาคํ กุสลาภิสฺสชาโร; อปุณฺณ วุจฺจติ ลัพพํ อกุสลํ. ยโต
 ปุณฺณวาภิสฺสชาโร จ อปุณฺณวาภิสฺสชาโร จ อาเนญฺสชาภิสฺสชาโร จ ปหีนา
 โหนฺติ อัจฉินฺนํมฺลา ตาลาวัตถุกตา อนภาวังกตา आयตํ อณุปาทธมฺมา,
 เอตฺตาวตา จ ปุณฺณเว จ ปาเป จ น ลิมฺปติ น ลลิมฺปติ น
 อุลลิมฺปติ, อลิตฺโต อลลิตฺโต อณุปลิตฺโต นิกฺขันโต นิสฺสํวฺจ
 วิปฺปมุตฺโต วิลลิมฺบุตฺโต วิมฺบริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรตฺติ ปุณฺณเว จ
 ปาเป จ อณุปลิตฺโต.

อิตฺตํวชฺชโ นยฺส ปกฺกพฺพมานโติ : อิตฺตํวชฺชโติ : อิตฺตทิกฺขจฺชโ.
 อิตฺตํวชฺชโติ : คาหฺชโ. อิตฺตํวชฺชโติ : ตณฺหาเวเลน ทิฏฺฐจิวฺเลน
 คหิตํ ปรามตฺตํ อภินิวิฏฺฐจํ อชฺโณลิตํ อมิตฺตํ, ลัพพํ ตํ จิตฺตํ โหติ
 วันตํ มุตฺตํ ปหีนํ ปฏฺฐินิสฺสํวฺจ. นยฺส ปกฺกพฺพมานโติ : ปุณฺณวาภิสฺสชาโร
 วา อปุณฺณวาภิสฺสชาโร วา อาเนญฺสชาภิสฺสชาโร วา อกฺกพฺพมานโ อชฺชนยฺมาโน
 อลลิมฺชนยฺมาโน อนิพฺพตฺตยฺมาโน อนภินิพฺพตฺตยฺมาโนติ อิตฺตํวชฺชโ
 นยฺส ปกฺกพฺพมานโ. เตนาท ภควา

“น พราหฺมโณ อัมบโต สุทธิมาห
 ทิฏฺฐเ สุเต ลีลวเต มุเต วา,
 ปุณฺณเว จ ปาเป จ อณุปลิตฺโต,
 อิตฺตํวชฺชโ นยฺส ปกฺกพฺพมานโ.
 ปุริมํ ปทาเย อปรํ ลิตาเส,

จตุตถโก สุตฺถัฏฺฐจกสุตฺตนิทฺเทโส.

๘๖

เอชานุคา เต น ตรณฺตี ลังคํ,
เต อุกฺคหายณฺตี นีรลฺลชฺชนฺตี,
กบฺบิ สาขํ ปมุขํ คหาย.

ปฺริมํ ปหาย อปรํ ลิตาเสติ : ปฺริมํ สัตฺตถารํ ปหาย อปรํ
สัตฺตถารํ นิลลิตา, ปฺริมํ รัมมกฺกขานํ ปหาย อปรํ รัมมกฺกขานํ
นิลลิตา, ปฺริมํ คณํ ปหาย อปรํ คณํ นิลลิตา, ปฺริมํ ทิฏฺฐิจํ
ปหาย อปรํ ทิฏฺฐิจํ นิลลิตา, ปฺริมํ ปฺฏิปทํ ปหาย อปรํ ปฺฏิปทํ
นิลลิตา, ปฺริมํ มัคคํ ปหาย อปรํ มัคคํ นิลลิตา สันนิลลิตา
อัสสึนา อูปคตา อัสสึเนลิตา อิมุตฺตาทิ ปฺริมํ ปหาย อปรํ ลิตาเส.

เอชานุคา เต น ตรณฺตี ลังคณฺตี : เอชา วุจฺจติ ตณฺหา; โย
ราโค, สาราโค. ฯ เปฯ อภิขฺฌา โลโก อกฺขลมูลํ. เอชานุคาติ :
เอชานุคา เอชานุสฺสา เอชาย บันนา ปติตา อภิภูตา ปรียาทิณฺณจิตฺตา.
น ตรณฺตี ลังคณฺตี : ราคลํคํ โทสลํคํ โมหลํคํ มานลํคํ
ทิฏฺฐิจลํคํ กิเลสลํคํ ทฺวจิริตลํคํ น ตรณฺตี น อุตฺตรณฺตี น
ปฺตรณฺตี น สมติกกมณฺตี น วิตฺตวตฺตณฺตี เอชานุคา เต น
ตรณฺตี ลังค.

เต อุกฺคหายณฺตี นีรลฺลชฺชนฺตี : สัตฺตถารํ คณฺหณฺตี, ตํ มุณฺจติว
อับบํ สัตฺตถารํ คณฺหณฺตี; รัมมกฺกขานํ คณฺหณฺตี, ตํ มุณฺจติว
อับบํ รัมมกฺกขานํ คณฺหณฺตี; คณํ คณฺหณฺตี, ตํ มุณฺจติว อับบํ
คณํ คณฺหณฺตี; ทิฏฺฐิจํ คณฺหณฺตี, ตํ มุณฺจติว อับบํ ทิฏฺฐิจํ
คณฺหณฺตี; ปฺฏิปทํ คณฺหณฺตี, ตํ มุณฺจติว อับบํ ปฺฏิปทํ คณฺหณฺตี;
มัคคํ คณฺหณฺตี, ตํ มุณฺจติว อับบํ มัคคํ คณฺหณฺตี คณฺหณฺตี
จ มุณฺจณฺตี จ อาหิณฺตี จ นีรลฺลชฺชนฺตี จาติ เต อุกฺคหายณฺตี
นีรลฺลชฺชนฺตี.

สูตรต้นบัญญัติ ขุททกนิกาย.

กบฏ สาขํ ปมุขํ คหาชาติ : ยถา มัคกโฏ อรัญโณ ปาเน
จรมานโน สาขํ คณฺหาติ, ตํ มุขํ จิตฺวา อรัญํ สาขํ คณฺหาติ;
ตํ มุขํ จิตฺวา อรัญํ สาขํ คณฺหาติ; เหวเมว ปุณฺณ สมนพฺรหฺมณํ
ปุณฺณ ทิฏฺฐิจิตฺตานํ คณฺหณฺนํ จ มุขํ จิตฺวา จ อาทิตฺตํ จ นิรํสํ จ
ชาติ กบฏ สาขํ ปมุขํ คหา. เตนาห ภควา

“ปริมํ ปหาเย อปรํ สิตาเส,

เอชานฺคา เต น ตรณฺติ ลิงคํ,

เต อคฺคหาเยนฺติ นิรํสํ จิตฺวา,

กบฏ สาขํ ปมุขํ คหา.

สยํ สมหาเย วตานิ ชันตํ

อุจฺจาวจํ คจฺจนฺติ ลัภฺณลิตฺโต

วิทฺธา จ เวเทหิ สเมจฺจ รัมมํ

น อุจฺจาวจํ คจฺจนฺติ ภูริบฺบโณ.

สยํ สมหาเย วตานิ ชันตํ สยํ สมหาเย วตานิ : หัตถวัตตํ
วา, อัสสวัตตํ วา, โควัตตํ วา, กุกฺกวัตตํ วา, กากวัตตํ วา,
วาสุเทววัตตํ วา, พลเทววัตตํ วา, ปุณฺณณภทฺทวัตตํ วา, มณฺเฑทฺทวัตตํ วา,
อคฺควัตตํ วา, นาควัตตํ วา, สุปฺบณฺณวัตตํ วา, ยักขวัตตํ วา,
อสุรวัตตํ วา, ฯ เปฯ ทิสวัตตํ วา อาทาย สมหาเย อาทิตฺตํ
สมาทิตฺตํ คณฺหาติวา ปรามลิตฺวา อภินิวาสิตฺวา. ชันตํ : ลิตฺโต
นโร ฯ เปฯ มนุสฺสํ สยํ สมหาเย วตานิ ชันตํ.

อุจฺจาวจํ คจฺจนฺติ ลัภฺณลิตฺโต : ลิตฺตํ ลิตฺตํ คจฺจนฺติ,
รัมมํ กฺขณโต รัมมํ กฺขณํ คจฺจนฺติ, คณโต คณํ คจฺจนฺติ, ทิฏฺฐิจิยา
ทิฏฺฐิํ คจฺจนฺติ, ปฏิปทาโต ปฏิปทํ คจฺจนฺติ, มัคคโต มัคคํ คจฺจนฺติ.

ลัณฐ์ลัณฐ์โตติ : กามลัณฐ์นยา พยาปาหลัณฐ์นยา วิหัสลัณฐ์นยา
 ภิญฺญีลัณฐ์นยา ลัณฐ์โต วิสัณฐ์โต อาลัณฐ์โต ลัณฐ์โค ลัณฐ์คิโต ปลิพฺพุโธ :
 ยดา ภิตฺติขิเล วา นาคทนต์โต วา ภันท์ ลัณฐ์โต วิสัณฐ์โต อาลัณฐ์โต
 ลัณฐ์โค ลัณฐ์คิโต ปลิพฺพุโธ; เอวเมว กามลัณฐ์นยา พยาปาหลัณฐ์นยา
 วิหัสลัณฐ์นยา ลัณฐ์โต วิสัณฐ์โต อาลัณฐ์โต ลัณฐ์โค ลัณฐ์คิโต ปลิพฺพุโธติ
 อญฺจารัง คัจฉติ ลัณฐ์ลัณฐ์โต.

วิธธา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธมฺมมฺนํติ วิธธาติ : วิธธา วิธชาคโต
 ภาณํ พุทฺธมา วิภาวํ เมธาวิ. เวเทหิ : เวทา วุจฺจันติ จตุสุ
 มัคเคสุ ภาณํ, บัณฺหา, บัณฺณินทริยํ, บัณฺหาพลํ, ธมฺมวิจย-
 ลัมโพชนังโค, วิมฺสา, วิบัสสนา, ลัมมาภิญฺญิ; เตหิ เวเทหิ
 ชาติชรามรณัสส อันตคโต อันตบัตโต, โกฏฺฐคโต โกฏฺฐบัตโต,
 ปริยัตตคโต ปริยัตตบัตโต, โสสานคโต โสสานบัตโต, ตานคโต
 ตานบัตโต, เลณคโต เลณบัตโต, สรณคโต สรณบัตโต,
 อภยคโต อภยบัตโต อัจฺจุตคโต อัจฺจุตบัตโต, อมตคโต
 อมตบัตโต, นิพฺพานคโต นิพฺพานบัตโต; เวทานํ วา อันตคโตติ
 เวทฺตุ, เวเทหิ วา อันตคโตติ เวทฺตุ, ลัณฐ์นํ ธมฺมานํ วิทิตฺตา
 เวทฺตุ; ลักฺกัณฺณภิญฺญิ วิทิตา โหติ, วิจิกฺขณา วิทิตา โหติ,
 ลัณฺณพฺพัตตปฺปารมโส วิทิตา โหติ, ราโค วิทิตา โหติ, โทโส วิทิตา โหติ,
 โมโห วิทิตา โหติ, มาโน วิทิตา โหติ, วิทิตัสส โหณฺติ ปาปกา อกฺขลา
 ธมฺมา ลักฺกเลสิกา โปเนฬกฺวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตฺติ ชรามรณียา.

เวทานิ วิเจยฺย เภวณานิ (สภียาติ ภควา)

ลมนานํ ยานบัตติ พฺราหฺมณานํ

ลัณฺณเวทนาสุ วิตราคา

ลัณฺณ เวทณิจฺจ เวทฺตุ โส.

วิทธา จ เวเทหิ สเมจจ อัมมัตติ : สเมจจ อภิสเมจจ อัมม.
 “สัพเพ ลัฆวรา อนิจจาติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม. “สัพเพ ลัฆวรา
 ทุกขาติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม. “สัพเพ อัมมา อนัตตาติ สเมจจ
 อภิสเมจจ อัมม. “อวิชชาบัจจยา ลัฆวราติ สเมจจ อภิสเมจจ
 อัมม. “ลัฆวรบัจจยา วิภวณันติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม.
 “วิภวณบัจจยา นามรูปันติ. “นามรูปบัจจยา สฬายตณันติ. “สฬายตณ-
 บัจจยา ผัสสโลติ. “ผัสสบบัจจยา เวทนาติ. “เวทนาบัจจยา ตณฺหาติ.
 “ตณฺหาบัจจยา อุปาทานันติ. “อุปาทานบัจจยา ภโวติ. “ภวบัจจยา
 ชาตีติ. “ชาติบัจจยา ชรามรณันติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม.
 “อวิชชานิโรธา ลัฆวนิโรโธติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม. “ลัฆวนิโรธา
 วิภวณนิโรโธติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม. “วิภวณนิโรธา
 นามรูปนิโรโธติ. “นามรูปนิโรธา สฬายตณนิโรโธติ. “สฬายตณนิโรธา
 ผัสสนิโรโธติ. “ผัสสนิโรธา เวทนานิโรโธติ. “เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธติ.
 “ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธติ. “อุปาทานนิโรธา ภวานิโรโธติ.
 “ภวานิโรธา ชาตินิโรโธติ. “ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ สเมจจ
 อภิสเมจจ อัมม. “อิทํ ทุกขันติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม. “อญ
 ทุกขสมุทโยติ. “อญ ทุกขนิโรโธติ. “อญ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
 สเมจจ อภิสเมจจ อัมม. “อิมะ ชาตวาติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม.
 “อญ ชาตวสมุทโยติ. “อญ ชาตวนิโรโธติ. “อญ ชาตวนิโรธคามินี
 ปฏิปทาติ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม. “อิมะ อัมมา อภิภเวยยาติ
 “อิมะ อัมมา ปริภเวยยาติ. “อิมะ อัมมา ปหาตัพพาติ. “อิมะ
 อัมมา ภาเวตัพพาติ. “อิมะ อัมมา สัจฉิกาทัพพาติ สเมจจ อภิสเมจจ
 อัมม. นันนํ ผัสสลายตนาณํ สมุทยํจ อตฺถกมํจ สมุทยํจ อาทมนวํจ
 นิสสวณํจ สเมจจ อภิสเมจจ อัมม. บัจจันนํ อุปาทานกัซณฺหาณํ

สมุทฺธยํวํ อุตฺตมํวํ อุตฺตมํวํ อาทนํวํ นิสฺสณฺณํวํ สเมจฺจ
 อภิสเมจฺจ ธัมมํ. จตุณฺเณ มหาภูตานํ สมุทฺธยํวํ อุตฺตมํวํ
 อุตฺตมํวํ อาทนํวํ นิสฺสณฺณํวํ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธัมมํ.
 “ยักฺขิณํ จิ สมุทฺธยธัมมํ สัพพันตํ นิโรธธัมมํนติ, สเมจฺจ อภิสเมจฺจ
 ธัมมํนติ วิทธา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธัมมํ.

น อุกฺขาวํ คัจฉติ ภูริบฺบโลติ : น สัตถารโต สัตถาร
 คัจฉติ, น ธัมมกฺขานโต ธัมมกฺขานํ คัจฉติ, น คนโต คน
 คัจฉติ, น ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิ คัจฉติ, น ปฏิปทาย ปฏิปทํ คัจฉติ,
 น มัคคโต มัคคํ คัจฉติ. ภูริบฺบโลติ : มหาบฺบโล ปุณฺณบฺบโล
 ทาสบฺบโล ชวนบฺบโล ติกฺขบฺบโล นิพฺเพกฺขบฺบโล. ภูริ วุจฺจติ
 ปจฺวี. ตาย ปจฺวีสมาย บฺบโลนาย วิปุลสํว วิตถตํว สมนฺนาคโตติ
 น อุกฺขาวํ คัจฉติ ภูริบฺบโล. เตนาห ภควา

สยํ สมหาทาย วตานิ ชันตํ
 อุกฺขาวํ คัจฉติ สลฺปนสัตฺโต,
 วิทธา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธัมมํ,
 น อุกฺขาวํ คัจฉติ ภูริบฺบโล.
 ส สัพพธัมมเมตฺถ วิเลนิญฺโถ
 ยักฺขิณํ จิ ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วา
 ตเมว ทสฺสํ วิวญฺ จรณํ
 เกเนธ โลกัสสํ วิกัปปเยยฺย.

ส สัพพธัมมเมตฺถ วิเลนิญฺโถ ยักฺขิณํ จิ ทิฏฺฐจํ สุตํ มุตํ วาติ :
 เตนา วุจฺจติ มารเตนา; ภายทฺทจฺจิวิตํ มารเตนา, วิทฺทจฺจิวิตํ มารเตนา,
 มโนทฺทจฺจิวิตํ มารเตนา, วาโต มารเตนา, โทโส มารเตนา, มโน

มารเสนา, โกโร. อุปมาโท. ๖ เปฯ สัพพะกุกุลากิสาชา มาเรเสนา.
วุตติ เหนือ ภควดา

“กามา เต ปจมา เสนา,
ตติยา ขุปปิปาสา เต
บัณฺเฑมึ ถันมิทฺธันเต
ลิตฺตมึ วิจิกิฉา เต
ลาโก ลิลโก ลักกาโร
โย จิตฺตานํ สมุทฺทเก
เอสา นมุจิ เต เสนา
น นํ อสุโร ชินาติ

ทุติยารติ วุจฺจติ,
จตุตถ ตันหา ปวฺจฺจติ.
ฉฐฺจากรูปวฺจฺจติ
มกฺโข ถมฺโโก เต อวฺจฺจโม.
มิจฺฉาลักโข จ โย ยโส
ปเร จ อวชานติ.
กัณฺทลลํภิปฺปหารินิ
เชตฺวา จ ลภเต สุขินฺติ.

ยโต จตฺตหิ มัคเคหิ สัพฺพา จ มารเสนา, สัพฺเพ จ ปฏฺฐิเสณิกรา
กิลเลสา, ชิตา จ ปราชิตา จ ภักฺศา วิปฺปุลิตฺตา ปรมฺมชา, โส
วุจฺจติ วิเสณฺญโต. โส ทิฏฺฐเ จ วิเสณฺญโต, สุตเต วิเสณฺญโต, มุตเต
วิเสณฺญโต, วิธฺวาทเต วิเสณฺญโตติ ส สัพฺพธมฺเมสุ วิเสณฺญโต ยกิลฺลจ
ทิฏฺฐจิว สุตํ มุตํ วา.

ตเมว ทลลสิ วิวญฺญ จรณฺตณฺติ : ตเมว สุตฺตทลลสิ โวทานทลลสิ
ปริโยทานทลลสิ. อถวา สุตฺตทลลสนํ วิสุตฺตทลลสนํ ปริสุตฺตทลลสนํ
โวทานทลลสนํ ปริโยทานทลลสนํ. วิวญฺญนฺติ : ตณฺหาชทนํ กิลเลสชทนํ
อวิชชาชทนํ. ตานิ ชทนานิ วิวญฺญานิ โหนฺติ วิทฺธลิตานิ อุปฺปาทิตานิ
สมุทฺทชิตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ รูปสันตानิ ปฏฺฐิบัลลิตานิ
อภัพฺพปฏฺตติกานิ ภาวนคฺคินา ททิตฺวานิ. จรณฺตณฺติ : จรณฺตํ วิจรณฺตํ
อิริยณฺตํ : วัตตณฺตํ ปาเลณฺตํ ยเปณฺตํ ยาเปณฺตณฺติ ตเมว ทลลสิ
วิวญฺญ จรณฺตํ.

เกณฺโธ โดกฺกัสมิ วิกัปปเยยฺยชาติ: กัปปาติ เทว กัปปา: ตณฺหาภักโป จ,

จตุตถโค สุตตัญญุจกสุตตนิทเทโส.

ทิฏฐิจักขัโป จ. ะเปฯ อัย ตัณหาจักขัโป ะเปฯ อัย ทิฏฐิจักขัโป.
ตัสส ตัณหาจักขัโป ปหิโน, ทิฏฐิจักขัโป ปฏินิสสัฏโง; ตัณหาจักขับัลล
ปหิณตตา ทิฏฐิจักขับัลล ปฏินิสสัฏจัตตา เกณ ราเคน กัปปะเปยฺย,
เกณ โทเสน กัปปะเปยฺย, เกณ โมเหณ กัปปะเปยฺย, เกณ มาเนณ
กัปปะเปยฺย, กาย ทิฏฐิจิยา กัปปะเปยฺย, เกณ อุตฺตัจเจน กัปปะเปยฺย,
กาย วิจิกขัณาย กัปปะเปยฺย, เกหิ อนุสเยหิ กัปปะเปยฺย “รัตโตติ วา,
“ทุฏโงติ วา, “มุฬฺโงติ วา, “วินิพฺพนโงติ วา, “ปรามัฏฺโงติ วา,
“วิกเขปคโตติ วา, “อนิฏฺฐังคโตติ วา, “ถามคโตติ วา; เต
อภิลัฆารวา ปหิณา, อภิลัฆารวา ปหิณตตา คติโย เกณ กัปปะเปยฺย
“เนรยโกติ วา, “ติรจฺจนโยนิโกติ วา, “ปัตตวิวิธยโกติ วา,
“มณลโลติ วา, “เทโวติ วา, “รुပ္ปิติ วา, “อรุပ္ปิติ วา,
ลลวปิตี วา, อลลวปิตี วา, “เนวลลวปิตี นาลลวปิตี วา; โส เหตุ
นัตถิ, บัจจโย นัตถิ, การณํ นัตถิ; เยน กัปปะเปยฺย วิกัปปะเปยฺย
วิกัปปะ อามัชเชยฺย. โลกัสมินฺติ : อปายโลเก มนลลโลเก เทวโลเก
ชนนโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ เกเนธ โลกัสมิ วิกัปปะเปยฺย.
เตนาห ภควา

“ส ลัพพธัมเมสุ วิเสนญฺโง
ยักขัณจิ ทิฏฺฐัจฺว สุตฺ มุตฺ วา
ตเมว ทัสส วิวญฺ จรณฺติ
เกเนธ โลกัสมิ วิกัปปะเปยฺย.
น กัปปะณฺติ น ปเรกขโรณฺติ,
อจฺจันตลลลลลลลล น เต วทณฺติ.
อาทานคณฺถ คณฺถ วิลลลล,
อาล น กุฬลลลลลลลล กุฬลลลลลลลล โลก.

น กัปปัณณัตติ น ปุเรกัชนโรตติ กัปปาติ : เทว กัปปา :
 ตัณหา กัปปัโป จ, ทิฏฐิ กัปปัโป จ. ๗ เปฯ อย ตัณหา กัปปัโป ๗ เปฯ
 อย ทิฏฐิ กัปปัโป. เตส ตัณหา กัปปัโป ปทโน, ทิฏฐิ กัปปัโป ปฏินิสสัฏฐิโจ;
 ตัณหา กัปปัสส ปทินัตตา ทิฏฐิ กัปปัสส ปฏินิสสัฏฐิ จัตตา ตัณหา กัปปั
 วา ทิฏฐิ กัปปั วา น กัปปัณณัตติ น ชเนนัตติ น สัมมชเนนัตติ น
 นิพพัตเตนัตติ นากนิพพัตเตนัตติ น กัปปัณณัตติ. น ปุเรกัชนโรตติ.
 เทว ปุเรกัชชาโร : ตัณหา ปุเรกัชชาโร จ, ทิฏฐิ ปุเรกัชชาโร จ. ๗ เปฯ
 อย ตัณหา ปุเรกัชชาโร ๗ เปฯ อย ทิฏฐิ ปุเรกัชชาโร. เตส ตัณหา ปุเรกัชชาโร
 ปทโน, ทิฏฐิ ปุเรกัชชาโร ปฏินิสสัฏฐิโจ; ตัณหา ปุเรกัชชาโร สส ปทินัตตา
 ทิฏฐิ ปุเรกัชชาโร สส ปฏินิสสัฏฐิ จัตตา น ตัณหา วา น ทิฏฐิ วา ปุโรโต
 กัตวา จรณัตติ; น ตัณหา ธาชา, น ตัณหา เกตุ, น ตัณหา ธิปเตยยา;
 น ทิฏฐิ ธาชา, น ทิฏฐิ เกตุ, น ทิฏฐิ ธิปเตยยา; น ตัณหา ย วา
 น ทิฏฐิ ย วา ปริวาริตา จรณัตติ น กัปปัณณัตติ น ปุเรกัชนโรตติ.

อจฺจนตลฺลทฺต น เต วทฺถนตติ : อจฺจนตลฺลทฺต อนจฺจนตลฺลทฺต
 สํสารทฺทํ อภิรียสทฺทํ สลฺลสฺสวาทํ น วทฺถนัตติ น กเถนัตติ น ภณนัตติ
 น กัปปัณณัตติ น โวหรณตติ อจฺจนตลฺลทฺต น เต วทฺถนัตติ.

อาทานคณฺณ คณฺณ วิสัชนาติ คณฺณภาติ : จัตตาโร คณฺณา : อภิชนา
 ภาณคณฺโณ, พยาปาโท ภาณคณฺโณ, สลฺลพพัตตปามาโส ภาณคณฺโณ,
 อิทฺธจฺจาณิเวโส ภาณคณฺโณ. อตฺตโน ทิฏฐิยา มาโค, อภิชนา
 ภาณคณฺโณ. ปรวาเทส อาชาโต อัมมัจจโย, พยาปาโท ภาณคณฺโณ.
 อตฺตโน สลฺล วา วตฺต วา สลฺลพพัตต วา ปรามสณฺณติ, สลฺลพพัตตปามาโส
 ภาณคณฺโณ. อตฺตโน ทิฏฐิ, อิทฺธจฺจาณิเวโส ภาณคณฺโณ; กิการณา
 วุจฺจติ อาทานคณฺโณ ? “เตหิ. คณฺเณหิ. รุเป อาทิยณฺณติ อูปาทิยณฺณติ
 คณฺณนัตติ ปรามสณฺณติ อภินวิสณฺณติ, เวทณิ. สลฺลว. สลฺลว. วิภวณณิ.

คตฺติ. อูปโตตฺติ. ปฏิสันฺธิ. ภว. สัสสารวฏฺฐ. อาทียันฺติ อูปาทียันฺติ
 คณฺหิณฺติ ปามาสันฺติ อภินวสันฺติ: ตการณา วุจฺจันฺติ อาทานคณฺโถ
 วิสฺสชาติ: คณฺเถ ไวสฺสชฺชิตฺวา वा วิสฺสช. อถวา คณฺเถ คคิต
 คณฺเถ วิพฺนฺเธ อาพฺนฺเธ ลคฺเค ลคฺคิตเธ ปลิพฺพฺเธ
 โฆฏฺฐิตฺวา वा วิสฺสช: ยถา วียํ ภา รณํ वा สกฺกํ वा
 สันทฺธานิกํ वा สชฺช วิสฺสชํ กโรนฺติ วิโกเปณฺติ; เหวเมว คณฺเถ
 ไวสฺสชฺชิตฺวา वा วิสฺสช. อถวา คณฺเถ คคิต คณฺเถ
 วิพฺนฺเธ อาพฺนฺเธ ลคฺเค ลคฺคิตเธ ปลิพฺพฺเธ โฆฏฺฐิตฺวา
 वा วิสฺสชาติ อาทานคณฺโถ คคิต วิสฺสช.

อาลํ น กุพฺพณฺติ กุหิณฺจิ โลเกติ: อาสา วุจฺจติ ตณฺหา;
 โย วาโค สาธาโค. ๗ เปย อภิขณฺมา โลโก อกฺขลมุถ. อาลํ น
 กุพฺพณฺติ: อาลํ น กุพฺพณฺติ น ชเนนฺติ น สลฺยชเนนฺติ น
 นีฬพฺพเตนฺติ นากินฬพฺพเตนฺติ. กุหิณฺจติ: กุหิณฺจิ กิมฺหิจิ กิตฺถจิ
 อชฺชณฺตตฺติ वा พหิตฺธา वा อชฺชณฺตตฺติพหิตฺธา वा. โลเกติ: อปายโลเก.
 ๗ เปย อายตนโลเกติ อาลํ น กุพฺพณฺติ กุหิณฺจิ โลเก. เตนาห ภควา

“น กัปปยันฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ,
 อชฺจันตฺตลฺลทฺธติ น เต วทณฺติ.
 อาทานคณฺโถ คคิต วิสฺสช,
 อาลํ น กุพฺพณฺติ กุหิณฺจิ โลเก.
 สฺมาตโต พฺราหฺมणे ตลฺล นตฺถิ,
 บัววา จ ทิสฺวา จ สมุคฺคทิตฺ.
 น ภาวราคิ น วิวาคโรตฺโต,
 ตลฺลทฺธ นตฺถิ ปรมุคฺคทิตฺ.

สฺมาตโต พฺราหฺมणे ตลฺล นตฺถิ บัววา จ ทิสฺวา จ

สมุคฺคหัตถินฺติ : สี่มาติ จตฺถโส สี่มาโย : ลักกายทิกฺขจฺ, วิจิกฺขณา,
 สี่ลัพท์ัตตปฺปามาโส, ทิกฺขจฺมานุสโย, วิจิกฺขณฺานุสโย, ตเทกฺกฺจฺจา จ
 กิเลสา; อยํ ปจฺมา สี่มา. โอฟาริกํ กามราคัลลโวชนํ,
 ปฏฺยวลลโวชนํ, โอฟาริกํ กามราคานุสโย, ปฏฺยมานุสโย, ตเทกฺกฺจฺจา จ
 กิเลสา; อยํ ทุตฺติยา สี่มา. อนุสทคตํ กามราคัลลโวชนํ, ปฏฺย-
 ลลโวชนํ, อนุสทคโต กามราคานุสโย, ปฏฺยมานุสโย, ตเทกฺกฺจฺจา
 จ กิเลสา; อยํ ตุตฺติยา สี่มา. รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อหฺมิจฺจ,
 อวิชฺชา, มานานุสโย, ภวราคานุสโย, อวิชฺชานุสโย, ตเทกฺกฺจฺจา จ
 กิเลสา; อยํ จตฺตฺตา สี่มา. ยโต จตฺติ อวิมตฺเคหิ อีมา จตฺถโส
 สี่มาโย อตฺถกํนโต โหติ สมตฺถกํนโต วัตฺตโต, โส วจฺจติ สี่มาติโต.
 พฺรหฺมโนติ : ลุตตันตํ ฐมฺมานํ พาหิตตฺตา พฺรหฺมโน. ฯ เปฯ
 อนิสฺสโต ตาถิ ปวฺจฺเจเต พฺรหฺมา. ตลฺลลลลล : อรหโต ชีณาสวลล.
 ลุตฺตฺวาติ : ปฺรจิตฺตวาณณ วา ลุตฺตฺวา ปุทฺเพณิวาธานุสสฺสตีวาณณ วา
 ลุตฺตฺวา. ทิสฺวาติ : มลฺลจกฺขณา วา ทิพฺพจกฺขณา วา ทิสฺวาติ สี่มาติโต
 พฺรหฺมโน ตลฺลล นตฺถิ ลุตฺตฺวา จ ทิสฺวา จ. สมุคฺคหัตถินฺติ : ตลฺลล
 “อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐจฺ วิเสฏฺฐจฺ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺตี คหิตํ
 ปรามตฺถํ อภินิวิฏฺฐจฺ อชฺโชนสฺสิตํ อธิมตฺตํ. นตฺถิ : นตฺถิ น ลวิชฺชติ
 นปฺลพฺภติ, ปนฺนํ สมฺมจฺฉินฺนํ รูปลลนตํ ปฏฺยลลลลลลลล อภัพฺพปตฺตติกํ
 ภาวนคฺคินา ททฺธมฺมินิ สี่มาติโต พฺรหฺมโน ตลฺลล นตฺถิ ลุตฺตฺวา จ
 ทิสฺวา จ สมุคฺคหิต.

น ภาคราคํ น วิภาครตฺโตติ : ภาครตฺตา วุจฺจันติ เย บลฺลจฺสุ
 กามคฺคฺเคนสุ รัตฺตา คิทฺธา คริตา มุจฺฉิตา อชฺโชนปฺปณฺนา ลลลลล
 ลลลลลลลล ปลฺลพฺพุธา. วิภาครตฺตา วุจฺจันติ เย รูปาวจรอรุปาวจรสมาปัตตล
 รัตฺตา คิทฺธา คริตา มุจฺฉิตา อชฺโชนปฺปณฺนา ลลลลล ลลลลลลลล ปลฺลพฺพุธา.

จตุตถโก สุกตัญญูจกสุตตนิทเทโส.

๑๖๕

น ราคราคี น วิราครัตโตติ: ยโต กามราโค จ รูปราโค จ
ขรูปราโค จ ปิเณนา โหนติ อัจฉินมฺลลา ตาลาวัตถกตา อนภาวังคตา
ชายตี อนุปาทธัมมา; เขตตาวตา น ราคราคี น วิราครัตโต.

ตัสสัทท นัตถิ ปรมุคคหิตนัตถิ ตัสสัทธาติ: อรหโต ชีณาสวตัสส.
ตัสส “อิทํ ปรมิ อคคํ เลญฺจํ วิเลญฺจํ ปาโมกขํ อุตตมํ ปวณฺณติ
คหิตํ ปรามตฺตํ อภินิวิญฺจํ อชฺชโลภิตํ อภิมุตตํ. นัตถติ: นัตถิ
น สวิชชติ นุปลัฟฺภติ, ปิเณน สมฺมัจฉินฺนํ รูปลันตํ ปฏิบัสสัทธํ
อภัพฺพูปบตตํ ภาวนคคินา ททคฺคณฺติ ตัสสัทท นัตถิ ปรมุคคหิต

เดนาท ภควา

สึมาติโต พฺราหฺมโณ ตัสส นัตถิ,

บัตถวา จ ทิลฺลวา จ สมฺมคคหิตํ.

น ราคราคี น วิราครัตโต,

ตัสสัทท นัตถิ ปรมุคคหิตํ.

จตุตถโก สุกตัญญูจกสุตตนิทเทโส นิวิจฺจโต.

บัจโจ โม ปรมัญจกสูตรคณิทัเตโส.

ปรมันติ ทิฏฐิจสุ ปริพพสาโน,
 ยหุตตริ กุรุเต ชันตุ โลเก.
 หนานติ อัมเบ เตโต สัพพมาห,
 ตัสมา วิวาทานิ อวิวัตโต.

ปรมันติ ทิฏฐิจสุ ปริพพสาโนติ : สันเตเก สมนพราหฺมณา
 ทิฏฐิจคตกา วา ทิวาสฺวิจฺยา ทิฏฐิจคตานิ อัมเบตริยวตฺตทิวาสฺวิจคต
 “อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ
 คเหตุวํ อคฺคเหตุวํ คณฺหิตวํ ปวามสฺสิตวํ อภินวิสฺสิตวํ สกฺกกายทิวาสฺวิจฺยา
 วสันฺติ ลวสันฺติ อวสันฺติ ปวฺรสันฺติ : ยถา อาคาริกา วา มเรสุ
 วสันฺติ, ลาปัตติกา วา ลาปัตตีสวสันฺติ, สกิลเลสา วา กิลเลเสสุ
 วสันฺติ ลวสันฺติ อวสันฺติ ปวฺรสันฺติ ปรมันติ ทิฏฐิจสุ ปริพพสาโน.

ยหุตตริ กุรุเต ชันตุ โลเกติ : ยหฺนฺติ ยํ อุตฺตริ กุรุเตติ :
 อุตฺตริ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรํ กโรติ.
 “อโย สัตถา สัพพัตถุติ อุตฺตริ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ
 อุตฺตมํ ปวฺรํ กโรติ, “อโย อัมโม ลวากฺขาโต. อโย คโน สุปฺปบันโน.
 อโย ทิวาสฺวิจ ภาทิกา. อโย ปฺปิปา สุมฺเบตฺตดา. อโย มคฺโค
 นิยฺยานโกติ อุตฺตริ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ
 ปวฺรํ กโรติ นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตติ. ชันตุติ สัตโต นโร ฯ เปฯ
 มนุโส. โลเกติ : อปายโลเก ฯ เปฯ อายตนโลเกติ ยหุตตริ กุรุเต
 ชันตุ โลเก.

หนานติ อัมเบ เตโต สัพพมาหาติ : อตฺตโน สัตถาวํ อัมมิกฺขานํ
 คณํ ทิวาสฺวิจํ ปฺปิปาทํ มคฺคํ จเปตวํ สัพเพ ปริบฺบวาเท ขิปปิ
 อุกฺขิปปิ ปริกฺขิปปิ “โส สัตถา น สัพพัตถุ, อัมโม น ลวากฺขาโต,

คโณ น สุปปัญโน, ภิฏิจิ น ภัททิกา, ปฏิปทา น สุปปัญตตา,
มัตโค น นิยยานโก; นัตเตถ สัทธิ วา, วิสัทธิ วา, ปริสัทธิ
วา, มุตติ วา, วิมุตติ วา, ปริมุตติ วา; น ตตถ สุขฉนฺติ
วา, วิสุขฉนฺติ วา, ปริสุขฉนฺติ วา, มุจฺฉนฺติ วา, วิมุจฺฉนฺติ
วา, ปริมุจฺฉนฺติ วา; ธีนา นิธีนา โอมกา ลามกา ชตุกกา ปรีตตาทิ
เขวมาห เอว กเถติ เอว ภณติ เอว ที่ปยติ เอว ไวรตีติ
ธีนาติ อัมเบ ตโต สัพพมาห.

ตัสมา วิวาทานิ อวิวัตโตติ : ตัสมา ตการณา ตเหตุ ตัมบัจจยา
ตนิทานา ภิฏิจิกถานา ภิฏิจภินฺทนานา ภิฏิจวิคฺคหานา ภิฏิจวิวาทานา
ภิฏิจเมธานา อวิวัตโต อนตักกัณโธ อสมตักกัณโธติ ตัสมา
วิวาทานิ อวิวัตโต. เตนหา ภควา

“ปรมันติ ภิฏิจัสสุ ปริพฺพลาโน,
ยทตฺตรึ กุรุเต ชนฺตุ โลเก
ธีนาติ อัมเบ ตโต สัพพมาห,
ตัสมา วิวาทานิ อวิวัตโต.
ยทตฺตนิ บัลลติ อานิสฺสํ
ภิฏิจเ สุเต สลวเต มุเต วา,
ตเทว โส ตตถ สมคฺคหาเย
นิธีนโต บัลลติ สัพพมัมบ.

ยทตฺตนิ บัลลติ อานิสฺสํ ภิฏิจเ สุเต สลวเต มุเต วาติ :
ยทตฺตนิ ย อตฺตนิ. อตฺตา วุจฺจติ ภิฏิจคต. อตฺตโน ภิฏิจยา
เทว อานิสฺเส บัลลติ : ภิฏิจัมมิกัง อานิสฺสํ, สัมปายิกัง อานิสฺสํ.
ภทโม ภิฏิจยา ภิฏิจัมมิกโก อานิสฺโส ? ยภิฏิจโก สัตถา

โหดิ, ตัมปิฏจิกา สวากา โหนติ, ตัมปิฏจิก สัตถา สวากา สักกโหนติ
 ตรูกโหนติ มาเนนติ ปุเชนติ อปจติ กโหนติ; ลภันติ จ ตโตนิทานิ
 จีวรโณทปาดเสนาสนคิลานบัจจยเภลัชชปริกขาร : อมฺ ติฏฐิยา
 ติฏฐธัมมิโก อานิสโส.

กตโม ติฏฐิยา สัมปรายิกอ อานิสโส ? อมฺ ติฏฐิ จิ อล
 นาคัตตตาย วา, สุปันณัตตตาย วา, ยักขัตตตาย วา อสรัตตตาย วา,
 คันธัพพัตตตาย วา, มหาราชัตตตาย วา, อินทัตตตาย วา, พรหมัตตตาย
 วา, เทวัตตตาย วา; อมฺ ติฏฐิ จิ อล สุกุทฺธิยา วิสุทฺธิยา ปริสุทฺธิยา
 มุตฺตยา วิมุตฺตยา ปริมุตฺตยา; อิมาย ติฏฐิยา สุขฉนฺติ วิสุขฉนฺติ
 ปริสุขฉนฺติ มุจฺฉนฺติ วิมุจฺฉนฺติ ปริมุจฺฉนฺติ “อิมาย ติฏฐิยา
 สุกฺขณิสฺสามิ วิสุกฺขณิสฺสามิ ปริสุกฺขณิสฺสามิ มุจฺจิสฺสามิ วิมุจฺจิสฺสามิ
 ปริมุจฺจิสฺสามิ ตายตี ผลปาฏิกชี โหติ : อมฺ ติฏฐิยา สัมปรายิกอ
 อานิสโส. อตฺตโน ติฏฐิยา อิมเ เทว อานิสเส บัลลติ. ติฏฐิสฺสูกุทฺธิยา
 เทว อานิสเส บัลลติ. สุตฺตสฺสูกุทฺธิยา เทว อานิสเส บัลลติ. สีสฺสูกุทฺธิยา
 เทว อานิสเส บัลลติ. วัตตสฺสูกุทฺธิยา เทว อานิสเส บัลลติ.
 มุตฺตสฺสูกุทฺธิยา เทว อานิสเส บัลลติ : ติฏฐธัมมิกัลลจ อานิสส,
 สัมปรายิกัลลจ อานิสส.

กตโม มุตฺตสฺสูกุทฺธิยา ติฏฐธัมมิโก อานิสโส ? ยัมปิฏจิกอ สัตถา
 โหดิ, ตัมปิฏจิกา สวากา โหนติ. ๖ เปฯ อมฺ มุตฺตสฺสูกุทฺธิยา ติฏฐธัมมิโก
 อานิสโส.

กตโม มุตฺตสฺสูกุทฺธิยา สัมปรายิกอ อานิสโส ? อมฺ ติฏฐิ จิ อล
 นาคัตตตาย วา. ๖ เปฯ อมฺ มุตฺตสฺสูกุทฺธิยา สัมปรายิกอ อานิสโส.
 มุตฺตสฺสูกุทฺธิยา อิมเ เทว อานิสเส บัลลติ ทักขติ โอลเเกิด นิชฌายติ
 อุปปริกขตติ ยทตฺตนิ บัลลติ อานิสส ติฏฐิเจ สฺสเเต สฺสวเเต มุเต วา.

ตเทว โส ตตฺถ สมฺมคฺคหยาติ ตเทวาติ : ตํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ. ตตฺถภาติ :
 สกาย ทิฏฺฐิจิยา สกาย ชนฺตียา สกาย รุจิยา สกาย ลัทธียา
 “อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐจํ วิเสฏฺฐจํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวฺรณฺติ
 คเหตุวํ อคฺคเหตุวํ คณฺหนิตวํ ปวามลิตวํ อภินวิลิตวํ ตเทว โส
 ตตฺถ สมฺมคฺคหยา.

นิหีนโต บัลลติ สัพพมัลลณฺติ : อลฺลณํ สัตถารํ รัมมํ กฺขานํ
 คณํ ทิฏฺฐิจํ ปฏิปทํ มคฺคํ หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต
 ชตฺถกโต ปวิตฺตโต บัลลติ ทักขติ โอโลเกติ นิชฌายติ อุปปริกฺขตฺติ
 นิหีนโต บัลลติ สัพพมัลลณํ. เตนาท ภควา

“ยทตฺตํ บัลลติ อานิลลํ
 ทิฏฺฐิเจ สุตเต สิวเต มุตเต วา,
 ตเทว โส ตตฺถ สมฺมคฺคหยา
 นิหีนโต บัลลติ สัพพมัลลณํ.
 ตํ วาปี คณฺณํ กุสลา วทณฺติ
 ยํ นิลลิตโต บัลลติ หีนมัลลณํ
 ตตฺถมา หิ ทิฏฺฐิชา สุตํ มุตํ วา
 สลลพฺพตฺตํ ภิกฺขุ น นิลลเยยฺย.

ตํ วาปี คณฺณํ กุสลา วทณฺติ กุสลาติ : เป เต ชนฺธกุสลา
 ธาตุกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติบฺฐานกุสลา สัมมมปฺป-
 ธานกุสลา อิทฺธิมปฺปาทกุสลา อินฺทริยกุสลา พลกุสลา โพชนังคกุสลา
 มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา เอว วทณฺติ “คณฺโถ เอโส,
 สัมพนํ เอตํ, พณฺณํ เอตํ, ปลิตฺวา เอโสติ, เอว วทณฺติ เอว
 กณฺณํ เอว ภณฺณํ เอว ทปฺปณฺณํ เอว โวรณฺณํ ตํ วาปี
 คณฺณํ กุสลา วทณฺติ.

ยํ นิสฺสํโต บัณฑิติ หีนมัลลํนํติ ยํ นิสฺสํโตติ : ตํ สัตถาริ
 ธมฺมํกัฆานํ คนํ ทิฏฺฐิจิ ปฏฺฐิบทํ มัคคํ นิสฺสํโต สันนิสฺสํโต อลฺลํโน
 อุปคโต อชฺชํโนสฺสํโต อธิมุตฺโต. บัณฑิติ หีนมัลลํนํติ : อลฺลํ
 สัตถาริ ธมฺมํกัฆานํ คนํ ทิฏฺฐิจิ ปฏฺฐิบทํ มัคคํ หีนโต นิหีนโต
 โอมกโต ลามกโต ชตฺถกโต ปรีตโต บัณฑิติ ทักขติ โอโลเกติ
 นิชฌายติ อุปปริกษตฺติ ยํ นิสฺสํโต บัณฑิติ หีนมัลลํ.

ตัสฺมา หิ ทิฏฺฐิจํ สุตํ มุตํ วา สลฺวตํ ภิกฺขุ น นิสฺสํเยยฺยติ
 ตัสฺมาติ : ตัสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตํปํบัจฺจยา ตํนิทานา ทิฏฺฐิจํ วา
 ทิฏฺฐิจสฺสํติ วา สุตํ วา สุตสฺสํติ วา มุตํ วา มุตสฺสํติ วา สลฺ
 วา สลฺสฺสํติ วา วัดตํ วา วัดตสฺสํติ วา น นิสฺสํเยยฺย น
 คณฺเหยย น ปราเมเยย นานินิเวสเยยฺยติ ตัสฺมา หิ ทิฏฺฐิจํ สุตํ
 มุตํ วา สลฺวตํ ภิกฺขุ น นิสฺสํเยยฺย. เตนาท ภควา

“ตํ วาปี คณฺถํ กุสลา วทณฺติ
 ยํ นิสฺสํโต บัณฑิติ หีนมัลลํ
 ตัสฺมา หิ ทิฏฺฐิจํ สุตํ มุตํ วา
 สลฺวตํ ภิกฺขุ น นิสฺสํเยยฺย.
 ทิฏฺฐิจํ โลกัสสํ น กัปปเยยฺย
 ภาเนน วา สลฺวเตน วาปี
 สโมติ อตฺตํมานนุเปยฺย
 หิโน น มัลลํเวถ วิเลสิ วาปี.

ทิฏฺฐิจํ โลกัสสํ น กัปปเยยฺย ภาเนน วา สลฺวเตน วาปีติ :
 อชฺชํสํมาปตฺติภาเนน วา บัลลํจาภิลลํภาเนน วา มิชฌาภาเนน
 วา สลฺเณน วา วัดเตน วา สลฺวัดเตน วา ทิฏฺฐิจํ น กัปปเยยฺย
 น ชนฺเหยย น ลลฺลํชนฺเหยย น นิพฺพตฺเตยฺย นานินิพฺพตฺเตยฺย. โลกัสสํนํติ :

ขบ้ายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺธโลเก ชาติโลเก
 ขายตนโลเกติ ทิฏฺฐจีวํ โลกัสมิ น กัปปะเยยฺย วาเนน วา
 ลลวเตน วาปิ.

สโมติ อตฺตตานมฺนุเปเนยฺยติ : “สทฺธิสโหมสฺสมีติ อตฺตตานํ น อุปเนยฺย
 ชาตียา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตติเกน วา วัณฺณโปกัชรตาย วา ธเนน
 วา อัสสเนน วา กัมมายตเนน วา ลีปฺปายตเนน วา สุตเตน
 วา ปฏฺฐาเนน วา อลฺลวตฺตวลฺลวเตน วา วัตฺถุนาติ
 สโมติ อตฺตตานมฺนุเปเนยฺย.

ทีโน น มัลลเบต วิเสสิ วาปิ : “ทีโนหฺมสฺสมีติ อตฺตตานํ น อุปเนยฺย
 ชาตียา วา โคตฺเตน วา. ฯ เปฯ อลฺลวตฺตวลฺลวเตน วา วัตฺถุนา.
 “เสยฺโยหฺมสฺสมีติ อตฺตตานํ น อุปเนยฺย ชาตียา วา โคตฺเตน วา.
 ฯ เปฯ อลฺลวตฺตวลฺลวเตน วา วัตฺถุนาติ ทีโน น มัลลเบต
 วิเสสิ วาปิ. เตนาห ภควา

“ทิฏฺฐจีวํ โลกัสมิ น กัปปะเยยฺย
 วาเนน วา ลลวเตน วาปิ,
 สโมติ อตฺตตานมฺนุเปเนยฺย,
 ทีโน น มัลลเบต วิเสสิ วาปิ.
 อตฺตํ ปหาย อนุปาทิยาโน
 วาเนน โส นิสฺสยฺนโน กโรติ,
 ส เว วิยตฺเตสฺส น วัคฺคสาริ,
 ทิฏฺฐจีวํ โส น ปจฺเจติ กิณฺจิ.

อตฺตํ ปหาย อนุปาทิยาโนติ อตฺตํ ปหาชาติ : อตฺตทิฏฺฐี
 ปหาย, อตฺตํ ปหาชาติ : คาหํ ปหาย, อตฺตํ ปหาชาติ : ตณฺ्हาวเสน
 ทิฏฺฐจีวเสน คหิตํ ปราหมัญฺจ อภินิวิญฺจ อชฺโชนสฺสิตํ อธิมุตฺตํ ปหาย

ปชิตวา วิโนเทตวา พยัคคัตถวา อนภาวํ คมิตวา. อตฺตํ ปหาय
 อนุปาทิยาโนติ : จตฺตํ อูปาทาเนหิ อนุปาทิยาโน อตฺตํหิมาโน
 อปฺปราคฺสาโน อนภินิวิสฺสาโนติ อตฺตํ ปหาย อนุปาทิยาโน.

ฉาเนปิ โส นิสฺสยํโน กโรตฺติ : อัญฺจิสมาบัตฺติฉาเน วา
 บัณฑาภิณฺฉาเน วา มิจฺฉาเน วา ตณฺณํหิณฺสยํ วา ทิฏฺฐิ-
 นิสฺสยํ วา น กโรติ น ชเนติ น สลฺภชเนติ น นิพฺพตฺเตติ
 นานินิพฺพตฺเตตฺติ ฉาเนปิ โส นิสฺสยํโน กโรติ.

ส เว วิยตฺเตสุ น วัคฺคสํวริ : ส เว ววตฺติเตสุ ภินฺเนสุ เทวชฺชมา-
 บันฺเนสุ เทวพิกฺกชาเตสุ นานาทิฏฺฐิเกสุ นานาชนฺตีเกสุ นานารุจิเกสุ
 นานาลทฺธิเกสุ นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสยเตสุ ฉนฺทาคตฺ คัจฉนฺเตสุ โสลาคตฺ
 คัจฉนฺเตสุ โมหาคตฺ คัจฉนฺเตสุ ภยาคตฺ คัจฉนฺเตสุ น ฉนฺทาคตฺ
 คัจฉนฺติ, น โสลาคตฺ คัจฉนฺติ, น โมหาคตฺ คัจฉนฺติ, น ภยาคตฺ
 คัจฉนฺติ, น ภาวเสน คัจฉนฺติ, น โสวเสน คัจฉนฺติ, น
 โมหวเสน คัจฉนฺติ, น มานวเสน คัจฉนฺติ, น ทิฏฺฐิฉวเสน คัจฉนฺติ, น
 อุตฺถฉวเสน คัจฉนฺติ, น วิจิกิฉวเสน คัจฉนฺติ, น อนฺตยวเสน
 คัจฉนฺติ, น วัคฺเคหิ ธมฺเมหิ ยายติ นิยฺยายติ รุยฺหติ สหวิยตฺติ
 ส เว วิยตฺเตสุ น วัคฺคสํวริ.

ทิฏฺฐิํปิ โส น บัจฺเจติ กิณฺจติ : ตสฺส ทฺวาสฺสจฺจิฏฺฐิจิตฺตานิ
 ปเทณานิ สมุจฺฉินฺณานิ รูปสฺสณฺตานิ ปฏฺฐิสสฺสทฺธานิ อภัพฺพุปฺบัตติกาณิ
 ภาณคฺคินา ทตฺถณานิ. โส กิณฺจิ ทิฏฺฐิจิตฺตํ น บัจฺเจติ น
 บัจฺจาคฺฉนฺตติ ทิฏฺฐิํปิ โส น บัจฺเจติ กิณฺจิ. เตนาห ภควา

“อตฺตํ ปหาย อนุปาทิยาโน

ฉาเนปิ โส นิสฺสยํโน กโรติ

ส เว วิยตฺเตสุ น วัคฺคสํวริ

ทัญจัม โส น บัจเจติ กิณัจจิ.

ยัสสญันเต ปณิธ นัตติ

ภวาภวาย อธิ วา หุ วา

นิเวทนา ตัสส น สันติ เกจิ

ธัมเมสุ นิจเณย्य สมัคคหิต.

ยัสสญันเต ปณิธ จ นัตติ ภวาภวาย อธิ วา หุ วาติ ยัสสาตี :
 อรหโต ชีนาตวัตส. อันตาดิ : ยัสสโส เอโก อันโต, ยัสสสมุทโย
 ทุตโย อันโต. อตัต เอโก อันโต, อมาตตฺ ทุตโย อันโต. สุธา
 เวทนา เอโก อันโต, ทักขา เวทนา ทุตโย อันโต. นามํ เอโก
 อันโต, รุเป ทุตโย อันโต. น อชฌัตติกานิ อายตนานิ เอโก
 อันโต, น พาหิรานิ อายตนานิ ทุตโย อันโต. สักกาโย เอโก
 อันโต, สักกายสมุทโย ทุตโย อันโต. ปณิธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย
 ราโค ตาราโค. ๖ เปฯ อภิธมา โลโก อกฺขลมูล. ภวาภวายาติ :
 ภวาภวาย กัมมภวาย ปุณฺณภวาย กามภวาย กัมมภวาย กามภวาย
 ปุณฺณภวาย รูปภวาย กัมมภวาย รูปภวาย ปุณฺณภวาย อรูปภวาย กัมมภวาย
 อรูปภวาย ปุณฺณภวาย ปุณฺณปุณฺ ภาว ปุณฺณปุณฺ คติยา ปุณฺณปุณฺ
 อปฺปัตติยา ปุณฺณปุณฺ ปฏฺฐิสันธียา ปุณฺณปุณฺ อตฺตภาววินิพฺพตฺติยา. อธาคิ
 สกตตภาโว. หุราติ ปรีตตภาโว. อธาคิ สกรูปเวทนาสัณฺขาตฺตารวิปฺภาวนิ.
 หุราติ ปรรูปเวทนาสัณฺขาตฺตารวิปฺภาวนิ. อธาคิ น อชฌัตติกานิ
 อายตนานิ. หุราติ น พาหิรานิ อายตนานิ. อธาคิ มนุสฺสโลโก.
 หุราติ เทวโลโก. อธาคิ กามธาคุ. หุราติ รูปธาคุ. อธาคิ กามธาคุ
 รูปธาคุ. หุราติ อรูปธาคุ. ยัสสญันเต ปณิธ นัตติ ภวาภวาย
 อธิ วา หุ วาติ : ยัสส อโก อันเต ภวาภวาย อธิ วา หุ
 วา ปณิธ นัตติ น สวิชฺชติ, นุปฺปลิภฺกติ; ปตีณา สมุจฺฉินฺนา

รูปสันตดา ปฏิบัติสัทธา อภัพพูปัตติกา ภาวนัคคินา ทัทธมาตี
ยัสสูกายันเต ปณิธ นัตถิ ภาวาภาย อธิ वा หुरा.

นิเวสนา ตัสส น สันติ เกจิ : นิเวสนาตี เทว นิเวสนา :
ตณ्हานิเวสนา จ, ทิฏฐินิเวสนา จ. ๖ เปฯ อย ตณ्हานิเวสนา.
๖ เปฯ อย ทิฏฐินิเวสนา. ตัสสาตี : อรโหโต ชีนาสวลล. นิเวสนา
ตัสส น สันตติ : น สันติ น สวิชชณติ นปลัพภณติ,
ปทีนา สมุจจินนา รูปสันตดา ปฏิบัติสัทธา อภัพพูปัตติกา
ภาวนัคคินา ทัทธมาตี นิเวสนา ตัสส น สันติ เกจิ.

ธัมเมสุ นิจเจยฺย สมุคคหิตันติ : ธัมเมสุตี ทิวาสัญญา ทิฏฐิจิตเตสุ.
นิจเจยฺยาตี : นิจจินตวา วินิจจินตวา วิจินตวา ปวิจินตวา ตลยิตวา
ตริยิตวา วิภาวยิตวา วิภูต กัตวา. โยธคคาโห วิธคคาโห วรคคาโห
โกฏฐาลคคคาโห อจฺจยคคคาโห สมุจจยคคคาโห “อิท สัจจ ตัจฉิ ตถ
ภูต ยถาวา อวิปริตตันติ คหิต ปรามัญจ อภินิวิจฺจ อชฺโชนิสิต
อริมุตต นัตถิ น สวิชชติ นปลัพภติ, ปทีน สมุจจินน รูปสันต
ปฏิบัติสัทธ อภัพพูปัตติกา ภาวนัคคินา ทัทธมนติ ธัมเมสุ นิจเจยฺย
สมุคคหิต. เตนาห ภควา

“ยัสสูกายันเต ปณิธ นัตถิ
ภาวาภาย อธิ वा หुरा वा,
นิเวสนา ตัสส น สันติ เกจิ,
ธัมเมสุ นิจเจยฺย สมุคคหิต.
ตัสส ทิฏฐิเจว สุตเต มุตเต वा
ปกัปปิตา นัตถิ อญฺญี สลฺลภา,
ต พฺราหฺมณ ทิฏฐิมาทธาน,
เกเนธ โลกัสสมี วิกัปปเยยฺย.

ตัสสึท ทัฏฐเจว สุตเต มุตเต วา ปกัปปิตตา นัตถิ อญฺปิ สัลลภาติ
 ตัสสึทตติ : อรหโต ชีนาสวัสส ทัฏฐเจ วา ทัฏฐจิวุทฺถิยา วา สุตเต
 วา สุตวิสุทฺถิยา วา มุตเต วา มุตวิสุทฺถิยา วา สัลลภาปัพพ-
 คมตาริเปเตยฺยิตาสัลลภาวักคเหเน สัลลภาย อุตฺถมิตา กัมมิตา
 อภิลชตา สันนิจมิตา ทัฏฐจี นัตถิ น สัลลชติ นุปปลกตติ;
 ปทีนา สุมฺมจฺฉินฺนา วุปลันตยา ปฏฺฐปัสสัทฺธา อภัพฺพมุตตติกา
 ภาวนคฺคินา ททฺธมาติ ตัสสึท ทัฏฐเจว สุตเต มุตเต วา ปกัปปิตตา
 นัตถิ อญฺปิ สัลลภา.

ตํ พฺราหฺมณํ ทัฏฐจิมนาทียานนํติ พฺราหฺมโณติ : สัตตํนํ อัมมานิ
 ทาหิตตตฺตา พฺราหฺมโณ. ะเปฯ อนิสสิโต ตาหิ ปวฺจเจเต
 พฺราหฺมา. ตํ พฺราหฺมณํ ทัฏฐจิมนาทียานนํติ : ตํ พฺราหฺมณํ
 ทัฏฐจี อนาทียนํติ อคฺคินํหํติ อปรามลันตํ อภินิวลันตํติ ตํ
 พฺราหฺมณํ ทัฏฐจิมนาทียาน.

เกณฺโณ โลกัสสํ วิกัปปเปยฺยยาติ : กัมมิตา เทว กัมมิตา : ตณฺหา-
 กัมมิตา จ, ทัฏฐจิกัมมิตา จ. ะเปฯ อยํ ตณฺหากัมมิตา. ะเปฯ
 อยํ ทัฏฐจิกัมมิตา. ตัสส ตณฺหากัมมิตา ปทีเน, ทัฏฐจิกัมมิตา
 ปฏฺฐินิสสิทฺฐโจ; ตณฺหากัมมิตาสส ปทีนตฺตา ทัฏฐจิกัมมิตาสส ปฏฺฐินิสสิทฺฐจัตตา
 เกณ ราเคน กัมมิตเปยฺย, เกณ โทเสน กัมมิตเปยฺย, เกณ โมเสน
 กัมมิตเปยฺย, เกณ มาเนน กัมมิตเปยฺย, กาย ทัฏฐจียา กัมมิตเปยฺย, เกณ
 อุตฺถจฺเจเนน กัมมิตเปยฺย, กาย วิจิกขณาย กัมมิตเปยฺย, เกหิ อญฺสเยหิ
 กัมมิตเปยฺย “รตฺโตติ วา, “ทุฏฺฐโจิตติ วา, “มูฬโหติ วา,
 “วิณฺณโหติ วา, “ปรามัญฺโจิตติ วา, “วิเชปคโหติ วา, อนัญฺจ-
 คโหติ วา, อามคโหติ วา; เต อภิลชารว ปทีนา, อภิลชารว

ปหานัตตา คติโย เกณ กัปปะเปยฺย “เนรยโกติ วา, “ติรัจฺฉานโยนิโกติ
 วา, “มนุสฺสโลติ วา, “เทโวติ วา, “รूपีติ วา, “อรूपีติ วา,
 “สัลลปปีติ วา, “อสัลลปปีติ วา “เนวสัลลปปี นาสัลลปปีติ วา; โส โหตุ นัตติ,
 บัจฺจโย นัตติ, การณํ นัตติ; เยเน กัปปะเปยฺย วิกัปปะเปยฺย วิกัปปี
 อาบัสฺสเยยฺย. โลกัสมิณฺติ : ขปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชันนโลเก
 ฐาตุโลเก อายตนโลเกติ เกณฺเฐ โลกัสมิณฺ วิกัปปะเปยฺย. เตนาห ภควา

“ตัสฺสึธ ทิฏฺฐิเจวํ สุตเต มุตเต วา

ปกัปปิตา นัตติ อณูปปิ สัลลปฺวา,

ตํ พฺรหฺมณํ ทิฏฺฐิจิมนาทียานํ

เกณฺเฐ โลกัสมิณฺ วิกัปปะเปยฺยยาติ.

น กัปปะณฺตี น ปุเรกฺชโรนฺตี,

ธัมมํ เตสํ น ปญฺจนิดาเส,

น พฺรหฺมโณ สลฺลาเตน เนยฺโย,

ปารังคโต น บัจฺเจติ ตาที.

น กัปปะณฺตี น ปุเรกฺชโรนฺตีติ กัปปะปาติ : เทวํ กัปปะปา :
 ตณฺหาภักโก จ, ทิฏฺฐิภักโก จ. ๑ เปฯ อญฺ ตณฺหาภักโก. ๑ เปฯ
 อญฺ ทิฏฺฐิภักโก.

กตโม ตณฺหาภักโก ? ยาวตา ตณฺหาถัสสาเตน สัมมกตํ มริยาทิกตํ
 โอริกตํ ปริยฺณติกตํ ปริคฺคหิตํ มมายิตํ “อิทํ มม, เอตํ มม,
 เอตตํ มม, เอตตาวตา มม, มม รุปา, ลีฬฺหา, คณฺธา, วสา,
 โยญฺจัพฺพา; อุตฺตกรนา, ปาปุรนา, ทาลิทาสา, อเชพฺพิกา, กุกฺกุฏสุกวา,
 หัตถิกวาถัสสวาฬฺวา, เขตฺตํ, วัตฺถุ, หิริณฺณ, สุวัณฺณ, ความนิคมราชธานีโย,
 รัฏฺฐจฺฉบฺจ, ขนฺปโท จ, โกโส จ, โภจฺจาการณฺจ, เกวลัมปิ
 มหาปจฺวี ตณฺหาเวเลน มมายติ, อญฺจสฺสตตณฺหาวิปริตฺ; อญฺ ตณฺหาภักโก.

กตโม ทิฏฺฐิกัมโป ? วสวัตตูกา ลักกายทิฏฺฐิ, ทสวัตตูกา
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ, ทสวัตตูกา อันตคฺคาคาหิกา ทิฏฺฐิ; ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ,
 ทิฏฺฐิคคตํ, ทิฏฺฐิจิตฺถนํ, ทิฏฺฐิจิกณฺโณ, ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธายิกํ, ทิฏฺฐิจิวิปัสสีทตํ,
 ทิฏฺฐิจิลลโณ, คาโ, ปฏิกคาคาโ อภินเวโส, ปรามาสโ, กุมมคฺโค,
 มิจฺฉาปโ, มิจฺฉัตตํ ติตถายตณํ วิปริเยสคาโ, วิปริตตคาโ,
 วิปัสสีลาสคาโ, มิจฺฉาคาโ, อยาถาวกสฺมิ ยาถาวกณฺติ คาโ,
 ยาวตา ทวาสฺวํ ทิฏฺฐิจิตานิ; อยํ ทิฏฺฐิกัมโป. เตสํ ตณฺหาทกัมโป
 ปหิโน, ทิฏฺฐิกัมโป ปฏฺนิสฺสํโส, ตณฺหาทกัมโป ปหิโน
 ทิฏฺฐิกัมโป ปฏฺนิสฺสํสจฺจตา ตณฺหาทกัมโป วา ทิฏฺฐิกัมโป วา น
 ทกัมโป น ขณฺเณติ น สลฺยขณฺเณติ น นิพฺพตฺเตนฺติ นานินิพฺพตฺเตนฺติ
 น ทกัมโป. น ปุเรกขโรนฺติ ปุเรกขาราคิ: เทว ปุเรกขาราคิ:
 ตณฺหาปุเรกขาโร จ, ทิฏฺฐิปุเรกขาโร จ. ๒ เปฯ อยํ ตณฺหาปุเรกขาโร.
 ๒ เปฯ อยํ ทิฏฺฐิปุเรกขาโร. เตสํ ตณฺหาปุเรกขาโร ปหิโน,
 ทิฏฺฐิปุเรกขาโร ปฏฺนิสฺสํโส, ตณฺหาปุเรกขาราสฺส ปหิโน ตา ทิฏฺฐิ-
 ปุเรกขาราสฺส ปฏฺนิสฺสํสจฺจตา น ตณฺหา วา น ทิฏฺฐิ วา ปุโร
 ทกฺวา จรณฺติ; น ตณฺหาธชา น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาธิปเตยฺยา
 น ทิฏฺฐิธชา น ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐิธิปเตยฺยา น ตณฺหาถา วา
 น ทิฏฺฐิถา วา ปริวาริตา จรณฺติ น ทกัมโป. น ปุเรกขโรนฺติ.
 อมฺมาปฺปิ เตสํ น ปฏฺจฺจิตาเสติ: อมฺมา วุจฺจณฺติ ทวาสฺวํ
 ทิฏฺฐิจิตานิ. เตสํ น: เตสํ อรหณฺตานํ ชินาสวานํ. ปฏฺจฺจิตาเสติ:
 “สัสสโต โลโก, อิทเมว สจฺจ; โมขมฺลวณฺติ น ปฏฺจฺจิตาเส,
 “อัสสโต โลโก. ๒ เปฯ เนา โหติ น น โหติ ตลาตโต
 ปรมมรณา, อิทเมว สจฺจ; โมขมฺลวณฺติ น ปฏฺจฺจิตาเสติ อมฺมาปฺปิ เตสํ
 น ปฏฺจฺจิตาเส.

น พราหฺมโณ สลวเตน เนยโยติ : นาติ ปฏิกฺขเป. พราหฺมโณติ :
 สัตตํณํ ธมฺมานํ พาทิตตฺตา พราหฺมโณ. ๖ เปฯ อนิสฺสโต ตาทิ
 ปวฺจเจเต พราหฺมา. น พราหฺมโณ. สลวเตน เนยโยติ : พราหฺมโณ
 สลเณ วา วตฺเตน วา สลวตฺเตน วา น ยายติ น นิยฺยาติ น
 วุยฺหติ น สหฺริยตฺติ น พราหฺมโณ สลวเตน เนยโย.

ปารังคโต น บัจฺเจติ ตาทิตฺติ : ปาริ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ;
 โยโส สัพพสฺสชาตมโณ, สัพพปุเปปฺปฏินิสฺสัคโค, ตณฺหิภฺกชโย, วิราโค,
 นิโรโธ นิพฺพานํ. โย ปารังคโต ปาริเบตฺโต อนฺตคโต อนฺตปเบตฺโต
 โกฏฺฐคโต โกฏฺฐเบตฺโต. ๗ เปฯ นัตถิ ตสฺส ปุนฺหฺลวโต ปารังคโต.
 น บัจฺเจตฺติ : โสตาเบตฺติมคฺเคน เป กิเลสํ ปทีนํ เต กิเลเส
 น ปุณฺ บัจฺเจติ น บัจฺจาคฺจฺจติ, สกทาคามิมคฺเคน เป กิเลสํ
 ปทีนํ เต กิเลเส น ปุณฺ บัจฺเจติ น บัจฺจาคฺจฺจติ, อนาคามิมคฺเคน
 เป กิเลสํ ปทีนํ เต กิเลเส น ปุณฺ บัจฺเจติ น บัจฺจาคฺจฺจติ,
 อหิตตมคฺเคน เป กิเลสํ ปทีนํ เต กิเลเส น ปุณฺ บัจฺเจติ น
 บัจฺจาคฺจฺจตฺติ ปารังคโต น บัจฺเจติ. ตาทิตฺติ : อรหํ บัจฺจหาการเห
 ตาทิ : อภิจฺจํณฺญฺเห ตาทิ, จิตฺตาวตฺติ ตาทิ, ตินฺนํวตฺติ ตาทิ,
 มุตฺตาวตฺติ ตาทิ, ตณฺหิภฺกชํ ตาทิ.

กถํ อรหํ อภิจฺจํณฺญฺเห ตาทิ ? อรหํ ฉาเลปํ ตาทิ, ฉาเลปํ
 ตาทิ, ยเลปํ ตาทิ, อยเลปํ ตาทิ, ปลสฺสาณํ ตาทิ, นิณฺทายํ ตาทิ,
 สุขเขปํ ตาทิ, ทุกฺกเขปํ ตาทิ; เอกกฺกฺเขปํ พาทิ คณฺเณ ลิมฺเปยฺย,
 เอกกฺกฺเขปํ พาทิ วาติยา ตัจฺเจยฺย, อมฺลํ นัตถิ วาโค, อมฺลํ
 นัตถิ ปฏฺฐํ; อนนฺยปฏฺฐวิปฺปทีนํ อคฺฆาตนิคฺฆาตํ วิตฺตโต
 อนฺนโรชโรธสมตฺติกกฺกนฺโต : เอวํ อรหํ อภิจฺจํณฺญฺเห ตาทิ.

กถํ อรหํ จิตฺตาวตฺติ ตาทิ ? อรหโต วาโค จิตฺโต วัณฺโณ

มุตโต ปทีโน ปฏินิสสัจโจ. โทโส. โมโห. โกโธ. อูปนาโห.
มกฺโข. ปฬาสโ. อัสสา. มัจฉริย. มายา. สาเจยฺย. ถัมโภ.
สารัมโภ, มาโน. อติมาน. มโต. ปมาโท. สัพเพ กิเลสา. สัพเพ
ทุจฺจริตา. สัพเพ ทรธา. สัพเพ ปริฬาหา. สัพเพ สันตาปา. สัพเพ
กุสลาภิสํขารา จัตตา วันตา มุตตา ปทีนา ปฏิปัสสัถา; เอว
อธา จัตตาวิติ ตาติ.

กถ อธา ตินฺนนาวิติ ตาติ ? อธา กาโมชฺช ตินฺนโน ภโวชฺช ตินฺนโน
ทิฏฺฐิจฺช ตินฺนโน อวิชฺชชฺช ตินฺนโน สัพพสํขารปฏูปถ ตินฺนโน
อุตฺตตินฺนโน นิตฺตตินฺนโน อติกกัณฺโธ สมตฺกัณฺโธ วิตฺตวตฺโต. โส
อัญฺจวาโส จินฺนจโร. ะเปฯ นัตถิ ตัสส ปุณฺณโกติ; เอว อธา
ตินฺนนาวิติ ตาติ.

กถ อธา มุตตาวิติ ตาติ ? อธาโต ภาคา จิตฺตํ มุตตํ วิมุตตํ
สุมุตตํ, โทสา จิตฺตํ มุตตํ วิมุตตํ สุมุตตํ, โมทา จิตฺตํ มุตตํ
วิมุตตํ สุมุตตํ, โกธา. อูปนาทา. มกฺขา. ปฬาสา. อัสสา. มัจฉริยา.
มายา. สาเจยฺยา. ถัมภา. สารัมภา. มานา. อติมานา. มทา.
ปมาทา. สัพเพกิเลเสหิ. สัพเพทุจฺจริเตหิ. สัพเพทรเถหิ. สัพเพปริฬาเหหิ.
สัพเพสันตาเปหิ. สัพเพากุสลาภิสํขารเหหิ จิตฺตํ มุตตํ วิมุตตํ สุมุตตํ;
เอว อธา มุตตาวิติ ตาติ.

กถ อธา ตินฺนทีเสสา ตาติ ? อธา สึเล สติ, สึลวาติ ตินฺนทีเสสา
ตาติ, สักกธาย สติ, สักกโธติ ตินฺนทีเสสา ตาติ, วิริเย สติ,
วิริยวาติ ตินฺนทีเสสา ตาติ, สติยา สติ, สติมาติ ตินฺนทีเสสา
ตาติ, สมาริสมิ สติ, สมาโธติ ตินฺนทีเสสา ตาติ, ปรัญญาย สติ,
ปรัญญาติ ตินฺนทีเสสา ตาติ, วิชฺชาย สติ, เตวิชฺชโธติ ตินฺนทีเสสา
ตาติ, อภิรัญญาย สติ, อภิรัญญาติ ตินฺนทีเสสา ตาติ; เอว อธา

ฉันทเทสา ตาที่ติ ปารังคโต น บัจเจติ ตาที่. เตนาห ภควา

“น กัมปยันตี น ปุเรกขโรนตี,

ธัมมามิ เตสึ น ปฏิจจนิดาเส,

น พราหฺมโณ สลวเตน เนยฺโย,

ปารังคโต น บัจเจติ ตาที่ติ.

บัจจโม ปรมัญจกสุตตนิทเทโส นิฏฺฐจิต.

นิฏฺฐโจ ขราสฺสุตตนิทเทโส.

อัมปปี วต ชีวติ อิทํ,

โอโร วัสสตาปิ มียยติ.

โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ

อภโข โส ขราสฺสปิ มียยติ.

อัมปปี วต ชีวติ อิทันติ ชีวตฺตนิ: อายุ จิตฺติ ยปนา ยาปนา
อริยนา วัตตนา ปาตนา ชีวติ ชีวตฺตนิทฺธิยํ. อัมปจ ทวีหิ การเนหิ
อัมปํกํ ชีวติ โลกํ ชีวติ: จิตฺตปริตตตตตาย วา อัมปํกํ ชีวติ,
สทฺสปริตตตตตาย วา อัมปํกํ ชีวติ.

กถํ จิตฺตปริตตตตตาย วา อัมปํกํ ชีวติ? อตฺเต จิตตักฺขเน
ชีวตฺถ, น ชีวติ, น ชีวตฺสสฺสตี. อนาคเต จิตตักฺขเน ชีวตฺสสฺสตี, น
ชีวติ, น ชีวตฺถ. บัจจูปันเน จิตตักฺขเน ชีวติ, น ชีวตฺถ, น ชีวตฺสสฺสตี.

ชีวติ อตฺตภาโว จ

เอกจิตตสฺมายุตฺตา

จุฬาสีตีสหสฺसानิ

น เตว เตปิ ชีวตฺตนิ

เย นิรุตฺตา มรณตฺสสฺส

สุขทฺกฺขา จ เกวลา,

ลหุโล วัตตตักฺขโน,

กัมปา ติญฺจันตี เย มร,

ทวหิ จิตฺเตหิ สมหาติตา.

ติญฺจมานัสฺส วา อิม

สัพเพว ลัทธิสา ชันธา
อนันตธา จ เย ภังคา
ตทนต์เร นิรุทธานัน
อนิพพัตเตน น ชาโต
จิตตภังคมโต โลโก
ยถา นิณนา ปวตตนต์ติ
อจันนิยวรา วตตนต์ติ
อนิธานคตา ภังคา
นิพพัตตาเยว ตัญญจันติ
นิพพัตตานันจ รัมมานัน
ปโลกธัมมา ตัญญจันติ
อทลลนโต อายันติ
วิชชุปปาโท อากาเส

คตา อัมปปฏิสันธกา,
เย จ ภังคา อนาคตา,
เวลัมมิ นัตถิ ลักขणे.
บัจจูปันเน น ชีวติ,
บับบัตติ ปรมัตติยา.
ฉันเพน ปริณามิตา,
สพายตบัจจยา.
ปุนโซ นัตถิ อนาคเต,
อวักเค สาสุปปมา.
ภังโค เนล ปุเรชโต,
โปราणेหิ อมิลลิตา.
ภังคา คจันนติ ทลลน,
อัมปชชันติ วยันติ จาติ.

เอว จิตปรีตตัตตาย อัมปกัม ชีวติ.

กถา สรสปรีตตัตตาย อัมปกัม ชีวติ? อลลสาสุปนิพพัธัม ชีวติ,
บัลลสาสุปนิพพัธัม ชีวติ, อลลสาธัมปัลลสาสุปนิพพัธัม ชีวติ, มหาภูตูปนิพพัธัม
ชีวติ, อุลลมุปนิพพัธัม ชีวติ, กวฬีการาหารูปนิพพัธัม ชีวติ, วิญญานูปนิพพัธัม
ชีวติ; มุตตัมปิ อิเมลล ทุพฺพลล, ปุพฺพเหตุปิ อิเมลล ทุพฺพลลา, เยปิ
บัจจยา เตปิ ทุพฺพลลา, เยปิ ปภาวิกา เตปิ ทุพฺพลลา, สหภูมปิ อิเมลล
ตุพฺพลลา, สัมปโยคัมปิ อิเมลล ทุพฺพลลา, สหชาปิ อิเมลล ทุพฺพลลา,
ยาปิ ปโยชิกา ลาปิ ทุพฺพลลา, อลลัมมัลลณัน นิจฺจตุพฺพลลา อิเม.
อลลัมมัลลณัน อันวัดิตตา อิเม, อลลัมมัลลณัน ปริปาฏยันติ อิเม,
อลลัมมัลลณันลล หิ นัตถิ ตายิตา น จาปิ จเปณติ อลลัมมัลลณิเม,

โยบี นิพพัตตโก โส น วิชชติ น จ เกณจิ โกจิ ทายติ
 วัณฺณคัพฺปยา จ อิมเหติ สัพฺปโส. ปุริเมเหติ ปภาวตา อิม. เยบี
 ปภาวตา เต ปุเร มตา. ปุริมาบีจ บัจฉิมาบีจ อัมมมณฺณ น
 กทาจิ อัทธกฺขันตี, เหว สรสปริตตตตาย อัมปํก ชีวติ. อัมปิ
 จาตุรมหาราชิกานํ เทวานํ ชีวติ อูปาทาย มนุสฺสํ อัมปํก ชีวติ,
 ปริตตํก ชีวติ, โลกํ ชีวติ, ขณิกํ ชีวติ, ลหุกํ ชีวติ, อิตฺตริ
 ชีวติ, อนันฺทณฺเอย ชีวติ, น จิรัญฺจติกํ ชีวติ. ตาวตฺตานํ เทวานํ.
 ยามานํ เทวานํ. ตลิตานํ เทวานํ. นิมมานรตนํ เทวานํ. ปรมิมิต-
 วสวัตฺตํ เทวานํ. พหุสํกายิกานํ เทวานํ ชีวติ อูปาทาย มนุสฺสํ
 อัมปํก ชีวติ, ปริตตํก ชีวติ, โลกํ ชีวติ, ขณิกํ ชีวติ, ลหุกํ
 ชีวติ, อิตฺตริ ชีวติ, อนันฺทณฺเอย ชีวติ, น จิรัญฺจติกํ ชีวติ.

วุตฺตํ เหตุ ภาควตา “อัมปํมิทํ ภิกขเว มนุสฺสํ อายุ. คมนีโย
 สัมปฺราโย. มณฺเฑตาย โณฏฺฐัพฺพ. กตฺตัพฺพ กุสลํ. จริตฺตัพฺพ พหุสํจริยํ.
 นัตถิ ชาตฺสัสส อมรณํ. โย ภิกขเว จิรํ ชีวติ, โส วัสสสตํ อัมปํ
 วา ภิกขโย.

อัมปํมายุ มนุสฺสํ,	หิเพยฺย นํ สุปฺริโส.
จเรยฺยาทิตฺตสฺสโสว,	นัตถิ มัจจุสฺส นาคโม.
อัจจยฺนติ อโหโรตฺตา,	ชีวติ อปุรุชฺฌติ.
อายุ ชียติ มัจจํ,	กุนฺนํทณฺว อุตฺกนฺตี.

อัมปํ วต ชีวติ อิทํ โอว วัสสสตํปิ มียยตฺติ : กลลกาเลปิ จวติ มรติ
 อันตรายติ วิปฺปยุชฺชติ. อัมพุทฺธกาเลปิ จวติ มรติ อันตรายติ วิปฺปยุชฺชติ.
 เปตฺติกาเลปิ จวติ มรติ อันตรายติ. วิปฺปยุชฺชติ ฌณฺณกาเลปิ จวติ
 มรติ อันตรายติ วิปฺปยุชฺชติ. วัปปจลาชกาเลปิ จวติ มรติ อันตรายติ
 วิปฺปยุชฺชติ. ชาตมัตตโตปิ จวติ มรติ อันตรายติ วิปฺปยุชฺชติ.

ปฐุติขเรบี จวติ มรติ อันตรธายติ วิปปลุชชติ. อัทธมมาลีโกบี
 จวติ มรติ อันตรธายติ วิปปลุชชติ. มาลีโกบี จวติ มรติ อันตรธายติ
 วิปปลุชชติ. ทวีมาลีโกบี. ตีมาลีโกบี. จตุมาลีโกบี. ปันจมาลีโกบี
 จวติ มรติ อันตรธายติ วิปปลุชชติ. ฉมาลีโกบี. สัตตมาลีโกบี.
 อัญจมาลีโกบี. นวมาลีโกบี. ทศมาลีโกบี. ลังจันวิโกบี จวติ มรติ
 อันตรธายติ วิปปลุชชติ. ทวีวัสลิโกบี. ตีวัสลิโกบี. จตุวัสลิโกบี.
 ปันจวัสลิโกบี. ฉวัสลิโกบี. สัตตวัสลิโกบี. อัญจวัสลิโกบี. นววัสลิโกบี.
 ทศวัสลิโกบี. วิสตีวัสลิโกบี. ตีสวัสลิโกบี. จัตตาฬีสวัสลิโกบี.
 ปันจาสวัสลิโกบี. สักจวัสลิโกบี. สัตตติวัสลิโกบี. อสตีวัสลิโกบี.
 นวตีวัสลิโกบี จวติ มรติ อันตรธายติ วิปปลุชชติติ โอร วัสสสตานิ มียยติ.

โย เจบี อติจจ ชีวตติ: โย วัสสสต อติกกมิตวา ชีวติ, โส
 เอกัง วา วัสสลิ ชีวติ, เทว วา วัสสลิ ชีวติ, ตีนิ วา วัสสลิ
 ชีวติ, จัตตาริ วา วัสสลิ ชีวติ, ปันจ วา วัสสลิ ชีวติ ทส วา
 วัสสลิ ชีวติ, วิสตี วา วัสสลิ ชีวติ, ตีส วา วัสสลิ ชีวติ,
 จัตตาฬีส วา วัสสลิ ชีวตติ โย เจบี อติจจ ชีวติ.

อชโย โส ขรสาบี มียยตติ: ยथा ชินโน โหติ วุฑโฒ
 มหัลลโก อัทธโคโต วโย อนุปัตโต ชนฺนทนต์โต ปลิตเกโส วิสญ
 ขลิตลิโร วัสลิโน ติลกาหตคตโต วังโก ภคโต ทนต์ทปายโน,
 โส ขรายบี จวติ มรติ อันตรธายติ วิปปลุชชติ.

นัตถิ มรณมฺหา โมกโข

ผลานมิว	บั๊กกาน	ปาโต	ปตนโต	ภย.
เอว	ชาตาน	มัจจาน	นิจจ	มรณโต
ยถาบี	กัมภการัส	กตา	มัตติกภาชนา,	

ลัทธิเพ เกทปริยัตตา,

ทหรา จ มหัตตา จ

ลัทธิเพ มัจจุลล ยันติ,

เตลล มัจจุปรเตนานิ

น บิดา ตายเต ปุตต

เปกชัตตบเวว ภาตานิ

เอกเมโกว มัจจานิ

เอว อัทธภาโต โลโก

ชดโข โส ชรลลปิ มียยติ. เตนาท ภควา

“อปปิ วต ชีวติ อิท

โย เจปิ อติจจ ชีวติ

โสจันติ ชนา มมายิเต

วินาภาวสันตเมวิท

เอว มัจจาน ชีวติ.

เย พาลา เย จ บัณฺฑิตา,

ลัทธิเพ มัจจุปรายนา.

คัจฉตํ ปรโลกโต

ภาตี วาปน ภาตเก

บัสลล ลาลปิปติ ปุณ.

โควชีโณ วีย นียยติ.

มัจจุณา จ ชราย จาติ.

โอว วัลลลลลลปิ มียยติ,

ชดโข โส ชรลลปิ มียยติ.

น ทิ สันติ นิจจา ปริคคหา

อติ ทิลลว นาคารมาเส.

โสจันติ ชนา มมายิเตติ ชนาติ: ชัตติยา จ ทิรหิมณา จ
 เวลลสา จ ลุทฺทา จ คหฺวัจจา จ บัพพะชิตา จ เทวา จ มนุสฺสสา
 จ. มมัตตาติ: เทว มมัตตา: ตณฺเฬหามมัตตตฺตจ, ทิฏฺฐิมมัตตตฺตจ. ะเป
 อิท ตณฺเฬหามมัตต ะเป อิท ทิฏฺฐิมมัตต. มมายิตวตฺตอจฺเจตลลิกโนปิ
 โสจันติ, อจฺฉิชนฺเตปิ โสจันติ, อจฺฉินฺเนปิ โสจันติ; มมายิต-
 วตฺตอจฺปริณามลลิกโนปิ โสจันติ, วิปริณามนฺเตปิ โสจันติ, วิปริณเตปิ
 โสจันติ ทิลลนฺติ ปริเทวันติ อุตฺตทาฬิ กณฺทณฺติ สัมโมท อาบชชตฺติ
 โสจันติ ชนา มมายิเต.

น ทิ สันติ นิจจา ปริคคหาติ ปริคคหาติ: เทว ปริคคหา:
 ตณฺเฬหปริคคโ จ, ทิฏฺฐิปริคคโ จ. ะเป อญ ตณฺเฬหปริคคโ.
 ะเป อญ ทิฏฺฐิปริคคโ. ตณฺเฬหปริคคโ อนิจฺโจ ลชฺโ

ปฏิจัสสมุบัณโน ขยธัมโม วยธัมโม วิราธัมโม นิโรธัมโม
วิปริณามธัมโม. ทิฏฐิปริคคโห อนิจฺโจ สขโต ปฏิจัสสมุบัณโน
ขยธัมโม วยธัมโม วิราธัมโม นิโรธัมโม วิปริณามธัมโม.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “บัลลฺลํ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว ตํ ปริคคฺห;
ยํวํ ปริคคโห นิจฺโจ อฺว สลฺลโต อวิปริณามธัมโม สลฺลติ สมนํ
ตเถว จลฺลตฺติ. โน เหตุํ ภนฺเต. สาธุ ภิกฺขเว อหํปิ โข
เอตํ ภิกฺขเว ปริคคฺหํ น สมนบัลลํ; ยํวํ ปริคคโห นิจฺโจ
อฺว สลฺลโต อวิปริณามธัมโม สลฺลติ สมนํ ตเถว จลฺลตฺติ.
ปริคคหา นิจฺจา ธฺวา สลฺลตา อวิปริณามธัมมา นตฺถิ น สันนํ
น สวิขັນนํ นปลฺลภันตฺติ. น हि สันนํ นิจฺจา ปริคคหา.

วินาภาวสันตเมวितฺถิ: นานาภาเว วินาภาเว อลฺยภาภาเว
สันเต สวิขมาเน อปลฺลภียมาเน.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “อลํ อานนํ มา โสจิ. มา ปริเทวิ.
นฺนุ เอตํ อานนํ มยา ปฏิจจฺเจะ” อักขาตํ “ลพฺเพเหว ปิเยหิ
มฺนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อลฺยภาภาโว, ตํ กุเตตฺตํ อานนํ
ลพฺภา; ยนฺตํ ขาตํ กุตํ สขตํ ปโลภธมฺมํ, ตํ วต มา ปลฺลชฺชติ
เนตํ จานํ วิชฺชติ. ปริมาณํ ปริมาณํ ชนฺธานํ ธาตุณํ อายตนาณํ
วิปริณามลฺยภาภาวํ บัจฺฉิมา บัจฺฉิมา ชนฺธา จ ธาตุโย จ
อายตนาณิ จ ปวตฺตนํตฺติ วินาภาวสันตเมวितฺถิ.

อิตฺติ ทิสฺวา นาคามาวเสติ: อิตฺติ ปทสฺสํชฺชํ ปทสฺสํคโค ปทปาริปุริ
อักษรสฺสวาโย พยฺยลฺยชนฺทิลฺลิจฺจา ปทานปฺพพฺพาเมตํ อิตฺติ. อิตฺติ
ทิสฺวา บลฺลํติวํ ตลฺยํติวํ ตริยํติวํ วิภาวํติวํ วิภูตํ กตฺวํ
มมตฺเตสฺสุติ อิตฺติ ทิสฺวา. นาคามาวเสติ: ลพฺพิ ฆราวาสปฺลิโพธํ

ฉันทิชา ปุตตหารปติโพธิ์ ฉันทิชา ภาติปติโพธิ์ ฉันทิชา
 มิตตามัจฉิปปติโพธิ์ ฉันทิชา สันนิธิปติโพธิ์ ฉันทิชา เกสมัสสิ
 โยหาเรตวา กาลายานิ วัตถานิ อัจฉาเทตวา อคารัสมา อนคาริย
 ปัพพชิตวา อากิณฺณภาวํ อุปคັນตวา เอโก จเรยฺย วิหเรยฺย
 อริเยยฺย วัตเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยชาติ อิติ ทิสฺวา
 นาการมาวเส. เตนาห ภควา

“โสจันฺติ ชนา มมายิเต, น हि สันฺติ นิจฺจา ปริคฺคา.
 วิภาวสสันตเมวิทฺ, อิติ ทิสฺวา นาการมาวเสติ.
 มรณนบี ตํ ปหียติ, ยํ ปุริโส มมยทฺธานิ มณฺวติ.
 เอตมฺปิ วิทิตฺวา บัณฺฑิโต น มมตฺตาย นเมถ มามโก.

มรณนบี ตํ ปหียตตี: มรณันฺติ ยา เตสํ เตสํ สัตตฺตานํ
 ตมฺหา ตมฺหา สัตตนิกาเย จุตี, จวนตา, เกโท, อเนตรธานํ, มัจจุ,
 มรณํ, กาลกิริยา; ชนฺธานํ เกโท, กเพวรัสสํ นิกฺขเปไป, ชีวตฺตนิ-
 ทริยัสสํ ปจฺเจโท. ตันฺติ รูปคตํ เวทนาคตํ สันฺนาคตํ สขาราคตํ
 วิภวณคตํ. ปหียตตี: ปหียติ ชหียติ วิชหียติ อเนตรธายติ
 วิปฺปลุชฺชติ. ภาสิตมฺปิ เหตุ.

“ปพฺเพว มัจจุ วิชหณฺติ โภคา,
 มัจโจว เน ปพฺพตฺรํ ชหาติ,
 อัสสสตา โภคิโน กามกามิ,
 ตตฺถมา น โสจามหิ โสกกาสเต.
 อูเทติ อานุติ เวติ จันฺโท,
 อตฺถํ คเมตฺวา น ปเลติ สฺริโย.
 วิทิตา มยา สัตตก โลกธมฺมา,

ตัสมา น โสจามหิ โสภกาเลติ.

มรณณบี ตํ ปหียติ.

ยํ ปุริโส มมยัตถติ มลฺลวตฺติ: ยนฺติ รูปคตํ เวทนาคตํ สลฺลวาคตํ
 สลฺลวาคตํ วิลฺลวาคคต. ปุริโสติ: สลฺลา, สมลฺลว, มลฺลวตฺติ,
 โลกโวหาโร, นามํ, นามกัมมํ, นามเธยฺย, นิรุตฺติ, พยฺยลฺลชนํ,
 อภิสสาโป. มมยัตถติ มลฺลวตฺติ: ตณฺหามลฺลวนาย มลฺลวติ,
 ทิฏฺฐิมลฺลวนาย มลฺลวติ, มานมลฺลวนาย มลฺลวติ, กิเลสมลฺลวนาย
 มลฺลวติ, ทจฺจวิตมลฺลวนาย มลฺลวติ, ปโยคมลฺลวนาย มลฺลวติ,
 วิปากมลฺลวนาย มลฺลวตฺติ ยํ ปุริโส มมยัตถติ มลฺลวติ.

เอตมฺบิ วิทิตฺวา บัณฺฑิตโตติ: เอตํ ธาตุนวํ ญตฺวา ชานิตฺวา
 ตลฺลิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มมตฺเตสฺสติ เอตมฺบิ
 วิทิตฺวา. บัณฺฑิตโตติ: พุทฺธิมา ภาณํ วิภาวํ เมธาวิตฺติ เอตมฺบิ
 วิทิตฺวา บัณฺฑิตโต.

น มมตฺตตาย นเมธ มามโกติ มมตฺตตติ: เทวํ มมตฺตา:
 ตณฺหามมตฺตตฺตจ, ทิฏฺฐิมมตฺตตฺตจ. ๗ เปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺต. ๗ เปฯ
 อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺต. มามโกติ พุทฺธมามโก ธมฺมมามโก สลฺลมามโก,
 โส ภควันฺติ มมายติ, ภควา ตํ ปคฺคสฺส ปรีคคฺคฺหาติ.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ กุหา ถทฺธธา ลปา
 สํกคฺคิ อุนฺนํพินา อลฺลมาหิตา น เม เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ มามกา,
 อนปคฺตา จ เต ภิกฺขุ อิมลฺลมา ธมฺมวินยา, น จ เต อิมลฺลมี
 ธมฺมวินเย วุทฺธิ วิรุฬฺหิ เวปุลฺลํ อายัสสณฺฑิต. เย จ โข เต
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิกฺกุหา นิลลปา ธฺวอถฺธธา สลฺลมาหิตา, เต โข
 เม ภิกฺขเว ภิกฺขุ มามกา, อนปคฺตา จ เต ภิกฺขุ อิมลฺลมา
 ธมฺมวินยา, เต จ อิมลฺลมี ธมฺมวินเย วุทฺธิ วิรุฬฺหิ เวปุลฺลํ อายัสสณฺฑิต.

กุกา ถักธา ลปา สังคิ อุณเฬา ขลมาหิตา,
 น เต ธัมเม วิรหันติ สัมมาสัมพุทธะเทสิเต.
 นิกักหา นิลลปา ธีรา ขถักธา สลมาหิตา,
 เต เว ธัมเม วิรหันติ สัมมาสัมพุทธะเทสิเต.

น มมัตตาย นเมถ มามโกติ มามโกติ: ตันนํหามมัตตํ ปํหาย
 ทิฏ्ฐิมมัตตํ ปฏินิสสัชชิตฺวา มมัตตาย น นเมยฺย น โอนเมยฺย
 น ตันนํใน อัสส, น ตปฺโปโน, น ตปฺปํพพาโร, น ตทาธิมุตฺโต,
 น ตทาธิปเตยฺโยติ น มมัตตาย นเมถ มามโก. เตนาท ภควา
 “มรเณนปี ตํ ปหียติ ยํ ปุริโส มมยิตฺถนํ มํลณติ,
 เอวํมปี วิทิตฺวา บัณฺฑิตโต น มมัตตาย นเมถ มามโก.
 สุปฺbene ยถาปี สังคตํ ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น บัลลติ
 เอวํมปี ปิยายิตํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น บัลลติ.

สุปฺbene ยถาปี สังคตํ: สังคตํ สมากตํ สมหิตํ สันนํปิตตํ
 สุปฺbene ยถาปี สังคตํ.

ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น บัลลติ: ยถา ปุริโส สุปฺbenโต จันท์
 บัลลติ, สริยํ บัลลติ, มหาสมุทฺทํ บัลลติ, ลินเณรुพพตราชํ บัลลติ,
 ทัตถํ บัลลติ, อัสสํ บัลลติ, รณํ บัลลติ, ปตํ บัลลติ, เสนาพียุทํ
 บัลลติ, อารามรามเณยฺยํ บัลลติ, วนรามเณยฺยํ บัลลติ, ภูมिरา-
 มเณยฺยํ บัลลติ, โปทฺทชนรามเณยฺยํ บัลลติ; ปฏิพุทฺโธ น กิลจํ
 บัลลติ. ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น บัลลติ.

เอวํมปี ปิยายิตํ ชนํ: โอบัสมํปฏิสํปาทนา ปิยายิตํ มมายิตํ
 ชนํ มาตโร วา ปิตโร วา ภાતโร วา ภคินี วา ปุตฺตํ วา ธีตโร วา
 มิตฺตํ วา อมจฺจํ วา ฅาตลาลอหิตํ วาติ เอวํมปี ปิยายิตํ ชนํ.
 เปตํ กาลกตํ น บัลลติ: เปตา วุจฺจันติ มตา กาลกตา. น

บัลลัทธิ น ทักขติ นาริศจันติ น วินทติ น ปติลภตติ เปต
กาลกต น บัลลัทธิ. เตนาห ภควา

“สุปปิเนน ยถาปิ สังคตํ ปฏีพุทธโง ปุริโส น บัลลัทธิ,
เอวัมปิ ปิยาปัต ชนํ เปต กาลกต น บัลลัทธิ.
ทิฏฐาปิ สุตตาปิ เต ชนา เยลํ นามมัท ปุจจติ,
นามเมวาวลิสลัทธิ อักเขยยํ เปตลล ชันตุโน.

ทิฏฐาปิ สุตตาปิ ชนาติ ทิฏฐาติ : เย จักขุวิปลานาภิสัมภูตา.
สุตาติ : เย โสทวิปลานาภิสัมภูตา. เต ชนาติ : ชัตติยา จ
พราหมณา จ เวลลสา จ สุตทา จ คหัญจา จ บัพพิชิตา จ
เทวา จ มนุสสา จาติ ทิฏฐาปิ สุตตาปิ เต ชนา. เยลํ
นามมัท ปุจจตติ : เยลํ ชัตติยานํ พราหมณานํ เวลลานํ สุตทานํ
คหัญจานํ บัพพิชิตานํ เทวานํ มนุสสานํ. นามันติ : ลัขา, สัมภัวา,
บัพพิชิต, โลกโฆหาโร, นาม, นามกัมม, นามเธยย, นิรุตติ,
พยัณชน, อภิลาโป. ปุจจตติ : กถียติ ภณียติ ที่ปยติ โฆหริยตติ
เยลํ นามมัท ปุจจติ.

นามเมวาวลิสลัทธิ อักเขยยันติ : รูปคต เวทนาคต ลัณณาคต
สังขารคต วิปลานคต ปิยติ ชยติ วิชยติ อันตรธายติ
วิปปลัชชติ, นามเมวาวลิสลัทธิ. อักเขยยันติ : อักขาตุ กเถตุ ภณตุ
ที่ปยตุ โฆหริณติ นามเมวาวลิสลัทธิ อักเขยย. เปตลล ชันตุโนติ :
เปตลลลล มตลล กาลกตลล. ชันตุโนติ ลลตลลล นรลล มาณवलล
โปลลลล ปุคคลลลล ชีवलลลล ขาตุลลลล ชันตุลลลล อินทคุลลลล มนุชลลลล
อักเขยยํ เปตลลลล ชันตุโน. เตนาห ภควา

ทิฏฐาปิ สุตตาปิ เต ชนา เยลํ นามมัท ปุจจติ,
นามเมวาวลิสลัทธิ อักเขยยํ เปตลลลล ชันตุโน.

โลกปริเทวมัจฉริ น ชันตี คิถา มมายิตเต,
ตัสมา มนโย ปริคคหิ หิตวา อจรัสสะ เชมทัสสโน.

โลกปริเทวมัจฉริ น ชันตี คิถา มมายิตเต: โสโกติ ภาติ-
พยัสเสน วา ญฺจัสส โภคพยัสเสน วา ญฺจัสส โรคพยัสเสน
วา ญฺจัสส สลพยัสเสน วา ญฺจัสส ทิฏฺฐพยัสเสน วา ญฺจัสส
อวัณตรวัณตเรน วา พยัสเสน สมนฺนาคตัสส อวัณตรวัณตเรน
วา ทุกขธมฺเมน ญฺจัสส โลโก, โสจนา, โสจิตตต, อันโตโสโก,
อันโตปริโสโก, อันโตทาโ, อันโตปริทาโ, เจตโส ปริชฌายนา,
โทมนัสส, โลกัสส. ปริเทโวติ: ภาติพยัสเสน วา ญฺจัสส.
ขเปฯ ทิฏฺฐพยัสเสน วา ญฺจัสส อวัณตรวัณตเรน วา พยัสเสน
สมนฺนาคตัสส อวัณตรวัณตเรน วา ทุกขธมฺเมน ญฺจัสส อาเทโว,
ปรีเทโว, อาเทวนา, ปรีเทวนา, อาเทเวตตต, ปรีเทเวตตต, วาจา,
ปลาโป, วิปปลาโป, ลาลบโป, ลาลบปายนา, ลาลบปายตตต.
มัจฉริยํติ: บัณฺจ มัจฉริยานิ: อาวาสมัจฉริย, กุลมัจฉริย, ลาภ-
มัจฉริย, วัณณมัจฉริย, ธมฺมมัจฉริย; ยํ เชาวรูปํ มัจฉริย, มัจฉรายนา,
มัจฉรายตตต, เวจฺจํ, กทริย, กฏกบัชกตา, อคฺคหิตตต จิตตัสส;
อิทํ วุจฺจติ มัจฉริย. อบัจ ชนฺธมัจฉริยํ มัจฉริย, ธาตมัจฉริยํ
มัจฉริย, อายตนมัจฉริยํ มัจฉริย, คาโ, วุจฺจติ มัจฉริย. เคโ วุจฺจติ
ตณฺหา; โย ราโค, สา ราโค. ขเปฯ ขภิชฌา โลโก อกุสลมูล.
มมตฺตาติ เทว มมตฺตา: ตณฺหามมตตตบฺจ, ทิฏฺฐิมมตตตบฺจ. ขเปฯ
อิทํ ตณฺหามมตต. ขเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตต. มมายิตวตฺตอุจฺเจทล็กิโนบี
โสจันตี, อจฺฉิขฺชนฺเดบี โสจันตี, อจฺฉินฺเนบี โสจันตี;
มมายิตวตฺตอุปริณามล็กิโนบี โสจันตี, วิปริณามนฺเดบี โสจันตี,
วิปริณเดบี โสจันตี. มมายิตวตฺตอุจฺเจทล็กิโนบี ปรีเทวันตี,

อัจฉิชนันเดบิ ปริเทวันตี, อัจฉิชนเนบิ ปริเทวันตี; มมายิตวัตถุ
วิปริณามลึงกิโนบิ ปริเทวันตี, วิปริณามันเดบิ ปริเทวันตี, วิปริณเดบิ
ปริเทวันตี. มมายิตวัตถุ รัทชันตี โคเปเนติ ปรีคคณันตี, มมายิตันตี
มัจฉรายันตี, มมายิตลัมม วัตถุสสัม โสจันตี โสกัน น ชหันตี,
ปริเทว น ชหันตี, มัจฉริย น ชหันตี, เณร น ชหันตี,
นัปปชหันตี น วินเทเนติ น พยันตักโรนตี น อนภาว คเมเนตติ
โสภปริเทวมัจฉริ น ชหันตี คิทธา มมายิตะ.

ตัสมา มุนโย ปรีคคหิ หิตวา อจรัสฺส เขมทลลโนติ : ตัสมาตี
ตัสมา ตการณา ตเทตฺต ตบิบบิจจา ตันทานา เอตฺต อาทีนวิ
ลัมบัสสมาโน มมัตเตสฺสตี ตัสมา. มุนโยติ : โมนิ วุจฺจติ ภาณ;
ยา บัณฺณา ปาชนนา ๗ เปฯ อโมโห อัมมวโจ สัมมาทิฏฺฐิ; เตน
ภาเจเน สมนินาคตา มุนโย โมนัตตทา. ตันนิ โมนเณยานิ : กายโมเนยฺย,
วจโมเนยฺย, มโนโมเนยฺย. ๗ เปฯ สังคชาลมติจฺจ โส มุนิ. ปรีคคโหติ :
เทว ปรีคคทา : ตันหาปรีคคโ ห, ทิฏฺฐิปรีคคโ ห. ๗ เปฯ
อญ ตันหาปรีคคโ. ๗ เปฯ อญ ทิฏฺฐิปรีคคโ. มุนโย ตันหาปรีคคหิ
ปทาย ทิฏฺฐิปรีคคหิ ปฏินัสสชฺชิตวา อจรัสฺส วิจรัสฺส อิริยัสฺส วัตตัสฺส
ปาลัสฺส ยบัสฺส ยาบัสฺส. เขมทลลโนติ เขม วิจฺจติ อมตํ นิพฺพาน;
โยโส สัพพฬารสมโถ, สัพพุปฺปิปฏินัสสคฺโค, ตันหิกขโย, วิราโค,
นิโรธ, นิพฺพาน. เขมทลลโนติ : เขมทลลโน, ตาณทลลโน,
เจเนทลลโน, สรณทลลโน, อภยทลลโน, อัจจตทลลโน, อมตทลลโน,
นิพฺพานทลลโนติ ตัสมา มุนโย ปรีคคหิ หิตวา อจรัสฺส เขมทลลโน.
เตนาท ภควา

“โสภปริเทวมัจฉริ

น ชหันตี คิทธา มมายิตะ,

ตัลมา มุนโย ปริคคหํ หิตวา อจรัสฺส เขมทลลโนติ.

ปติลีนจรัสส ภิกขุโน ภาษมานัสส วิวัตตมาสนํ,

ตามัคคิยมาหุ ตัสส ตํ, โย อตฺตตานํ ภาเว น ทลลเย.

ปติลีนจรัสส ภิกขุโนติ ปติลีนจรา วุจฺจันติ สัตต เสหา, อรหา
ปติลีนโน. ก็การณา ปติลีนจรา วุจฺจติ สัตต เสหา ? เต ตโต ตโต
จิตตํ ปติลีนเนตา ปฏิกุชฺเชนตา ปฏิวัฏฺเฐนตา สันนิรุตฺตณฺตา สันนิ-
คณฺหณฺตา สันนิวาเรณฺตา รักฺขณฺตา โคเปณฺตา จรณฺติ วิหรณฺติ
อิริยณฺติ วัตเตนฺติ ปาเลณฺติ ยเปณฺติ ยาเปณฺติ. จักขุทวาร จิตตํ
ปติลีนเนตา ปฏิกุชฺเชนตา ปฏิวัณฺตา สันนิรุตฺตณฺตา สันนิคณฺหณฺตา
สันนิวาเรณฺตา รักฺขณฺตา โคเปณฺตา จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ
วัตเตนฺติ ปาเลณฺติ ยเปณฺติ ยาเปณฺติ. โสตทวาร จิตตํ. ชานทวาร.
จิตตํ. ชิวหาทวาร จิตตํ. กายทวาร จิตตํ. มโนทวาร จิตตํ
ปติลีนเนตา ปฏิกุชฺเชนตา ปฏิวัฏฺเฐนตา สันนิรุตฺตณฺตา สันนิคณฺหณฺตา
สันนิวาเรณฺตา รักฺขณฺตา โคเปณฺตา จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วัตเตนฺติ
ปาเลณฺติ ยเปณฺติ ยาเปณฺติ: ยถา กุกฺกฏบัตตํ วา นหารุททลล
วา อคฺคิมฺหิ บกฺกชิตตํ โหติ ปติลียติ ปฏิกุชฺชติ ปฏิวัตตติ น
สํปปลารียติ; เหวเมว เต ตโต ตโต จิตตํ ปติลีนเนตา ปฏิกุชฺเชนตา
ปฏิวัฏฺเฐนตา สันนิรุตฺตณฺตา สันนิคณฺหณฺตา สันนิวาเรณฺตา รักฺขณฺตา
โคเปณฺตา จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วัตเตนฺติ ปาเลณฺติ ยเปณฺติ
ยาเปณฺติ. จักขุทวาร จิตตํ. โสตทวาร จิตตํ. ชานทวาร จิตตํ.
ชิวหาทวาร จิตตํ. กายทวาร จิตตํ. มโนทวาร จิตตํ ปติลีนเนตา
ปฏิกุชฺเชนตา ปฏิวัฏฺเฐนตา สันนิรุตฺตณฺตา สันนิคณฺหณฺตา สันนิวาเรณฺตา
รักฺขณฺตา โคเปณฺตา จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วัตเตนฺติ ปาเลณฺติ
ยเปณฺติ ยาเปณฺติ; ตถาการณา ปติลีนจรา วุจฺจันติ สัตต เสหา.

กตมา อนณินทัตตติสามัคคี ? พหู เจป ภิขุ อนุภาทิสเสลาย
นิพพานธาตุยา ปรินิพพานัตติ, น เตน นิพพานธาตุยา โอนัตตวา ปุณณัตต
วา มัญญาติ; อย อนณินทัตตติสามัคคี. ภวเนติ: เนรียกาน
นิรโย ภาน, ติริจฉานโยนิกาน ติริจฉานโยนิ ภาน, มัตตวิสลิกาน
มัตตวิสลโย ภาน, มนัสสานิ มนัสสโลโก ภาน, เทวานิ เทวโลโก

ภวนํ. สามัคคิยมาหุ ตัสสํ ตํ โย อตฺตตานํ ภวเน น ทัสสํเยติ :
 ตัสสํเสสา สามัคคิ, เอตํ ฉนฺนํ, เอตํ ปฏฺฐูปํ, เอตํ อนุจฺฉวิกํ,
 เอตํ อนุโลมํ; โย เอวํ ปฏฺฐินฺโน นิรये อตฺตตานํ น
 ทัสสํเสยฺย, ตีรจฺฉานโยนิยา อตฺตตานํ น ทัสสํเสยฺย, ปัตตวิสเย
 อตฺตตานํ น ทัสสํเสยฺย, มนุสฺสโลเก อตฺตตานํ น ทัสสํเสยฺย, เทวโลเก
 อตฺตตานํ น ทัสสํเสยฺยาคิ, เอวมาหุ เอวมาหุสฺสํ เอวํ กถเณตี เอวํ
 ภณฺณตี เอวํ ที่ปยนฺตี เอวํ โวหเรตีติ สามัคคิยมาหุ ตัสสํ ตํ
 โย อตฺตตานํ ภวเน น ทัสสํเย. เตนหา ภควา

“ปตฺติณจรัสสํ ภิกฺขุโน ภชมานัสฺส วิวิตตมาสนํ,
 สามัคคิยมาหุ ตัสสํ ตํ โย อตฺตตานํ ภวเน น ทัสสํเยติ.
 สทฺทพฺพตฺถ มุนิ อนิสฺสิโต น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปิยํ,
 ตัสฺมิ ปรีเทวมัจฺฉริ ปณฺเณ วาวิ ยถา น ลิมฺปิติ.

สทฺทพฺพตฺถ มุนิ อนิสฺสิโตติ สทฺทพฺ วจฺจติ ทฺวาทสยตฺถนานิ:
 จักฺขุจฺเว, รูปา จ, โสตฺถจ, สทฺทา จ, ฆานนฺจ, คณฺธา จ,
 ชีวฺหา จ, รสา จ, กาโย จ, โสฏฺฐิพฺพา จ, มโน จ, ธมฺมาจ.
 มุนีติ: โมนํ วจฺจติ ภาณํ; ยา มัลลฺวา ปชานนา ะเปฯ สังคชาลมติจฺจ
 โส มุนิ. อนิสฺสิโตติ: เทวํ นิสฺสยา: ตณฺหิณาสฺสโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสโย จ.
 ะเปฯ อยํ ตณฺหิณาสฺสโย. ะเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย. มุนิ ตณฺหิณาสฺสโย
 ปหาเย ทิฏฺฐินิสฺสโย ปฏฺฐินิสฺสยฺชิตฺวา จักฺขุ อนิสฺสิโต, โสตฺถ อนิสฺสิโต,
 ฆานํ อนิสฺสิโต, ชีวฺหํ อนิสฺสิโต, กายํ อนิสฺสิโต, มนํ อนิสฺสิโต,
 รูปे. สทฺเท. คณฺเ. รเส. โสฏฺฐิพฺเพ. ธมฺเม. กุลํ. คณฺเ ฆาวาสฺ.
 ลากํ. ยสฺ. ปสฺสํ. สฺขํ. จีวรปณฺทปาทเสนาสนคฺคิลาเนปฺปิยเยเกสฺสยฺชิตฺวา.
 กามธาตุ. รูปธาตุ. อรูปธาตุ. กามภวํ. รูปภวํ. อรูปภวํ. สลฺยภาภวํ
 อลฺยภาภวํ. เนวสลฺยภาภวํ. เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ.

บัจจโวการภาว. อตฺตํ. อนาคตํ. บัจจบุตฺตํ. ทิฏฺฐสฺสุมุตฺตวิธวาทัพเพ
ธัมเม อนิสฺสํโต อตฺตนิสฺสํโต อนิสฺสํโน อนุปคโต อนัสสํโนสฺสํโต
อนนิมุตฺโต นิกขํโต นิสฺสํโต วิปฺปมุตฺโต วิสํวสฺสํโต วิมรียาทิกเตน
เจตสฺสา วิหเรตฺติ สัพพัตฺต มุนิ อนิสฺสํโต.

น บัณฺฑ กุพฺพติ โนบั อปัปฺปณฺตี: ปิยาติ เทว ปิยา: สัตตฺตา
วา, ลัฆารว วา.

กตเม สัตตฺตา ปิยา? อธิ ยัสส เต โหนฺติ อตฺตกามา
หิตกามา ฆาสุกามา โยคักฺกเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภاتا วา
ภคินี วา ปุตฺโต วา ธิดา วา มิตฺตา วา อมฺมจฺจา วา ญาติี วา
สาโลหิตา วา: อิมเ สัตตฺตา ปิยา.

กตเม ลัฆารว ปิยา? มนนาปักกา รูปา, มนนาปักกา สัตฺธา,
มนนาปักกา คณฺฐา, มนนาปักกา รสา, มนนาปักกา โสภณจฺฉพฺพา; อิมเ
ลัฆารว ปิยา. อปัปฺปณฺตี: เทว อปัปฺปณฺตี: สัตตฺตา วา, ลัฆารว วา.

กตเม สัตตฺตา อปัปฺปณฺตี? อธิ ยัสส เต โหนฺติ อนตฺตกามา
อหิตกามา อฆาสุกามา อโยคักฺกเขมกามา ชีวตา โวโรเปตฺตกามา:
อิมเ สัตตฺตา อปัปฺปณฺตี.

กตเม ลัฆารว อปัปฺปณฺตี? อมมนนาปักกา รูปา, อมมนนาปักกา สัตฺธา,
อมมนนาปักกา คณฺฐา, อมมนนาปักกา รสา, อมมนนาปักกา โสภณจฺฉพฺพา; อิมเ
ลัฆารว อปัปฺปณฺตี. น บัณฺฑ กุพฺพติ โนบั อปัปฺปณฺตี: “อโย เม
สัตตํโต บัโย, อิมเ ฯ เม ลัฆารว มนนาปฺปติ, ภักฺควเสน บัณฺฑ น กโรติ.
“อโย เม สัตตํโต อปัปฺปโย, อิมเ ฯ เม ลัฆารว อมมนนาปฺปติ
ปฏฺวิขเวเสน อปัปฺปณฺตี น กโรติ น ชเนติ น ลัณฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ
นาภินิพฺพตฺเตตฺติ น บัณฺฑ กุพฺพติ โนบั อปัปฺปณฺตี.

ตัสฺมิ ปรีเทวมจฺจวโร โณณเณ วาโร ยถา น อิมปิเต: ตัสฺมินฺติ

ปุคฺคเล อรหันเต ชีณาสเว. ปรีเทโวติ: ภาติพฺยสเนน วา ญฺญูจัสส
 โภคพฺยสเนน วา ญฺญูจัสส โรคพฺยสเนน วา ญฺญูจัสส ลลพฺยสเนน วา
 ญฺญูจัสส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ญฺญูจัสส อํภตรวิปตฺตเรน วา พยสเนน
 สมนํนาคตัสส อํภตรวิปตฺตเรน วา ทุกขธมฺเมเน ญฺญูจัสส อาเทโว,
 ปรีเทโว, อาเทวนา, ปรีเทวนา, อาเทเวตฺตํ, ปรีเทเวตฺตํ, วาจา
 ปลาโป, วิปฺปลาโป, ลาตฺถปโป, ลาตฺถปฺปายนา ลาตฺถปฺปายิตตํ.
 มัจฺฉริยนฺติ: บัณฺจ มัจฺฉริยานิ: อาวาสมัจฺฉริยํ, กุลมัจฺฉริยํ, ลากมัจฺฉริยํ,
 วัณฺณมัจฺฉริยํ, ธมฺมมัจฺฉริยํ; ยํ เอรูปํ มัจฺฉริยํ, มัจฺฉรายานา.
 มัจฺฉรายิตตํ, เวจฺจํ, กทริยํ, กญฺญกฺกตา, อคฺคหิตตํ จิตตํ;
 อิทํ วุจฺจติ มัจฺฉริยํ. อปฺปิ ชนฺธมัจฺฉริยํ มัจฺฉริยํ, ธาตมัจฺฉริยํ
 มัจฺฉริยํ, อายตนมัจฺฉริยํ มัจฺฉริยํ, คาโห; วุจฺจติ มัจฺฉริยํ.

บัณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปตฺติ บัณฺเณ วุจฺจติ ปทุมบัตตํ. วาริ
 วุจฺจติ อุกกํ. ยถา วาริ ปทุมบัตเต น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ
 นปฺลิมฺปติ, อลิตตํ อลลิตตํ อนฺปฺลิตตํ; เอมเว ตัสฺมิ ปุคฺคเล
 อรหันเต ชีณาสเว ปรีเทโว จ มัจฺฉริยํบัณฺเณ น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ
 นปฺลิมฺปติ, อลิตตา อลลิตตา อนฺปฺลิตตา; โส จ ปุคฺคโล เตหิ กิเลเสหิ น
 ลิมฺปติ น สลิมฺปติ นปฺลิมฺปติ, อลิตโต อลลิตโต อนฺปฺลิตโต
 นิกฺขันโต นิสฺสํวฺโจ วิปฺปมฺโต วิสฺสํวฺโต วิมฺบิยาทิกเตน เจตสา
 วิหเรตฺติ ตัสฺมิ ปรีเทวมัจฺฉริ บัณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ. เตนาห อคฺวา

“สัพฺพัตถ มฺหิ อนิสฺสํวโจ น บิยํ กุพฺพติ โนบิ อํบิยํ,
 ตัสฺมิ ปรีเทวมัจฺฉริ, บัณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ.

อุทวิณฺฑุ ยถาปิ โปกฺขเร ปทุมเว วาริ ยถา น ลิมฺปติ,
 เอม มฺหิ โนปฺลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐิสฺสํ มุเตสฺส วาติ.

อุทวิณฺฑุ ยถาปิ โปกฺขเรติ: อุทวิณฺฑุติ วุจฺจติ อุกกเตโว. โปกฺขริ

วุจฺจติ ปทุมปัตตํ. ยถา อุกทวินฺทุ ปทุมปัตเต น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ
นุปลิมฺปติ อลิตตํ อลลิตตํ อนฺปลิตตํนฺติ อุกทวินฺทุ ยถาปิ โปกฺกขเร.

ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมฺปตฺติ ปทุมํ วุจฺจติ ปทุมปุเปมํ. วาริ
วุจฺจติ อุกทกํ. “ยถา วาริ ปทุมปุเปเน น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ นุปลิมฺปติ, อลิตตํ
อลลิตตํ อนฺปลิตตํนฺติ ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมฺปติ.

เอวํ มุนิ โนปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสุตํ มุเตสฺ วาติ: เอวํนฺติ.
โอบบมฺมสํปฏฺฐาปนา. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฉานํ; ยา บัลลฺวา ปชานนา.
ชฺ เปฯ สํคชาลมตฺตจฺจ โส มุนิ. เลปาทิ: เทวํ เลปํ ตณฺหาเลโป จ,
ทิฏฺฐิเลโป จ. ชฺ เปฯ อยํ ตณฺหาเลโป ชฺ เปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป.
มุนิ ตณฺหาเลปํ ปหาเย ทิฏฺฐิเลปํ ปฏินิสฺสัชชิตฺวา ทิฏฺฐเจ น ลิมฺปติ,
สุเต น ลิมฺปติ, มุเต น ลิมฺปติ, วิลฺลฺวาเต น ลิมฺปติ, น สลิมฺปติ
นุปลิมฺปติ, อลิตฺโต อลลิตฺโต อนฺปลิตฺโต นิกฺขันโต นิสฺสํญฺโง
วิปฺปมฺตฺโต วิสัลลฺวตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตสา วิหฺรตฺติ เอวํ มุนิ
โนปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสุตํ มุเตสฺ วา. เตนาห ภควา

“อุทวินฺทุ ยถาปิ โปกฺกขเร, ปทุมเม วาริ ยถา น ลิมฺปติ

เอวํ มุนิ โนปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสุตํ มุเตสฺ วาติ.

โธโน น ทิ เตน มัลลฺวติ ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสุตํ มุเตสฺ วา,

นาถฺวเนน วิสฺสทฺธมิจฺฉติ, น ทิ สวาร์ชชติ โน วิวรัชชติ.

โธโน น ทิ เตน มัลลฺวติ ยทิทํ ทิฏฺฐสฺสุตํ มุเตสฺ วาติ:

โธโนติ โธนา วุจฺจติ บัลลฺวา; ยา บัลลฺวา, ปชานนา. ชฺ เปฯ

อโมโห ธมฺมวิจโย สัมมาทิฏฺฐิ. กิการณา โธนา วุจฺจติ บัลลฺวา;

ตาย บัลลฺวาย กายทฺทจฺจริตํ อุตฺตํจ โธตฺตํจ สลฺลโธตฺตํจ นิตฺโธตฺตํจ.

วิจฺทจฺจริตํ อุตฺตํจ โธตฺตํจ สลฺลโธตฺตํจ นิตฺโธตฺตํจ. มโนทฺทจฺจริตํ

อฺภูตฺตํจ โธตฺตํจ สลฺลโธตฺตํจ. นิตฺโธตฺตํจ. วาโค อฺภูโต จ โธโต จ สลฺลโธโต จ

วุดัตเต เหตุ ภควตา “อัสสัมมิตติ ภิกขเว มัลลวิตเมตัง, ชนัสสัสมิตติ
มัลลวิตเมตัง, ภวิสสันตติ มัลลวิตเมตัง, น ภวิสสันตติ มัลลวิตเมตัง,
รूपิ ภวิสสันตติ มัลลวิตเมตัง, อรูปิ ภวิสสันตติ มัลลวิตเมตัง, สลัณณ
ภวิสสันตติ มัลลวิตเมตัง, อสลัณณ ภวิสสันตติ มัลลวิตเมตัง, เนวลลัณณ
นาสลัณณ ภวิสสันตติ มัลลวิตเมตัง มัลลวิต ภิกขเว โรโค, มัลลวิต
คณโฑ, มัลลวิต สลัสส, มัลลวิต อุมัททโว; ตัสมา ตถ ภิกขเว
อัมมัลลมาเนน เจตสา วิหริสสามาติ, เอวံหิ वो ภิกขเว สิกขิ-
ตัพพนตติ โธโน น หิ เตन มัลลวิต ยทิตถิ ทิฏฐัจจุต มุเตสฺสุ วา.

นาถเณน วิสสุทธีมัจฉตติ: โธโน อัมมัลลเณน อสสุทธีมัจฉเณ
มิจฉาปฏิปทา ย อนิยยานิกปเณน อัมมัลลัตถิ สติปัญฺเณหิ อัมมัลลัตถิ
สम्मัมมปฺปาเนหิ อัมมัลลัตถิ อทธีปฺปาเทหิ อัมมัลลัตถิ อนทธีเยหิ อัมมัลลัตถิ
พลเหิ อัมมัลลัตถิ โพชฌนฺเคหิ อัมมัลลัตถิ อริยา อญฺเญจฺจิกกา มัคคา
สุทฺธิ วิสสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตติ วิมุตฺตติ ปริมุตฺตติ น อิจฺฉติ น อัสสลาหิยติ
น มัตถเณน น ปฺปเทติ น สมิชฺชนติ น อภิชฺชปฺปตฺติ นานเณน วิสสุทธีมัจฉตติ.

น หิ โส รัชชติ โน วิรัชชตติ: สัพเพ พาลปฺปุกฺขชนา รัชชันตติ, กัลลียาน-
ปฺปุกฺขชน อปฺปาทาย สัตต เสชา วิรัชชันตติ, อรหา เนว รัชชติ โน วิรัชชติ;
วิโรต ขยา ราคัสส วิตราคตฺตา ขยา โทสัสส วิตโทสตฺตา ขยา โมหัสส
วิทโมหตฺตา. โส วุฏฺฐจฺวาโส จินฺนจฺรโณ. ฯ เปฯ นตฺถิ ตัสส
ปฺนัพฺภโวติ น หิ โส รัชชติ โน วิรัชชติ. เตนาห ภควา

“โธโน นหิ เตน มัลลวิต ยทิตถิ ทิฏฐัจจุต มุเตสฺสุ วา,
นาถเณน วิสสุทธีมัจฉตติ, น หิ โส รัชชติ โน วิรัชชตติ.

ฉัฏฐะ โข ขาราสุตตันตักเทโส ฉัฏฐะ โยโต.

ลัตถิมอ ตีลลิมเมตเตยยลัตถินิเทโส.

เมถุนมนุยัตถัสส (อิจจาตัลมา ตีลลิมเมตเตยโย)
 วิมาตัง ฬรุหิ มาริต,
 สุตวา น ตว สาสนัง
 วิเวเก ลิกขิตามเส.

เมถุนมนุยัตถัสสาติ: เมถุนธัมโม นาม: โยโส ลัตถิมโม คามธัมโม
 วสธธัมโม ทฏฐจุลโล โหทกัณติโก รหัสโส ทัยทัยลมาบัตติ. กิการณา
 วุจจิต เมถุนธัมโม? อุกินัน รัตตานิ สารัตตานิ อวลลุตานิ ปริยญฺจิตานิ
 ปริยาทิณณจิตตานิ อุกินัน สทิสานิ ธัมโมติ; ตังการณา วุจจิต
 เมถุนธัมโม. ยดา อุกโ กสการกา เมถุนกาติ วุจจันติ, อุกโ
 ภาณนการกา เมถุนกาติ วุจจันติ, อุกโ ภัสสการกา เมถุนกาติ
 วุจจันติ, อุกโ วิวาทการกา เมถุนกาติ วุจจันติ, อุกโ อธิกรณการกา
 เมถุนกาติ วุจจันติ, อุกโ วาทีโน เมถุนกาติ วุจจันติ, อุกโ
 สลลุปกา เมถุนกาติ วุจจันติ; เหวเมว อุกินัน รัตตานิ สารัตตานิ
 อวลลุตานิ ปริยญฺจิตานิ ปริยาทิณณจิตตานิ อุกินัน สทิสานิ
 ธัมโมติ; ตังการณา วุจจิต เมถุนธัมโม. เมถุนมนุยัตถัสสาติ: เมถุนธัมโม
 ยุตตัสส ปยุตตัสส आयุตตัสส สมายุตตัสส ตัจจวิตตัสส ตัพพหุตตัสส
 ตัคครกัลล ตันนินนัสส ตปโปณัสส ตปป์ถารัสส ตทิมุตตัสส
 ตททธิปเตยยัสสาติ เมถุนมนุยัตถัสส.

อิจจาตัลมา ตีลลิม เมตเตยโยติ: อิจจาติ ปทลันธิ ปทลัสสัคโค
 ปทปาริปุริ อักขรสมวาโย พยัณชนลิลฺลิจฺจา ปทานุพฺพตทาเมต
 อิจจาติ. आयัลมาติ: ปยวณํ คุรวณํ สคารววณํ ลปป์ติลลวณเมต
 आयัลมาติ. ตีลลิมติ: ตัสส เถรัสส นามํ ลัชา สัมภวํ ปบฺบัตติ

โวหาโร นามิ นามกัมมิ นามเธยฺย นิรุตฺติ พยฺยชนฺ อภิลาโป.
เมตเตยฺโยติ: ตัสส เถรัสส โคตฺตํ สํชา สมฺมณฺวา บัณฺณตฺติ
โวหาโรติ อิจฺจายัสฺมา ตัสสโธ เมตเตยฺโย.

วิฆาตํ พฺรหฺมิ มาริสฺสาคิ: วิฆาตํ อุปฆาตํ บัณฺณํ ฆญฺญํ อุปัททวํ
อุปัสสํคํ พฺรหฺมิ อากิขฺ เทเสหิ บัณฺณวาเปหิ วิวร วิภชฺช อุตฺตานิโกโรหิ
ปกาสเสหิ. มาริสฺสาคิ: ปยฺวจนํ คุรวจนํ สคารวจนํ สัมปตฺติสฺสวจนเมตํ
มาริสฺสาคิ วิฆาตํ พฺรหฺมิ มาริสฺสา.

สุตฺวานฺ ตว สาสณฺนํติ: ตยฺหิ วจนํ พยฺยปฺปถํ เทสนํ อนุสิญฺจํ
สุตฺวา สุนิตฺวา อุกฺคหิตฺวา อุปรารยิตฺวา อุปัสสํกขยิตฺวาติ สุตฺวานฺ ตว สาสณฺ.

วิเวเก สิกฺขิสามเสติ: วิเวโกติ ตโย วิเวกา: กายวิเวโก,
จิตฺตวิเวโก, อุปธิวิเวโก.

กตโม กายวิเวโก ? อธิ ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสณาสณฺ ภาตติ อรณฺณํ
รุกฺขมฺลํ บัพฺพตํ กนฺทวํ คิริคฺคหํ สฺสณํ วณบัตถํ อพฺโพกาสํ ปลาลปฺลวชฺ.
กาเยน จ วิวิตฺโต วิหริติ: โส เอโก คัจฉตติ, เอโก ติจฺฉจติ,
เอโก นิสํสจติ, เอโก เสยฺยํ กัมเปติ, เอโก คามํ ปันนํทาย
ปวิสติ, เอโก ปฏิกกมตติ, เอโก รโห นิสํสจติ, เอโก จังกมํ
อธิญฺจจติ, เอโก จรติ, เอโก วิหริติ อธิยติ วัตตติ ปาเลติ
ยเปติ ยาเปติ; อยํ กายวิเวโก.

กตโม จิตฺตวิเวโก ? ปจฺมํ ฉานํ สมามันนํสัสสํ นีวรเณหิ จิตฺตํ
วิวิตฺตํ โหติ, ทฺติยํ ฉานํ สมามันนํสัสสํ วิตักกวิจาเรหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ
โหติ, ตติยํ ฉานํ สมามันนํสัสสํ ปัตติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, จตฺตมํ
ฉานํ สมามันนํสัสสํ สุขทุกฺขเหหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, อากาสานันฺวจายตนํ
สมามันนํสัสสํ รูปสํลยํ ปญฺชสํลยํ นานตฺตสํลยํ จิตฺตํ
วิวิตฺตํ โหติ, วิญฺญาณนฺวจายตนํ สมามันนํสัสสํ อากาสานันฺวจายตน-

สัณณาย จิตต์ วิวิตต์ โหติ, อากิณัจฉณายตณ สสมาบันนัสส
 วิณณานัจฉายตณสัณณาย จิตต์ วิวิตต์ โหติ, เนวสัณณานาสัณณายตณ
 สสมาบันนัสส อากิณัจฉณายตณสัณณาย จิตต์ วิวิตต์ โหติ, โสตา-
 บันนัสส ลักกายทัญญิยา วิจิกิณาย สัตถัพพัตตปรามาสา ทัญญานุสยา
 วิจิกิณานุสยา ตเทกัฏฐเจहि จ กิเลเสहि จิตต์ วิวิตต์ โหติ,
 สกทาคามิสส โอฬาริกา กามราคสัณโฆชนา ปฏินสัณโฆชนา
 โอฬาริกา กามราคานุสยา ปฏินานุสยา ตเทกัฏฐเจहि จ กิเลเสहि
 จิตต์ วิวิตต์ โหติ, อนาคามิสส อนุสทคตา กามราคสัณโฆชนา
 ปฏินสัณโฆชนา อนุสทคตา กามราคานุสยา ปฏินานุสยา ตเทกัฏฐเจहि
 จ กิเลเสहि จิตต์ วิวิตต์ โหติ, ขรโหโต รูปราคา อรูปราคา มานา
 อุตถัจจา อวิชชา ย มานานุสยา อวิชชานุสยา ตเทกัฏฐเจहि จ
 กิเลเสहि พหิทธาสัพพมิตเตहि จิตต์ วิวิตต์ โหติ; อญ จิตตวิเวโก.

กตโม อุปริวิเวโก ? อุปริ วุจันติ กิเลสา จ ชันธา จ อภิสัฆา
 จ. อุปริวิเวโก วุจันติ อมต นีฬพาน; โยโส สัพพสัฆารสมโธ,
 สัพพูปริปฏินิสสันคโค, ตณ्हักขโย, วิราโค, นิโรธ, นีฬพาน; อญ
 อุปริวิเวโก. กายวิเวโก จ รูปกัฏฐกายนัน เนกขัมมาภิตานัน,
 จิตตวิเวโก จ ปริสุทธรจิตตานัน ปรมไวทานัตตตานัน, อุปริวิเวโก จ
 นิรูปันน ปุคคณัน วิสัฆารคตานัน. วิเวเก ลักขิสามเสติ: โส เถโร
 ปกตียา ลักขิตลักโข. อปัจ ธัมมเทสนัน ยาจันโต เอวมาห
 “วิเวเก ลักขิสามเสติ. เตนาห เถโร ติสโส เมตเตยโย

“เมถุนมนุยัตตัสส (อิชัจยัสมา ติสโส เมตเตยโย)

วิฆาตัม พรุหิ มาริส,
 สุตวาน ตว สาสนัม
 วิเวเก ลักขิสามเส.

เมถุนมนุยุตตลล (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)

มุลลเต วาบี สาสน,
มีจฺฉา จ ปฏิปชฺชติ,
เขตํ ตลฺลํ อนาริย.

เมถุนมนุยุตตลลาคะ: เมถุนธมฺโม นามะ โย โส ขลลทมฺโม
คามธมฺโม วลลธมฺโม ทญฺจุลโล โขทกนฺตโก รหฺสฺโส ทวฺยทวฺยลมาบตฺติ.
กิกการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม? อุกินฺนํ รัตตานิ ลารตฺตานิ ขวลลฺลุตานํ
ปรียญฺจิตานํ ปรียาทินฺนจิตฺตานิ อุกินฺนํ ลทิสานํ ธมฺโมติ; ตํการณา
วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. ยถา อุกโ ภลลการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ,
อุกโ ภณฺทการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุกโ ภลลการกา เมถุนกาติ
วุจฺจนฺติ, อุกโ วิวาทการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุกโ อธิกรณการกา
เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุกโ วาทินิ เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุกโ ลลลาปกา
เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ; เหวเมว อุกินฺนํ รัตตานิ ลารตฺตานิ ขวลลฺลุตานํ
ปรียญฺจิตานํ ปรียาทินฺนจิตฺตานิ อุกินฺนํ ลทิสานํ ธมฺโมติ; ตํการณา
วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. เมถุนมนุยุตตลลาคะ: เมถุนธมฺโม ยุตตลล
ปยุตตลล อายุตตลล ลมายุตตลล ตจฺจวิตลล ตทฺทลลลล ตคฺครกฺลล
ตณฺณินฺนลล ตบฺบปณฺนลล ตบฺบพัการลล ตทลลตตลล ตทาธิปเตยฺยลลลล
เมถุนมนุยุตตลล. เมตฺเตยฺยาติ ภควา ตํ เถว โคตฺเตน อาลปติ.
ภควาติ คารวาริวงนํ. อปฺปํ ภคฺคราโคติ ภควา. ภคฺคโทโสติ ภควา.
ภคฺคโมโหติ ภควา. ภคฺคทญฺจุติ ภควา. ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา.
ภคฺคกเลโสติ ภควา. ภชฺชํ วิภชฺชํ ปฏฺฐภชฺชํ ธมฺมรตฺนนฺติ ภควา. ภวานํ
ชนฺตกรโติ ภควา. ภาวิตกาโยติ. ภาวิตลโล. ภาวิตจิตฺโต. ภาวิตบฺบโเวติ
ภควา. ภชฺชํ วา ภควา อธิภวณบตฺตานิ บันฺตานิ เลณาลนานิ
อปปลทฺททานิ อปปนิกฺโขลลานิ วิชนวาทานิ มนฺลลราทเลยฺยกานิ

ปฏิสลัฏฐานสารูปานันติ ภควา. ภาคี วา ภควา จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิ-
 ถานันปัจจยเกสัชชปริกขารานันติ ภควา. ภาคี วา ภควา อัตถธัมมัสส
 ธัมมัสส วิมุตติธัมมัสส อธิสัสส อธิจิตตัสส อธิปัลลวยาติ ภควา.
 ภาคี วา ภควา จตุนัน ฌานานัน จตุนัน อัมมปัลลवानัน จตุนัน
 อรูปสมะปัตตัตถันติ ภควา. ภาคี วา ภควา อัญจนัน วิโมกขานัน
 อัญจนัน อภิภายตนาณัน นวันัน อนุปัพพวิหารสมะปัตตัตถันติ ภควา.
 ภาคี วา ภควา ทสสันัน สัลลวภาวนานัน ทสสันัน กลินสมะปัตตัตถัน
 ฌานาปานสทธิสมะปัตตัตถียา อสุกสมะปัตตัตถียาติ ภควา. ภาคี วา
 ภควา จตุนัน สติปัฏฐานานัน จตุนัน สัมมัมมปธานานัน จตุนัน อธิธัมมปาทานัน
 บัณณัน ฌันทรียานัน บัณณัน พลาณัน สัตตัตถันัน โพชนังคานัน
 อริยัสส อัญจังกิณัสส มัคคัสสชาติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสสันัน
 ตถาคตพลาณัน จตุนัน เวลารัชชานัน จตุนัน ปฏิสัมภิทานัน ฌันณัน
 อภิณณานัน ฌันณัน พุทธธัมมานันติ ภควา. ภควาติ เนต นามัน
 มาตรา กต, น ปัตตรา กต, น ภาตตรา กต, น ภคินียา กต, น
 มิตตตามัจเจหิ กต, น ภาตติสาโลหิตเตหิ กต, น สมนพรัหมเณหิ
 กต, น เทวตาทิ กต, วิโมกขณัตถิกเมต พุทธานัน ภควันตนา
 โพธิยา มุเล สห สัพพัตถลุตตวานันตส ปฏิจาภา สัจฉิกา บัณณัตติ;
 ยทิท ภควาติ. เมตเตยยาติ ภควา.

มุสสเต วาปิ สาสณันติ : ทวีติ การเนหิ สาสณัน มุสสติ :
 ปริยัตติสาสณันมัม มุสสติ, ปฏิปัตติสาสณันมัม มุสสติ.

กตมัม ปริยัตติสาสณัน ? ยัม ตัสส ปรียาปฏฺฐ สุตตัม เคยยม เวยยากรณ
 คากา อุทานัน อิตวุตตกัม ชาฏากัม อัมมุตถัมมัม เวทลล; อิทัม ปริยัตติ-
 สาสณัน : ตัมมัม มุสสติ ปริมุสสติ ปริพาหิโร โหตีติ เอวัมมัม
 มุสสเต วาปิ สาสณัน.

กตมํ ปฏิบัติตัสสํ ? สัมมาปฏิบัติ, อนุโลมปฏิบัติ, อปฺยจ-
นิกปฏิบัติ, อเนกปฏิบัติ, ธรรมานุธรรมปฏิบัติ, กุสเลสุ ปฏิปการิตา,
อินทรีเยสุ คุตตทวารตา, โภขเน มัตตตณฺดา, ชาคริยานุโยโค,
สติสัมปชฺฉณํ, จัตตาโร สติบฺรจฺจํ, จัตตาโร สัมมปฺปธานา,
จัตตาโร อิทธิปปาธา, บัณฺฑิตทริยานิ, บัณฺฑิต พละนิ, ลัตต
โพชนังคา, อริโย อชฺชชฺชโค มัคโค; อิํ ปฏิบัติตัสสํ: ตมฺปิ
มุสฺสตี ปริมุสฺสตี, ปริพาหโร โหตีติ เอวํปิ มุสฺสเต วาปิ สาสนํ.

มิจฺฉา จ ปฏิบัตฺติ: ปาณมฺปิ หนตี, อทินฺนมฺปิ อาทียตี,
สันนิมฺปิ ฉินฺทตี, นิลโลบมฺปิ หรตี, เอกาทาริกมฺปิ กโรตี, ปริบฺนํ เณปิ
ติฏฺฐตี, ปเรทารมฺปิ คจฺจนตี, มุสาปิ ภณตีติ มิจฺฉา จ ปฏิบัตฺติ.

เอตํ ตัสฺมิ อนาริยนฺตี: เอตํ ตัสฺมิ ปุคฺคเล อนริยธมฺโม
พาลธมฺโม มุฬฺหิธมฺโม อปาลธมฺโม อมราวีกเขปธมฺโม; ยทิทํ
มิจฺฉา ปฏิปทาตี เอตํ ตัสฺมิ อนาริยํ. เตนาห ภควา

“เมถุนมฺมุยฺยตฺตัสส (เมตเตยฺยยาตี ภควา)

มุสฺสเต วาปิ สาสนํ,
มิจฺฉา จ ปฏิบัตฺติ,
เอตํ ตัสฺมิ อนาริยนฺตี.
เอโก ปุฬฺเพ จริตฺวาน
เมถุนํ โย นิเสวตี,
ยานํ ภันฺตว ตํ โลก,
หีนมาหุ ปุณฺณชฺชนํ.

เอโก ปุฬฺเพ จริตฺวานาตี: ทวีทิ การเณตี เอโก ปุฬฺเพ
จริตฺวาน: ปุฬฺพชฺชาลฺลิตาเตน วา, คณาววตฺตคฺคตฺเตน วา.

กถํ ปุฬฺพชฺชาลฺลิตาเตน เอโก ปุฬฺเพ จริตฺวาน ? ลัพพํ ชรราวาลปฺปิลิโพธ

ฉันทัตถวา ปุตตทารปติโพธ ฉันทัตถวา ภาติปติโพธ ฉันทัตถวา
 มิตตามัจฉปติโพธ ฉันทัตถวา สันนิธิปติโพธ ฉันทัตถวา เกสมัสสุ
 โธหาเรตถวา กาสายานิ วัตถานิ อัจฉาเทตถวา อคารัสมา อนคาริย
 บัพพชิตถวา อากิณฺณภาวํ อูปคฺคิตถวา เอโก จรติ วิหริติ อิริยติ
 วัตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เหวํ บัพพชฺชชาสฺสาเดเน เอโก
 ปุพฺเพ จริตฺวาน.

กถํ คณาววัสสคฺคตฺเตเน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน ? โส เหว
 บัพพชิตโต สมาโน เอโก อรัญญวนบัตถานิ บันตานิ เสนาสนานิ
 ปฏฺฐเสวติ อัมปัสสัทธานิ อัมปนิคฺโขธานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ
 ปฏฺฐิสฺสถานสารูปานิ. โส เอโก คัจฉติ, เอโก ติจฺฉติ, เอโก
 นิสีทติ, เอโก เสยฺยํ กัมเปติ, เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ,
 เอโก ปฏิกกมติ, เอโก รโท นิสีทติ, เอโก จังกมํ อธิจฺฉติ,
 เอโก จรติ, เอโก วิหริติ อิริยติ วัตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ;
 เหวํ คณาววัสสคฺคตฺเตเน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน.

เมถุนํ โย นิเสวตฺตี: เมถุนธัมโม นาม: โย โส อสทฺธัมโม.
 ๕ เปฯ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธัมโม. เมถุนํ โย นิเสวตฺตี. โส
 ขปนฺเนน สมเยเนน พุทฺธํ ธัมมํ สํวํ ลิกฺขํ มัจฉิกฺขาย ให้นายาวตฺตติถวา
 เมถุนธัมมํ เสวติ นิเสวติ สํเสวติ ปฏฺฐเสวตฺตี เมถุนํ โย นิเสวติ.

ยานํ ภันตํวํ ตํ โลเกติ: ยานํนํติ: หัตถิยานํ อัสสียานํ โคยานํ
 อชยานํ เมถนฺทกยานํ โอฏฺฐยานํ ขรยานํ ภันตํ อทฺธนํ อการิตํ
 อวินํตํ อุมฺปํตํ คณฺหาติ, วิสมํ ชาณุมฺบิ ปาสาณุมฺบิ อภิรุหติ,
 อารุหกัมบิ ภณฺชติ, ปปาเตบิ ปปตติ. ยถา ตํ ภันตํ ยานํ
 อทฺธนํ อการิตํ อวินํตํ อุมฺปํตํ คณฺหาติ; เหวเมว โส วิพฺภันตโก
 ภันตยานปฏฺฐาโก อุมฺปํตํ คณฺหาติ: มิจฺฉาทิฏฺฐิํ คณฺหาติ. ๕ เปฯ

มิจฺฉาสมาธิ คณฺหาติ. ยถา ตํ ภาณํ ยานํ อทฺถนํ อการิตํ
 อวินํตํ วิสมี ชาณมฺปิ ปาสาณมฺปิ อภิรุหติ; เหวเมว โส
 วิพฺภันตโก ภาณฺตยานปฏิภาโค วิสมี กายกัมมํ อภิรุหติ, วิสมี
 วจีกัมมํ อภิรุหติ, วิสมี มโนกัมมํ อภิรุหติ, วิสมี ปาณาติปาตํ
 อภิรุหติ, วิสมี อทินฺนาทานํ อภิรุหติ, วิสมี กาเมสุมิจฺฉาจารํ
 อภิรุหติ, วิสมี มุสาวาทํ อภิรุหติ. วิสมี บัสนํ วาจํ อภิรุหติ,
 วิสมี ฌรุตํ วาจํ อภิรุหติ, วิสมี สัมมปฺปปลาปํ อภิรุหติ, วิสมี
 อภิชฺฌนํ อภิรุหติ, วิสมี พยาปาทํ อภิรุหติ, วิสมี มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 อภิรุหติ, วิสเม สํชาเร อภิรุหติ, วิสเม บัณฺจํ กามकुณฺเณ อภิรุหติ,
 วิสเม นีวรเณ อภิรุหติ, ยถา ตํ ภาณํ ยานํ อทฺถนํ อการิตํ
 อวินํตํ อาโรหกัมมํ ภาณฺตติ; เหวเมว โส วิพฺภันตโก ภาณฺตยานปฏิภาโค
 นิรये อตฺตํ ภาณฺตติ, ติวฺจํ ฌานโยนิยา อตฺตํ ภาณฺตติ, บัดฺติวิสเย
 อตฺตํ ภาณฺตติ, มนุสฺสโลเก อตฺตํ ภาณฺตติ, เทวโลเก อตฺตํ
 ภาณฺตติ, ยถา ตํ ภาณํ ยานํ อทฺถนํ อการิตํ อวินํตํ ปปาเตยํ
 ปปตติ; เหวเมว โส วิพฺภันตโก ภาณฺตยานปฏิภาโค ชาตปฺปาตมฺหิยํ
 ปปตติ, ทราปฺปาตมฺหิยํ ปปตติ, พยาธปฺปาตมฺหิยํ ปปตติ, มรณปฺปาตมฺหิยํ
 ปปตติ, โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสปฺปาตมฺหิยํ ปปตติ. โลกเกติ:
 อปายโลเก ฯ เปว มนุสฺสโลเกติ ยานํ ภาณฺตํ ตํ โลเก.

หีนมาหุ ปุณฺณชนํติ: ปุณฺณชนาติ เกณฺตํ เณน ปุณฺณชนา? ปุณฺณเลเส
 ชเนนฺตติ ปุณฺณชนา. ปุณฺณอวิหตสํกกายทิวฺจํ ภาณํ ปุณฺณชนา. ปุณฺณสํตฺตารานํ
 มุขลํ โลกํ ภาณํ ปุณฺณชนา. ปุณฺณสํพัพฺพคตํ ภาณํ ปุณฺณชนา. ปุณฺณ
 นานาภิสํชาเรหิ อภิสํชโรนํติ ปุณฺณชนา. ปุณฺณนานาโอฆेหิ วุขํ ภาณํ
 ปุณฺณชนา. ปุณฺณนานาสนํตาเปหิ สันตํ บัณฺจํติ ปุณฺณชนา. ปุณฺณ

นานาปริฟ้าเหติ ปริวฺยหฺนัตถิ ปุณฺณชฺชา. ปุณฺณบัจจกามคฺคฺเคนสุ รัตตา
 คิตฺธา คธิตา มุจฺจिता อชฺโชนฺณานา ลคฺคฺคา ลคฺคฺคิตา ปลิพฺพุทฺธาติ
 ปุณฺณชฺชา. ปุณฺณ บัจฺจหิ นีวรฺณเหติ อวฺวตา นีวฺวตา โอนฺนฺวา บิหิตา
 ปฏิจฺฉินฺนา ปฏิกุชฺชิตาติ ปุณฺณชฺชา. หีนฺมาหุ ปุณฺณชฺชนฺนํติ: ปุณฺณชฺชนํ
 หีนํ นินฺนํ โอมกํ ลามกํ ชตฺตํกํ ปริตฺตํนํติ เอมมาหุ เอมมาหฺนํ
 เอมํ กณฺณนํติ เอมํ ภาณนํนํติ เอมํ ทิปยํนํติ เอมํ โวรฺหณนํนํติ หีนฺมาหุ
 ปุณฺณชฺชนํ. เตนาหุ ภควา

“เอโก ปุฬฺเพ จริตฺวาน เมณฺญํ โย นิเสวติ,
 ยานํ ภันตํวํ ตํ โสเก หีนฺมาหุ ปุณฺณชฺชนํนํติ.
 ยโส กิตฺตํ จ ยา ปุฬฺเพ หายเต วาปํ ตสฺส ลฺลา,
 เขตฺมํปํ ทิสฺวา ลิกฺกฺเขถ เมณฺญํ วิปฺปาทเว.

ยโส กิตฺตํ จ ยา ปุฬฺเพ หายเต วาปํ ตสฺส ลฺลาติ: กตโม
 ยโส? กตมา กิตฺติ? อเธกํจฺโจ ปุฬฺเพ สมนฺภาเว ลิกฺกฺกโต
 ครุกโต มานโต ปุชฺชิตโต อปจฺจิตโต ลากิ จีวรฺบิณฺฑปาตเสนาสนคฺคิลา-
 นบัจฺจยภสฺสชฺชปรีกฺขารานํ; อयํ ยโส.

กตมา กิตฺติ? อเธกํจฺโจ ปุฬฺเพ สมนฺภาเว กิตฺติวิณฺณกโต
 โหติ บิณฺฑิตโต วิยตฺโต เมธาวี พุทฺธสฺสโต จิตฺตํกํ กสิยานปฏฺภาโน,
 “สูตรัตถ์นัตถิโกติ วา, “วินยฺสโรติ วา, “ธมฺมกถิโกติ วา, “อวฺรณฺณโกติ
 วา, บิณฺฑิตปาตโกติ วา, “ปัสสูกุสิโกติ วา, “เตจฺจวริโกติ วา,
 ลปฺปาทนจาริโกติ วา, “ชลฺลปฺปจฺจนาภตฺติโกติ วา, “เนลฺลชฺชโกติ
 วา, “ยถาสันนตฺติโกติ วา, “ปจฺจิมลล ฌานนลล ลากิติ วา, “ทุติยลล
 ฌานนลล ลากิติ วา, “ตติยลล ฌานนลล ลากิติ วา, “จตฺตยลล
 ฌานนลล ลากิติ วา, “อากาสานนฺจายตนสฺมาภตฺติยา ลากิติ วา,
 “วิณฺณานนฺจายตนสฺมาภตฺติยา ลากิติ วา, “อากิณฺจยฺนายนน-

มาบัตติยา ลาภิตี วา, “เนวสัณณานาสัณณายตนสมาบัตติยา ลาภิตี
วา; อญิ กิตติ. ยโส กิตติ จ ยา ปุฬเพ หายเต วาปี ตัสส
สาติ: ตัสส อปเรน สมเยน พุทฺธิ ธัมมํ สัมมิ สิกฺขิ ปัจจิกฺขาย
ทีนายนวตฺติสส โส จ ยโส ลา จ กิตติ หายติ ปริหายติ
ปริวสฺสติ ปริปตติ อन्नฺธายติ วิมปลฺลชฺชตฺติ, ยโส กิตติ จ ยา ปุฬเพ
หายเต วาปี ตัสส ลา.

เอตัมปิ ทิสฺวา สิกฺขเณติ: เอตํ สัมมัตตวิมปลฺลตฺติ ทิสฺวา บัลลิสฺวา
ตฺถยิตฺวา ตฺริยิตฺวา วิภาวียิตฺวา วิภูตํ กิตฺวาติ เอตัมปิ ทิสฺวา.
สิกฺขเณติ: ติสฺโส สิกฺขา: อธิสฺสสิกฺขา, อธิจิตตสิกฺขา, อธิบัลลณาสิกฺขา.

กตมา อธิสฺสสิกฺขา? อธิ ภิกฺขุ สีสฺวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวสฺสโต
วิหริติ อจฺจารโคจรธัมมํนฺโน, อณุมตฺเตสฺสุ วักฺขเสสฺสุ ภยทลฺลสฺสว
สมาหยา สิกฺขติ สิกฺขาปเทสฺสุ; ชุทฺทโก สีสฺสิกฺขณฺโธ, มหฺนฺโธ
สีสฺสิกฺขณฺโธ, สีสฺส ปติภฺรจฺจา อาทิ จรณํ สยโม ลวโร มุขํ ปมุขํ
กฺกุสฺถานํ ธัมมานํ สมาบัตติยา; อญิ อธิสฺสสิกฺขา.

กตมา อธิจิตตสิกฺขา? อธิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺกุสเลหิ
ธัมเมหิ, สวตฺตักกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปิติสฺสํ ปจฺมํ ฉานนํ อุลลัมบิยฺช
วิหริติ, วิตักกวิจารานํ รูปสฺมา อชฺฉนฺตตํ สัมปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาว
อวตฺตักกํ อวิจารํ สมาริยํ ทฺติยํ ฉานนํ. ตติยํ ฉานนํ. จตุตฺตํ ฉานนํ
อุปลัมบิยฺช วิหริติ; อญิ อธิจิตตสิกฺขา.

กตมา อธิบัลลณาสิกฺขา? อธิ ภิกฺขุ บัลลณวา โหติ, อหฺยตฺตคามินิยา
บัลลณาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สัมมาทฺทกฺกชยคามินิยา;
โส “อิทํ ทฺทกฺกชณฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อญิ ทฺทกฺกชสมุทโยติ ยถาภูตํ
ปชานาติ, “อญิ ทฺทกฺกชโรโรติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อญิ ทฺทกฺกชโร-
ธคามินิ ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; “อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ

ปชานาติ, “อโย อาสวสมุทโยติ ยถากุตฺตํ ปชานาติ, “อโย อาสว-
 นิโรธติ ยถากุตฺตํ ปชานาติ, “อโย อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากุตฺตํ
 ปชานาติ; อโย อธิบฺบณาลิกขา. เมถุนธมฺโม นาม: โย โส
 อลฺลทธมฺโม. ขเปว ตํ การณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. เอตมฺปิ ทิสฺวา
 ลิกฺขเขต เมถุนํ วิปฺปหาตเวติ: เมถุนํลล ธมฺมํลล ปชานาย วูปสมาย
 ปฏิณฺสิลลคฺคาย ปฏิบฺลลิตฺถาย อธิลลิตมฺปิ ลิกฺกเขยฺย, อธิจิตตมฺปิ
 ลิกฺกเขยฺย, อธิบฺบณมฺปิ ลิกฺกเขยฺย. ติสฺโส ลิกฺกขา อาวัชเชนฺโต
 ลิกฺกเขยฺย, ชานนฺโต ลิกฺกเขยฺย; บัลลนฺโต ลิกฺกเขยฺย, บัจฺจเวกฺขนฺโต
 ลิกฺกเขยฺย, จิตฺตํ อธิวฺจฺหนฺโต ลิกฺกเขยฺย, ลิตฺถาย อธิมุจฺจนฺโต
 ลิกฺกเขยฺย, วิริยํ บคฺคณฺหนฺโต ลิกฺกเขยฺย, ลิตฺ อธิวฺจฺเปนฺโต ลิกฺกเขยฺย,
 จิตฺตํ สมหาหนฺโต ลิกฺกเขยฺย, บณฺณาย ปชานนฺโต ลิกฺกเขยฺย,
 อภิณฺเวยยํ อภิชานนฺโต ลิกฺกเขยฺย, ปริณฺเวยยํ ปริชานนฺโต
 ลิกฺกเขยฺย, ปหาตัพพํ ปชนฺโต ลิกฺกเขยฺย, ภาเวตัพพํ ภาเวนฺโต
 ลิกฺกเขยฺย, ลิจฺฉิกาตัพพํ ลิจฺฉิกโรนฺโต ลิกฺกเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย
 สમાทาย วัตเตยฺยติ เอตมฺปิ ทิสฺวา ลิกฺกเขต เมถุนํ วิปฺปหาตเว-

เตนาห ภควา

“ยโส กิตฺติ จ ยา ปุฬฺเพ หายเต วาปี ตลฺลิสฺสา,
 เอตมฺปิ ทิสฺวา ลิกฺกเขต เมถุนํ วิปฺปหาตเวติ.
 ลกฺกบฺเปหิ ปเรโต โส. กปฺโณ วิย ฌายติ,
 สุตฺวาน ปเรสํ นิคฺโขลล มํกุ โหติ ตถาวโร.

ลกฺกบฺเปหิ ปเรโต โส กปฺโณ วิย ฌายติติ: กามลกฺกบฺเป
 หยาปาทลกฺกบฺเป วิหิตาลกฺกบฺเป ทิวฺจิลกฺกบฺเป ฌญฺโง ปเรโต
 สโมหิตโต สมนฺนาคโต กปฺโณ วิย มนฺโต วิย โมมุโห วิย ฌายติ

บั้งฌายติ นิั้งฌายติ อั้งฌายติ. ยถา อุดฺดโก รุกขสาขาย มุสิก
 คมยมาโน ฌายติ บั้งฌายติ นิั้งฌายติ อั้งฌายติ; ยถา โกตฺถ
 นทีเตเร มัจเฌ คมยมาโน ฌายติ บั้งฌายติ นิั้งฌายติ อั้งฌายติ;
 ยถา วิลาโร สันนิธมฺมตฺตบั้งกเตเร มุสิก คมยมาโน ฌายติ บั้งฌายติ
 นิั้งฌายติ อั้งฌายติ; ยถา คัทรโก วหิจฺฉิโน สันนิธมฺมตฺตบั้งกเตเร
 ฌายติ บั้งฌายติ นิั้งฌายติ อั้งฌายติ; เหวเมว โส วิพภันตโก
 กามลักขเปณ พียาปาหลักขเปณ วิหีสลักขเปณ ทิฏฺฐิจลักขเปณ
 ญฺญโง ปเรโต สโมหิตो สมนํนาคโต กปโณ วีย มนํโท วีย โมมุโ
 วีย ฌายติ บั้งฌายติ นิั้งฌายติ อั้งฌายติ ลักขเปหิ ปเรโต
 โส กปโณ วีย ฌายติ.

สตุวา ปเรลฺ นิคฺไชลฺ มังกุ โหติ ตถาวโรติ ปเรลฺลนฺติ:
 อุกั้งฌายกา วา อากิริยา วา สมานุบั้งฌายกา วา สมานากิริยา
 วา มิตฺตา วา สันทิฏฺฐา วา สัมภัตฺตา วา สหยา วา
 โงเทนฺติ “ติลล เต โข อากุโส อลาภา, ติลล เต ทลลฺลํธ;
 ยํ ตวํ เหวรูปํ อุกัรํ สัตถารํ ลภิตฺวา เหว ลักขาเต ธมฺมวินเย
 บัพฺพชิตฺวา เหวรูปํ อริยคณํ ลภิตฺวา ธีนํลล เมณธมฺมํลล การณา
 พุทฺธํ ธมฺมํ ลักขํ บั้งจักขาย ธีนายาวัตฺโตลฺ. สัตถาปิ นาม
 เต นาโหล กุลเลสุ ธมฺเมสุ. หิริปิ นาม เต นาโหล กุลเลสุ
 ธมฺเมสุ. โอตตบั้งมบิ นาม เต นาโหล กุลเลสุ ธมฺเมสุ. วิริยบิ
 นาม เต นาโหล กุลเลสุ ธมฺเมสุ. สติปิ นาม เต นาโหล
 กุลเลสุ ธมฺเมสุ. บั้งฌาปิ นาม เต นาโหล กุลเลสุ ธมฺเมสุติ,
 เตลฺ วณํ พียปถํ เทสนํ อนุสิฏฺฐิจํ สตุวา สุนฺติวา อุดคฺเหตฺวา
 อุกัณยิตฺวา อุกลักขยิตฺวา มังกุ โหติ, บิฬิโต ฌักฺขิตโต พียตฺถโต
 โทมณํลลิตโต โหติ. ตถาวโรติ: ตถาวโร ตาหิโส ตลลลํจโ

ตัมปกาโร ตัมปฏิกาคโค, โย โส วิพกัณฺฑโกติ สุตฺวา ปเรสฺส
นิคฺคโมลฺลํ มังกุ ฺโหติ ตถาวโร. เตนาห ภควา

“ล็กัปปะเหติ ปเรโต โส กปโณ วีย ฉายติ,
สุตฺวา ปเรสฺส นิคฺคโมลฺลํ มังกุ ฺโหติ ตถาวโรติ.
อถ สัตถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโต,
เอส ชวัลลิสฺส มหาเคโธ โมลวชฺชํ ปคาหติ.

อถ สัตถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโตติ: อภาติ ปทลฺลนฺนิ
ปทลฺลนฺนํ ปทปาริปุริ อักขรสมวาโย พยัณฺชนลลิจฺจตา ปทานุပ္พตฺตาเมตฺถ
อภาติ. สัตถานีติ: ตีนิ สัตถานิ: กายลลิตํ, วจฺจลลิตํ, มโนลลิตํ.
ตวิธํ กายทฺทจฺจริตํ กายลลิตํ, จตฺตพฺพิธํ วจฺจทฺทจฺจริตํ วจฺจลลิตํ, ตวิธํ
มโนทฺทจฺจริตํ มโนลลิตํ. ปรวาเทหิ โจทิโตติ: อุมฺมชฺชฌายเกหิ วา
อาจริยเกหิ วา สมานุมชฺชฌายเกหิ วา สมานาจริยเกหิ วา มิตฺเตหิ
วา สันนิจฺญาเจหิ วา สัมมกตฺเตหิ วา สทาเยหิ วา โจทิโต สัมปชานมฺหสา
ภาสติ “อภโรโต อหํ ภันเต อโหสิ บัพฺพชฺชาย. มาตา เม ไปเสตฺถัพพา,
เตนํมฺหิ วิพกัณฺฑโกติ ภณติ. “ปิตา เม ไปเสตฺถัพพะ, เตนํมฺหิ
วิพกัณฺฑโกติ ภณติ. ภาตา เม ไปเสตฺถัพพะ. ภคินี เม ไปเสตฺถัพพา.
ปุตฺโต เม ไปเสตฺถัพพะ. ธิดา เม ไปเสตฺถัพพา. มิตฺตา เม
ไปเสตฺถัพพา. อมฺมจฺจา เม ไปเสตฺถัพพา. ฌาตกา เม ไปเสตฺถัพพา.
ฌาตีสาลโหิตา เม ไปเสตฺถัพพา, เตนํมฺหิ วิพกัณฺฑโกติ ภณติ
วจฺจลลิตํ กโรติ ชเนติ สลฺลชเนติ นีพฺพตฺเตติ อภินีพฺพตฺเตตฺติ อถ
ลลิตานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโต.

เอส ชวัลลิสฺส มหาเคโธติ: เอโส โข ชลลิสฺส มหาเคโธ, มหาวนํ,
มหาคณฺณ, มหากัณฺธโร, มหาวิสโม, มหากุญฺโฆ, มหาบังโก,
มหาปฺลโป, มหาปฺลโฟ, มหาพฺพนฺณ; ยถิทํ สัมปชานมฺหสาวาเทติ

เฮล ชั้วลล มหาเคโธ.

โมลวชช ปคาหตติ โมลวชช วุจจติ มุสวาโต. อีเรกัจโจ สกัคคโต
 วา ปรัลัคคโต วา ภาตัมชณัคคโต วา ปุคัมชณัคคโต วา
 ราชกุลมชณัคคโต วา อภินโต สักขิปุญ्ञโจ “เอहि โก ปุริส. ย
 ชานาลิ ตัม วเทหิติ. โส อชานัม วา อาห “ชานามิติ, ชานัม วา
 อาห “น ชานามิติ; อปัสสิ วา อาห “บัสสาลมิติ, บัสสิ วา อาห
 “น บัสสาลมิติ อิติ อตตเหตุ วา ปเรเหตุ วา อามิสกิลัจจิกขเหตุ
 วา สัมปชานมุสา ภาสติ; อิทัง วุจจติ โมลวชช. อปัจ จัหาการเห
 มุสวาโต โหติ: ปุพเพวลล โหติ “มุสา ภณิสสันติ, ภณันตัสสิ
 โหติ “มุสา ภณามิติ, ภณิตัสสิ โหติ “มุสา มยา ภณิตันติ; อิมเห
 จัหาการเห มุสวาโต โหติ. อปัจ จตุการเห. บัจจการเห.
 ทการเห. สัตตการเห. อญ्ञการเห มุสวาโต โหติ:
 ปุพเพวลล โหติ “มุสา ภณิสสันติ, ภณันตัสสิ โหติ “มุสา
 ภณามิติ, ภณิตัสสิ โหติ “มุสา มยา ภณิตันติ; วินายา วิญ्ञี
 วินายา ชนตี วินายา วุจ วิชชา สลลว วิชชา ภาว อิมเห
 อญ्ञการเห มุสวาโต โหติ. โมลวชช ปคาหตติ: โมลวชช
 ปคาหติ โอคาคติ อชโลคาคติ ปวิสตี โมลวชช ปคาหติ.
 เตนหา ภควา

“อถ สัตถานิ กุรุเต	ปรวาเทหิ โจทิตะ,
เฮล ชั้วลล มหาเคโธ,	โมลวชช ปคาหตติ.
บัจจติโตติ สัมมวาทะ	เอกขริย อญ्ञีโต
อถาปิ เมตเตน ยุตโต	มัตถิโว ปริกาสติ.

บัจจติโตติ สัมมวาทะ: อีเรกัจโจ ปุพเพ สมนภาเว กิตติวัณ
 ณาโต โหติ บัจจติโต วิยัตโต เมธาวี พหุสสุโต จิตตกถ

กัถยานนปติภาณ, “สุดตณฺตีโกติ วา, “วินยสโรติ วา, “ธมฺมกโกติ
จา. ฯ เปฯ “เนวสํวณานาสํวณายตนสมาปตฺติยา ลาภํติ วา; เหว
ฉาโต โหติ สํวณาโต สมนํวณาโตติ บัณฺฑิตโตติ สมนํวณาโต.

เอกจริย อธิฐจิโตติ: ทวี่ การเนหิ เอกจริย อธิฐจิโต:
มัพพัชชาดำเตน วา, คณาวลลัคคัตเตน วา.

กถิ บัณฑิตชาลชาเตน เอกจริย อธิจติโต ? ลัทธิ ฆราวาส-
ติโพธิ นิทิตวา. ฯ เปฯ เหว บัณฑิตชาลชาเตน เอกจริย อธิจติโต.

กถิ คณาวาลัสสัคคัตเตเน เอกจริยํ อธิวัจจิโต ? โส เขว
 มัพพิชชิตो สมานो เอโก อธิर्वณนบัตตานิ มัตตานิ. ฯ เปฯ เขว
 คณาวาลัสสัคคัตเตเน เอกจริยํ อธิวัจจิโตติ เอกจริยํ อธิวัจจิโต.

อดาบี เมอเน ยุดโตติ : เมอนธัมโม นาม : โย โส อลัทธิธัมโม.
 ๒. เปฯ ตการณา วุจจิต เมอนธัมโม. อดาบี เมอเน ยุดโตติ โส
 อปรเน สมเยน พุทธิ ธัมมัม ลักขํ บัจจักขาย ให้นายาวัตติตฺวา
 เมอนธัมเม ยุดโต ปยัตโต อายัตโต สมายัตโตติ อดาบี เมอเน ยุดโต.

มันโทว ปริกัลลิตติ: กปโณ วีย โมมุโห วีย กัลลิตติ
 ปริกัลลิตติ ปริกัลลิตติ, ปาณัมบี หนติ, อทินันัมบี อาทียติ, ลันธัมบี
 ฌินทติ, นิลโลบัมบี หรติ, เอกาควริกัมบี กโรติ, ปริบันเลบี
 ตัญจติ ปรหารัมบี คัจฉติ, มุลาบี ภณติ, เอมัมบี กัลลิตติ ปริกัลลิตติ
 ปริกัลลิตติ. ตเมเน ราชานอ คเหตุว่า วิวิธา กัมมการณา กาเรนตี:
 กลาหิบี ตาเพณตี, เวตเตหิบี ตาเพณตี, อัทธมทณฺฑเกหิบี ตาเพณตี,
 หัตถัมบี ฌินทฺณตี, ปาทัมบี ฌินทฺณตี, หัตถปาทัมบี ฌินทฺณตี,
 กณฺณณัมบี ฌินทฺณตี, นาถัมบี ฌินทฺณตี, กณฺณณนาถัมบี ฌินทฺณตี,
 วิลลิตถาณิกัมบี กโรนตี, ลัมมณฺฑิกัมบี กโรนตี, ราหุขัมบี กโรนตี,
 โชติมาณิกัมบี กโรนตี, หัตถบชฺโชติกัมบี กโรนตี, เอรกวตฺติกัมบี

กโรนัตติ, จิรกวาสิกัมมบี กโรนัตติ, เอณเณยยักัมมบี กโรนัตติ,
 พฬิมลิกัมมบี กโรนัตติ, กหาปนิกัมมบี กโรนัตติ, ขาราสัจฉิกัมมบี
 กโรนัตติ, ปลิขปวิวัตติกัมมบี กโรนัตติ, ปลาลาญิกัมมบี กโรนัตติ, ตัตเตน
 บี เตเลน โอลิณัจฉัตติ, สุนเขหิบี ขาหาเปณัตติ, ชีวันตัมมบี สูลเ
 ขุตตาเสณัตติ, อดินาบี สีสันนิทตติ; เอวัมมบี กิสสตี ปริกิสสตี
 ปริกิลิสสตี. อถวา กามตณ्हาย อภิกุโต ปริยาทิกณ्हจัตโต โภเค
 ปริเยสสันโต นาวาย มหาสมุททัง บักขันตติ, สัตถัสส ปุรักขโต
 อุน्हัสส ปุรักขโต ทสมกสวาตาดปัสสิวปัสสัมมัสเสหิ วิสสมาโน ขุบบีปาสา
 ยปิยมาโน คัมพ คัจฉตติ, ตักโกถ คัจฉตติ, ตักกิลิ คัจฉตติ,
 กาลมุข คัจฉตติ, มรณปาร คัจฉตติ, เวสุงค คัจฉตติ, เวราปถ
 คัจฉตติ, ขว คัจฉตติ; กมล คัจฉตติ, วังก คัจฉตติ, เอฬิวักทณ
 คัจฉตติ, สวณณญ คัจฉตติ, สวณณญ คัจฉตติ, ตัมพปณณ คัจฉตติ,
 สุปปาร คัจฉตติ, ภวก คัจฉตติ, สุวัธ คัจฉตติ, อังคเนก คัจฉตติ,
 คังคณ คัจฉตติ, ปรมคังคณ คัจฉตติ, โยน คัจฉตติ, มิน คัจฉตติ,
 อลลลันท คัจฉตติ, มรณันตาร คัจฉตติ, ชันณูปถ คัจฉตติ, อชปถ
 คัจฉตติ, เมณทปถ คัจฉตติ, ลังกปถ คัจฉตติ, นัตตปถ คัจฉตติ,
 ขลปถ คัจฉตติ, ลกณปถ คัจฉตติ, มูลิกปถ คัจฉตติ, ทริปถ
 คัจฉตติ, เจตตาร คัจฉตติ; เอวัมมบี กิสสตี ปริกิสสตี ปริกิลิสสตี,
 ปริเยสสันโต น ลภติ, อลาภมูลกัมมบี ทุกขโทมนัสส ปฏิสเวเทติ;
 เอวัมมบี กิสสตี ปริกิสสตี ปริกิลิสสตี. ปริเยสสันโต ลภติ, ลัทธา
 จ ขารักขมูลกัมมบี ทุกขโทมนัสส ปฏิสเวเทติ “กีนติ เม โภเค
 เนว ราชานो हरेयुं, न जोरा हरेयुं, न अक्षि च हरेयुं,
 न अग्रे व हरेयुं, न अपि या थायाथा हरेयुं, तस्स एव

รักษโต โคปยโต โกคา วิปัลลัชนันติ, วิปัลโยคมุลกัมบี ทุกขโหมนัสส์
ปฏิสลเวเทติ; เอวัมบี กิสลลติ ปริกิสลลติ ปริกิลลิสลลติ อถาบี เมถุน
ยุตโต มั่นโหว ปริกิสลลติ. เตนาห ภควา

“บัตติโตติ สมันวาโต เอกจริย อธิฏฐิตโต
อถาบี เมถุน ยุตโต มั่นโหว ปริกิลลิตติ.
เอตมาทึนวั ฌัตวา มุนิ ปุพฺผาปเร อธิ
เอกจริย ทฬัทธิ กยรา, น นิเสเวถ เมถุน.

เอตมาทึนวั ฌัตวา มุนิ ปุพฺผาปเร อธิธาติ: เอตณฺตี: ปุพฺเพ
สมนภาเว ยโส จ กิตติ จ, อปรภาเค พุทฺธ อัมม ลัมภ ลักข
บัจจกขาเย ทัณยาวัตถัสส อโย จ อกิตติ จ, เอต สัมปัตติวา-
ปัตติ ฌัตวา ฌานิตวา ตลยิตวา ตริยิตวา วิภาวียิตวา วิภูต กัตวา
มุนีติ: โมน วุจฺจติ ฌาณ; ยา บันวา ปชานนา. ฯ เปฯ สังคชาลมติจ
โส มุนิ. อธิธาติ: อิมิสฺสา ทิฏฐิยา อิมิสฺสา ชันติยา อิมิสฺสา
รุจิยา อิมิสฺม อาทาเย อิมิสฺม อัมเม อิมิสฺม วินเย อิมิสฺม
อัมมวินเย อิมิสฺม ปาวจเน อิมิสฺม พหิมจริเย อิมิสฺม สัตถุสสาเส
อิมิสฺม อตฺตภาเว อิมิสฺม มนุสฺสโลเกติ เอตมาทึนวั ฌัตวา มุนิ
ปุพฺผาปเร อธิ.

เอกจริย ทฬัทธิ กยราติ: ทฬัทธิ การณเหติ เอกจริย ทฬัทธิ
กเรยฺย: ปัพพชฺชาลฺลชาเตน วา, คณาวาลลลคฺคตฺเตน วา.

กถํ ปัพพชฺชาลฺลชาเตน เอกจริย ทฬัทธิ กเรยฺย? สัพพ
ขรวาสปฺปิโธ ฉินฺทิตวา ปตฺตทวารปฺปิโธ ฉินฺทิตวา ฌาติปฺปิโธ
ฉินฺทิตวา มิตฺตามจฺจปฺปิโธ ฉินฺทิตวา สันนิธิปฺปิโธ ฉินฺทิตวา
เกสมัสฺส อโหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อาคารัสฺมา
อนคารยํ ปัพพชิตฺวา อากิณฺจณภาวํ อุปันตฺวา เอโก จเรยฺย

วิหเรยฺย อิริเยยฺย วัตเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย; เหว
บัพพะชชาลฺลาเตน เอกจริยํ ทัพพี กเรยฺย.

กถํ คณาววตฺถัสสัคคัตถะเน เอกจริยํ ทัพพี กเรยฺย ? โส เหว
บัพพะชโต สมานเ อโก อรัญญวนบัตถานิ บันฑานิ เสนาสนานิ
ปฏิสเทเวยฺย อัมปลัทธานิ อัมปนิคฺไชยานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ
ปฏิสถฺลลนสารูปานิ. โส อโก คัจฉะยฺย, อโก ติฏฐะยฺย, อโก
นิสฺสเทยฺย, อโก เสยฺย กัมเปยฺย, อโก คามํ บันฑิทยายํ ปวิเสยฺย,
อโก ปฏิกกเมยฺย, อโก รโห นิสฺสเทยฺย, อโก จังกมํ
อริฏฐะยฺย, อโก จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วัตเตยฺย ปาเลยฺย
ยเปยฺย ยาเปยฺย; เหว คณาววตฺถัสสัคคัตถะเน เอกจริยํ ทัพพี
กเรยฺยชาติ: เอกจริยํ ทัพพี กเรยฺย, ติณํ กเรยฺย. ทัพพีหสสมาทาโน
อัสสํ อวัฏฺฐจิตสสมาทาโน กุลลเสฏฺฐํ ธัมมเสฏฺฐิตํ เอกจริยํ ทัพพี กยิรา
น นิสฺสเวถ เมถุนํ. เตนาท ภาควา

“เขตมัทถินวํ วัตฺวา	มุนิ ปุทฺธปาปเร อธิ
เอกจริยํ ทัพพี กยิรา,	น นิสฺสเวถ เมถุนันติ.
วิเวกัณเณว ลิกฺขเขต,	เขตทริยานมุตตมํ.
เตน เสฏฺฐโ จ น มัณเเบถ,	ส เว นิพฺพานสันติเก.

วิเวกัณเณว ลิกฺขเขตติ วิเวโกติ: ตโย วิเวกา: กายวิเวโก,
จิตตวิเวโก, อูปธิวิเวโก.

กถโม กายวิเวโก ? ะเปฯ อยํ อูปธิวิเวโก. กายวิเวโก จ
รูปกัฏฐจกายนํ เนกขัมมภากริตานํ, จิตตวิเวโก จ ปริสัทธจิตตานํ
ปรมโวทานบัตถานํ, อูปธิวิเวโก จ นิรปุณฺณํ ปุคฺคลนํ วิลลขารคตฺตานํ.
ลิกฺขชาติ: ติสฺโส ลิกฺขา: อธิสฺสิลลิกฺขา, อธิจิตตลิกฺขา, อธิบับบาลิกฺขา.
ะเปฯ อยํ อธิบับบาลิกฺขา. วิเวกัณเณว ลิกฺขเขตติ: วิเวกัณเณว

ลิกค์เขยัย อาจเรยัย สมาจเรยัย สมาทาย วัดเตยยาติ วิเวกัณเภาว ลิกค์เขต.

เอตทริยานมุตตมัตถิ อริยา วุจันตี พุทธา จ พุทธสาวกา จ
บัจเจกพุทธา จ; อริยานิ เอตติ อคัคคิ เสฏฺฐิ วิเสฏฺฐิ ปาโมกข์
อุตฺตมัม ปาวริ, ยทิท วิเวกจริยาติ เอตทริยานมุตตมัม.

เตน เสฏฺฐิโจ น มัคคเภาวาทิ: ตาย วิเวกจริยาย อุณฺณตํ น
กเรยัย, อุณฺณมํ น กเรยัย, มานํ น กเรยัย, ถัมภํ น กเรยัย,
น เตน มานํ ชเนยัย, ทัณฺณํ น กเรยัย, น เตน ถักฺโข อัสส
ปัตตักโข ปัคคหิตสโรติ เตน เสฏฺฐิโจ น มัคคเภาว.

ส เว นิพพานสันติเกติ: โส นิพพานัสส สันติเก สามันตา
อาสันเน อวิทุเร อุปักฺกัเจติ ส เว นิพพานสันติเก. เตนาห ภควา

“วิเวกัณเภาว ลิกค์เขต, เอตทริยานมุตตมัม.

เตน เสฏฺฐิโจ น มัคคเภาว, ส เว นิพพานสันติเกติ.

วิตตัสส มุนิโน จรโต กาเมสุ อนเปกฺกิโน

โอบยติณณัสส ปิหยนฺติ กาเมสุ คคิตา ปชา.

วิตตัสส มุนิโน จรโตติ วิตตัสสาติ: วิตตัสส วิวิตตัสส ปวิวิตตัสส
กายทฺจจรีเตน วิตตัสส วิวิตตัสส ปวิวิตตัสส วจฺทฺจจรีเตน. มโนทฺจ-
จรีเตน. ราเคน. โทเสน. โมเหณ. โกเณ. อุปนาเหณ. มกฺกเณ.
ปฬาสเณ. อัสสาเย. มัจฉริเยน. มายาย. ล้าเจยเยน. ถัมภเณ.
สารัมภเณ. มาเนน. อติมานเณ. มเทน. ปมาเทน. สัพพกเลเสหิ.
สัพพทฺจจรีเตหิ. สัพพทฺรเณหิ. สัพพปรีฬาสเณหิ. สัพพสันตปาเปหิ. สัพพากุล-
ลาภิสฺสาเณหิ วิตตัสส วิวิตตัสส ปวิวิตตัสส. มุนิโนติ: โมนํ วุจฺจติ
ฉานนํ; ยา บัณฺเฑา ปชานนา. ะเปะ ลังคชาลมตฺตจฺจ โส มุนิ.
จรโตติ: จรโต วิหรโต อิริยโต วิตฺตโต ปาลยโต ยปยโต ยายโตติ
วิตตัสส มุนิโน จรโต. กาเมสุ อนเปกฺกิโนติ กามาติ อุทานโต

เทวี กามา : วัตถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ข เปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ
 วัตถุกามา. ข เปฯ อิมะ วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. วัตถูกาเม ปริชาเนตฺวา
 กิเลสกาเม ปหาเย ปชิตฺตฺวา วิเนหิตฺตฺวา พฺยັນตฺกิริตฺวา อนภาว
 คมิตฺตฺวา กาเมสุ อนเปกฺกขวา จัตตกาโม วันตฺตกาโม มุตตกาโม ปหีนกาโม
 ปฏฺยนิสฺสํวฺจกาโม วิตฺตราโค วันตฺตราโค มุตตฺตราโค ปหีนฺตราโค ปฏฺยนิส-
 สํวฺจฺตราโค นิจฺจนาโต นิพฺพนาโต สํวิทฺตนาโต สุขปฏฺยลเวทึ พหฺมมฺภูเตน
 อุตฺตมฺมา วิหเรตฺติ กาเมสุ อนเปกฺกขโน.

โสมมิตฺตนิสฺสํ มหฺยันฺติ กาเมสุ คคิตฺตา ปชาต : ปชาต
 สัตตาริชาต. ปชา กาเมสุ รัตตํ คคิตฺตา คคิตฺตา มุจฺจนฺติ อัสสโมบันฺนา ลคฺคคา
 ลคฺคคิตฺตา ปลิพฺพคิตฺตา, ตา กาโมมฺมิตฺตนิสฺสํ ภวามฺมิตฺตนิสฺสํ ภิญฺโงมฺมิตฺตนิสฺสํ
 อวิชฺโชมฺมิตฺตนิสฺสํ สัพฺพสํขารปฺปตฺตนิสฺสํ อุตฺตนิสฺสํ นิติตฺตนิสฺสํ
 อตฺตกัณตฺตนิสฺสํ สมตฺตกัณตฺตนิสฺสํ วิตฺตนิสฺสํ ปารคตฺตนิสฺสํ ปารมฺมัตตนิสฺสํ
 อเนกคตฺตนิสฺสํ อนตฺตมฺมัตตนิสฺสํ โภจคตฺตนิสฺสํ โภจมฺมัตตนิสฺสํ ปริยเนตคตฺตนิสฺสํ
 ปริยเนตมฺมัตตนิสฺสํ ไวสาณคตฺตนิสฺสํ ไวสาณมฺมัตตนิสฺสํ ตาณคตฺตนิสฺสํ ตาณมฺมัตตนิสฺสํ
 เลณคตฺตนิสฺสํ เลณมฺมัตตนิสฺสํ สวณคตฺตนิสฺสํ สวณมฺมัตตนิสฺสํ อภยคตฺตนิสฺสํ
 อภยมฺมัตตนิสฺสํ อจฺจุตคตฺตนิสฺสํ อจฺจุตมฺมัตตนิสฺสํ อมตคตฺตนิสฺสํ อมตมฺมัตตนิสฺสํ
 นิพฺพานคตฺตนิสฺสํ นิพฺพานมฺมัตตนิสฺสํ อจฺจนฺติ สาทิยณฺติ มตฺตยณฺติ มหฺยณฺติ
 อภิชฺฌณฺติ. ยถา อินายิกา อานนฺตํ มตฺตเณตฺติ มหฺยณฺติ; ยถา
 อาพาธิกา อาโรคฺยํ มตฺตเณตฺติ มหฺยณฺติ; ยถา พนฺธณพนฺธนา
 พนฺธณโมกฺขํ มตฺตเณตฺติ มหฺยณฺติ; ยถา ทาสา ภาวฺชิลฺลํ มตฺตเณตฺติ
 มหฺยณฺติ; ยถา กัณตาริชาตํ บัณฺธนํ เชนฺตมฺมํ มตฺตเณตฺติ
 มหฺยณฺติ; เหวเมว ปชา กาเมสุ รัตตํ คคิตฺตา คคิตฺตา มุจฺจนฺติ
 อัสสโมบันฺนา ลคฺคคา ลคฺคคิตฺตา ปลิพฺพคิตฺตา, ตา กาโมมฺมิตฺตนิสฺสํ
 ภวามฺมิตฺตนิสฺสํ. ข เปฯ นิพฺพานคตฺตนิสฺสํ นิพฺพานมฺมัตตนิสฺสํ อจฺจนฺติ

สาทิยันติ บัตถยันติ ปิหยันติ อภิขัมบันตติ โอบตติณฺณสฺส ปิหยันติ
กาเมสุ คริตา ปชา. เตนนาห ภควา

“วิตถัสส มุณีโน จรโต กาเมสุ อนเปกฺกชินโน
โอบตติณฺณสฺส ปิหยันติ กาเมสุ คริตา ปชาติ.
ลัตถโม ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิจโต.

อฏฺฐิจโม ปฐุรสุตฺตนิทฺเทโส.

อิเธว สุทฺธิ อิติ วาทิยันติ,
นาคฺเคสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ.
ย นิลลิตา ตตถ สุภาวทานา,
บัจเจกสฺสเจสุ ปญฺญ นิวิฏฺฐา.

อิเธว สุทฺธิ อิติ วาทิยันตติ: อธิ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ
มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ วทฺนติ กเถณติ ภณฺณติ ที่ปยฺณติ ไวหรณฺติ
“ลัสสโต โลโก, อิทเมว สัจจํ; โมฆมัลลณฺณติ, สุทฺธิ วิสุทฺธิ
ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ วทฺนติ กเถณติ ภณฺณติ ที่ปยฺณติ
ไวหรณฺติ “อัสสสโต โลโก. อนันตวา โลโก. อนันตวา โลโก. ตํ
ชิวํ ตํ สรีรํ. อลฺลณํ ชิวํ อลฺลณํ สรีรํ. โหติ ตถาคโต ปรัมฺมรณา.
น โหติ ตถาคโต ปรัมฺมรณา. โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
ปรัมฺมรณา. เนา โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรัมฺมรณา, อิทเมว
สัจจํ; โมฆมัลลณฺณติ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ
ปริมุตฺติ วทฺนติ กเถณติ ภณฺณติ ที่ปยฺณติ ไวหรณฺตติ อิเธว สุทฺธิ
อิติ วาทิยันติ.

นาคฺเคสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุติ: อตฺตโน ลัตถาริ ธมฺมิกฺขานํ
คณํ ทิฏฺฐิจํ ปฏฺฐิบทํ มัคคํ จเปตฺวา ลัพเพ ปาวาเท ขิยฺณติ

อุกัขิบันตี ปริกัขิบันตี “โส สัตถา น สัพพัณฺณ, ธัมโม น
สวากขาโต, คโณ น สุปฏิบันโน, ทิฏฺฐิ น ภทฺธิกา, ปฏิปทา
น สุปลนฺตตา, มัคโค น นิยฺยานิโก; นัตถेตฺถ สุกฺโข वा,
วิสุทฺธิ वा, ปริสุทฺธิ वा, มุตฺติ वा, วิมุตฺติ वा, ปริมุตฺติ वा;
นัตถेตฺถ สขฺฉนฺตี वा, วิสขฺฉนฺตี वा, ปริสขฺฉนฺตี वा, มุจฺฉนฺตี
วา, วิมุจฺฉนฺตี वा, ปริมุจฺฉนฺตี वा, ธีนา นิธีนา โสมกา ลามกา
ชตฺถกา ปริตฺตาทิ, เขวมาหฺสุ เขว กณฺเณติ เขว ภณฺณตี เขว
ทีปยฺนตี เขว โวหรณฺตีติ นาลฺเบสุ ธัมเมสุ วิสุทฺธิมาหุ.

ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สภาวทานาติ: ยํ สัตถาริ ธัมมิกขานํ คนฺนิ
ทิฏฺฐิ ปฏิปทํ มัคคํ นิสฺสิตา สันนิสฺสิตา อัถลีนํ อุปคตา อັชฺโณสฺสิตา
อิมุตฺตา. ตตฺถาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ชนฺติยา สกาย รุจิยา
สกาย ลทฺธิยา. สภาวทานาติ: สภาวทา โสภณวาทา ปณฺธิตวาทา
ธรรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลักขณวาทา การณวาทา จานวาทา
สกาย ลทฺธิยาติ ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สภาวทานา.

ปัจเจกสัจฺเจสุ ปุณฺณ นิวิฏฺฐาติ: ปุณฺณ สมณพราหฺมณา
ปุณฺณปัจเจกสัจฺเจสุ นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐिता อัถลีนํ อุปคตา
อັชฺโณสฺสิตา อิมุตฺตา “สัสสโต โลโก, อิทเมว สัจฺจ;
โมขมัลลวณฺตี, นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐिता อัถลีนํ อุปคตา อັชฺโณสฺสิตา
อิมุตฺตา, “อัถลีสสโต โลโก. ะเปฯ เมว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมมรณา, อิทเมว สัจฺจ; โมขมัลลวณฺตี, นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐिता
อัถลีนํ อุปคตา อັชฺโณสฺสิตา อิมุตฺตาติ ปัจเจกสัจฺเจสุ ปุณฺณนิวิฏฺฐา.
เตนาห ภควา.

“อิเธว สุกฺโข ชิตี วาทิยฺนตี,
นาลฺเบสุ ธัมเมสุ วิสุทฺธิมาหุ.

ยํ นิสฺสิดา ตตฺถ สุภาวทานา
 บัจฺเจกสฺสํเจสุ ปุณฺณ นิวิฐฺจาติ.
 เต วาทกามา ปริสฺสํ วิคฺยฺห
 พาลํ ทฬฺหํติ มิณฺฑุ อํลฺลวํลฺลวํ,
 วทฺหํติ เต อํลฺลวสิดา กโณชฺชํ,
 ปลสฺสกามา กุสลาทานา.

เต วาทกามา ปริสฺสํ วิคฺยฺหาติ: เต วาทกามา วาทตฺถิกา
 วาหาริปปายา วาทปุเรกขารว วาทปริเยสนํ จรฺนิตา. ปริสฺสํ
 วิคฺยฺหาติ: ขตฺติยปริสฺสํ พหฺมมณปริสฺสํ คหปติปริสฺสํ สมณปริสฺสํ
 วิคฺยฺห โอคฺยฺห อชฺชโมคเหตฺวา ปริสฺสิดวาติ เต วาทกามา ปริสฺสํ วิคฺยฺห.

พาลํ ทฬฺหํติ มิณฺฑุ อํลฺลวํลฺลวํนํติ: มิณฺฑุติ เทวํ ชนา เทวํ
 กลหารการว เทวํ ภณฺทนาการว เทวํ ภัสสการว เทวํ วิวาทการว เทวํ
 อธิกรณการว เทวํ วาทโน เทวํ สลฺลปกา, เต อํลฺลวํลฺลวํ
 พาลโต หีนโต นีหีนโต โอมกโต ลามกโต ขตฺถกโต ปริตตโต
 ทฬฺหํติ ปลสฺสํนํติ ทักขณฺณํติ โอโลเกณฺติ นิชฌายณฺณํติ อูปปริกขณฺณํติ
 พาลํ ทฬฺหํติ มิณฺฑุ อํลฺลวํลฺลวํ.

วทฺหํติ เต อํลฺลวสิดา กโณชฺชณฺณํติ: อํลฺลวํ สัตถารํ ธมฺมิกขานํ
 คณํ ทิฏฺฐิํ ปฏิปทํ มัคคํ นิสฺสิดา สันนิสฺสิดา อลฺลนา อูปคตา
 อชฺชโมลิตา อธิมุตฺตา. กโณชฺชํ วุจฺจติ กลโห ภณฺทหนํ วิวาท
 เมธคํ. อถว กโณชฺชณฺณํติ: อโนชวณฺณํติ สว กถา. กโณชฺชํ วทฺหํติ,
 กลหํ วทฺหํติ, ภณฺทหนํ วทฺหํติ, วิคฺคหํ วทฺหํติ, วิวาทํ วทฺหํติ, เมธคํ
 วทฺหํติ ภณฺณํติ ที่ปยณฺณํติ โวหรณฺณํติ วทฺหํติ เต อํลฺลวสิดา กโณชฺชํ.

ปลสฺสกามา กุสลาทานาติ ปลสฺสกามาติ: ปลสฺสกามา ปลสฺสตฺถิกา
 ปลสฺสธาริปปายา ปลสฺสปุเรกขารว ปลสฺสปริเยสนํ จรฺนิตา. กุสลาทานาติ:

กุสลาหา บัณฑิตาหา ธีรหา ฌานหา เหตุหา อภิษณหา
การณหา จานหา สกาย ลัทธียาติ ปัสสกามา กุสลาทานา.
เดนาห ภควา

“เต วาทกามา ปริสฺส วิคฺคยฺห
พาลํ ทหฺนํติ มิณฺฑ อํบฺบมํบฺบํ,
วทฺหํติ เต อํบฺบลิตา กโณชฺชํ,
ปัสสกามา กุสลาทานาติ.
ยุตฺโต กถายํ ปริสฺสาย มัชฺเฌ
ปัสสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ,
อปาหตฺถสฺมิ ปณ มํงกุ โหติ,
นินฺทาย โส กบฺปติ รัตนเมสฺส.

ยุตฺโต กถายํ ปริสฺสาย มัชฺเฌติ: ชัตตยปริสฺสาย วา พฺรหฺมณปริสฺสาย
วา คหปติปริสฺสาย วา สมณปริสฺสาย วา มัชฺเฌ อตฺตโน กถายํ ยุตฺโต
ปยุตฺโต อายุตฺโต สมายุตฺโต สัมปยุตฺโต กเถตฺตุนฺติ ยุตฺโต กถายํ
ปริสฺสาย มัชฺเฌ.

ปัสสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติติ. ปัสส โณมนิ กิตติวณฺณหารีย
อิจฺฉนฺโต สาทิยฺนฺโต บัตตยฺนฺโต บิหยฺนฺโต อภิขยฺนฺโต. วินิฆาติ
โหติติ: ปุฬฺเพว สัลลาปา กถกถิ วินิฆาติ โหติ “ชโย นุ ชโย
เม ภวิสฺสติ, ปราชโย นุ ชโย เม ภวิสฺสติ. กถํ นิคฺคหํ กริสฺสามิ,
กถํ ปติกัมมํ กริสฺสามิ, กถํ วิเสสํ กริสฺสามิ, กถํ ปฏฺวิเสสํ
กริสฺสามิ, กถํ อาเวธิยํ กริสฺสามิ, กถํ นิพฺเพธิยํ กริสฺสามิ, กถํ
เฉทํ กริสฺสามิ, กถํ มณฺฑลํ กริสฺสามิ, เหว ปุฬฺเพว สัลลาปา
กถกถิ วินิฆาติ โหติติ ปัสสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ.

อปาหตัสมี ปน มังกุ โหตีติ : เย เต บัณ्हีมัสกา ปาริสัชชา
 ปาสนิกา เต อปหรันตี, “อัตถาปคตํ ภณิตันติ อัตถโต
 อปหรันตี, “พยัชนาปคตํ ภณิตันติ พยัชนโต อปหรันตี,
 “อัตถพยัชนาปคตํ ภณิตันติ อัตถพยัชนโต อปหรันตี; “อัตถโก
 เต ทุณฺเณโต, พยัชนันเต ทุโรปิต, อัตถพยัชนันเต ทุณฺเณโต
 ทุโรปิต, นิคคโห เต อกโต, ปติกัมมณฺเณ เต ทุกกฏ, วิเสโส เต
 อกโต, ปฏวิเสโส เต ทุกกฏ, อาเวรียา เต อกตา, นิพเพรีย
 เต ทุกกฏา, เณโท เต อกโต, มัลลทลันเต ทุกกฏ ทุกกถิต
 ทุกภณิตํ ทุตตมิตํ ทุรุตตํ ทุพภาสิตันติ อปหรันตี. อปาหตัสมี
 ปน มังกุ โหตีติ : อปาหตัสมี มังกุ โหติ, บัพฺพิโต ชฺชวัณฺโณโต
 พยัตถโต โทมณฺสลิตโต โหตีติ อปาหตัสมี ปน มังกุ โหติ.

นินฺทาย โส กุปฺปติ รณฺณเมสฺสีติ : นินฺทายาติ : นินฺทาย ครหาย
 อภิตติยา อวณฺณหาริกาย. กุปฺปติติ : กุปฺปติ พยาปฺปชติ ปติตฺถยติ
 โกปฺปจํ โทสฺสจํ อปฺปจยฺยจํ ปาตูกโรตติ นินฺทาย โส กุปฺปติ.
 รณฺณเมสฺสีติ : รณฺณเมสฺ วิรทฺธเมสฺ อปรทฺธเมสฺ ชลิตเมสฺ คฬิตเมสฺ
 นินฺทาย โส กุปฺปติ รณฺณเมสฺสีติ. เตนหา ภควา

“ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มัชฌเ
 ปลสฺสมิงฺง วิณฺชาติ โหติ,
 อปาหตัสมี ปน มังกุ โหติ,
 นินฺทาย โส กุปฺปติ รณฺณเมสฺสีติ.
 ยมัลล วาทํ ปริเหณฺมาหุ,
 อปาหตํ บัณ्हีมัสกา เย.
 ปริเทเวตี โสจติ ธีเนวาโท,
 อปฺปจฺจคา มณฺตี อนุตฺตุนาติ.

ยัมลัส วาหิ ปรีหิณมาหุติ: ยัม ลัส วาหิ หีนินิ นีหีนินิ ปรีหิณ
ปรีหาปิต น ปรีปรีติ เอมมาหุส เอว กณณติ เอว กณณติ
เอว ที่ปณณติ เอว โวหริณตีติ ยัมลัส วาหิ ปรีหิณมาหุ.

อปาหติ บัณห์วิมลกา เยติ: เย เต บัณห์วิมลกา ปาริฉัชา
ปาสนิกา เต อปหริณติ “อัตถาปคต กณณัตถิ อัตถโต อปหริณติ,
“พียัณชนาปคต กณณัตถิ พียัณชนโต อปหริณติ, “อัตถพียัณชนาปคต
กณณัตถิ อัตถพียัณชนโต อปหริณติ; “อัตถโก เต ทนฺนีโต,
พียัณชน เต ทุโรปิต, อัตถพียัณชน เต ทนฺนีโต ทุโรปิต, นิคคโห
เต อกโต, ปติกัมมณเต ทุกกฏ, วิเสโส เต อกโต, ปฏวิเสโส
เต ทุกกโต อาเวรียา เต อกตา, นิพเพรียา เต ทุกกฏา เนโท
เต อกโต, มณฺฑล เต ทุกกฏ ทุกกถิต ทพกณิต ทุลลปิต
ทุรุตติ ทพกาสิตันติ อปหริณตีติ อปาหติ บัณห์วิมลกา เย.

ปริเทวติ โสจติ หีนวาโหติ: ปริเทวตีติ อังฉ มยา อารัชชิต,
อังฉ จินติต, อังฉ อุปาริต, อังฉ อุลลภิต; โส มหาบั๊กโข
มหาปริโส มหาปริวาโร ปริสา จายี วัคคา น สัมคคา, สัมคคาย
โหตุ กถาสลิตาโป, ปุณ กัณษิตลามีติ โย เอวรูป วาจาปลาโป
วิปปลาโป ลาลปัโป ลาลปัปายนา ลาลปัปายิตัตถันติ ปริเทวติ.
โสจตีติ: “ลัส ชโยติ โสจติ, “มัยหิ ปราชโยติ โสจติ, “ลัส
ลาโหติ โสจติ, มัยหิ อลาโหติ โสจติ, “ลัส ยโสติ โสจติ,
“มัยหิ อยโสติ โสจติ, “ลัส ปลัสลาติ โสจติ, มัยหิ นินทาติ
โสจติ, “ลัส ลุขณติ โสจติ, “มัยหิ ทุกขณติ โสจติ; โส
ล็กกโต ครุกโต มานิตो ปุชิตอ อปจิตอ ลากิ จีวรบัณฺฑปาดเสนาส-
นคิลานบัจยเกสัชชปริกขาราน. อหัมลมิ อล็กกโต อครุกโต อมานิตอ
อปุชิตอ อนปัจิตอ น ลากิ จีวรบัณฺฑปาดเสนาสนคิลานบัจยเก-

ลัซชปริกขารานันตี โสจติ กิลมติ ปรีเทวติ อุตตตาทิ กัณทติ
 ลัมโมหิ อามัชชตติ ปรีเทวติ โสจติ. ที่นาวาโทติ: ที่นาวาโท
 นิที่นาวาโท ปรีที่นาวาโท ปรีหาปิตวาโท น ปรีปุริวาโทติ ปรีเทวติ
 โสจติ ที่นาวาโท.

อุบัจจคา มันตี อนุตตณตติ โส มิ วาเทเน วาท อัจจคา
 อุบัจจคา อติกกัณโต สมนตักกัณโต วิตวัตโตติ เอวมมี อุบัจจคา
 มันตี. อถวา มิ วาเทเน วาท อภิภวตีวา อัสสเณตถวตีวา ปรียาทยตีวา
 มัททิตวา จรติ วิหริติ อิริยติ วัตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตติ
 เอวมมี อุบัจจคามันตี. อนุตตณนา วุจจติ วาจาปลาโป วิมปลาโป
 ลาลัมโป ลาลัมปายนา ลาลัมปายิตตัตตัตติ อุบัจจคา มันตี อนุตตณนติ.
 เตเนนา ภควา

“ยมัสส วาท ปรีที่นมาหุ,
 อปาหติ บัณ्हิมัสสกา เย.
 ปรีเทวติ โสจติ ที่นาวาโท,
 อุบัจจคา มันตี อนุตตณนติ.
 เอเต วิวาทา สมนเณสุ ชาตา,
 เอเตสุ อุตตมาติ นิฆาติ โหติ.
 เอตัมมี ทิสฺวา วิวเม กโธชช,
 นาหัลลนทตตัตติ ปลัสสลาภา.

เอเต วิวาทา สมนเณสุ ชาตาติ สมนนติ: เย เกจิ อโธ ททิตฺธา
 ปรีพพาชูปคตา ปรีพพาชกสมามันนา เอเต ทิฏฺฐิจักกหา ทิฏฺฐิจักกัณหา
 ทิฏฺฐิจิวคฺคหา ทิฏฺฐิจีวิวาทา ทิฏฺฐิจิเมธกา สมนเณสุ ชาตา ลัมปชาตา
 นิพพัตตา อภินิพพัตตา ปาตูกุตาติ เอเต วิวาทา สมนเณสุ ชาตา.

เอเตสุ อุตตมาติ นิฆาติ โหติติ ชยปราชโย โหติ, ลาลาลาโก โหติ,

ยสาโย ไหติ, นิณทาปัสสา ไหติ, สุขทุกข ไหติ, โสมนัสสโทมนัสส
 ไหติ, อัญจาณัญจ ไหติ, ออนุยปติมาติ นิมาติ ไหติ, อนุโรโวโร
 ไหติ; ชเยน จิตตํ อัครมาตตํ ไหติ, ปราชเยน จิตตํ นิมาตตํ
 ไหติ, ลาเภณ จิตตํ อัครมาตตํ ไหติ, อลาเภณ จิตตํ นิมาตตํ ไหติ,
 ยเสน จิตตํ อัครมาตตํ ไหติ, อยเสน จิตตํ นิมาตตํ ไหติ, ปัสสา
 จิตตํ อัครมาตตํ ไหติ, นิณทาย จิตตํ นิมาตตํ ไหติ, สุขเณ จิตตํ
 อัครมาตตํ ไหติ, ทุกฺเณ จิตตํ นิมาตตํ ไหติ, โสมนัสเสน จิตตํ อัครมาตตํ
 ไหติ, โทมนัสเสน จิตตํ นิมาตตํ ไหติ, อุนณตียา จิตตํ อัครมาตตํ
 ไหติ, โอนตียา จิตตํ นิมาตตํ ไหติ, เอเตสุ อัครมาติ นิมาติ ไหติ.

เอตัมปิ ทิสฺวา วิรเม กโณชฺชนฺติ: เอตํ อาทนฺวํ ทิสฺวา
 บัลลิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมุตํ กตฺวา ทิฏฺฐิจกฺลहेสุ
 ทิฏฺฐิจกัณฺทเนสุ ทิฏฺฐิจวิคฺคฺहेสุ ทิฏฺฐิจีวาทฺहेสุ ทิฏฺฐิจเมธเคสุติ เอตัมปิ
 ทิสฺวา วิรเม กโณชฺชนฺติ กโณชฺชํ วุจฺจติ กฺลโห ภัณฺฑนํ วิคฺคฺโห
 วาโท เมธคํ. อตฺวา กโณชฺชนฺติ: อนินฺชวณฺตี สฺวา กฺกา. กโณชฺชํ
 น กเรยฺย, กฺลหํ น กเรยฺย, ภัณฺฑนํ น กเรยฺย, วิคฺคฺหํ น
 กเรยฺย, วาโท น กเรยฺย, เมธคํ น กเรยฺย, กฺลหภัณฺฑนวิคฺคฺห-
 วาโทเมธคํ ปชฺเหยย วิโนทเหยย พฺยณฺตํกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย;
 กฺลหภัณฺฑนวิคฺคฺหวาโทเมธคา อารโต อัสส วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกัณฺโธโต
 นิสฺสัฏฺฐโจ วิปฺปยุตฺโต วิสัลลยุตฺโต วิมฺบิยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยติ
 เอตัมปิ ทิสฺวา วิรเม กโณชฺชํ.

นาหฺลยณํทตฺถตฺถนิ ปัสสลาภาติ: อัมปิเน อตฺโถ นตฺถิ:
 อตฺตตฺโถ วา, ปรัตฺโถ วา, อุกฺกยตฺโถ วา; ทิฏฺฐิจมฺมิโก วา
 อตฺโถ, สัมปฺปายโก วา อตฺโถ, อุตฺตาโน วา อตฺโถ, คัมภีโร
 วา อตฺโถ, คุฬีโห วา อตฺโถ, ปฏฺฐิจนฺโน วา อตฺโถ. เนยฺโย

วา อัดโด, นีโต วา อัดโด. อนวัชโช วา อัดโด, นิกกิลโส
 วา อัดโด, โวทานโน วา อัดโด, ปรมัตถโด วา อัดโด นัตถิ น
 สวิชชติ นุปัตถกตติ นาทัณณทตถัตถิ ปัสสลาภา. เตนาห ภควา

“โอเต วิวาทา สมเนสุ ชาตา,
 เอเตสุ อุดฺชาติ นิชาติ โหติ,
 เอตัมปิ ทิสฺวา วิรเม กโธชช
 นาทัณณทตถัตถิ ปัสสลาภา.
 ปัสสิโต วาปน ตตถ โหติ,
 อักขาย วาทํ ปริสาय มัชฌเ,
 โส หัสสติ อุนณมตฺตัจจ เตน
 ปัพฺปยุย ตมตฺตํ ยถา มโน อหุ.

ปัสสิโต วาปน ตตถ โหติ ตตถาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย
 ชันตียา สกาย รุจิยา สกาย สัทธียา ปัสสิโต โณมิโต กิตฺติโต
 วัณฺณโต โหติ ตติ ปัสสิโต วาปน ตตถ โหติ.

อักขาย วาทํ ปริสาय มัชฌเติ: ชัตติยปริสาय วา พฺรหฺมณปริสาย
 วา คหปติปริสาย วา สมณปริสาย วา มัชฌเ อัดโดโน วาทํ
 อักขาย อากิขัตถวา อนวาทํ อักขาย อากิขัตถวา อัมภยัตถวา
 พรุหยัตถวา ทปยัตถวา โชตยัตถวา โวหริตฺวา ปรีคคณฺหิตฺวาติ อักขาย
 วาทํ ปริสาय มัชฌเ.

โส หัสสติ อุนณมตฺตัจจ เตนาติ: โส เตน ชยตฺเตน ตุฏฺฐิ
 โหติ หุฏฺฐิ ปหุฏฺฐิ อัดตมโน ปรีปุนฺณสังกมฺปิโย. อควา
 ทนฺตวิทลลํ หสฺมาโนติ โส หัสสติ. อุนณมตฺตัจจ เตนาติ: โส เตน
 ชยตฺเตน อุนณโต โหติ อุนณโม อโช ลัมบิคฺคาโห เกตุกัมมิตา
 จิตฺตลลิตา โส หัสสติ อุนณมตฺตัจจ เตน.

บัพฺปยุย ตมตฺถิ ยถา มโน อหุติ: ตํ ชยตฺถิ บัพฺปยุย
 ปาปณิควา อธิคตฺวา วิเนยิตฺวา ปฏฺฐิตฺวา. ยถา มโน อหุติ: ยถา
 มโน อหุ. ยถา จิตฺโต อหุ. ยถา ลกฺขณํ อหุ. ยถา วิญฺญาโณ
 อหุติ บัพฺปยุย ตมตฺถิ ยถา มโน อหุ. เตนาห ภควา

“ปัสสิโต วาปน ตตฺถิ โหติ,
 อักขาย วาที ปริสาช มชฺเช,
 โส หัสฺสติ อุนฺณมตฺตํ เตน,
 บัพฺปยุย ตมตฺถิ ยถา มโน อหุติ.
 ยา อุนฺณตํ สาสฺส วิมาตญฺมิ,
 มานาติมานํ วทเต ปเนโส.
 เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถ,
 น हि เตน สุกฺกํ กุลลา วทนฺติ

ยา อุนฺณตํ สาสฺส วิมาตญฺมิติ: ยา อุนฺณตํ, อุนฺณโม, อโห,
 สัมบัคฺคาโห, เกตุมฺปิยา จิตตฺตลฺล สาทตฺต วิมาตญฺมิ อุตฺตมาตญฺมิ บัพฺปนญฺมิ
 มยฺยญฺญญฺมิ อุตฺตทวญฺมิ อุตฺตคฺคญฺมิติ ยา อุนฺณตํ สาสฺส วิมาตญฺมิ.

มานาติมานํ วทเต ปเนโสติ: โส ปุคฺคโล มานนฺจ วทติ
 อติมานนฺจ วทตฺติ มานาติมานํ วทเต ปเนโส.

เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถาติ: เอตํ อาทมนํ ทิสฺวา ปัสสิตฺวา
 ตลยิตฺวา ตริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ทิฏฺฐิจกฺกเลสุ ทิฏฺฐิจกฺกนฺทเนสุ
 ทิฏฺฐิจวิคฺคเลสุ ทิฏฺฐิจวิวาเทสุ ทิฏฺฐิจเมธเคสุติ เอตมฺปิ ทิสฺวาน.
 วิวาทเยถาติ: น กลลํ กเรยฺย, น กณฺฑนํ กเรยฺย, น วิคฺคหํ
 กเรยฺย, น วิวาทํ กเรยฺย, น เมธํ กเรยฺย, กลลกณฺฑนวิคฺคหวิ-
 วาทเมธํ ปชฺเหยฺย วิโนทฺเหยฺย พฺยณฺตํกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย,
 กลลกณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธคา อารโต อัสส วิวโต ปฏฺฐิวโต นิกฺขันโต

ปฏินิสสัฏฐิโจ วิปปมุตโต วิสัณฺณุตโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาดิ
เขตัมปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถ.

น หิ เตन สุกฺกัธ กุสลา วทณฺ์ตตี: กุสลาติ เป เต ชนฺ์นกุสลา
ธาดกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติปัฏฺฐจฺานกุสลา
สम्मิมฺปิธานกุสลา อิทฺธิมฺปิาทกุสลา อินฺทริยกุสลา ผลกุสลา โพชนํจค-
กุสลา มัคคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา ทิฏฺฐิจกฺลเหเน
ทิฏฺฐิจกฺลเหเนเนเน ทิฏฺฐิจิวิคฺคเหเน ทิฏฺฐิจิวิวาเหเน ทิฏฺฐิจิเมธเคเน สุกฺกัธ
วิสุทฺธํ ปริสุทฺธํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ น วทณฺ์ติ น กเถณฺ์ติ น
ภณฺ์นฺติ น ทปฺยณฺ์ติ น โวหณฺ์นฺตตี น หิ เตน สุกฺกัธ กุสลา
วทณฺ์ติ. เตนานํ ภควา

“ยา อุณฺ์ณตฺถี สาสฺส วิมาตญฺมิ,
มานาติมานํ วทเต ปเนโส.
เขตัมปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถ,
น หิ เตน สุกฺกัธ กุสลา วทณฺ์ตตี.
สุโร ยถา ราชชาทาย ปุฏฺฐิโจ,
อภิกคฺชเมติ ปฏิสุรมิจฺฉ.
เยเนว โส เตน ปเลหิ สุร
ปพฺพะเว นตฺถิ ยทิกํ ยถาย

สุโร ยถา ราชชาทาย ปุฏฺฐิโจติ สุโรติ: สุโร วิโร วิกฺกณฺ์โต
อภิกฺกุ อณฺ์มภิกฺกุ อณฺ์ตราสี อปลาเย. ราชชาทาย ปุฏฺฐิโจติ ราชชาทณฺ์เยเน
ราชโกชนฺ์เยเน ปุฏฺฐิโจ โปสิโต อปาทิตโต ปฏิปาทิตโต วัชฺคณฺ์มิตติ
สุโร ยถา ราชชาทาย ปุฏฺฐิโจ.

อภิกคฺชเมติ ปฏิสุรมิจฺฉณฺ์ติ: โส คคฺชณฺ์นโต อคฺคคฺชณฺ์นโต อภิก-
คคฺชณฺ์นโต เอติ อูปเตติ อูปคคฺชณฺ์ติ ปฏิสุโร ปฏิปุริสํ ปฏิสํตฺตํ

ปฐมัตถ์ อัจฉินโต สาทิณโต บัตถิณโต มหิณโต อภิชัยันโตติ
อภิชัยเมติ ปฏิฐมิณ.

เยเนา โส เตน ปเลหิ สุราติ เยเนา โส ทิฏฐิจิตโก น
 ปเลหิ; เตเนา วัชช, เตน คัจฉ, เตน อภิกกม; โส ตยฺหิ
 ปฏิสฺสโร ปฏิปุริโส ปฏิสตฺตํ ปฏิมลฺลโสติ เยเนา โส เตน ปเลหิ สุร.

ปุฬเพช นัตถิ ยทิตฺตํ ยุธายาติ: ปุฬเพช โพธิยา มุเล เย
 ปฏิสเนกฺกา กิเลสา ปฏฺโฆมกฺกา ปฏิกัณฺฐกฺกา ปฏฺฐักขกฺกา, เต
 นัตถิ น สันติ น สัวิจฺจันติ นปลัฏฺกัณฺติ, ปทีนา สมุจฺฉินฺนา
 วุปลันตา ปฏฺฐัลลิตฺธา อภัพฺพปัตตติกา ภาวนคฺคิณา ทตฺถมา.
 ยทิตฺตํ ยุธายาติ: ยทิตฺตํ ยุตฺถัตถาย ภาณฺทนัตถาย วิคคฺหัตถาย
 วิวาทัตถาย เมธคฺคัตถายาติ ปุฬเพช นัตถิ ยทิตฺตํ ยธาย. เตนาห ภควา

“สุโร ยถา ราชขทาย ปุณฺโง”

อภิच्छเมติ ปฏิฐมิจัน.

เยเนว ไส้ เตน ปเลติ สุร

ปัพพะเว นัตถิ ยत्तํ ยถาย.

เย ทิฏฐิ จิมุคคยัตถิ วาติยัตถิ,

“อิทเมว ลัจฉันติ จ วาทียันติ,

เต ตว วทสฺส น หิ เตธ อตฺถิ

วาทน์หิ ชาเต ปฏิกเลนิกัตตา

เป้ ฏิกุ จิมคัคยหิ วาทยันตีตี: เป้ ทว่าลฎัก จิยา ฏิกุ จิตตานัน
 ชัณบตวัณบตวั ฏิกุ จิตตํ คเหตฺวา อุตฺตคฺคิตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามลิตฺวา
 ขกนิวสิตฺวา วาทยันตี, กลหํ โกรไนตี, ภัณฺทณฺ โกรไนตี, วิคฺคหํ โกรไนตี,
 วิจาทํ โกรไนตี, เมธคํ โกรไนตี “น ตวํ อิมํ ธัมมวินยํ อาชานาสี. ขณฺ

อิมิ อัมมวินยิ อาชานามิ. ก็ ตวั อิมิ อัมมวินยิ อาชานิสฺสสิ,
มิจฺจาปฏิบັນโน ตัมลล. อหัมมิมิ สัมมาปฏิบັນโน. สหิตัมเม,
อสทิตันเต; ปุเร วณฺเณ, บัจฺจา อวจ; บัจฺจา วณฺเณ, ปุเร อวจ.
อริจฺฉินฺนเต วิปาวตฺต, อาโรปิโต เต วาโท นิคฺคหิตสฺส, จร
วาทูปโมกฺขาย นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสฺสิติ, เย ทิฏฺฐิมุคฺคยฺหิ วิวาทิยฺนติ

“อิทเมว สัจจันติ จ วาทิยฺนตติ: “สัสฺสโต โลโก, อิทเมว
สัจจ; โมฆมัลลวันฺติ, วาทิยฺนติ กเถณฺติ ภาณฺนติ ที่ปยฺนติ โวหรณฺติ.
“อัสสฺสโต โลโก. ะเปะ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรามมรณา, อิทเมว สัจจ; โมฆมัลลวันฺติ วาทิยฺนติ กเถณฺติ ภาณฺนติ
ที่ปยฺนติ โวหรณฺตติ อิทเมว สัจจันติ จ วาทิยฺนติ.

เต ตวั วทสฺส น หิ เตช อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺฐเณกตฺตาดิ: เต
ตวั ทิฏฺฐิจิตฺติเก วทสฺส นิคฺคเหเน นิคฺคห, ปฏฺฐกัมเมเน ปฏฺฐกัมม,
วิเลเตเน วิเลต, ปฏฺฐวิเลเตเน ปฏฺฐวิเลต, อาเวรียาย อาเวรีย,
นิพฺเพชียาย นิพฺเพชีย, เจเตเน เจท, มณฺฑลเตเน มณฺฑล; เต
ตฺยหิ ปฏฺฐสุรา ปฏฺฐปริสา ปฏฺฐสฺต
น หิ เต อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺฐเณกตฺตาดิ: วาเท ชาเต สัณฺชาเต
นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตฺต
ปฏฺฐกณฺณกตฺต
ปฏฺฐกัณฺณกตฺต
กเลหิ กเรยฺย, ภาณฺนทฺน กเรยฺย วิคฺคห
กเรยฺย, วิวาท กเรยฺย, เมธก กเรยฺย. เต นตฺถิ น สันติ น
ลวิชฺชนฺติ นปลัพภณฺติ; ปหีนา สมุจฺฉินฺนา รูปสันตา ปฏฺฐบัสสฺสทฺธา
อภัพฺพุปปตฺตติกา ภาณณคฺคินา ทตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เต ตวั วทสฺส น หิ เตช
อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺฐเณกตฺตาดิ. เตนาห ภาควา

“เย ทิฏฺฐิมุคฺคยฺหิ วิวาทิยฺนติ.

“อิทเมว สัจจันติ จ วาทิยฺนติ

เต ตวั วทัสสุ ม หิ เตธ อตฺถิ
 วาทมฺหิ ชาเต ปฏฺเฐนิกตฺตา.
 วิเสณิกตฺวา ปน เย จรณฺติ
 ทิฏฺฐิหิ ทิฏฺฐิจิ อวิรุชฺฌมานา
 เตสุ ตวั กิ ลเภโก ปสุ.
 เยสฺส นตฺถิ ปรมคคฺหิตฺ.

วิเสณิ กตฺวา ปน เย จรณฺตติ: เสนา วุจฺจติ มารเสนา;
 กายทฺชฺจริตฺ มารเสนา, วจฺทฺชฺจริตฺ มารเสนา, มโนทฺชฺจริตฺ
 มารเสนา, วาโค มารเสนา, โทโส มารเสนา, โมโห มารเสนา,
 โกโร. อุปนาโห. มกฺโข. ปฬาสฺส. อิลฺลสา. มัจฺฉริย. มายา.
 สาทฺเจยฺย. ถมฺโห. สารมฺโห. มาโน, อติมาโน. มโท. ปมาโท. สัพเพ
 กิเลสสา. สัพเพ ทฺชฺจริตา. สัพเพ ทรธา. สัพเพ ปริฬาหา. สัพเพ
 สันตปา. สัพพาภิสสาภิสํขารา มารเสนา.

วุตฺตํ เหตุ ภควตา “กามา เต ปจฺจมา เสนา; ทุตฺติยารติ
 วุจฺจติ. ๗ เปฯ เขตฺวา จ ลภเต สุขันติ. ยโต จตฺตุหิ อริยมคฺคฺเคหิ
 สัพฺพา จ มารเสนา สัพเพ จ ปฏฺเฐนิกรา กิเลสสา ชิตา จ
 ปราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลตฺตา ปรมมฺหา; เตน วุจฺจันติ วิเสณิ กตฺวา. เยติ:
 อรหันฺโต ชีนาสวา. จรณฺตติ: จรณฺติ วิหรณฺติ อริยณฺติ วัตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ
 ยเปณฺติ ยาเปณฺตติ วิเสณิ กตฺวา ปน เย จรณฺติ. ทิฏฺฐิหิ ทิฏฺฐิจิ
 อวิรุชฺฌมานาติ: เตสุ ทฺวาตฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิตตานิ ปธานานิ สมุจฺฉินฺนานิ
 วุปลันตานิ ปฏฺฐิสลลฺลทฺธานิ อภัพฺพูปัตติกานิ ฌานคฺคฺคินา ทฺชฺชฌานิ;
 เต ทิฏฺฐิหิ ทิฏฺฐิจิ อวิรุชฺฌมานา อวัจฺญายมานา อปัฏฺฐิหิ ลภมานา
 อปัฏฺฐิหิตมานาติ ทิฏฺฐิหิ ทิฏฺฐิจิ อวิรุชฺฌมานา. เตสุ ตวั กิ
 ลเภโก ปสุราติ: เตสุ อรหันฺเตสุ ชีนาสเวสุ กิ ลเภโก ปฏฺฐิสฺสุ

ปฏิปริส ปฏิสัตตุ ปฏิมัลลาคิ เตสฺส ตํ กิ ลเภโถ ปสุร. เยสฺส.
 นัตถิ ปรมุคฺคหัตถินติ: เยสฺส อรหฺณฺตานํ ชีณาสวานํ “อิทํ ปรมํ
 อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตตมํ ปวเรณฺติ คหิตํ ปรามํ ฏฺฐํ
 อชฺฌเนสฺสิตํ อธิมุตฺตํ นัตถิ น สวักขติ นุปลัฟฺภติ; ปเทเน สมนุจฺฉินฺนํ
 วุปลันตํ ปฏิบัลลํทํ อภัพฺพูปัตตํ กิ ฌานนคฺคินา ททฺธมฺนติ. เยสฺส
 นัตถิ ปรมุคฺคหัตถิ. เตเนหา ภควา

“วิเสณี กัตถวา ปน เย จเรณฺติ

ทิวฺจํ ทิวฺจํ อวิรุชฺฌมานา,

เตสฺส ตํ กิ ลเภโถ ปสุร

เยสฺส นัตถิ ปรมุคฺคหัตถินติ.

อถ ตํ ปวิตักกมาคมา

มนสา ทิวฺจํจิตตานิ จินตยฺนํโต.

โธเนน ยคํ สมามาคมา

น หิ ตํ สักขลํ สัมปายาตเว.

อถ ตํ ปวิตักกมาคมาติ: อถาติ ปทลันธิ ปทลลคฺคโค ปทปาริปริ
 อักขรสมวาโย พยฺยชนลิลิฏฺฐจตา ปทานุปทฺพตาเมตํ อถาติ. ปวิตักกมา-
 คมาติ: ตักกนํโต วิตักกนํโต ลักขบฺบํโต. “ชโย นุ ชโย เม
 ภวิสฺสติ, ปราชโย นุ ชโย เม ภวิสฺสติ. กถํ นิคฺคหนํ ภวิสฺสามี.
 กถํ ปฏิกัมมํ ภวิสฺสามี. กถํ ปฏิวิเสสํ ภวิสฺสามี. กถํ อาเวริยํ
 ภวิสฺสามี. กถํ นิพฺเพริยํ ภวิสฺสามี. กถํ เจทํ ภวิสฺสามี. กถํ
 มณฺฑลํ ภวิสฺสามีติ เอวํ ตักกนํโต วิตักกนํโต ลักขบฺบํโต ชาติโตสิ
 อุปาคโตสิ สัมปัตโตสิ มया สทฺธํ สมามาคโตสิติ อถ ตํ ปวิตักกมาคมา.

มนสา ทิวฺจํจิตตานิ จินตยฺนํโตติ: มโนติ ยํ จิตตํ, มโน,
 มานสํ, หทยํ, บัณฺฑารํ, มโน, มนายตณํ, มนินทริยํ, วิญฺญาณํ,

วิณฺณวณกัณฺโธ, ตัชฺชา มโนวิณฺณวณธาตุ; จิตฺเตน ทิฏฺฐิจิตฺตานิ
จินฺเตนโต วิจินฺเตนโต “ลลิตโต โลโกติ วา, “อัสลลิตโต โลโกติ
วา, ๗ เปฯ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วาติ
มณสา ทิฏฺฐิจิตฺตานิ จินฺตยันโต.

โธเนน ยุกฺ สมาคมา น หิ ต्वํ ลักขลฺลี สัมปยาตเวติ: โธนา
วุจฺจติ บัณฺวา; ยา บัณฺวา ปชานนา. ๗ เปฯ อโมโห ธัมมวิจโย
ลัมมาทิฏฺฐิ. กิการณา โธนา วุจฺจติ บัณฺวา? ตาย บัณฺวาย กายทฺถจวิโร
ธุตฺตังจ โธตฺตังจ ลันโธตฺตังจ นิตฺโธตฺตังจ. ๗ เปฯ ลัพฺพากุลลาภิลลารวา
ธุดา จ โธตา จ ลันโธตา จ นิตฺโธตา จ. อถวา ลัมมาทิฏฺฐิยา
มิจฺจาทิฏฺฐิ ธุดา จ โธตา จ ลันโธตา จ นิตฺโธตา จ. ๗ เปฯ
ลัมมาวิมุตฺตติยา มิจฺจาวิมุตฺติ ธุดา จ โธตา จ ลันโธตา จ นิตฺโธตา
จ. อถวา อริเยน อัญฺจิจฺจิกเณน มัคเคเน ลัพฺเพ อุกุสลา. ลัพฺเพ ทฺถจวิโร.
ลัพฺเพ ทธธา. ลัพฺเพ ปวิฬ้าหา. ลัพฺเพ ลันตาปา. ลัพฺพากุลลาภิลลารวา
ธุดา จ โธตา จ ลันโธตา จ นิตฺโธตา จ. ภควา อิมหิ
โธเนยฺเยหิ ธัมมเมหิ อูปโต สมุเปโต อูปคโต สมุปคโต อูปันโน
สมุปบันโน สมันนาคโต; ตลฺลมา ภควา โธโน. โส ธุตฺวาโค ธุตปาโป
ธุตกิลโล ธุตปวิฬ้าโหติ. โธเนน ยุกฺ สมาคมา น หิ ต्वํ ลักขลฺลี
ลัมปยาตเวติ: ปลุโร ปวิฬ้าชโก นัปปัฏฺฐโฬ โธเนน ทฺถเณ
ภควตา ลักฺขิ ยุกฺ สมาคมา สมากันตฺวา ยุกฺคคคหํ คณฺหิตฺตุ; ลากฺกฺจเณตุ
ลลิลลิตฺตุ; ลากฺกฺจณฺ สมากชฺชิตฺตุ. ตํ กิลลฺล เหตุ? ปลุโร ปวิฬ้าชโก
หิโน นิตฺโธโน โธมโก ลามโก ชตุกโก ปริตฺโต. โส หิ ภควา
อัสสโค จ เสฏฺฐโธ จ วิเสฏฺฐโธ จ ปาโมกฺโข จ ปาโร จ.
ยถา สโธ นัปปัฏฺฐโฬ มัตเตเนน มาตังเกเน ลักฺขิ ยุกฺ สมาคมา
สมากันตฺวา ยุกฺคคคหํ คณฺหิตฺตุ; ยถา โกฏฺฐจโก นัปปัฏฺฐโฬ ลเณ

มิดรณวา ลัทธิ ยัค สมาคมา สماعيلว่า ยัคคาคาห์ คณฺหิตุ;
 ยดา วัจฉโก ตรุนโก เชนูปโก นัมปฏฺพโล อสเรน พลัฏกกุณา
 ลัทธิ ยัค สมาคมา สماعيلว่า ยัคคาคาห์ คณฺหิตุ; ยดา ธโก
 นัมปฏฺพโล ครุเพิน เวณเดยฺเยน ลัทธิ ยัค สมาคมา สماعيلว่า
 ยัคคาคาห์ คณฺหิตุ; ยดา จันฑาโล นัมปฏฺพโล วัณฺหา จักกวัตตินา
 ลัทธิ ยัค สมาคมา สماعيلว่า ยัคคาคาห์ คณฺหิตุ; ยดา ปัสสฺสาลงโก
 นัมปฏฺพโล อินฺเทน เทววัณฺหา ลัทธิ ยัค สมาคมา สماعيلว่า
 ยัคคาคาห์ คณฺหิตุ; เหวเมว ปสฺสุโร ปรีพฺพาชโก นัมปฏฺพโล โธเนน
 พุทฺธเณ ภควตา ลัทธิ ยัค สมาคมา สماعيلว่า ยัคคาคาห์ คณฺหิตุ
 ลากฺขเณตุ ลัลลปฺตุ ลากฺขณํ สสมาชฺชิตุ. ตํ กิสฺส เหตุ? ปสฺสุโร
 ปรีพฺพาชโก หนีณบฺบโล หนีณบฺบโล โอมกบฺบโล ลามกบฺบโล
 ชตุกกบฺบโล ปรีตตบฺบโล. โส หิ ภควา มหาบฺบโล ปุณฺณบฺบโล
 ทาสบฺบโล ขวนบฺบโล ดิกขบฺบโล นิพฺเพธกบฺบโล บฺบณฺวาป-
 ปเภทกฺสโล ปณินฺนาโน อธิตตปฏิสํมิโก จตุเวสารัชชบฺบัตโต
 ทลฺพลธารี ปรีสาลโก ปรีตสีโห ปรีสณาโค ปรีสาชฺชบฺบโล ปรีตโรโรโย
 อนนฺตวาโน อนนฺตเตโช อนนฺตยโส อทฺธโร มหัทฺธโน ธนฺวา เนตา
 วิเนตา ธนฺเนตา ลัณฺหาเปตา นิชฺหาเปตา เปกฺขตา ปสาเรตา.
 โส หิ ภควา ธนุบฺบณฺนัสส มัคคัสส ธนุปฺปาเทตา อลลฺชาตัสส
 มัคคัสส ลัณฺหาเนตา ธนิกฺขาตัสส มัคคัสส อักขาตา มัคคณฺณ
 มัคควฑู มัคคโกวิท. มัคคานุกา จปน เอตฺรหิ ลาวกา วิหรณฺติ
 บัจฉา สมนฺนาคตา. โส หิ ภควา ชานํ ชานาติ บัลลํ บัลลติ,
 จักขุโต ภาณนฺโต ธมฺมกฺโข พหฺมกฺโข วัตฺตา ปวตฺตา อตฺตัสส
 นินฺเนตา อมตัสส ทาตา ธมฺมลามี ตถาคโต. นตฺถิ ตัสส ภควโต
 อภาตํ อภิกฺขํ อวิทํ อลลฺกนิกตํ อมุสฺสํ บัลลฺยาเย. อตฺตํ อนาตํ

ปัจจุปัณณิ อูปาทาย ลัพเพ ธัมมา ลัพพากาเรน พุทธัสส ภควโต
 ญาณมฺเห อาปาถ อากัจฉนติ. ยถินจิ เนยฺย นาม อัตถิ ชานตัพพ.
 อตฺตตฺโต วา, ปรีตฺโต วา, อุกยตฺโต วา, ทิฏฺฐจธัมมิก วา
 อตฺโต, ลัมปายิก วา อตฺโต, อุตตฺตาน วา อตฺโต, คัมภโร
 วา อตฺโต, คุโฬิ วา อตฺโต, ปฏิจฉนฺโน วา อตฺโต, เนยโย
 วา อตฺโต, นีโต วา อตฺโต, ธนวิสฺโซ วา อตฺโต, นิกกิลโล
 วา อตฺโต, โวทาน วา อตฺโต, ปรมตฺโต วา; ลัพพนตฺต อนฺโตพุทฺธ-
 ธาเรน ปรีวตฺตติ. ลัพพ กายกัมมํ พุทธัสส ภควโต ญาณานุปรีวตฺตติ,
 ลัพพ วิจกัมมํ ญาณานุปรีวตฺตติ, ลัพพ มโนกัมมํ ญาณานุปรีวตฺตติ.
 อตฺเต พุทธัสส ภควโต อปัปฺปหิต ญาณํ, ธนาเด พุทธัสส
 ภควโต อปัปฺปหิต ญาณํ, บัจจุปัณฺเน พุทธัสส ภควโต อปัปฺปหิต
 ญาณํ. ยาวตกํ เนยฺย, ดาวตกํ ญาณํ, ยาวตกํ ญาณํ, ดาวตกํ
 เนยฺย; เนยฺยปริยัตติกํ ญาณํ, ญาณปริยัตติกํ เนยฺย. เนยฺย
 อตฺติกมิตฺวา ญาณํ นปัปรีวตฺตติ, ญาณํ อตฺติกมิตฺวา เนยฺยปโล
 นตฺติ; อลฺลวณณปปริยัตตฺวํจายโน เต ธัมมา. ยถา ทวินฺนํ สมุคฺคปฏฺฐานํ
 ลัมมามุคฺคิตานํ เหฏฺฐิมิ สมุคฺคปฏฺถลํ อุปริมํ นาตวตฺตติ, อุปริมํ
 สมุคฺคปฏฺถลํ เหฏฺฐิมิ นาตวตฺตติ, อลฺลวณณปปริยัตตฺวํจายโน; เอวเมว
 พุทธัสส ภควโต เนยฺยณฺจ ญาณณฺจ อลฺลวณณปปริยัตตฺวํจายโน
 ยาวตกํ เนยฺย, ดาวตกํ ญาณํ, ยาวตกํ ญาณํ, ดาวตกํ เนยฺย;
 เนยฺยปริยัตติกํ ญาณํ, ญาณปริยัตติกํ เนยฺย, เนยฺย อตฺติกมิตฺวา
 ญาณํ นปัปรีวตฺตติ, ญาณํ อตฺติกมิตฺวา เนยฺยปโล นตฺติ; อลฺลวณณป-
 ปริยัตตฺวํจายโน เต ธัมมา. ลัพพธมฺเมสุ พุทธัสส ภควโต ญาณํ
 ปวตฺตติ. ลัพเพ ธัมมา พุทธัสส ภควโต อวชฺชนปฏฺวิพฺพธา อากข-
 ปฏฺวิพฺพธา มนสิการปฏฺวิพฺพธา จิตฺตูปาทปฏฺวิพฺพธา. ลัพพลตฺเตสุ พุทธัสส

ภควโต ฌาณํ ปวัตตติ. สัพพะโส สัตตํ ฌาณํ ฌาณํ ฌาณํ ฌาณํ ฌาณํ,
 ฌาณํ ฌาณํ, จริตํ ฌาณํ, อธิมุตํ ฌาณํ, อัมปรัชฌาณํ
 มหารัชฌาณํ ดักขิณทริเย มุทิตทริเย สวาการะ ทวาการะ สิวินาปาเย
 ทิวินาปาเย ภัททาภัพเพ สัตตํ ปชานาติ. สเทวโก โลโก สมารโก
 สพัทหมโก สัสสมณพัทหมณิ ปชา สเทวมุสลัส ฌันโตพุทธานุ
 ปวัตตติ. ยถา เยเกจิ มัจฉนัจฉปา ฌันตมโส ติมิติมังคลํ อูปาทาย
 ฌันโตมหาสมุทเท ปวัตตณิ; เอวเมว สเทวโก โลโก สมารโก สพัทหมโก
 สัสสมณพัทหมณิ ปชา สเทวมุสลัส ฌันโตพุทธานุ ปวัตตติ.
 ยถา เยเกจิ ปักชี ฌันตมโส ครุฬิ เวเนเตยิ อูปาทาย อากาสัสส
 ปเทเส ปวัตตณิ; เอวเมว เยปิ เต สารีปุตตสมาบัจฉา เตปิ
 พุทธานุสส ปเทเส ปวัตตณิ. พุทธานุ เทวมุสลัน บัจฉ
 ฌิตวา อภิภวิตวา ตัญญุจติ. เยปิ เต ชัตติยบัจฉิตา พราหฺมณบัจฉิตา
 คหปติบัจฉิตา สมนบัจฉิตา นิปุณา กตปรัปฺปวาทา วาลเวธูปา
 ไวกินทนต์ตา มัลลเภา จรณติ บัจฉาคเตน ทัญญุจิตตานิ. เต บัจฉ
 อภิสัชริตวา อภิสัชริตวา ตถาคตํ อุลลภิตวา ปุจณณิ. กถิตา จ
 วิสัชชิตา จ เต บัจฉา ภควตา โหนติ นิตฺทัญญุจการณา อูปักขิตตกา
 จ. เต ภควโต สัมบัจฉณติ. อถ โข ภควา ตตฺถ อติโรจติ;
 ยทิทํ บัจฉายาติ โธเนน ยุตํ สมากมา น หิ ตวํ สักขสิ
 สัมปายาตเว. เตนาห ภควา

อถ ตวํ ปวัตกกมาคมา

มนสา ทัญญุจิตตานิ จินตยฺนโต

โธเนน ยุตํ สมากมา

น หิ ตวํ สักขสิ สัมปายาตเวติ.

อัญจโม ปสุรุตตนิทเทโส นิฏฺฐิโต.

ทิฏฐิจิตตํ สัลลวตานุชิตํ

ภวูปัตตติณฺจ วเทสิ กิทิสํ.

อิทํ วทามิ น ตัสฺส โหติ (มาคัณฺฑิยาติ ภควา)

ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตํ

บัลลัณฺจ ทิฏฐิจฺจุ อนุคฺคหา

ชฺชณฺตตตฺถนํ ปิณํ อทฺทิสํ.

อิทํ วทามิ น ตัสฺส โหติติ: อิทํ วทามิ: อิทํ วทามิ, เขต
วทามิ, เขตตกํ วทามิ, เขตตาวตํ วทามิ, อิทํ ทิฏฐิจิตตํ วทามิ
“ลัสฺสโต โลโกติ วา. ขเปว เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรัสมรณาติ วาติ. น ตัสฺส โหติติ: น มยฺหํ โหติติ อิทํ วทามิ น
ตัสฺส โหติ.

มาคัณฺฑิยาติ ภควา ตํ พฺรหฺมณํ นามเนน ชาลปติ. ภควาติ
คารวาวริวงนํ ขเปว ลักฺขณิกา บัลลัณฺตติ; ยทิตํ ภควาติ
มาคัณฺฑิยาติ ภควา.

ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตนํติ: ธัมเมสุ ทวาลฺลัฏฺฐิจยา ทิฏฐิจิตเตสุ.
นิจฺเจยฺยาติ นิจฺจินตฺวา วิจฺจินตฺวา วิจฺจินตฺวา ปวิจฺจินตฺวา ตุลยิตฺวา
วิภาวียิตฺวา วิภุตํ กัตฺวา โอธคฺคาโห วิลคฺคาโห วรคฺคาโห โกฏฺฐจา-
ลคฺคาโห อชฺชยคฺคาโห สมุจฺจยคฺคาโห “อิทํ ลักฺขํ ตัจฺฉิ ตถํ ภูตํ
ยาถาวํ ขวปิตตฺถนํติ คหิตํ ปรามภฺภูจํ อภินวิภฺภูจํ ชฺชโนลิตติ
อหิมุตตํ นตฺถิ น สววิชฺชติ นปลัพฺภติ; ปเทเนน สมุจฺจินนํ วุปลันตํ ปฏฺฐิบัลลัทฺธ
อภัพฺพูปัตตติกํ ภาวนคฺคินา ททฺธมฺมนํติ ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตํ.

บัลลัณฺจ ทิฏฐิจฺจุ อนุคฺคหาติ: ทิฏฐิจฺจุ อาทินวํ บัลลัณฺโต
ทิฏฐิจโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ น อภินวิสามิ. ขถวา น
คณฺหิตัพฺพา, น ปรามลิตัพฺพา, น อภินวิลิตัพฺพาติ เอวํปิ

บัสสัลยง ทิฏฐิสุ อนุคคหยา. อถา “ สัสสโต โลโก, อิตเมว
 สัจจ; โมมมัลลันติ ทิฏฐิจิตเมตฺตํ ทิฏฐิจิตฺตํ ทิฏฐิจักกตาโร
 ทิฏฐิจิวสุกายิกํ ทิฏฐิจิวบมฺมํทิตํ ทิฏฐิจิลฺลโณชนํ สทฺทกฺขํ สวิฆาตํ
 สอฺปายาสํ สปริฬาหํ น นิพฺพิธาย น วิราคาย น นิโรธาย น
 อฺปสฺมา ย น อภิณฺวาย น สัมมโณธาย น นิพฺพานาย สวตฺตตติ
 ทิฏฐิสุ อาทีนํ บัสสัลนโต ทิฏฐิจโย น คณฺหามิ น ปรามสฺสามิ น
 อภินิวิสฺสามิ. อถา น คณฺหิตัพฺพา, น ปรามสิตัพฺพา, น อภินิวิสิตัพฺพาติ
 เอวมฺปิ บัสสัลยง ทิฏฐิสุ อนุคคหยา. อัสสัลลโต โลโก. อนฺตฺวา
 โลโก. อนฺตฺวา โลโก. ตํ ชิวํ ตํ สรีรํ. อลฺลํ ชิวํ อลฺลํ
 สรีรํ. โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา. น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา.
 โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา. เนว โหติ น น
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา, อิตเมว สัจจ; โมมมัลลันติ ทิฏฐิจิตเมตฺตํ
 ทิฏฐิจิตฺตํ ทิฏฐิจักกตาโร ทิฏฐิจิวสุกายิกํ ทิฏฐิจิวบมฺมํทิตํ ทิฏฐิจิลฺลโณชนํ
 สทฺทกฺขํ สวิฆาตํ สอฺปายาสํ สปริฬาหํ น นิพฺพิธาย น วิราคาย
 น นิโรธาย น อฺปสฺมา ย น อภิณฺวาย น สัมมโณธาย น นิพฺพานาย
 สวตฺตตติ ทิฏฐิสุ อาทีนํ บัสสัลนโต ทิฏฐิจโย น คณฺหามิ น
 ปรามสฺสามิ น อภินิวิสฺสามิ. อถา น คณฺหิตัพฺพา, น ปรามสิตัพฺพา, น
 อภินิวิสิตัพฺพาติ เอวมฺปิ บัสสัลยง ทิฏฐิสุ อนุคคหยา. อถา อีมา
 ทิฏฐิจโย เอวคฺคิตา เอวปรามัญฺจา เอวคฺคิกา ภวฺนํติ เอวอภิสัมปฺรายาติ
 ทิฏฐิสุ อาทีนํ บัสสัลนโต ทิฏฐิจโย น คณฺหามิ น ปรามสฺสามิ
 น อภินิวิสฺสามิ. อถา น คณฺหิตัพฺพา, น ปรามสิตัพฺพา, น
 อภินิวิสิตัพฺพาติ เอวมฺปิ บัสสัลยง ทิฏฐิสุ อนุคคหยา. อถา อีมา
 ทิฏฐิจโย นิรยสวตฺตนิกา ติริจฺฉานโยนิสวตฺตนิกา บัตตวิสยสวตฺตนิกาติ
 ทิฏฐิสุ อาทีนํ บัสสัลนโต ทิฏฐิจโย น คณฺหามิ น ปรามสฺสามิ

นาณินวิสามิ, อถวา น คณฺหิตัพฺพา, น ปรามลิตัพฺพา,
 นาณินวิลิตัพฺพาติ เอวํปิ บัลลํชงฺ ทิฏฺฐิจฺจุ อนุคฺคหาเย. อถวา อิมํ
 ทิฏฺฐิจโย อนิจฺจา ลชฺชา ปฏิจฺจสมุပ္ปันนา ขยธมฺมา วยธมฺมา
 วิราธมฺมา นิโรธมฺมาติ ทิฏฺฐิจฺจุ อาทนฺว บัลลํชงฺโต ทิฏฺฐิจโย น
 คณฺหาเม น ปรามลามี นาณินวิสามิ. อถวา น คณฺหิตัพฺพา, น
 ปรามลิตัพฺพา, นาณินวิลิตัพฺพาติ เอวํปิ บัลลํชงฺ ทิฏฺฐิจฺจุ อนุคฺคหาเย.

อัสสมตตสันตํ ปจัน อทลลันตํ: อัสสมตตํ ราคัลลํ ลันตํ
 ไทลลํ ลันตํ โมหัลลํ ลันตํ โกรลลํ. อุปนาหัลลํ. มกฺขัลลํ.
 ปฬาลลํ. อิลลํ. มจฺจวียลลํ. มายาย. ล้าเจยยัลลํ. ภัมฺมัลลํ.
 ลารมฺมัลลํ. มานัลลํ. อติมานัลลํ. มทลลํ. ปมาทลลํ. ลัพฺพกิลเลสนํ.
 ลัพฺพทุจฺจวิตานํ. ลัพฺพทฺรณํ. ลัพฺพปริฬาหณํ. ลัพฺพลันตํ. ปานํ.
 ลัพฺพากุลลาภิลลํ. ลันตํ รูปลันตํ นิสฺสํ ปฏิบัลลํ. ปจันนํ:
 ปจันนํโต วิจันนํโต ปวิจันนํโต ตุลยํโต ติริยํโต วิภาวํโต
 วิภูตํ กโรนํโต. “ลัพฺเพ ลัฆารํ อนิจฺจาติ วิจันนํโต ปวิจันนํโต
 ตุลยํโต ติริยํโต วิภาวํโต วิภูตํ กโรนํโต. “ลัพฺเพ ลัฆารํ
 ทุกฺขาติ. ลัพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. ฯ เปฯ “ยํ กิณฺจํ สมุทฺยธมฺมํ
 ลัพฺพนํ นิโรธธมฺมนํ ปจันนํโต วิจันนํโต ปวิจันนํโต ตุลยํโต
 ติริยํโต วิภาวํโต วิภูตํ กโรนํโต. อทลลันตํ: อทลลํ อทกฺข
 บัลลํ ปฏิวิชณนํ. อัสสมตตสันตํ ปจัน อทลลํ. เตนาห ภาว

อิทํ วทามิ น ตลลํ โหติ (มาคณฺทียาติ ภาว)

ธมฺเมสุ นิจฺเจยยํ สมุคฺคหิตํ

บัลลํชงฺ ทิฏฺฐิจฺจุ อนุคฺคหาเย

อัสสมตตสันตํ ปจัน อทลลันตํ.

วินิจฺจยา ยานิ ปกฺกัปปิตานิ

(อิติ มาคณฺทียโย)

เต เว มณี พุริส อนุคคหยา

อชฌัตตสันตติ ยเมตมัตถิ

กถิ นุ ธเรหิ ปเวทิตันติ

วินัจฉยา ยานิ ปกัปปัตตานีติ: วินัจฉยานิ วุจจันติ ทวาสัญจิ-
ทัญจิคทานิ. ปกัปปัตตานีติ: กัปปัตตา อภิสซตา สันนิจิตาติปิ
ปกัปปัตตา. อถา อนิจจา สซตา ปฏิจจสมุปปันนา ขยธัมมา วยธัมมา
วราครธัมมา นิโรธธัมมา วิปริณามธัมมาติปิ ปกัปปัตตาติ วินัจฉยา
ยานิ ปกัปปัตตานิ. อิติ มาคันทิโยติ: อิตติ ปทสันธิ. ะเปฯ
ปทานุปพพตาเมต อิตติ.

เต เว มณี พุริส อนุคคหยา อชฌัตตสันตติ ยเมตมัตถินติ เต
เวติ: ทวาสัญจิตัญจิคทานิ. มุนติ โมนิ วุจจิติ ภาณ. ะเปฯ
สังคชาดมตัจจ โส มุนติ. อนุคคหยาติ: “ทัญจิสสุ อาทีนวิ
บัลลันโต ทัญจิสโย น คณ्हามิ น ปรามสามิ นาภินวิสามิตี
บัลลันหาสิ, อชฌัตตสันตติ จ ภณสิ. ยเมตมัตถินติ: ย
ปรมัตถินติ มณี พุริส อนุคคหยา อชฌัตตสันตติ ยเมตมัตถิ.

กถิ นุ ธเรหิ ปเวทิตันตนิติ. กถินนุติ สลยปจฺฉา, วิมตีปจฺฉา,
เทวพิทกปจฺฉา, อเนกสปจฺฉา. เอว นุ โช, น นุ โช กิณนุ โช,
กถิ นุ โชติ กถิ น. ธเรหิตี: บัณทิเตหิ บัลลวันเตหิ
พุทฺธมณเฑหิ ภาณหิ วิภาวหิ เมธวหิ. ปเวทิตันติ: เวทิต
ปเวทิต อาจิกขิต เตลิต บัลลบบัต บัญจัต วิวริต วิกขิต
อุตฺตานิ กถิ ปกาลิตันติ กถิ นุ ธเรหิ ปเวทิตันติ. เตนาห ภควา

“วินัจฉยา ยานิ ปกัปปัตตานิ. (อิติ มาคันทิโย)

เต เว มณี พุริส อนุคคหยา

อชฌัตตสันตติ ยเมตมัตถิ

กถํ น ธีเรหิ ปเวทิตันตํ

น ทิฏฐิจิยา น สุตติยา น วาเนน (มาคัณฺฑิยาติ ภควา)

ลลิตัพพะเตนาปิ น สุกฺกัสมาท,

อทิฏฐิจิยา อลลิตุตติยา อวาวา

อลลิตตา อัพพะตทา โนปิ เตน.

เอเต จ นิลลิตฺตํ อนุกคฺคทาย

ลันโต อนิลลิตาย ภวํ น ชัยเป.

น ทิฏฐิจิยา น สุตติยา น วาเนนาติ: ทิฏฐิเจเนปิ สุกฺกัสม
วิสุทฺธิํ ปริสุทฺธิํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ นาท น กเถลลิตํ น
ภณฺณลิตํ น ที่ปยลิตํ น โวหริลลิตํ. สุตเตเนปิ สุกฺกัสม วิสุทฺธิํ ปริสุทฺธิํ
มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ นาท น กเถลลิตํ น ภณฺณลิตํ น ที่ปยลิตํ น
โวหริลลิตํ. ทิฏฐิจุตเตเนปิ สุกฺกัสม วิสุทฺธิํ ปริสุทฺธิํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
ปริมุตฺตํ นาท น กเถลลิตํ น ภณฺณลิตํ น ที่ปยลิตํ น โวหริลลิตํ.
วาเนเนปิ สุกฺกัสม วิสุทฺธิํ ปริสุทฺธิํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ นาท น
กเถลลิตํ น ภณฺณลิตํ น ที่ปยลิตํ น โวหริลลิตํ น ทิฏฐิจิยา น สุตติยา
น วาเนน. มาคัณฺฑิยาติ: ภควา ตํ พหุสสมณํ นามเณ ชาลปติ.
ภควาติ คารวาวจณํ ๖ เปฯ ลจฺฉณิกา บัณฺณปตฺตติ; ยทิทํ ภควาติ
มาคัณฺฑิยาติ ภควา.

ลลิตัพพะเตนาปิ น สุกฺกัสมาทาติ ลลิตเจเนปิ สุกฺกัสม วิสุทฺธิํ ปริสุทฺธิํ
มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ นาท น กเถลลิตํ น ภณฺณลิตํ น ที่ปยลิตํ น
โวหริลลิตํ. ลลิตเตนาปิ สุกฺกัสม วิสุทฺธิํ ปริสุทฺธิํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ
นาท น กเถลลิตํ น ภณฺณลิตํ น ที่ปยลิตํ น โวหริลลิตํ. ลลิตัพพะเตนาปิ
สุกฺกัสม วิสุทฺธิํ ปริสุทฺธิํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ นาท น กเถลลิตํ น
ภณฺณลิตํ น ที่ปยลิตํ น โวหริลลิตํ ลลิตัพพะเตนาปิ น สุกฺกัสมาท.

อหิงฺงิยา อัสสฺสฺติยา อวณฺณา อลฺลดา อพฺพตา โนปี เตนาติ:
 ภิฏฺฐิปี อจฺฉิตฺตฺพ. ทสฺวตฺถกา สัมมาภิฏฺฐิ “อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ
 อภิฏฺฐิ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกฺกทกฺกฺกฺกานํ กัมมานํ ผลํ วิปาโก,
 อตฺถิ ขยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา,
 อตฺถิ สัตฺตา โอปปาทิกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณํ สัมมคฺคตา
 สัมมาปฏิบັນฺนา; เย อิมํวํ โลเก ปรัญจํ โลเก อภิณฺวา
 สจฺฉิกตฺวา ปเวทนตฺติ สวณฺมปี อจฺฉิตฺตฺพ. ปโรโต โฆโส: สุตฺตํ
 เอยฺย เวຍยากรณํ คาถา อูทานํ อิตฺวตฺตํ ชาฏฺกํ อพฺภูตธมฺมํ
 เวทลลํ. ภาณมปี อจฺฉิตฺตฺพ. กัมมสฺสสทฺตภาณํ สจฺจานโลมิกภาณํ
 อภิณฺวา สมาปัตติภาณํ. สลัมปี อจฺฉิตฺตฺพ. ปาติโมกฺขลโร.
 วัตตมปี อจฺฉิตฺตฺพ. อภิฏฺฐิ สุตฺตคานิ: อารยฺณกํ, บัณฺทปาทิกํ,
 ปัสสูกุลิกํ, เตจฺจวีกํ, สปทานจาวีกํ, ขลุมฺจฺฉนาภตฺติกํ, เนลฺลชี-
 กํ, ยถาลนฺนตฺติกํ. อหิงฺงิยา อัสสฺสฺติยา อวณฺณา อลฺลดา อพฺพตา โน
 ปี เตนาติ: นปี สัมมาภิฏฺฐิ จมฺมเตน นปี สวณฺมเตน นปี ภาณมฺมเตน
 นปี สลัมมเตน นปี วัตตมฺมเตน อจฺฉิตฺตฺตสันตฺติปัตโต โหติ,
 นปี วินา เอเตหิ ธมฺเมหิ อจฺฉิตฺตฺตสันตฺติ ปาปฺนนาติ; อภิฏฺฐิ สัมภาราอิม
 ธมฺมา โหนตฺติ อจฺฉิตฺตฺตสันตฺติ ปาปฺนนาติ อธิคฺฉนฺตุ ฝุสฺสิตฺตุ สจฺฉิกาทุนฺติ
 อหิงฺงิยา อัสสฺสฺติยา อวณฺณา อลฺลดา อพฺพตา โนปี เตน.

เอเต จ นิลลชฺช อนุคฺคหาชาติ: เอเต กณฺหนํกชฺชิกานํ
 ธมฺมานํ สุมคฺคชาตโต ปหานํ อจฺฉิตฺตฺพ. เตธาดุเกสุ กุสฺเสสุ ธมฺเมสุ
 อตฺมมยตา อจฺฉิตฺตฺพ. ยโต กณฺหนํกชฺชิกา ธมฺมา สุมคฺคชาตปหานเน
 ปหานา โหนตฺติ อจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺถกตา อนภาวํ คตา ขายตฺติ
 อนุปฺปาตธมฺมา เตธาดุเกสุ จ กุสฺเสสุ ธมฺเมสุ อตฺมมยตา โหติ.
 เอตฺตาวดาปี น คณฺหาติ น ปรมํสฺติ นานินฺวสฺติ. อถวา น

คันหิตัพพา, น ปรามสิตัพพา, นาภินวิสิตัพพาติ เอวัมปิ เอเต จ
 นิสัสซ อนุคคหาย. ยโต ตันหา จ ทิฏฐิจิ จ มาโน จ ปหีนา
 โหนติ อัจฉินนมูลา ตาลาวัตถุกตา อนภาว คตา อายตี อนุปปาทธัมมา,
 เอตตาวตัมปิ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินวิสิตติ เอวัมปิ เอเต จ
 นิสัสซ อนุคคหาย. ยโต ปุณฺณภาภิสสาโร จ อปุณฺณภาภิสสาโร จ
 อาเนณฺชภาภิสสาโร จ ปหีนา โหนติ อัจฉินนมูลา ตาลาวัตถุกตา
 อนภาว คตา อายตี อนุปปาทธัมมา, เอตตาวตัมปิ น คณฺหาติ น
 ปรามสติ นาภินวิสิตติ เอวัมปิ เอเต จ นิสัสซ อนุคคหาย.

สันโต อนิสฺสาย ภวํ น ชัยเปติ: สันโตติ ราคัสส สันตตฺตา
 สันโต, โทลัสส สันตตฺตา สันโต, โมหัสส สันตตฺตา สันโต, โกรหัสส.
 อูปนาหัสส. มกฺกขัสส. ปฬาสัสส. อิสฺสาย. มจฺจนวียัสส. มายาย.
 ลาเจยยัสส. ถัมภัสส. สारัมภัสส. มานัสส. อติมานัสส. มทัสส.
 ปมาทัสส. สัพพทเลธานํ. สัพพทฺทจฺจวิตานํ. สัพพทฺทธานํ. สัพพปรี-
 ฬิหานํ. สัพพสันตปาณํ. สัพพากุสลภาภิสสารานํ สันตตฺตา สมิตตฺตา
 รูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิบัสสทฺทตฺตา
 สันโต รูปสันโต นิพฺพุโต ปฏิบัสสทฺทโธติ สันโต. อนิสฺสายาติ:
 เทวํ นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิฏฺฐจินัสฺสโย จ. ๗ เปฯ อยํ
 ตณฺหานิสฺสโย. ๗ เปฯ อยํ ทิฏฺฐจินัสฺสโย. ตณฺหานิสฺสยํ ปหาय
 ทิฏฺฐจินัสฺสยํ ปฏิณิสฺสขิตฺวา จักขุ อนิสฺสาย โสถํ อนิสฺสาย ชานํ
 อนิสฺสาย ชิว्हํ อนิสฺสาย กายํ อนิสฺสาย มนํ อนิสฺสาย รูปํ.
 สทฺเท. คณฺเธ. เรเส. โสภณจัพเพ. กุลํ. คณฺ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสฺสํ. สฺขํ.
 จีวรํ, ปินฺนชปาตํ. เสนาสนํ. คิลานบัจจยเกสฺสชฺชปรีกขารํ. กามธาทู.
 รูปธาทู. อรูปธาทู. กามภวํ รูปภวํ. อรูปภวํ. สลฺยภวํ. อสลฺยภวํ.
 เนวสลฺยภวานาสลฺยภวํ. เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ. บัลลจโวการภวํ.

ขัตติ. อนาคต. บัจจุบับัน. ทิฏฐิสุตมตวิธวาทัพเพ ธัมมเ อนิสสัย
 ขัตติหิตวา อปภามลิตวา อภินวิสิตวาติ ลันโต อนิสสัย. ภว น
 ชัยเปติ: กามภว น ชัยเปยัย, รูปภว น ชัยเปยัย, อรูปภว น
 ชัยเปยัย น ปชัยเปยัย น อภิชัยเปยัยติ. ลันโต อนิสสัย
 ภว น ชัยเป. เตนาค ภควา

น ทิฏฐิจยา น สุตติยา น ภาณน (มาณัทยิตติ ภควา)
 ลิตัพเพเตนابق น สุตติมาห

อทิฏฐิจยา อลิตุตติยา อภาณา.

อลิตตา อัพพตา โนบี เตน,

เอเต จ นิสสัย อนคคทาย

ลันโต อนิสสัย ภว น ชัยเปติ.

โน เจ กิร ทิฏฐิจยา น สุตติยา น ภาณน (อติ มาณัทยิโย)
 ลิตัพเพเตนابق น สุตติมาห

อทิฏฐิจยา อลิตุตติยา อภาณา

อลิตตา อัพพตา โนบี เตน.

มัลลวามหิ โมมทเมว ธัมมิ

ทิฏฐิจยา เอเก บัจเจเนติ สุตติ.

โน เจ กิร ทิฏฐิจยา น สุตติยา น ภาณนาคิ: ทิฏฐิจยา
 บิ สุตติ วิสุตติ ปริสุตติ มุตติ วิมุตติ ปริมุตติ นาห น
 กเถลล น ภณลล น ที่ปยลล น โหวลล. น สุตเตนابق สุตติ
 วิสุตติ ปริสุตติ มุตติ วิมุตติ ปริมุตติ นาห น กเถลล น
 ภณลล น ที่ปยลล น โหวลล. ทิฏฐิสุตเตนابق สุตติ วิสุตติ
 ปริสุตติ มุตติ วิมุตติ ปริมุตติ นาห น กเถลล น ภณลล น

ที่ปยติ น โวหรีติ. ภาณณบี สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี
 วิมุตฺตี ปริมุตฺตี นาห น กเถสิ น ภณฺธิ น ที่ปยติ น
 โวหรีติ โน เจ กิร ทิฏฺฐิจิยา น สุตฺติยา น ภาณณ. อติ
 มาคณฺทียติ: อติตฺติ ปทสฺสนํ ะเปฯ อนุปฺพทตาเมตฺ อติตฺติ. มาคณฺทียติ
 ตลฺลํ พราหฺมณลฺลํ นามนฺติ อติ มาคณฺทีย.

สัลลพฺพเตนابی น สุทฺธิมาหาติ: สัลเลนบี สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ.
 วัตเตนابی สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ. สัลลพฺพตเตนابی สุทฺธิ วิสุทฺธิ
 ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี นาห น กเถสิ น ภณฺธิ น
 ที่ปยติ น โวหรีติ สัลลพฺพเตนابی น สุทฺธิมาห.

อทิฏฺฐิจิยา อัสสุตฺติยา อภาณนา อลลิตา อพฺพตา โนบี เตนาติ:
 “ทิฏฺฐิจิปี อิจฺฉิตฺตพฺพาทิ เอว ภณฺธิ, “สวณฺมบี อิจฺฉิตฺตพฺพณฺติ เอว
 ภณฺธิ; “ภาณณมบี อิจฺฉิตฺตพฺพณฺติ เอว ภณฺธิ, สัลลมบี
 อิจฺฉิตฺตพฺพณฺติ เอว ภณฺธิ, วัตตมบี อิจฺฉิตฺตพฺพณฺติ เอว ภณฺธิ.
 น ลักโกสิ เอกุเสน อนุชานิตฺ, น ลักโกสิ เอกุเสน ปฏิกฺกขิตฺตุนฺติ
 อทิฏฺฐิจิยา อัสสุตฺติยา อลลิตา อพฺพตา โนบี เตน.

มัลลวามหํ โมมฺหเมว ธมฺมมฺนติ: โมมฺหธมฺมโม อยํ ตฺยํ
 พาลธมฺมโม อภาณณธมฺมโม อมราวิกฺเขปธมฺมโมติ เอว มัลลวามิ
 เอว ชานามิ เอว อาชานามิ เอว ปฏิวิชฺฌานามิติ มัลลวามหํ
 โมมฺหเมว ธมฺมม.

ทิฏฺฐิจิยา เอเก บัจเจนฺติ สุทฺธิณฺติ: ทิฏฺฐิจิยา เอเก สมนพฺราหฺมณา
 สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี บัจเจนฺติ. “ลลิสฺสโต
 โลโก, อิทเมว ลลิจฺ; โมมมัลลวณฺติ ทิฏฺฐิจิยา เอเก สมนพฺราหฺมณา
 สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี บัจเจนฺติ. “อัสลลิสฺสโต
 โลโก. ะเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริมมรณา,

อิทเมว สัจจํ; โมฆมัลลันติ ทิฏฐิยา เอเก สมนพรัหมณา สุทธี
วิสุทธี ปริสุทธี มุตติ วิมุตติ ปริมุตติ บัจเจนัตติ เอเก บัจเจนัตติ
สุทธี. เตนาห โส พรัหมโน

โนเจกรทิฏฐิยา น สุตติยา ขณาณน (อติ มาคันทิโย)
- สลัฟฟเตนาปิ น สุทธีมาห
อทิฏฐิยา อัสสุตติยา ขณาณา
อัสสตา อัพพตา โนมิ เตน.
มัลลวามห โมฆเมว ธัมมิ
ทิฏฐิยา เอเก บัจเจนัตติ สุทธี.
ทิฏฐิจฺจุ นิสฺสาย อนุปฺจันมาโน (มาคันทิยาติ ภควา.)
สมุคฺคหิเตสุ ปโมหมาคา.
อิโต จ นาตักกขิ อนุมฺปิ ลลณฺว.
ตัสมา ตว โมฆโต ทหาสิ.

ทิฏฐิจฺจุ นิสฺสาย อนุปฺจันมาโนติ: มาคันทิโย พรัหมโน ทิฏฐิ
นิสฺสาย ทิฏฐิจิ ปฺจันติ. ลลณฺว นิสฺสาย ลลณฺว ปฺจันติ. พันณํ
นิสฺสาย พันณํ ปฺจันติ. ปติโพธํ นิสฺสาย ปติโพธํ ปฺจันติ
อนุปฺจันมาโนติ: ปุณฺณํ ปุณฺณํ ปฺจันตติ ทิฏฐิจฺจุ นิสฺสาย อนุปฺจันมาโน.
มาคันทิยาติ ภควา ตํ พรัหมณํ นามเน อาสวปติ. ภควาติ คารวาวจณํ
ฯ เปฯ สัจจิกา บัณฺณัตติ; ยททํ ภควาติ มาคันทิยาติ ภควา.

สมุคฺคหิเตสุ ปโมหมาคาติ: ยา ทิฏฐิ ตยา คหิตา ปรามฺภฺจ
อภินวฺภฺจ อธิโลธิตา อธิมุตฺตา; ตัสสเสว ตวํ ทิฏฐิยา มุฬฺหิ
ปมุฬฺหิ ลมฺมุฬฺหิ โมหํ อาคโตสิ ปโมหํ อาคโตสิ ลมฺโมหํ
อาคโตสิ อธิการํ บัณฺณโตสฺสตี สมุคฺคหิเตสุ ปโมหมาคา.
อิโต จ นาตักกขิ อนุมฺปิ ลลณฺวติ: อิโต อธิณฺตตลลณฺวโต วา

ปฏิปัตติโต วา อัมมเทสนโต วา ยุตตลัณณะ วา มัตตลัณณะ วา
 ลักขณลัณณะ วา การณลัณณะ วา จานลัณณะ วา น ปฏิภลสิ;
 กุโต ภาณนัตติ เอวัมปิ อิตโต จ นาทักกขิ อณุมปิ ลัณณะ อถวา
 อนิจจัง วา อนิจจังลัณณะอนุโลม วา ทุกขัง วา ทุกขลัณณะอนุโลม วา
 อนัตตัง วา อนัตตลัณณะอนุโลม วา ลัณณะปุปาหมัตตัง วา ลัณณะ-
 นิमितตัง วา น ปฏิภลสิ; กุโต ภาณนัตติ เอวัมปิ อิตโต จ
 นาทักกขิ อณุมปิ ลัณณะ.

ตัสมา ตวํ โมมฺหโต ทฬาสีติ: ตัสมาติ: ตัสมา ตังการณา
 ตํเหตุ ตบัจจยา ตันนิทานา โมมฺหธมฺมโต พาลธมฺมโต มุฬิธมฺมโต
 ขวานธมฺมโต อมราวักเขปธมฺมโต ทฬาสี บัลลสิ ทักขสิ โอลิเกสิ
 นิชฌายสิ อุปปริกขสิติ ตัสมา ตวํ โมมฺหโต ทฬาสี. เตนาห ภควา

ทิจฺฐิจฺฐุ นิลัสาย อณุปฺพจฺจมาโน (มาคฺคินฺทียาติ ภควา)

สมุคฺคหิเตสุ ปโมหมาคา

อิตโต จ นาทักกขิ อณุมปิ ลัณณะ

ตัสมา ตวํ โมมฺหโต ทฬาสีติ.

สโม วิเลสิ อุต วา นิหิโน

โย มัลลปติ โส วิวเทถ เตน,

ตัสสุ วิภาสุ อวิกัมปมาโน

สโม วิเลสิติ น ตัสส โหติ.

สโม วิเลสิ อุต วา นิหิโน โย มัลลปติ โส วิวเทถ เตนาติ:
 “สทโธหมัสสิมฺหิตี วา, “เสยโยหมัสสิมฺหิตี วา, “นิหิโนหมัสสิมฺหิตี วา,
 โย มัลลปติ โส เตน มาเนน ตาย ทิจฺฐิจฺฐา เตน วา ปุคฺคเลน
 กลหํ กเรยฺย ภณฺฑนํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ
 กเรยฺย เมธคํ กเรยฺย “น ตวํ อิมํ อัมมวณฺณํ อาชานาสี, ขหํ

อิม รัมมวินย อชานามิ. ก็ ตวั อิม รัมมวินย อชานิสัสสิ,
มิจจาปฏิบันโน ตัมลสิ, อหัมลมิ ลัมมาปฏิบันโน. สหิตัมเม,
อสทิตันเต. ปุเร วณีย บัจฉา อว, บัจฉา วณีย ปุเร อว
อริจันณันเต วิปราวตติ อาโรปิโต เต วาโท นิคคหิตอ ตัมลสิ จร
วาทูปโมกขาย, นิพเพเทหิ วา สเจ ปโหสิตี สโม วิเสสิ อุตวา
นิที่โน โย มัลลวตี, โส วิวเทถ เตน.

ตัสสุ วิธาสุ อวิกัมปมาโน สโม วิเสสิตี น ตัสส โหตีติ:
ยัสเสตา ตัสโส วิธา ปทีนา สมุจฉินฺนา รูปันตา ปฏิบัลลิตธา
อภัพพูปัตติกา ญาณัคคินา ทัทธมา, โส ตัสสุ วิธาสุ น กัมปติ น
วิกัมปติ, อวิกัมปมานัสส ปัคคตัสส “สทโธหัมลัมมิติ วา, “เสยโยหัมลัมมิติ
วา, “นิที่โนหัมลัมมิติ วา. น ตัสส โหตีติ: น มัยหิ โหตีติ
ตัสสุ วิธาสุ อวิกัมปมาโน สโม วิเสสิตี น ตัสส โหติ. เตนาค ภาควา

สโม วิเสสิ อุต วา นิที่โน

โย มัลลวตี โส วิวเทถ เตน,

ตัสสุ วิธาสุ อวิกัมปมาโน

สโม วิเสสิตี ตัสส โหตีติ.

ลัจจันติ โส พราหฺมโน ก็ วเทยฺย,

มุตติ วา โส วิวเทถ เกน.

ยัสสิม สมน วิสม วาปิ นัตถิ ส

เกน วาท ปฏิลลิตฺตเยยฺย.

ลัจจันติ โส พราหฺมโน ก็ วเทยฺยาคิ: พราหฺมโนติ ลัตถันน
รัมมานิ พาทิตตฺตา พราหฺมโน. ๒ เปว อนิสสิโต ตากิ ปวจเจเต ส
พราหฺมณิ ลัจจันติ โส พราหฺมโน. ก็ วเทยฺยาคิ: “ลัสสโต
โธโก, อิทเมว ลัจจ; โมขมัลลวตี พราหฺมโน ก็ วเทยฺย ก็

กเถยฺย ก็ ภณฺเยยฺย ก็ ที่ปเยยฺย ก็ ไวหเรยฺย “อัสสัสสโต โดโก.
 ๗ เปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา, อิทเมว
 สัจจํ; โมฆมัลลยฺนติ พฺราหฺมโณ ก็ วเทยฺย ก็ กเถยฺย ก็ ภณฺเยยฺย
 ก็ ที่ปเยยฺย ก็ ไวหเรยฺยติ สัจจํนติ โส พฺราหฺมโณ ก็ วเทยฺย.

มุสาติ วา โส วิวเทถ เณนาติ: พฺราหฺมโณ มยฺหํ สัจจํ,
 ตูยฺหิ มุสาติ เณ มาเนน กาย ธิฏฺฐา เณ วา ปุคฺคเลน
 กถํ กเรยฺย, ภณฺฑนํ กเรยฺย, วิคฺคหํ กเรยฺย, วิวาทํ กเรยฺย,
 เมธํ กเรยฺย “น ตวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ๗ เปฯ นิพฺเพเธหิ
 วา สเจ ปโหสีติ มุสาติ วา โส วิวเทถ เณ.

ยัสฺมิมํ สมํ วิสมํ วาปิ นัตถิ: ยัสฺมินฺติ ยัสฺมิ ชรทฺถเต
 ชีณาสเว. “สทฺธิสทฺธิสฺมิมฺติ มาโน นัตถิ, “เสยฺโยหฺมสฺมิมฺติ ขตฺมาโน
 นัตถิ, “ทีโหนสฺมิมฺติ โขมาโน นัตถิ น สวิชฺชติ นุปฺปลิพฺภติ; ปเทนํ
 สมุจฺฉินฺนํ รูปสฺสํนํ ปฏิปตฺตํ อภัพฺพบฺบัตติกํ ภาณคฺคินา ททฺธมนฺติ
 ยัสฺมิมํ สมํ วิสมํ วาปิ นัตถิ.

ส เณ วาทํ ปฏิสฺสัณฺณเชยฺยติ: โส เณ มาเนน กาย
 ธิฏฺฐา เณ วา ปุคฺคเลน วาทํ ปฏิสฺสัณฺณเชยฺย ปฏิสเรยฺย
 กถํ กเรยฺย ภณฺฑนํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ กเรยฺย เมธํ
 กเรยฺย “น ตวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ๗ เปฯ นิพฺเพเธหิ วา
 สเจ ปโหสีติ ส เณ วาทํ ปฏิสฺสัณฺณเชยฺย. เตนาค ภควา

สัจจํนติ โส พฺราหฺมโณ ก็ วเทยฺย,

มุสาติ วา โส วิวเทถ เณ

ยัสฺมิมํ สมํ วิสมํ วาปิ นัตถิ,

ส เณ วาทํ ปฏิสฺสัณฺณเชยฺยติ.

โอกัมปทาย อนิเกตสํว

กาเม อกุฬัม มุนิ สันจวานี

กาเมหิ วิตโต อปรักขราโน

กถํ นู วิคคัย्हิ ชเนน กยิรา.

อด โข ทาลินทกานิ คหปติ, เยนายัสมา มหากัจจानโน เตนุปลังกมิ;
อุปปลังกมิตวา อายัสมันตํ มหากัจจानนํ อภิวาเทตวา เอกมันตํ นิสสิทํ :
เอกมันตํ นิสสินโน โข ทาลินทกานิ คหปติ อายัสมันตํ มหากัจจानนํ
เอตทโวจ “วุตตมัทถํ ภันเต กัจจานน ภควตา อัญญวัคคิกเก มาคันตียบเบเนหิ

“โอกัมปทายา อโนเกตสาริ

กาเม อกุฬัม มุนิ สันจวานี

กาเมหิ วิตโต อปรักขราโน

กถํ นู วิคคัย्हิ ชเนน กยิราติ.

อิมัสสํ นู โข ภันเต กัจจานน ภควตา ลังขิตเตน ภาสิตัสสํ กถํ
อัตถโก วิตถาเรณ ทัญญัพพะโต. รูปธาดุ โข คหปติ วิวัณณาสัสสํ
โอโก, รูปธาดุราควินัพพนัง ปน วิวัณณา “โอกสาริตี วุจจติ.
เวทนาธาดุ โข คหปติ. สัณฺหาธาดุ โข คหปติ. ลัขารธาดุ โข
คหปติ. วิวัณณาสัสสํ โอโก, ลัขารธาดุวิณัพพนัง ปน วิวัณณา
โอกสาริตี วุจจติ; เอวํ โข คหปติ โอกสาริ ติ.

กถัง คหปติ อโนเกตสาริ ติ? รูปธาดุยา โข คหปติ โย
ฉนํโต โย วาโค ยา นันทิ ยา ตันหา เย อุปายุปาทานา
เจตโส อธิจฺจานาภินเวसानุสยา, เต ตถาคตัสสํ ปเทนา อัจฉินนํมุลลา
ทาลาวัตถุกตา อนภาวํ คตา อายตี อนุปาทธัมมา; ตัสมา ตถาคโต
อโนเกตสาริตี วุจจติ. เวทนาธาดุยา โข คหปติ. สัณฺหาธาดุยา โข
คหปติ ลัขารธาดุยา โข คหปติ. วิวัณณาธาดุยา โข คหปติ โย
ฉนํโต โย วาโค ยา นันทิ ยา ตันหา เย อุปายุปาทานา

เจตโส อธิฏฐาณานิเวสณสุยา, เต ตถาคตัสส ปิเณนา อุจฺฉินฺณมฺหุลา
 ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตํ อนุปฺปาทธมฺมา; ตัสฺมา ตถาคโต
 อนิเกตสารีติ วุจฺจติ: เอวํ โข คหปติ อนิเกตสารี โหติ.

กถํวํจ คหปติ นิเกตสารี โหติ? รูปนิมิตฺตนิเกตสรวินิพนฺธํ โข
 คหปติ นิเกตสารีติ วุจฺจติ. สกฺกตนิมิตฺตคณฺณนิมิตฺตรสนิมิตฺตโณฏฺฐจฺพนนิ-
 มิตฺตธมฺมนิมิตฺตนิเกตสรวินิพนฺธํ โข คหปติ นิเกตสารีติ วุจฺจติ:
 เอวํ โข คหปติ นิเกตสารี โหติ.

กถํวํจ คหปติ อนิเกตสารี โหติ? รูปนิมิตฺตนิเกตสรวินิพนฺธํ
 โข คหปติ ตถาคตัสส ปิเณนา อุจฺฉินฺณมฺหุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา
 อายตํ อนุปฺปาทธมฺมา; ตัสฺมา ตถาคโต อนิเกตสารีติ วุจฺจติ.
 สกฺกตนิมิตฺตคณฺณนิมิตฺตรสนิมิตฺตโณฏฺฐจฺพนนิมิตฺตธมฺมนิมิตฺตนิเกตสรวินิพนฺธํ
 โข คหปติ ตถาคตัสส ปิเณนา อุจฺฉินฺณมฺหุลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ
 คตา อายตํ อนุปฺปาทธมฺมา; ตัสฺมา ตถาคโต อนิเกตสารีติ วุจฺจติ:
 เอวํ โข คหปติ อนิเกตสารี โหติ.

กถํวํจ คหปติ กามे สันนวชาโต โหติ? อธิ คหปติ เอกจฺจโจ
 คิหิ สกฺกจฺโจ วิหริ สหณฺณํทํ สหโสเก สฺมุชฺเตสฺส สฺมุชฺโต ทุกฺขิเตสฺส
 ทุกฺขิโต อุပ္ปันนํเนสฺส กิจฺจกรณฺเญสฺส อตฺตนา วโยคํ อาบํชฺชติ.
 เอวํ โข คหปติ กามे สันนวชาโต โหติ.

กถํวํจ คหปติ กามे น สันนวชาโต โหติ? อธิ คหปติ ภิกฺขุ
 คิหิ สกฺกจฺโจ วิหริ น สหณฺณํทํ น สหโสเก น สฺมุชฺเตสฺส ทุกฺขิโต
 น ทุกฺขิเตสฺส สฺมุชฺโต อุပ္ปันนํเนสฺส กิจฺจกรณฺเญสฺส น อตฺตนา วโยคํ
 อาบํชฺชติ. เอวํ โข คหปติ กามे น สันนวชาโต โหติ.

กถํวํจ คหปติ กามเห อวิตฺโต โหติ? อธิ คหปติ เอกจฺจโจ
 กามสฺส อวิตราคโ โหติ อวิตฺตณฺโ โหติ อวิตฺเพโม อวิตฺปปาโส อวิตฺปริฬาโ

อวิตตโนห์; เอว โข คหปติ กาเมหิ อวิตโต โหติ.

กถัจจ คหปติ กาเมหิ วิตโต โหติ ? อธิ คหปติ ภิกขุ กาเมสุ
 วิตตราโค โหติ วิตถนโท วิตเปโม วิตปปาโส วิตปริฬาโห วิตตโนห์;
 เอว โข คหปติ กาเมหิ วิตโต โหติ.

กถัจจ คหปติ ปุเรกขราโน โหติ ? อธิ คหปติ เอกัจจัสส เอว
 โหติ “เอวรูปุ สยิ อมาคตมัทธานันติ, ตตถ นันท์ สมนีวาคเมติ,
 “เอวเวทโน สยิ. เอวสัลโวลุ สยิ. เอวสชาโร สยิ. เอววิณฺณาโน
 สยิ อมาคตมัทธานันติ, ตตถ นันท์ สมนีวาคเมติ; เอว โข คหปติ
 ปุเรกขราโน โหติ.

กถัจจ คหปติ อปุเรกขราโน โหติ ? อธิ คหปติ เอกัจจัสส
 เอว โหติ “เอวรูปุ สยิ อมาคตมัทธานันติ, ตตถ นันท์ น สมนีวาคเมติ,
 “เอวเวทโน สยิ. เอวสัลโวลุ สยิ. เอวสชาโร สยิ. เอววิณฺณาโน
 สยิ อมาคตมัทธานันติ, ตตถ นันท์ น สมนีวาคเมติ; เอว โข
 คหปติ อปุเรกขราโน โหติ.

กถัจจ คหปติ กถ วิคคัยหิ ชเนน กัตตา โหติ ? อธิ คหปติ
 เอกัจโจ เอวรูปุ กถ กัตตา โหติ “น ตวั อิมิ ธัมมวินย
 อาชานาสิ. ข เปฯ นิพเพเธหิ วา สเจ ปโหสตี; เอว โข คหปติ
 กถ วิคคัยหิ ชเนน กัตตา โหติ.

กถัจจ คหปติ กถ น วิคคัยหิ ชเนน กัตตา โหติ ? อธิ
 คหปติ เอกัจโจ น เอวรูปุ กถ กัตตา โหติ “น ตวั อิมิ
 ธัมมวินย อาชานาสิ. ข เปฯ นิพเพเธหิ วา สเจ ปโหสตี; เอว
 โข คหปติ กถ น วิคคัยหิ ชเนน กัตตา โหติ. อติ โข คหปติ
 ยันตี วุตติ ภควตา อัญ्ञกวัคคเก มาคันทิกปญฺเญหิ

“โอกัมปทาย อนิเกตสวรี

คามะ อกุพฺพ มุณี สันถวานี,
กาเมหิ วิตฺโต อปฺเรกฺขราโน,
กถํ น วิคฺคยฺหิ ชเนน กยิราติ.

อิมัสส โข คหปติ ภควตา ลชิตฺเตน ภาสิตัสส เหว วิตถาเรน
ขัตติโก ทักฺขัณฺโฬ เทนาห ภควา

“โอกัมปทาย อนิเกตสวรี

คามะ อกุพฺพ มุณี สันถวานี,
กาเมหิ วิตฺโต อปฺเรกฺขราโน,
กถํ น วิคฺคยฺหิ ชเนน กยิราติ.
เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก,
น ตานิ อคฺคยฺหิ วเทยฺย นาโค.
เอลัมพุชฺช กัณฺฐกาวริชฺช ยถา
ชเลน บังเกน จ อนุปลิตฺตํ.
เอวํ มุนี สันตฺวิโท อคิทฺโธ
กาเม จ โลเก จ อนุปลิตฺโต

เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเกติ เยหิตี: ติฏฺฐจิตฺเตหิ. วิวิตฺโตติ:
กายหุจฺจริเตน วิตฺโต วิวิตฺโต ปวิวิตฺโต วิจฺหุจฺจริเตน. มโนหุจฺจริเตน.
ราเคน. ๗ เปฯ สัพฺพากุสลาภิสฺสาเรหิ วิตฺโต วิวิตฺโต ปวิวิตฺโต.
วิจเรยฺยาติ: จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วัตเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย
ยาเปยฺย. โลเกติ: มนุสฺสโลเกติ เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก.

น ตานิ อคฺคยฺหิ วเทยฺย นาโคติ: นาโคติ อาคุ น กโรตตี
นาโค. น คจฺจตฺตี นาโค. นาคจฺจตฺตี นาโค.

กถํ อาคุ น กโรตตี นาโค ? อาคุ วุจฺจันตี ปาปกา

อภัสสา ธัมมา ลักขณิกา โปณัพภวีกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตฺ
ชาติขมารณียา.

อคุ น กโรตตี กิลฺจ โลก (สภียาติ ภควา)
ลัप्พลโยเค วิสัซ พณฺณานิ
ลัप्พัตถ น ลัซชตี วิมตฺโต
นาโค ตาติ วุจฺजेเต ตถตฺตทาติ

เฮว ชาคุ น กโรตตี.

กถํ น คัจฉตตี นาโค. น ฉนฺทาคตตี คัจฉติ, น โทสาคตตี
คัจฉติ, น โมหาคตตี คัจฉติ, น ภยาคตตี คัจฉติ; น ราควเสน
คัจฉติ, น โทสวเสน คัจฉติ, น โมหวเสน คัจฉติ, น มานวเสน
คัจฉติ, น ทิฏฺฐิจวเสน คัจฉติ, น อุตฺถัจฉวเสน คัจฉติ, น
วิจิกิฉวเสน คัจฉติ, น อนุสยวเสน คัจฉติ, น วัคฺเคหิ ธัมเมหิ
ยายติ นิยฺยติ วุยฺหติ ลหฺรียติ: เฮว น คัจฉตตี นาโค

กถํ นาคัจฉตตี นาโค. โสตาบัตติมัคเคน เย กิเลสา ปทีนา
เต กิเลสเ น ปุเนติ น บัจเจติ น บัจจาคัจฉติ. สกทาคามิมัคเคน.
อนาคามิมัคเคน. อรหัตตมัคเคน เย กิเลสา ปทีนา เต กิเลสเ น
ปุเนติ น บัจเจติ น บัจจาคัจฉติ: เฮว นาคัจฉตตี นาโค. น
ตานิ อุดคฺคียํ วเทยฺย นาโคติ: นาโค น ตานิ คเหตุว
อุดคเหตุว คณฺหิตว ปรามสิตว อภินิวิสิตว วเทยฺย กเลยฺย
ภณฺเณยฺย ทีปเยยฺย โวหเรยฺย “ลัสสโต โลโก. อัสสัสสโต. โลโก.
ฯ เปฯ เหว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิตเมว
ลัสสจ; โมฆมัลลวณฺณํ วเทยฺย กเลยฺย ภณฺเณยฺย ทีปเยยฺย โวหเรยฺยยาติ น
ตานิ อุดคฺคียํ วเทยฺย นาโค.

เฮลัมพชํ กณฺณภูกาวาริชํ ยถา ชเลน บัจเณน จ นุปลิตตณฺณิ:

เฮลั วุจฺจติ อุตกั. อัมพุ วุจฺจติ อุตกั. อัมพุชฺช วุจฺจติ ปทุมั.
 กัณฺฏโก วุจฺจติ ขรทณฺโฑ. วาริ วุจฺจติ อุตกั. วาริชฺช วุจฺจติ
 ปทุมั. วาริชฺช วาริสฺสภวฺ ชลั วุจฺจติ อุตกั. บังโก วุจฺจติ กัททโม.
 ยถา ปทุมั วาริสฺสภวฺ ชเลน จ บังเกณ จ น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ
 นุปลิมฺปติ; อลิตตํ อลลิตตํ อนุปลิตตํนฺติ เอลัมพุชฺช กัณฺฏกาวาริชฺช ยถา
 ชเลน บังเกณ จ นุปลิตตํ.

เอวํ มุนี สันตฺวาโท อคิทฺโธ กาเม จ โลเก จ อนฺุปลิตฺโตติ : เอวํนฺติ
 โอบมัมมสัณฺปิฏปาตนา. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ฌาณํ. ะเปะฯ สังคชาลมตฺติจจ
 โส มุนี. สันตฺวาโทติ : สันตฺวาโท มุนิ ตาณวาโท เสนวาโท
 สรณวาโท อังฺฤตวาโท อมตวาโท นิพฺพานวาโทติ เอวํ มุนี สันตฺวาโท.
 อคิทฺโธติ : เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย วาโค สาราโค. ะเปะฯ
 อภิธฺมา โสโก อกฺขลมฺมุตฺ. ยัสฺส โส เคโธ ปทีเณ สมุจฺฉินฺโน
 รูปสัณฺโธ ปฏฺิปปัสสัทฺโธ อภัพฺพปํบัตติโก ฌาณคฺคิณา ททฺโธ,
 โส วุจฺจติ อคิทฺโธ. โส รูปเ อคิทฺโธ สทฺทเ. คณฺเ. รเส.
 โฆฏฺจัพเพ. กุเล. คณเ. อาวาเส. ฉาเส. ยเส. ปลํสาเย. สุเข. จิวเร.
 บัณฺฑปาเต. เสนาสเน. คิลานบัจจยเกสฺสชฺชปริกฺขารเ. กามธาดุยา. รูป-
 ธาดุยา. อรูปธาดุยา. กามภเว. รูปภเว. อรูปภเว. สลฺยฌาณเว. อลฺยฌาณเว.
 เนวสลฺยฌาณาสลฺยฌาณเว. เอกโวการภเว. จตโวการภเว. บัลลจโวการภเว.
 อตฺเต. อนาคเต. บัจฺจูปันเน. ทิฏฺฐจลฺลตมุตฺตวิญฺญาตัพเพสุ อัมเมสุ
 อคิทฺโธ อคฺธิโต อมุจฺฉิตโต อนนฺทโณปนฺโน วิตเคโธ จัตตเคโธ
 วันตเคโธ มุตตเคโธ ปทีนเคโธ ปฏฺิณิสฺสัฏฺฐจเคโธ วิตรราโค จัตตฺรราโค
 วันตฺรราโค มุตตฺรราโค ปทีนฺรราโค ปฏฺิณิสฺสัฏฺฐจฺรราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต
 สิตฺธิภูโต สุขปลเวทึ พหฺมัญญเตน อตฺตนา วิหเรตฺติ. เอวํ มุนี
 สันตฺวาโท อคิทฺโธ. กาเม จ โลเก จ อนฺุปลิตฺโตติ : กามาติ

อุทานโต เทว กามา: วัตถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ขเปย อิม
 วุจจันติ วัตถุกามา ขเปย อิม วุจจันติ กิเลสกามา. โลกเถติ:
 อปายโลก มนุสส์โลก เทวโลก ชนรโลก ธาตุโลก อายตนโลก.
 เลโปติ เทว เลปา: ตัณหาเลโป จ, ทิฏฐิเลโป จ. ขเปย อิม
 ตัณหาเลโป. ขเปย อิม ทิฏฐิเลโป. มุนิ ตัณหาเลเป ปทาย
 ทิฏฐิเลเป ปฏินิสส์ชชิตวา กามะ จ โลกะ จ น ลิมปติ น สลิมปติ
 นุปลิมปติ, อลิตโต อลลิตโต อนุปลิตโต นิกขันโต นิสส์ญฺโ
 วิปปมุตโต วิสัณฺณุตโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรตี เอว มุนิ
 สันติวโท อคิทรโ กามะ จ โลกะ จ อนุปลิตโต. เตนาห ภควา

“เยหิ วิวัตโต จเรยฺย โลก,
 น ตานิ อุดคฺคยฺห วเทยฺย นาโค.
 เอลัมพุชฺช กัณฺฐกาวาริชฺช ยถา
 ชเลน บังเกน จ นุปลิตตํ;
 เอว มุนิ สันติวโท อคิทรโ.
 กามะ จ โลกะ จ อนุปลิตโตติ.
 น เวทคฺช ทิฏฐิจฺฉา น มุตฺติยา
 สฺส มานเมติ น หิ ตัมมโย โส
 น กัมมฺมา โนบิ สฺส เตน เนยฺโย
 อนุปนฺนโต สฺส นีเวสเนสุ.

น เวทคฺช ทิฏฐิจฺฉา น มุตฺติยา สฺส มานเมตีติ: นาติปฏิทฺธเป.
 เวทคฺช: เวโท วุจฺจติ จตุสฺส มัคเคสุ ภาณํ, บัณฺหา, บัณฺณินทริยํ,
 บัณฺหาพลํ, ธัมมวิจยลัมโพชนังโค, วมฺสา วิบัสฺสนา, ตัมมาทิฏฺฐิ. เตหิ
 เวเทหิ ชาตฺติชรามรณสฺส อันตคฺโค อันตบับบัตโต โกฏฺฐคฺโค โกฏฺฐบับบัตโต
 ปริยันตคฺโค ปริยันตบับบัตโต โวสาณคฺโค โวสาณบับบัตโต ตาณคฺโค

ตานนัปปัตโต เลณคโต เลณนัปปัตโต สรณคโต สรณนัปปัตโต
 อภยคโต อภยนัปปัตโต อัจจุตคโต อัจจุตนัปปัตโต อมตคโต อมตนัปปัตโต
 นิพพานคโต นิพพานนัปปัตโต. เวทานิ วา อันต คโตติ เวทคุ. เวเทหิ
 วา อันตคโตติ เวทคุ. สัตตณัน วา ธัมมานิ วิทิตฺตา เวทคุ.
 ลักกยทัญญิจิ วิทิตา โหติ, วิจิกขณา วิทิตา โหติ, สัลลัพท์ตตปราคาสเ
 วิทิตอ โหติ, วาโค วิทิตอ โหติ, โทโส วิทิตอ โหติ, โมโห
 วิทิตอ โหติ, มาโน วิทิตอ โหติ, วิทิตัลล โหนฺติ ปาปกา
 อกุลลลา ธัมมา ลักเเลสิกา โปเนฬวีกา สทรา ทุกฺขวิปากา
 ขายตี ชาตชรามวณียา.

เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภียาติ ภควา)

สมณานํ ยานิปตฺถิ พราหฺมณานํ

ลัพท์เวทนาสุ วิตราคโค

ลัพท์ เวทมตฺตจฺจ เวทคุ โส.

น ทัญญิจยาติ: ตัลลํ ทวาลัญฺจํ ทัญญิจิตตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ
 รูปสันตานิ ปฏิปัลลิตฺถานิ อภัพฺพนัปปัตติกานิ ภาณคคินา ทตฺถณานิ,
 โส ทัญญิจยา น ขายติ น นิยยติ น วุญฺหติ น สหฺริยติ; น
 ตํ ทัญญิจิตตํ สารโต บัจฺเจติ บัจฺจาคจฺจตฺตํ. น เวทคุ ทัญญิจยา. น
 มุตฺติยา ส มาเนตฺติ: มุตฺตรูปเณ วา ปรมเเสน วา มหาชนลัมมุตฺติยา วา น
 มานํ เอตี น อูปติ น อูปคจฺจติ น คณฺหาติ น ปราคาสติ
 นากนิวสิตฺติ. น เวทคุ ทัญญิจยา น มุตฺติยา ส มานเมติ. น ทิ
 ตัมมโย โสติ: ตณฺหาเวเสน ทัญญิจิวเสน ตัมมโย โหติ ตปฺปรม
 ตปฺปราคโน. ยโต ตณฺหา จ ทัญญิจิ จ มาโน จ ปหีนา โหนฺติ
 อจฺฉินฺนํมฺลลา ตาลาวตฺตกตา อนภาวํ คตา ขายตี อนนุปฺปาทธัมมา,
 เอตฺตาวตา น ตัมมโย โหติ น ตปฺปรม น ตปฺปราคโนติ

พียาปาหัลลว วิหีสาลลว ทิฏฐิจัลลว ปทีนา โหนฺติ อัจฉินฺนมูลา
 ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา ขายตี อนุปฺปาตธมฺมาติ ลัลลวาวรตฺตลล
 น ลันฺติ คณฺเณ.

บัลลวาวรตฺตลล น ลันฺติ โมหาทิ : โย วิบัลลนาปฺพพํคม
 ขริยมัคคํ ภาเวติ, ตลลล ขาทิโต อุปาทาย โมหา วิกขมฺภิตา โหนฺติ.
 อรหิตตปฺปตฺเต อรหโต โมหา จ คณฺเณ จ นีวรณา จ กามลัลลว
 พียาปาหัลลว วิหีสาลลว ทิฏฐิจัลลว ปทีนา โหนฺติ อัจฉินฺนมูลา
 ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา ขายตี อนุปฺปาตธมฺมาติ บัลลวาวรตฺตลล
 น ลันฺติ โมหา.

ลัลลวณฺจ ทิฏฐิจนฺจ เย อคฺคเหตฺว เต ชฺชัญญนฺตา วิวทฺธติ
 โลเกติ : เย ลัลลวณฺ คณฺหณฺติ กามลัลลวณฺ พียาปาหัลลวณฺ วิหีสาลลวณฺ,
 เต ลัลลวาวเสน ชฺชัญญเณติ : ราชานนฺปิ ราชูหิ วิวทฺธติ.
 ชตฺติยาปิ ชตฺติเยหิ วิวทฺธติ. ฬรหิมฺณนาปิ ฬรหิมฺเณหิ วิวทฺธติ.
 คหปฺตปิ คหปฺตฺทิ วิวทฺธติ. มาตาปิ ปุตฺเตน วิวทฺติ. ปุตฺโตปิ มาตรา
 วิวทฺติ. ปิตาปิ ปุตฺเตน วิวทฺติ. ปุตฺโตปิ ปิตรา วิวทฺติ. ภาตาปิ
 ภาตรา วิวทฺติ. ภาตาปิ ภคินิยา วิวทฺติ. ภคินิปปิ ภาตรา วิวทฺติ.
 สหาโยปิ สหาเยน วิวทฺติ. เต ตตฺถ กลหวิคฺคหวิวาทาปฺนินา อลฺลวณฺลวณฺ
 ปาณฺหิปปิ อูปกกมฺณฺติ. เลทฺทฺหุหิปปิ อูปกกมฺณฺติ. ลตฺเถหิปปิ อูปกกมฺณฺติ.
 เต ตตฺถ มรณฺมปิ นิคฺคจฺฉนฺติ มรณมตฺตมฺปิ ทกฺข. เย ทิฏฐิ
 คณฺหณฺติ “ลลลลโต โลโกติ วา. ๕ เปฯ เณว โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา, ทิฏฐิจฺเณน ชฺชัญญเณติ. ลตฺถารโต
 ลตฺถาร ชฺชัญญเณติ. ธมฺมกฺขานโต ธมฺมกฺขาน ชฺชัญญเณติ. คนฺโต คนฺ
 ชฺชัญญเณติ ทิฏฐิยา ทิฏฐิ ชฺชัญญเณติ. ปฏฺฐิปาทย ปฏฺฐิบท ชฺชัญญเณติ.
 มัคคโต มัคค ชฺชัญญเณติ. อถวา เต วิวทฺธติ, กลล กโรนฺติ,

ภณฺฑนํ กโรนฺติ, วิคฺคหํ กโรนฺติ, วิวาทํ กโรนฺติ, เมธคํ กโรนฺติ
 “น ตวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสि. ช เปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ
 ปโทสฺสตี. เตสํ อภิสํขารํ อปัปฺเพนา, อภิสํขารานํ อปัปฺเพนัตถตา คติยา
 ฆงฺกุเณนตี. นิรये ฆงฺกุเณนตี. ตีรจฺฉานโยนิยา ฆงฺกุเณนตี. ปัตตวิสเย
 ฆงฺกุเณนตี. มนุสฺสโลเก ฆงฺกุเณนตี. เทวโลเก ฆงฺกุเณนตี. คติยา คตฺ.
 อูปัตตติยา อูปัตตตี. ปฏิสันฺธิยา ปฏิสันฺธิ. ภเวณ ภวํ. สํสาเรณ
 สํसारํ ฆงฺกุเณนตี, ฆงฺกุเณนตา จรณฺติ วิหรณฺติ อิริยณฺติ วัตเตนตี
 ปาเลนตี ยเพนตี ยาเพนตี. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก
 เทวโลเก ชนฺธโลเก ธาตโลเก อายตนโลเกติ สลฺลวํบงฺ ทิฏฺฐิจบงฺ
 ये อคฺคเหสุ เต ฆงฺกุเณนตา วิจรณฺติ โลเก. เตนาห ภควา

สลฺลวาวิมุตตัสส น สันตี คณฺธา,

บัลลวาวิมุตตัสส น สันตี โมหา,

สลฺลวํบงฺ ทิฏฺฐิจบงฺ ये อคฺคเหสุ,

เต ฆงฺกุเณนตา วิจรณฺติ โลเกติ.

นวม มาคันทิยสุตตนิทเทโส นิฏฺฐิจโต.

ทลโม ปุราเภทลุตตันิทเทโส.

กถทัสสี กถัสโส “อุปสันโตติ วุจจิตติ,
 ตัมเม โคตม ปัพพหิ, ปุจฺฉโต อุตฺตมํ นรํ.

กถทัสสี กถัสโส อุปสันโตติ วุจจิตติ: กิถิเสณ ทัสสเนน
 สมันนาคโต กัสฺสณฺจิเตน กิปปาเรน กิปปุฏฺฐาเคนาติ กถทัสสี. กถัสโสติ:
 กิถิเสณ สึเสณ สมันนาคโต กัสฺสณฺจิเตน กิปปาเรน กิปปุฏฺฐาเคนาติ
 กถทัสสี กถัสโส. อุปสันโตติ วุจจิตติ: สันโต วุปลันโต นิพฺพุโต
 ปฏิบัสสัทธิโธติ วุจจิตติ ปวฺจจิตติ กถยติ ภณียติ ทิปปยติ วโรหียติ.
 กถทัสสีติ อธิปฺปณํ ปุจฺฉติ. กถัสโสติ อธิสัสสํ ปุจฺฉติ. อุปสันโตติ
 อธิจิตตํ ปุจฺฉติติ กถทัสสี กถัสโส อุปสันโตติ วุจจิตติ.

ตัมเม โคตม ปัพพหิตี ตันติ: ยํ ปุจฺฉามิ, ยํ ยาจามิ, ยํ
 อัสสเนลลํ, ยํ ปสาเทมิ. โคตมาติ: โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควันตํ
 โคตฺเตน ชาลปติ. ปัพพหิตี: พหฺหิ อากัฏฺฐํ เทลฺหิ บัณฺเฑาเปหิ
 บัฏฺฐเปหิ วิวร วิวช อุตฺตตานิกโรหิ ปกาเสหิตี ตัมเม โคตม ปัพพหิ.

ปุจฺฉโต อุตฺตมํ นรํนติ ปุจฺฉโตติ: ปุจฺฉโง ปุจฺฉโต ยาจโต
 อัสสเนลลโต ปสาทิตโต. อุตฺตมํ นรํนติ อัสสํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ
 อุตฺตมํ ปวโร นรํนติ ปุจฺฉโต อุตฺตมํ นรํ. เตนาห โส นิมฺมิโต

กถทัสสี กถัสโส อุปสันโตติ วุจจิตติ,
 ตัมเม โคตม ปัพพหิ ปุจฺฉโต อุตฺตมํ นรํนติ.

วิตตโนหิ ปุราเภทา (อติ ภควา)

ปุพฺพมณฺเฑมนิสฺสโต

เวมฺบิเสน นุปลฺลเขยฺโย

ตัสส นัตถิ ปุเรกขตํ.

วัตตโนหิ ปุรา เกทาติ ภควาติ: ปุรา กายัสส เกทา, ปุรา
 ขัตตภาวัสส เกทา, ปุรา กเพีวรัสส นิกเขปา, ปุรา ชีวตนิทริยัสส
 ขุบัจเจทา, วัตตโนหิ วิคตโนหิ ขัตตโนหิ วันตโนหิ มุตตโนหิ
 ปหีนตโนหิ ปฏินิสสัจจโนหิ วิตราโค วิคตราโค ขัตตราโค วันตราโค
 ปหีนราโค ปฏินิสสัจจราโค นิจนาโต นิพพุโต สัตถุโต สุขปฏิสเวท
 พรหมมกุเตน ขัตตนา วิหระตี. ภควาติ คาราวาธวณ. ขบิจ ภักคราโคติ
 ภควา. ภักคโโสติ ภควา. ภักคโมโหติ ภควา. ภักคทัญจติ ภควา.
 ภักคกณัญโกติ ภควา. ภักคกเลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏวิภชิ ธัมมรตนันติ
 ภควา. ภวานํ อันตกาโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตสโล.
 ภาวิตจิตโต. ภาวิตบัลโลติ ภควา. ภชิ वा ภควา อรัณยวนบัตถานิ
 บันดานิ เสนาสนานิ อัมปลัทธานิ อัมปนิคโฆลาณิ วิชนวาตานิ
 มนุสสรทาเสยยกานิ ปฏิสลลानสารูปานีติ ภควา. ภาคี่ वा ภควา
 จีวรบัณฺฑปาตเสนาสนคิลานบัจจยเกสัชชपरिکارวานันติ ภควา. ภาคี่ वा
 ภควา ขัตถรัสส ธัมมรัสส วิมุตติรัสส อธิสรัสส อธิจิตตัสส
 อธิบัลลภายาติ ภควา. ภาคี่ वा ภควา จตุนันํ ฉานานํ จตุนัน
 อัมปมัลลवानํ จตุนันํ อรูปสมาบัตถีนันติ ภควา. ภาคี่ वा ภควา
 อัญจนันํ วิโมกฺขนานํ อัญจนันํ อภิภายตनानํ นวณันํ อนุปัพพวิหาร-
 สมาบัตถีนันติ ภควา. ภาคี่ वा ภควา ทลันนํ สัลลภาวาวานน
 ทลันนํ กลินสมาบัตถีนํ อานาปานสติสมาธิสส อสภสมาบัตถียาติ
 ภควา. ภาคี่ वा ภควา จตุนันํ สติปัญฺเฑานานํ จตุนันํ สัมมัมปอานาน
 จตุนันํ อิทธีปาทานํ บัลลจันนํ อินทริยานํ บัลลจันนํ พลาณ
 สัตตณฺณํ โพชฌังคานํ อริยัสส อัญจังกิกลสส มัคคัสสาติ ภควา.
 ภาคี่ वा ภควา ทลันนํ ตถาคตพลาณํ จตุนันํ เวสาร์ชชานํ จตุนัน
 ปฏิสสัมภิตานํ ฉนฺนํ อภิภวณํ ฉนฺนํ พุทธธัมมานันติ ภควา.

ภควาติ เนตํ นามํ มาตฺรา กตํ, น ปีตฺรา กตํ, น ภาดฺรา กตํ,
 น ภคินียา กตํ, น มิตฺตํจฺเจหิ กตํ, น ภาตฺสาลโหติเตหิ กตํ,
 น สมนพฺรหฺมณฺเหหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ, วิโมกฺขณฺติกเมตฺตํ
 พุทฺธานํ ภควันฺตานํ โฟธิยา มูเล สห ลัप्พณฺตํปฺตฺวานํลลํ ปฏฺฐาภา
 ลัจฺฉิกา ปณฺณตฺติ, ยทฺทํ ภควาติ วิตฺตํโณหิ ปฺราเภทาติ ภควา.

ปฺพพฺพนฺตมนิสฺสํลิตฺติ: ปฺพพฺพนฺโต วุจฺจติ อตฺตโต อตฺถา; อตฺตํ
 อตฺถานํ อารพฺภ ตณฺหา ปตีนา โหติ ทิฏฺฐิ ปฏฺฐินิสฺสํทฺฐา; ตณฺหา
 ปตีเนตฺตา ทิฏฺฐิยา ปฏฺฐินิสฺสํทฺฐิตฺตา เอวํปิ ปฺพพฺพนฺตมนิสฺสํลิตฺติ.
 อถวา เอวํปฺโป อโหสิ อตฺตมํทธานํนํติ ตตฺถ นนฺทํ น สมนํวาคเมติ.
 เอวํเวทโน อโหสิ. เอวํลลํโอบ อโหสิ. เอวํลลาโร อโหสิ. เอวํวิญฺญาโน
 อโหสิ อตฺตมํทธานํนํติ ตตฺถ นนฺทํ น สมนํวาคเมติ; เอวํปิ
 ปฺพพฺพนฺตมนิสฺสํลิตฺติ. อถวา อิติ เม จักฺข อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ
 รูปาติ, ตตฺถ น ฉนฺทฺราคปฏฺฐิพฺพทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ; น ฉนฺทฺราคปฏฺฐิพฺพทฺธํตฺตา
 วิญฺญาณํลลํ น ตทฺถินนํทติ, น ตทฺถินนํทนฺโต เอวํปิ ปฺพพฺพนฺต-
 มนิสฺสํลิตฺติ. อิติ เม โสถํ อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ ลักฺกหาติ, อิติ
 เม ฆานํ อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ คณฺธาติ. อิติ เม ชิวหา
 อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ รสาติ. อิติ เม กาโย อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ
 โผฏฺฐจฺฉพฺพาติ. อิติ เม มโน อโหสิ อตฺตมํทธานํ, อิติ ธมฺมาติ
 ตตฺถ น ฉนฺทฺราคปฏฺฐิพฺพทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ; น ฉนฺทฺราคปฏฺฐิพฺพทฺธํตฺตา
 วิญฺญาณํลลํ น ตทฺถินนํทติ, น ตทฺถินนํทนฺโต เอวํปิ ปฺพพฺพนฺตมนิสฺสํลิตฺติ.
 อถวา ยานํลลํ ตานํ ปฺพเพ มาตฺคาเมน ลักฺกํ หลิตฺลปฺตํกถิกพิตฺตานํ
 น ตทฺลสาเทติ, น ตํ นิกายเมติ, น จ เตน ปวตฺติ อายัสสติ;
 เอวํปิ ปฺพพฺพนฺตมนิสฺสํลิตฺติ.

เอวํชฺเฌ นปฺลํเชยฺโยติ: เอวํชฺเฌ วุจฺจติ นัจฺจุบฺบันโน อตฺถา;

ปัจจุปัณณํ อัทธานํ อารัพภํ ตันหา ปธีนา โหติ ทิฏฺฐิจิ ปฏินิสสัจฺจจา;
 ตันหาเย ปธีนัตตา ทิฏฺฐิจยา ปฏินิสสัจฺจจัตตา “รตฺโตติ นุปลฺเขยโย,
 “มูฬิหิติ นุปลฺเขยโย, “วินิพฺพนโหติ นุปลฺเขยโย, “ปฺรามมฺภุจโหติ
 นุปลฺเขยโย, “วิกฺเขปคโหติ นุปลฺเขยโย, “อนิฏฺฐจํคโหติ นุปลฺเขยโย,
 “ถาณคโหติ นุปลฺเขยโย; เต อภิสฺสขารา ปธีนา, อภิสฺสขารานํ ปธีนัตตา คคิยา
 นุปลฺเขยโย “เนรยโกติ วา, “ติรจฺจํชานโยนิโกติ วา, “บัตตวิสยโกติ วา,
 “มณฺณสโหติ วา, “เทโวติ วา, “รูปฺปติ วา, “อรูปฺปติ วา, “สัลลปฺปติ วา, “อสัลลปฺปติ
 วา, “เนวสัลลปฺปํ นาสัลลปฺปติ วา. โส เหตุ นัตถิ, ปัจจโย นัตถิ,
 การณํ นัตถิ, เยเน สํขํ คจฺเจยฺยชาติ; เวมฺมิชฺสเม นุปลฺเขยโย.

ตัสส นัตถิ ปุเรกชตฺถนัตถิ ตัสสาติ: อรหโต ชีณาสวสฺส. ปุเรกชาโรติ
 เทวํ ปุเรกขารา: ตันหาปุเรกชาโร จ, ทิฏฺฐิจิปุเรกชาโร จ.ฯ เปฯ
 อญํ ตันหาปุเรกชาโร. ๗ เปฯ อญํ ทิฏฺฐิจิปุเรกชาโร. ตันหาปุเรกชาโร
 ปธีโน, ทิฏฺฐิจิปุเรกชาโร ปฏินิสสัจฺจโจ, ตันหาปุเรกขารสฺส ปธีนัตตา
 ทิฏฺฐิจิปุเรกขารสฺส ปฏินิสสัจฺจจัตตา น ตันหา วา ทิฏฺฐิจิ วา ปุโรโต
 กัตถวา จรติ, น ตันหาโรโซ น ตันหาเกตุ น ตันหาโรปเตยโย
 น ทิฏฺฐิจโรโซ น ทิฏฺฐิจเกตุ น ทิฏฺฐิจาโรปเตยโย น ตันหาเย วา
 ทิฏฺฐิจยา วา ปริวาริโต จรตฺติ เอวํปิ ตัสส นัตถิ ปุเรกชตฺ.
 อถวา เอวรูปํ ลียํ อนาคตมัทธานนัตถิ, ตตฺถ นนฺทํ น
 สมนํวาคเมติ. เอวเวทโน ลียํ. เอวสัลลปฺโป ลียํ. เอวสฺสชาโร ลียํ.
 เอววิญฺญาโน ลียํ อนาคตมัทธานนัตถิ, ตตฺถ นนฺทํ น สมนํวาคเมติ;
 เอวํปิ ตัสส นัตถิ ปุเรกชตฺ. อถวา อิติ เม จักขุ ลียา อนา-
 คตมัทธานํ, อิติ รูปาติ, อัมปิฏฺฐิตฺธสฺส ปฏฺฐิลาภาย จิตฺตํ น
 ปณฺหนติ, เจตโส อัมปิณฺณานํปจฺจยา น ตทกฺกนันทิ, น ตทกฺกนันทนฺโต
 เอวํปิ ตัสส นัตถิ ปุเรกชตฺ. อิติ เม โสโต ลียา อนาคตมัทธานํ,

อิติ สัทธาติ. อิติ เม ชานํ ลียา อนาคตมัทธานํ, อิติ คณธาติ.
 อิติ เม ชิวทา ลียา อนาคตมัทธานํ, อิติ รธาติ. อิติ เม กาโย
 ลียา อนาคตมัทธานํ, อิติ โฆฏฐัพพาติ. อิติ เม มโน ลียา
 อนาคตมัทธานํ, อิติ ธัมมาติ, อัมปฏิลัทธัสส ปฏิสาราย จิตตํ น
 ปณินทติ, เจตโส อัมปณินทานปัจจุยา น ตทกัณนัทติ, น ตทกัณนัทนํโต
 เอวัมปิ ตัสส นัตถิ ปุเรกขตํ. อถวา อิมินาหํ สีเลน วา วัตเตน
 วา ตเปเน วา พหัมมจริเยเน วา เทโว วา ภวิสสามิ เทวรัพตโร
 วาติ อัมปฏิลัทธัสส ปฏิสาราย จิตตํ น ปณินทติ, เจตโส
 อัมปณินทานปัจจุยา น ตทกัณนัทติ, น ตทกัณนัทนํโต เอวัมปิ ตัสส
 นัตถิ ปุเรกขตํ เตนนาหํ ภควา

“วิัตตโน^๕หิ ปรา เภทา (ติภควา.)

ปัพพมัตตมนิสัตโต

เวมัสฌเน นุปตฺตเชยฺ โย

ตลิ่ง นัตถิ ปุเรกขตน์ติ.

อัครโกธโน อคั่นดาล อวิคต อภุกฺกโจ

มันตาภาณี่ ธนุทัธโต ส เว วาจาโยโต มุนี.

อัครโกธโน อสนันตาสี: อัครโกธโนติ หิ โข วุตต. อปัจ โกธโน
 ทาว วุตตัพพะ. ทสหากาเวหิ โกธโน ชายติ: “อนัตตัมเม อจรวัตติ
 โกธโน ชายติ, “อนัตตัมเม จรวัตติ โกธโน ชายติ, “อนัตตัมเม
 จริสสัตติ โกธโน ชายติ. “บียัสสิ เม มนนาบัสสิ อนัตถิ อจรวัตติ.
 “อนัตถิ จรวัตติ. อนัตถิ จริสสัตติ. “อปปียัสสิ เม อมมนาบัสสิ
 อัตถิ อจรวัตติ. อัตถิ จรวัตติ. อปปียัสสิ เม อมมนาบัสสิ อัตถิ
 จริสสัตติ โกธโน ชายติ; อัญจาเน วาปน โกธโน ชายติ. โย

เอวรุโป จิตตัสส อามาโต, ปฏีมาโต, ปฏีฆ, ปฏีวิโรโร, โกโป,
 ปโกโป, สัมปโกโป, โทโส ปโทโส, สัมปโทโส, จิตตัสส พียาปัตติ,
 มโนปโทโส, โกโร, กุชฌนา, กุชฌิตตัต, โทโส, ทุสสนา, ทุสสิตตัต,
 พียาปัตติ, พียาวัชฌนา, พียาวัชฌิตตัต, วิโรโร ปฏีวิโรโร, จันท์กัก,
 อัสสโรโป, อนัตตมมดา จิตตัสส; อย วุจจติ โกโร. อบัง โกธัสส
 อมัตตปริดตดา เวทิตัพพา. อตติ กัณจิ กาล โกโร จิตตาวลกรณมัตโต
 โหติ; น จ ดาว มุขกุลานวิกุลาน โหติ. อตติ กัณจิ
 กาล โกโร มุขกุลานวิกุลานมัตโต โหติ; น จ ดาว หนุลลโงโปโน
 โหติ. อตติ กัณจิ กาล โกโร หนุลลโงโปนมัตโต โหติ; น จ
 ดาว ฆรุตวาจนิจฉารโน โหติ. อตติ กัณจิ กาล โกโร ฆรุตวาจ-
 นิจฉารณมัตโต โหติ; น จ ดาว ทิสาวทิส อณุโลกโน โหติ. อตติ
 กัณจิ กาล โกโร ทิสาวทิส อณุโลกนมัตโต โหติ; น จ ดาว
 ทณทิสตลปรามสโน โหติ. อตติ กัณจิ กาล โกโร ทณทิสตล-
 ปรามสนมัตโต โหติ; น จ ดาว ทณทิสตลอัฟกักรโน โหติ.
 อตติ กัณจิ กาล โกโร ทณทิสตลอัฟกักรณมัตโต โหติ; น จ
 ดาว ทณทิสตลอณินปาดโน โหติ. อตติ กัณจิ กาล โกโร
 ทณทิสตลอณินปาดนมัตโต โหติ; น จ ดาว ฉินทวิจฉินทกรโน
 โหติ. อตติ กัณจิ กาล โกโร ฉินทวิฉินทกรณมัตโต โหติ; น จ
 ดาว สัมภัณชนปรัภณชนโน โหติ. อตติ กัณจิ กาล โกโร
 สัมภัณชนปรัภณชนมัตโต โหติ; น จ ดาว อังคมังคาปกัฑมโน โหติ.
 อตติ กัณจิ กาล โกโร อังคมังคาปกัฑมนมัตโต โหติ; น จ
 ดาว ชีวตปนาสโน โหติ. อตติ กัณจิ กาล โกโร ชีวตปนาสนมัตโต
 โหติ; น จ ดาว สัพพะจากปรัจากลณจิโต โหติ. ยโต โกโร
 ปรมุคคัลล มาญเฐต้าม อตตานัม มาญเฐติ; เขตตาวดา โกโร ปรมุคคัลลโต

ปรมเวลุลลัตโต โหติ. ยัลลเสโส โกโธ ปหโน สมุจฺฉินโน
 วุปลันโต ปฏฺฐิสฺสทโร อภัพฺพปัดฺติโก ฌานคฺคินา ททฺธเณ, โส
 วุจฺจติ อักโกโธโน. โกธสฺส ปหีนตฺตา อักโกโธโน โกธวตฺตสฺส
 ปวิณฺวาตตฺตา อักโกโธโน โกธเหตุสฺส อฺจฺฉินนตฺตา อักโกโธโนติ
 อักโกโธโน.

อสนฺตาสีติ: อเรกัจโจ ตาสี โหติ อุตฺตาสี ปริตฺตาสี. โส
 ตลฺลติ อุตฺตลฺลติ ปริตฺลฺลติ ภายติ สันตาสํ อาบํชฺชติ “กุลํ วา น
 ลภามิ, คนฺนิ วา น ลภามิ, อาวาลํ วา น ลภามิ, ลากํ วา
 น ลภามิ, ยลํ วา น ลภามิ, ปลลํ วา น ลภามิ, ลุขํ วา
 น ลภามิ, จีวรํ วา น ลภามิ, บันฑปาตํ วา น ลภามิ,
 เสนาสนํ วา น ลภามิ, คิลานบัจจยเภลลชฺชปรีกขารํ วา น ลภามิ,
 คิลานบุฏฺฐจกํ วา น ลภามิ, อัมมบิณฺวาโตมฺหีติ.

อิธ ภิกฺขุ อสนฺตาสี โหติ อนุตฺตาสี อปริตฺตาสี. โส น ตลฺลติ น
 อุตฺตลฺลติ น ปริตฺลฺลติ น ภายติ น สันตาสํ อาบํชฺชติ “กุลํ วา
 น ลภามิ, คนฺนิ วา น ลภามิ, อาวาลํ วา น ลภามิ, ลากํ
 วา น ลภามิ, ยลํ วา น ลภามิ, ปลลํ วา น ลภามิ, ลุขํ วา น
 ลภามิ, จีวรํ วา น ลภามิ, บันฑปาตํ วา น ลภามิ, เสนาสนํ
 วา น ลภามิ, คิลานบัจจยเภลลชฺชปรีกขารํ วา น ลภามิ, คิลานบุฏฺฐจกํ
 วา น ลภามิ, อัมมบิณฺวาโตมฺหีติ น ตลฺลติ น อุตฺตลฺลติ น ปริตฺตลฺลติ น
 ภายติ น สันตาสํ อาบํชฺชติติ อักโกโธโน อสนฺตาสี.

อวิกตฺตํ อวิกกฺกจิตฺ: อเรกัจโจ กิตฺตํ โหติ วิกตฺตํ. โส กิตฺตติ
 วิกตฺตติ “อหฺมึสฺมิ ลลลัมมํนโนติ วา, “ลลลัมมํนโนติ วา,
 ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปตฺติเกน วา วัณฺณโปกฺขรดาเย วา
 ธเนน วา อชฺฌเนน วา กัมมายตเนน วา ลิมฺปิยาตเนน วา

កត់ កត់តតា ទ ឧកត់តតា ទ ឧប្បឌ័តិ កុក្កុទ្ធ ខេត្ត
 វិប្បត្តិសារ មនោវិទេស្យ ? “ កត់ មេ កាយកុក្កុទ្ធ, ឧកត់ មេ កាយសុក្កុទ្ធន៍,
 ឧប្បឌ័តិ កុក្កុទ្ធ ខេត្ត វិប្បត្តិសារ មនោវិទេស្យ. កត់ មេ

อัสสังิกโตติ อุบฺบชฺชติ กุกกัจจ เจตโส วิปฺปฏฺฐาโร มโนเวเลโข.
ยัสเสตฺ กุกกัจจ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ รูปสันตํ ปฏฺฐิสสัทธํ อภัพฺพูปัตติกํ
ภาณคฺคินา ททฺธมฺ, โส วุจฺจติ อุกกัจจโจติ อวิกตํ อุกกัจโจ.

มณฺดาภาณํ อุทฺธโตติ: มณฺดา วุจฺจติ บัณฺวา; ยา บัณฺวา
ปชานนา. ๗ เปฯ อโมโห ธมฺมวโจ ธมฺมาทญฺจิ. มณฺดา ย ปริคฺคเหตฺวา
วาชํ ภาสติ, พหุํบิ กเถเนโต พหุํบิ ภณฺเนโต พหุํบิ ที่ปยฺเนโต
พหุํบิ โวหเรเนโต ทกกฺกฏฺ ทกกฺกิดิ ทพฺภาสิตํ ทพฺภณิตํ ทลฺลปิตํ
ทลฺลิตํ วาชํ น ภาสิตํ มณฺดาภาณํ. อุทฺธโตติ: ตตฺถ กตมํ
อุทฺธัจจํ? ยํ จิตตัสส อุทฺธัจจํ, อวฺพลโม, เจตโส วิกฺเขโป,
ภินตตํ จิตตัสส; อิทํ วุจฺจติ อุทฺธัจจํ. ยัสเสตฺ อุทฺธัจจํ ปหีนํ
สมุจฺฉินฺนํ รูปสันตํ ปฏฺฐิสสัทธํ อภัพฺพูปัตติกํ ภาณคฺคินา ททฺธมฺ,
โส วุจฺจติ อุทฺธโตติ มณฺดาภาณํ อุทฺธโต.

สเว วาจาโย มุนิ: อิสฺ ภิกฺขุ มุสฺสวาทํ ปหา ย มุสฺสวาทา
ปฏฺวิโรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสันโธ เถโต บจฺจโยโก อวิสฺสวาทโก
โลกัสส. บิสุณํ วาชํ ปหา ย บิสุณาย วาจาโย ปฏฺวิโรโต โหติ;
อิตโต สุตฺวา น อมฺตรํ อักขาตา อิมลํ เกทาย, อมฺตรํ วา
สุตฺวา น อิมลํ อักขาตา อมฺลํ เกทาย; อิติ ภินฺนํ วา สันธตา,
สทิตานํ วา อุบฺบปาทา, สมคฺคคาราโม สมคฺครโต สมคฺคคณฺนํ
สมคฺคคกรณํ วาชํ ภาสิตา โหติ. ผลํ วาชํ ปหา ย ผลาย วาจาโย
ปฏฺวิโรโต โหติ; ยา ลา วาจา เนลา กณฺณสฺสา เปมนียา
ททยํคมา โปริ พฺพชฺชนกฺกนฺตา พฺพชฺชนมนฺปา, ตถารูปี วาชํ ภาสิตา
โหติ. สัมมปฺปลาปํ ปหา ย สัมมปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ ทาลวาที
ภุตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิทานวดี วาชํ ภาสิตา โหติ
กาเลน ลาเปทลํ ปริยํตวตี อตฺถลลปิตํ. จตฺตหิ วุจฺจติเตหิ สมนฺนาคตํ

จตุโทสาปคตฺ วาขํ ภาสติ, ทิวัตตํสาบ ติรจฺจํนากถา ย อารโต วิรโต
 ปฏิวิรโต นิกขັນโต ปฏฺฐินลลํฐํโจ วิปฺปมุตฺโต วิสัลลํบุดฺโต วิมฺบิยาทิกเตน
 เจตสา วิหริติ, ทสฺสวตฺถุณิ กเถติ. เสยฺยํกํ? อัมมํปจฺจกถํ กเถติ,
 สันตญฺจิกถํ. ปวิเวกกถํ. อลลํคคกถํ. วิยารมฺมกถํ. สลลกถํ. สมาริกถํ.
 บัณฺณวากถํ. วิมุตฺตกถํ. วิมุตฺตนิวาณทลลํสนกถํ. สติปฏิภาณกถํ.
 สัมมัมมํปธานกถํ. อิทํมมํปาทกถํ. อินทริยกถํ. พลกถํ. โพชฌนํกถํ. มัคคกถํ.
 ผลกถํ. นิพฺพานกถํ กเถติ. วาจา ยโตติ: ยตฺโต ปฏิยตฺโต คุตฺโต
 โคปฺโต รักขิตฺโต สํวโต วุปลันโต. มุนีติ: โมนํ วุจฺจติ ฌานํ. ๗ เปฯ
 สังคชาลมวฺวิจฺจํ โล มุนีติ สเว วาจา ยโต มุนิ. เตนาห ภควา

“อภักโกโรน อลันตาสี,
 มันตภาณํ อนุทฺธโต,
 นิราลลํตี อนาคเต
 วิเวกทลลํ ฝลลเสส
 อวิกตํตี อุกุกฺกุโจ,
 สเว วาจา ยโต มุนีติ.
 อตฺตํ นามุโลจติ,
 ทิวฺจลลํ จ น นิยฺยติ.

นิราลลํตี อนาคเตติ: อาลลํตี วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค
 สาราโค. ๗ เปฯ อภักขณา โลโก อุกุสฺสมุลลํ. ยลลเสสา อาลลํตี
 ตณฺหา ปทีนา สมฺมุจฺจันนา วุปลันตา ปฏิปัลลิตฺถา อภัพฺพมมํตฺติกา
 ฌานคคคณา ททฺธมาติ เหวมมํ นิราลลํตี อนาคเต. อถวา เหวรุโป
 ลียํ อนาคตมมํทธานนํตี ตตฺถ นนํทํ น สมนํวาคเมติ. เหวเวทโน
 ลียํ. เหวลลํโอบ ลียํ. เหวลลขาริ ลียํ. เหววิลลภาโน ลียํ
 อนาคตมมํทธานนํตี ตตฺถ นนํทํ น สมนํวาคเมติ; เหวมมํ นิราลลํตี
 อนาคเต. อถวา อิติ เม จักขุ ลียา อนาคตมมํทธานํ, อิติ รูปาติ,
 อัมมํปฏิลลํทลลํ ปฏิภาณาย จิตฺตํ น ปณฺนิทติ, เจตโส อัมมํปณฺนิทาน-
 มจฺจียา น ตทฺถินนํทติ, น ตทฺถินนํทนํโต เหวมมํ นิราลลํตี
 อนาคเต. อิติ เม โลตํ ลียา อนาคตมมํทธานํ, อิติ ลลํทธาติ. ๗ เปฯ

อติ เม มโน สียา อนาคตมัทธานิ, อติ ธัมมาติ, อัมปฏัตถัสส
 ปฏิลากาย จิตตํ น ปณินทติ, เจตโส อัมปณินทานัมปิ จังยา น ตทกัณ्हันทติ, น
 ตทกัณ्हันทันโต เอวัมปิ นิราสัจฉี อนาคตเต. อถวา อิมินาหิ ลเอน วา วัดเตน
 วา ตเปณ วา พหัมมจริเยณ วา เทโว วา ภวิสสามิ, เทวัญญตโร
 วาติ, อัมปฏัตถัสส ปฏิลากาย จิตตํ น ปณินทติ, เจตโส
 อัมปณินทานัมปิ จังยา น ตทกัณ्हันทติ, น ตทกัณ्हันทันโต เอวัมปิ
 นิราสัจฉี อนาคตเต. อตตํ นานุโลจตตี: วิปริณตํ วา วัดถุํ น
 โลจติ. วิปริณตัมปิ วา วัดถุํ น โลจติ, “จกัณฺหํ เม วิปริณตัมปิ น
 โลจติ, “โสโต เม. ขานํ เม. ชิวหา เม. กวโย เม. รูปา เม.
 ลักขณา เม. คันธา เม. รลา เม. โยจกัณฺหา เม. กุลํ เม.
 คณํ เม. อาวาโส เม. ลาโภ เม. ยโส เม. ปลัสสา เม. สุขํ
 เม. จิวํ เม. ปันตปาโต เม. เสนาสนํ เม. คิลานัมปิ จังยา เกสสิ-
 ขปริกขาโร เม. มาตา เม. ปิตา เม. ภاتا เม. ภคินี เม.
 ปุตโต เม. ธิดา เม. มิตต้ามัจจา เม. ฌาตกา เม. ลาโลหิตา
 เม. วิปริณตานิ น โลจติ, น กิลมตติ, น ปริเทเวติ, น อุตตทาฬิ
 กัณ्हติ, น ลัมมโหํ อาบัสสัจฉี อตตํ นานุโลจติ.

วิเวกทสสิ ผัสสเสสสุติ: ผัสสโลติ: จกัณฺหัมผัสสโล, โสตลัมผัสสโล,
 ขานลัมผัสสโล, ชิวหาลัมผัสสโล, กายลัมผัสสโล, มโนลัมผัสสโล, อธิวณ-
 ลัมผัสสโล, ปฏิจจลัมผัสสโล, สุขเวทนีย ลัมผัสสโล, ทุกขเวทนีย
 ลัมผัสสโล, อทุกขมสุขเวทนีย ลัมผัสสโล, กุลโล ผัสสโล, อกุลโล
 ผัสสโล, อหยาโกโต ผัสสโล, กามาวงโร ผัสสโล, รูปาวงโร ผัสสโล,
 อรูปาวงโร ผัสสโล, สลฺยวโต ผัสสโล, อนิมิตฺโต ผัสสโล, อัมปณินทโต
 ผัสสโล, โลกโย ผัสสโล, โลกุตฺตโร ผัสสโล, อตฺโต ผัสสโล, อนาคต
 ผัสสโล, บังฺกัปปันโน ผัสสโล; โย เอวรูปโป ผัสสโล, มุสฺสนา,

สัมผัสนา, สัมผัสตัดตัม; อัม วุจจิต ผัสโส. วิเวกหัสส ผัสเสสุติ :
 จักขุสัมผัส วิวัตต บัณฑิต อัตเตน วา อัตตนิเยน วา นิจฺเจน
 วา ธูเวน วา สัสสเตน วา อวิปริณามธัมเมน วา. โสธสัมผัส วิวัตต
 บัณฑิต. ฆานสัมผัส วิวัตต บัณฑิต. ชิวหาสัมผัส วิวัตต
 บัณฑิต. กายสัมผัส วิวัตต บัณฑิต. มโนสัมผัส วิวัตต บัณฑิต.
 อวฺจนสัมผัส วิวัตต บัณฑิต. ปฏฺฐสัมผัส วิวัตต บัณฑิต. สขเวทนีย
 สัมผัส. ทกขเวทนีย สัมผัส. อทกขมสขเวทนีย สัมผัส. กุสล
 ผัสส วิวัตต บัณฑิต. อกุสล ผัสส วิวัตต บัณฑิต. อพฺยาคต
 ผัสส วิวัตต บัณฑิต. กามาวจร ผัสส. รูปาวจร ผัสส. อรูปาวจร
 ผัสส. โลกีย ผัสส. โลกุตฺตร ผัสส วิวัตต บัณฑิต อัตเตน วา
 อัตตนิเยน วา นิจฺเจน วา ธูเวน วา สัสสเตน วา อวิปริณามธัมเมน
 วา. อถวา อตฺต ผัสส อนาคติ จ ผัสเสหิ บัจฺจุบฺบันเนหิ จ
 ผัสเสหิ วิวัตต บัณฑิต. อนาคต ผัสส อตฺเตหิ จ ผัสเสหิ บัจฺจุบฺบันเนหิ จ
 ผัสเสหิ วิวัตต บัณฑิต. บัจฺจุบฺบันน ผัสส อตฺเตหิ จ ผัสเสหิ
 อนาคติ จ ผัสเสหิ วิวัตต บัณฑิต. อถวา เป เต ผัสสา
 อวฺยา อนาคตา โลกุตฺตรว สุปฺบตปฏิสยุตฺตา, เต ผัสเส วิวตเต
 บัณฑิต วาเคน โทเสน โมเทน โกเสน อุปฺปาเทน มกฺกเขน ปฬาสเณ
 อิตฺถาย มจฺฉริเยน มายาย สํเจยฺเยน ติมฺเภเน สํวรมฺเภเน มาเนน
 อติมาเนน มเทน ปมาเทน สัพฺพกเลเสหิ สัพฺพทฺวจฺริเตหิ สัพฺพทฺรเกหิ
 สัพฺพปรีฬาสเหิ สัพฺพสณฺดาเปหิ สัพฺพากุสลาภิสฺวาเปหิ วิวตเต บัณฑิต
 วิเวกหัสส ผัสเสสุ.

ทิฏฺฐิจฺจุ จ น นิยฺยตฺต: ตัสส ทฺวาลฺลิจฺจุ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ ปหีนานิ
 สัมมจฺฉินฺนานิ รูปสณฺดานิ ปฏิบัลลิตฺถานิ อภัพฺพชฺชัตติกาणि ภาวนคฺคินา
 ทํทํมานิ; โส ทิฏฺฐิจฺยา น ยายติ น นิยฺยติ น วุญฺหติ น

สทรวติ, นบี ตํ ทิฏฐิจิตํ สาทโต บัจเจติ บัจจาคัจฉตติ ทิฏฐิจุํ จ น
นียยติ. เตนาท ภควา

“นิราสตีตํ อนาคตเต ชตตี นานุโลจติ,
วิเวกทัสสี ผัสสเสตุ ทิฏฐิจุํ จ น นียยตีติ.
ปติลีนो อกุกโก, อมิตาสุ อมัจฉริ.
อัมปคัพโภ อเชคฺจโน, เปลฺลเนยฺเย จ โน ยุโต.

ปติลีนो อกุกโกติ: ปติลีนोติ: วัคฺคัสส ปหีนตฺตา ปติลีนอ,
โทลัสส ปหีนตฺตา ปติลีนอ โมหัสส ปหีนตฺตา ปติลีนอ, โกธัสส.
อุปนาหัสส. มกฺขัสส. ปพาหัสส. อิลลสา. มัจฉริยัสส. ฯ เปฯ
สัพพะกาสลาภิสํขารานํ ปหีนตฺตา ปติลีนอ.

วุตตํ เหตุ ภควาตา “กถัญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปติลีนอ โหติ ?
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อัสสมิมาโน ปหีนอ โหติ อัจฉินฺนโมโล ตาลาวตฺถกโต
อนภาวํ คโต อายตี อนุปฺปาทสมฺโม; เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
ปติลีนอ โหตีติ ปติลีนอ. อกุกโกติ: ตีนํ กุหนวตฺถุนิ: บัจจย-
ปฺปวิสณฺณสํชาตํ กุหนวตฺถุ, อิริยาปถสํชาตํ กุหนวตฺถุ, สามันตชัมปณสํชาตํ
กุหนวตฺถุ.

กตมํ บัจจยปฺปวิสณฺณสํชาตํ กุหนวตฺถุ ? อิธ คหปติกา ภิกฺขุ
นิมนฺเตนนติ จีวรบิณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยภเณชฺชชปริกฺขาเวหิ. โส
ปาบิจฺจโน อิจฺฉापโกโต อตฺถติโก จีวรบิณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจย-
ภเณชฺชชปริกฺขารานํ, ภิยโยกมฺมยตํ อุปาทาย จีวรํ บัจจิกฺขชาติ, บิณฑปาท
บัจจิกฺขชาติ, เสนาสนํ บัจจิกฺขชาติ, คิลานบัจจยภเณชฺชชปริกฺขารํ บัจจิกฺขชาติ.
โส เอวมาท “กํ สมนัสสํ มหคฺเคเนน จีวเรเน. เอตํ สารูปํ, ยํ
สมฺมโน สุตานา วา สังการกฺกุฏา วา ปาปณิกา วา นันตฺตานํ อัจฉินฺตฺวา
สํชาวั กิตฺวา ธารเยย. กํ สมนัสสํ มหคฺเคเนน บิณฑปาทเน. เอตํ

สารูปป์, ยัม สมโน อุนฺณจวริยา ยันฺตยาโลเปเน ชีวัก กัมเปยฺย.
 กิ สมณัสส มหัคเคน เสนาสเนเน. เอตฺติ สารูปป์, ยัม สมโน
 รุกฺขมุลิกเก วา, อัสส โสตานิกเก วา, อัมภิกาสิโก วา. กิ
 สมณัสส มหัคเคน คิลานบัจจยเกสฺสชฺชปรักขาเรเน. เอตฺติ สารูปป์, ยัม
 สมโน ปุตฺติมุตฺเตเน วา, หริฏฺฐกัณฺณเฑเน วา, โอสถํ กเรยฺยาดิ
 ตทฺฐปาทาย ลูฆํ จีวรํ ธาเรติ, ลูฆํ ปิณฺฑปาตํ ภูณฺชติ, ลูฆํ
 เสนาสนํ ปฏฺฐิเสเวติ, ลูฆํ คิลานบัจจยเกสฺสชฺชปรักขารํ ปฏฺฐิเสเวติ. ตเมเน
 คหปติกา เอวํ ชานนํติ “อโย สมโน อัมมัจโจ สันตฺตฺวโจ
 ปวิวตฺโต อสฺสัฏฺฐโจ อารทฺธวิริโย อุตฺวาเทติ ภิยโย ภิยโย นิมนฺเตนํติ
 จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานบัจจยเกสฺสชฺชปรักขาเรติ. โส เอวมาห “ติณฺณํ
 สัมมุขํภาวา สทฺธโร กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ: สทฺธรา
 สัมมุขํภาวา สทฺธโร กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ, เทยฺยธมฺมัสส
 สัมมุขํภาวา สทฺธโร กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ, ทักขิเนยฺยานํ
 สัมมุขํภาวา สทฺธโร กุลปฺตฺโต พหุํ ปุณฺณํ ปสวติ. ตมฺหากัณฺโถวาย
 สทฺธา อตฺถิ. เทยฺยธมฺโม จายํ สวิชฺชติ. อหฺลนฺจ ปฏฺฐิคฺคาคโก.
 สจาทํ น ปฏฺฐิคฺคเหสฺสคามิ, เอวํ ตเมหิ ปุณฺณเณ ปรีตีนา ภวิสฺส. น
 มยฺหิ อิมินา อตฺถิ, อนฺจ ตมฺหากัณฺโถว อนุกัมปาย ปฏฺฐิคฺคณฺหามิตฺติ,
 ตทฺฐปาทาย พหุํมปิ จีวรํ ปฏฺฐิคฺคณฺหาคิ, พหุํมปิ ปิณฺฑปาตํ ปฏฺฐิคฺคณฺหาคิ,
 พหุํมปิ เสนาสนํ ปฏฺฐิคฺคณฺหาคิ, พหุํมปิ คิลานบัจจยเกสฺสชฺชปรักขารํ
 ปฏฺฐิคฺคณฺหาคิ; ยา เอวรูปา ภากุฏฺฐิกา, ภากุฏฺฐิ, กุหนา, กุทายนา,
 กุหิตตฺตํ; อิทํ วุจฺจติ ปฏฺฐิเสวนสํชาตํ กุหนวตฺตํ.

กตมํ อิริยาปถลํชาตํ กุหนวตฺตํ? อิเธกัจโจ ปาณัจโจ อิจฺฉापโกโต
 สัมภาวนาธิปฺปาโย “เอวํ มํ ชโน สัมภาวิสฺสตีติ คมณํ สันนฺจเปติ, จานํ
 สันนฺจเปติ, นิสฺสชฺช สันนฺจเปติ, สยณํ สันนฺจเปติ; ปณฺณาย คัจฉติ, ปณฺณาย

ติฏฐจิตติ, ปณิธาย นิสิตติ, ปณิธาย เสยยัง กัปปเปตติ; สสมาหิตโต วีย คัจฉตติ,
 สสมาหิตโต วีย ติฏฐจิตติ, สสมาหิตโต วีย นิสิตติ, สสมาหิตโต วีย เสยยัง กัปปเปตติ,
 อาปาทกัจฉณายี จ โหติ; ยา เอเวรูปา อิริยาปถัสส อาจาปนา, สันนิจปนา,
 ภากุฏิกกา, ภากุฏियัง, กุหนนา, กุทายนา, กุหิตตัตต; อิทํ อิริยาปถัสสาตํ กุหนวัตตัง.

กตมํ สามันนัตถักขัปปนัสสาตํ กุหนวัตตัง? อีเธกัจโจ ปาปัจจโน
 อัจฉาปกโต สัมภาวนาธิปป์ปายो “เอวํ มํ ชโน สัมภาวิสสตีติ
 อริยธัมมสันนิสัสสิตํ วาจํ ภาสติ, “โย เอเวรูปํ จีวรํ ธาเรติ, โส
 สมโน มहेลักโขติ ภณติ, “โย เอเวรูปํ บัตตํ ธาเรติ. โส ทถาลกํ
 ธาเรติ. ธัมมกรกํ ธาเรติ. ปริสวานํ ธาเรติ. กุลลจิกํ ธาเรติ.
 อุปาหนํ ธาเรติ. กายพณฺณํ ธาเรติ. อาโยคํ ธาเรติ, โส
 สมโน มहेลักโขติ ภณติ. “ยัสส เอเวรูปो อပ္ปัสสนาโย, โส สมโน
 มहेลักโขติ ภณติ, “ยัสส เอเวรูปो อาจริโย. เอเวรูปา สมานูปัสสนายกา.
 สมานาจริยา. มิตฺตา. สันนิฏฐิจา. สัมภัตตา. สหยา, โส
 สมโน มहेลักโขติ ภณติ. โย เอเวรูปे วิหาเร วสตี, โส
 สมโน มहेลักโขติ ภณติ. “โย เอเวรูปे อัทธมโยเค วสตี.
 ปาสาเท วสตี. หัมมิเย วสตี. คุหายํ วสตี. เลणे วสตี. กุฏียา
 วสตี. กุฏาคารे वसति. अग्निग्रे वसति. माफे वसति. उद्धत्तन्ते
 वसति. उपगृज्जनसालायं वसति. मन्थपे वसति. रुक्खमुले वसति, โส
 สมโน มहेลักโขติ ภณติ. อตวา โกรชิกโกรชิกโก ภากุฏิกภากุฏิกโก
 กุหกกุหโก ลปกลปโก มชสสัมภาวิตो อयํ สมโน อิมาสํ เอเวรูปานํ
 สันदानํ วิหารสभावตฺตํ ลากิ दाทิสํ คัมภีรํ คุຍ်ဟံ นิပ္ပณฺณ
 ปฏิจฉินฺนํ โลกุตตรสုလฺลตปฏิสลฺลตํ กถํ กถေติ; ยา เอเวรูปา
 ภากุฏิกกา, ภากุฏियัง, กุหนนา, กุทายนา, กุทายตตัตต; อิทํ

สามันตชัยปณัลชาต กุหนวัตถุ. ยัสสึมานิ ตีนิ กุหนวัตถุ นิ ปหีนานิ
สมุจจินฺนานิ รูปสันตานิ ปฏิบัสสัถฺธานิ อภัพฺพูปัตติกานิ ฌานัคคินา
ทักขณานิ, โส วุจฺจติ อกฺขโกติ ปติสฺสโน อกฺขโก.

อภีหาสุ อมัจฺฉริตี: ปิทา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค.
ฯ เปฯ อภิขณฺหา โลโก อกฺขลฺลมูล. ยัสสึเสสา ปิทา ปหีนา สมุจจินฺนา
รูปสันตา ปฏิบัสสัถฺธา อภัพฺพูปัตติกา ฌานัคคินา ทักขณา, โส
วุจฺจติ อภีหาสุ. โส รูปํ น ปีเหติ, สัทฺเท. คณฺเ. รเส.
โฆฏฺฐัพเพ. กุล. คณ. อาวาส. ลาภ. ยส. ปลส. สุข. จีวร.
ปณฺทปาต. เสนาสน. คิลาณบัจฺจยเภสัชฺชปรักขาร. กามธาดุ. รูปธาดุ.
อรูปธาดุ. กามภว. รูปภว. อรูปภว. สลฺยฌาภว. อสลฺยฌาภว.
เนวสลฺยฌาณาสลฺยฌาภว เอกโวการภว. จตุโวการภว. มัลลจโวการภว
อตฺต. อนาคต. บัจฺจบุบฺบิณ. ทิฏฺฐสฺสุมตฺวิณฺวาทัพเพ ธัมเม น
ปีเหติ น อิจฺฉติ น สาทิยติ น มัตถิ นานิกขูปัตติ อภีหาสุ.
อมัจฺฉริตี: มัลลจ มัจฺฉริยานิ: อาวาสมัจฺฉริย, กุลมัจฺฉริย, ลาภมัจฺฉริย,
วณฺณมัจฺฉริย, ธัมมมัจฺฉริย; ยํ เอวรูปํ มัจฺฉริย, มัจฺฉรายนา,
มัจฺฉรายตตฺต, เวจฺจน, กทริย, กฏฺฏกัลยงกตา, อคฺคหิตตตฺต จิตตลล;
อิทํ วุจฺจติ มัจฺฉริย. อมัจ ฆณฺณมัจฺฉริยัมปิ มัจฺฉริย, ธาดุมัจฺฉริยัมปิ
มัจฺฉริย, อายตนมัจฺฉริยัมปิ มัจฺฉริย, คาโห, วุจฺจติ มัจฺฉริย.
ยัสสึเสตํ ปหีนํ รูปสันตํ ปฏิบัสสัถฺถํ อภัพฺพูปัตติกํ ฌานัคคินา
ทักขณํ, โส วุจฺจติ อมัจฺฉริตี อภีหาสุ อมัจฺฉริ.

อปัคคัพภโก อเชคฺคฺโคติ: ปาคคัพภณฺติ ตีนิ ปาคคัพภานิ:
กายิกํ ปาคคัพภิ, วาจลิกํ ปาคคัพภิ, เจตลิกํ ปาคคัพภิ.

กตมํ กายิกํ ปาคคัพภิ? อเรกัจโจ สัมมโคตปิ กายิกํ
ปาคคัพภิ ทลฺลเสติ, คณฺณโคตปิ กายิกํ ปาคคัพภิ ทลฺลเสติ,

โกชนสาลายบิ กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ, ชันดาชเรบิ กายิก ปาศัพทิก
ทัสเสติ, อุกกตัตถิ กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ, อันตรนร ปวิสันโตบิ
กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ, อันตรนร ปวิญโจบิ กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ.

กถิ สัมคโต กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ ? อเถกัจโจ สัมคโต
อจิตตการกโต เถเร ภิกขุ ฆัญญันโตบิ ตัญจติ, ฆัญญันโตบิ
นีสิตติ, ปุโรโตบิ ตัญจติ, ปุโรโตบิ นีสิตติ, อัจเจบิ อาสเน นีสิตติ,
สัสสึ ปารุบัติวามิ นีสิตติ, จิตโกบิ ภณติ, พาหาวิกเขปโกบิ
ภณติ; เหว สัมคโต กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ.

กถิ คณคโต กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ ? อเถกัจโจ คณคโต
อจิตตการกโต เถรณ ภิกขุณ อนุปาหนาน จังกมัตตาน สอุปาทโน จังกมติ,
นีเจ จังกเม จังกมัตตาน อัจเจ จังกเม จังกมติ, ฌมาย จังกมัตตาน
จังกเม จังกมติ, ฆัญญันโตบิ ตัญจติ, ฆัญญันโตบิ นีสิตติ; ปุโรโตบิ
ตัญจติ, ปุโรโตบิ นีสิตติ, อัจเจบิ อาสเน นีสิตติ, สัสสึ ปารุบัติว
ามิ นีสิตติ, จิตโกบิ ภณติ, พาหาวิกเขปโกบิ ภณติ; เหว คณคโต
กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ.

กถิ โกชนสาลาย กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ ? อเถกัจโจ โกชนสาลาย
อจิตตการกโต เถเร ภิกขุ อนุปชช นีสิตติ, นเวบิ ภิกขุ อาสเนน ปติพาหติ,
ฆัญญันโตบิ ตัญจติ ฆัญญันโตบิ นีสิตติ, ปุโรโตบิ ตัญจติ, ปุโรโตบิ
นีสิตติ, อัจเจบิ อาสเน นีสิตติ, สัสสึ ปารุบัติวามิ นีสิตติ, จิตโกบิ ภณติ,
พาหาวิกเขปโกบิ ภณติ; เหว โกชนสาลาย กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ.

กถิ ชันดาชเร กายิก ปาศัพทิก ทัสเสติ ? อเถกัจโจ ชันดาชเร
อจิตตการกโต เถเร ภิกขุ ฆัญญันโตบิ ตัญจติ, ฆัญญันโตบิ
นีสิตติ, ปุโรโตบิ ตัญจติ, ปุโรโตบิ นีสิตติ, อัจเจบิ อาสเน นีสิตติ,
อานาปุจณบิ อนันตวิญโจบิ กถิ บักขิปติ, ทวาริ ปัททติ,

พหาวากเขปโกบี ภณติ; เหว ชันดาชเว กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถิ อุกกตติเต กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ ? อเรกัจโจ อุกกตติเต
อจิตติการกโต เหว ภิกขุ ฆัญญันโตบี โอตติ, ปุโรโตบี โอตติ,
ฆัญญันโตบี นัยติ, ปุโรโตบี นัยติ, อปริบี นัยติ, ฆัญญันโตบี
อุตติ, ปุโรโตบี อุตติ, อปริบี อุตติ; เหว อุกกตติเต
กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถิ ชันตรมว ปวิสันโต กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ ? อเรกัจโจ
ชันตรมว ปวิสันโต อจิตติการกโต เหว ภิกขุ ฆัญญันโตบี คัจฉติ,
ปุโรโตบี คัจฉติ, โวกัมมบี เหวณ ภิกขุ ปุโรโต คัจฉติ; เหว
ชันตรมว ปวิสันโต กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถิ ชันตรมว ปวิจโจ กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ ? อเรกัจโจ
ชันตรมว ปวิจโจ น “ปวิจ ภันเตติ วุจจมาโน ปวิสติ, น
“ติจจ ภันเตติ, วุจจมาโน ติจจติ น “นิสส ภันเตติ วุจจมาโน
นิสสติ, อนกาเลบี ปวิสติ, อนกาเลบี ติจจติ, อนกาเลบี
นิสสติ; ยานิ ตานิ โหนติ กุธานิ โอวรกานิ คุฬานิ จ ปวิจจันนานิ จ,
ยัตถิ กุติตติโย กุติตติโร กุตสุณหาโย กุตกุมาริโย นิสสันทิ,
ตัตถิ สทสา ปวิสติ, กุมารกัสสบี สัส ปรามสติ; เหว ชันตรมว
ปวิจโจ กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ; อถ กายิก ปาคัพภิก.

กถิ วาสสิก ปาคัพภิก ? อเรกัจโจ สัมคโตบี วาสสิก
ปาคัพภิก ทัสเสติ, คณคโตบี วาสสิก ปาคัพภิก ทัสเสติ, ชันตรมว
ปวิจโจบี วาสสิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถิ สัมคโต วาสสิก ปาคัพภิก ทัสเสติ ? อเรกัจโจ สัมคโต
อจิตติการกโต เหว ภิกขุ อนาปุจจ วา อนันตวิจโจ วา อัมม
ภณติ, บัณเฑ วิสัชเชติ, ปาติโมกข์ อุกทิสสติ, จิตโกบี ภณติ,

พาหาวิกเขปโกบี ภณติ; เอร ลัมคโต วาจลิก ปาคัพภิย ทัสเสติ.

กถ คณคโต วาจลิก ปาคัพภิย ทัสเสติ ? อเรกัจโจ คณคโต
อจิตติการกโต เณเร ภิกขุ อมาปจัน วา อนันณิฏฐโจ วา อารามคตานิ
ภิกขุณ รัมม ภณติ, บัณห์ วิสัชเชติ, จิตโกบี ภณติ, พาหาวิกเขปโกบี
ภณติ; อารามคตานิ ภิกขุณัน. อุปาสิกานัน. อุปาสิกานัน รัมม ภณติ,
บัณห์ วิสัชเชติ, จิตโกบี ภณติ, พาหาวิกเขปโกบี ภณติ; เอร
คณคโต วาจลิก ปาคัพภิย ทัสเสติ.

กถ อันตรฆร ปวิฏฐโจ วาจลิก ปาคัพภิย ทัสเสติ ? อเรกัจโจ
อันตรฆร ปวิฏฐโจ อิตถิ วา กุมาริ วา อาห “อิตถินนาเม
อิตถิโคตเต ก็ อิตถิ. ยาคู อิตถิ, ภัตติ อิตถิ, ขาถนีย
อิตถิ; ก็ บัวิสสาม ก็ ภณชัสสาม ก็ ขาถัสสาม ก็ วา อิตถิ
ก็ วา เม ทัสสกาติ วิมปลปติ. โย เอรูโป วาจาปลาโป, วิมปลาโป,
ลาลับโป, ลาลับปายนา ลาลับปายิตตติ; เอร อันตรฆร ปวิฏฐโจ
วาจลิก ปาคัพภิย ทัสเสติ: อิท วาจลิก ปาคัพภิย.

กถม เจตลิก ปาคัพภิย ? อเรกัจโจ น อัจจากุลา บัพพิชโต
สमानอ อัจจากุลา บัพพิชเตน สัทธี สทิล อิตตานัน ทหติ จิตเตน.
น มหากุลา บัพพิชโต สमानอ มหากุลา บัพพิชเตน สัทธี สทิล
อิตตานัน ทหติ จิตเตน. น มหาโกคกุลา บัพพิชโต สमानอ มหาโกคกุลา
บัพพิชเตน สัทธี สทิล อิตตานัน ทหติ จิตเตน. น อุฬารโกคกุลา
บัพพิชโต สमानอ. น สุตตันติโก สमानอ สุตตันติเกน สัทธี
สทิล อิตตานัน ทหติ จิตเตน, น วินยธโร สमानอ. น รัมมกถโก
สमानอ. อารณวิโก สमानอ. น บัณห์ทปาดิโก สमानอ. น ปัสสุลิกโก
สमानอ. น เตจวีริโก สमानอ. น สปะทานจาริโก สमानอ. น
ขลุปัจฉากัตติโก สमानอ. น เนสัชชิโก สमानอ. น ยถาสันนติโก

สมาโน. น ปจมีลล ฌานีลล ลาภี สมาโน ปจมีลล ฌานีลล ลาภินา
 สัทธึ สทิลล อตฺตทานํ ทหติ จิตฺเตน. ฯ เปฯ น เวนสัลลฌานาตฺถ-
 ฌายตณสมาปตฺติยา ลาภี สมาโน เวนสัลลฌานาตฺถฌายตณสมาปตฺติยา
 ลาภินา สัทธึ สทิลล อตฺตทานํ ทหติ จิตฺเตน; อิทํ เจตสิกํ ปาคัพฺภิกขิ.
 ยลลิตฺมานิ ตีณิ ปาคัพฺภิกขานิ ปทีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ รูปสันฺดานิ
 ปฏิปัลลิสฺสทฺธานิ อภัพฺพุปตฺติกาณิ ฌานนํคฺคินา ททฺธมานิ, โส วุจฺจติ
 อปัปคัพฺโภติ อปัปคัพฺโภ. อเชคฺคฺโคติ: อตฺถิ ปคฺคโล เชคฺคฺโค.
 อตฺถิ อเชคฺคฺโค.

กตโม จ ปคฺคโล เชคฺคฺโค ? อิทธีจฺโจ ปคฺคโล ทุสฺสีโล
 โหติ ปาปธมฺโม อสฺสจิลกัลลสรสมาจาโร ปฏิจฺฉินฺนกัมมณฺโโต อลลสมโน
 สมณปฏิญฺโlob อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโlob อณฺโโตปฺปติ อวสฺสโต
 กลัมพฺชาโต; อยํ วุจฺจติ ปคฺคโล เชคฺคฺโค. อถวา โภธโน โหติ
 อปายาสพฺหุโล อปัมฺมบี วุตฺโต สมาโน อภิลลชฺชติ กุပ္ปติ พฺยาบชฺชติ
 ปติตฺถียติ โภณฺจ โทลลฺจ อปัจฺจยณฺจ ปาตฺกโรติ; อยํ วุจฺจติ
 ปคฺคโล เชคฺคฺโค. อถวา โภธโน โหติ, อปฺนาทึ โหติ, มกฺกขี
 โหติ, ปฬาลี โหติ, อิลลลฺกึ โหติ, มจฺฉรี โหติ, สโร โหติ,
 มายาวี โหติ, ถทฺโร โหติ, อติมานี โหติ, ปาปจฺโlob โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 โหติ สันนิฏฺฐิจฺปรามาดี โหติ, อาธานคาทึ ทุปฺปนิลลลคฺคิ โหติ;
 อยํ วุจฺจติ ปคฺคโล เชคฺคฺโค.

กตโม จ ปคฺคโล อเชคฺคฺโค ? อิท ภิกฺขุ ลีลา โหติ,
 ปาติโมกฺขลวฺลวฺโต วิหริติ อาจารโคจรลัมบณฺโน, อณุมตฺเตสฺสุ
 วิชเชสฺสุ ภยทลลวํ สมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทสฺสุ; อยํ วุจฺจติ ปคฺคโล
 อเชคฺคฺโค. อถวา อกฺโกธโน โหติ อนฺปายาสพฺหุโล พหุมนฺปิ วุตฺโต
 สมาโน น อภิลลชฺชติ น กุပ္ปติ น พฺยาบชฺชติ น ปติตฺถียติ

น โภบัจจ โทสัจจ อัมบัจจยัมบัจ ปาตุกโรติ; อัม วุจจิติ ปุคฺคโล
 อเชคุจโน. อถวา อักโกธโน โหติ, อนุปนาที่ โหติ, อัมกชี โหติ,
 อปฬาสี โหติ อนิสฺสูกิ โหติ, อัมจันวี โหติ, อสโจ โหติ, อมายาวี
 โหติ, อถัทธโร โหติ, อนติมานี โหติ, น ปาบัจจโน โหติ, น
 มัจฉาภิกฺขุ โหติ, อสนิภิกฺขุปรามาสี โหติ, อนาถานคาที่ โหติ,
 สุปฺปณฺนิสฺสัคคิ โหติ; อัม วุจจิติ ปุคฺคโล อเชคุจโน. สัพพะ
 กัลยณุปุชฺชน อูปาทาย อวียปฺคฺคโล อเชคุจโนติ อัมปคฺคโภ อเชคุจโน.

เปสฺสเนยฺเย จ โน ยุโตติ: เปสฺสณฺณนฺติ อิกกัจโจ บัสนฺวาโจ
 โหติ, อิตฺ สุตฺวา อมุตฺร อักขาตา อิมสฺ เกทาย, อมุตฺร วา
 สุตฺวา อิมสฺ อักขาตา อมุตฺ เกทาย; อิติ วัคฺคานํ วา เกตฺตา ภินฺนํ วา
 อนุปฺปาทา วัคฺคาวาโม วัคฺครโต วัคฺคณฺณิที่ วัคฺคกรณิ วา
 ภาสิตา โหติ; อิทํ วุจจิติ เปสฺสณฺ. อัมปิ ทวีหิ การณฺหิ
 เปสฺสณฺ อุปสฺหริติ บียกัมมิตาย วา, เกทาทิปฺปาโย วา. กถํ บีย-
 กัมมิตาย เปสฺสณฺ อุปสฺหริติ? อิมสฺส บัโย ภวิสฺสามิ, มนาไป
 ภวิสฺสามิ, วิสฺสาสิโก ภวิสฺสามิ, อัมภณฺตรโก ภวิสฺสามิ, สุตฺทโย
 ภวิสฺสามิตี; เอวํ บียกัมมิตาย เปสฺสณฺ อุปสฺหริติ.

กถํ เกทาทิปฺปาโย เปสฺสณฺ อุปสฺหริติ? กถํ อิม นานา อัสสฺ,
 วิมา อัสสฺ, วัคฺคา อัสสฺ, เทวธา อัสสฺ, เทวชฺฉมา อัสสฺ, เทวักขา
 อัสสฺ, ภิชฺเชยฺยํ น สมาคัจฺเจยฺยํ, ทุกฺขํ น ฆาสุ วิหเรยฺยณฺติ;
 เอวํ เกทาทิปฺปาโย เปสฺสณฺ อุปสฺหริติ. ยัสฺเสตํ เปสฺสณฺ ปิณฺ
 สมุจฺฉินฺนํ รูปสฺสันตํ ปฏิบัลลํ อภัพฺพูปัตตํ ฌานนํคฺคินา ททณฺ,
 โส เปสฺสณฺเน น ยุตฺโต นัมปิยุตฺโต นายุตฺโต น สมายุตฺโตติ
 เปสฺสเนยฺเย จ โน ยุโต. เตนาห ภควา

“ปติลฺโล โน อุกฺกุโก อัมปิหาสุ อัมจันวี,

อัมปคัพโภ อเชคฺโข เปสฺสเนยฺเย จ โน ยุตฺติ.
 สาทิเยสุ อนัสสวํ อดิมาเน จ โน ยุตฺ,
 สันโห จ ปฏิภาณวา น สัตฺโธ น วิรัชฺติ.

สาติเยสุ อนัสสวํติ : สาติยา วุจฺจันติ บัณฺจ กามคฺคณา. ก็การนา
 สาติยา วุจฺจันติ บัณฺจ กามคฺคณา ? เภกฺยฺเยเน เทวมนุสฺสา บัณฺจกามคฺคเน
 อิจฺฉันติ สาทิยฺันติ บัตถยฺันติ มหิยฺันติ อภิชฺฌันติ; ตถารนา
 สาติยา วุจฺจันติ บัณฺจ กามคฺคณา. เยสฺ เอลา สาติยา ตันหา
 อัมปหานา, เตสฺ จักฺขโต รูปตฺตฺนหา สวติ ปสวติ สันตติ ปวตฺตติ.
 โสโตโต สัตฺตตฺตฺนหา. ขานโต คณฺธตฺตฺนหา. ชีรฺหาโต รสตฺตฺนหา.
 กายโต โผฏฺฐัพพตฺตฺนหา. มนโต ธมฺมตฺตฺนหา สวติ ปสวติ สันตติ
 ปวตฺตติ. เยสฺ เอลา สาติยา ตันหา ปหานา สมุจฺฉินฺนา รูปสันตา
 ปฏิปัลลิสฺสธา อภัพฺพูปัตติกา ภาวนคฺคินา ททฺธมา, เตสฺ จักฺขโต
 รูปตฺตฺนหา น สวติ น ปสวติ น สันตติ น ปวตฺตติ. โสโตโต
 สัตฺตตฺตฺนหา. ะเปยฺ มนโต ธมฺมตฺตฺนหา น สวติ น ปสวติ น
 สันตติ น ปวตฺตติติ สาติเยสุ อนัสสวํ.

อดิมาเน จ โน ยุตฺโตติ : กตโม อดิมาโน ? อึเรกฺโข ปริ
 อดิมลฺลวติ ขาติยา วา โคตฺเตน วา ะเปยฺ อลฺลวตฺรลฺลวตเรน วา
 วัตฺตฺตฺนา; โย เชาวฺรูป มาโน, มลฺลวนา, มลฺลวตฺตตฺ, อุนฺณนติ,
 อุนฺณนโม, ธโช, สัมบัคฺคาโห, เกตฺกมฺยตา จิตฺตลฺลสฺ; ขยฺ วุจฺจติ
 อดิมาโน. ยลฺลเสโส อดิมาโน ปหิโน สมุจฺฉินฺโน รูปสันโต ปฏิปัลลิสฺสโธ
 อภัพฺพูปัตติโก ภาวนคฺคินา ททฺธโม, โส อดิมาเน โน ยุตฺโต
 นัมปยุตฺโต นાયุตฺโต น สมายุตฺโตติ อดิมาเน จ โน ยุตฺ.

สันโห จ ปฏิภาณวาติ : สลฺเลหน กายกัมเมเน สมนฺนาคโตติ
 สันโห. สลฺเลหน วจฺกัมเมเน. สลฺเลหน มโนกัมเมเน สมนฺนาคโตติ

สัณโห. สัณเหหิ สติบฏจันเหิ สมนัณาคโตติ สัณโห. สัณเหหิ
 สัมมปัปฺปาเนหิ. สัณเหหิ อิทธีปัปฺปาเทหิ. สัณเหหิ อินฺทริเยหิ. สัณเหหิ
 พเลหิ. สัณเหหิ โพชนังคะหิ สมนัณาคโตติ สัณโห. สัณเหหิ
 อริเยเน อฏฺฐังคิกเน มัคคเณ สมนัณาคโตติ สัณโห. ปฏิภาณาวาติ:
 ปริยัตติปฏิภาณวา, ปริปุจฺจาปฏิภาณวา, อธิคมปฏิภาณวา.

กตโม ปริยัตติปฏิภาณวา? อิเธกัจจัสส ปริยาปฺปฏฺเฐ โหติ สุตตํ
 เคยยํ เวยยากรณํ คาคา อุทานํ อิตฺตวุตตํ ชาฏกํ อพัฏฺฐธัมมํ
 เวทลลํ. ตัสส ปริยัตติ นิสฺสายํ ปฏิภาณติ; อมฺ ปริยัตติปฏิภาณวา.

กตโม ปริปุจฺจาปฏิภาณวา? อิเธกัจโจ ปริปุจฺจนโก โหติ
 อตฺตตฺเต เจ วายตฺเต เจ ลักขणे เจ การणे เจ จานาจาเน เจ.
 ตัสส ตํ ปริปุจฺจนํ นิสฺสายํ ปฏิภาณติ; อมฺ ปริปุจฺจาปฏิภาณวา.

กตโม อธิคมปฏิภาณวา? อิเธกัจจัสส อธิคตา โหนฺติ จิตฺตาริ
 สติบฏจันหา, จิตฺตาริ สัมมปัปฺปาณา, จิตฺตาริ อิทธีปัปฺปาหา, บัณฺนิ-
 ทฺริยานิ, บัณฺนิ พฺลานิ, สัตต โพชนังคา, อริโย อฏฺฐังคิกโก
 มัคคโต, จิตฺตาริ สัมมณฺณวลานิ, จิตฺตโร ปฏิสัณฺนิภา, น อภิณฺวา;
 ตัสส อตฺตโก วาโต, ธัมโม วาโต, นิรุตฺติ วาตา; อตฺเต วาเต,
 อตฺตโก ปฏิภาณติ; ธัมโม วาเต, ธัมโม ปฏิภาณติ; นิรุตฺติยา
 วาตาย, นิรุตฺติ ปฏิภาณติ: อเมสุ ตีสุ วาณํ ปฏิภาณปฏิสัณฺนิภา.
 อิมาย ปฏิภาณปฏิสัณฺนิภาย อูเปโต สมุเปโต อูปคโต สมุปคโต
 อูปันโน สมุปันโน สมนัณาคโต โหติ; โส วุจฺจติ ปฏิภาณวา.
 ยัสส ปริยัตติ นัตถิ, ปริปุจฺจา นัตถิ, อธิคม นัตถิ, กิ ตัสส
 ปฏิภาณิสฺสตีติ สัณโห เจ ปฏิภาณวา.

น ลักโธ น วิรัชตีติ น ลักโธติ: สัมม สยมภิณฺวาทิ

อิตตบัจจกัข รัมมึ น กัสสิจิ สัททหติ อัมปลัสส สมนัสส วา
 พรหมณัสส วา เทวัสส วา มารัสส วา นรัสส วา พรหมุโน
 วา. สัพเพ ลัฆารอ อนิจจาติ สามึ สยมภิกขวาท อิตตบัจจกัข
 รัมมึ น กัสสิจิ สัททหติ อัมปลัสส สมนัสส วา พรหมณัสส วา
 เทวัสส วา มารัสส วา นรัสส วา พรหมุโน วา. สัพเพ ลัฆารอ
 ทุกขาติ. สัพเพ รัมมา อนัตตาติ. อวิชาบัจจยา ลัฆารอติ. ๗ เปฯ
 ชาติบัจจยา ชรามรณันติ. อวิชชาโนโรธา ลัฆารอนโรโธติ. ๗ เปฯ
 ชาติโนโรธา ชรามรณโนโรโธติ. อิทํ ทุกขันตี. ๗ เปฯ อยํ ทุกขันโนโรคามินึ
 ปฏิปทาติ. อิเม อาสวาทิ. ๗ เปฯ อยํ อาสวโนโรคามินึ ปฏิปทาติ.
 อิเม รัมมา อภิกขเวยยาติ. ๗ เปฯ อิเม รัมมา ลัจฉิกาทัพพาติ.
 ฌันนึ ผัสสสาตนาณํ สมุททยัง อัญจันคัมภัง อัสสาทัง อาทีนวัณัง
 นิสสรณัง บัณณันํ อุปาทานักขันธานํ สมุททยัง อัญจันคัมภัง
 อัสสาทัง อาทีนวัณัง นิสสรณัง จตฺตนํ มหาภูตานํ สมุททยัง
 อัญจันคัมภัง อัสสาทัง อาทีนวัณัง นิสสรณังชาติ. ยักกัณจิ
 สมุททยรัมมึ, สัพพินตํ นิโรธรัมมึนติ สามึ สยมภิกขวาท อิตตบัจจกัข
 รัมมึ น กัสสิจิ สัททหติ อัมปลัสส สมนัสส วา พรหมณัสส วา
 เทวัสส วา มารัสส วา นรัสส วา พรหมุโน วา.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “สัททหติ ตวั สาริปุตฺต “สัทธินทริยํ ภาวิตํ
 พหุลีกตํ อมโตครํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํ. วิริยินทริย.
 สตินทริย. สมารินทริย. บัณณินทริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตครํ
 โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสานันติ. น ชีวาทึ เขตถํ ภาณเต ภควโต
 สัทธาย ตัจฉามิ “สัทธินทริย. วิริยินทริย. สตินทริย สมารินทริย.
 บัณณินทริย. ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตครํ โหติ อมตปรายณํ อมตปริโยสาน.
 เยถํ นูเนตํ ภาณเต อวาทํ อัสส อทัญจํ อวิทํ อลัจฉิกตํ อมุสสิตํ

บัจฉาย, เต ตัตถ ปเรถ สัทธาย คัจฉะยฺยู “สัทธินทริย
 ะเปฯ บัจฉินทริย ภาวัต พหุสีกต อมโตครํ โหติ อมตป्रायณ
 อมตปริโยสานันติ. เยสํวโข โข เอตํ ภาณเต ภาตํ ทิฏ्ฐจํ วิทิต
 สัจฉิกตํ ผลิตํ บัจฉาย, นิกกัชชา เต ตัตถ นิพพิจิกัจฉา “สัทธินทริย.
 วริยินทริย. สตินทริย. สماعيلทริย. บัจฉินทริย ภาวัต พหุสีกต
 อมโตครํ โหติ อมตป्रायณ อมตปริโยสานันติ. มัยหังวโข โข เอต
 ภาณเต ภาตํ ทิฏ्ฐจํ วิทิต สัจฉิกตํ ผลิตํ บัจฉาย, นิกกัชชา
 ตัตถ นิพพิจิกัจฉ “สัทธินทริย. วริยินทริย. สตินทริย. สماعيلทริย.
 บัจฉินทริย ภาวัต พหุสีกต อมโตครํ โหติ อมตป्रायณ อมตปริโยสานันติ.
 สาธุ สาธุ สาริปุตฺต. เยสํเวหิตํ สาริปุตฺต อภาตํ อัสส อทิฏ्ฐจ
 อวิทิต อสัจฉิกตํ อผลิตํ บัจฉาย, เต ตัตถ ปเรถ สัทธาย
 คัจฉะยฺยู “สัทธินทริย. ะเปฯ บัจฉินทริย ภาวัต พหุสีกต อมโตคร
 โหติ อมตป्रायณ อมตปริโยสานันติ.

อัสสัทธโร อกตฺถวญฺ จ สันนิชฺเฌโท จ โย นโร,
 หตาวกาโส วันตาโส, ส เว อุตฺตมโปริโสติ.

น วิรัชชตีติ: สัพเพ พาลปฺลุชฺชนา รัชชันติ. กัลยาณปฺลุชฺชน
 อูปาทาย สัตต เสชา วิรัชชันติ. อรหา เนา วิรัชติ, โน วิรัชติ;
 วิโรโต โส ขยา ภาคัสส วิตราคตฺตา ขยา โสสัสส วิทโรสสัตตา ขยา
 โมหัสส วิทโมหตฺตา โส วุฏฺฐวาโส จินฺนจรโณ. ะเปฯ นัตถิ
 ตัสส ปุณฺณโกวติ น สัทธโร น วิรัชติ. เตนาห ภควา

“สาติเยสุ อนัสสวา,
 สันโท จ ปฏฺฐาณวา,
 ลาภกัมมฺยา น สิกฺขติ,
 อวิรุตฺโต จ ตณฺหา

อติมาเน จ โน ยุตฺ,
 น สัทธโร น วิรัชตีติ.
 อลาเก จ น กุปฺปติ.
 รเส จ นานุคิณฺติ.

ลาภกัมมียา น ลิกขติ อลาเภ จ น กุปฺปิตฺติ : กถํ ลาภกัมมียา
 น ลิกขติ ! อธ ภิกขเว ภิกขุ ภิกขุ บัณฑิติ ลาภํ จีวรบัณฑปาท-
 ตเสนาสนคิลานบัจจยเกสัชชปริกขารานํ. ตัสส เอวํ โหติ “เกณ นุ
 โข อยมายัสมา ลาภํ จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยเกสัชชปริ-
 กขารานันติ. ตัสส เอวํ โหติ “อโย โข อายัสมา สุตตันติโก,
 เตน อยมายัสมา ลาภํ จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยเกสัชชปริ-
 กขารานันติ. โส ลาภเหตุ ลาภบัจจยา ลาภการณา ลาภานิพพัตติยา
 ลาภํ ปริปาเจนโต สุตตันติ ปริยาปุนาติ; เอวํปิ ลาภกัมมียา ลิกขติ.
 อถว ภิกขุ ภิกขุ บัณฑิติ ลาภํ จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจย-
 เกสัชชปริกขารานํ. ตัสส เอวํ โหติ “เกณ นุ โข อยมายัสมา
 ลาภํ จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยเกสัชชปริกขารานันติ. ตัสส เอวํ
 โหติ “อโย โข อายัสมา วินยธโร. ๖ เปฯ อภิธัมมโก, เตน
 อยมายัสมา ลาภํ จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยเกสัชชปริกขารานันติ,
 โส ลาภเหตุ ลาภบัจจยา ลาภการณา ลาภานิพพัตติยา ลาภํ
 ปริปาเจนโต อภิธัมมํ ปริยาปุนาติ; เอวํปิ ลาภกัมมียา ลิกขติ.
 อถว ภิกขุ ภิกขุ บัณฑิติ ลาภํ จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจย-
 เกสัชชปริกขารานํ. ตัสส เอวํ โหติ “เกณ นุ โข อยมายัสมา
 ลาภํ จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยเกสัชชปริกขารานันติ. ตัสส เอวํ
 โหติ “อโย โข อายัสมา อารัจฉิโก. บัณฑปาทิโก. ปัสสูลิโก;
 เตจวีริโก. สปปทานจาริโก. ขลปจัจฉาภัตติโก. เนสัชชิโก. ยถาสันถติโก,
 เตน อยมายัสมา ลาภํ จีวรบัณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยเกสัชชปริ-
 กขารานันติ. โส ลาภเหตุ ลาภบัจจยา ลาภการณา ลาภานิพพัตติยา
 ลาภํ ปริปาเจนโต อารัจฉิโก โหติ ๖ เปฯ ยถาสันถติโก โหติ;
 เอวํปิ ลาภกัมมียา ลิกขติ.

ปิตตฉยติ น โกปัลลจ น โทลัลลจ อัมปัจจยัลลจ ปาตูกโรติ; เหว
อลาเก น กุप्ปิตติ ลากัมมียา น ลักขติ อลาเก จ น กุप्ปิตติ.

อวิรุโธ จ ตัณห์ยา รเส จ นานุคิณตติ วิรุโธติ: โย
จิตตัสส อาฆาโต, ปติฆาโต, อนวิโรโธ, โกโป, ปโกโป, สัมปโกโป,
โทโส, ปโทโส, สัมปโทโส, จิตตัสส พยาบัตติ, มโนปโทโส,
จิตตัสส โกโร, กุชฌนา, กุชฌิตตัตต, โทโส, ทุสสนา, ทุสสิตตัตต,
พยาบัตติ, พยาบัสสนา, พยาบัสสิตตัตต, วิโรโธ, ปฏิวโรโธ, จันท์ทัก,
อัสสโรโป, อนัตตมมตา จิตตัสส; อญ วุจจติ วิโรโธ. ยัสเสโส
วิโรโธ ปทีโน สมุจจันโน รูปสันโต ปฏีบัสสัทธโร อภัพพัมปัตติโก
ภาวนัคคินา ททโธ, โส วุจจติ อวิรุโธ. ตัณห์ยาติ รูปตัณหา,
สัททตัณหา, คันธตัณหา, รสตัณหา, โสภณจิตตตัณหา, อัมมตัณหา.
รโธติ: มุลโร, ชันธโร, ตจโร, บัตตโร, ปุบ્เบโร, ผลโร.
อัมมพิล, มธู, ติตตัก, กฏัก, โฉณิก, ขาริก, ลัมพิล, กสาโว, สาทู,
อสาทู, สัต, อุน्ह. สันเตเก สมนพราหฺมณา รสคิธธา, เต ชิวคฺเคน
รสคฺคานิ ปริเยสฺสันติ อาหิณฺหณฺติ. เต อัมพิล ลภิตฺวา อนัมพิล
ปริเยสฺสันติ, อนัมพิล ลภิตฺวา อัมพิล ปริเยสฺสันติ. มธู ลภิตฺวา
อมธู ปริเยสฺสันติ, อมธู ลภิตฺวา มธู ปริเยสฺสันติ. ติตตัก
ลภิตฺวา อติตตัก ปริเยสฺสันติ, อติตตัก ลภิตฺวา ติตตัก ปริเยสฺสันติ.
กฏัก ลภิตฺวา อกฏัก ปริเยสฺสันติ, อกฏัก ลภิตฺวา กฏัก ปริเยสฺสันติ.
โฉณิก ลภิตฺวา อโฉณิก ปริเยสฺสันติ, อโฉณิก ลภิตฺวา โฉณิก
ปริเยสฺสันติ. ขาริก ลภิตฺวา อขาริก ปริเยสฺสันติ, อขาริก ลภิตฺวา
ขาริก ปริเยสฺสันติ. ลัมพิล ลภิตฺวา กสาโว ปริเยสฺสันติ, กสาโว ลภิตฺวา
ลัมพิล ปริเยสฺสันติ. สาทู ลภิตฺวา อสาทู ปริเยสฺสันติ, อสาทู ลภิตฺวา
สาทู ปริเยสฺสันติ. สัต ลภิตฺวา อุน्ह ปริเยสฺสันติ, อุน्ह ลภิตฺวา สัต

ปริเยสันติ. เต ยํ ยํ ลกิตฺวา เตน เตน น สันตฺสสันติ, อปฺราปรํ ปริเยสันติ;
 มนาปฺเกสุ รเสสุ รัตตา คิถา คริตา มุจฺจिता อชฺโฌบฺบิมา
 ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพฺพธา. ยัสส รตตฺถิมา ปิเฌนา สมฺมุจฺจिเนนา
 วุปลันตา ปฏิปลลฺลิตฺธา อภัพฺพูปัตติกา ภาวนคฺคิมา ททฺธมา, โส
 ปฏิสฺสา โยนิโส อาหาริ อาหาเรติ เนว ทวาย, น มทาย, น
 มณฺฑนาย, น วิภูสนาย; ยาวเทว อิมัสส กายัสส จิตฺยา ยาปนาย,
 วิหิตฺุปรติยา พรหมจริยานุคฺคหยา “อติ ปุราณํจ เวทนํ ปฏิหํขามิ,
 นวํจ เวทนํ น อูปฺปาเทสฺสามิ; ยาดฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ
 ฆาตุวิหาโร จาติ. ยถา วณํ อาลิมฺเบยฺย ยาวเทว โรปนตฺถาย; ยถา
 วาปนํ อักขํ อพฺพฬฺเชยฺย ยาวเทว ภารัสส นิตฺถรณตฺถาย; ยถา
 วาปนํ ปุตฺตมสฺสอาหารํ อาหาเรยฺย ยาวเทว กนฺตารัสส นิตฺถรณตฺถาย;
 เหวเมว ภิกฺขุ ปฏิสฺสา โยนิโส อาหาริ อาหาเรติ เนว ทวาย, น
 มทาย, น มณฺฑนาย, น วิภูสนาย; ยาวเทว อิมัสส กายัสส
 จิตฺยา ยาปนาย, วิหิตฺุปรติยา พรหมจริยานุคฺคหยา “อติ ปุราณํจ
 เวทนํ ปฏิหํขามิ, นวํจ เวทนํ น อูปฺปาเทสฺสามิ; ยาดฺรา จ เม
 ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ฆาตุวิหาโร จาติ, รตตฺถิมา ปชฺหติ วิโนเทติ
 พยฺยตฺถกโรติ อนภาวํ คเมติ; รตตฺถิมา อารโต วิรโต ปฏิวิรโต
 นิกรฺขนโต นิสฺสํวฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสฺลฺลตฺโต วิมฺบิยาทิกเตน เจตฺสา
 วิหเรตฺติ อวิรุทฺโธ จ ตตฺถิมา รเส จ นานคฺคิณตฺติ. เตนาห ภควา

“ลาภกมฺมียา น สิกฺขติ, อลาภ จ น กุปฺปติ.
 อวิรุทฺโธ จ ตตฺถิมา รเส จ นานคฺคิณตฺติ.
 อูเปกฺขโก สทา สโต, น โลเก มลฺลํวติ สมํ.
 น วิเลสิ น นีเจยฺโย, ตลลํ โน สันติ อุลลสา.

อูเปกฺขโก สทา สโตติ อูเปกฺขโกติ: นพฺังคฺอุเปกฺขาย สมํนํนาคโต

จักขุณา รูปํ ทิสฺวา เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน อูปะกัชโก
 วิหริติ สโต สัมปชาโน. โสเตน ลัททํ สุตฺวา. ขาเนน คณฺโธ
 ขายิตฺวา. ชิวหาย รลํ ลายิตฺวา. กาเยน โสญฺญจิตฺตํ ผลิตฺวา.
 มนสา ธมฺมํ วิปฺปาย เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน อูปะกัชโก
 วิหริติ สโต สัมปชาโน. จักขุณา รูปํ ทิสฺวา มนาปํ นาภิคิขฺฌติ
 นาภิสฺสติ น ราคํ ชเนติ. ตลฺลํ จิโตว กาโย โหติ, จิตํ จิตตํ
 อหฺมัตตํ สุตฺตณฺจิตํ สุมุตฺตํ. จักขุณา โข ปเนว รูปํ ทิสฺวา
 อมนาปํ น มํกุ โหติ อหฺมัตตณฺจิตโต อาทินมนโส อพฺยาบํนฺนเจตโส.
 ตลฺลํ จิโตว กาโย โหติ, จิตํ จิตตํ อหฺมัตตํ สุตฺตณฺจิตํ สุมุตฺตํ.
 โสเตน ลัททํ สุตฺวา. ขาเนน คณฺโธ ขายิตฺวา. ชิวหาย รลํ
 ลายิตฺวา. กาเยน โสญฺญจิตฺตํ ผลิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิปฺปาย มนาปํ
 นาภิคิขฺฌติ นาภิสฺสติ น ราคํ ชเนติ. ตลฺลํ จิโตว กาโย โหติ,
 จิตํ จิตตํ อหฺมัตตํ สุตฺตณฺจิตํ สุมุตฺตํ. มนสา โข ปเนว ธมฺมํ
 วิปฺปาย อมนาปํ น มํกุ โหติ อหฺมัตตณฺจิตโต อาทินมนโส
 อพฺยาบํนฺนเจตโส. ตลฺลํ จิโตว กาโย โหติ, จิตํ จิตตํ อหฺมัตตํ
 สุตฺตณฺจิตํ สุมุตฺตํ. จักขุณา รูปํ ทิสฺวา มนาปามนาเปสุ รูปेषุ ตลฺลํ
 จิโตว กาโย โหติ, จิตํ จิตตํ อหฺมัตตํ สุตฺตณฺจิตํ สุมุตฺตํ. โสเตน
 ลัททํ สุตฺวา. ขาเนน คณฺโธ ขายิตฺวา. ชิวหาย รลํ ลายิตฺวา.
 กาเยน โสญฺญจิตฺตํ ผลิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิปฺปาย มนาปามนาเปสุ
 ธมฺมेषุ ตลฺลํ จิโตว กาโย โหติ, จิตํ จิตตํ อหฺมัตตํ สุตฺตณฺจิตํ
 สุมุตฺตํ. จักขุณา รูปํ ทิสฺวา รัชฺเณ น รัชฺชติ, โทสฺเณ น
 ทลฺลสฺสติ, โมหณฺเณ น มุหฺหติ, โภปนฺเณ น กุปฺปติ, กิเลสนฺเณ น
 กิลิสีสฺสติ, มทนฺเณ น มัชฺชติ. โสเตน ลัททํ สุตฺวา. ขาเนน คณฺโธ
 ขายิตฺวา. ชิวหาย รลํ ลายิตฺวา. กาเยน โสญฺญจิตฺตํ ผลิตฺวา. มนสา

ธัมม วิณฺณาย วนฺตีเย น รัชฺชติ, โทสนฺตีเย น ทุสฺสติ, โมหนฺตีเย
 น มุญฺหติ, โกปฺตีเย น กุปฺปติ, กิลเลสนฺตีเย น กิลลิสฺสติ, มทฺตีเย
 น มัชฺชติ. ทิฏฺฐเจ ทิฏฺฐมัตฺโต, สุตเต สุตมัตฺโต, มุตเต มุตมัตฺโต,
 วิณฺณาคเต วิณฺณาคตมัตฺโต, ทิฏฺฐเจ น ลิมฺปติ, สุตเต น ลิมฺปติ,
 มุตเต น ลิมฺปติ, วิณฺณาคเต น ลิมฺปติ; ทิฏฺฐเจ อนุปาโย อนิสฺสํโต
 อปัปฺปพัทฺโธ วิปฺปมุตฺโต วิสัลฺลนฺตฺโต วิมวียาทิกเตน เจตสา วิหริติ.
 สุตเต. มุตเต. วิณฺณาคเต อนุปาโย อนิสฺสํโต อปัปฺปพัทฺโธ วิปฺปมุตฺโต
 วิสัลฺลนฺตฺโต วิมวียาทิกเตน เจตสา วิหริติ. ลัวิชฺชติ อรหโต จักขุ,
 บัลลิสฺสติ อรหา จักขุมา รูปํ, ฉนฺนํทราโค อรหโต นัตถิ; สุมุตฺตจจิตฺโต
 อรหา. ลัวิชฺชติ อรหโต โสถํ, สุนฺนาติ อรหา โสเตน สัททํ,
 ฉนฺนํทราโค อรหโต นัตถิ; สุมุตฺตจจิตฺโต อรหา. ลัวิชฺชติ อรหโต
 ฆานํ, ฆายติ อรหา ฆาเนน คณฺธี, ฉนฺนํทราโค อรหโต นัตถิ;
 สุมุตฺตจจิตฺโต อรหา. ลัวิชฺชติ อรหโต ชิวฺหา, ลายติ อรหา
 ชิวฺหาย รตฺถํ, ฉนฺนํทราโค อรหโต นัตถิ; สุมุตฺตจจิตฺโต อรหา.
 ลัวิชฺชติ อรหโต กาโย, ฆุสฺสติ อรหา กาเยน โยจฺจุทฺถํ, ฉนฺนํทราโค
 อรหโต นัตถิ; สุมุตฺตจจิตฺโต อรหา. ลัวิชฺชติ อรหโต มโน, วิชานาติ
 อรหา มนสา ธัมมํ, ฉนฺนํทราโค อรหโต นัตถิ; สุมุตฺตจจิตฺโต อรหา.
 จักขุ รูปารามํ รูปารตํ รูปสํมมุทิตํ, ตํ อรหโต ทนฺตํ คุตฺตํ รกฺขติ
 ลวฺตํ, ตสฺส จ ลวฺราย ธัมมํ เทเสติ. โสถํ สัททารามํ. ฆานํ
 คณฺธีารามํ. ชิวฺหา รตฺถารามํ รตฺถารตํ รตฺถสํมมุทิตา, ลา อรหโต ทนฺตา
 คุตฺตา รกฺขิตา ลวฺตา, ตสฺสา จ ลวฺราย ธัมมํ เทเสติ. กาโย
 โยจฺจุทฺถารามํ. มโน ธัมมมารามํ ธัมมมารตํ ธัมมสํมมุทิตํ, โส
 อรหโต ทนฺโต คุตฺโต รกฺขิตอ ลวฺโต, ตสฺส จ ลวฺราย ธัมมํ เทเสติ.

ทนฺตํ นยฺนํติ สมิตํ,
 ทนฺโต เสฏฺโฐ ใจํ มนุสฺสํเสตฺ,
 วรมลฺลสฺสวรา ทนฺตา
 ภูวํชราว มหานาคา,
 น หิ เอเตหิ ยานะหิ
 ยถาตตนา สุตฺตํเตน
 วิธาสุ น วิกัปปํนํติ
 ทนฺตํภูมํ อนุปฺปตฺตา
 ยถาสินทริยานิ ภาวิตานิ

ทนฺตํ ราชานุหิตํ.
 โย ติวากยํ ติตฺถกฺขติ.
 อาชานียาว สินทฺวา
 ชตฺตทนฺโต ตโตวริ.
 คัจฉะยฺย อมตํ ทิสํ,
 ทนฺโต ทนฺเตน คัจฉนฺติ.
 วิปฺปมุตฺตา ปุณฺณํภาว,
 เต โลเก วิชิตาวิโน.
 อัจฉนฺตํ จ พหิตฺธา จ

ลัทธิพิโลเก นิพพิชฌิมํ ปรัยจ โลกํ,

กาลํ กังขติ ภาวโต สุตฺตํโตติ

อูเปกฺขโก สทาติ: ลัทธิพทา ลัทธิพกาลํ นิจฺจกาลํ สุวากสํ.
 ๖ เปฯ บัจฺฉิมวโย ชนฺเต. สโตติ: จตุหิ การณะหิ สโต: กาเย
 กายานุบัลลํสํนาสติบิฏฺฐจํ ภาเวนโต สโต, เวทนาสุ. จิตฺเต. รัมเมสุ
 รัมมานุบัลลํสํนาสติบิฏฺฐจํ ภาเวนโต สโต. ๖ เปฯ โส วุจฺจติ สโตติ
 อูเปกฺขโก สทา สโต.

น โลเก มัลลํบตีติ: “สทิสํ รัมมัสสํมิตี มานํ น ชเนติ ชาตียา
 วา โคตฺเตน วา. ๖ เปฯ อัมมํบตรัมมํบตเรน วา วัตถุนาติ น
 โลเก มัลลํบติ.

สมนํ น วิเสสิ น นีเจยโยติ “เสยโยรัมมัสสํมิตี อติมานํ น ชเนติ
 ชาตียา วา โคตฺเตน วา. ๖ เปฯ อัมมํบตรัมมํบตเรน วา วัตถุนา.
 “ทีโนรัมมัสสํมิตี มานํ น ชเนติ ชาตียา วา โคตฺเตน วา. ๖ เปฯ
 อัมมํบตรัมมํบตเรน วา วัตถุนาติ น วิเสสิ น นีเจยโย.

ตัสส โน สมนํติ อุลลสทาติ ตัสสทาติ: อรหโต ชีนาสวัตฺส.

อุตฺตทาติ: สัตตฺตลฺลทา: วาคฺตฺลฺลโท, โทสุตฺตลฺลโท, โมหุตฺตลฺลโท, มานุสฺสฺลโท,
ทิกฺขุจฺจลฺลโท, กิเลสุตฺตลฺลโท, กัมมฺลฺลโท. ตตฺตลฺลเม อุตฺตทา นัตถิ น
สํนติ น ลวิชฺชนติ นุปตฺตภณฺติ, ปเทนา สมุจฺฉินฺนา รูปสันฺดา
ปฺฏิบฺบตฺตลฺลทา อภัพฺพปตฺตติกา ฅานนคฺคินา ททฺตมาติ ตตฺตลฺล โน
สํนติ อุตฺตทา. เตนาค ภาควา

“อุเปกฺขโก สทา สโต, น โลเก มนฺวตี สมํ.

น วิเลสิ น นีเจยฺโย, ตตฺตลฺล โน สํนติ อุตฺตทาติ.

ยัสฺส นิสฺสยตา นัตถิ, บัดฺวา ธมฺมํ อนิสฺสโต.

ภาวาย วิภาวาย จ ตณฺหา ยัสฺส น วิชฺชติ.

ยัสฺส นิสฺสยตา นัตถิ ยัสฺสาติ: อหโต ชีณาลวตฺส: นิสฺสยาติ:
เทว นิสฺสยา: ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิกฺขุจฺจนิสฺสโย จ. ฯ เปฯ อยํ
ตณฺหานิสฺสโย ฯ เปฯ อยํ ทิกฺขุจฺจนิสฺสโย. ตตฺตลฺล ตณฺหานิสฺสโย ปเทโน,
ทิกฺขุจฺจนิสฺสโย ปฏฺฐินิสฺสยฺโจ, ตณฺหานิสฺสยฺยตฺส ปเทนตฺตา ทิกฺขุจฺจนิสฺสยฺยตฺส
ปฏฺฐินิสฺสยฺยตฺตตา นิสฺสยตา ยัสฺส นัตถิ น ลวิชฺชนติ นุปตฺตภณฺติ;
ปเทนา สมุจฺฉินฺนา รูปสันฺดา ปฺฏิบฺบตฺตลฺลทา อภัพฺพปตฺตติกา ฅานนคฺคินา
ททฺตมาติ ยัสฺส นิสฺสยตา นัตถิ.

บัดฺวา ธมฺมํ อนิสฺสโตติ บัดฺวาติ: บัดฺวา ฅานิตฺวา ตลฺลยิตฺวา
ตริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมุตฺตํ กตฺวา. “ลภฺเพ ลขารํ อนิจฺจาติ
บัดฺวา ฅานิตฺวา ตลฺลยิตฺวา ตริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมุตฺตํ กตฺวา.

“ลภฺเพ ลขารํ ทุกฺขาติ. “ลภฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. ฯ เปฯ ยํ
กิลฺบิ จ สมุทฺยธมฺมํ ลภฺพณฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ บัดฺวา ฅานิตฺวา ตลฺลยิตฺวา
ตริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิมุตฺตํ กตฺวา. อนิสฺสโตติ: เทว นิสฺสยา:
ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิกฺขุจฺจนิสฺสโย จ. ฯ เปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย
ฯ เปฯ อยํ ทิกฺขุจฺจนิสฺสโย. ตณฺหานิสฺสยํ ปหาเย ทิกฺขุจฺจนิสฺสยํ ปฏฺฐินิสฺสยิตฺวา

จักขุ อนิสสิโต, โสธํ อนิสสิโต, ขานํ อนิสสิโต, ชิวํหํ อนิสสิโต,
 กายํ อนิสสิโต, มนํ อนิสสิโต, รูปํ. ลัทเท. คันเธ. รเส.
 โฆฏฐัพเพ. กุลํ. คณํ. อาวาลํ. ๗ เปง ติฏฐิตมุตตวิณวาทัพเพ
 ธัมเม อนิสสิโต อนิสสิโน อนุปคโต อนันนิโณสิโต อนธมุตโต
 นิกรันโต นิสสิฏฐิโจ วิปปมุตโต วิสัลลุตโต วิมวียาทิกเคน เจตสา
 วิหระตติ ญัตวา ธัมมํ อนิสสิโต.

ภวาย วิภวาย จ ตัณหา ยัสส น วิชชตติ ตัณหาติ: รูปตัณหา
 ลัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โฆฏฐัพพตัณหา ธัมมตัณหา.
 ยัสสาติ: ขรโต ชีณาสวัสส. ภวายาติ: ภวาทิฏฐิยา. วิภวายาติ:
 วิภวาทิฏฐิยา. ภวายาติ สัสสิตทิฏฐิยา. วิภวายาติ อัจเจตทิฏฐิยา
 ภวายาติ ปุณฺณปุณฺณ ภวาย ปุณฺณปุณฺณ คติยา ปุณฺณปุณฺณ อุปปัตติยา
 ปุณฺณปุณฺณ ปฏิสันธิยา ปุณฺณปุณฺณ อตฺตภาวณิพพัตติยา. ตัณหา ยัสส
 นัตถิ น ลวิชชติ นุปลัฟภติ, ปหานา สมุจจินฺนา รูปสันตา ปฏิปัสสัถฺธา
 อภัพพุปปัตติกา ภาณคคินา ททฺธมาติ ภวาย วิภวาย จ ตัณหา
 ยัสส น วิชชติ. เณนาห ภควา

ยัสส นิสสยตา นัตถิ, ญัตวา ธัมมํ อนิสสิโต.

ภวาย วิภวาย จ ตัณหา ยัสส น วิชชตติ.

ตํ พุริมิ อุปสันฺโตติ กาเมสุ อนเปกฺขินํ.

คณฺหา ตัสส น วิชชนฺติ, ขตาริ โส วิสตฺติกํ.

ตํ พุริมิ อุปสันฺโตติ: สันโต อุปสันฺโต รูปสันโต นิพพุโต
 ปฏิปัสสัถฺโหติ. ตํ พุริมิติ: ตํ กเถมิ ตํ ภณามิ ตํ ที่ปยามิ ตํ
 โวหรามิติ ตํ พุริมิ อุปสันฺโต.

กาเมสุ อนเปกฺขินนฺติ: กามาติ: อุตฺแทนโต เทวํ กามา: วัตถุกามา จ
 กิเลสกามา จ. ๗ เปง อิเม วุจฺจันติ วัตถุกามา. ๗ เปง อิเม

วุจฺจันติ กิเลสกามา. วัตฺตกาเม ปริชาเนตฺวา กิเลสกามे ปหาย
 ปชิตฺวา วิเนทิตฺวา พฺยันตีกิริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา. กามะสุ อนเปกฺขี
 วัตฺตกาโม จัตตกาโม วันตกาโม มุตตกาโม ปหีนกาโม ปฏินิสฺสํวฺจกาโม
 วัตฺตราโค จัตตราโค วันตราโค มุตตราโค ปหีนราโค ปฏินิสฺสํวฺจราโค
 นิจฺจนาโต นิพฺพุโต สัตฺติภูโต สุขปฏิสฺสเวที พหฺมัญญเดเน อตฺตนา
 วิหเรตีติ กามะสุ อนเปกฺขินี.

คณฺเฑา ตัสฺส น วิชฺชนตีติ: คณฺเฑาติ จัตตาโร คณฺเฑา: อภิชฺฌา
 ภายคณฺเฑ. พฺยาปาโท ภายคณฺเฑ, สลฺลพฺพตฺตปฺรามาสฺส ภายคณฺเฑ.
 อิทฺถจฺจาภินเวโส ภายคณฺเฑ. อตฺตโน ทิฏฺฐิยา ราโค, อภิชฺฌา
 ภายคณฺเฑ. ปฺรวาเทสุ อามาโต อปัปฺปจฺจโย, พฺยาปาโท ภายคณฺเฑ.
 อตฺตโน สลฺล วา วัตฺตํ วา สลฺลพฺพตฺตํ วา ปฺรามาสฺส, สลฺลพฺพตฺตปฺรามาสฺส
 ภายคณฺเฑ. อตฺตโน ทิฏฺฐิ, อิทฺถจฺจาภินเวโส ภายคณฺเฑ. ตัสฺสาคิ:
 อรหโต ฆเณสวสฺส. คณฺเฑา ตัสฺส น วิชฺชนตีติ: คณฺเฑา ตัสฺส
 นตฺติ น สันตี น สวิชฺชนตี นุปลตฺถณฺตี, ปหีนา สมุจฺจินฺนา
 รูปสันตา ปฏิปัสสํสา อภัพฺพปฺปตฺติกา ภาณคฺคินา ททฺธมาติ
 คณฺเฑา ตัสฺส น วิชฺชนตี.

อตาริ โส วิสตฺติกณฺธิ: วิสตฺติกา วุจฺจติ ตณฺเฑา; โย ราโค
 ธาราโค. ฯ เปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกฺขลมุทฺ. วิสตฺติกาคิ: เกณตฺเถเน
 วิสตฺติกา? วิสตาติ วิสตฺติกา. วิสาลาติ วิสตฺติกา. วิสฏาติ
 วิสตฺติกา. วิสมาติ วิสตฺติกา. วิสกกตฺติ วิสตฺติกา. วิสฺหเรตฺติ
 วิสตฺติกา. วิสวาทิกาคิ วิสตฺติกา. วิสมุลาติ วิสตฺติกา. วิสผลาติ
 วิสตฺติกา. วิสปริโฆคาติ วิสตฺติกา. วิสาลา วาปนฺ สตา ตณฺเฑา รูปะ.
 สทฺเท. คณฺเฑ รเส. โฆฏฺฐิพฺเพ. กุเล. คเณ. อาวาเส. ฯ เปฯ
 ทิฏฺฐิสฺสุมุตฺตวิณฺณตฺตพฺเพสุ ธมฺเมสุ วิสฺฐา วัตฺตนาติ วิสตฺติกา.

ขตารี โส วิสัฏฐิกันติ: โส อิมิ วิสัฏฐิกิ ตันหิ ขตารี อุตฺตริ
 บัตฺตริ สมตักกมิ วิตติวตฺตติ ขตารี โส วิสัฏฐิกิ. เตนาห ภควา

“ตํ พหุมิ อุปสันฺโตติ กาเมสุ อนเปกฺขินิ,
 คันฺดา ตัสส น วิชฺชนฺติ, ขตารี โส วิสัฏฐิกันติ.
 น ตัสส ปุตฺตา ปสวो เขตฺตํ วัตฺถุนํ วิชฺชติ,
 อตฺตํ วาปิ นิรตฺตํ วา น ตัสมิ อุปสัณฺนติ.

น ตัสส ปุตฺตา ปสวो เขตฺตํ วัตฺถุนํ วิชฺชติ: นาคิ
 ปฏิจฺเจโป. ตัสสาติ: อรหโต ชีนาสวัสส. ปุตฺตาติ: จิตฺตาริ
 ปุตฺตา: อตฺตชโย ปุตฺโต, เขตฺตชโย ปุตฺโต, ทินฺนโก ปุตฺโต,
 อันฺเดวาสโก ปุตฺโต. ปสวโต: อเชพิกา กุกกฏฐูกรว หัตถิกวาล-
 สวา. เขตฺตณฺติ สาลิเขตฺตํ วิหิเขตฺตํ มุคฺคเขตฺตํ มาสเขตฺตํ
 ยวเขตฺตํ โคมุเขตฺตํ ติลเขตฺตํ. วัตฺถุนฺติ ชรวัตฺถุ โกฏฺฐจกวัตฺถุ ปุเรวัตฺถุ
 บัจฉาวัตฺถุ อารามวัตฺถุ วิหารวัตฺถุ. ตัสส ปุตฺตา ปสวो เขตฺตํ วัตฺถุนํ
 วิชฺชติ: ตัสส ปุตฺตปริคฺคโห วา, ปสฺสปริคฺคโห วา, เขตฺตปริคฺคโห วา,
 วัตฺถุปริคฺคโห วา, นัตถิ น สันติ น วิชฺชนฺติ น อุปสัณฺนติ,
 ปหานา สมุจฺฉินฺนา วุปลันฺตา ปฏิบัลลัทฺธา อภัพฺพบัตฺตติกา ภาวนคฺคินา
 ททฺธมาติ น ตัสส ปุตฺตา ปสวो เขตฺตํ วัตฺถุนํ วิชฺชติ.

อตฺตํ วาปิ นิรตฺตํ วา น ตัสมิ อุปสัณฺนติ: อตฺตาคิ สัสสส
 ทิฏฺฐิ นัตถิ, นิรตฺตาคิ อจฺเจตททิฏฺฐิ นัตถิ, อตฺตาคิ คหิตํ นัตถิ,
 นิรตฺตาคิ มุณฺจิตัพฺพํ นัตถิ. ยัสส นัตถิ คหิตํ, ตัสส นัตถิ
 มุณฺจิตัพฺพํ; ยัสส นัตถิ มุณฺจิตัพฺพํ, ตัสส นัตถิ คหิตํ; คณนมุณฺจนิ
 สมตักกนฺโต อรหา วุทฺธ ปรีหานิ วิตติวตฺโต. โส วุฏฺฐวาโส
 จินฺนจโร. ฯ เปย นัตถิ ตัสส ปุณฺณโกวติ อตฺตํ วาปิ นิรตฺตํ
 วา น ตัสมิ อุปสัณฺนติ. เตนาหภควา

“น ตัสส ปุโต ปสโว เขตต์ต วัตถุณัง วิชชติ,
 ขัตต วา นีรัตต วา น ตัสมี อุลลพภตติ.
 เยน วิชชชฺช ปุชฺชชนา อโถ สมณพราหฺมณนา
 ตี ตัสส อปฺเรกขตฺต ตัสมา วาเทสุ เนชติ.

เยน น วิชชชฺช ปุชฺชชนา อโถ สมณพราหฺมณนาติ ปุชฺชชนาติ:
 เกณตฺตเณน ปุชฺชชนา ? ปุณฺณิเลเส ชเนนตฺตติ ปุชฺชชนา. อวิหตล็กกาย-
 ทิฏฺฐิจาติ ปุชฺชชนา. ปุณฺณตฺตถาวานํ มุขลฺโลกิกาทิ ปุชฺชชนา. ปุณฺณล-
 พคตฺตทิ ชาวนิตาติ ปุชฺชชนา. ปุณฺณานาภิลฺลชาเนหิ อภิลฺลชโรนตฺตติ ปุชฺชชนา
 ปุณฺณานาโอเวหิ วุยฺหตฺตติ ปุชฺชชนา. ปุณฺณานาสันตทาเปหิ สันตตฺตปเปตฺตติ
 ปุชฺชชนา. ปุณฺณานาปริพาเหหิ ปริทฺถยฺหตฺตติ ปุชฺชชนา. ปุณฺณบฺลจตุ
 กามคฺเคนสุ รัตตา คิทฺธา คธิตา อชฺโชนมนฺนา ลคฺคทา ลคฺคคิตา.
 ปลิพฺพทฺธาติ ปุชฺชชนา. ปุณฺณบฺลจหิ นีวรเนหิ ชาวฺตา นีวฺตา โอสุตา
 บิหิตา ปุณฺณจณฺณนา ปุณฺณกฺขชิตาติ ปุชฺชชนา. สมณนาติ: เย เกจิ
 อโถ พหิตฺธา ปรีพฺพชาสปคตา ปรีพฺพชาสมบฺบิณฺนา. พราหฺมณนาติ:
 เยเกจิ โภวาทิกา. เยน วิชชชฺช ปุชฺชชนา อโถ สมณพราหฺมณนาติ:
 ปุชฺชชนา เยน ราเคน วเทยฺย, เยน โทเสน วเทยฺย, เยน
 โมเหน วเทยฺย, เยน มาเนน วเทยฺย, ยาย ทิฏฺฐิจยา วเทยฺย,
 เยน อุตฺถจฺเจน วเทยฺย, ยาย วิจิกจฺจนาย วเทยฺย, เยหิ อนฺนุเยหิ
 วเทยฺย “รัตตติ วา, “ทฺฐจฺจติ วา, “มุพฺพิทติ วา, “วินพฺพนโธติ
 วา, “ปฺราหมจฺจติ วา, “วิกฺเขปคตฺตติ วา, “อนฺนิจจคตฺตติ วา,
 “ถามคตฺตติ วา; เต อภิลฺลชาวา ปเทนา, อภิลฺลชาวานํ ปเทนตฺตทา
 คติโย เยน วเทยฺย “เนรยโกติ วา, “ติรจฺจณนโยนโกติ วา,
 “บัตตติวสยโกติ วา, “มนฺนลฺโลติ วา, “เทโวติ วา, “รูปิตี วา, “อรูปีติ วา,
 “ลลณณตี วา, “อลลณณตี วา, “เนวลลณณณาลลณณตี วา; โส

เหตุ นัตถิ, บัชชโย นัตถิ, การณ นัตถิ, เยน วเทยฺยํ กณเณยฺยํ
 กณเณยฺยํ ทีปเณยฺยํ โวหเรยฺยนฺติ. เยน วัชชํ ปุณฺณชฺชา อโก
 สมณพราหฺมณา.

ตํ ตัสส อปฺเรกขตํ นติ ตัสสาคิ: อรหโต ชีนาสวัสส. ปุเรกขาโรติ
 เทวํ ปุเรกขาร: ตณฺหาปุเรกขาโร จ ทิฏฺฐิจิปุเรกขาโร จ. ๗ เปฯ อยํ
 ตณฺหาปุเรกขาโร. ๗ เปฯ อยํ ทิฏฺฐิจิปุเรกขาโร. ตัสส ตณฺหาปุเรกขาโร
 ปทีโน, ทิฏฺฐิจิปุเรกขาโร ปฏฺนิสสํวิญฺโฐ, ตณฺหาปุเรกขารัสส ปทีนัตตา
 ทิฏฺฐิจิปุเรกขารัสส ปฏฺนิสสํวิญฺจัตตา น ตณฺหา วา ทิฏฺฐิจิ วา
 ปฺรโต กัตวํ จรติ; น ตณฺหาภวโ, น ตณฺหาเกตุ, น ตณฺหาอฺปเตยโย, น
 ทิฏฺฐิจโ น ทิฏฺฐิจเกตุ น ทิฏฺฐิจอฺปเตยโย น ตณฺหาหยา วา
 ทิฏฺฐิจยา วา ปริวาริโต จรติ. ตตัสส อปฺเรกขตํ.

ตัสฺมา วาเทสุ เนชตติ ตัสฺมาติ: ตัสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตํบัชชํยา
 ตณฺหานา วาเทสุ อปฺวาเทสุ นินฺทาย ครหยา อภิตฺติยา อวณฺณหาวิกาย
 เนชติ น เชชติ น จลติ น เวชติ นํปฺปเวชติ น สัมปเวชตติ
 ตัสฺมา วาเทสุ เนชติ. เตนาห ภควา

“เยน วัชชํ ปุณฺณชฺชา อโก สมณพราหฺมณา,
 ตํ ตัสส อปฺเรกขตํ ตัสฺมา วาเทสุ เนชตติ.
 วิตเคโธ อมฺจันนี น โสสเสสุ วาเต มฺนิ
 น สเมสุ น โอมะสุ กัปปันนํเนติ อกัปปโย.

วิตเคโธ อมฺจันนีติ: เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย วาโค สาราโค. ๗ เปฯ
 อภิขณฺหา โลโก อกฺขลมูลํ. ยัสเสโส เคโธ ปทีโน สมฺจันนีโน วูปสํนโต
 ปฏฺฐิบัลลํทโธ อภิปฺพุบัตติโก ฌานนํคคินา ทักฺโข, โส วุจฺจติ
 วิตเคโธ. โส รูปํ อคิํทโธ ๗ เปฯ ทิฏฺฐิจสฺสุมตฺวิลฺลวาทฺทเพสุ อัมเมสุ
 อคิํทโธ อคฺชิตอ อมฺจันนีโต อมฺจันนีโน วิตเคโธ จัตตเคโธ

วันต์เคโร มุตตเคโร ปฏินิสสัจจเคโร นิจนาโต นิพพุโต สัตถุโต
 สุขปลเวที่ พรหมภูเตน อตตนา วิหระติ วิตเคโร. อมัจฉริตี: มัจฉริยัตติ:
 บัจจ มัจฉริยานิ: อาวาสมัจฉริย, กุลมัจฉริย, ลาภมัจฉริย, วัณณมัจฉริย,
 รัम्मมัจฉริย; ย เอรุเป มัจฉริย. ๗ เปฯ คาโท; วุจติ มัจฉริย.
 ยัสเสต มัจฉริย ปหิณ สมุจฉินัน รุปสันต ปฏิปัสสัทธ อภัพพบัตตัก
 ฌานัคคินา ททณ, โส วุจติ อมัจฉริตี วิตเคโร อมัจฉริ.

น โอล์เสสุ วทเต มุณี น สเมสุ น โอเมสุติ: มุนีติ: โมน วุจติ
 ฌาน. สังคชาลมตัจจ โส มุณี. มุณี “เสยโยหมัสสิมตี วา, “สทโสหมัสสิมตี
 วา, “หิโนหมัสสิมตี วา, น วทติ น กเถติ น ภณติ น
 ที่ปยติ น โวรหัตติ น โอล์เสสุ วทเต มุณี น สเมสุ น โอเมสุ.

กัปปันเนติ อกัปปัโยติ: กัปปโปติ เทว กัปปา: ตันหา กัปปไป จ,
 ทิฏฐิกัปปไป จ. ๗ เปฯ อย ตันหา กัปปไป. ๗ เปฯ อย ทิฏฐิกัปปไป.
 ตัสส ตันหา กัปปไป ปหิโน, ทิฏฐิกัปปไป ปฏินิสสัจจ, ตันหา กัปปัสส
 ปหิณตตา ทิฏฐิกัปปัสส ปฏินิสสัจจัตตา ตันหา กัปป วา ทิฏฐิกัปป วา
 เนติ น อุเปติ น อุปัจฉติ น คณหาติ น ปรามสติ นาภินวิสตีติ
 กัปปันเนติ. อกัปปัโยติ: กัปปโปติ เทว กัปปา: ตันหา กัปปไป จ,
 ทิฏฐิกัปปไป จ ๗ เปฯ อย ตันหา กัปปไป ๗ เปฯ อย ทิฏฐิกัปปไป.
 ตัสส ตันหา กัปปไป ปหิโน, ทิฏฐิกัปปไป ปฏินิสสัจจ, ตัสส
 ตันหา กัปปัสส ปหิณตตา ทิฏฐิกัปปัสส ปฏินิสสัจจัตตา ตันหา กัปป
 วา ทิฏฐิกัปป วา น กัปปเปติ น ชเนติ น ลัภชเนติ น
 นิพพัตเตติ นาภินพัตเตตติ กัปปันเนติ อกัปปัโย. เตนาห ภควา

“วิตเคโร อมัจฉริ,
 น โอล์เสสุ วทเต มุณี,
 น สเมสุ น โอเมสุ,
 กัปปันเนติ อกัปปัโยติ.

ยัสส โลเก สกัม นัตถิ, อสตา จ น โสจติ.

ธัมเมสุ จ น คัจฉติ, ส เว สันโตะติ วุจฺจติ.

ยัสส โลเก สกัม นัตถิ ยัสสาติ: อรหโต ชีนาสวัสส. สกัม นัตถิ: ยัสส “มัยหิ वा ओं, प्रहं वा ओं” ติ กิณจิ รูปคต เวทนาคต สลฺลวาคต สํขารคต วิญ्ञानคต คหิตํ ปราหมญฺจ อภินิวิญฺจ อชฺโชนสितํ อสมุत्तํ นัตถิ ฯ पे ॥ ภาณคคินา ททत्तมนัตถิ ยัสส โลเก สกัม นัตถิ.

อสตา จ น โสจตีติ: วิปริณตํ वा वट्ठुं न โสจติ, วิปริणตस्मिं वा वट्ठुस्मिं न โสจติ, “จกฺขุ मे विปริणतन्ति न โสจติ, “โสโต मे. ขานํ मे. ชิวหา मे. กาโย मे. มโน मे. รูปา मे. สัทธา मे. คณฺธา मे. รสา मे. โสญฺจัพพา मे. กุลํ मे. คโณ मे. อวาโส मे. ลาโภ मे. ยโส मे. ปลสสา मे. สุขํ मे. จีวรํ मे. ปณฺทปาโต मे. เสนาสนํ मे. คีลาณบัจจยเกสฺสชฺชปริกขารो मे. มาตา मे. ปิตา मे. ภاتا मे. ภคินี मे. ปุตฺโต मे. ธิดา मे. มิตรตา मे. อมัจจา मे. ภาตกา मे. สาลोहिता मे. วิปริณตาคิ น โสจติ น กิลมตี น ปริเทวตี น อรุตฺตาพี กัณฺทตี น สัมมोหํ อาบํชชตีติ เอวํปิ อสตา จ น โสจติ. อตฺวา อสตา ย ทุกฺขาย เวทนาย ญฺญोโ จ ปเรโต สโมหิตो สมนํนาคโต น โสจติ น กิลมตี น ปริเทวตี น อรุตฺตาพี กัณฺทตี น สัมมोหํ อาบํชชตี. จกฺขุโรเคน ญฺญोโ จ ปเรโต สโมหิตो สมนํนาคโต น โสจติ น กิลมตี น ปริเทวตี น อรุตฺตาพี กัณฺทตี น สัมมोหํ อาบํชชตี. โสโตโรเคน. ขานโรเคน. ชิวหาโรเคน. กายโรเคน. สีสโรเคน. กัณฺณโรเคน. มุขโรเคน. ทนต์โรเคน. กาเลน. สาลेณ. ปันนาเลน ทเณ. ชเรน. กุจฺฉิโรเคน. มุจฺฉนาย. ปักขณฺทิกาย

สุลลย. วิสุจิกาย. กุญฺเฌน. คัมภีเรน. กิลาสเน. โสเสเน. อปมาเรณ.
 ทัณฺฑยา. กัณฺฑยา. กัจฉยา. รชสยา. วิตัจฉิกาย. โสหิเตน. บัตเตน.
 มรฺমেเหณ. อสฺยา. บัฬิกาย. ภคันฺทลยา. บัตตสฺมฺญฺจาเนหิ อาพาเอหิ.
 เสหมฺสฺมฺญฺจาเนหิ อาพาเอหิ. วาตสฺมฺญฺจาเนหิ อาพาเอหิ. สันฺนิปาติเกหิ
 อาพาเอหิ. อุตฺตปริณามเซหิ อาพาเอหิ. โอบกัณฺมิเกหิ อาพาเอหิ. กัมม-
 วิปากเซหิ อาพาเอหิ. สฺเตเน. อุนฺเณหฺน. ชิษฺยังยา. บัปาสยา. อุจฺจาเรณ.
 บัตตาสาเวณ. ทสฺมกสฺวาตาตปฺปสิริสฺสัณฺณสฺสเลหิ ญฺญูโง ปเรโต สโมหิโต
 สมนฺนาคโต น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุตฺตดาฬิ กัณฺทติ น
 สัมโมหิ อาบัสฺสตีติ เอวัมปิ อสฺตา จ น โสจติ. อถวา อสฺนฺเต
 อสฺวิชฺชมาเน อนุปัลลภียมาเน “อโห วต เม ตํ, ตํ วต เม นัตถิ. สียา
 วต เม ตํ, ตํ วตํ น ลภามิติ น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุตฺตดาฬิ
 กัณฺทติ น สัมโมหิ อาบัสฺสตีติ เอวัมปิ อสฺตา จ น โสจติ.

ธัมเมสุ จ น คัจฉตีติ: น ฉนฺทาคตฺถิ คัจฉติ, น โทสาคตฺถิ
 คัจฉติ, น โมหาคตฺถิ คัจฉติ, น ภาวาคตฺถิ คัจฉติ, น ราควเสณ
 คัจฉติ, น โทสวเสณ คัจฉติ, น โมหวเสณ คัจฉติ, น มานวเสณ
 คัจฉติ, น ทิฏฺฐิจิวเสณ คัจฉติ, น อุตฺตจฺจิวเสณ คัจฉติ, น
 วิจิกิจฺจิวเสณ คัจฉติ, น อนฺตยวเสณ คัจฉติ, น วักเคหิ ธัมเมหิ
 ยายติ นิยฺยติ วุญฺหติ สหฺริยตีติ ธัมเมสุ จ น คัจฉติ.

ส เว สันฺโตติ วุจฺจตีติ: โส สันฺโต อุปสันฺโต วูปสันฺโต
 นิพฺพุโต ปฏฺวิสฺสัลลโธ วุจฺจติ กณฺยติ ภณฺยติ ที่ปฺยติ โวหริยตีติ
 สเว สันฺโตติ วุจฺจติ. เตนานฺท ภควา

“ยัสส โสเก สกํ นัตถิ, อสฺตา จ น โสจติ.

ธัมเมสุ จ น คัจฉติ, ส เว สันฺโตติ วุจฺจตีติ.

ทสโม ปุราเภทสุตตันท์เทโส นิฏฺฐิจิโต.

เอกาทศโม กลทวิวาทสูตรต้นที่ทะเล

กุโต ปหูตา กลหา วิวาทา,
 ปรีเทวโสกา สหัมัจฉรา จ,
 มาณติมานา สห เปสฺสนา จ,
 กุโต ปหูตา เต ตทิม พฺรหฺมิ.

กุโต ปหูตา กลหา วิวาทาติ: กลโหติ เอเกน อากาเรน
 กลโหมี วิวาทโหมี ตถ์เบว; โย กลโห โส วิวาท, โย วิวาท
 โส กลโห. อถวา อปเรน อากาเรน วิวาท วุจฺจติ กลหัสฺส
 ปุพฺพภาโค วิวาท. ราชานอบี ราชูหิ วิวทฺถติ, ชัตติยาบิ ชัตติเยหิ
 วิวทฺถติ, พฺรหฺมณอบี พฺรหฺมณเหหิ วิวทฺถติ, คหปติกาบิ คหปติหิ
 วิวทฺถติ, มาตาบิ ปุตฺเตน วิวทติ, ปุตฺโตบิ มาตรา วิวทติ, บิตาบิ
 ปุตฺเตน วิวทติ, ปุตฺโตบิ บิตรา วิวทติ, ภาตาบิ ภาตรา วิวทติ,
 ภาตาบิ ภคินียา วิวทติ, ภคินีบิ ภาตรา วิวทติ, สหาโยบิ สหาเยน
 วิวทติ; อยํ วิวาท.

กตโม กลโห ? อคาริกา วัณฺณปสฺสตา กาเยน วาจาเยน กลหํ
 กโรนฺติ; บัพฺพชิตา อาบัตฺติ อาบิชาชฺชิตา กาเยน วาจาเยน กลหํ
 กโรนฺติ; อยํ กลโห.

กุโต ปหูตา กลหา วิวาทาติ: กลหา จ วิวาทา จ กุโต
 ปหูตา, กุโต ชาตา, กุโต สลฺลชาตา, กุโต นิพฺพัตตา, กุโต
 อภินิพฺพัตตา, กุโต ปาตฺถุตา, กิณฺทานา, กิสมฺมุทยา, กิชาติกา,
 กิปรวาทิ, กลหัสฺส จ วิวาทัสฺส จ มุลํ ปุจฺจติ, เหตุํ ปุจฺจติ,
 นิทานํ ปุจฺจติ, สัมภวํ ปุจฺจติ, ปภวํ ปุจฺจติ, สมฺภูจฺจณํ ปุจฺจติ,
 อาहारํ ปุจฺจติ, อารัมมณํ ปุจฺจติ, บิज्जยํ ปุจฺจติ, สมฺมุทยํ ปุจฺจติ ปุจฺจติ

ยํจติ อัสสเนลลิตี ปสาเทตตี กุโต ปหุตา กลหา วิวาทา.

ปริเทวโลกา สหมัจฺจรา จาติ: ปริเทวติ ภาติพฺยสเนน วา
 ญฺญจัสส โภคพฺยสเนน วา ญฺญจัสส โรคพฺยสเนน วา ญฺญจัสส
 สลิตพฺยสเนน วา ญฺญจัสส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ญฺญจัสส อํวณตริภวตเรน วา
 พฺยสเนน สมนํนาคตัสส อํวณตริภวตเรน วา ทุกฺขธมฺเมเน ญฺญจัสส
 อาเทโว, ปริเทโว, อาเทวนา, ปริเทวนา, อาเทวิตตฺต, ปริเทวิตตฺต,
 วาจาปลาโป, วิปปลาโป, ลาลัมโป ลาลัมปายนา ลาลัมปายิตตฺต. โสโกติ:
 ภาติพฺยสเนน วา ญฺญจัสส โภคพฺยสเนน วา ญฺญจัสส โรคพฺยสเนน
 วา ญฺญจัสส สลิตพฺยสเนน วา ญฺญจัสส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ญฺญจัสส
 อํวณตริภวตเรน วา พฺยสเนน สมนํนาคตัสส อํวณตริภวตเรน
 วา ทุกฺขธมฺเมเน ญฺญจัสส โสโก โสจนา โสจิตตฺต อํนโต โสโก
 อํนโต ปริโสโก อํนโต ปริทาโห เจตโส ปริชฌายนา โทมนัสส โสกลลล.

มัจฺจริยนฺติ บัณฺฑ มัจฺจริยานิ: อวาสมัจฺจริย, กุลมัจฺจริย,
 ลากมัจฺจริย, วัณฺณมัจฺจริย, ธมฺมมัจฺจริย; เหาธมฺม มัจฺจริย, มัจฺจรายนา,
 มัจฺจรายิตตฺต, เวจฺจํ, กทริย, กฏกัณฺฑกตา อคฺคหิตตฺต จิตตัสส;
 อิทํ วุจฺจติ มัจฺจริย. อปฺปิ ชนธมฺมมัจฺจริยมฺปิ มัจฺจริย, ธาต-
 มัจฺจริยมฺปิ, มัจฺจริย, อายตณมัจฺจริยมฺปิ มัจฺจริย, คาโห; วุจฺจติ
 มัจฺจริยนฺติ ปริเทวโลกา สหมัจฺจรา จ.

มานาติมานา สห เปสฺสุนา จาติ. มาโนติ อิเธกัจโจ มานํ
 ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปฺตติเกน วา วัณฺณโปกฺขธาย
 วา ธเนน วา อัสสเนเนน วา กัมมายตเนน วา สิบปายตเนน วา
 วิชฺชัญฺจาเนน วา สุตเนน วา ปฏฺฐาภาเนน วา อํวณตริภวตเรน วา วัตถุณา.
 อติมานโนติ อิเธกัจโจ อํวณํ อติมัลลลิตี ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ๕ เปฯ
 อํวณตริภวตเรน วา วัตถุณา. เปสฺสุณนฺติ อิเธกัจโจ ปัสฺสุณวาโจ

มานาติมานา สห เปสฺสุณา จ,
 กุโต ปหุตา เต ตทิม พฺรหฺมา.
 บิยฺยปฺปหุตา กลหา วิวาทา,
 ปรีเทวโสกา สห มัจฉรา จ,
 มานาติมานา สห เปสฺสุณา จ,
 มัจฉเรยฺยตฺตา กลหา วิวาทา
 วิวาทชาเตสุ จ เปสฺสุณานิ.

บิยฺยปฺปหุตา กลหา วิวาทา ปรีเทวโสกา สหมัจฉรา จาติ
 บิยาติ: เทวฺว บิยา: สัตตฺตา วา, ลํขารว วา.

กตเม สัตตฺตา บิยา? อธิ ยสฺส เต โหณฺติ อตฺตกา มา หิตกา มา
 ฆาสฺสกา มา โยคกฺกเขมกา มา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา ภคินี
 วา ปุตฺโต วา ธิดา วา มิตฺตา วา อมิจฺจา วา ญาติ วา
 สาลโหิตา วา; อิมะ สัตตฺตา บิยา.

กตเม ลํขารว บิยา? มนูปกั รุปา มนูปกั สัตฺถา มนูปกั
 คณฺธา มนูปกั รสา มนูปกั โสภณฺติ; อิมะ ลํขารว บิยา.
 บิยวตฺตอุจฺเจตสลักโกเนปิ กลหํ กโรณฺติ, อจฺฉิณฺณเดปิ กลหํ กโรณฺติ,
 อจฺฉิณฺเนปิ กลหํ กโรณฺติ; บิยวตฺตวิปริณามสลักโกเนปิ กลหํ กโรณฺติ,
 วิปริณามณฺเดปิ กลหํ กโรณฺติ, วิปริณเดปิ กลหํ กโรณฺติ,
 บิยวตฺตอุจฺเจตสลักโกเนปิ วิวตฺตณฺติ, อจฺฉิณฺณเดปิ วิวตฺตณฺติ, อจฺฉิณฺเนปิ
 วิวตฺตณฺติ; บิยวตฺตวิปริณามสลักโกเนปิ วิวตฺตณฺติ, วิปริณามณฺเดปิ วิวตฺตณฺติ,
 วิปริณเดปิ วิวตฺตณฺติ. บิยวตฺตอุจฺเจตสลักโกเนปิ ปรีเทวณฺติ, อจฺฉิณฺณเดปิ
 ปรีเทวณฺติ, อจฺฉิณฺเนปิ ปรีเทวณฺติ; บิยวตฺตวิปริณามสลักโกเนปิ
 ปรีเทวณฺติ, วิปริณามณฺเดปิ ปรีเทวณฺติ, วิปริณเดปิ ปรีเทวณฺติ.
 บิยวตฺตอุจฺเจตสลักโกเนปิ โสจฺจณฺติ, อจฺฉิณฺณเดปิ โสจฺจณฺติ; อจฺฉิณฺเนปิ

โสจันติ, บัยวตฺถุ วัปริณามสํกโณปิ โสจันติ, วัปริณามันเตปิ โสจันติ,
วัปริณเตปิ โสจันติ. บัยวตฺถุ รักขันติ โคเปณติ ปรีคคณฺหันติ
มมายนฺติ มัจฉรายันติ. บัยวตฺถุ นิสฺสลาย มานํ ชเนนฺติ, บัยวตฺถุ
นิสฺสลาย อติมานํ ชเนนฺติ.

กถํ บัยวตฺถุ นิสฺสลาย มานํ ชเนนฺติ? มยํ ลากิโน มนาบักกานํ
รูปานํ. สัตถานํ. คณฺโณ. รัตนํ. โยจฺจุทฺถานันฺติ เอวํ บัยวตฺถุ
นิสฺสลาย มานํ ชเนนฺติ.

กถํ บัยวตฺถุ นิสฺสลาย อติมานํ ชเนนฺติ? มยํ ลากิโน มนาบักกานํ
รูปานํ. สัตถานํ. คณฺโณ. รัตนํ. โยจฺจุทฺถานํ; อิมํ ปณ
นลากิโน มนาบักกานํ รูปานํ สัตถานํ คณฺโณ รัตนํ โยจฺจุทฺถานันฺติ
เอวํ บัยวตฺถุ นิสฺสลาย อติมานํ ชเนนฺติ. เปสฺสูลฺลนฺติ อโธกํ ใจ
บิสิณฺวา ใจ ไทติ, อโธ สุตฺวา อมุตฺรํ อักขาตา อิมํสํ เกทาย
ฯ เปฯ เอวํ เกทาทิปปาโย เปสฺสูลฺลํ อุปฺปสฺสหรณฺติ ฯ เปฯ มานาติมานา สห
เปสฺสูลา จ. มัจฉเรยฺยตฺตา กลหา วิวาทติ: กลโห จ วิวาทิ จ
ปรีเตโว จ โสโก จ มาโน จ อติมาโน จ เปสฺสูลฺลํ จ อิมํ
สํตฺตํ กิเลสํ มัจฉริเย ยุตฺตา ปยุตฺตา ขายุตฺตา สมายุตฺตาติ
มัจฉเรยฺยตฺตา กลหา วิวาทา.

วิวาทชาเตสฺส จ เปสฺสูลานฺติ: วิวาทะ ชาเต สลฺลชาเต นิพฺพตฺเต
อภินิพฺพตฺเต ปาตฺตุนฺเต, เปสฺสูลฺลํ อุปฺปสฺสหรณฺติ: อโธ สุตฺวา อมุตฺรํ
อักขายนฺติ อิมํสํ เกทาย, อมุตฺรํ วา สุตฺวา อิมํสํ อักขายนฺติ
อมุตฺรํ เกทาย; อิติ สมัคคานํ วา เกตฺตา ภินฺนานํ วา อณุปฺปาทา
วักคารามา วักคเรตา วักคณฺหนํ วักคกรณํ วาจิ ภาสิตา โหนฺติ;
อิทํ วุจฺจติ เปสฺสูลฺลํ. อปิ ทวีหิ การणेหิ เปสฺสูลฺลํ อุปฺปสฺสหรณฺติ:
นียกํมียตาย วา, เกทาทิปปาโย วา.

กถั บัณณิมัยตาย เปสฺสณฺณํ อุปสฺสหนฺนํติ ? อิมํสฺส บัณฺเณ ภวิสฺสาณ, มนฺนาปา ภวิสฺสาณ, วิสฺสาณิกา ภวิสฺสาณ, อัมภณฺตริกา ภวิสฺสาณ, สุกฺกยา ภวิสฺสาณ, เอรุ บัณณิมัยตาย เปสฺสณฺณํ อุปสฺสหนฺนํติ.

กถั เกทาธิบิปปายา เปสฺสณฺณํ อุปสฺสหนฺนํติ ? กถั อิมเณ นานา อัสสํ, วิณา อัสสํ, วัคฺคา อัสสํ, เทวธา อัสสํ, เทวธฺมา อัสสํ, เทวภิกฺขา อัสสํ, ภิกฺขุเชยฺยํ, น สฺมาคจฺเจยฺยํ, ทกฺกขํ น ฆาตุ วิหเรยฺยมนฺติ. เอรุ เกทาธิบิปปายา เปสฺสณฺณํ อุปสฺสหนฺนํติ วิวาทชาเตสฺส จ เปสฺสณานิ. เตนนาท ภควา

“บัณฺณํปฺปุตฺตา กลหา วิวาทา,
 ปรีเทวโสกา สหมจฺจนา จ,
 มานาติมานา สหเปสฺสณา จ,
 มจฺจเนยฺยตฺตา กลหา วิวาทา,
 วิวาทชาเตสฺส จ เปสฺสณานิ.
 บัณฺเณ สฺส โลกัสมิ กุโต นิทานา,
 เย วาปิ โลกา จิรณฺนํติ โลเก,
 อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานา,
 เย สัมปฺปายาย นรํสฺส โหณฺติ.

บัณฺเณ สฺส โลกัสมิ กุโต นิทานาติ: บัณฺเณ กุโต นิทานา กุโต
 ชาตา กุโต สลฺลชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต ปาตฺตภูตา กนิทานา
 ภิสฺสมุทฺตา ภิสฺสาณิกา ภิสฺสวาติ, บัณฺณํ มุลุปฺปณฺติ ๖ เปฯ สมฺมุตฺตํ ปุณฺณํ
 ปุณฺณํติ ยาจติ อัสสเนสฺสติ ปสาเทตฺติ บัณฺเณ สฺส โลกัสมิ กุโต นิทานา.

เย วาปิ โลกา จิรณฺนํติ โลเกติ เย วา บัณฺเณ: ชัตติยา จ,
 พหุสฺสณนา จ, เวสฺสสา จ, สุกฺกตา จ, คหฺวิฏฺฐา จ, บัณฺณชิตา จ,

เทวา จ, มนุสฺสา จ. โลภาติ: โย โลโก, ลุพฺภนา, ลุพฺภิตตํ,
 สาราโค, สารัชชนา, สารัชชิตตํ, อภิचना, โลโก, อภุสฺสมุติ.
 วิจรณตฺติ: วิจรณํติ วิหรณํติ อิริยณํติ วัตถณํติ ปาเลณํติ ยเปณํติ
 ยยาเปณํติ. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺนโลเก
 ธาตุโลเก อายตนโลเกติ เย วาปิ โลกา วิจรณํติ โลเก.

อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานาติ: อาสา จ นิฏฺฐา จ
 กุโต นิทานา กุโต ขาตา กุโต สลฺลขาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต
 อภินิพฺพตฺตา กุโต ปาตุภูตา กนิทานา กัสสมุทฺยา กิชาตกา กิปปวาทิ,
 อาสาย จ นิฏฺฐาย จ มุลํ ปุจฺจติ. ๗ เปฯ สมุทฺยํ ปุจฺจติ ปปุจฺจติ
 ยาจติ อชฺชฌเนตฺติ ปสาเทตฺติ อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานา.

เย สัมปรายาย นรฺสฺส Һินตฺติ: เย นรฺสฺส ปรายนา Һินตฺติ,
 ที่ปา Һินตฺติ, ตาณา Һินตฺติ, เลณา Һินตฺติ, สรณา Һินตฺติ;
 นโร นิฏฺฐาปรายโน Һิตฺติติ เย สัมปรายาย นรฺสฺส Һินตฺติ.
 เตนาค ใส นิรมิตโต

“บิยา สุ โลกัสสํมี กุโต นิทานา
 เย วาปิ โลกา วิจรณํติ โลเก
 อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานา,
 เย สัมปรายาย นรฺสฺส Һินตฺติ.
 ฉนฺทานิทานานิ บิยานิ โลเก,
 เย วาปิ โลกา วิจรณํติ โลเก,
 อาสา จ นิฏฺฐา จ อิตฺถนิทานา,
 เย สัมปรายาย นรฺสฺส Һินตฺติ.

ฉนฺทานิทานานิ บิยานิ โลเกติ ฉนฺโทติ: โย กาเมสุ กามฉนฺโท,
 กามราโค, กามนันทิ, กามตฺตณฺหา, กามสิเนโห, กามปริฬาโห, กามมุจฺฉา,

กามมชฺชโลณานํ, กาโมโข, กามโยโค, กามุปาทานํ, กามฉนฺทนีวรณํ.
อปัจจ บัลลํ ฉนฺทา: ปริเยสนฉนฺโท, ปฏฺฐาภฉนฺโท, ปริโภคนฉนฺโท,
สํนิธิฉนฺโท, วิสัชนฉนฺโท

กตโม ปริเยสนฉนฺโท? อเรกัจโจ อชฺโชนสิโตเยว อตฺถโก
ฉนฺทชาโต รูปे ปริเยสติ, สักเท. คณฺเ. รเส. โผฏฺฐัพพะ ปริเยสติ;
อญํ ปริเยสนฉนฺโท.

กตโม ปฏฺฐาภฉนฺโท? อเรกัจโจ อชฺโชนสิโตเยว อตฺถโก
ฉนฺทชาโต รูปे ปฏฺฐาภติ, สักเท. คณฺเ. รเส. โผฏฺฐัพพะ
ปฏฺฐาภติ; อญํ ปฏฺฐาภฉนฺโท.

กตโม ปริโภคนฉนฺโท? อเรกัจโจ อชฺโชนสิโตเยว อตฺถโก
ฉนฺทชาโต รูปे ปริกุกฺขติ, สักเท. คณฺเ. รเส. โผฏฺฐัพพะ
ปริกุกฺขติ; อญํ ปริโภคนฉนฺโท.

กตโม สํนิธิฉนฺโท? อเรกัจโจ อชฺโชนสิโตเยว อตฺถโก
ฉนฺทชาโต ธนสํนิยํ กโรติ “อาปทาสุ ภวิสฺสตี; อญํ สํนิธิฉนฺโท.

กตโม วิสัชนฉนฺโท? อเรกัจโจ อชฺโชนสิโตเยว อตฺถโก
ฉนฺทชาโต ธนํ วิสัชนติ หัตถาโรหานํ อัสสาโรหานํ ธนคฺคหํ
บัตติทานํ “อิมे มํ รกฺขิสฺสันติ โคปฺปิสฺสันติ สंपริวาริสฺสันตีติ;
อญํ วิสัชนฉนฺโท. บิยานีติ: เทวํ บิยา: สัตฺตา วา สํขารว วา
วเปว อิมे สัตฺตา บิยา วเปว อิมे สํขารว บิยา. ฉนฺททานิทานานิ
บิยานิ โลเกติ: บิยา ฉนฺทนิทานา ฉนฺทสมุทฺทยา ฉนฺทชาติกา
ฉนฺทูปปภาวติ ฉนฺทานิทานานิ บิยานิ โลเก.

เย วาปํ โลภา วิจเรณํ โลเกติ: เย วาปติ: ชัตติยา จ,
พราหฺมณา จ. เวสฺสา จ. สุกฺมา จ, คหฺภูจฺจา จ, มพฺพชิตา จ, เทวา จ,
มนุสฺสา จ. โลภาติ: โย โลภ, ลุพฺพณา, ลุพฺพพิตฺตํ, สาราโค, สारัชชนา,

สารชชัตตํ, อภิขัณฺหา, โลโก, อกฺกสฺสมูลํ. วิจฺจันตํ: วิจฺจันติ วิหรันติ
อิริยํณิ วัตถันติ ปาเลนฺติ ยเปณฺติ ยาเปณฺติ. โลเกติ: ขปายโลเก
รเปฯ อายตนโลเกติ เย วาปี โลกา วิจฺจันติ โลเก.

อาสา จ นิฏฺฐา จ อโตนินานาติ: อาสา วุจฺจติ ตัณฺหา; โย
วาโค, สารวาโค. รเปฯ อภิขัณฺหา, โลโก, อกฺกสฺสมูลํ. นิฏฺฐาติ:
อิเธกัจโจ รูปํ ปริเยสํโต รูปํ ปฏฺฐลภติ, รูปนิฏฺฐโจ โหติ.
สัทฺเต. ตันเ. รเส. โผฏฺฐจฺพีเพ. กุลํ. คณํ. ขาวาถํ. ลากํ. ยถํ.
ปลลํ. สขํ. จีวรํ. บัณฺทปาทํ. เสนาสนํ. คิลาณบัจฺจยเภสัชชปริกขารํ.
สูตรัตถํ. วินยํ. อภิธมฺมํ. อารวณิกังคํ. บัณฺทปาทิกังคํ. ปัสสูลิกังคํ.
เดจีวริกังคํ. สปปทานจาริกังคํ. ขลุปัจฺจนาภตติกังคํ. เนลฺลชฺชิกังคํ. ยถา-
กัณฺถิกังคํ. ปจฺมํ. ฉานํ. ทูตยํ. ฉานํ. ตตฺติยํ. ฉานํ. จตุตถํ. ฉานํ.
อาภาสํณัณฺจายตนสมาปัตตํ. วิณฺณานณฺจายตนสมาปัตตํ. อากิล-
จณฺจายตนสมาปัตตํ. เนวลลณฺณานาลลณฺจายตนสมาปัตตํ. ปริเยสํโต
เนวลลณฺณานาลลณฺจายตนสมาปัตตํ. ปฏฺฐลภติ, เนวลลณฺณานาลลณ-
ยตนสมาปัตตนิฏฺฐโจ โหติ.

อาสาย กสฺสเต เขตฺตํ, วัชฺช อาสาย วปีปติ.

อาสาย วาณิชา ยันฺติ สมุกฺทํ ธนหารกา,

สาย อาสาย ปตฺติฏฺฐามิ ลา เม อาสา สมิชฺฌตฺติ.

นิฏฺฐา วุจฺจเต อาสาย สมิทฺธ. อาสา จ นิฏฺฐา จ อโตนินานาติ:
อาสา จ นิฏฺฐา จ อโตนินันฺทนิทานา นันฺทสมุทฺทยา นันฺทชาตกา
นันฺทปัลลวาทิ อาสา จ นิฏฺฐา จ อโตนินานา.

เย สัมปฺปายาย นรลล Һนฺตํ: เย นรลล ปฺปายนา Һนฺติ,
ทีปา Һนฺติ, ตาณนา Һนฺติ, เลณนา Һนฺติ, สรณนา Һนฺติ, นโร
นิฏฺฐาปฺปายโน Һนฺตํ: เย สัมปฺปายาย นรลล Һนฺติ. เตณนา Һนฺตนา

ฉันทานิทานานิ บิยานิ โลเก

เย วาปิ โลกา วิจเรณิ โลเก,

อาสา จ นิฏฐา จ อิตอนิทานา,

เย สัมปายาย นรตัส โชนตติ.

ฉนฺโต นุ โลกัสสํ กุโต นิทาน,

วินิจฺฉยา วาปิ กุโต ปหุตตา.

โกโร โมลวรัชชํ จ กถกกา จ,

เย วาปิ ธมฺมา สมนน วุตตา.

ฉนฺโต นุ โลกัสสํ กุโต นิทานนติ: ฉนฺโต กุโต นิทาน
 กุโต ชาโต กุโต สลฺลชาโต กุโต นิพฺพตฺโต กุโต อภินิพฺพตฺโต กุโต
 ปาตุกุโต กนิทาน กัสสมุทโย กิชาตโก กิปรกโวติ ฉนฺทสฺส
 มุลํ ปุจฺฉติ. ๗ เป ๗ สมุทโย ปุจฺฉติ ปุจฺฉติ ยาจติ อชฺฌเนสสิ ปสาเทตติ
 ฉนฺโน นุ โลกัสสํ กุโต นิทาน.

วินิจฺฉยา วาปิ กุโต ปหุตตาติ: วินิจฺฉยา กุโต ปหุตตา กุโต ชาตา
 กุโต สลฺลชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต อภินิพฺพตฺตา กุโต ปาตุกุตตา
 กนิทานา กัสสมุทยา กิชาตกา กิปรกวาติ วินิจฺฉยานํ มุลํ ปุจฺฉติ
 ๗ เป ๗ สมุทโย ปุจฺฉติ ปุจฺฉติ ยาจติ อชฺฌเนสสิ ปสาเทตติ วินิจฺฉยา
 วาปิ กุโต ปหุตตา.

โกโร โมลวรัชชํ จ กถกกา จาติ: โกโรติ: โย จิตตัสส
 อาฆาโต, ปฏฺฐาฆาโต, ปฏฺฐนํ, วิโรโร, โกโป, ปโกโป, สัมปโกโป, โทโส,
 ปโทโส, สัมปโทโส, จิตตัสส พยาบัตติ, มโนปโทโส, โกโร, กุชฌนา,
 กุชฌนิตตํ, โทโส, ทุสฺสนา, ทุสฺสิตตํ, พยาบัตติ, พยาบชฺชนา,
 พยาบชฺชิตตํ, วิโรโร, ปฏฺฐิวิโรโร, จณฺทิกกํ, อัสสุโรโป, อนตฺตมณฑา
 จิตตัสส. โมลวรัชชํ วุจฺจติ มุสาวาโ. กถกกา วุจฺจติ วิจิกิฉนาติ

โกธ โมสวัชชํ จ กถกถา จ.

เย วา ปิ ธัมมา สมณেন วุตฺตาคิ: เย วา ปิติ เย โกธเณ จ
 โมสวัชเชน จ กถกถาย จ สหคตา สหชาตา สัสสฺสจ สัมปยุตฺตา
 อกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺตกา เอการัมมณา; อิมะ วุจฺจันติ เย
 วา ปิ ธัมมา. อถวา เย วา ปิติ. กิเลสา อังถวชาติกา อังถววิหิตา;
 อิมะ วุจฺจันติ เย วา ปิ ธัมมา. สมณเณ วุตฺตาคิ: สมณเณ
 สมิตปาเปเน พฺรหฺมเณเน วาหิตปาเปเน ภิกฺขุณา ภินฺนภิเลสมุเลเน
 สัพฺพากุสลมุลพันธ์นา ปมุตฺเตเน วุตฺตา ปวุตฺตา อากิขิตา เทลิตา
 บัณฺวาปิตา บัณฺจปิตา วิวฺฐา วิภตฺตา อุตฺตานิกตา ปกาลิตาติ. เย
 วา ปิ ธัมมา สมณเณ วุตฺตา. เตนาห โส นิรมิตโต

ฉนฺโต นุ โลกัสสึ กุโธนิทาน,
 วินิจฺฉยา วา ปิ กุโธ ปหุตา,
 โกธ โมสวัชชํ จ กถกถา,
 เย วา ปิ ธัมมา สมณเณ วุตฺตาคิ.

สาตํ อสาดนฺติ ยมาหุ โลก,
 ตมฺปนีสํสา ย ปโหติ ฉนฺโต,
 รูเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวํ,
 วินิจฺฉยํ กुरुเต ชนฺตฺว โลก.

สาตํ อสาดนฺติ ยมาหุ โลกเถ: สาดนฺติ สุขา จ เวทนา,
 อิกฺขํ จ วตฺถุ. อสาดนฺติ ทุกฺขา จ เวทนา, อนิกฺขํ จ วตฺถุ. ยมาหุ
 โลกเถ: ยํ อหํสุ ยํ กเถณฺติ ยํ ภณฺณฺติ ยํ ทปฺยณฺติ ยํ
 โวหณฺตฺติ สาดํ อสาดนฺติ ยมาหุ โลก.

ตมฺปนีสํสา ย ปโหติ ฉนฺโต: สาตาสาดํ นิสํสา สุขทุกฺขํ
 นิสํสา โสมนัสสโสมนัสสํ นิสํสา อิกฺขณิกฺขํ นิสํสา อนุนยปณฺณิ

นิสสัย นันโท โหติ ปโหติ ขายติ สลฺขายติ นิพฺพตฺตติ อภินิพฺพตฺตติ
ตมฺปนฺนํ นันโท.

รูปํสํ ทิสฺวา วิภวํ ภวํจาทิ: จตฺตาโร จ มหาภูตา, จตฺนํ
จ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ.

กตโม รูปานํ ภโว ? โย รูปานํ ภโว, สลฺขายติ, นิพฺพตฺตติ,
อภินิพฺพตฺตติ, ปาตุภาโว, อยํ รูปานํ ภโว.

กตโม รูปานํ วิภโว ? โย รูปานํ ขโย, วโย, เกโท, ปริเกโท,
อนิจฺจตา, อนฺตรธานํ; อยํ รูปานํ วิภโว. รูปํสํ ทิสฺวา วิภวํ
ภวํจาทิ: รูปํสํ ภวํจํ วิภวํจํ ทิสฺวา บลฺลิสฺสํ ตลฺลิตฺวา ตริยิตฺวา
วิภวํจํ วิภวํจํ ทิสฺวา, รูปํสํ ทิสฺวา วิภวํ ภวํจํ.

วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตํ โลเกติ: วินิจฺฉายติ เทวํ วินิจฺฉายา:
ตณฺหาวิวินิจฺฉโย จ, ทิฏฺฐิวิวินิจฺฉโย จ.

กถํ ตณฺหาวิวินิจฺฉยํ กโรติ ? อโธ กัจจันตํ อณฺุบํบํนํนา เจว โภคา
น อณฺุบํบํบํนํนํ, อณฺุบํบํนํนา จ โภคา ปริกขยํ คัจฉนฺฺนํ; ตลฺลํ
เอวํ โหติ “เกณ นฺุ โข เม อุปาเยน อณฺุบํบํนํนา เจว โภคา
น อณฺุบํบํบํนํนํ, อณฺุบํบํนํนา จ โภคา ปริกขยํ คัจฉนฺฺนํ; ตลฺลํ ปน
เอวํ โหติ “สุรเมวเมวํชฌปมาทฺฐจํนํนํนํนํนํนํนํนํนํนํนํนํนํนํนํนํ
เจว โภคา น อณฺุบํบํบํนํนํ, อณฺุบํบํนํนา จ โภคา ปริกขยํ คัจฉนฺฺนํ.
วิภวํจํ วิภวํจํ วิภวํจํ วิภวํจํ วิภวํจํ วิภวํจํ วิภวํจํ วิภวํจํ
อณฺุบํบํบํนํนํ, อณฺุบํบํนํนา จ โภคา ปริกขยํ คัจฉนฺฺนํ. สมํชฌาภิจจณํ
อณฺุบํบํบํนํ
เจว โภคา น อณฺุบํบํบํนํนํ, อณฺุบํบํนํนา จ โภคา ปริกขยํ คัจฉนฺฺนํ.
อณฺุบํบํบํนํ
เจว โภคา น อณฺุบํบํบํนํนํ, อณฺุบํบํนํนา จ โภคา ปริกขยํ

คัจฉันตติ เอว ฌาณ กัตวา น โภคานํ อปายมุขานิ น เสวติ.
 เอวัมปิ ตณฺหาวิณัจฉนํ กโรติ. อถวา กลฺลียา วา วณฺชิชฺชาย วา
 โครฺกัเชน วา อิลลิตฺเตน วา ราโชปวิเสณ วา ลีปป์ปัลลตฺเตน วา
 ปฏิปชฺชติ. เอวัมปิ ตณฺหาวิณัจฉนํ กโรติ.

กถํ ทิฏฺฐิวิณัจฉนํ กโรติ ? จักขุสฺสํ อุပ္ปันเน, ชานาติ
 “อตฺตา เม อุပ္ปันเนติ. จักขุสฺสํ อันตรหิตะ, ชานาติ “อตฺตา เม
 อันตรหิตะ วิคโต เม อตฺตาติ เอวัมปิ ทิฏฺฐิวิณัจฉนํ กโรติ.
 โสตฺถสฺสํ. ฆานสฺสํ. ชิวฺหาย. กายสฺสํ. รูปสฺสํ. ลกฺขณสฺสํ. คณฺธสฺสํ.
 รสสฺสํ. โสภณสฺสํ อุပ္ปันเน, ชานาติ “อตฺตา เม อุပ္ปันเนติ.
 โสภณสฺสํ อันตรหิตะ, อตฺตา เม อันตรหิตะ, วิคโต เม
 อตฺตาติ. เอวัมปิ ทิฏฺฐิวิณัจฉนํ กโรติ ชเนติ ลลฺลชเนติ นิพฺพตฺเตติ
 อภินิพฺพตฺเตติ. ชันตฺตติ : ลลฺลโต นโร มานโว ฯ เปฯ มนุชฺชติ.
 โลเกติ : อปายโลเก ฯ เปฯ อายตนโลเกติ วิณัจฉนํ กुरुเต ชันตฺ
 โลเก. เตนาห ภควา.

“สาตํ อสาดนฺตติ ยมาหุ โลเก,
 ตมฺมุปนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโต,
 รูปํ ลกฺขณํ วิภวํ ภวํ,
 วิณัจฉนํ กुरुเต ชันตฺ โลเกติ.
 โกโธ โมลวชฺชํ จ กถกถา จ,
 เอเตปิ ธมฺมา ทวฺยเมว ลนฺเต,
 กถกถํ ฌาณปถาย ลิกฺข,
 ฉนฺตฺวา ปวตฺตา สมณเณ ธมฺมา.

โกโธ โมลวชฺชํ จ กถกถาจาติ : โกโธติ : โย จิตฺตลลฺล อาชาโต,
 ปฏิภาโต. ฯ เปฯ โมลวชฺชํ วุจฺจติ มุสาสาโต. กถกถา วุจฺจติ

วิจิทังคะ. อัญจ วัตถุ นิสสัยปิ โกโธ ขายติ. อนัญจ วัตถุ นิสสัยปิ
โกโธ ขายติ. อัญจ วัตถุ นิสสัยปิ มุสาวาทอ อูปัมมชติ. อนัญจ วัตถุ
นิสสัยปิ มุสาวาทอ อูปัมมชติ. อัญจ วัตถุ นิสสัยปิ กถกกา
อูปัมมชติ. อนัญจ วัตถุ นิสสัยปิ กถกกา อูปัมมชติ.

กถา อนัญจ วัตถุ นิสสัย โกโธ ขายติ ? “อนัตถิ เม
อจวิติ โกโธ ขายติ. “อนัตถิ เม จรติโก โกโธ ขายติ. อนัตถิ
เม จริสสตีติ โกโธ ขายติ. “บัยสส เม มนาบัสส อนัตถิ อจวิ.
อนัตถิ จริ. อนัตถิ จริสสตีติ โกโธ ขายติ. อัมมบัยสส เม
อมนาบัสส อตถิ อจวิ. อตถิ จริ. อตถิ จริสสตีติ โกโธ ขายติ.
เอว อนัญจ วัตถุ นิสสัย โกโธ ขายติ.

กถา อัญจ วัตถุ นิสสัย โกโธ ขายติ ? อัญจวัตถุอจเจตล็กโนปิ
โกโธ ขายติ. อจฉิขฉนเดบิ โกโธ ขายติ. อจฉินเนบิ โกโธ
ขายติ. อัญจวัตถุวิปริณามล็กโนปิ โกโธ ขายติ. วิปริณามนเดบิ
โกโธ ขายติ. วิปริณเดบิ โกโธ ขายติ. เอว อัญจ วัตถุ
นิสสัย โกโธ ขายติ.

กถา อนัญจ วัตถุ นิสสัย มุสาวาทอ อูปัมมชติ ? อเรกัจโจ
อัททพณฺเณน วา พณฺโธ ตัสส พณฺณัสส โมกขัตถาย สัมปชานมุสา
ภาสตี. รัชพณฺเณน วา พณฺโธ. ลังขลิกพณฺเณน วา พณฺโธ.
เวตตพณฺเณน วา พณฺโธ. ลตาพณฺเณน วา พณฺโธ. ปริกเขพณฺเณน วา
พณฺโธ. คามนิคมนครพณฺเณน วา พณฺโธ. ชนปทพณฺเณน วา
พณฺโธ ตัสส พณฺณัสส โมกขัตถาย สัมปชานมุสา ภาสตี. เอว
อนัญจ วัตถุ นิสสัย มุสาวาทอ อูปัมมชติ.

กถา อัญจ วัตถุ นิสสัย มุสาวาทอ อูปัมมชติ ? อเรกัจโจ

มณานิ กานํ รูปานํ เหตุ สัมปชานมฺหฺสา ภาสติ. มณานิ กานํ สัทธานํ.
คณฺณานํ. รสานํ. โผฏฺฐจํ ฟีปฺพานํ เหตุ จีวรเหตุ. ปิณฺทปาทเหตุ. เสนาสนเหตุ.
คิลานบัจจยเกสฺสชฺชปรักขารเหตุ. สัมปชานมฺหฺสา ภาสติ. เอวํ อภิฺงฺจํ วัตถุ
นิสฺสํสา. มุทฺทาวาทิ. อุมฺบํชฺชติ.

กถํ อภิฺงฺจํ วัตถุ นิสฺสํสา กถํกถา อุมฺบํชฺชติ ? มุจฺจิสฺสํมิ นุ
โฆ จักฺขุโรคฺโต, น นุโฆ มุจฺจิสฺสํมิ จักฺขุโรคฺโต. มุจฺจิสฺสํมิ นุ โฆ
โสตโรคฺโต. ฆานโรคฺโต. ชีวฺหาโรคฺโต. กายโรคฺโต. สีสโรคฺโต.
กณฺณโรคฺโต. มุขโรคฺโต. มุจฺจิสฺสํมิ นุ โฆ ทนฺตโรคฺโต, น นุ โฆ
มุจฺจิสฺสํมิ ทนฺตโรคฺโตติ. เอวํ อภิฺงฺจํ วัตถุ นิสฺสํสา กถํกถา อุมฺบํชฺชติ.

กถํ อภิฺงฺจํ วัตถุ นิสฺสํสา กถํกถา อุมฺบํชฺชติ ? ลภิสฺสํมิ นุ โฆ
มณานิเก รูปे, น นุโฆ ลภิสฺสํมิ มณานิเก รูปे. ลภิสฺสํมิ นุ
โฆ มณานิเก สัทฺเต. คณฺเ. รสเ. โผฏฺฐจํ ฟีเพ. กุลํ. คณฺเ.
อวาลํ. ลากํ. ยลํ. ปลลํ. ลุขํ. จีวรํ. ปิณฺทปาดํ. เสนาสนํ.
คิลานบัจจยเกสฺสชฺชปรักขารนฺติ, เอวํ อภิฺงฺจํ วัตถุ นิสฺสํสา กถํกถา
อุมฺบํชฺชติ. โภโธ โมลวชฺชํ จ กถํกถา จ.

เอเตปิ ธัมมา ทวฺยเมว ลินฺเตติ: ลาดาลาเต ลินฺเต, ลุชาลุเข
ลินฺเต, โสมนลฺลโตมนลฺลเส ลินฺเต, อภิฺงฺจํอภิฺงฺจเ ลินฺเต, อณฺเณยปฏิเข
ลินฺเต. ลวิชฺชมาเน อุลลพิภยมาเนติ. เอเตปิ ธัมมา ทวฺยเมว ลินฺเต.

กถํกถํ ภาวนปฺปาย ลิกฺกเขตติ: ภาวนมฺมํ ภาวนปฺปโ. ภาวนลฺล
อารมฺมณมฺมํ ภาวนปฺปโ. ภาวนสทฺทกฺกโนมฺมํ ธัมมา ภาวนปฺปโ. ยถา
อริยมคฺคโค อริยปฺปโ, เทวมคฺคโค เทวปฺปโ, พหิรมคฺคโค พหิรมปฺปโ;
เอวเมว ภาวนมฺมํ ภาวนปฺปโ. ภาวนลฺล อารมฺมณมฺมํ ภาวนปฺปโ.
ภาวนสทฺทกฺกโนมฺมํ ธัมมา ภาวนปฺปโ. ลิกฺกเขตติ. ติสฺสํโส ลิกฺกขา:
อริสฺสํลิกฺกขา, อริจิตฺตลิกฺกขา, อริปณฺณาลิกฺกขา.

กตมา อธิสัสสิกขา ? อธิ ภิกขุ สัสวา โหติ, ปาติโมกข์สัระสัโธ
 วิหริติ อาจารโคจรสัมบันโน, อณุมัตเตสุ วัชเชสุ ภยทัตถาวิ สમાทาย
 สิกขติ สิกขาปเทสุ; ชุทโทโก สัสกัชนัโร, มหันโต สัสกัชนัโร, สัส
 ปติฏฐา, อาทิ, จรณ, สยโม, สัโร, มุข, ปมุข, กุสลาณ ธิมมาน
 สสมาตติยา; อย อธิสัสสิกขา.

กตมา อธิจิตตสิกขา ? อธิ ภิกขุ วิวิจเจว กาเมहि. ฯ เปฯ
 จตตติ ฉาน อนุสมัมมัส วิหริติ; อย อธิจิตตสิกขา.

กตมา อธิบญฺวาสสิกขา ? อธิ ภิกขุ บญฺวา โหติ, อุตยัตถคามินิยา
 บญฺวาย สมนํผาโต อริยาย นิพเพธาย สัมมาทกขักขยคามินิยา.
 โธ “อิทํ ทุกัชนัติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ฯ เปฯ อยํ ทุกัชนัโรคามินิ
 ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, “อิม อสวติ ยถาภูตํ ปชานาติ.
 ฯ เปฯ อยํ อสวณโรคามินิ ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; อย
 อธิบญฺวาสสิกขา. กถกถิ ฉานปถาย สิกฺเขติ: กถกถิ ปุคฺคโล
 สกโข สเลโข สเทวัพพะโก สวัจิจฺฉโน ฃานาธคมาย ฃานมุสฺสาณ
 ฃานสัจฉิกิริยาย อธิสัสสัมปิ สิกฺเขยฺย, อธิจิตตัมปิ สิกฺเขยฺย,
 อธิบญฺวัมปิ สิกฺเขยฺย. อิม ตัสโส สิกขา อาวัชเชนโต สิกฺเขยฺย.
 ชานันโต สิกฺเขยฺย. มัจจเวกฺขนโต สิกฺเขยฺย. จิตตํ อธิฏฺฐหฺนโต
 สิกฺเขยฺย. สักกาย อธิมุจฺฉนโต สิกฺเขยฺย. วิริยํ มัคคคฺคหฺนโต
 สิกฺเขยฺย. สติ อธิฏฺฐหฺนโต สิกฺเขยฺย. จิตตํ สมาทหฺนโต สิกฺเขยฺย.
 บญฺวาย ปชานันโต สิกฺเขยฺย. อภิณฺเณยฺย อภิชาณันโต สิกฺเขยฺย.
 ปริวณฺเณยฺย ปริชาณันโต สิกฺเขยฺย. ปหาตัพพะ ปชหฺนโต สิกฺเขยฺย.
 ภาเวตัพพะ ภาเวนโต สิกฺเขยฺย. สัจฉิกาทัพพะ สัจฉิกโรนโต สิกฺเขยฺย
 จเรยฺย สมาจเรยฺย สમાทาย วัตเตยฺยาคิ กถกถิ ฃานปถาย สิกฺเข.
 ฃัตถวา ปวตฺตา สมนะน ธิมมาติ: ฃัตถวา ฃานิตฺวา ตลยิตฺวา

ติรยิตฺวา วิภาวียิตฺวา วิภูตํ กัตถฺวา วุตฺตา ปวุตฺตา อาจิกฺขิตา เทสิตา
 มัลลวณฺณํ บัฏฺฐจิตฺตา วิภูฏา วิภัตฺตา อุตฺตมานิกตา ปกาลิตา
 “ลัप्เพ ลัขารว อนิจฺจาติ นัตถิwa ชานิตฺวา ตลยิตฺวา ติรยิตฺวา
 วิภาวียิตฺวา วิภูตํ กัตถฺวา วุตฺตา ปวุตฺตา อาจิกฺขิตา เทสิตา มัลลวณฺณํ
 บัฏฺฐจิตฺตา วิภูฏา วิภัตฺตา อุตฺตมานิกตา ปกาลิตา. “ลัप्เพ ลัขารว
 ทุกฺขาติ. ลัप्เพ รัมมา อนัตถาติ. อวิชฺชาบัจฺจยา ลัขารว, ๗ เปฯ
 ชาตินิจฺจยา ชรามรณนฺติ. อวิชฺชานโรธํ ลัขารวโรธ. ๗ เปฯ ชาตินโรธํ
 ชรามรณนโรธติ. อิทํ ทุกฺขนฺติ. ๗ เปฯ อโย ทุกฺขนโรธคามินิ ปฏิปทาติ.
 อิมํ รัมมา อภิลเนยฺยาติ. อิมํ รัมมา ปหาตัพพาติ. อิมํ รัมมา
 ภาเวตัพพาติ. อิมํ รัมมา สัจฺฉิกาทัพพาติ. นนฺนํ ผัสสยตนาณิ
 สมุทฺทลฺลํ อัญฺจกมฺลํ อัสสาทลฺลํ อาทนวลฺลํ นิสฺสรณลฺลํ มัลลจันนํ
 อูปาทานกฺกชนฺธานํ จตฺถนํ มหาภูตानํ ยกิลฺลํ สมุทฺทลฺลํ ลัप्พนฺตํ
 นิโรธรัมมณฺติ นัตถิwa ชานิตฺวา ตลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวียิตฺวา วิภูตํ
 กัตถฺวา วุตฺตา ปวุตฺตา อาจิกฺขิตา เทสิตา มัลลวณฺณํ บัฏฺฐจิตฺตา
 วิภูฏา วิภัตฺตา อุตฺตมานิกตา ปกาลิตา. วุตฺตํ เหตุ ภาควา “อภิลเนหาหิ
 ภิกฺขเว รัมมํ เทเสมิ, โน อนภิลเนหา. สนิทานาหิ ภิกฺขเว รัมมํ
 เทเสมิ, โน อนิทานํ. สัมปภาฏฺฐาหารียาหิ ภิกฺขเว รัมมํ เทเสมิ, โน
 อัมปภาฏฺฐาหาริยํ. ตัสส มยฺหิ ภิกฺขเว อภิลเนหา รัมมํ เทสยโต, โน
 อนภิลเนหา. สนิทานํ รัมมํ เทสยโต, โน อนิทานํ. สัมปภาฏฺฐาหาริย
 รัมมํ เทสยโต, โน อัมปภาฏฺฐาหาริยํ. กรณเอย โธวาท, กรณเยา
 อนุสาสนํ, อลฺลํ ปน โว ภิกฺขเว ตญฺหิยา, อลฺลํ ปาโมชฺชยา, อลฺลํ
 โสมนสฺสยา “ลัมมาลัมพทฺโธ ภาควา. ลัมมาลัมพทฺโธ รัมโม. ลุปฺภินฺนํ โน
 สยติ. อิมํลัมมํ จ ปน เวยฺยาकरणลัมมํ ภัลลมาเน ทลลสทลล
 โสกาตํ อกัมมัตถาติ นัตถิwa ปวุตฺตา สมณน รัมมา. เตนวาท ภาควา

“โกโธ โมลวิชช จ กถกกา จ,
 เขเตบี ธัมมา ทวียเมว สันเต,
 กถกถิ ภาณปถาย ลิกข,
 ญัตวา ปวตฺตา สมณเณ ธัมมาติ.
 สาทิ อสาดัจจ กุโณนิทานา,
 กิลฺม อลันเต น ภาวันติ เตเต,
 วิภว ภวญจาบี ยเมตมตฺถ,
 เขตัมเม ปพฺรหิ ยโณนิทานิ.

สาดิ อสาดัจจ กุโณนิทานาติ: สาดาสาดา กุโณนิทานา กุโ
 ชาติกา กุโธ สันชาดา กุโธ นิพพตฺตา กุโธ อภินิพพตฺตา กุโธ
 ปาตุภูตา กิลฺมทยา กิชาติกา กิปรวาติ สาดาสาดานํ มุลล ปุจฺจติ
 ะเปะ สมุทยํ ปุจฺจติ ปปุจฺจติ ยาจติ อชฺฌเนลลติ ปสาเทตฺติ สาดิ
 อสาดัจจ กุโณนิทานา.

กิลฺม อลันเต น ภาวันติ เตเตติ: กิลฺม อลันเต อลวิชชมาเน
 อนุปลัฟภียมาเน, สาดาสาดา น ภาวันติ นัมปภาวันติ น ชายฺนันติ น
 สันชายฺนันติ น นิพพตฺตํ น ภาณนิพพตฺตํ กิลฺม อลันเต
 น ภาวันติ เตเต.

วิภว ภวญจาบี ยเมตมตฺถนฺติ: กตโม สาดาสาดานํ ภโว ? โย
 สาดาสาดานํ ภโว สัมภโว ชาติ สันชาติ นิพพตฺติ อภินิพพตฺติ
 ปาตุภาโว; อยํ สาดาสาดานํ ภโว.

กตโม สาดาสาดานํ วิภโว ? โย สาดาสาดานํ ขโย วโย เกโท
 ปเกโท อนิจฺจตา อนัตตธานํ; อยํ สาดาสาดานํ วิภโว. ยเมตมตฺถนฺติ ยํ
 ปรมตฺถนฺติ วิภว ภวญจาบี ยเมตมตฺถ.

เขตัมเม ปพฺรหิ ยโณนิทานนฺติ: เขตมตฺถนฺติ ยํ ปุจฺจามิ ยํ

ยาจามิ ยัม อัสสเลลลามี ยัม ปลาลาเทมิ. ปัพพรุหิตี ปัพพรุหิ อากัจจ
 เทเสหิ ปัลลวปาเปหิ ปฏฺฐาเปหิ วิวร วิภช อุตตานิโกโรหิ ปกาเสหิ.
 เขตัมเม ปัพพรุหิ ยโตนิทานันตติ: ยนิทานัม ยัสสมุทฺทยัม ยชาตักกัม ยปภวันตติ
 เขตัมเม ปัพพรุหิ ยโตนิทานัน. เตนาห โส นิรมิมิตโต

“สาตํ อสสาตํวัจ จุตโตนิทานา,
 กิลฺลิม อสสันเต น ภวันตติ เทเต,
 วิภวํ ภวณฺเฬวปิ ยเมตมมตฺถํ,
 เขตัมเม ปัพพรุหิ ยโตนิทานันตติ.
 ผัสสณิทานํ สาตํ อสสาตํ,
 ผัสสเส อสสันเต น ภวันตติ เทเต,
 วิภวํ ภวณฺเฬวปิ ยเมตมมตฺถํ,
 เขตํ เต ปัพพรุหิ อุตโตนิทานัน.

ผัสสณิทานัน สาตํ อสสาตํนตติ: สุตฺตเวทนียัม ผัสสํ ปฏฺฐิจจ อุมฺบัจจติ
 สุตฺตา เวทนา. สา ตัสสเสว สุตฺตเวทนียัสสํ ผัสสัสสํ นิโรธํ ตัสสํ
 เวทยิตํ สุตฺตเวทนียัม ผัสสํ ปฏฺฐิจจ อุมฺบัจจนา สุตฺตา เวทนา; สา
 นิรุชฺฌตติ, สา วูปัสสมตติ. ทุกฺขเวทนียัม ผัสสํ ปฏฺฐิจจ อุมฺบัจจติ ทุกฺขา
 เวทนา, สา ตัสสเสว ทุกฺขเวทนียัสสํ ผัสสัสสํ นิโรธํ ตัสสํ เวทยิตํ
 ทุกฺขเวทนียัม ผัสสํ ปฏฺฐิจจ อุมฺบัจจนา ทุกฺขา เวทนา; สา นิรุชฺฌตติ,
 สา วูปัสสมตติ. อทุกฺขมสฺสเวทนียัม ผัสสํ ปฏฺฐิจจ อุมฺบัจจติ อทุกฺขมสฺสวา
 เวทนา, สา ตัสสเสว อทุกฺขมสฺสเวทนียัสสํ ผัสสัสสํ นิโรธํ ตัสสํ
 เวทยิตํ อทุกฺขมสฺสเวทนียัม ผัสสํ ปฏฺฐิจจ อุมฺบัจจนา อทุกฺขมสฺสวา เวทนา;
 สา นิรุชฺฌตติ, สา วูปัสสมตติ. ผัสสณิทานัน สาตํ อสสาตํนตติ: สาตาสาตา
 ผัสสณิทานานา ผัสสสสมุทฺทยา ผัสสสชาติกา ผัสสสํปภวาติ ผัสสณิทานัน
 สาตํ อสสาตํ.

ผัสเส อลันเต น ภวันตี เทเตติ: ผัสเส อลันเต อลวิชชมาเน
อนุปปลิพภียมาเน, สาทาสาทา น ภวันตี นปป์ภวันตี น ชายันตี
น ลลยชัยันตี น นิพพัตตันตี นากนิพพัตตันตี น ปาตุภวันตีติ
ผัสเส อลันเต น ภวันตี เทเต.

วิภว ภวัณจาบี ยเมตมัตถันตี: ภวทัญญิขบี ผัสสนิทาน, วิภวทัญญิขบี
ผัสสนิทาน. ยเมตมัตถันตี: ย ปรมัตถันตี วิภว ภวัณจาบี
ยเมตมัตถ.

เอต เต ปพฺรุมิ อโตนิทานันตี: เอตันตี ย ปุจันติ ย ยาจติ ย
อชฺฌเนสสิ ย ปสาเทสิ. ปพฺรุมิตี: อจิกขามิ เทเสมิ บัลลวาเปมิ
บญฺญเปมิ วิวรามิ วิภวามิ อุตตานิโกโรมิ ปกาเสมิติ เอตันเต ปพฺรุมิ.
อโตนิทานันตี: อโตะ ผัสสนิทาน ผัสสสมุทโย ผัสสชาติโก ผัสสปปภวันตี
เอตันเต ปพฺรุมิ อโตนิทาน. เตนาห ภควา

“ผัสสนิทานํ สาทํ อสาทํ,
ผัสเส อลันเต น ภวันตี เทเต,
วิภว ภวัณจาบี ยเมตมัตถ,
เอตันเต ปพฺรุมิ อโตนิทานันตี.
ผัสโส นุ โลกัสสํ กุโตนิทาโน,
ปริคคหา วาปี กุโตะ ปุตุตา,
กิสฺมํ อลันเต น มมัตถมัตถิ,
กิสฺมํ วิญฺญเต น มุณฺณตี ผัสสา.

ผัสโส นุ โลกัสสํ กุโตนิทาโนติ: ผัสโส กุโตนิทาโน กุโตะ ชาโต
กุโตะ ลลยชาโต กุโตะ นิพพัตโต กุโตะ อภินิพพัตโต กุโตะ ปาตุภโต
กัณิทาโน กัสสมุทโย กัสชาติโก. กปภโวติ ผัสสัสส มุล ปุจันติ. ๗เป๗
สมุทโย ปุจันติ ปปุจันติ ยาจติ อชฺฌเนสสิ ปสาเทตติ ผัสโส นุ

โลภัสสมี กุโต นิทาน.

ปริศนาคา วาปี กุโต ปุตุตาติ: ปริศนาคา กุโตปุตุตา กุโต ชาดา
 กุโต สลัษชาดา กุโต นิพพัตตะตา กุโต อภินิพพัตตะตา. กุโต ปาตุภูตา
 กนิทานา กัสสมุทยา กัสชาตีกา กัสปาวาติ ปริศนาคานํ มุลํ ปุจฺจติ.
 ข เปฯ สมุทยํ ปุจฺจติ ปปุจฺจติ ยาจติ อชฺฌเนลลิตี ปสาเทตฺติ
 ปริศนาคา วาปี กุโตปุตุตา:

กิลฺลิมิ อลฺลันเต น มมตตมตฺตติ กิลฺลิมิ อลฺลันเต อลฺลวิชฺชมาเน
 อนุปลัพพะภียมาเน มมตฺตา นตฺติ น สันนติ น สลวิชฺชนนฺติ นุปลัพพนฺติ.
 ปเทนา สมุจฺฉินฺนา รุปลนฺตา ปฏฺฐิตลลิตฺตา อภัพฺพปฏฺฐิตีกา ภาวนคฺคินา
 ททตฺมาติ. กิลฺลิมิ อลฺลันเต น มมตตมตฺตติ.

กิลฺลิมิ วิภูเต น ผลนฺตติ ผลลลิตฺตา: กิลฺลิมิ วิภูเต วิภาวเต
 อติกกนฺเต สมตติกกนฺเต วิตวตฺเต น ผลลลิตฺตา ผลนฺตติ กิลฺลิมิ
 วิภูเต น ผลนฺตติ ผลลลิตฺตา. เตนาห โส นิรมิตโต

“ผลลโล นุ โลภัสสมี กุโตนินาโน,

ปริศนาคา วาปี กุโต ปุตุตา,

กิลฺลิมิ อลฺลันเต น มมตตมตฺตติ,

กิลฺลิมิ วิภูเต น ผลนฺตติ ผลลลิตฺตา.

นามนฺจ รุปลนฺจ ปฏฺฐิจฺจ ผลลโล,

อิจฺฉานินทานานิ ปริศนาคานิ,

อิจฺฉายลลันตฺตยา น มมตตมตฺตติ,

รุเป วิภูเต น ผลนฺตติ ผลลลิตฺตา.

นามนฺจ รุปลนฺจ ปฏฺฐิจฺจ ผลลลิตฺตา: จักขุณฺจ ปฏฺฐิจฺจ รุเป จ
 อุมฺบัพฺพตติ จักขุวิณฺณานํ, ติณฺณํ สํกคฺติ; ผลลโล. จักขุณฺจ, รุปา จ,
 รุปลํ จักขุสฺสผลลลิตํ จเปตฺวา สัมปยุตฺตกา อัมมา, นามลฺลิมิ; เขวมฺบ

นามัจจ รุปัจจ ปฏิจจ ผัสโส. โสตัจจ ปฏิจจ สัททา จ
 อุပ္ปัสซติ โสทวิณยานิ, ตินณิ สังคติ ผัสโส. โสตัจจ, สัททา จ,
 รุปัสมี; โสตัสมีผัสส จเปตวา สัมปยุตตกา อัมมา; นามัสมี. เอวัมปิ
 นามัจจ รุปัจจ ปฏิจจ ผัสโส. นามัจจ ปฏิจจ คันหา จ
 อุပ္ปัสซติ นานวิณยานิ, ตินณิ สังคติ ผัสโส. นามัจจ,
 คันหา จ, รุปัสมี; นานัสมีผัสส จเปตวา สัมปยุตตกา อัมมา,
 นามัสมี; เอวัมปิ นามัจจ รุปัจจ ปฏิจจ ผัสโส. ชิวหัจจ
 ปฏิจจ รเส จ อุပ္ปัสซติ ชิวหาวิณยานิ, ตินณิ สังคติ ผัสโส.
 ชิวหา จ, รเส จ, รุปัสมี; ชิวหาสมีผัสส จเปตวา สัมปยุตตกา
 อัมมา, นามัสมี; เอวัมปิ นามัจจ รุปัจจ ปฏิจจ ผัสโส.
 กายัจจ ปฏิจจ โสฏฐัพพะ จ อุပ္ปัสซติ กายวิณยานิ, ตินณิ
 สังคติ ผัสโส. กาโย จ, โสฏฐัพพะ จ, รุปัสมี; กายสมีผัสส
 จเปตวา สัมปยุตตกา อัมมา, นามัสมี; เอวัมปิ นามัจจ รุปัจจ ปฏิจจ
 ผัสโส. มนัจจ ปฏิจจ อัมเม จ อุပ္ปัสซติ มโนวิณยานิ, ตินณิ สังคติ
 ผัสโส. วัตตुरुเป รุปัสมี, อัมมา รุปีโน รุปัสมี; มโนสมีผัสส จเปตวา
 สัมปยุตตกา อัมมา, นามัสมี; เอวัมปิ นามัจจ รุปัจจ ปฏิจจ ผัสโส.

อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานีติ: อิจฺฉา วุจฺจติ ตัณฺหา. โย ราโค
 สาราโค. ฯ เปฯ อภิขณฺหา โลโก อกุลลมูลิ. ปริคฺคหาติ: เทว
 ปริคฺคหา: ตัณฺหาปริคฺคโห จ, ทิฏฺฐิปริคฺคโห จ. ฯ เปฯ อยิ
 ตัณฺหาปริคฺคโห. ฯ เปฯ อยิ ทิฏฺฐิปริคฺคโห. อิจฺฉานิทานานิ
 ปริคฺคหานีติ: ปริคฺคหา อิจฺฉานิทานา อิจฺฉาเหตุกา อิจฺฉาปัจจัยา
 อิจฺฉาการณา อิจฺฉาปรภาติ อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานิ.

อิจฺฉายลันตียา น มมตมตตติ: อิจฺฉา วุจฺจติ ตัณฺหา; โย ราโค

สวาทาโค. ฯ เปฯ อภิขัณฺหา โลโก อทุกฺสมฺมุตฺต. มมัตตาดิ: เทว มมัตตา:
 ตณฺหามมัตตตณฺจ, ทิฏฺฐจิมมัตตตณฺจ. ฯ เปฯ อญ ตณฺหามมัตต. ฯ เปฯ
 อญ ทิฏฺฐจิมมัตต. อิจฺฉายสณฺตยา น มมัตตมัตตติ: อิจฺฉาย
 สณฺตยา สลวิขมานาย นุปปลิพฺภยานาย มมัตตา นตฺติ
 น สณฺติ น สลวิขณฺติ นุปปลิพฺภณฺติ, ปหานา สมฺมจฺจนฺนา รูปสณฺตา
 ปฏิปัสสัถฺธา อภัพฺพปฏัตติกา ภาวนคฺคิณา ทตฺถมาติ อิจฺฉาย-
 สณฺตยา น มมัตตมัตตติ.

รูป เวท น มุสฺสันติ ผัสสาดิ: รูปติ จตฺตารอ จ มหาภูตา,
 จตฺตณฺณวฺจ มหาภูตานํ อุปาทาย รูป.

รูป เวทติ: จตฺติ การณฺเหติ รูป เวทฺ ฺโหติ: ภาตเวทฺเตน,
 ติรณเวทฺเตน, ปหานเวทฺเตน, สมติกกมเวทฺเตน.

กถ ภาตเวทฺเตน รูป เวทฺ ฺโหติ? รูป ชานาติ “ยถิณฺจ
 รูป, สัพพํ รูป. จตฺตารอ จ มหาภูตา, จตฺตณฺณวฺจ มหาภูตานํ อุปาทาย
 มุสฺสันติ ชานาติ ปัสสติ; เหว ภาตเวทฺเตน รูป เวทฺ ฺโหติ.

กถ ติรณเวทฺเตน รูป เวทฺ ฺโหติ? เหว ภาต กตฺวา รูป
 ติเรติ อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺขโต สลลโต อฆโต อาพาธโต
 ปฺรโต ปโลกโต อิตโต อุมฺภทวโต ภัยโต อุปสัคคโต จลโต ปภังคโต
 ขทฺธวโต อตฺตณโต อเลณโต อสรณโต วิตตโต ตุจฺจนโต สลฺลวโต
 อนตฺตโต อาทณฺวโต วิปริณามธัมมโต อสารกโต อฆมุลโต วรกโต
 วิวาทโต ลาภโต สขโต มารามสโต ชาติธัมมโต ชราธัมมโต
 พยาธธัมมโต มรณธัมมโต โลกปริเวททุกฺขโทมนสฺสอุปายาสธัมมโต
 สกิลเลกธัมมโต สมุทฺยโต อตฺตังคฺมโต อตฺตสาทโต อาทณฺวโต นิสสรณโต
 ติเรติ; เหว ติรณเวทฺเตน รูป เวทฺ ฺโหติ.

กถ ปหานเวทฺเตน รูป เวทฺ ฺโหติ? เหว ติเรตฺวา รูป

ฉันทราคะ ปชหติ วิโนเทติ พยัคคกโรติ อนภาว คเมติ.

วุตติ เหตุ ภควตา “โย รูปเป ภิกขเว ฉันทราโค ตํ ปชหณ;
 เอวันตํ ปหิเน ภวิสสตี อัจฉินนมูลํ ตาตาวัตถกตํ อนภาวํ คตํ อายตํ
 อนุปปาทธมฺมํ: เอว ปหานวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ.

กถํ สมตักกมวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ? จตัสสโส อรูปสมาปัตตโย
 ปฏิลกัธัสสํ รูปา วิภูตา โหเนติ วิภาวตา อตักกัณตา วิตวัตตา;
 เอว สมตักกมวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ. อิมเหิ จตุหิ การणेหิ รูปํ
 วิภูตํ โหติ. รูปเป วิภูเต น ผลันตี ผลัสสาติ: รูปเป วิภูเต วิภาวเต
 อตักกัณเต สมตักกัณเต วิตวัตเต, บัณฺจํ ผลัสสา น ผลันตี:
 จักขุสํผัสสโส, โสตสํผัสสโส, ขานสํผัสสโส, ชิวหาสํผัสสโส, กายสํ-
 ผัสสโสติ รูปเป วิภูเต น ผลันตี ผลัสสา. เตนาห ภควา

“นามันฺจ รูปันฺจ ปฏิจฺจํ ผลัสโส,

อิจฺฉานิทานานิ ปรีคฺคหานิ,

อิจฺฉายสันตฺตยา น มมตตมตฺถิ,

รูปเป วิภูเต น ผลันตี ผลัสสาติ.

กถัสเมตัสส วิโภติ รูปํ,

สุขํ ทุกฺขํ วาปี กถํ วิโภติ,

เขตฺถมํ เม ปพฺรุหิ ยถา วิโภติ,

ตํ ชานิยาม อิติ เม มโน อหุ.

กถัสเมตัสส

วิโภติ

รูปันตี:

กถัสเมตัสสชาติ

กถัสเมตัสส

กถปฏินันตัสส

กถอิริยันตัสส

กถปวัตเตนตัสส

กถปาเลนตัสส

กถยเปนตัสส

กถยาเปนตัสส

รูปํ

วิโภติ

วิภวียยติ

อตักกมียยติ

สมตักกมียยติ

วิตวัตตียยตติ กถัสเมตัสส วิโภติ รูปํ.

สุขํ ทุกฺขํ

วาปี

กถํ

วิโภตติ:

สุขันจํ

ทุกฺขันจํ

กถํ

วิโภติ

วิภาวียัตติ อติกกมียัตติ สมตีกกมียัตติ วิตัตติยัตติ. สุขุ ทุกข วาบี
กถา วิโกติ.

เอตัม เม ปัพพริหิ ยถา วิโกตติ: เอตังนติ: ยํ ปัจฉามิ ยํ
ยาจามิ ยํ อัสสเวสสามิ ยํ ปสาเทมัตติ เอตัม เม ปัพพริหิตี: พัพพริ
หิ อจิกข เทเสหิ บัลลวาเปหิ บัฏฐาเปหิ วิวร วิภช อุตตานิโกไว
ปกาเสหิตี เอตัมเม ปัพพริหิ.

ยถา วิโกตติ: ยถา วิโกติ วิภาวียัตติ อติกกมียัตติ สมตีกกมียัตติ
วิตัตติยัตติ เอตัม เม ปัพพริหิ ยถา วิโกติ.

ตํ ชานียาม อิติ เม มโน อหุตติ: ตํ ชานเญียม ชานเญียม
วิชานเญียม ปฏีวิชานเญียม ปฏีวิชเญียมมาติ ตํ ชานียาม อิติ เม
มโน อหุตติ: อิติ เม จิตตํ อหุ, อติ เม ลกัปปํ อหุ, อิติ เม
วิธวณํ อหุตติ ตํ ชานียาม อิติ เม มโน อหุ. เตนาห โส นิรมมิโต

“กถาสเมตัสส วิโกติ รูป,
สุขุ ทุกข วาบี กถา วิโกติ,
เอตัมเม ปัพพริหิ ยถา วิโกติ,
ตํ ชานียาม อิติ เม มโน อหุตติ.
น ลัลลवलัลลวํ น วิลัลลवलัลลวํ,
โนปํ อลัลลวํ น วิภูตลัลลวํ,
เอวสเมตัสส วิโกติ รูป,
ลัลลวานิทานา หิ ปบับบํ ลัมभा.

น ลัลลवलัลลวํ น วิลัลลवलัลลวติ: ลัลลवलัลลวโน วุจันติ, เข
ปกติลัลลวาย จิตา; นปี โส ปกติลัลลวาย จิตโต. วิลัลลवलัลลวโน
วุจันติ, อุมมัตตกา, เข จ อุกกขิตตจิตตา; นปี โส อุมมัตตโก, โนปํ
ขิตตจิตโตติ น ลัลลवलัลลวํ น วิลัลลवलัลลวํ. โนปํ อลัลลวํ น

วิภูตลัณณะติ: อลันณโน วุจันตี นิโรธมามันนา, เย จ อลันณลัตตา;
 นบี โส นิโรธมามันโน, นบี อลันณลัตโต. วิภูตลัณณโน
 วุจันตี, เย จตุณัน อรูปสแมตตึณ ลากิโน; นบี โส จตุณัน
 อรูปสแมตตึณ ลากิโน นบี อลันณ น วิภูตลัณณ.

เอวสเมตัสส วิโกติ รูปันติ: อธิ ภิกขุ สุขัสส จ ปทานา.
 ขเปฯ จตุตถิ ฉานา อุลลัมบัสส วิหริติ. โส เอว สมหาเท จิตเต
 ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต อนังคเน วิคตูปักกิสเส มุทฺทเต กัมมณเเย
 จิตเต อาเนชชูปัตเต, อากาสานันจายตนสมแมตติปฏิลาภัตถาย จิตต
 อภินินนาเมติ อรูปมคคตมจจิตติ. เอว สเมตัสสาติ: เอวสเมตัสส
 เอวปฏิปนันตัสส เอวอวิณตัสส เอววิตเตนตัสส เอวปาเลนตัสส
 เอวเยปนตัสส เอวยาปนตัสส รูปิ วิโกติ วิภาวียติ อติกกมียติ.
 สมตีกกมียติ วิตัตติยัตติ. เอวสเมตัสส วิโกติ รูปิ.

ลัณณานิทานา हि ปบัจจลสาติ: ปบัจจาเยว ปบัจจลสา
 ตันหาปบัจจลสา ทิฏ्ฐิปปบัจจลสา มานปบัจจลสา ลัณณานิทานา
 ลัณณาสมุตथा लललललललल लललललललल लललललललल हि
 ปบัจจลสา. เตนาห ภควา

“น ลันณลันณิ น วิลันณลันณิ,
 โนบี อลันณ น วิภูตลันณ,
 เอวสเมตัสส วิโกติ รูปิ,
 ลันณานิทานา हि ปบัจจลสาติ.
 ยันตี อปจันมิหิ อกิตตเย โน,
 อลันณันตี ปจันนาม ตทิมพรุหิ,
 เขตตาวตคคิ โน วทนตี เทเก,
 ยักขัสส สุกฺธ อธิ ปันนิตา เส,

อุทาหุ อัมภณัมปิ วทนต์ติ เอโต.

ยัตถิ อปฺปจิมฺหิ อภิตตยฺ โนติ : ยัตถิ อปฺปจิมฺหิ อยาจิมฺหิ
 อัมเบเลมฺหิ ปสาทยิมฺหิ. อภิตตยฺ โนติ : กิตฺติตํ ปกิตฺติตํ อาจิกฺขตํ
 เทสิตํ บัณฺณบัตตํ บัฏฺฐบัตตํ วิวญฺ วิภตฺตํ อุตฺตตานีกตํ ปกาสิตํ นติ.
 ยัตถิ อปฺปจิมฺหิ อภิตตยฺ โน. อัมภณฺตํ ปุจฺฉาม ตทฺช พฺรหฺมํ
 อัมภณฺตํ ปุจฺฉาม อัมภณฺตํ ยาจาม อัมภณฺตํ อัมเบเลม
 อัมภณฺตํ ปสาเทม อุตฺตรํ ตํ ปุจฺฉาม. ตทฺช พฺรหฺมํ : อิงฆ
 พฺรหฺมํ อาจิกฺข เทเสหิ บัณฺณเบหิ บัฏฺฐเบหิ วิวร วิภช
 อุตฺตตานีกโรหิ ปกาเสหิ อัมภณฺตํ ปุจฺฉาม ตทฺช พฺรหฺม.

เอตฺตาวตฺตํคํ โน วทนต์ติ เทเก ยักขสฺส สฺสทฺธํ อธิ บัณฺฑิตา
 เสติ : เอเก สมนพฺรหฺมณา เอตฺตาวตา อรูปสสมาบัตฺติยา อคฺคํ เสฏฺฐํ
 วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปาวํ วทนต์ติ กถเณตฺติ ภณฺณํ นติ ที่ปยํ นติ
 โวหรํ นติ. ยักขสฺสชาติ สัตตสฺส นรสฺส มานวสฺส โปสฺสสฺส ปุคฺคสฺส
 ชิวสฺส ชาตฺสสฺส ชนฺตฺสสฺส อินฺทคฺคสฺส มนุสฺสสฺส. สฺสทฺธํ นติ : สฺสทฺธํ
 วิสฺสทฺธํ ปริสฺสทฺธํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ. อธิ บัณฺฑิตา เสติ :
 อธิ บัณฺฑิตวาทา ธรวาทา ฌานวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา
 การณวาทา จานวาทา สกาย ลกฺขณียาติ เอตฺตาวตฺตํคํ โน วทนต์ติ
 เทเก ยักขสฺส สฺสทฺธํ อธิ บัณฺฑิตา เส.

อุทาหุ อัมภณัมปิ วทนต์ติ เอโตติ : อุทาหุ เอเก สมนพฺรหฺมณา
 เอตา อรูปสสมาบัตฺติโย อติกกมิตฺวา สมิตกกมิตฺวา วิตวตฺตติวา
 เอโต อรูปโต อัมภณํ อุตฺตรํ ยักขสฺส สฺสทฺธํ วิสฺสทฺธํ ปริสฺสทฺธํ
 มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนต์ติ กถเณตฺติ ภณฺณํ นติ ที่ปยํ นติ โวหรํ นติ
 อุทาหุ อัมภณัมปิ วทนต์ติ เอโต. เตนาหุ โส นิम्मิตโต

“ยัตถิ อปฺปจิมฺหิ อภิตตยฺ โน,

อัมบันด์ ปุจฉาม ตทิม พรุหิ,
 เขตดาวตคัค โน วทนต์ิ เทเก,
 ยักขลลล ลุทธี อธิ บันฑิตา เส.
 อุทาหุ อัมบันปิ วทนต์ิ เขตโตติ.
 เขตดาวตคัคปิ วทนต์ิ เทเก,
 ยักขลลล ลุทธี อธิ บันฑิตา เส,
 เตล ปุเนเก สมยิ วทนต์ิ,
 อนุปาทิเสเส กุลลา วทานา.

เขตดาวตคัคปิ วทนต์ิ เทเก ยักขลลล ลุทธี อธิ บันฑิตา
 เสติ: สันเตเก สมนพราหฺมณา ลลลลวาทา เขตดาวตา อรูปสมา-
 บัตติยา อคคฺ เญจํ วิญญํ ปาโมกขํ อุตตมํ ปาวํ วทนต์ิ
 กณนต์ิ ภณนต์ิ ที่ปนนต์ิ โวรนต์ิ. ยักขลลลลล ลลลลลล นรลลล
 มานวลลล ไปลลลล ปุคคลลลล ชีวลลล ชาตลลล ชันตลลล อินทลลล
 มนุขลลล. ลุทธีนนต์ิ ลุทธี วิทธี ปริทธี มุตติ วิมุตติ
 ปริมุตติ. อธิ บันฑิตา เสติ: อธิ บันฑิตวาทา ธีรวาทา
 ฌานวาทา เหตุวาทา ลักขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย
 ลทธียาติ เขตดาวตคัคปิ วทนต์ิ เทเก ยักขลลล ลุทธี อธิ บันฑิตา เส.

เตล ปุเนเก สมยิ วทนต์ิ อนุปาทิเสเส กุลลา วทานาติ:
 เตลเยว สมนพราหฺมณานํ เอเก สมนพราหฺมณา อหฺมเนวาทา
 ภวตฺทชิตา วิภวํ อภินันทนต์ิ. เต ลลลลลลลลลลลลลลลลลล
 นิโรธํ ปฏิบัลลลลลลลลลลลลลลลลลล “ยโต กิร โภ อยํ อตฺตา กายลลล
 เกทา อหฺมณชิติ วิณลลลลล น โหติ ปรมมรณา. เขตดาวตา
 อนุปาทิเสโสติ. กุลลาวทานาติ: กุลลาวาทา บันฑิตวาทา ธีรวาทา
 ฌานวาทา เหตุวาทา ลักขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย

ลัทธิยาดี เตลั บัเนเก สมย์ วทัญติ อนุปาทิสเสเต กุสลาทานา.

เตนาค ภควา

“เอตตาวตักคัมภี วัตถันติ เหนเก,
 ยักขัสส สุกุทธิ อธิ บันฑิตา เต,
 เตสํ ปุเนเน สมนํ วัตถันติ,
 ออนุปาทิสเส กุสลาทานาติ.
 เอเต จ วัตถวา อุนินัสสีตาติ,
 วัตถวา มุนิ นิธัสเย โส วิมัสสี,
 วัตถวา วิมุตโต น วิวาทเมติ,
 ภาวาภาย น สเมติ อโรติ.”

เขเต จ ฅัตถา อุนนัสสิตาติ : เขเตติ ทญฺเฐจจิตฺตเก. อุนนัสสิตาติ :
 สัสสตทญฺเฐจจิณัสสิตาติ ฅัตถา อุนฺเนททญฺเฐจจิณัสสิตาติ ฅัตถา สัสสตฺจ-
 เหมททญฺเฐจจิณัสสิตาติ. ฅัตถาติ : ฅัตถา ฆานัตถา ตลยัตถา ตวຍัตถา
 วิภาวຍัตถา วิภูตํ กัตถาติ เขเต จ ฅัตถา อุนนัสสิตาติ

[illegible]

บัฏฐา วิมุตโต น วิวาทเมตติ บัฏฐา ชานันตฺวา ตลยัตถา
 ตริยัตถา วิภาวียัตถา วิภูต กัตถา มุตโต วิมุตโต ปริมุตโต
 สวิมุตโต อัจฉินตอนุปาทาวิโมกฺขน " สัพเพ ลัฆารร อนิจฺจาติ
 บัฏฐา ชานันตฺวา ตลยัตถา ตริยัตถา วิภาวียัตถา วิภูต กัตถา

มุตโต วิมุตโต ปริมุตโต สวิมุตโต อัจฉินตอปปาทาโมกฺเขน.
 “สัพเพ สัฆา ทกฺขาติ. “สัพเพ ธัมมา อนัตตาติ. ๗ เปฯ
 “ยังกัณฺธิ สมุทฺธธัมมํ สัพพันตํ นิโรธธัมมํนํตี ฌัตวา ฌานัตวา
 ตลยิตฺวา ตริยิตฺวา วิภาวียิตฺวา วิภูตํ กัตฺวา มุตโต วิมุตโต
 ปริมุตโต สวิมุตโต อัจฉินตอปปาทาโมกฺเขนาตี ฌัตวา วิมุตโต.
 น วิวาทเมตฺติ: น กลหํ กโรติ, น ภิกฺขุณฺโณ กโรติ, น วิคฺคหํ
 กโรติ, น วิวาทํ กโรติ, น เมธคํ กโรติ.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต โข อตฺตวิเลคฺชนํ ภิกฺขุ น
 เกณจิ สํวทติ น เกณจิ วิวทติ. ยันฺนํ โลเก วุตฺตํ เตนํ จ
 ไวยวติ อปรามสํนํตี ฌัตวา วิมุตโต น วิวาทเมติ.

ภวภวาย น สเมติ อโรติ: ภวภวายาติ: ภวภวาย กัมมภวาย
 ปุณฺณภวาย กามภวาย กัมมภวาย กามภวาย ปุณฺณภวาย รูปภวาย
 กัมมภวาย รูปภวาย ปุณฺณภวาย อรูปภวาย กัมมภวาย อรูปภวาย
 ปุณฺณภวาย ปุณฺณปุณฺณ ภวาย ปุณฺณปุณฺณ คติยา ปุณฺณปุณฺณ อูปปัตติยา
 ปุณฺณปุณฺณ ปฏิสฺสัณฺธิยา ปุณฺณปุณฺณ อตฺตภาวภินิพฺพตติยา น สเมติ น
 สมากัจฉติ น คณฺหาติ น ปรามสตี นากินวิเลคตี. อโรติ: อโร
 ปันฺนํทิตโต มัลลวรา พุทฺธิมา ฌาณํ วิภาวํ เมธาวีติ ภวภวาย น
 สเมติ อโรติ เตนาห ภควา

“เอเต ๗ ฌัตวา อุนิสฺสิตาติ.
 ฌัตวา มุนี นิสฺสเย โส วิมุตฺติ,
 ฌัตวา วิมุตโต น วิวาทเมติ,
 ภวภวาย น สเมติ อโรติ.

เอกาทศโม กลหวิวาทสูตรต้นที่เทศโส นิฏฺฐิจิตโต.

บุพพินธุสัจจนิทเทโส.

สกํ สกํ ทิฏฐิปริพพสาณา,
 วิคคีย्हิ นานา กุสลา วทันติ,
 โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธัมมํ,
 อิทํ ปฏิกโกสมเกวลี โส.

สกํ สกํ ทิฏฐิปริพพสาณาติ: สันเตเก สมนพฺรหฺมณมา ทิฏฐิจิตติกา.
 เต ทฺวาสฺสํจิยา ทิฏฐิจิตตานํ อํบฺบตฺรํบฺบตฺรํ ทิฏฐิจิตตํ คเหตฺวา
 อุกคเหตฺวา คณฺเหตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย
 ทิฏฐิจิยา วสันติ สํวสันติ อวสันติ ปฺริวสันติ. ยถา อากาโรกา
 วา ชฺเรสุ วสันติ, สํวตฺตติกา วา อํวตฺตตฺตํ วสันติ, สกิลเลสา วา
 กิลเลเสสุ วสันติ; เอวเมวํ สันเตเก สมนพฺรหฺมณมา ทิฏฐิจิตติกา.
 เต ทฺวาสฺสํจิยา ทิฏฐิจิตตานํ อํบฺบตฺรํบฺบตฺรํ ทิฏฐิจิตตํ คเหตฺวา
 อุกคเหตฺวา คณฺเหตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย
 ทิฏฐิจิยา วสันติ สํวสันติ อวสันติ ปฺริวสันตํ สกํ สกํ ทิฏฐิปริพพสาณา.

วิคคีย्हิ นานา กุสลา วทันตํ: วิคคีย्हาติ: คเหตฺวา อุกคเหตฺวา
 คณฺเหตฺวา ปฺรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา. นานา วทันตํ: นานา วทันติ วิวธํ
 วทันติ อํบฺบโณณํ วทันติ ปฺลํ วทันติ น เอกํ วทันติ กณฺเณติ ภณฺณติ
 ทํปยฺณติ ไวหรณฺติ. กุสลาติ: กุสลาทา ปณฺชิตวาทา อีรวาทา
 ฌานวาทา เหตุวาทา ลักขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย
 ลทฺธิยาติ วิคคีย्हิ นานา กุสลา วทันติ.

โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธัมมํ: โย อิมํ ธัมมํ ทิฏฐิ
 ปฏฺฐิทํ มคฺคํ ชานาติ, โส ธัมมํ อํบฺบาลิ อปฺปัสสิ ปฏฺฐิวิจฺฉติ
 โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธัมมํ,

อิทํ ปฏิกโกสมเกวลี โสติ โย อิม รัมมิ ทัญจํ ปฏิปท
มคคํ ปฏิกโกสตี, อเกวลี โส อสมตโต อปริปนโน ทิน
นิติน โอมโก ลามโก ชตุกโก ปรีตโตติ อิทํ ปฏิกโกสมเกวลี
โส. เตนหา โส นิรมิตโต

“สกํ สกํ ทัญจํปริพพสาณา,
วิคคยฺห นานา กุลลา วทนต์ิ,
โย เอว ชานาติ ส เวทิ รัมมิ,
อิทํ ปฏิกโกสมเกวลี โสติ.
เอวํปิ วิคคยฺห วิวาทยนต์ิ,
พาโล ปโร อกุลโลติ จาหุ,
ลจฺโจ นุ วาโท กตโม อิมลํ
ลพฺเพว ทิเม กุลลา วทานา.

เอวํปิ วิคคยฺห วิวาทยนต์ิ: เอว คเหตฺวา อุกคเหตฺวา
คณฺหิตฺวา ปรามลิตฺวา อภินวสิตฺวา วิวาทยนต์ิ กลทํ กโรนต์ิ, ภณฺทณ
กโรนต์ิ, วิคคทํ กโรนต์ิ, วิวาทํ กโรนต์ิ, เมธคํ กโรนต์ิ “น ตว
อิม รัมมิวินยํ อาชานาสิ. ะเปฯ นิพเพเธหิ วา สเจ ปโหสิติ;
เอวํปิ วิคคยฺห วิวาทยนต์ิ.

พาโล ปโร อกุลโลติ จาหุติ: ปโร พาโล ทิน นิติน
โอมโก ลามโก ชตุกโก ปรีตโต อกุลโล อวิชชาตโต อภาณ
อวิภาวํ ทุปฺบญฺโวลโติ เอวมาหํสุ เอว กณฺเณติ เอว ภณฺณติ เอว
ทียนต์ิ เอว โวหรนต์ิติ พาโล ปโร อกุลโลติ จาหุ.

ลจฺโจ นุ วาโท กตโม อิมลนต์ิ: อิมลํ สมณพราหฺมณานํ
วาโท กตโม ลจฺโจ ตจฺโจ ตโก ภูโต ยาทาโว อวิปริตโตติ
ลจฺโจ นุ วาโท กตโม อิมล.

สัพเพว หิเม กุลลา วทานาติ: สัพเพวิเม สมณพราหฺมณา
 กุลลวาทา บัณฺฑิตวาทา ชีรวาทา ฌานวาทา เหตุวาทา ลักขณวาทา
 การณวาทา จานวาทา สกาย ลัทธียาติ สัพเพว หิเม กุลลาวทานา.
 เตนาค โส นิรมิตโต

“เอวัมปิ วิคคียฺห วิวาทิยฺนติ,
 พาลโ ปโร อกุลโลติ จาหุ,
 ลัจฺโจ น วาโท กตโม อิมลฺ,
 สัพเพว หิเม กุลลาวทานาติ.
 ปรัลลฺ เว อัมมมณานุชานํ,
 พาลโ มโก โหติ นิหีนบฺบฺโย,
 สัพเพว พาลา สุนิหีนบฺบฺวา
 สัพเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสถานา.

ปรัลลฺ เว อัมมมณานุชานนฺติ: ปรัลลฺ อัมมิ ทิฏฺฐิ ปฏิปทํ
 มัคคํ อนานุชานนฺโต อนานุบฺลลนฺโต อนานุบฺบฺยณฺโต อนานุโมทนฺโตติ
 ปรัลลฺ เว อัมมมณานุชานํ.

พาลโ มโก โหติ นิหีนบฺบฺโยติ: ปโร พาลโ โหติ ที่โน นิที่โน โอมโก
 ลามโก ชตฺกโก ปริตโต. หีนบฺบฺโย นิหีนบฺบฺโย โอมกบฺบฺโย
 ลามกบฺบฺโย ชตฺกกบฺบฺโย ปริตตบฺบฺโยติ พาลโ มโก โหติ นิหีนบฺบฺโย.

สัพเพว พาลา สุนิหีนบฺบฺวาติ: สัพเพวิเม สมณพราหฺมณา พาลา
 หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ชตฺกกา ปริตตา. สัพเพว หีนบฺบฺวา
 นิหีนบฺบฺวา โอมกบฺบฺวา ลามกบฺบฺวา ชตฺกกบฺบฺวา ปริตตบฺบฺวาติ
 สัพเพว พาลา สุนิหีนบฺบฺวา.

สัพเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสถานติ: สัพเพวิเม สมณพราหฺมณา ทิฏฺฐิ-
 คติกา. เต ทฺวาลฺลํ จิยา ทิฏฺฐิจิตตานํ อวิจฺจตวิจฺจตํ ทิฏฺฐิจิตตํ คเหตุว

อุคคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสฺสิตฺวา อภินวสฺสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิจฺยา
 วสฺสํติ ลวฺสํติ อวสฺสํติ ปวิวสฺสํติ. ยถา อาคาริกา วา ชเวสุ
 วสฺสํติ, ลาปตฺติกา วา อาปตฺติสฺส วสฺสํติ, สกิลเลสา วา กิลเลสฺส
 วสฺสํติ. เอวเมว สัพเพวเม สมนพฺรหฺมณา ทิฏฺฐิจฺจิตฺตา. เต
 ทฺวาทฺฐิจฺยา ทิฏฺฐิจฺจิตฺตานํ อํบฺบตฺตํบฺบตฺตํ ทิฏฺฐิจฺจิตํ คเหตฺวา
 อุคคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสฺสิตฺวา อภินวสฺสิตฺวา สกาย สกาย
 ทิฏฺฐิจฺยา วสฺสํติ ลวฺสํติ อวสฺสํติ ปวิวสฺสํติ สัพเพวเม ทิฏฺฐิจฺปรี-
 พฺลานา. เตนานํ ภควา

“ปรีตฺส เว ธมฺมมฺหานุชาเน,
 พาลอ มโก โหติ นิหเนบฺบํโอบ,
 สัพเพว พาลา สุนิหเนบฺบํวา,
 สัพเพวเม ทิฏฺฐิจฺปรีพฺพลานาติ.
 สันทิจฺยา เจ ปน วิวาทา,
 สุตฺตํบฺบํวา กุสลา มติมา,
 น เตสํ โภจิ ปรีหเนบฺบํโอบ,
 ทิฏฺฐิจฺ หิ เนลฺลํ ตถา สมัตตา.

สันทิจฺยา เจ ปน วิวาทาติ: สกาย ทิฏฺฐิจฺยา สกาย ชนฺติยา
 สกาย รุจิยา สกาย สทฺธิยา วิวาทา ปรีโยทาทา อลฺลิกิลฺลิจฺจาติ.
 สันทิจฺยา เจ ปน วิวาทา.

สุตฺตํบฺบํวา กุสลา มติมาติ: สุตฺตํบฺบํวา วิสุตฺตํบฺบํวา
 ปรีสุตฺตํบฺบํวา วิวาทบฺบํวา ปรีโยทาทบฺบํวา. อถา สุตฺตํบฺบํวา
 วิสุตฺตํบฺบํวา ปรีสุตฺตํบฺบํวา วิวาทบฺบํวา ปรีโยทาทบฺบํวาติ สุตฺ-
 ตํบฺบํวา. กุสลาติ: บัณฺฑิตา บัณฺฑิตํโต พุทฺธิมณฺโฑ ภาวนิโน
 วิภาวิโน เมธาวิโนติ สุตฺตํบฺบํวา กุสลา. มติมาติ: มติมา บัณฺฑิตา

มัลลวันโต พุทฺธิมัลลโต ฉาณินิ วิภาวินิ เมธาวินิ สัสสธมฺมฉา
กุสลา มตีมา.

น เตสํ โกจิ ปริหีนมัลลโณติ: เตสํ สมณพราหฺมณานํ น
โกจิ หีนมัลลโณ นิหีนมัลลโณ โสมกมัลลโณ ลามกมัลลโณ
ชตฺถกมัลลโณ ปริตตมัลลโณ. อถา สัพเพว อคฺคปมัลลฉา เสฏฺฐิมัลลฉา
วิเสฏฺฐิมัลลฉา ปาโมกฺขมัลลฉา อุตฺตมมัลลฉา ปวรมัลลฉาติ น
เตสํ โกจิ ปริหีนมัลลโณ. ทิฏฺฐิจี หิ เตสํปิ ตถา สมัตตาทิ เตสํ
สมณพราหฺมณานํ ทิฏฺฐิจิ ตถา สมัตตาทิ สมากินฺนาคคิตา ปวามฺมฺภุจํ
อภินวิฏฺฐจํ อชฺฌเนลิตา อมมุตตาทิ ทิฏฺฐิจี หิ เตสํปิ ตถา สมัตตาทิ.
เตนาห ภควา

“สันฺทิฏฺฐิจิยา เจ ปน วัวทาตา,
สัสสธมฺมฉา กุสลา มตีมา,
น เตสํ โกจิ ปริหีนมัลลโณ,
ทิฏฺฐิจี หิ เตสํปิ ตถา สมัตตาทิ.
น วาหเมตํ ตถิวันฺติ พฺรุมิ,
ยมาหุ พาลา มิถุ อัมมมัลลฉนํ,
สกํ สกํ ทิฏฺฐิจิมกฺขํ สจฺจํ,
ตัสฺมา หิ พาโลติ ปรี ทฬันฺติ.

น วาหเมตํ ตถิวันฺติ พฺรุมิตฺติ: นาคิ ปญฺญิกฺโขโป. เขตฺถนฺติ:
ทิวาสฺสจฺจิตฺถิจิตฺถนฺติ นาคํ เขตฺถ ตถิ ตจฺจนํ ภูตํ ยาทาวํ อวิปริตฺถนฺติ
พฺรุมิ อากิขามิ เทเสมิ บัลลฉาเปมิ บัฏฺฐจเปมิ วิวามิ วิภขามิ
อุตฺตตานิกโรมิ ปกาเสมิติ น วาหเมตํ ตถิวันฺติ พฺรุมิ.

ยมาหุ พาลา มิถุ อัมมมัลลฉนฺติ: มิถุติ เทว ชนา เทว กลหการกา
เทว ภณฺทนาการกา เทว ภัสสการกา เทว วิวาทการกา เทว

อภินิหารการกา เทว วาทีโน เทว สัสลาลาภา. เต อัมมมัลลว “พาโล
ทีโน นีทีโน โอมโก ลามโก ชตุกโก ปรีตโตติ เอวมาหุ เอว กณณตี เอว
ภณณตี เอว ที่ปยณตี เอว ไวหรณตีติ ยมาหุ พาลา มิถุ อัมมมัลลว.

สก สก ทิฏฐิมกัฏฐ สัจจันตี: สัสสโต โลโก, อิทเมว สัจจ;
โมขมัลลวณตี สก สก ทิฏฐิมกัฏฐ สัจจ. อัสสสโต โลโก, อิทเมว
สัจจ; โมขมัลลวณตี. ๖ เปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรัมมรณา, อิทเมว สัจจ; โมขมัลลวณตี สก สก ทิฏฐิมกัฏฐ สัจจ.

ตัสมา หิ พาโลติ ปรี ทนัตตี: ตัสมาติ ตัสมา ตังการณา
ตเหตุ ตบัจจยา ตนิทานา ปรี “พาโล ทีโน นีทีโน โอมโก
ลามโก ชตุกโก ปรีตโตติ ทนัตตี บัสสันตี ทักขณตี โอโลเกณตี
นิชฌายันตี อุปปรักขณตีติ ตัสมา หิ พาโลติ ปรี ทนัตตี.
เตนาท ภควา

“น วาเทตต ตถาวันตี ปรุมิ,
ยมาหุ พาลา มิถุ อัมมมัลลว,
สก สก ทิฏฐิมกัฏฐ สัจจ,
ตัสมา หิ พาโลติ ปรี ทนัตตี.

ยมาหุ สัจจ ตถาวันตี เอเก,
ตมาหุ อัมมเบย ตัจฉ มลลาคี,
เอวัมม วิคคยท วิวาทียันตี,
กัสมา น เอก สมนา วทณตี,

ยมาหุ สัจจ ตถาวันตี เอเกติ: ย อัมม ทิฏฐี ปฏูปท มัคค
เอเก สมนพราหิมนา “อิท สัจจ ตัจฉ ภูต ยาลา อวปรีตตันตี
เอวมาหุ เอว กณณตี เอว ภณณตี เอว ที่ปยณตี เอว ไวหรณตีติ ย
มาหุ สัจจ ตถาวันตี เอเก.

ตมาหุ อัมเบบี ตัจฉิ มุสาติ: ตเมว อัมม. ทิฏฐิจิ ปฏิปท
มัตถิ เอเก สมนพราหฺมณา “เอตํ ตัจฉิ, เอตํ มุสา, เอตํ
อภุตํ, เอตํ อลิกํ, เอตํ อยาถาวันติ เอวมาหฺสฺส เอว กเถนติ
เอว ภณฺณติ เอว ที่ปยฺณติ เอว โวหรณฺณติ ตมาหุ อัมเบบี ตัจฉิ มุสาติ.

เอวัมปิ วิคคฺยฺห วิวาทิยฺณตติ: เอว คเหตฺวา ชุคคเหตฺวา
คณฺหิตฺวา ปรามลิตฺวา อภินิวิสิตฺวา วิวาทิยฺณติ, กลหํ กโรนฺติ,
ภณฺหนํ กโรนฺติ, วิคคฺหํ กโรนฺติ, วิวาทํ กโรนฺติ, เมธคํ กโรนฺติ
“น ตว อัมม อัมมวินยํ อาชานาสิ. ๒ เปฯ นิพเพเธว วา สเจ
ปโหสิตติ เอวัมปิ วิคคฺยฺห วิวาทิยฺณติ.

กัสสิมา น เอกํ สมนา วทณฺตติ: กัสสิมาติ กัสสิมา กิการณา
ภิเหตุ กิบัจฺจยา กิสมุทฺทยา กิชาติกา กิปลาวา น เอกํ วทณฺติ นานา
วทณฺติ วิวัธ วทณฺติ อัมเบเบว วทณฺติ ปุณฺณ วทณฺติ กเถนติ
ภณฺณติ ที่ปยฺณติ โวหรณฺณติ กัสสิมา น เอกํ สมนา วทณฺติ.
เตนาท โส นิรมิตโต

“ยมาหุ สัจจํ ตถิวันติ เอเก,
ตมาหุ อัมเบบี ตัจฉิ มุสาติ,
เอวัมปิ วิคคฺยฺห วิวาทิยฺณติ,
กัสสิมา น เอกํ สมนา วทณฺตติ.
เอกํ ทิ สัจจํ น ทุตฺตยมัตถิ,
ยัสสิมี ปชา โน วิวเท ปชานํ,
นानา เต สัจจานิ สยํ กุณฺณติ,
ตัสสิมา น เอกํ สมนา วทณฺติ.”

เอกํ ทิ สัจจํ น ทุตฺตยมัตถิ: เอกํ สัจจํ วจฺจติ ทุกฺขนิโรโธ
นิพพานํ; โยโส สัพพสํขารสมโธ สัพพูปปฏินิสสัคโค ตถฺยหิเกชโย

ตัมภักขโย วิราโค นิโรโธ นิพพานัง. อถา เอกัง สัจจัง วุจฺจติ มัคคัสสัจจัง
นิยฺยานสัจจัง ทุกฺขนโรธคามินิ ปฏฺฐา; อวิโย อฏฺฐังคิโก มัคโค.
เสยฺยลัทธิ สัมมาทิฏฺฐิ สัมมาสังกัปปํ, สัมมาวาจา สัมมากัมมํ มนฺโตสฺมา-
ชาสีโว, สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เอกํ หิ สัจจัง น ทฺติยมัตถิ.

ยัสฺมิ ปชา โน วิวเท ปชานันฺติ: ยัสฺมินฺติ ยมฺหิ สัจฺเจ. ปชาติ
สัตฺตารวณํ. ปชา ยํ สัจจัง ปชานันฺตา อาชานันฺตา วิชานันฺตา ปฏฺฐวิชานันฺตา
ปฏฺฐวิชนันฺตา น กลฺหิ กเรยฺย, น ภณฺฑนํ กเรยฺย, น วิคฺคหิ
กเรยฺย, น วิวาทํ กเรยฺย, น เมธํ กเรยฺย, กลฺหิ ภณฺฑนํ
วิคฺคหิ วิวาทํ เมธํ ปชเหยฺย วิโนทยฺย พฺยັນตีกเรยฺย อนภาว
คเมยฺยāti ยัสฺมิ ปชา โน วิวเท ปชานํ.

นานา เต สัจฺจานิ สยํ ถุณฺณตฺติ: นานา เต สัจฺจานิ สยํ ถุณฺณตฺติ
วทฺถนฺติ กถเณตฺติ ภณฺณตฺติ ที่ปยฺณตฺติ ไวหรฺณตฺติ “สัลฺลสโต โลโก,
อิทเมว สัจฺจํ; โมฆมัลลวณฺณตฺติ สยํ ถุณฺณตฺติ วทฺถนฺติ กถเณตฺติ ภณฺณตฺติ
ที่ปยฺณตฺติ ไวหรฺณตฺติ. “อัสสัลฺลสโต โลโก. ๗ เปฯ เเนว ไหติ น น
ไหติ ตถาสโต ปรัสมรณา, อิทเมว สัจฺจํ; โมฆมัลลวณฺณตฺติ สยํ
ถุณฺณตฺติ วทฺถนฺติ กถเณตฺติ ภณฺณตฺติ ที่ปยฺณตฺติ ไวหรฺณตฺติ นานา เต
สัจฺจานิ สยํ ถุณฺณตฺติ.

ตัสฺมา น เอกํ สมณา วทฺถตฺติ: ตัสฺมาติ ตัสฺมา ตํการณา
ตํเหตุ ตํปจฺจยา ตํนิทานา น เอกํ วทฺถนฺติ นานา วทฺถนฺติ วิวัธ วทฺถนฺติ
อิลฺลวณฺณตฺติ วทฺถนฺติ ปุถุ วทฺถนฺติ กถเณตฺติ ภณฺณตฺติ ที่ปยฺณตฺติ
ไวหรฺณตฺติ ตัสฺมา น เอกํ สมณา วทฺถนฺติ. เตนาค ภควา

“เอกํ หิ สัจจัง น ทฺติยมัตถิ,

ยัสฺมิ ปชา โน วิวเท ปชานํ,

สูตรต้นดัมภูเก ชุททกนิคาโย.

นानา เต สัจจานิ สยํ อนุณัตติ,
 ตัสมา น เอกํ สมณนา วทนต์ติ.
 กัสมา นุ สัจจานิ วทนต์ติ นานา,
 ปวาติยาเส กุสลาवทานา,
 สัจจานิ สุตตานิ พหุณี นานา
 อุทาหุ เต ตักกมณฺสฺสรัณฺติ.

กัสมา นุ สัจจานิ วทนต์ติ นานาติ: กัสมาติ กัสมา กัสการนา
 กิเหตุ กิปปัจจา กนิทานา สัจจานิ นานา วทนต์ติ วิวิธานิ วทนต์ติ
 อัมโบลณานิ วทนต์ติ ปุณฺณิ วทนต์ติ กณฺเณติ ภาณฺณติ ที่ปยฺณติ
 โวหรณฺติ ตติ กัสมา นุ สัจจานิ วทนต์ติ นานา.

ปวาติยาเส กุสลาवทานาติ: ปวาติยาเสติ วิปฺปวทนต์ติปิ
 ปวาติยาเส. อถา สกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปวทนต์ติ กณฺเณติ ภาณฺณติ
 ที่ปยฺณติ โวหรณฺติ “สัสสโต โลโก, อิทเมว สัจจํ; โมขมัลลณฺณติ
 ปวทนต์ติ กณฺเณติ ภาณฺณติ ที่ปยฺณติ โวหรณฺติ “อัสสสโต โลโก.
 ขเปว เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรนา, อิทเมว
 สัจจํ; โมขมัลลณฺณติ ปวทนต์ติ กณฺเณติ ภาณฺณติ ที่ปยฺณติ โวหรณฺติ

กุสลา วทานาติ: กุสลาพา ฆณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ภาณวาทา
 เหตุวาทา ลักขณวาทา การณวาทา จานวาทา สกาย ลัทธิยาติ
 ปวาติยาเส กุสลาवทานา.

สัจจานิ สุตตานิ พหุณี นานาติ: สัจจานิ สุตตานิ พหุณี นานานิ
 วิวิธานิ อัมโบลณานิ ปุณฺณิ

อุทาหุ เต ตักกมณฺสฺสรัณฺตติ: อุทาหุ ตักกเณ วิตักกเณ สังกมฺปิเน
 ยายณฺติ นียยณฺติ วุยฺหณฺติ สหริยณฺตติ เอวํปิ อุทาหุ เต ตักกมณฺสฺสรัณฺติ.
 อถา ตักกปฺริยาหฺวํ วิมฺลลณฺจวิตํ สยํ ปาฏิภาณํ วทนต์ติ กณฺเณติ

ภณันติ ที่ปัยนติ โวรณันตติ เอวัมปิ อูทาหุ เต ตักกมนุสฺสณันตติ.
เดนาห โส นิรมิตโต

“กัสมั นุ สัจจานิ วถันติ นานา
ปวาทียาเส กุสลาทานา,
สัจจานิ สุตตานิ พหุณี นานา,
อูทาหุ เต ตักกมนุสฺสณันตติ.
นเหว สัจจานิ พหุณี นานา,
อัมมัตถิ สัมมัตถิ นิจฺจานิ โลเก,
ตักกณฺจ ทิฏฺฐิ จุตฺต ปกัปปิตฺวา
สัจจํ มุสาตี ทวณฺธมฺมาหุ.

นเหว สัจจานิ พหุณี นานาติ: นเหว สัจจานิ พหุณานิ นานานิ
วิวิธานิ อัมมัตถิ สัมมัตถิ ปุณฺณติ นเหว สัจจานิ พหุณี นานา.

อัมมัตถิ สัมมัตถิ นิจฺจานิ โลเกติ: อัมมัตถิ สัมมัตถิ นิจฺจคาหา
เอกัณฺเณว สัจจํ โลเก กถียติ ภณียติ ที่ปยติ โวรณียติ: ทุกฺข-
นิโรธ, นิพฺพานํ; โยโส สัพพสาขารสมโก, สัพพปุณฺณนิสฺสัคโค,
ตณฺหิขโย, วิราโค, นิโรธ, นิพฺพานํ. อถา เอกํ สัจจํ วุจฺจติ
มัตถิสัจจํ, นิยฺยานสัจจํ; ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐปทา, อริโย อัญฺจกโก
มัตถิโค; เสยฺยถึทํ? สัมมาทิฏฺฐิ. ๒ เปว สัมมาสมมัตถิ อัมมัตถิ
สัมมัตถิ นิจฺจานิ โลเก.

ตักกณฺจ ทิฏฺฐิ จุตฺต ปกัปปิตฺวา สัจจํ มุสาตี ทวณฺธมฺมาหุติ:
ตักกํ วิตักกํ สักกัปปํ ตักกณฺจติว วิตักกณฺจติว สักกัปปิตฺวา ทิฏฺฐิ จิตฺตานิ
ชเนนฺติ สัมมชเนนฺติ นิพฺพัตเตนฺติ อภินิพฺพัตเตนฺติ; ทิฏฺฐิ จิตฺตานิ
ชเนตฺวา สัมมชเนตฺวา นิพฺพัตเตตฺวา อภินิพฺพัตเตตฺวา “มัยฺหิ สัจจํ,
ตุยฺหิ มุสาตี เอวมาหุสุ เอว กถเณตี เอว ภณณฺตี เอว ที่ปยณฺตี

เฮว โวหรณัตติ ตักกัณัง ทิฏฐิจสุ ปกัปปยัตถวา สัจจ มุลาตี
ทวยธัมมมาหุ. เตนาห ภควา

“นเหว สัจจานิ พหุณี นานา,
อัมมัตถิ สัมมณาย นิจฺจานิ โลก,
ตักกัณัง ทิฏฐิจสุ ปกัปปยัตถวา
สัจจ มุลาตี ทวยธัมมมาหุติ.
ทิฏฐิเจ สุตเต สัลลวเต มุตเต วา
เอเต จ นิสฺสาย วิมานทลลิต,
วินิจฺฉนเย จิตฺวา ปหัสสฺมาโน,
พาโล ปโร อกุลโลติ จาห.

ทิฏฐิเจ สุตเต สัลลวเต มุตเต วา เอเต จ นิสฺสาย วิมานทลลิต:
ทิฏฐิจฺ วา ทิฏฐิจฺสุทฺธิ วา สุตฺต วา สุตฺตสุทฺธิ วา สัลล วา สัลลสุทฺธิ วา
วัตตติ วา วัตตตสุทฺธิ วา มุตฺต วา มุตฺตสุทฺธิ วา นิสฺสาย อุนิสฺสาย
คณฺหิตฺวา ปรามลิตฺวา อภินวีสิตฺวาติ ทิฏฐิเจ สุตเต สัลลวเต มุตเต วา.
เอเต จ นิสฺสาย วิมานทลลิต: น สัมมานตติปิ วิมานทลลิต.
อควา โทมนลลิต ชเนตติปิ วิมานทลลิต ทิฏฐิเจ สุตเต สัลลวเต
มุตเต วา เอเต จ นิสฺสาย วิมานทลลิต.

วินิจฺฉนเย จิตฺวา ปหัสสฺมาโนติ: วินิจฺฉนยา วุจฺฉนตี ทิวาสฺสัจฺจทิฏฐิ-
คตานิ; วินิจฺฉนตทิฏฐิจฺยา จิตฺวา ปตฺติจฺหิตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามลิตฺวา
อภินวีสิตฺวาติ วินิจฺฉนเย จิตฺวา. ปหัสสฺมาโนติ: ตุฏฺฐิโจ ไหติ หัฏฺฐิโจ
ปหัฏฺฐิโจ อตฺตมโน ปวิปฺปณฺณล็กกัปปิ. อควา ทนฺตวิทลลิต หัสสฺมาโนติ
วินิจฺฉนเย จิตฺวา ปหัสสฺมาโน.

พาโล ปโร อกุลโลติ จาหาติ: ปโร พาโล ที่โน นีโน

โอมโก ลามโก ชตักโก ปรีตโต อกุลโล อวิธธา อวิธชาคโต
อภาณิ อวิภาวี่ คุปป์บิโนติ เขมาหิ เอวี่ กเถติ เอวี่ ภณติ
เอวี่ ที่ปยติ เอวี่ โวหรวดีติ พาโล ปโร อกุลโลติ จาห. เตนาห ภควา

“ทัญเ จ สุตเต สลวเต มุตเต วา

เอเต จ นิสสัย วิมานทิสสิ,

วิมัจฉเย จัตวา ปหิสสมาโน,

พาโล ปโร อกุลโลติ จาหติ.

เยเนว พาโลติ ปรี ทหาติ,

เตนาตุมานิ กุลโลติ จาห,

สยมัตตนา โส กุลโลวทาโน

อัมภิ วิมานเอติ ตเถว ปาวา.

เยเนว พาโลติ ปรี ทหาติ: เยน เหตุนา เยน บัจจเยน
เยน การเนน ปรี พาลโต หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต
ชตักกโต ปรีตโต ทหติ บัลลติ ทักขติ โอโลเกติ นิชฌายติ
คุปป์ริกขติติ เยเนว พาโลติ ปรี ทหาติ.

เตนาตุมานิ กุลโลติ จาหติ: อาตุมา วุจจติ อัตตา. โสปิ
เตเนว เหตุนา เตน บัจจเยน เตน การเนน เตน ปภเวน
อัตตานิ อาห “อหัมมัสมิ กุลโล บันนิทโต บันนิวา พุทธีมา
ภาณิ วิภาวี่ เมธาวิติ เตนาตุมานิ กุลโลติ จาห.

สยมัตตนา โส กุลโลวทาโนติ: สยิ อัตตานิ กุลลวาโท
บันนิทวาโท ธีรวาโท เหตุวาโท ลักขณวาโท กัณณวาโท จานวาโท
สกาย ลักขียาติ สยมัตตนา โส กุลโลวทาโน.

อัมภิ วิมานเอติ ตเถว ปาวาติ: น สัมมาเนตติปิ อัมภิ วิมานเอติ.
อภาณิ โทมมัสสิ ชเนตติปิ อัมภิ วิมานเอติ. ตเถว ปาวาติ: ตเถว

ตํ ทิฏฐิจิตํ ปาวทติ “อิติปายํ ปุคฺคโล มิจฺฉาทิฏฐิจิโก วิปริตตทสฺสโนติ
 ชลฺลํ วิมานเอติ ตเถว ปาวา. เตนาห ภควา

“เยเนว พาโลติ ปริ ทหาติ,
 เตนาตฺตมานํ กุสโลติ จาห,
 สยมัตตนา โส กุสโลวทาโน,
 ชลฺลํ วิมานเอติ ตเถว ปาวาติ.
 อตฺสริทฺฐิจิยา โส สมัตโต,
 มาเนน มัตโต ปริปุณฺณมานี,
 สยเมว สามํ มนสาภิสิตโต,
 ทิฏฐิจิ หิ สา ตสฺส ตถา สมัตตา.

อตฺสริทฺฐิจิยา โส สมัตโตติ: อตฺสริทฺฐิจิโย วุจฺจันติ ทฺวาสฺสฺวจฺ
 ทิฏฐิจิตตานิ. กิการณา อตฺสริทฺฐิจิโย วุจฺจันติ ทฺวาสฺสฺวจฺ ทิฏฐิจิตตานิ?
 สัพฺพา ทิฏฐิจิโย การณาทิกกัณฺธา ลักขณาทิกกัณฺธา หนาทิกกัณฺธา
 ตํการณา อตฺสริทฺฐิจิโย วุจฺจันติ ทฺวาสฺสฺวจฺ ทิฏฐิจิตตานิ. สัพฺเพปิ
 ติตฺถิยา อตฺสริทฺฐิจิยา. กิการณา สัพฺเพปิ ติตฺถิยา อตฺสริทฺฐิจิยา?
 เต ชลฺลํมัลลํ อตฺกกมิตฺวา สมตฺกกมิตฺวา วิตฺตวตฺเตตฺวา ทิฏฐิจิตตานิ
 ชเนนฺติ ลลฺลชเนนฺติ นิลฺลพัตฺเตนฺติ อภินิลฺลพัตฺเตนฺติ; ตํการณา สัพฺเพปิ
 ติตฺถิยา อตฺสริทฺฐิจิยา. โส สมัตโตติ อตฺสริทฺฐิจิยา สมัตโต
 ปริปุณฺณโน อโนโมติ อตฺสริทฺฐิจิยา โส สมัตโต.

มาเนน มัตโต ปริปุณฺณมานีติ: สกาย ทิฏฐิจิยา มาเนน มัตโต
 ปมัตโต อุมมัตโต อหิมัตโตติ มาเนน มัตโต. ปริปุณฺณมานีติ:
 มัตตมานี อโนมมานีติ มาเนน มัตโต ปริปุณฺณมานี.

สยเมว สามํ มนสาภิสิตโตติ: สยเมว อตฺตตานํ จิตฺเตน อภิสลฺลจิต
 “อหิมสฺมิ กุสโล” บัณฺฑิตโต บัลลํวา พุทฺธมา ภาณิ วิภาว

เมธาวิติ สยเมว สามิ มนสาภิสิตโต.

ทัญญี หิ สา ตัสส ตถา สมัตตาทิ ตัสส สา ทัญญี ตถา
สมัตตาทิ สสมาทิตถา คหิตา ปวามัญจา อภินวิญจา อชฺโชนลิตา
อภิมุตตาทิ ทัญญี หิ สา ตัสส ตถา สมัตตาทิ. เตนาห ภควา

“อติสริทัญญิยา โส สมัตโต
มาเนน มัตโต ปริปุณณมานิ,
สยเมว สามิ มนสาภิสิตโต,
ทัญญี หิ สา ตัสส ตถา สมัตตาทิ.
ปรัลล เจ หิ วสสา นิหิโน
ตุโม สทา โหติ นิหีนบัลโล,
อถวา สย เวทฺฐุ โหติ อีโร
น โกจิ พาโล สมณေနุ อตฺถิ.

ปรัลล เจ หิ วสสา นิหิโนติ: ปรัลล เจ วาจา วาเนน
นิหิตการณา ครหิตการณา อูปาทิตการณา ปโร พาโล โหติ นิหิโน
นิหิโน โอมโก ลามโก ชตุกโก ปริตโตติ ปรัลล เจ หิ วสสา นิหิโน.

ตุโม สทา โหติ นิหีนบัลโลติ: โสภี เตเนว สห โหติ
หีนบัลโล นิหีนบัลโล โอมกบัลโล ลามกบัลโล ชตุกกบัลโล
ปริตตบัลโลติ ตุโม สทา โหติ นิหีนบัลโล.

อถวา สย เวทฺฐุ โหติ อีโรติ: อีโร บัณฺฑิโต บัณฺณวา
พุทฺธิมา ภาณิ วิภาวิ เมธาวิติ อถวา สย เวทฺฐุ โหติ อีโร.

น โกจิ พาโล สมณေနุ อตฺถิติ: สมณေနุ น โกจิ พาโล
หิโน นิหิโน โอมโก ลามโก ชตุกโก ปริตโต อตฺถิ; สัพเพ
อตฺถบัลลภา เสฏฺฐบัลลภา วิเสฏฺฐบัลลภา ปาโมกขบัลลภา
อุตฺตมบัลลภา ปวเรบัลลภาติ น โกจิ พาโล สมณေနุ อตฺถิ.

เตนาค ภควา

“ปรัสส เจ หิ วรสา นิหิโน,
 ตุมโ สทา โหติ นิหิโนบัลโล,
 อถวา สยं เวทคฺช โหติ สฺสิโร,
 น โกจิ พาโถ สมนนฺตํ อตฺถติ.
 อลฺลํ อโธ ยายาทันตี อัมม,
 อปรัธธา สุกฺกิมเกวลี, เต
 เอวํปิ ติตฺถียา ปุณฺโณ วทนต์ิ,
 สันทิฏฺฐิจราเคน หิ ตฺยายาริตฺตา,

อลฺลํ อโธ ยายาทันตี อัมม อปรัธธา สุกฺกิมเกวลี เตติ:
 อโธ อลฺลํ อัมม ทิฏฺฐิจิ ปฏฺฐปทํ มัคคํ เย ยายาทันตี, เต
 สุกฺกิมัคคํ วิสฺสุทฺธิมัคคํ ปรัสสุทฺธิมัคคํ โวหาตมัคคํ ปรีโยหาตมัคคํ
 วิรติธธา อปรัธธา ขลิตา คพิตา อลฺลํนาย อปรัธธา* อเกวลีเต
 อสมัตตา อปรัณฺณมา, เต หีนา นิหีนา โสมกา ลามกา ขตฺถกา
 ปรีตฺตาติ อลฺลํ อโธ ยายาทันตี อัมม อปรัธธา สุกฺกิมเกวลีเต.

เอวํปิ ติตฺถียา ปุณฺโณ วทนต์ิ: ติตฺถิ วุจฺจติ ทิฏฺฐิจิตฺ;
 ติตฺถียา ปุณฺณทิฏฺฐิจิตฺตานิ วทนต์ิ กณฺเณติ ภณฺณติ ที่ปนฺนติ โวหรณฺตติ
 เอวํปิ ติตฺถียา ปุณฺโณ วทนต์ิ.

สันทิฏฺฐิจราเคน หิ ตฺยายาริตฺตาติ: สกาย ทิฏฺฐิจิยา ราเคน
 รัตตา อภีรัตตาติ สันทิฏฺฐิจราเคน หิ ตฺยายาริตฺตา. เตนาค ภควา

“อลฺลํ อโธ ยายาทันตี อัมม
 อปรัธธา สุกฺกิมเกวลี เต
 เอว หิ ติตฺถียา ปุณฺโณ วทนต์ิ

* ย. สุกฺกิมเกวลีโน. = นายาปรีธธาติปิ ปาโจ.

ท้าวทลโม ขู่วิวิญหสดัดนิกเทโส.

๕๘๑

สันทิฏฐิจาเคน หิ ตยาภีรตฺตาติ.

อิธเว สุตฺถิ อติ วาทยันตี,

นาถเบสฺส ธัมเมสฺส วิสฺสุทฺธิมาหุ,

เอวัมปิ ติตฺถียา ปุณฺโณ นีวฺญฺจา,

สกายเน ตตฺถ ทฬิหิ วทานา.

อิธเว สุตฺถิ อติ วาทยันตีติ : อธิ สุตฺถิ วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ
มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนต์ กเถนต์ ภาณนต์ ที่ปยนต์ ไวหรนต์
“สัสสโต โลโก, อิทเมว สัจฺจํ; โมขมัลลวันตี อธิ สุตฺถิ วิสฺสุทฺธิ
ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนต์ กเถนต์ ภาณนต์ ที่ปยนต์
ไวหรนต์. “อัสสสโต โลโก. ๒ เปฯ เนา โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปริมมรณา, อิทเมว สัจฺจํ; โมขมัลลวันตี อธิ สุตฺถิ
วิสฺสุทฺธิ ปริสฺสุทฺธิ มุตฺตี วิมุตฺตี ปริมุตฺตี วทนต์ กเถนต์ ภาณนต์
ที่ปยนต์. ไวหรนต์ติ อิธเว สุตฺถิ อติ วาทยันตี.

นาถเบสฺส ธัมเมสฺส วิสฺสุทฺธิมาหุติ : อตฺตโน สัตฺตาริ ธัมมิกขานํ
คณํ ทิฏฺฐิํ ปฏิปทํ มัคคํ จเปตฺวา สัพเพ ปราเวท ขิบันตี
อุกฺกขิบันตี ปริกฺกขิบันตี “โส สัตฺตา น สัพฺพัตถญ, ธัมโม น
สวากฺขาโต, คโณ น สุปฏิบันโน, ทิฏฺฐิํ น ภักฺทิกา, ปฏิปทา
น สุปฺปณฺตตา, มัคโค น นิยฺยานิโก; นัตถเอตฺถ สุตฺถิ วา,
วิสฺสุทฺธิ วา, ปริสฺสุทฺธิ วา, มุตฺตี วา, วิมุตฺตี วา, ปริมุตฺตี วา;
นัตถเอตฺถ สุชฺฉนฺตี วา, วิสฺสุชฺฉนฺตี วา, ปริสฺสุชฺฉนฺตี วา, มุจฺฉนฺตี
วา, วิมุจฺฉนฺตี วา, ปริมุจฺฉนฺตี วา; ธีนา นีธีนา โอมกา ลามกา
ชตุกกา ปรีตฺตาติ เอวมาหุสฺส เอว กเถนต์ เอว ภาณนต์
เอว ที่ปยนต์ เอว ไวหรนต์ติ นาถเบสฺส ธัมเมสฺส วิสฺสุทฺธิมาหุ.

เอวัมปิ ตัตถ์ธยา ปุณฺณโส นิวัฏฺฐาติ: ตัตถ์ธยา วุจฺจันติ ทิฏฺฐิจิตฺตกา;
 ปุณฺณทิจฺจา ปุณฺณทิจฺจเตสฺส นิวัฏฺฐา ปติฏฺฐิจิตฺตา อัถฺลลํนา อูปคตา
 อัชฺชโลภิตา อธิมุตฺตาทิ เอวัมปิ ตัตถ์ธยา ปุณฺณโส นิวัฏฺฐา.

สกายเน ตตฺถ ทฬัทธิ วทานาติ: ธัมโม สกายนํ, ทิฏฺฐิ สกายนํ,
 ปฏิปทา สกายนํ, มัคโค สกายนํ; สกายเน ทฬัทธิวาทา อีรวาทา
 พลลิตวาทา อวัตถิตวาทาติ สกายเน ตตฺถ ทฬัทธิ วทานา. เตนาห ภควา

“อิเธว สุกฺกัธ อิติ มาทียันนํ,
 ฌานัณฺเณสุ ธัมเมสุ วิสูกฺกัธมาหุ,
 เอวัมปิ ตัตถ์ธยา ปุณฺณโส นิวัฏฺฐา,
 สกายเน ตตฺถ ทฬัทธิ วทานาติ.
 สกายเน วาปิ ทฬัทธิ วทานา,
 กเมตฺถ พาโลติ ปริ ทเหยยฺ,
 สยเมว โส เมธคฺ ขาวเหยยฺ,
 ปริ วท พาลมสฺสทฺธัมมํ.

สกายเน วาปิ ทฬัทธิ วทานาติ: ธัมโม สกายนํ, ทิฏฺฐิ สกายนํ,
 ปฏิปทา สกายนํ, มัคโค สกายนํ; สกายเน ทฬัทธิวาทา อีรวาทา
 พลลิตวาทา อวัตถิตวาทาติ สกายเน วาปิ ทฬัทธิ วทานา.

กเมตฺถ พาโลติ ปริ ทเหยยฺยาติ เขตฺถาติ: สกาย ทิฏฺฐิ จิยา
 สกาย ชนฺตียา สกาย รุจฺยา สกาย ลัทธิยา ปริ พาลโต หีนโต
 นิหีนโต โสมโกโต ลามโกโต ชตฺกโกโต ปริตฺตโต กํ ทเหยยฺ กํ บัสนฺเหยยฺ กํ
 ทักฺขเหยยฺ กํ โอโลเกยฺย กํ นิชฺฌาเหยยฺย กํ อูปปริกฺขเหยยฺยาติ
 กเมตฺถ พาโลติ ปริ ทเหยยฺ.

สยเมว โส เมธคฺ ขาวเหยยฺ ปริ วท พาลมสฺสทฺธัมมํนํติ:
 ปริ พาลอ หีนอ นิหีนอ โสมโก ลามโก ชตฺกโก ปริตฺโต

อสุทธีธัมโม อวิสุทธีธัมโม อปวิสุทธีธัมโม อโวทาสธัมโมติ เอว
วทันโต เอว กณฺเฑโต เอว ภณฺณโต เอว ที่ปยฺนโต เอว โวหรณฺโต
สยเมว กลหํ ภณฺณทณฺ วิวาทํ เมธคํ อวเหยฺย อาหเรยฺย สมาหเรยฺย,
อาภักทเมยฺย สมากทเมยฺย, คณฺเฑยฺย ปรามเสยฺย อภินวเสยฺยาคี
สยเมว โส เมธคํ อวเหยฺย ปรี วทํ พาลมสฺสทธีธัมมํ. เตนาห ภควา

“สกายเน วาปี ททฺธี วทาโน,
กเมตฺถ พาโถติ ปรี ทเมยฺย,
สยเมว โส เมธคํ อวเหยฺย,
ปรี วทํ พาลมสฺสทธีธัมมํนํติ.
วินิจฺฉเย จิตฺวา สยํ ปมาย
อุทฺธํ โส โลกัสสํ วิวาทเมติ,
หิตฺวาน สัพฺพานิ วินิจฺฉยานิ,

น เมธคํ กुरुเต ชนฺตํ โสเกติ.

วินิจฺฉเย จิตฺวา สยํ ปมายาติ: วินิจฺฉยา วุจฺฉนฺติ ทวาลฺลํจิ
ทิฏฺฐิจิตฺตานํ; วินิจฺฉิตทิฏฺฐิจิยา จิตฺวา ปติฏฺฐหิตฺวา คณฺเฑหิตฺวา ปรามลิตฺวา
อภินวสิตฺวาติ วินิจฺฉเย จิตฺวา. สยํ ปมายาติ: สยํ ปมาย ปมฺนิตฺวา
“อญฺ สัตถา สัพฺพปณฺณติ สยํ ปมาย ปมฺนิตฺวา. อญฺ ธัมโม
สวากขาโต. อญฺ คโณ สุปฏิบັນโน. อญฺ ทิฏฺฐิ ภาทิกกา. อญฺ
ปฏฺฐิปทา สุปณฺณัตตา. อญฺ มคฺโค นิยฺยานโกติ สยํ ปมาย ปมฺนิตฺวาติ
วินิจฺฉเย จิตฺวา สยํ ปมาย.

อุทฺธํ โส โลกัสสํ วิวาทเมตฺติ อุทฺธํ วุจฺฉติ อนาคตํ; ชัตตโน
วาทํ อุทฺธํ จเปตฺวา สยเมว กลหํ ภณฺณทณฺ วิวาทํ เมธคํ
เอติ อุเปติ อุปคฺขันติ คณฺเฑหิตํ ปรามลิตํ อภินวสิตํ เอวํปิ
อุทฺธํ โส โลกัสสํ วิวาทเมติ. อถวา อญฺเณน อุทฺธํ วาเทเน สทฺธิ

กลหํ กโรติ, ภณฺฑํ กโรติ, วิวาทํ กโรติ, เมธคํ กโรติ “น
 ตวี อิมํ อิมมวณฺเณ อชานาสิ. ะเประ นิพฺเพเธติ वा สजे ปโหสิตี
 เขวํปิ อุกฺกํ โส โลกัสสํ วิวาทเมติ.

หิตวาน สัพฺพานิ วิณฺจณยานีติ: วิณฺจณยา วุจฺจันตี ทวาสฺสํ จ
 ทิฏฺฐิจิตฺตานํ; สัพฺพา วิณฺจิตฺตทิวฺจโย หิตฺวา จชฺชิตฺวา ปริจฺจชิตฺวา
 ปชหิตฺวา วินนทิตฺวา พยฺยัตถกิริตฺวา อนภาวํ คเมตฺตวาติ หิตฺวา น
 สัพฺพานิ วิณฺจณยานิ.

น เมธคํ กुरुเต ชันตุ โลกเถติ: น กลหํ กโรติ, น ภณฺฑํ
 กโรติ, น วิคฺคหํ กโรติ, น วิวาทํ กโรติ, น เมธคํ กโรติ.
 วุตฺตํ เหตุํ ภควตา

“เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต โข อคฺคิเวสฺสณ ภิक्ขุ น เกณจิ ลวฺทติ, น
 เกณจิ ววฺทติ. ยถํ โลเก วุตฺตํ เตน จ โวหริติ อปรามสฺสันติ.
 ชันตุติ: สัตฺโต นโร มานโว โปโส ปคฺคโโล ชีโว ชาตุ ชันตุ
 อินฺทคุ มนุโซ โลกเถติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก. เทวโลเก ชันนโลเก
 ธาตุโลเก อายตนโลเกติ น เมธคํ กुरुเต ชันตุ โลกเถติ. เตนาห ภควา

“วิณฺจเเย จิตฺวา สยํ ปมาย

อุกฺกํ โส โลกัสสํ วิวาทเมติ,

หิตวาน สัพฺพานิ วิณฺจณยานิ,

น เมธคํ กुरुเต ชันตุ โลกเถติ.

ทวาทสโม จูฬวิยฺหุสฺสตุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐจิตฺโต.

เตวาลโม มหาวิยฺหุสฺสตุตฺตนิทฺเทโส.

เยเกจิเม ทิฏฺฐิจิปริพฺพสํนา,

อิทเมว สจฺจันตี ปวาทียันตี,

ลัทธิเพว เต นินทมนันวานยัตติ,
อโธ ปลัสสัมมปี ลกัณห์ติ ตัตถ.

เยเกจิเม. ติฏฐิจิปริพพสาณาดิ: เยเกจิตติ: ลัทธิเพน ลัทธิพ ลัทธิพา
ลัทธิพ อเสถ นิสเสถ ปริยาทายวจนเมต เยเกจิตติ. ติฏฐิจิปริพพสาณาดิ:
สันเตเก สมณพราหฺมณา ติฏฐิจิตฺติกา. เต ทวาสิฏฐิจิยา ติฏฐิจิตฺตานํ
อวัณตรวัณตร ติฏฐิจิตฺตํ คเหตุว อคฺคเหตุว คณฺหิตว ปรามลิตว
อภินิวลิตว สกาย สกาย ติฏฐิจิยา วสันตํ ลัทธิสันตํ ขาวสันตํ
ปวิวสันตํ. ยถา ขาคาริกา วา ชเรสุ วสันตํ, สัปตฺติกา วา อสัปตฺติสุ
วสันตํ, สกิลเสสา วา กิลเสสุ วสันตํ; เหวเมว สันเตเก สมณพราหฺมณา
ติฏฐิจิตฺติกา. เต ทวาสิฏฐิจิยา ติฏฐิจิตฺตานํ อวัณตรวัณตร
ติฏฐิจิตฺตํ คเหตุว อคฺคเหตุว คณฺหิตว ปรามลิตว อภินิวลิตว
สกาย สกาย ติฏฐิจิยา วสันตํ ลัทธิสันตํ ขาวสันตํ ปวิวสันตํ
เยเกจิ เม ติฏฐิจิปริพพสาณา.

อิทเมว ลัทธิจันตํ ปวาติยัตติ: ลัทธิลโต โลโก, อิทเมว ลัทธิ;
โมชมมัลลันตํ วทนต์ กณฺเณตํ ฆณฺเณตํ ที่ปยนต์ โวรนต์.
อัสลลลโต โลโก. ๗ เปว เหว ไหติ น น ไหติ ตถาคโต
ปริมมรณา, อิทเมว ลัทธิ; โมชมมัลลันตํ วทนต์ กณฺเณตํ ฆณฺเณตํ
ที่ปยนต์ โวรนต์. อิทเมว ลัทธิจันตํ ปวาติยัตติ.

ลัทธิเพว เต นินทมนันวานยัตติ ลัทธิเพว เต สมณพราหฺมณา
นินทเมว อันเณตํ, ครหเมว อันเณตํ, อภิตติเมว อันเณตํ; ลัทธิเพ
นินทิตาเยว ไหนตํ, ครหิตาเยว ไหนตํ, อภิตติตาเยว ไหนตํ
ลัทธิเพว เต นินทมนันวานยัตติ. อโธ ปลัสสัมมปี ลกัณห์ติ ตัตถาติ: ตัตถ
สกาย ติฏฐิจิยา สกาย ชันตฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลัทธิชยา
ปลัส โดมณํ กิตฺติ วณฺณหาริกํ ลกัณห์ติ ปฏฺฐิลกัณห์ติ อภิตจันตํ

วินัยนัตติ อโก ปลัสสัมปิ ลกัณฺธิ ตตฺถ. เตนาท โส นิมนฺโต

“เยเกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพเสนา
อิตเมว สัจจันฺติ ปวาทิยฺนฺติ,
สัพเพว เต นิณฺทมณฺวานยฺนฺติ,
อโก ปลัสสัมปิ ลกัณฺธิ ตตฺถาติ.

อปัปฺปี หิ เขตํ น อลํ สมาย

ทุเว วิวาทัสส ผลานิ ทุรัม.

เอวํมปิ ทิสฺวาน วิวาทิเยต.

เขมาภิสฺสํ อวิวาทกมฺม.

อปัปฺปี หิ เขตํ น อลํ สมายาติ: อปัปฺกํ เขตํ, โอมกํ เขตํ,
โถกํ เขตํ, ลามกํ เขตํ, ชตฺถกํ เขตํ, ปริตฺตกํ เขตฺนฺติ อปัปฺปี หิ
เขตํ น อลํ สมายาติ: นาลิ รากัสฺส สมาย, โทลัสฺส สมาย,
โมหัสฺส สมาย, โกธัสฺส, อุปฺปาทัสฺส, มกฺกขัสฺส, ปฬาสฺส, อิตฺถาย.
มัจฺจริยัสฺส, มายาย, สาเจยฺยัสฺส, ถมฺมกัสฺส, สारัมภัสฺส, มานัสฺส.
อติมานัสฺส, มทฺธัสฺส, ปมาทฺธัสฺส, สัพฺพกฺเลสานํ, สัพฺพทุจฺจิริตานํ,
สัพฺพทฺรณานํ, สัพฺพปริฬาณํ, สัพฺพสันตปาณํ, สัพฺพากุสลากัสฺสขารานํ
สมาย, อุปสมาย, วุปสมาย, นิพฺพานาย, ปญฺนิสฺสัคคาย, ปญฺนิสฺสัคทริยาติ
อปัปฺปี หิ เขตํ น อลํ สมาย.

ทุเว วิวาทัสส ผลานิ ทุรัมติ: ทิฏฺฐิกถัสฺส ทิฏฺฐิกถนฺทสฺส
ทิฏฺฐิจิวดฺธัสฺส ทิฏฺฐิวิวาทัสส ทิฏฺฐิเมธคฺคัสฺส เทว ผลานิ โหนฺติ:
ชยปราชโย โหติ, ลาภาลาโภ โหติ, ยสายโส โหติ, นิณฺทาปสโส
โหติ, สุขทุกฺขํ โหติ, โสมนัสฺสโทมนัสฺสํ โหติ, อญฺ्ञานญฺ्ञํ โหติ,
อนฺนญฺญปญฺ्ञํ โหติ, อคฺขชาตินิคฺขาติ โหติ, อนุโรธวิโรธो โหติ, อตฺวา
ตํ กัมมํ นิรยสวตฺตนิกํ ติริจฺจณนโยนิกสวตฺตนิกํ ปตฺตวิวลยิกสวตฺตนิกนฺติ

พฺรุมิ อัจจิกขามิ เทเสมิ บัลลนาเปมิ * บัฏฐเปมิ วิวรามิ วิกขามิ
อุตตตานิกโรมิ ปกาเสมีติ เทว วิวาทัสส ผลานิ พฺรุมิ.

เอตัมปิ ทิสฺวา น วิวาทิเยถาติ: เอตํ อาทนํว ทิสฺวา บัลลิตฺวา
ตลยิตฺวา ตिरยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กัตถวา ทิฏฺฐิจกฺกเลสุ ทิฏฺฐิจ-
กัณฺฑเนสุ ทิฏฺฐิจวิคฺคเลสุ ทิฏฺฐิจวิวาเลสุ ทิฏฺฐิจเมธเคสุติ เอตัมปิ
ทิสฺวา. น วิวาทิเยถาติ: น กถํ กเรยฺย, น กัณฺฑนํ กเรยฺย,
น วิคฺคกํ กเรยฺย, น วิวาทํ กเรยฺย, น เมธกํ กเรยฺย, กถ-
กัณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธกํ ปชฺเหยฺย วิโนทยฺย พยนฺตีกเรยฺย อนภาว-
คเมยฺย; กถกัณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธกา อารโต อัสส วิรโต นิกัชนฺโต
ปฏฺนิสฺสัฏฺฐโจ วิปฺปมุตฺโต วิสัลฺลนุตฺโต วิมรียาทกเตน เจตลา
วิหเรยฺยชาติ เอตัมปิ ทิสฺวาน วิวาทิเยถ.

เขมาภิสฺสั อวิวาทกฺกมฺมันฺติ. อวิวาทกฺกมฺมํ วุจฺจติ อมตนิพฺพานํ;
โยโส สัพฺพสํขารสมฺภโว สัพฺพปฺปอฏฺฐนิสฺสัคโค ตณฺ्हักขโย วิวาโค
นิโรโธ นิพฺพานํ. เอตํ อวิวาทกฺกมฺมํ เขมโต ตาณโต เลณโต
สวณโต อภยโต อัจฺจโต อมตโต นิพฺพานโต บัลลันฺโต ทักขณฺโต
โอโธเกณฺโต นิชฌายณฺโต อปฺปริกัชนฺโตติ เขมาภิสฺสั อวิวาทกฺกมฺมํ.
เตนาท ภควา

“อัมปิ หิ เอตํ น อลํ สมาย,
ทฺเว วิวาทัสส ผลานิ พฺรุมิ,
เอตัมปิ ทิสฺวาน วิวาทิเยถ,
เขมาภิสฺสั อวิวาทกฺกมฺมันฺติ.
ยากาจิมมา สัมมตโย ปุณฺณชา
สัพฺพาว เอตา น อูปเตติ วิทฺธ,

* บัลลนาเปมิติปิ ปาโ.

อนุปโย โส อูปยํ กิเมยฺย,
 ทิฏฺฐเ จ สุตเต ชนฺตีมกุทฺพมาโน.

याकाजिमा तम्मतिโย पुत्तुच्छातिः याकाजित्तिः सत्थपेन सत्थं सत्थपेना सत्थं
 ओलेत्तं निस्सेत्तं प्रियायायवज्जमेत्तं याकाजित्तिः तम्मतियोतिः तम्मतियो
 वुज्जन्ति त्वात्तुज्जित्तिज्जित्तानि; पुत्तुच्छातिः पुत्तुच्छन्नेहि चन्दिता वा
 दा तम्मतियोति पुत्तुच्छा. पुत्तुन्नानाचन्नेहि चन्दिता वा दा तम्मतियोति
 पुत्तुच्छाति याकाजिमा तम्मतियो पुत्तुच्छा.

सत्थपाव ओता न ओपेति वित्तातिः वित्ता विच्छाकोटो नान्नि
 विगावी मेठावी सत्थपाव ओता तिष्ठजित्तम्मतियो नेति न ओपेति न
 ओपत्तिज्जित्ति न चन्दिताति न प्रामसत्ति नागिनिवत्ति सत्थपाव ओता
 न ओपेति वित्ता.

อนุปโย โส อูปยํ กิเมยฺยชาติ: อูปโยติ: เทว อูปยา: ตัณ्हูปโย จ,
 ทิฏฺฐูปโย จ, ๗ เป ๗ อยํ ตัณ्हูปโย. ๗ เป ๗ อยํ ทิฏฺฐูปโย.
 ตัสส ตัณ्हูปโย ปหิโน, ทิฏฺฐูปโย ปฏฺนิสสัฏฺฐโจ; ตัณ्हูปยัสส
 ปหิณตฺตา ทิฏฺฐูปยัสส ปฏฺนิสสัฏฺฐจัตตา อนุปโย ปุคฺคโล ก็ รูปึ
 อูปเยยฺย อูปคฺจฺเจยฺย คณฺเหยฺย ปรามเสยฺย อภินิวิเสยฺย “อตฺตา
 เมติ. ก็ เวทนํ. ก็ สลฺปนํ. ก็ สฺชาเร. ก็ วิธฺวณฺณ. ก็ คตฺ.
 ก็ อูปปตฺตํ. ก็ ปฏฺถินฺนํ. ก็ ภวํ. ก็ สฺสารํ. ก็ วุฏฺฐํ อูปเยยฺย
 อูปคฺจฺเจยฺย คณฺเหยฺย ปรามเสยฺย อภินิวิเสยฺยชาติ อนุปโย โส
 อูปยํ กิเมยฺย.

ทิฏฺฐเ จ สุตเต ชนฺตีมกุทฺพมาโนติ: ทิฏฺฐเ วา ทิฏฺฐสฺสทฺธิยา วา
 สุตเต วา สุตสฺสทฺธิยา วา มุตเต วา มุตสฺสทฺธิยา วา ชนฺตี อกุทฺพมาโน
 ชนฺตี อกุทฺพมาโน เปมํ อกุทฺพมาโน วาคํ อกุทฺพมาโน อชฺชนมาโน
 อสฺสชฺชนมาโน อนิพฺพตฺตตฺตมาโน นาภินิพฺพตฺตตฺตมาโนติ ทิฏฺฐเ จ สุตเต

ชั้นติมกัพพมาโน. เตนาห ภควา

“ยาภาจิม่า สัมมัตติโย ปุณฺณชา
 สัพพะวา เอตา น อเปติ วิทธา,
 ออนุโย โส อูปยิ กิเมยฺย,
 ทิฏฺฐเจ สุตเต ชนฺติมกัพพมาโนติ.
 สลุตตมา สลฺปนฺเนนาหุ สุกฺกัธ
 วัตตํ สมาทาย อุนฺนิจิตาเส,
 อีเธว สิกฺกเขม อถลล สุกฺกัธ
 ภาวนีตา กุสลาทานา.

สลุตตมา สลฺปนฺเนนาหุ สุกฺกัธนฺติ: สันเตเก สมนพฺรหฺมณา
 สลุตตมวาทา. เต สลฺมัตเตน สลฺวมัตเตน อวิตกกมมัตเตน สุกฺกัธ
 วิสฺกัธ ปริสฺกัธ มุตตํ วิมุตตํ ปริมุตตํ อาหุ วทณฺติ กณฺเณติ
 ภณฺณติ ทปฺยณฺติ โวหรณฺติ.

สมณมุนิททาปุตโต เอวมาห “จตุหิ โข อหํ ญปติ ธัมเมหิ
 สมนํนาคตํ ปุริสปุคฺคํ บัลลฺลเปมิ สัมบັນฺนกุสฺสํ ปรมกุสฺสํ อุตตมมัตติมัตตํ
 สมณํ อโยชณฺ. กตเมหิ จตุหิ? อธิ ญปติ น กาเยน ปาปกํมมํ
 กโรติ, น ปาปํ วาจํ ภาสติ, น ปาปกํ สกฺกํปํ สกฺกํปติ,
 น ปาปกํ ภาซํ ชวติ; อเมหิ โข อหํ ญปติ จตุหิ ธัมเมหิ
 สมนํนาคตํ ปุริสปุคฺคํ บัลลฺลเปมิ สัมบັນฺนกุสฺสํ ปรมกุสฺสํ อุตตมมัตติมัตตํ
 สมณํ อโยชณฺ. เอวเมว สันเตเก สมนพฺรหฺมณา สลุตตมวาทา. เต
 สลฺมัตเตน สลฺวมัตเตน อวิตกกมมัตเตน สุกฺกัธ วิสฺกัธ ปริสฺกัธ มุตตํ
 วิมุตตํ ปริมุตตํ อาหุ วทณฺติ กณฺเณติ ภณฺณติ ทปฺยณฺติ โวหรณฺติ
 สลุตตมา สลฺปนฺเนนาหุ สุกฺกัธ.

วัตต์ สมาทาย ขุบัญญัติ เสดิ วัตต์นิตติ: หัตถวัตต์ วา,
 อัสนวัตต์ วา, โควัตต์ วา, อชวัตต์ วา, กุกุวัตต์ วา, กากวัตต์
 วา, วาสุเทวัตต์ วา, ปุณณภักทวัตต์ วา, มณภักทวัตต์ วา,
 อัคคิวัตต์ วา, นาควัตต์ วา, สุปันณวัตต์ วา, ยักขวัตต์ วา,
 อสุรวัตต์ วา, คันธัพพวัตต์ วา, มหาราชวัตต์ วา จันทวัตต์ วา
 สิริยวัตต์ วา, อินทวัตต์ วา, พหิมวัตต์ วา, เทววัตต์ วา, ทิสวัตต์
 วา อาทาย สมาทาย อาทยิตวา คณ्हิตวา ปรามลิตวา อภินวลิตวา
 ขุบัญญัติ ปัจจุบัญญัติ อัสนา ขุปคตา อัชฌเนลิตา อหิมุตตาคี
 วัตต์ สมาทาย ขุบัญญัติเส.

อิเธว ลิกฺกเขม อถัสส สุกฺกัณฺธิ อธาติ: สกาย ทัญญิจฺยา สกาย-
 ชันตียา สกาย รุจฺยา สกาย ลัทธียา ลิกฺกเขม อาจเรม สมาจเรม
 สมาทาย วัตเตมาติ อิเธว ลิกฺกเขม. อถัสส สุกฺกัณฺธิ: อตฺวาสส สุกฺกัณฺธิ
 ปริสุทฺธิ มุตตํ วิมุตตํ ปริมุตตนิตติ อิเธว ลิกฺกเขม อถัสส สุกฺกัณฺธิ.

ภวูปเนตา กุลลาวทานาติ ภวูปเนตาติ: ภวูปเนตา ภวูปคตา ภวอัชฌเนลิตา
 ภวอหิมุตตาคี ภวูปเนตา. กุลลาวทานาติ: กุลลาวทา บัณฺฑิตวาทา
 ฐรวาทา ฌานวาทา เหตุวาทา ลักขณวาทา การณวาทา จานวาทา
 สกาย ลัทธียาติ ภวูปเนตา กุลลาวทานา. เตนาห ภควา

“ลลิตตมา ลลณเมนาหุ สุกฺกัณฺธิ,

วัตต์ สมาทาย ขุบัญญัติเส,

อิเธว ลิกฺกเขม อถัสส สุกฺกัณฺธิ,

ภวูปเนตา กุลลาวทานาติ.

“สเจ จโต สลวตาโต โหติ

สเวตตี” กัมม วิราธยิตวา,

• ปเวตตีปิ ปาโง.

ส ชัมปตี° บัตถยตี จ สุกฺข,
 สัตถาวา หีนโน ปวสฺส ชรัมมทา,

สเจ จุโต สัลลวตาโต โหติติ ทวํหิ การณเหติ สัลลพฺพัตตโต
 จวติ: ปรวิจฉินฺทนาย วา จวติ, อนภิสัมภุณฺณโต วา จวติ.

กถํ ปรวิจฉินฺทนาย จวติ? ปโร วิจฉินฺทติ “โส สัตถา น
 สัลลพฺพณฺ, ธมฺโม น สํวักขาโต, คณฺโณ น สุปฺพิบันโน, ทิฏฺฐิ
 น ภักทิกา, ปฏฺฐา น สุปฺปลนฺตตา, มัคโค น นิยฺยานิโก;
 นัตถเอตํ สุกฺขํ วา, วิสฺสุทฺธํ วา, ปริสฺสุทฺธํ วา, มุตฺติ วา, วิมุตฺติ วา,
 ปริมุตฺติ วา; นัตถเอตํ สุขฉณฺณํ วา, วิสฺสุทฺธฉณฺณํ วา, ปริสฺสุทฺธฉณฺณํ วา,
 มุจฺฉินฺติ วา, วิมุจฺฉินฺติ วา, ปริมุจฺฉินฺติ วา; หีนานํ นีหีนานํ โอมกา
 ลามกา ชตฺกกา ปริตฺตาทิ เหวํ ปโร วิจฉินฺทติ: เหวํ วิจฉินฺทนายมาโน
 สัตถาวา จวติ, ธมฺมิกขานา จวติ, คณฺวา จวติ, ทิฏฺฐิจา จวติ,
 ปฏฺฐาชา จวติ, มัคคโต จวติ; เหวํ ปรวิจฉินฺทนาย จวติ.

กถํ อนภิสัมภุณฺณโต จวติ? สัลลํ อนภิสัมภุณฺณโต สัลลโต จวติ,
 วัตตํ อนภิสัมภุณฺณโต วัตตโต จวติ, สัลลพฺพัตตํ อนภิสัมภุณฺณโต
 สัลลพฺพัตตโต จวติ; เหวํ อนภิสัมภุณฺณโต จวตฺติ สเจ จุโต
 สัลลวตาโต โหติ.

ส เวธตี กัมมํ วิราธยตีวาทิ: ส เวธตฺติ: สัลลํ วา วัตตํ วา
 สัลลพฺพัตตํ วา วิรทฺธํ มया, อปรทฺธํ มया, ขลิตํ มया, คพิตํ มया,
 อลฺลวาย อปรทฺธโ อหฺนํติ เวธติ ปเวธติ สัมปเวธตฺติ, ส เวธติ. กัมมํ
 วิราธยตีวาทิ: ปุณฺณภาสิขารํ วา อเนนฺลขาสิขารํ วา วิรทฺธํ มया
 อปรทฺธํ มया, ขลิตํ มया, คพิตํ มया, อลฺลวาย อปรทฺธโ อหฺนํติ
 เวธติ ปเวธติ สัมปเวธตฺติ ส เวธตี กัมมํ วิราธยตีวา.

• ปชัมปตฺติปิ ปาโห.

ส ชัปปตี บัตถยตี จ สุกฺขันตี ส ชัปปตีติ: สลฺล วา วัตตตี วา
 ชัปปตี, สลฺลพฺพตฺต วา ชัปปตี ปชัปปตี อภิชัปปตีติ ส ชัปปตี. บัตถยตี จ
 สุกฺขันตี: สลฺลสฺสทฺธิ วา บัตถเตติ, วัตตสฺสทฺธิ วา บัตถเตติ, สลฺลพฺพตฺตสฺสทฺธิ
 วา บัตถเตติ ปิเหติ อภิชัปปตีติ ส ชัปปตี บัตถยตี จ สุกฺธิ.

สัตถาว หีโน ปาลํ ชรรมฺหาติ: ยถา ปุริโส ชรโต นิภันฺโต
 สัตถเณ สห วสันฺโต สัตถา โอหีโน ตํ วา สัตถํ อนุพฺพนตติ
 สกํ วา ชรํ บัจฺจาตฺตณฺติ; เหวเมว โส ทิฏฺฐิจิตฺติโก ตํ วา สัตถาวํ คณฺหาติ,
 อํวณํ วา สัตถาวํ คณฺหาติ. ตํ วา ธมฺมมกฺกขานํ คณฺหาติ. อํวณํ
 วา ธมฺมมกฺกขานํ คณฺหาติ; ตํ วา คณํ คณฺหาติ. ตํ วา ทิฏฺฐิ
 คณฺหาติ. อํวณํ วา ทิฏฺฐิ คณฺหาติ. ตํ วา ปฏฺวิปทํ คณฺหาติ.
 อํวณํ วา ปฏฺวิปทํ คณฺหาติ. ตํ วา มัคคํ คณฺหาติ. อํวณํ วา
 มัคคํ คณฺหาติ ปรามสฺสติ อภินิวิสฺสตีติ สัตถาวหีโน ปาลํ ชรรมฺหา.

เตนาค ภคฺวา

“สเจ จโต สลฺลวตาโต โหติ,
 ส เวตตี กัมม วิราธยิตฺวา
 ส ชัปปตี บัตถยตี จ สุกฺธิ,
 สัตถา หีโน ปาลํ ชรรมฺหาติ.
 สลฺลพฺพตฺต วาปี ปหาย สลฺลพฺ
 กัมมณฺจ สวชฺชชนวชฺช เมต.
 สุกฺธิ อสฺสทฺธิขันตี. อปฺปัตตยาโน,
 วิรโต จเร สันติมนุคฺคหยา.

สลฺลพฺพตฺต วาปี ปหาย สลฺลพฺพตฺติ: สลฺลพฺวา สลฺลสฺสทฺธิโย ปหาย
 ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตีกิริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา. สลฺลพฺวา วัตตสฺสทฺธิโย
 ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตีกิริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา. สลฺลพฺวา

สัสสัพพัตตสทฺธโย ปหาย ปชิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตกริตฺวา อนภาว
คฺมิตฺวาติ สัสสัพพตฺ วาปี ปหาย สัสสพฺ.

กัมมัลภัง สาวิชฺชนวชฺชเมตฺตนิ: สาวิชฺชกัมมํ วุจฺจติ กณฺหิ
กณฺหิวิปากํ. อนวชฺชกัมมํ วุจฺจติ สุกกํ สุกกวิปากํ. สาวิชฺชัลภัง กัมมํ
ปหาย ปชิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยันตกริตฺวา อนภาวํ คฺมิตฺวาติ
กัมมัลภัง สาวิชฺชนวชฺชเมตฺ.

สุทฺธํ อสุทฺธนิทฺติ อปฺปตัณฺหาโนติ: อสุทฺธํ ปตฺตเนนติ: อกฺสเล
ธัมมํ ปตฺตเนนติ, สุทฺธํ ปตฺตเนนติ: บัลลัง กามคฺคเนน ปตฺตเนนติ,
อสุทฺธํ ปตฺตเนนติ: อกฺสเล ธัมมํ ปตฺตเนนติ, บัลลัง กามคฺคเนน
ปตฺตเนนติ, สุทฺธํ ปตฺตเนนติ: ทฺวาสุทฺธจฺจุทฺทจฺจิตฺตานิ ปตฺตเนนติ;
อสุทฺธํ ปตฺตเนนติ: อกฺสเล ธัมมํ ปตฺตเนนติ, บัลลัง กามคฺคเนน
ปตฺตเนนติ, ทฺวาสุทฺธจฺจุทฺทจฺจิตฺตานิ ปตฺตเนนติ, สุทฺธํ ปตฺตเนนติ: เตธาทฺเต
กฺสเล ธัมมํ ปตฺตเนนติ; อสุทฺธํ ปตฺตเนนติ: อกฺสเล ธัมมํ ปตฺตเนนติ,
บัลลัง กามคฺคเนน ปตฺตเนนติ, ทฺวาสุทฺธจฺจุทฺทจฺจิตฺตานิ ปตฺตเนนติ,
เตธาทฺเต กฺสเล ธัมมํ ปตฺตเนนติ; สุทฺธํ ปตฺตเนนติ: กัลลียานปฺปชฺชนา
นียามาวิกกัณฺตํ ปตฺตเนนติ. เสกฺขา อคฺคธัมมํ อรหัตตํ ปตฺตเนนติ.
อรหัตตํ ปตฺตเต อรหา เวน อกฺสเล ธัมมํ ปตฺตเนนติ, นปฺปี บัลลัง
กามคฺคเนน ปตฺตเนนติ, นปฺปี ทฺวาสุทฺธจฺจุทฺทจฺจิตฺตานิ ปตฺตเนนติ, นปฺปี เตธาทฺเต
กฺสเล ธัมมํ ปตฺตเนนติ, นปฺปี นียามาวิกกัณฺตํ ปตฺตเนนติ, นปฺปี อคฺคธัมมํ
อรหัตตํ ปตฺตเนนติ; ปตฺตณฺ สมตฺติกกัณฺโถ อรหา วุทฺธปฺริหานํ วิทฺวิตฺโต.
โส วุจฺจวาโส จินฺนจฺวโร. ะเปย นตฺถิ ตสฺส ปุณฺณพัทฺโธติ สุทฺธํ
อสุทฺธนิทฺติ อปฺปตัณฺหาโน.

วิโรโต จเร สันตมฺมคฺคหาชาติ วิโรตติ: สุทฺธํอสุทฺธนิยา อารโต วิโรโต
ปฏฺวิโรโต นิกัษฺมโรโต นิสฺสัณฺโง วิปฺปมุตฺโต วิสัลฺลปมุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน

เจตสา วิหเรตติ วิรโต. จเรติ: จเรยฺย วิจเรยฺย อวิเรยฺย วัตเตยฺย ปาเลยฺย
 ยเปยฺย ยาเปยฺยยาติ วิรโต จเร. สันติมนุคฺคหยาติ: สันติโย
 วุจฺจันติ ทฺวาสิญฺจ ติฏฺฐิจิตฺตานิ; ติฏฺฐิจฺฉินฺติโย อคฺคณฺหิโนโต
 อปรามสันโต อนิกินฺวิสันโตติ วิรโต จเร สันติมนุคฺคหยา. เตนาห ภควา

“ลลิตฺตํ วาปี ปหาเย สัพฺป,
 กัมมํวํ จ สวชฺชชวชฺชเมตฺ,
 สุทฺธิ อสุทฺธิโนติ อปฺตํยาโน.
 วิรโต จเร สันติมนุคฺคหยาติ.
 ตมฺบุปฺนิสฺสาย* ชิคฺคุจฺฉินฺติ วา,
 อถ วาปี ติฏฺฐิจํว สุตํ มุตํ วา,
 อุตฺถสฺรา สุทฺธิมนุคฺคณฺหิโนติ,
 อวตตณฺหา เส ภวากเวสุ.

ตมฺบุปฺนิสฺสาย ชิคฺคุจฺฉินฺติ วาติ: สันเตเก สมนพฺรหฺมณา ตโปชิคฺคุจฺฉวาหา
 ตโปชิคฺคุจฺฉสฺรา ตโปชิคฺคุจฺฉ นิสฺสิตา สันนิสฺสิตา อลฺลิสฺสา อูปคฺตา
 อชฺโฌสฺสิตา อธิมุตฺตวาติ ตมฺบุปฺนิสฺสาย ชิคฺคุจฺฉินฺติ วา.

อถวาปี ติฏฺฐิจํว สุตํ มุตํ วาติ: ติฏฺฐิจํ วา ติฏฺฐิจสุทฺธิ วา
 สุตํ วา สุตสุทฺธิ วา มุตํ วา มุตสุทฺธิ วา นิสฺสาย อฺปนฺนิสฺสาย
 คณฺหิตฺวา ปรามสฺสิตฺวา อนิกินฺวิสันฺติวาติ อถวาปี ติฏฺฐิจํว สุตํ มุตํ วา.

อุตฺถสฺรา สุทฺธิมนุคฺคณฺหิโนติ: สันเตเก สมนพฺรหฺมณา อุตฺถสฺรวาหา.
 กตเม สมนพฺรหฺมณา อุตฺถสฺรวาหา? เย เต สมนพฺรหฺมณา
 อชฺฉินฺตสุทฺธิกา สํสํวสุทฺธิกา อภิรียติฏฺฐิจกา สลฺลิตฺตวาหา, อิเม
 สมนพฺรหฺมณา อุตฺถสฺรวาหา; เต สลฺลาเรน สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ.
 มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ อนุตฺตณฺหิโนติ วทฺชนฺติ กณฺเณติ ภณฺนฺติ

ที่ปยุณฺติ โวรณฺตติ อุตฺถสฺรา สุกฺกมฺมุตฺตณฺณฺติ.

อวัตตณฺหาเส ภวากเวสฺสูติ ตณฺหาติ: รูปตณฺหา, สัทตณฺหา,
คันธตณฺหา, รสตณฺหา, โผฏฺฐจัพฺพตณฺหา, อมฺมตณฺหา. ภวากเวสฺสูติ:
ภวากเว กัมมกเว กามกเว กัมมกเว กามกเว ปุณฺพัทฺทเว รูปกเว
กัมมกเว รูปกเว ปุณฺพัทฺทเว อรูปกเว กัมมกเว อรูปกเว ปุณฺพัทฺทเว
ปุณฺปัปฺป ภาเว ปุณฺปัปฺป คติยา ปุณฺปัปฺป อูปัตติยา ปุณฺปัปฺป
ปฏฺฐนฺธิยา ปุณฺปัปฺป อตฺตภาวณิพฺพตติยา. อวัตตณฺหาเถ: อวัตตณฺหา
อจฺจตตณฺหา อวณฺตตณฺหา อมตฺตตณฺหา อปัปฺปนิสฺสจฺจตณฺหาติ
อวัตตณฺหาเส ภวากเวสฺ. เตนาห ภควา

“ตมฺปิณฺธิสฺสาย ชิคฺขจฺจติ วา

อถวามิ ทิฏฺฐจํ สุตํ มตํ วา

อุตฺถสฺรา สุกฺกมฺมุตฺตณฺณฺติ.

อวัตตณฺหาเส ภวากเวสฺสูติ.

บัตถยมานํสฺส ทิ ชปัปฺปตานิ

ลํเวธติ วามิ ปกฺกปัปฺปเตสฺสุ

จตุปฺปาโต อธิ ยลฺลํ นตฺถิ,

ส เกณ เวเธยฺย กุหิ ปชปัเป.

บัตถยมานํสฺส ทิ ชปัปฺปตานีติ: บัตถนา วุจฺจติ ตณฺหา; โย
ราโค สาราโค. ฯ เปฯ อภิชาตมา โลโก อกฺขลมูลํ. บัตถยมานํสฺสาคิ:
บัตถยมานํสฺส อิจฺจมานํสฺส สาทิยมานํสฺส ปิหยมานํสฺส อภิชปัปฺยมานํสฺสาคิ
บัตถยมานํสฺส ทิ. ชปัปฺปตานีติ: ชปัปฺนา วุจฺจติ ตณฺหา; โย วาโค
สาราโค. ฯ เปฯ อภิชาตมา โลโก อกฺขลมูลนฺติ บัตถยมานํสฺส ทิ ชปัปฺปตานิ.

ลํเวธติ วามิ ปกฺกปัปฺปเตสฺสุติ: ปกฺกปัปฺนาติ เทว ปกฺกปัปฺนา:
ตณฺหาปกฺกปัปฺนา จ, ทิฏฺฐจิปกฺกปัปฺนา จ. ฯ เปฯ อญฺ ตณฺหาปกฺกปัปฺนา

๙ เปฯ อยํ ทิฏฺฐิจักขัณฺณํ. วัตฺตอุจฺเจตฺตลิกิโนปํ เวเธนฺติ,
 อจฺฉิณฺณเตปํ เวเธนฺติ, อจฺฉิณฺณเนปํ เวเธนฺติ; วัตฺตอุปปริณามลิกิโนปํ
 เวเธนฺติ, วิปริณามันเตปํ เวเธนฺติ, วิปริณเตปํ เวเธนฺติ ปเวเธนฺติ
 สัมปเวเธนฺตํ ตํ เวธิตํ วาปิ ปกัปปํ เตสุ.

จุตุปปาโต อธิ ยัสส นัตถิ: ยัสสาติ: อรหโต ชินาสวัสส
 ชาคมณํ, คมณํ, คมนาคมนํ, กาลํ, คติ, ภาวาโว, จติ จ,
 อุปปัตติ จ, นิพพัตติ จ, เกโท จ, ชาตชรามมณํ นัตถิ น
 สันติ น สวชฺชนฺติ นปลัพภันติ; ปหีนา สมุจฺฉินฺนา รูปสันตา
 ปฏิปัสสัถา อภัพฺพูปัตติกา ฉานคฺคินา ททฺธมาติ จุตุปปาโต.
 อธิ ยัสส นัตถิ.

ส เกณ เวเธยฺย กุหิ ปชัปปเตติ: เกณ วาเสน เวเธยฺย, เกณ
 โทเสน เวเธยฺย, เกณ โมเสน เวเธยฺย, เกณ มาเนน เวเธยฺย,
 กาย ทิฏฺฐิจา เวเธยฺย, เกณ อุทฺธัจฺเจน เวเธยฺย, กาย วิจิกิขฺณาย
 เวเธยฺย, เกหิ อนฺนเสหิ เวเธยฺย “รัตโตติ วา, “ทุฏฺฐโจติ วา,
 “มุฬฺโหติ วา, “วินพฺนโจติ วา, “ปวามฺภูโจติ วา, “วิกฺเขปคโตติ วา,
 “อนฺภูจฺจคโตติ วา, “ถามคโตติ วา; เต อภิสํขารา ปหีนา, อภิสํขารานํ
 ปหีนัตตา คติยา เกณ เวเธยฺย “เนรยโกติ วา, “ติรัจฺฉานโยนิโกติ วา,
 “ปัตติวิสยโกติ วา, “มมุสโสติ วา “เทโวติ วา, “รูปุติ วา
 “อรุปัตติ วา, “สัลลปติ วา “อธลลปติ วา, “เนวลลป
 นาสลลปติ วา; โส เหตุ นัตถิ, บัจฺจโย นัตถิ, การณํ นัตถิ,
 เยน เวเธยฺย ปเวเธยฺย สัมปเวเธยฺยาคิ ส เกณ เวเธยฺย. กุหิ
 ปชัปปเตติ: กิมฺหิ ชัปปเปยฺย ปชัปปเปยฺย อภิชัปปเปยฺยาคิ ส
 เกณ เวเธยฺย กุหิ ปชัปปเต. เตนาห ภควา

“มัตถยมานัสสํ หิ ชัปปิตานิ,

สเวธิต วาบี ปักบีเตล,
 จตุปปาโต อธิ ยัสส นัตถิ,
 ส เกณ เวเธยย กุหิ ปชบีเปติ.
 ยมาหุ ธัมมัม ปรมันติ เอเก,
 ตเมว หีนันติ ปนาหุ อัมเบ,
 ลัจโจ น วาโท กตโม อิมล,
 ลัพเพว หิเม กุลลา วาหนา.

ยมาหุ ธัมมัม ปรมันติ เอเกติ: ย ธัมมัม ทิฏฐิจิ ปฏิปท มัคคิ
 เอเก สมณพราหมณา “อิทํ ปรมํ อัคคํ เสฏฺฐิจิ วิเสฏฺฐิจิ ปาโมกฺข
 อุตตมํ ปวณฺณํ เอวมาหุสฺส เอว กถเณติ เอว ภณฺณํ เอว
 ทปยณฺณํ เอว โวหณฺณํ ยมาหุ ธัมมัม ปรมันติ เอเก.

ตเมว หีนันติ ปนาหุ อัมเบติ: ตเมว ธัมมัม ทิฏฐิจิ ปฏิปท
 มัคคิ เอเก สมณพราหมณา “หีนํ เอตํ, นีหีนํ เอตํ, โสมกํ เอตํ,
 ลามกํ เอตํ, ชตุกกํ เอตํ, ปริตตํ เอตณฺณํ เอวมาหุสฺส เอว
 กถเณติ เอว ภณฺณํ เอว ทปยณฺณํ เอว โวหณฺณํ ตเมว
 หีนันติ ปนาหุ อัมเบ.

ลัจโจ น วาโท กตโม อิมลันติ: อิมลํ สมณพราหมณา
 วาโท กตโม ลัจโจ ตัจโจ ตโก ยาทาโว อวิปริตฺโตติ ลัจโจ
 น วาโท กตโม อิมล.

ลัพเพว หิเม กุลลาวาหนาติ: ลัพเพว หิเม สมณพราหมณา
 กุลลาวาหา ปณฺณิตวาหา อีรวาหา ฌานวาหา เหตุวาหา ลักขณวาหา
 การณวาหา จานวาหา สกาย ลักขียาติ ลัพเพว หิเม กุลลาวาหนา,
 เตนาห ภควา

“ ยมาหุ อัมมํ ปรมัตฺติ เอเก,
 ตเมว ธีรณัตติ ปนาหุ อัมมํ,
 สัจฺจํ น วาโท กตโม อิมสฺ,
 สัพเพว ธีเม กุลลวาทานาติ.
 สกํ หิ อัมมํ ปรีปฺพณฺมาหุ,
 อัมมํ ปน ธีรมาหุ,
 เอวํปิ วิคคฺยหิ วาทยณฺัตติ,
 สกํ สกํ สัมมตฺติมาหุ สัจฺจํ.

สกํ หิ อัมมํ ปรีปฺพณฺมาหุติ: สกํ หิ อัมมํ ทิฏฺฐิํ ปฏิปทํ
 มัคคํ เอเก สมนพฺราหฺมณา “อิทํ สมัตตํ ปรีปฺพณํ อนมฺมณฺติ
 เอวมาหุสฺ เอว กถเณติ เอว ภณณฺติ เอว ธีปยณฺติ เอว
 ไวรณฺัตติ สกํ หิ อัมมํ ปรีปฺพณฺมาหุ.

อัมมํ ปน ธีรมาหุติ อัมมํ ทิฏฺฐิํ ปฏิปทํ
 มัคคํ เอเก สมนพฺราหฺมณา “ธีรํ เอตํ, นิธีรํ เอตํ, โอมกํ
 เอตํ, ลามกํ เอตํ, ชตฺถกํ เอตํ, ปรีตตํ เอตณฺติ เอวมาหุสฺ
 เอว กถเณติ เอว ภณณฺติ เอว ธีปยณฺติ เอว ไวรณฺัตติ
 อัมมํ ปน ธีรมาหุ.

เอวํปิ วิคคฺยหิ วาทยณฺัตติ: เอว คเหตุว คณฺหิตว ปรามลิตว
 อภินวสิตว วาทยณฺติ, กลทํ กโรณฺติ, ภณฺทณํ กโรณฺติ, วิคคหิ
 กโรณฺติ, วาาทํ กโรณฺติ, เมธคํ กโรณฺติ “น ตว อิมํ อัมมวินยํ
 อาชานาสิ. ๗ เปร นิพเพเธว สเจ ปโหสฺสตี เอวํปิ วิคคฺยหิ วาทยณฺติ.

สกํ สกํ สัมมตฺติมาหุ สัจฺจณฺติ: สัสสโต โสโก. ๗ เปร เนว
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรีมมรณา, อิทเมว สัจฺจํ; โมฆมณฺณณฺติ
 สกํ สกํ สัมมตฺติมาหุ สัจฺจํ. เตนาห ภควา

เตรลโม มหาวิยหตุตตนิทเทโส.

๕๘๔

“สกํ หิ อัมมํ ปริปุณฺณมาหุ,
อวัณฺณสํ อัมมํ ปน หีนมาหุ,
เอวํปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยฺนํติ.
สกํ สกํ สัมมตฺติมาหุ สัจจํนํติ.
ปรัลลํ เจ วัมภยิเตน หีนโน,
น โกจิ อัมเมสุ วิเลสิ อัสสํ,
ปฺนุ หิ อวัณฺณสํ วทฺนํติ อัมมํ,
นิหีนโต สัมมิ ทฬิหฺวทานา.

ปรัลลํ เจ วัมภยิเตน หีนโน: ปรัลลํ วัมภยิตการณา ครหิตการณา
อุปาทิตการณา ปโร ทาโล โหติ หีนโน นิหีนโน โอมโก ลามโก
ชตฺถโก ปริตฺตโตติ ปรัลลํ เจ วัมภยิเตน หีนโน.

น โกจิ อัมเมสุ วิเลสิ อัสสาติ: อัมเมสุ น โกจิ อัสสํ
เสฏฺโฐ วิเสฏฺโฐ ปาโมกฺโข อุตฺตโม ปวโร อัสสาติ น โกจิ
อัมเมสุ วิเลสิ อัสสํ.

ปฺนุ หิ อวัณฺณสํ วทฺนํติ อัมมํ นิหีนโตติ พหุกาปิ พหุณฺนํ
อัมมํ วทฺนํติ อุปาทิตํ นินฺทิตํ ครหิตํ หีนโต นิหีนโต โอมโกโต
ลามโกโต ชตฺถโกโต ปริตฺตโต. พหุกาปิ เอกัสสํ อัมมํ วทฺนํติ
อุปาทิตํ นินฺทิตํ ครหิตํ หีนโต นิหีนโต โอมโกโต ลามโกโต
ชตฺถโกโต ปริตฺตโต. เอโกปิ พหุณฺนํ อัมมํ วทิตํ อุปาทิตํ นินฺทิตํ
ครหิตํ หีนโต นิหีนโต โอมโกโต ลามโกโต ชตฺถโกโต ปริตฺตโต.
เอโกปิ เอกัสสํ อัมมํ วทิตํ อุปาทิตํ นินฺทิตํ ครหิตํ หีนโต นิหีนโต
โอมโกโต ลามโกโต ชตฺถโกโต ปริตฺตโตติ. ปฺนุ หิ อวัณฺณสํ วทฺนํติ
อัมมํ นิหีนโตติ.

สัมมิ ทฬิหฺว ทานาติ: อัมโม สกายนํ, ทิฏฺฐิจิ สกายนํ, ปฏิปทา

สกายนั, มัคโค สกายนั; สกายเน ทัพพีหะวาทา อีรวาทา พลิกวาทา
อวัตถิตวาทาติ สัมมัตถิ ทัพพีหะ วาทานา. เตเนนาท ภาควา

“ปรัลลิต เจ วัมภยเตน ทีโน,
น โกจิ ธัมเมสุ วิเสสิ อัสส,
ปถุ ทิ อัสสวัสส วทนต์ติ ธัมม,
นีหเนโต สัมมัตถิ ทัพพีหะวาทานาติ.

สธัมมปฐา จ ปณา ตเถวา
ยถา ปลลันตติ สกายนานิ,
ลัฟเพ ปวาทา ตถิวา ภาเวยฺย,
สัทธึ ทิ เนลลึ บัจจัตตเมว.

สธัมมปฐา จ ปณา ตเถวาติ: กตมา สัทธัมมปฐา ? สก สัตถาริ
สกกโรติ ครุกโรติ มาเนติ ปุเชติ “อโย สัตถา สัพพะลัญญติ อโย
สัทธัมมปฐา. สก ธัมมิกขาน. สก คณ. สก ทิฏฐิจ. สก ปฏิปท.
สก มัคค สกกโรติ ครุกโรติ มาเนติ ปุเชติ “อโย มัคโค
นียยานโกติ อโย สัทธัมมปฐา. สธัมมปฐา จ ปณา ตเถวาติ:
สัทธัมมปฐา ตถา ตัจฉา กุตา ยถาวา อวิปริตตาทิ สธัมมปฐา
จ ปณา ตเถวา.

ยถา ปลลันตติ สกายนานติ: ธัมโม สกายน, ทิฏฐิจ สกายน,
ปฏิปทา สกายน, มัคโค สกายน; สกายนานิ ปลลันตติ โถเมเนติ
กิตเตเนติ วัณเนเนตติ ยถา ปลลันตติ สกายนานิ.

ลัฟเพ ปวาทา ตถิวา ภาเวยฺยติ: ลัฟเพ ปวาทา ตถา ตัจฉา
กุตา ยถาวา อวิปริตตา ภาเวยฺยติ ลัฟเพ ปวาทา ตถิวา ภาเวยฺย.
สัทธึ ทิ เนลลึ บัจจัตตเมวาติ: บัจจัตตเมว เตลล สมนพพหิมณานิ
สัทธึ วิสัทธึ ปริสัทธึ มุตติ วิมุตติ ปริมุตตติ สัทธึ ทิ เนลลึ

บัจจัตตเมว. เตนาห ภควา

“ธัมมปฺชา จปนา ตเถว
 ยถา ปัสสันติ สกายนานิ,
 สัพเพ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺย,
 สุกฺโก หิ เนลํ บัจจัตตเมว.
 น พฺราหฺมณัสส ปฺรเนยฺยมัตถิ
 ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตํ,
 ตัสมา วิวาทานิ อปาทิวัตฺโต,
 น หิ เสฏฺฐิโต บัลลติ ธัมมมณฺโณ.

น พฺราหฺมณัสส ปฺรเนยฺยมัตถิ: นาทิปฏิกฺเขโป. พฺราหฺมโณติ:
 ตัตตํนํ ธัมมานํ พาทิตตฺตา พฺราหฺมโณ. ฯ เปฯ อนิสฺสโร ตาทิ
 ปวฺจฺเจเต พฺรหฺมา. น พฺราหฺมณัสส ปฺรเนยฺยมัตถิ: พฺราหฺมณัสส
 ปฺรเนยฺยตา นัตถิ; พฺราหฺมโณ น ปฺรเนยฺโย, น ปฺรบัตติโย, น
 ปฺรบัจจโย, น ปฺรปฏิพัทฺธคุ ขานาติ บัลลติ, อธัมมูฬิหิ สัมปชาโน
 ปติสฺสโร “สัพเพ ลัฆารา อนิจฺจาติ พฺราหฺมณัสส ปฺรเนยฺยตา นัตถิ,
 พฺราหฺมโณ น ปฺรเนยฺโย, น ปฺรบัตติโย, น ปฺรบัจจโย, น
 ปฺรปฏิพัทฺธคุ ขานาติ บัลลติ, อธัมมูฬิหิ สัมปชาโน ปติสฺสโร.
 สัพเพ ลัฆารา ทุกฺขาติ. ฯ เปฯ ยํกิลฺลิจิ สมุทฺยธัมมิ ลัพพนัตถิ
 นิโรธธัมมนัตถิ พฺราหฺมณัสส ปฺรเนยฺยตา นัตถิ; พฺราหฺมโณ น
 ปฺรเนยฺโย, น ปฺรบัตติโย, น ปฺรบัจจโย, น ปฺรปฏิพัทฺธคุ ขานาติ.
 บัลลติ, อธัมมูฬิหิ สัมปชาโน ปติสฺสโรติ น พฺราหฺมณัสส ปฺรเนยฺยมัตถิ.

ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคฺคหิตํนัตถิ ธัมเมสุติ: ทฺวาตฺถฺวิจฺฐิจิตฺเตสุ.
 นิจฺเจยฺยาติ นิจฺฉินฺตีวา วิจฺฉินฺตีวา วิจฺฉินฺตีวา ปวฺจฺฉินฺตีวา ตลยิตฺวา
 ตริยิตฺวา วิวารยิตฺวา วิภฺตํ กิตฺวา. โยธิตฺกาคาโห วิธิตฺกาคาโห วริตฺกาคาโห

โกฏฐาลัคคาคาโห อัจฉัยัคคาคาโห สมุจฉัยัคคาคาโห “อิทัง ลักขัง ตถัง
 ตังณัง ภูตัง ยาวาวั อวปริตตัตถัง คหิตัง ปรามัญจัง อภินิวิฏ्ฐัง ชัชโณสสิตัง
 อธิมุตัตถัง นัตถัง น ลวิชชติ นปลัพภติ; ปเทเน สมุจฉินันนิ วุปลันตัง
 ปฏิบัสสัถธัง อภัพพุปปัตตัง กานคคินา ททตฺตัตถัง ธัมเมสุ
 นิจฺเจยฺย สมุคคหิตัง.

ตัสมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโตติ ตัสมาตฺติ: ตัสมา ตังการณา
 ตเหตฺตํ ตปฺบัจจยา ตณฺเฑนา, ทิฏฺฐิจักกหานิ ทิฏฺฐิจักกัณฺเฑนา นิฏฺฐิจวิวาทานิ
 นิฏฺฐิจเมธคานิ อุปาติวตฺโตติ อตักกัณฺโโต สมตักกัณฺโโต วตฺตวตฺโตติ
 ตัสมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโตติ.

น หิ เสฏฺฐจโต บัสสติ ธัมมมัลลวณฺติ: อลฺลวณฺ สัตถาร
 ธัมมิกขานํ คนํ ทิฏฺฐิจํ ปฏิปทํ มัคคํ อลฺลวณฺตํ สติบฺบัจจาเนหิ
 อลฺลวณฺตํ ธัมมมัลลปะนาเนหิ อลฺลวณฺตํ อทฺธปฺปะนาเทหิ อลฺลวณฺตํ อนิรฺเรเยหิ
 อลฺลวณฺตํ พเลหิ อลฺลวณฺตํ โพชฌนฺเคหิ อลฺลวณฺตํ อริยา อภฺยัสสํคิกขา
 มัคคาคา อคคํ เสฏฺฐิจํ วิเสฏฺฐิจํ ปาโมกฺขํ อุตตมํ ปาวํ ธัมมํ น บัสสติ
 น ทักขติ น โอโลเกติ น นิชฌายติ น อุปปริกขตฺติ น
 หิ เสฏฺฐจโต บัสสติ ธัมมมัลลวณฺ. เตนาห ภควา

“น พฺราหฺมณัสส ปเรเนยฺยมัตถิ

ธัมเมสุ นิจฺเจยฺย สมุคคหิตัง,

ตัสมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโตติ,

น หิ เสฏฺฐจโต บัสสติ ธัมมมัลลวณฺติ.

ชานามิ บัสสามิ ตเถว เอตัง

ทิฏฺฐิจยา เอเก บัจเจเนติ สุทฺธัง,

อัททักกัชฺเฐ กิณฺหิ ตุมฺหัสส เตเน,

อติลิตฺวา อลฺลวณฺ วทณฺติ สุทฺธัง.

ชานามิ บัลลามี ตเถว เอตน์ติ ชานามิ: ปรจิตตวาเนน
 วา ชานามิ, ปุพเพนิวาสานุสสติวาเนน วา ชานามิ. บัลลามีติ:
 มัสจักขุณา วา บัลลามี, ทิพเพเน วา จักขุณา บัลลามี. ตเถว
 เอตน์ติ: ตถิ ตัจฉิ ภูติ ยถาวา อวปริตตน์ติ ชานามิ บัลลามี
 ตเถว เอต.

ทิฏฐิยา เอเก บัจเจเนติ สุตฺถินฺติ: ทิฏฐิยา เอเก
 สมณพราหฺมณา สุตฺถิ วิสฺสุตฺถิ ปริสฺสุตฺถิ มุตฺต วิมุตฺต ปริมุตฺต
 บัจเจเนติ “ลลิตโต โลโก, อิทเมว ลลิจฺ; โมฆมณฺณนํติ ทิฏฐิยา
 เอเก สมณพราหฺมณา สุตฺถิ วิสฺสุตฺถิ ปริสฺสุตฺถิ มุตฺต วิมุตฺต
 ปริมุตฺต บัจเจเนติ. “อลลิตโต โลโก. ๗ เปฯ เนว โหติ น น
 โหติ ตถาคโต ปรมมรณา, อิทเมว ลลิจฺ; โโมฆมณฺณนํติ ทิฏฐิยา
 เอเก สมณพราหฺมณา สุตฺถิ วิสฺสุตฺถิ ปริสฺสุตฺถิ มุตฺต วิมุตฺต
 ปริมุตฺต บัจเจเนติ ทิฏฐิยา เอเก บัจเจเนติ สุตฺถิ.

อัททกัช เจ กิณฺหิ ตุมฺลล เตนาติ อัททกัชติ: ปรจิตตวาเนน
 วา อัททกัช, ปุพเพนิวาสานุสสติวาเนน วา อัททกัช. มัสจักขุณา
 วา อัททกัช, ทิพเพเน วา จักขุณา อัททกัชติ อัททกัช เจ.
 กิณฺหิ ตุมฺลล เตนาติ ตลล เตน ทลลเนน ก็ กถิ ทุกฺชปรีวณา
 อตฺถิ. น สมุทฺยลล ปหานิ อตฺถิ. น มัคคภาวณา อตฺถิ. น
 ผลลจฺฉนิกริยา อตฺถิ. น ราคัลล สมุจฺเฉทปหานิ อตฺถิ. น โทลลล
 สมุจฺเฉทปหานิ อตฺถิ. น โมหัลล สมุจฺเฉทปหานิ อตฺถิ. น กิเลสํ
 สมุจฺเฉทปหานิ อตฺถิ. น ลลิตารวิญญูลล อจฺเจโต อตฺถติ อัททกัช
 เจ กิณฺหิ ตุมฺลล เตน.

อติลลิตวา อลฺลเนน วทน์ติ สุตฺถินฺติ: เต ทิฏฐิยา สุตฺถิมัคค
 วิสฺสุตฺถิมัคค ปริสฺสุตฺถิมัคค โวหาตมัคค ปรีโวหาตมัคค อติกกมิตวา

สมตักกมัตวา วิตวัตตัตวา อังคตัง สติปัญจาเนหิ อังคตัง
 สัมมัมปฐาเนหิ อังคตัง อิทธีปฐาเทหิ อังคตัง อินทริเยหิ
 อังคตัง พเลหิ อังคตัง โพชนังเคหิ อังคตัง อริยา อัญจังกิภา
 มัคคา สุตฺถิ วิสุตฺถิ ปริสุตฺถิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนต์
 กเถณตี ภณฺณตี ที่ปยฺณตี ไวรณฺตีติ เอวํปิ อติลิตฺวา อังคเณ
 วทนต์ สุตฺถิ. อถา พุทฺธา จ พุทฺธสาลวกา จ บัจเจกพุทฺธา จ
 เตถฺหิ ทัญญิจยานํ อสฺสทฺธมมคฺคํ อวิสฺสทฺธมมคฺคํ อปริสฺสทฺธมมคฺคํ อโวทาสมคฺคํ
 อติกกมัตวา สมตักกมัตวา วิตวัตตัตวา จตฺตฺหิ สติปัญจาเนหิ จตฺตฺหิ
 สัมมัมปฐาเนหิ จตฺตฺหิ อิทธีปฐาเทหิ บัจจฺหิ อินทริเยหิ บัจจฺหิ
 พเลหิ สัตตฺหิ โพชนังเคหิ อริเยเน อัญจังกิเณ มคฺคเณ สุตฺถิ วิสุตฺถิ
 ปริสุตฺถิ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปริมุตฺตํ วทนต์ กเถณตี ภณฺณตี ที่ปยฺณตี
 ไวรณฺตีติ เอวํปิ อติลิตฺวา อังคเณ วทนต์ สุตฺถิ. เตนาห ภควา

“ชานามิ บัลลํมิตฺเต เตว เอตฺ,
 ทัญญิจยา เอเก บัจเจณตี สุตฺถิ,
 อิทฺทักฺขิ เจ กิณฺหิ ตมฺลลํ เตน,
 อติลิตฺวา อังคเณ วทนต์ สุตฺถินฺติ.

บัลลํ นโร ทักฺขติ นามรूपํ,
 ทิลลํ วา วาณฺณลลํ ตานิเมว.
 กามํ พหุํ บัลลํตํ อัมปํกํ วา,
 น หิ เตน สุตฺถิ กุสลา วทนต์.

บัลลํ นโร ทักฺขติ นามรूपนฺติ บัลลํ นโรติ: ปริจิตตวาเนน
 วา บัลลนฺโต, ปุทฺเพเนวาลาณฺลลิตฺวาเนน วา บัลลนฺโต, มลฺลจักขฺนา
 วา บัลลนฺโต, ทิพฺเพเน วา จักขฺนา บัลลนฺโต, นามรूपบวฺเณว ทักฺขติ
 นิจฺจโต สุขโต อตฺตโต; น เตถฺหิ ธมฺมานํ สมุทฺยํ วา อตฺถังคมิ

วา ชัสสาท วา อาทีนว วา นิสสรณ วา ทักขติ บัสส นโร
ทักขติ นามรูป.

ทิสฺวาน วาณวสฺสติ ตานิเมวาทิ ทิสฺวาติ: ปรจิตฺตวาเนน วา
ทิสฺวา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติวาเนน วา ทิสฺวา มลฺลจักขนา วา ทิสฺวา
ทิพฺเพน วา จักขนา ทิสฺวา นามรูปบวเณ ทิสฺวา บัสสติ นิจฺจโต
สุขโต อตฺตโต; น เตลฺล ธมฺมานํ สมุทฺยํ วา อตฺตังคมิ วา ชัสสาท
วา อาทีนว วา นิสสรณ วา บัสสติ ทิสฺวา น วาณวสฺสติ ตานิเมว.

กามํ พหุํ บัสสตุ อปัปฺกํ วาติ: กามํ พหุํ วา บัสสณฺโต
นามรูปํ อปัปฺกํ วา นิจฺจโต สุขโต อตฺตโตติ กามํ พหุํ บัสสตุ
อปัปฺกํ วา.

น หิ เตน สุทฺธิํ กุสลา วทฺธํตีติ กุสลาติ: เย เต
ชนฺธกุสลา ธาตกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาตกุสลา สติปัฏ-
ฐานกุสลา สัมมปฺปธานกุสลา อิทธิปฺปาทกุสลา อินทริยกุสลา พัลลกุสลา
โพชฌนฺคกุสลา มัคคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา ปรจิต-
ตวาเนน วา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติวาเนน วา มลฺลจักขนา วา ทิพฺเพน วา
จักขนา นามรูปทสฺสเนน สุทฺธิํ วิสุทฺธิํ ปรสุทฺธิํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ ปวิมุตฺตํ
น วทฺธํตี น กถเณตี น ภณณํตี น ทปยณฺตี น โวหณฺตีติ น หิ
เตน สุทฺธิํ กุสลา วทฺธํตี. เตนาห ภควา

“บัสส นโร ทักขติ นามรูป,

ทิสฺวา น วาณวสฺสติ ตานิเมว,

กามํ พหุํ บัสสตุ อปัปฺกํ วา

น หิ เตน สุทฺธิํ กุสลา วทฺธํตี.

นิวิสฺสวาที น หิ สุฟฺฟิณาโย

ปกัปปัตติ ทิฏฐิจิ ปุเรกขนาโน,
 ยนิสฺสโต ตตฺถ สุภวทาโน,
 สุกฺขัธวโท ตตฺถ ตตฺถทสา โส.

นิวิสฺสวาที น หิ สุฟฺพินาโยติ: สัสสโต โลโก, อิทเมว สัจฺจ;
 โมฆมัลลณฺณติ นิวิสฺสวาที. อัสสโต โลโก. ฯ เป ฯ เนา โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา, อิทเมว สัจฺจ; โมฆมัลลณฺณติ
 นิวิสฺสวาที. น หิ สุฟฺพินาโยติ: นิวิสฺสวาที ทฺพฺพินโย ทฺพฺพณฺนาปโย
 ทฺพฺพนิชฺฌาปโย ทฺพฺพเปกฺกชาปโย ทฺพฺพปสาทโยติ นิวิสฺสวาที น หิ
 สุฟฺพินาโย,

ปกัปปัตติ ทิฏฐิจิ ปุเรกขนาโนติ: ปกัปปัตติ อภิสํขติ สันนิจํ
 ทิฏฐิจิ ปุเรกขโต ปุเรโต กตฺวา จรติ; ทิฏฐิจิธโช ทิฏฐิจิเกตุ ทิฏฐิจาธิปเตยโย
 ทิฏฐิจิยา ปริวาริตอ จรติติ ปกัปปัตติ ทิฏฐิจิ ปุเรกขนาโน,

ยนิสฺสโต ตตฺถ สุภวทาโนติ: ยนิสฺสโต ยนิ สัตถาริ ธมฺมิกฺขานํ
 คณํ ทิฏฐิจิ ปฏฺฐิปกํ มัคคํ นิสฺสโต สันนิสฺสโต อัสสโน อุกฺกโต
 อัสสโนติ อธิมุตฺโตติ ยนิสฺสโต. ตตฺถาติ: สกาย ทิฏฐิจิยา
 สกาย ฆนฺตียา สกาย รุจิยา สกาย ลกฺขณียา. สุภวทาโนติ: สุภวาทอ
 โสภณวาทอ บัณฺฑิตวาทอ อธิวาทอ ฌานวาทอ เหตุวาทอ ลกฺขณวาทอ
 การณวาทอ จานวาทอ สกาย ลกฺขณียาติ ยนิสฺสโต ตตฺถ สุภวทาโน.

สุกฺขัธวโท ตตฺถ ตตฺถทสาโสติ สุกฺขัธวโทติ: สุกฺขัธวาทอ วิสฺสุกฺขัธวาทอ
 ปริสฺสุกฺขัธวาทอ โวหาตวาทอ ปริโยหาตวาทอ. ธวาทอ สุกฺขัธวาทอ
 วิสฺสุกฺขัธวาทอ ปริสฺสุกฺขัธวาทอ โวหาตทสฺสโน ปริโยหาตทสฺสโนติ
 สุกฺขัธวาทอ. ตตฺถาติ: สกาย ทิฏฐิจิยา สกาย ฆนฺตียา สกาย รุจิยา
 สกาย ลกฺขณียา. ตตฺถทสา โสติ: ตตฺถ ตตฺถจํ ภูตํ ยถาวา อวิปริตฺตณฺติ
 อตฺถทกฺขิ. อปัสสสิ ปฏฺฐิวิจฺฉติ สุกฺขัธวโท ตตฺถ ตตฺถทสา โส. เตเนห ภควา

“นิวิสสวาที น หิ สุปพิณาย,
 ปกัปปัตติ ทิฏฐิจิ ปุเรกขวาโน,
 ย นิสสิโต ตตถ สกัททาโน,
 สุกัธวโท ตตถ ตถัทธสา โสติ.
 น พรัหมโณ กัปปมูเปติ ลข,
 น ทิฏฐิจิลาเร นปิ ภาณพนัธ,
 ฌัตถวา จ โส สัมมตโย ปุณฺณชา,
 อูเปกัชตี อุกคฺคหนันตี มัลลเบ.

น พรัหมโณ กัปปมูเปติ ลขณฺติ: นาคิปฏิกเขโป. พรัหมโณติ:
 สัตตณฺณํ ธมฺมานํ พาทิตตฺตา พรัหมโณ. ะเปฯ อนิสสิโต ตาทิ
 ปุจฺจเต พรัหม. กัปปาติ: เทว กัปปา: ตณฺหากัปปโป จ,
 ทิฏฐิจิกัปปโป จ, ะเปฯ อยํ ตณฺหากัปปโป. ะเปฯ อยํ ทิฏฐิจิกัปปโป.
 ลขา วุจฺจติ ภาณ; ยา มัลลภา ปชานนา. ะเปฯ อโมโห สัมมวโจ
 สัมมาทิฏฐิจิ. น พรัหมโณ กัปปมูเปติ ลขณฺติ: พรัหมโณ ลขาย ชานติวา
 ตฺถยติวา ตฺริยติวา วิภาวติวา วิภูตํ กัตฺวา. “ลัทธิเพ ลัฆารอ นิจฺจาติ.
 ลัทธิเพ ลัฆารอ ทุกฺชาติ. ะเปฯ ยกิลฺลิจิ สมุทฺยธมฺม, ลัทธิพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ
 ลขาย ชานติวา ตฺถยติวา ตฺริยติวา วิภาวติวา วิภูตํ กัตฺวา
 ตณฺหากัปปํ วา ทิฏฐิจิกัปปํ วา น อูเปติ น อูปคัชฺชติ น
 คณฺหาติ น ปราณสติ นากินฺนิตฺติ น พรัหมโณ กัปปมูเปติ ลข.

น ทิฏฐิจิลาเร นปิ ภาณพนัธฺติ: ตสฺส ทฺวาสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ปเทณานิ สมุจฺฉินฺณานิ วูปสันฺตานิ ปฏิบัสฺสํทธานิ อภัพฺพปตฺติตฺถานิ
 ภาณคฺคินา ทตฺถณานิ. โส ทิฏฐิจิยา น ยายติ น นิยฺยติ น
 วุยฺหติ น ลหฺวยติ นปิ ตํ ทิฏฐิจิคมํ สวโรโต บัจฺเจติ บัจฺจาคัชฺชติ น
 ทิฏฐิจิลาเร. นปิ ภาณพนัธฺติ: อภฺยัสสํปตฺติตฺถาณณ วา มัลลภา

ภิกขุวาจาเนน วา มิจฺฉาบาเนน วา ตณฺหาพฺนํ วา ทิฏฺฐิพฺนํ
 วา น กโรติ น ชเนติ น สลฺยชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นานินิพฺพตฺเตตฺติ
 น ทิฏฺฐิจฺฉาริ นปฺปี ภาณพฺนํ.

ลัตถวา จ โส สัมมตโย ปุณฺณชาติ: ลัตถวา ชานิตฺวา ตลยิตฺวา
 ตริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. “สัพเพ ลัฆารว อนิจฺจาติ.
 “สัพเพ ลัฆารว ทุกฺขาติ. ๗ เปฯ ยักฺกัจจิ สมุทฺยธมฺมิ สัพพันตํ
 นิโรธธมฺมนํติ ลัตถวา ชานิตฺวา ตลยิตฺวา ตริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ
 กตฺวาติ ลัตถวา จ โส สัมมตโยติ วุจฺจันติ ทฺวาสิฏฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ.
 ปุณฺณชาติ: ปุณฺณชเนหิ ชนิตา วา ตา สัมมตโยติ ปุณฺณชา. ปุณฺนา-
 นาชเนหิ ชนิตา วา ตา สัมมตโยติ ปุณฺณชาติ ลัตถวา จ โส สัมมตโย
 ปุณฺณชา. อุเปกฺขตํ อุคฺคหณนํติ มัลลฺเบติ: อัมมฺเบ ตณฺหาเวเลน
 ทิฏฺฐิจิวเลน ตณฺหานํติ ปรามสํติ อภินิวิสํติ, อรหา อุเปกฺขติ น
 ตณฺหาติ น ปรามสติ นานินิวิสตีติ อุเปกฺขตํ อุคฺคหณนํติ มัลลฺเบ,
 เตนาห ภควา

“น พฺราหฺมโณ กบฺปํมูเปติ ลขํ,
 น ทิฏฺฐิจฺฉาริ นปฺปี ภาณพฺนํ,
 ลัตถวา จ โส สัมมตโย ปุณฺณชา,
 อุเปกฺขตํ อุคฺคหณนํติ มัลลฺเบติ.
 วิลลฺลช คณฺณานิ มฺเหธ โสเก
 วิวาทชาเตสุ น วิคฺคสําริ,
 สันโต อสันเตสุ อุเปกฺขโก โส,
 อนุคฺคโห อุคฺคหณนํติ มัลลฺเบ.

วิลลลช คณฺณานิ มฺเหธ โสเกติ: จิตฺตาโร คณฺณา: อภิชฺฌา
 ภายคณฺโณ, พฺยาปาโห ภายคณฺโณ, สลลพฺพตฺตปฺรามาสโห ภายคณฺโณ,

อิทังจัจจาณิเวโส กายคณฺเณ. อตฺตโน ทิฏฺฐิจิยา ภาโค, อภิขณฺหา
 กายคณฺเณ. ปราเวสุ อามาโต อัมมิจฺจโย, พยาปาโท กายคณฺเณ.
 อตฺตโน สํว วตฺตํ วา สัลลพัตฺตํ วา ปราเวสฺส, สัลลพัตฺตปฺรามาโส
 กายคณฺเณ. อตฺตโน ทิฏฺฐิจิ, อิทังจัจจาณิเวโส กายคณฺเณ. วิสัชฺชาติ:
 คณฺเณ โวลลัสฺสชิตฺวา วา วิสัชฺช. อถา คณฺเณ คคิเต พนฺธเน วิพนฺธเน
 อาพนฺธเน ลัคเค ลัคคิเต ปลิพฺพุตฺเต พนฺธเน โมฏยิตฺวา วา วิสัชฺช.
 ยถา เวยฺหํ วา รณํ วา สกฺกํ วา สันตฺมานิกํ วา สัชฺชํ วิสัชฺช
 กโรนฺติ วิโกเปนฺติ; เหวเมว คณฺเณ โวลลัสฺสชิตฺวา วา วิสัชฺช. อถ
 วา คณฺเณ คคิเต พนฺธเน วิพนฺธเน อาพนฺธเน ลัคเค ลัคคิเต ปลิพฺพุตฺเต
 พนฺธเน โมฏยิตฺวา วา วิสัชฺช. มุนฺติ: โมเน วุจฺจติ ภาวนํ; ยา
 มัลลภา ปชานนา. ๗ เปฯ สังคชาลมตฺติจํ โส มุนิ. อธิตาติ: อิมิสฺสา
 ทิฏฺฐิจิยา. ๗ เปฯ อิมิสฺสํ มนุสฺสโลเกติ วิสัชฺช คณฺณานิ มุนฺโธโลเก.

วิวาทชาเตสุ น วัคฺคสํวริเต: วิวาทชาเตสุ สลฺลชาเตสุ นิพฺพตฺเตสุ
 อภินิพฺพตฺเตสุ ปาตฺกฺกุเตสุ ฉนฺนทาตํ คัจฉนฺเตสุ, โทสาตํ คัจฉนฺเตสุ,
 โมหาตํ คัจฉนฺเตสุ, ภายาตํ คัจฉนฺเตสุ, น ฉนฺนทาตํ คัจฉนฺติ,
 น โทสาตํ คัจฉนฺติ, น โมหาตํ คัจฉนฺติ, น ภายาตํ คัจฉนฺติ,
 น ภาควเสนํ คัจฉนฺติ, น โทสวเสนํ คัจฉนฺติ, น โมหวเสนํ คัจฉนฺติ.
 น ทิฏฺฐิจิวเสนํ คัจฉนฺติ, น อุทฺธจฺจิวเสนํ คัจฉนฺติ, น วิจิกิฉฺฉนาเวเสนํ
 คัจฉนฺติ, น อนุลยาเวเสนํ คัจฉนฺติ, น วัคฺเคหิ ธมฺเมหิ ยายติ นิยยติ
 วุญฺหติ สหฺวิยตฺตี วิวาทชาเตสุ น วัคฺคสํวริ.

สณฺโธ อตฺถนฺเตสุ อุปฺเปกฺขโก โสติ สณฺโธติ: ภาคัลลํ สณฺตตฺตา
 สณฺโธ, โทสัลลํ สณฺตตฺตา สณฺโธ, โมหัลลํ สณฺตตฺตา สณฺโธ. ๗ เปฯ
 สทฺทฺพากฺสลาภิสฺสวราณํ สณฺตตฺตา สณฺตตฺตา วุปลมิตฺตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา
 นิพฺพตฺตตฺตา วิคตฺตตฺตา ปฏฺฐิสสํวริตฺตตฺตา สณฺโธ อุปฺปสณฺโธ วุปลสณฺโธ

นิพพุโต ปฏิบัติสัทธโธติ สันโต อสันเตสุติ: อสันเตสุ อรูปสันเตสุ อรูป-
สันเตสุ อนิพพุเตสุ อปฏิบัติสัทธโธติ สันโต อสันเตสุ. อูเปกขโก โสติ:
อรหา นพังคูปะกัชาเย สมันนาคโต จักขุมา รูเป ทิสิวมา นเว สุมโน
โหติ น ทุมมโน; อูเปกขโก วิหริติ สโต สัมปชาโน. โสเตน
สัททัง สุตวา. ะเปฯ กาลัง กังขติ ภาวโต สุตันโตติ สันโต
อสันเตสุ อูเปกขโก โส.

อนุคคโห อุดคคหณันติ มัญเเวติ อัมเเว ตันนทาวเสน ทิฏฐิจิวเสน
คณันันติ ปรามสันติ อภินวิสันติ; อรหา อูเปกขติ น คณินาติ
น ปรามสติ นภินวิสันติ อนุคคโห อุดคคหณันติ มัญเเว. เตนาห ภควา

“วิลัซซ คณินา นโมโลเก

วิวาทชาเตสุ น วัคคสาร์

สันโต อสันเตสุ อูเปกขโก โส

อนุคคโห อุดคคหณันติ มัญเเวติ.

บุพฺผาสเว หิตฺวา นเว อุกุพฺพ

น ฉนฺทกุ โนมฺ วิวิตฺสวาที

ส วิมฺบมฺตโต ทิฏฐิจิตฺเตหิ อีโร,

น ลิมฺปตี โลเก อนัตตครหิ.

บุพฺผาสเว หิตฺวา นเว อุกุพฺพณฺติ: บุพฺผาสวา วุจฺจันติ อตฺตา
รูเป เวทนา สลฺยวา สํชาวา วิปลฺภานํ. อตฺเต สํชาเร อารพฺภ ยะ
กิลเลสา อุมฺบัสสเยยฺยํ, เต กิลเลเส หิตฺวา จัสสิตฺวา ปริจฺจัสสิตฺวา
ปชฺหิตฺวา วิเนหิตฺวา พฺยณฺตํกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวาติ บุพฺผาสเว
หิตฺวา. นเว อุกุพฺพณฺติ: นวา วุจฺจันติ บัจฺจุบฺบันนา รูเป เวทนา
สลฺยวา สํชาวา วิปลฺภานํ. บัจฺจุบฺบันเน สํชาเร อารพฺภ ฉนฺทํ อุกุพฺพมาโน
เปมํ อุกุพฺพมาโน ราคํ อุกุพฺพมาโน อชนฺยมาโน อสฺลยชนฺยมาโน

อนิพัตตตณยมาโน นากนิพัตตตณยมาโนติ ปัพพาสเว มิตฺวา นเว อภัพฺโ

น ฉนฺทคุ โนปฺ นีวีสฺสวาทีติ น ฉนฺทคุติ: น ฉนฺทาคคฺ คัจฉติ,
 น โทสาคคฺ คัจฉติ, น โมหาคคฺ คัจฉติ, น ภยาคคฺ คัจฉติ,
 น รากวเสน คัจฉติ, น โทสวเสน คัจฉติ, น โมทวเสน คัจฉติ,
 น มานวเสน คัจฉติ, น ทิฏฺฐิจวเสน คัจฉติ, น อุตฺถัจจวเสน
 คัจฉติ, น วิจิกิขฺฉวเสน คัจฉติ, น อนุสยวเสน คัจฉติ, น
 วัคฺเคหิ ธมฺเมหิ ยายติ นิยฺยติ วุญฺหติ ลํหวิยตีติ น ฉนฺทคุ. โนปฺ
 นีวีสฺสวาทีติ: “ตัสฺสโต โลโก, อิทเมว ลักฺขํ; โมขมัลลฺภณฺตี นีวีสฺ
 สวาที. “อัสฺสตัสฺสโต โลโก, อิทเมว ลักฺขํ; โมขมัลลฺภณฺตี. ๖ เปฯ
 เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา, อิทเมว ลักฺขํ;
 โมขมัลลฺภณฺตี นีวีสฺสวาทีติ น ฉนฺทคุ โนปฺ นีวีสฺสวาที.

ส วิมฺปมุตฺโต ทิฏฺฐิจิตฺเตหิ อโรติ: ตัสฺส ทฺวาสิฏฺฐี ทิฏฺฐิจิตฺตานิ
 ปทีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วุปลันฺตานิ ปฏฺฐิสลฺลทฺธานิ อภัพฺพปมุตฺติกานิ
 ภาวนคฺคิณา ททฺธมานิ. โส ทิฏฺฐิจิตฺเตหิ วิมฺปมุตฺโต วิลลฺภณฺตโต
 วิมฺวิยาทิกเตน เจตสา วิหเรตีติ. อโรติ: อโร มัลลฺภณฺตโต มัลลฺภว
 พุทฺธมา ภาวน วิภาว เมธาวีติ ส วิมฺปมุตฺโต ทิฏฺฐิจิตฺเตหิ อโร.

น ลิมฺปติ โลเก อนตฺตครหิตี: เลโปติ เทวฺ เลปา: ตณฺหาเลโป
 จ, ทิฏฺฐิเลโป จ. ๖ เปฯ อยฺ ตณฺหาเลโป. ๖ เปฯ อยฺ ทิฏฺฐิเลโป.
 ตัสฺส ตณฺหาเลโป ปทีโน, ทิฏฺฐิเลโป ปฏฺฐินิสลฺลทฺโธ; ตณฺหาเลปัสล
 ปทีนตฺตา ทิฏฺฐิเลปัสล ปฏฺฐินิสลฺลทฺฐิตฺตา อนุปฺลิตฺโต อปายโลเก น
 ลิมฺปติ, มนุสฺสโลเก น ลิมฺปติ, เทวโลเก น ลิมฺปติ, ชนฺธโลเก
 น ลิมฺปติ, ชาติโลเก น ลิมฺปติ, อายตฺนโลเก น ลิมฺปติ น
 ลลิมฺปติ นปฺลิมฺปติ อลิตฺโต อลลิตฺโต อนุปฺลิตฺโต นิภกฺขันโต นิสลฺลทฺโธ
 วิมฺปมุตฺโต วิลลฺภณฺตโต วิมฺวิยาทิกเตน เจตสา วิหเรตีติ น ลิมฺปติ โลเก.

อนัตตครหิตี: ทวีหิ การณเหิ อัตตานิ ครหิตี: กตัตตา จ, อกตัตตา จ.

กถิ กตัตตา จ อกตัตตา จ อัตตานิ ครหิตี: “กถิ เม กายทฺหจฺจวิตฺ,
อกถิ เม กายสฺสจฺจวิตฺติ อัตตานิ ครหิตี. “กถิ เม วจฺทฺหจฺจวิตฺ. กถิ เม
มโนทฺหจฺจวิตฺ. กโต เม ปาณาติปาโต. ฯ เปฯ กตา เม มิจฺฉาทิกฺขจฺจิ, อกตา
เม สัมมาทิฏฺฐิจฺฉิตฺติ อัตตานิ ครหิตี: เอว กตัตตา จ อกตัตตา จ อัตตานิ ครหิตี.
อภาว “สเลสฺสมฺหิ น ปริปรการีติ อัตตานิ ครหิตี. “อินฺทริเยสฺสมฺหิ
อคุตฺตทฺวาโรติ. “โกชนเณ อมัตตัตถ์ลุมฺหิตฺติ. ชาครियมนฺยุตฺโตติ. “น
สตีลัมปชฺฉลเณน สมนฺนาคโตติ. “อภาวตา เม จัตตาโร สตีลัมปชฺฉานาติ.
“อภาวตา เม จัตตาโร สัมมัมปชฺฉานาติ. “อภาวตา เม จัตตาโร
อิทฺธัมปชฺฉาติ. “อภาวตานิ เม บัลลจินฺทริยานีติ. “อภาวตานิ เม บัลลจ
พลานีติ. “อภาวตา เม สัตต โพชนมฺกาคติ. “อภาวโต เม อริโย อัญฺจกโก
มคฺคโตติ. “ทุกฺขิ เม อปริวณฺดาณฺตีติ. “ทุกฺขสฺสมฺทโย เม อปฺปทีโนติ.
“มคฺคโค เม อภาวโตติ. “นิโรธเณ อลฺลจินฺทโกโตติ อัตตานิ
ครหิตี; เอว อัตตานิ ครหิตี: ยํ กัมมํ อุกุพฺพมาโน อชฺชนียมาโน
อลฺลชฺชนียมาโน อนิพฺพัตตณฺยมาโน นานิพฺพัตตณฺยมาโน อนัตตครหิตี น
ลิมฺปตี โลเก อนัตตครหิตี. เตนาห ภควา

“ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อุกุพฺพ,

น นินฺทคู โนปฺปิ นวิสฺสวาที,

ส วิมฺปมุตฺโตติ ทิกฺขจฺจิกเตหิ ลโร,

น ลิมฺปตี โลเก อนัตตครหิตี.

ส สัพฺพธมฺเมสุ วิเสณิกุโต

ยํกิลฺลจิจิ ทิกฺขจฺจํ สุตํ มุตฺตํ วา:

สम्मัมปชฺฉนภาโร มุณี วิมฺปมุตฺโต

น กัมมบิโย นฺนปรโต น บัดฺดภิโยติ ภควา.

ส สัพพธัมเมสุ วิเสณิกุโต ยักขิณิ ทิฏฐิจิ สุตํ มุตํ วาติ: เสนา วุจจิตติ
 มารเสนา; กายทุจจวิตํ มารเสนา, วจิตุจจวิตํ มารเสนา, มโนทุจจวิตํ
 มารเสนา, ราโค. โทโส. โมโห. โกธ. อุปนาโห. มกฺโข. ปฬาส.
 อัสสา. มัจฉริย, มายา. สาเจยฺย. ถัมโภ. สารัมโภ. มาโน. อติมาโน. มโห.
 ปมาโห. สัพเพ กิเลส. สัพเพ ทุจจริตา. สัพเพ ทรตา. สัพเพ ปริฬาหา.
 สัพเพ สันตปา. สัพพากุสลากิลฺลาร. มารเสนา. วุตตํ เหตุ ภาควตา

“กามา เต ปจมา เสนา,	ทุตติยารติ วุจจิตติ.
ตติยา ขุบฺบิปปาสา เต,	จตุตถิ ตันหา ปวุจจิตติ.
บญฺจมิ ถนมิทฺธันเต,	ฉฏฐจาภิรูปวุจจิตติ.
ตัตตมิ วิจิกิฉา เต,	มกฺโข ถัมโภ เต อฏฺฐจโม.
ตาโห สิโดโห ลักกาโร,	มิจฉาลักโห จ โย ยโส.
โย จัตตานิ สมุทฺทเก,	ปเร จ อวชานติ.
เฮสา นมุจิ เต เสนา,	กัณ्हิสลลภาปฺปหารณิ.
น นํ อตุโร ชินาติ,	เฉตฺวา จ ลภเต สุขันติ.

ยโต จตุหิ อริยมัคเคหิ สัพพา จ มารเสนา สัพเพ จ ปฏฺวิ-
 เสนิกรา กิเลส. ชิตา จ ปราชิตา จ ภาคฺคา วิปฺปัลลิตตา ปรมมฺหา;
 โส วุจจิตติ วิเสณิกุโต. โส ทิฏฐิเช วิเสณิกุโต, สุตเต. มุตเต. วิภวาทเต
 วิเสณิกุโตติ ส สัพพธัมเมสุ วิเสณิกุโต ยักขิณิ ทิฏฐิจิ สุตํ มุตํ วา.

สบันฺณภาโร มุณี วิปฺปมุตฺโตติ: ภาโรติ: ตโย ภารา: ชันฺณภาโร,
 กิเลสภาโร, อภิสํขารภาโร.

กตโม ชันฺณภาโร ? ปฏฺฐิสันฺธิยา รูปํ เวทนา ลब्धฺวา ลํขาร
 วิภวณฺณ; อยํ ชันฺณภาโร.

กตโม กิเลสภาโร ? ราโค โทโส โมโห. ๕ เปฯ สัพพากุสลากิลฺลาร;

อโย กิเลสกาโร.

กตโม อภิสัขารภาโร ? ปุณฺณวากิสัขาโร, อปุณฺณวากิสัขาโร
 อเนกวากิสัขาโร; อโย อภิสัขารภาโร. ยโต ชันธภาโร จ กิเลสกาโร จ
 อภิสัขารภาโร จ ปิเณนา โหนติ อัจฉินฺนมฺลลา ตาลาวัตตูกตา อนภาวํ คตา
 ฉายตี อนุปปาทธมฺมา; โส วุจฺจติ บันฺณภาโร ปติตภาโร
 โอโรปตภาโร สโมโรปตภาโร นิภิชิตตภาโร ปฏิบัสสัถฺตภาโร. มุณีติ
 โมเน วุจฺจติ ฌานํ; ยา บัณฺณา, ปชานนา, วิจโย, ปริจโย, ธมฺมวิจโย
 สลลลักฺขณา, อุลลลักฺขณา, บัจฺจุปัลลักฺขณา, บันฺนิจฺจํ, โกสลลั, เนปุณฺณ,
 เวภัพฺยาจิณฺดา, อูปปริกฺขา, ภูริ เมธา, ปริณายิกา, วิมัสฺสณา, สัมปชฺฌณํ,
 ปโตโท, บัณฺณา, บัณฺณินฺทริยํ, บัณฺณาพลํ, บัณฺณาสัถฺตํ, บัณฺณาปาลาโท,
 บัณฺณาอาโลโก, บัณฺณาโอภาโส, บัณฺณาบัสสัชฺโชโต, บัณฺณารตนํ,
 อโมโห, ธมฺมวิจโย, สัมมาทิฏฺฐิ: เตน ฌาเนน สมนฺนาคโต มุนิ
 โมเนตฺตโตติ. ตีณิ โมเนยฺยานิ: กายโมเนยฺยํ, วจีโมเนยฺยํ, มโนโมเนยฺยํ.

กตมํ กายโมเนยฺยํ ? ติวิธานํ กายทฺทฺจจิรตานํ ปหานํ กายโมเนยฺยํ.
 ติวิธํ กายสุจิริตํ กายโมเนยฺยํ. กายารัมมณํ ฌานํ กายโมเนยฺยํ.
 กายปริวณฺณา กายโมเนยฺยํ. ปริวณฺณาสทฺทโต มัคคโต กายโมเนยฺยํ.
 ทาเย ฉนฺทราคัสส ปหานํ กายโมเนยฺยํ. กายสัขารนิโรธो จตฺตัตถ-
 ฌานสมาปัตติ กายโมเนยฺยํ; อิทํ กายโมเนยฺยํ,

กตมํ วจีโมเนยฺยํ ? จตฺตพิณฺณํ วจิตฺทฺจจิรตานํ ปหานํ
 วจีโมเนยฺยํ. จตฺตพิณฺณํ วจิตฺสุจิริตํ วจีโมเนยฺยํ. วาจารัมมณํ ฌานํ
 วจีโมเนยฺยํ. วาจาปริวณฺณา วจีโมเนยฺยํ. ปริวณฺณาสทฺทโต มัคคโต วจีโมเนยฺยํ.
 วาจาเย ฉนฺทราคัสส ปหานํ วจีโมเนยฺยํ. วจิตฺสัขารนิโรธो ทฺตยัตถ-
 ฌานสมาปัตติ วจีโมเนยฺยํ; อิทํ วจีโมเนยฺยํ.

กตมํ มโนโมเนยฺยํ ? ติวิธานํ มโนทฺทฺจจิรตานํ ปหานํ มโนโมเนยฺยํ.

ติวิธ มโนสุจริต มโนโมเนยฺย. จิตตารัมมณํ ภาณํ มโนโมเนยฺย.
จิตตปริวณํ มโนโมเนยฺย, ปริวณาสทโค มัคโค มโนโมเนยฺย.
จิตเต ฉนฺทราคัสส ปธานํ มโนโมเนยฺย. จิตตสขารนิโรโธ สัมปภา-
เวทยิตนิโรธสมาปัตติ มโนโมเนยฺย; อิทํ มโนโมเนยฺย.

กายมุนี วาจามุนี	มโนมุนินาสว,
มุนี โมเนยฺยสํมํนํ	อาหุ สัพพะปายิน.
กายมุนี วาจามุนี	มโนมุนินาสว
มุนี โมเนยฺยสํมํนํ	อาหุ นินฺนํหาตปาปก.

อิมํทึ โมเนยฺเยทึ ธัมเมทึ สมนํนาคตา น มุนโย: อາคารมุนโย,
อนาคารมุนโย, เสกขมุนโย, อเสกขมุนโย, บัจฺเจกมุนโย, มุนิมุนิโน.

กตโม อາคารมุนิ? เย เต อาคาริกา ทิฏฺฐุปฺปาทา วิวัชฺชาตสาสนา,
อิมํ อາคารมุนโย.

กตเม อนาคารมุนโย? เยเต บัพฺพิชิตา ทิฏฺฐุปฺปาทา วิวัชฺชาตสาสนา,
อิมํ อนาคารมุนโย. สัตฺต เสกขา เสกขมุนโย. อรหํโโต อเสกขมุนโย.
บัจฺเจกพุทฺธา บัจฺเจกมุนิโน. มุนิมุนิโน ตถาคตา อรหํโโต สัมมาสัมพุทฺธา.

น โมเนน มุนี โหติ,	มุนีหฺรโป อวินทิสฺสุ.
โย จ ตถา บัคคยฺหิ	วรมาทาย บัณฺฑิตโต.
ปาปานิ ปวิวัชเชติ,	ส มุนิ เตน โส มุนิ.
โย มุนาติ อุกโก โดเก,	มุนิ เตน ปาจุจติ,
อสนฺตํบัจ สติบัจ ฌิตฺวา	ธมฺมํ อชฺฉนฺตํ พหิตฺถา จ

สัพพะโสเก เทวมนุสฺเสทึ ปุชฺชิต

โยโส สํกขาตมตฺตํ โส มุนิ.

วิปฺปมุตฺโตติ: มุนิโน ภาวา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. โทสา
จิตฺต. โมหา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. ๗ เป: สัพพะกุตฺตลาภิสฺสาเวหิ

จิตต์ มุตต์ วิมุตต์ สวิมุตต์นัตติ ส บันณภาโร มุณี วิบปมุตโต.

น กัมมปิโย นุปรโต น บัตถิโยติ ภควาติ: กัมมปิโย เทว กัมมปา:
 ตันหา กัมมปิโย จ, ทิฏฐิกัมมปิโย จ, ขเปย ขย ตันหา กัมมปิโย. ขเปย
 ขย ทิฏฐิกัมมปิโย. ตัสส ตันหา กัมมปิโย ปหิโน, ทิฏฐิกัมมปิโย
 ปฏินิสสัจฺญโ; ตันหา กัมมปิยัสส ปหิณตฺตา ทิฏฐิกัมมปิยัสส ปฏินิสสัจฺญจิตฺตา
 ตันหา กัมมปิโย วา ทิฏฐิกัมมปิโย วา น กัมมเปติ น ชเนติ น สลฺยชเนติ
 น นิพฺพตฺเตติ นากนิพฺพตฺเตติ น กัมมปิโย. นุปรโตติ: สัพเพ
 พาลปฺปุชฺชนา รัชชณี, กัถยานปฺปุชฺชนํ อูปาทาย สัตต เสกขา
 อัมมัตตัสส บัตติยา อนนฺตัสส อธิคมา ย อลฺลจฺฉิกตัสส สจฺฉิกวิยา ย
 อารมณฺตี วิรมณฺตี ปฏวิรมณฺตี, อรหา อารโต อลฺล วิโรโต ปฏวิโรโต
 นิกขณฺโต นิสสัจฺญโ วิบปมุตโต วิสัลลนฺโต วิมวียาทิกเตน เจตสา
 วิหเรยฺยาติ น กัมมปิโย นุปรโต. น บัตถิโยติ: บัตถนา วุจฺจติ ตันหา; โย
 วาโค สวาวาโค. ขเปย อภิขณา โสโก อกุสลมฺมูล. ยลฺลเสสา บัตถนา
 ปหิณา สมฺมจฺฉินฺนา วุปลนฺตา ปฏิปลลิตฺธา อภัพฺพบัตติกา ภาวนคฺคินา
 ททฺธมา; โส วุจฺจติ น บัตถิโย. ภควาติ คารวาวจณํ. อบฺบ
 ภคฺคฺวาโคติ ภควา ภคฺคฺโทโสติ ภควา. ภคฺคฺโมโหติ ภควา. ภคฺค-
 มาโนติ ภควา. ภคฺคฺทิจฺฉติ ภควา. ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา.
 ภคฺคกิลโลติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏวิภชิ ธมฺมมตฺตณฺตีติ ภควา. ภวานํ
 อณฺตกโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตลโลติ. ภาวิตจิตฺโตติ.
 ภาวิตบญฺโเบติ ภควา. ภาคี วา ภควา อรณฺจบวณบัตถานิ บันณานิ
 เสนาสฺซานิ อัมมปัสสทฺธานิ อัมมปณฺคฺชโรธานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสสราห-
 เสยฺยกานิ ปฏิลลิตฺถานสสารูปานํติ ภควา. ภาคี วา ภควา จีวรบญฺท-
 ปาตเสนาสนคิลาณบจฺจยเกลลชฺชปวิกรขารานณฺตีติ ภควา. ภาคี วา ภควา
 อตฺตณฺตลลิตฺถ ธมฺมมตฺตลลิตฺถ วิมุตฺตตรลลิตฺถ อธิลลิตฺถ อธิจิตฺตลลิตฺถ อธิบญฺญา ยติ

ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนัน ฉานานัน จตุนัน อัมปัมณัน
 จตุนัน อรูปสฆาปัตตัตตนิติ ภควา. ภาคี วา ภควา อัมปัมณัน
 วิโมกขานัน อัมปัมณัน อภิภายตณานัน นวันัน อนุปุพพิหารสฆาปัตตัตตนิติ
 ภควา. ภาคี วา ภควา ทลันัน ลลันนาภานานัน ทลันัน กสิณส-
 ฆาปัตตัตตนิ อานาปานสทธิสมาธิสส อสกุสฆาปัตตัตตนิติ ภควา. ภาคี วา
 ภควา จตุนัน สติปัฏฐานานัน จตุนัน สัมมัปปธานานัน จตุนัน อิทธิปปาทานัน
 บัณณัน อินทริยานัน บัณณัน พละนัน สัตตัตตนิ โพชฌังคานัน อริยสส
 อัมปัมณัน มัคคัสสชาติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทลันัน ตถาคตพละนัน
 จตุนัน เวสาร์ชชานัน จตุนัน ปฏิสัมภิกขานัน ฉันัน อภิภายนัน ฉันัน
 พุทธานันติ ภควา. ภควาติ เนต นามัน มาตรา กต, น ปัตรา
 กต, น ภাত্রา กต, น ภคินียา กต, น มิตตัมมัจเจติ กต, น
 ภาตีสาลโหติเตติ กต น สมณพราหมณเนติ กต, น เทวตาทิ กต;
 วิโมกขัตติกเมต พุทธานัน ภควันตานัน โพธิยา มุเล สห สัพพัณ-
 ณาณสส ปฏิจาภา สัจฉิกา บัณณัตติ; ยทิท ภควาติ น กัมปัม-
 ณปรโต น ปัตติโยติ ภควาติ. เตนาท ภควา

“ส สัพพัณเมสุ วิเสณิภูโต

ยักกัณจิ ทิฏฐัง สุต มุต วา

สบันนภาโร มุนิ วิปัมมุตโต

น กัมปัม-ณปรโต น ปัตติโยติ ภควาติ.

ไตรลโม มหาวิยหุตตนิทเทโส นิฏฐิติ.

จุฬาลงโม ตวฏฺฏกถัตตนิทเทโส.

ปจฺจามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธํ วิเวกํ สันติปทฺธจํ มहेสฺส,
 กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ, อนุปาทิยาโน โดกฺกัสมิ กิณฺจิ.
 ปจฺจามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธนฺติ: ปจฺจามิ ติสฺโส ปจฺจา: อทฺธิจฺ-
 ไซตนา ปจฺจา, ทฺวิจฺจลลนฺตนา ปจฺจา, วิมตฺติเจตนา ปจฺจา.
 กตมา อทฺธิจฺไซตนา ปจฺจา? ปกตียา ลักขณํ อภาตํ โหติ
 อทฺธิจฺ อตฺถลิตํ อตฺริตํ อวิภูตํ อวิภาวิตํ, ตัสส ภาณาย ทัสส ภา-
 ติณาย ติรณาย วิภาวนาย บัณฺ्हํ ปจฺจติ; อयํ อทฺธิจฺไซตนา ปจฺจา.
 กตมา ทฺวิจฺจลลนฺตนา ปจฺจา? ปกตียา ลักขณํ ภาตํ โหติ
 ทฺวิจฺจ ตฺถลิตํ ตฺริตํ วิภูตํ วิภาวิตํ, อภิเนหิ บัณฺหิตเดหิ สทฺธํ
 ลลนฺตนาถาย บัณฺ्हํ ปจฺจติ; อयํ ทฺวิจฺจลลนฺตนา ปจฺจา.
 กตมา วิมตฺติเจตนา ปจฺจา? ปกตียา สลฺยบักกขณฺโน โหติ
 วิมตฺติบักกขณฺโน เทวํ พิกขาโต “เอวํ นุ โข, น นุ โข, กิณฺนุ โข
 กถํ นุ โขติ; โส วิมตฺติเจตนาถาย บัณฺ्हํ ปจฺจติ; อयํ วิมตฺติเจตนา
 ปจฺจา: อิมํ ติสฺโส ปจฺจา. อปฺราปฺย ติสฺโส ปจฺจา: มนุสฺสปจฺจา,
 อมนุสฺสปจฺจา, นิรมิตปจฺจา.

กตมา มนุสฺสปจฺจา? มนุสฺสา พุทฺธํ ภควันตํ อุลลङ्กมิตฺวา บัณฺ्हํ
 ปจฺจันตติ, ภิกฺขุ ปจฺจันตติ, ภิกฺขุณฺโณ ปจฺจันตติ, อุลลัสกา ปจฺจันตติ,
 อุลลัสกาโย ปจฺจันตติ, ราชานํ ปจฺจันตติ, ขัตติยา ปจฺจันตติ,
 พฺรหฺมณํ ปจฺจันตติ, เวสฺสสา ปจฺจันตติ, สุกฺกทา ปจฺจันตติ, คหฺวิจฺจา
 ปจฺจันตติ, บัณฑิตา ปจฺจันตติ; อยํ มนุสฺสปจฺจา.

กตมา อมนุสฺสปจฺจา? อมนุสฺสา พุทฺธํ ภควันตํ อุลลङ्กมิตฺวา บัณฺ्हํ
 ปจฺจันตติ, นาคา ปจฺจันตติ, ลุบันฺธนา ปจฺจันตติ, ยักขา ปจฺจันตติ, อสุรา

ปฐมนิธิ, คณิศพพา ปฐมนิธิ, มหาราชาโน ปฐมนิธิ, อินทา ปฐมนิธิ,
พรหมมาโน ปฐมนิธิ, เทวตาโย ปฐมนิธิ; อโย อมณัสสปฐมา.

กตมา นิยมิตปฐมา? ย โภควา รูปิ อภินิมินาติ มโนมย
สัพพังคขังจันต อหิณันทริย; โส นิยมิตโต พุทฺธ ภควันต อุปสังกมิตวา
มัตถิ ปฐมนิ, ภควา วิสัชเชติ; อโย นิยมิตปฐมา: อมา ติสโส ปฐมา.

อปรามิ ติสโส ปฐมา: อตตปฐมา, อนาถปฐมา, อภยัตตปฐมา.

อปรามิ ติสโส ปฐมา: ทิฏฐิธัมมิกัตตปฐมา, สัมปรายิกัตตปฐมา,
อภยัตตปฐมา.

อปรามิ ติสโส ปฐมา: อนวัชชัตตปฐมา, นิกกิสเสตตปฐมา,
ไวทานัตตปฐมา.

อปรามิ ติสโส ปฐมา: อตตปฐมา, อนาถปฐมา, บังขุบับันนปฐมา.

อปรามิ ติสโส ปฐมา: อชฌัตตปฐมา, พหิตถาปฐมา, อชฌัต-
ตพหิตถา ปฐมา.

อปรามิ ติสโส ปฐมา: กุสลปฐมา, อกุสลปฐมา, อพยากตปฐมา.

อปรามิ ติสโส ปฐมา: ชนปฐมา, ชาติปฐมา, ขยายตนปฐมา.

อปรามิ ติสโส ปฐมา: สติปัญฺจานปฐมา สัมมัมปธานปฐมา,
อิทธิบปาทปฐมา. อปรามิ ติสโส ปฐมา: อินทริยปฐมา, พลปฐมา,
โพชฌนคปฐมา. อปรามิ ติสโส ปฐมา: มัคคปฐมา, พลปฐมา,
นิพพานปฐมา. ปฐมามิ ตันติ: ต ปฐมามิ ต ยาจามิ ต อชฌเนสสามิ
ต ปสาเทมิ “ติ กถยัสส เมติ ปฐมามิ ต.

อาทิจจัพพนฺธติ: อาทิจโจ วุจฺเจติ สุริโย; สุริโย โคตโม โคตเตน,
ภควา โคตโม โคตเตน. ภควา สุริยัสส โคตตภาตโก โคตตพฺพนฺธ,
ตัสมา พุทฺโธ อาทิจจัพพนฺธติ ปฐมามิ ต อาทิจจัพพนฺธ

วิเวกํ คณฺธิปทณฺฑิ มเหสินฺธิ: วิเวโกติ ตโย วิเวกา: กายวิเวโก;

จิตตวิเวโก, อุปวิเวโก.

กตโม กายวิเวโก? อธิ ภิกขุ วิวิตตํ เสนาสนํ ภาติ อรัญญํ
 รุกขมุตํ บัณฑุํ กัณฐํ คิริคหํ สุลานํ วนบัตถํ อพฺโปกาคํ
 ปลาตปุลฺลํ. กาเยน จ วิวิตฺโต วิหริติ โส เอโก คัจฉติ, เอโก ติฏฺฐติ,
 เอโก นิสิตติ, เอโก เสยฺยํ กัปปเปติ, เอโก คามํ มัณฺทาย
 ปวิสติ, เอโก ปฏิกกมฺติ, เอโก รโห นิสิตติ, เอโก จังกมํ อธิจฺจติ,
 เอโก จรติ วิหริติ อธิยติ วัตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; อญฺ กายวิเวโก.

กตโม จิตตวิเวโก? ปจฺมํ ฉนํ สมามันนํสํ นีวรณฺเห จิตตํ
 วิวิตตํ โหติ. ทฺธิยํ ฉนํ สมามันนํสํ วัตถกฺกวิจาเรหิ จิตตํ วิวิตตํ
 โหติ. ตฺธิยํ ฉนํ สมามันนํสํ ปัตติยา จิตตํ วิวิตตํ โหติ. จตฺตํ
 ฉนํ สมามันนํสํ สุขทุกฺขเหหิ จิตตํ วิวิตตํ โหติ. อากาสานํจายตนํ
 สมามันนํสํ รูปสํวณาย ปฏฺฐสํวณาย นานตฺตสํวณาย จิตตํ วิวิตตํ
 โหติ. วิญฺญาณํจายตนํ สมามันนํสํ อากาสานํจายตนสํวณาย
 จิตตํ วิวิตตํ โหติ. อากิณฺจสํวณายตนํ สมามันนํสํ วิญฺญาณํจาย-
 ตนสํวณาย จิตตํ วิวิตตํ โหติ. เนวสํวณานาสํวณายตนํ สมามันนํสํ
 อากิณฺจสํวณายตนสํวณาย จิตตํ วิวิตตํ โหติ. โสตาบํสํสํ
 สกฺกกายทฺวิจฺจา วิจิกิञฺชาย สลลพฺพตฺตปฺรามาสา ทฺวิจฺจานุสฺยา
 วิจิกิञฺชานุสฺยา ตเทกฺกฺวฺเจหิ จ กิเลเสหิ จิตตํ วิวิตตํ โหติ.
 สกฺทาคามิสฺส โอฬาริกกามราคสํวณาย ปฏฺฐสํวณาย โอฬาริก-
 กามราคานุสฺยา ปฏฺฐานุสฺยา ตเทกฺกฺวฺเจหิ จ กิเลเสหิ จิตตํ วิวิตตํ
 โหติ. ฉนาคามิสฺส ฉนุสฺสคตกามราคสํวณาย ปฏฺฐสํวณาย ฉนุ-
 สคตกามราคานุสฺยา ปฏฺฐานุสฺยา ตเทกฺกฺวฺเจหิ จ กิเลเสหิ จิตตํ
 วิวิตตํ โหติ. อรหโต รูปราคา อรูปราคา มานา อุตฺถจฺจา อวิชฺชา
 มานานุสฺยา ภวราคานุสฺยา อวิชฺชานุสฺยา ตเทกฺกฺวฺเจหิ จ กิเลเสหิ

พหิทธาน จ สัพเพนิมิตฺเตน จิตฺตํ วิวตฺตํ โหติ; อयํ จิตฺตวิเวโก.

กตโม อูปริวิเวโก ? อูปริ วุจฺจันติ กิเลสา จ ชนฺธา จ อภิสํขาร
จ; อูปริวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โยโส สัพฺพสํขารสมฺโม
สัพฺพุปฺปิปปฺปนีสลลํโค, ตณฺหิภวโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ; อयํ
อูปริวิเวโก. กายวิเวโก จ วูปกฺกัฏฺฐกายนํ เนกขัมมมาภิตานํ, จิตฺตวิเวโก
จ ปริสุทฺธจิตฺตานํ ปรมโฆทานมัตตตานํ, อูปริวิเวโก จ นิรูปฺเปณํ ปุคฺคสถานํ
วิสํขารคตานํ. สันตํติ เอยเณ อาการเณ สันติปํ, สันติปทํ, ตณฺเวย
อมตํ, นิพฺพานํ; โยโส สัพฺพสํขารสมฺโม, สัพฺพุปฺปิปปฺปนีสลลํโค,
ตณฺหิภวโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ.

วตฺติ เอตํ ภควตา “สันตํเมตํ ปทํ, ปณฺตํเมตํ ปทํ; ยทิตํ
สัพฺพสํขารสมฺโม, สัพฺพุปฺปิปปฺปนีสลลํโค, ตณฺหิภวโย, วิราโค, นิโรโธ,
นิพฺพานํ. อถา อปเรณ อาการเณ เย อัมมมา สันตํอิตฺตํ สันติ-
มุคฺคํ สันตํลลํจกิริยายํ สวตฺตํสันติ; เสยฺยํกํ ? จิตฺตาโร สติปฏฺฐาณา,
จิตฺตาโร สัมมัมมํปธานา, จิตฺตาโร อธิธัมมํปทา, บัณฺฑิตํทริยานิ, บัณฺฑ
พฺธานิ, สัตตํ ไชยณฺฑา, อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺคโค; อิมํ วุจฺจันติ
สันติปทํ ตานปทํ เสนปทํ สรณปทํ อภยปทํ อมตปทํ นิพฺพานปทํ.
มเหสีนฺติ: มเหสี. ภควา มหํนํ สลลํกัณฺโณ เอสิ คเวสิ ปริเยสฺสิต
มเหสี. มหํนํ สมาริกัณฺโณ. มหํนํ บัณฺฑิตกัณฺโณ. มหํนํ วิมุตฺติ-
กัณฺโณ. มหํนํ วิมุตฺติภาวนาทิสลลํกัณฺโณ เอสิ คเวสิ ปริเยสฺสิต มเหสี.
มโหโต ตโมกายสฺส ปทาลนํ. มโหโต วิมุตฺตาสลลํ ปาทนํ. มโหโต
ตณฺหาสลลํ อหํพฺพนํ. มโหโต ทิฏฺฐิจิตฺตาสลลํ วิเนชนํ. มโหโต
มานธสฺส ปวาทนํ. มโหโต อภิสํขารสฺส วุฏฺฐนํ. มโหโต โยสฺส
นิธการณํ. มโหโต ภารสฺส นิกฺเคปนํ. มโหโต สลลํวิภูฏฺฐสฺส อุนฺนิเยกํ.

มโหโต ลันดาบัลล นิพพาปน. มโหโต ปรีฬาสลล ปฏีบบัลลลล. มโหโต
 ลัมมอชัลล อุลลสาปน เอลิ คเวลิ ปรีเยลลิตี มเหลล. มหันเต ลิตีปฏีจาเน.
 มหันเต ลัมมัมปธาน. มหันเต อิทธีปปาเท. มหันตานิ อินทริยานิ.
 มหันตานิ พธานิ. มหันเต โพชนังเค. มหันตํ อริยํ อัญจจิกก
 มัตต. มหันตํ ปรมัตต. อมตํ นิพพานํ เอลิ คเวลิ ปรีเยลลิตี
 มเหลล. มเหลลิกเขหิ วา ลัตเตหิ เอลิโต คเวลิโต ปรีเยลิโต “กห
 พุทโธ, กห ภควา, กห เทวเทโว, กห นวาสโกติ มเหลลิตี วิเวก
 ลันตีปทลจ มเหลล.

กถํ ทิสฺวา นิพพาติ ภิกฺขุติ: กถํ ทิสฺวา บัลลลิตฺวา ตุลยิตฺวา
 ติริยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กัตถฺวา อัตตโน ภาคํ นิพพาเปติ, โทล
 นิพพาเปติ, โกร. อุปนาท. มกฺข. ปฬาส. อิลลล มัจฉริย. มาย.
 สาสเจยฺย. ถัมภ. สารัมภ. มาน. อติมาน. มท. ปมาท. ลัพเพ พุจฺจิเร.
 ลัพเพ ทรเณ. ลัพเพ ปรีฬาส. ลัพเพ ลันดาเป. ลัพพาकुสลาภิลลสาเร
 สเมติ อุปลเมติ วุปลเมติ นิพพาเปติ ปฏีบบัลลลลเมติ. ภิกฺขุติ: กัลลียาณ
 ปุคฺชชโน วา ภิกฺขุ, เสโย วา ภิกฺขุติ กถํ ทิสฺวา นิพพาติ ภิกฺขุ.

อนุปาทิยาโน โลกัสสํมํ กิลฺลจิตฺติ: จตุหิ อุปาทาเนหิ อนุปาทิยาโน
 อคฺคณฺหยาโน อปรามสยาโน. โลกัสสํมํนิติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก
 เทวโลเก ชนฺนโลเก ธาตุโลเก ขายตนโลเก. กิลฺลจิตฺติ: กิลฺลจิ รูปคตํ
 เวทนาคตํ ลัภฺวาคตํ ลัขารคตํ วิลฺลวณคตํนติ อนุปาทิยาโน โลกัสสํมํ
 กิลฺลจิ. เตนาท โส นิรมิตฺโต

“ปุจฺฉามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธิ
 กถํ ทิสฺวา นิพพาติ ภิกฺขุ
 มุติ ปบฺบัจจลํชายาติ ภควา,

วิเวกํ ลันตีปทลจ มเหลล,
 อนุปาทิยาโน โลกัสสํมํ กิลฺลจิตฺติ.
 มันตา อิลลลิตี ลัพพมุปุทฺโธ”

ยาภาจิ ตันเหา อัสสมัตตํ; ตาลํ วินยา สทา สโต ลิกฺข.

มุลํ ปบฺบัจจํชายาติ ภควา มันดา อัสสมติ สัพพมุปรุทฺเธติ:
ปบฺบัจจาเยว ปบฺบัจจํลชา, ตันเหาปบฺบัจจํลชา, ทิฏฺฐิจิปปบฺบัจจํลชา.

กตมํ ตันเหาปบฺบัจจํลล มุลํ? อวิชฺชา มุลํ, อโยนิโส มนสิกาโร
มุลํ, อัสสมิมาโน มุลํ, อหิริกํ มุลํ, อนนฺตัตถํ มุลํ, อุตฺถจฺจํ มุลํ;
อิทํ ตันเหาปบฺบัจจํลล มุลํ.

กตมํ ทิฏฺฐิจิปปบฺบัจจํลล มุลํ? อวิชฺชา มุลํ, อโยนิโส มนสิกาโร
มุลํ, อัสสมิมาโน มุลํ, อหิริกํ มุลํ, อนนฺตัตถํ มุลํ, อุตฺถจฺจํ มุลํ;
อิทํ ทิฏฺฐิจิปปบฺบัจจํลล มุลํ. ภควาติ คาววาทวนํ. อปฺปิ ภคฺคฺวาโคติ
ภควา. ภคฺคฺโทโสติ ภควา. ภคฺคฺโมโหติ ภควา. ภคฺคฺมานนฺติ ภควา.
ภคฺคฺทิฏฺฐิจฺฉิ ภควา. ภคฺคฺกณฺณโกติ ภควา. ภคฺคฺกเลโสติ ภควา.
ภชิ วิภชิ ปฏฺวิภชิ ธมฺมมรตฺตํนํติ ภควา. ภวานํ อณฺตกโรติ ภควา.
ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตสํโสติ. ภาวิตจิจฺฉิตฺติ. ภาวิตบฺบํโหติ
ภควา. ภาคี วา ภควา อรัณฺณวณบัตตานิ บันฺดานิ เสนาสฺนานิ
อัมปัสสํทธานิ อัมปนิคฺโขธานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสํสราหเสยฺยกานิ
ปฏฺฐิสสํลาณสสารูปาเนติ ภควา. ภาคี วา ภควา จีวรบฺบํชปาตเสนาสนคิ-
ลาณบจฺจยเกสฺสชฺชปรีกฺขารานํนํติ ภควา. ภาคี วา ภควา อตฺถธมฺมํลล
ธมฺมธมฺมํลล วิมุตฺตธมฺมํลล อธิสฺสํลล อธิจิตตํลล อธิบฺบํชายาติ ภควา.
ภาคี วา ภควา จตฺถํนํ ฉานานํ จตฺถํนํ อัมปบฺบํชานํ จตฺถํนํ
อรุณสมาบัตตํนํนํติ ภควา. ภาคี วา ภควา อญฺ्ञจฺฉินํ วิโมกฺขานํ
อญฺ्ञจฺฉินํ อภิภายตนาณํ นวณํ อญฺ्ञปฺพพิทฺหารสมาบัตตํนํนํติ ภควา.
ภาคี วา ภควา ทสฺสนํ สลฺลวณภาวนานํ ทสฺสนํ กสิณสมาบัตตํนํ อานาปา-
นสสิทฺธามธมฺมํลล อสฺสทสฺสมาบัตตํนํติยาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตฺถํนํ สติบฺบํจฺจา-
นํนํ จตฺถํนํ สัมมํปํชานานํ จตฺถํนํ อิติธมฺมํปาทานํ บบฺบจฺฉินํ อนนฺทวิธานํ

บัลลังก์นี้ พลานํ สัตตํนี้ โพชนังคานํ อริยัสส อัญจกัณฐัสส มัคคัสสาติ
 ภควา. ภาคิ วา ภควา ทลันนี ตถาคคพลานํ จตุนนี เวสาร์ชชานํ
 จตุนนี ปฏิสัมภิตานํ ฉนฺนํ อภิธฺมมานํ ฉนฺนํ พุทธธมฺมานนํติ
 ภควา. ภควาติ เนตํ นามํ มาตฺรา กตํ, น บัตฺรา กตํ, น
 ภาตฺรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺต้ามัจเจหิ, กตํ น ภาตฺสาลโหติเตหิ
 กตํ, น สมนพฺรหฺมณฺเหติ กตํ, น เทวตฺทหิ กตํ; วิโมกฺขณฺติกเมตํ
 พุทฺธานํ ภควันตํ โพธิยา มุเล สห สัพพัตถุตตฺตวณฺณัสส ปฏิจาภา
 สัจฉิกา บัลลํตติ; ยทิตํ ภควาติ. มนฺตา อัสสํติ สัพพมปุทฺเธติ:
 มนฺตา วุจฺจติ บัลลํวา; ยา บัลลํวา ปชานนา ฯ เปฯ อโมโห
 ธมฺมวิจโย สัมมาทิฏฺฐิ. อัสสํติ: รูเป อัสสํติ มาโน, อัสสํติ
 ฉนฺนํโท, อัสสํติ อนฺนํโย. เวทนาย. สัลลํวา. สํชาเรสุ. วิธํวาเน
 อัสสํติ มาโน, อัสสํติ ฉนฺนํโท, อัสสํติ อนฺนํโย มุเล ปบฺบัจจํสาयाติ
 ภควา มนฺตา อัสสํติ สัพพมปุทฺเธติ ปบฺบัจจํสาया มุลํจ
 อัสสํมานนํจ มนฺตํวา สัพพมปุทฺเธยฺย อปุทฺเธยฺย นิโรเธยฺย
 วุปลเมยฺย อตฺตังคเมยฺย ปฏิสัสสํเมยฺยาติ มุเล ปบฺบัจจํสาयाติ
 ภควา มนฺตา อัสสํติ สัพพมปุทฺเธ.

ยาภาจิ ตณฺหา อัสสนตฺตํติ ยาภาจิตฺติ: สัพเพน สัพเพ สัพเพภา
 สัพเพ อเสถํ นิสเสถํ ปรียาทายวจนเมตํ ยาภาจิตฺติ. ตณฺหาติ:
 รูปตณฺหา. ฯ เปฯ ธมฺมตณฺหา. อัสสนตฺตํติ อัสสนตฺตํ สมฺภูจฺจติ
 สํ ตณฺหาติ อัสสนตฺตํ. ภควา อัสสนตฺตํกํ วุจฺจติ จิตฺตํ; ยํ จิตฺตํ
 มโน มานสํ ททญํ บัณฺฑิตํ มโน มนํยตฺนํ มนินฺทริยํ วิธํวาเน
 วิธํวาเนกัชนํโธ ตัสสา มโนวิธํวาเนธํ. จิตฺเตน มนฺตา ตณฺหา
 สหคตา สหชาตา สลฺลํจํ สัมปยุตฺตา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา
 เอกวตฺถุตา เอการมฺมณาทิปิ อัสสนตฺตํติ ยาภาจิ ตณฺหา อัสสนตฺตํ.

ตาส วิณยา สทา สโต ลิกเขติ สทาติ : สทา สัพพะกาล
 นิจุกาล สัตถ สมิติ อัพพะโกณณ โปชานโปช อุกกมิกชาติ
 อวิจันตติสสิดิ มุสิดิ ปุเรกัตติ บัจฉากัตติ ปุริมยามิ บัจฉิมยามิ
 กาเทิ ชุณเฬ วิสเส เหมันเต คิมเฬ ปุริเม วโยชนเฬ มัชฌิม
 วโยชนเฬ บัจฉิมเฬ วโยชนเฬ. สโตติ จตุหิ การเนหิ สโต : กาเย
 กายานุปัสสนาสติปัฏฐานิ ภาวเนโต สโต, เวทนาสุ. จิตเต.
 ธัมเมสุ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานิ ภาวเนโต สโต; อปเรหิ จตุหิ
 การเนหิ สโต : อสติปวิวัชชนาย สโต, สติกรณีนาย ธัมมานิ
 กตัตตา สโต, สติปฏิปักขาน ธัมมานิ หตัตตา สโต, สตินิมิตตานิ
 ธัมมานิ อธัมมัญจัตตา สโต; อปเรหิ จตุหิ การเนหิ สโต : สติยา
 สมนนาคตัตตา สโต, สติยา วสิตัตตา สโต, สติยา ปาคุณฺณตาย
 สโต, สติยา อปัจโจโรหณตาย สโต; อปเรหิ จตุหิ การเนหิ
 สโต : สัตตัตตา สโต, สันตัตตา สโต สมิติตัตตา สโต, สันตธัมมสมนนาคตัตตา
 สโต, พุทธานุสฺสติยา สโต, ธัมมานุสฺสติยา สโต, สังฆานุสฺสติยา
 สโต, สีลानุสฺสติยา สโต; จาคานุสฺสติยา สโต, เทวตานุสฺสติยา สโต,
 อานาปานสติยา สโต, มรณสติยา สโต, กายคตาสติยา สโต, อุปสมา-
 นุสฺสติยา สโต; ยา สติ, อนุสฺสติ, ปติสฺสติ, สติ, สรณตา, ธารณตา,
 อปฺปาลปนตา, อัสสัสมุสฺสสนตา, สติ, สตินทวิริย, สติพล, สัมมาสติ,
 สติสัมโพชฌังโค, เอกายนัมคโค; อย วุจฺจติ สติ: อิมาย สติยา
 อูเปโต สมุเปโต อูปคโต สมุปคโต อูปันโน สมุปันโน
 สมนนาคโต โส วุจฺจติ สโต.

ลิกเขติ : ติสฺโส ลิกขา: อธิสฺสลิกขา, อธิจิตตลิกขา, อธิปณฺณาลิกขา.
 กตมา อธิสฺสลิกขา ? อธิ ภิกฺขุ สีลา ใดติ, ปาติโมกฺขคํวสฺสโต
 วิหริติ อาจารโคจรธัมมปณฺโน, ธมฺมัตเตสฺส วิสเสสฺส ญายฺสึลลาวิ สમાทาย

ลิกขติ ลิกขาปเทสุ; ขุททโก ลีลิกขณโธ, มหันโต ลีลิกขณโธ, ลีล
ปติฏจา, ภาทิ, จรณ, ลยโม, ลวโร, มุข, ปมุข, กุสลาณ ธัมมาน
สมาบัติติยา; อโย อธิลลิกขา,

กตมา อธิจิตตลิกขา ? อธิ ภิกขุ วิวัจเจว กาเมหิ วิวัจ
ชกุสเลหิ ธัมเมหิ ลวิตักก ลวิจาว วิเวกช บัณฑิตุช ปจมี ฉาน
อุปสัมบัชช วิหริติ วิตักกวิจาราน วูปสมาย อธิลลิตต ลัมปสาทณ.
เจตโส เอโกติภาว อวิตักก อวิจาว สมาธิช บัณฑิตุช ทุติย ฉาน
อุปสัมบัชช วิหริติ. บัติยา จ วิราตา อุปเภชโก จ วิหริติ, ลโต จ
ลัมปสาโน ลุชฉจ กาเยน ปฏิสเวเทติ, ยันติ อริยา อาจิกขณติ
“อุปเภชโก สติมา ลุชวหาริต, ตติย ฉาน อุปสัมบัชช วิหริติ.
ลุชลล จ ปทานา ทักขลล จ ปทานา ปัพเพว โธมนัลลโธมนัลลสถาน
อติตังคมา อทุกขมลล อุปเภชาสติปาริสุทธิ จตุตถ ฉาน อุปสัมบัชช
วิหริติ; อโย อธิจิตตลิกขา.

กตมา อธิปัลลวาลิกขา ? อธิ ภิกขุ ปัลลวาทิ ใหติ อหยัตถคามินิยา
ปัลลวาย ลัมณนาคโต อริยาย นิพเพถกาย ลัมมาทักขักขยคามินิยา.
โส “อโท ทักขณติ ยถากุต ปชานาติ, “อโย ทักขสมุทโยติ
ยถากุต ปชานาติ, “อโย ทักขนิโรธติ ยถากุต ปชานาติ, อโย
ทักขนิโรธคามินี ปฏูปาทติ ยถากุต ปชานาติ; “อเม อาสวาทิ
ยถากุต ปชานาติ, “อโย อาสวสมุทโยติ ยถากุต ปชานาติ, “อโย
อาสวนิโรธติ ยถากุต ปชานาติ, “อโย อาสวนิโรธคามินี ปฏูปาทติ
ยถากุต ปชานาติ; อโย อธิปัลลวาลิกขา. ตาล วิณยา สทา ลโต
ลิกขติ: ตาล ตณ्हาน วิณยาย ปฏูวิณยาย ปทานาย วูปสมาย
ปฏูนัลลัคคาย ปฏูบัลลัตถิยา อธิลลัมบ ลิกเขย, อธิจิตตัมบ
ลิกเขย, อธิปัลลัมบ ลิกเขย; อมา ติลโล ลิกขา อาวัชเชนโต

ลิก์เขยัย, ชานันโต ลิก์เขยัย, บัลลันโต ลิก์เขยัย, บัจจเวกขันโต
 ลิก์เขยัย, จิตติ อธิฐหั้นโต ลิก์เขยัย, ลัทธาย อธิฐหั้นโต
 ลิก์เขยัย, วิวิธ บัคคัณหั้นโต ลิก์เขยัย, สติ อธิฐหั้นโต
 ลิก์เขยัย, จิตติ สมาทหั้นโต ลิก์เขยัย, บัณณาย ปชานันโต
 ลิก์เขยัย, อภิณณาย อภิชานันโต ลิก์เขยัย, ปวิณณาย ปวิชานันโต
 ลิก์เขยัย, ปหาตัพพ ปชหั้นโต ลิก์เขยัย, ภาเวตัพพ ภาเวโนโต ลิก์เขยัย,
 ลัจฉิกาดัพพ ลัจฉิกโรโนโต ลิก์เขยัย, อาจเรยัย สมาจเรยัย สมาทาย
 วัตเตยียาติ ดาลิ วินยา สทา สโต ลิก์เข. เตนนาท ภควา

“มุติ ปบัจจลัชายาติ ภควา
 มันตา อัสสิมิตี ลัพพมปฐเ,
 ยากาจิ ตันหา อัสสิมิตี
 ดาลิ วินยา สทา สโต ลิก์เขติ.
 ยักกัจจิ อัมมมกิลลันนา,
 อัสสิมิตี อถวาบี พหิตถา,
 น เตน ดามิ กุพเพต,
 น หิ ทา นิพพิตติ สติ วุตตา.

ยักกัจจิ อัมมมกิลลันนา อัสสิมิตินันติ: ยักกัจจิ อัสสิมิตินันติ คุณิ
 ชานะยัย: กุสเส วา อัมมเม, อพียากเต วา อัมมเม.

กตเม อัสสิมิตินันติ คุณา? อัจฉากุลา บัพพชิตโต วา อัสสิมิตี, มหากุลา
 บัพพชิตโต วา อัสสิมิตี, มหาโกคกุลา วา อพารโกคกุลา วา บัพพชิตโต
 วา อัสสิมิตี, ภาโต ยลลิตลลิต คหัญจิบัพพชิตตานันติ วา อัสสิมิตี,
 ลากัมมิหิ จีวรบันทปาดเสนาสนคิลานบัจจยเภลลิตชชปริกขารานันติ วา อัสสิมิตี,
 สุตตันติโก วา อัสสิมิตี, วินยธโร วา อัสสิมิตี, อัมมกิลโก วา อัสสิมิตี,
 อารัลลโก วา อัสสิมิตี, มันทปาดโก วา อัสสิมิตี, ปัสสุลโก วา อัสสิมิตี,

เตจวิโรโก วา อัสส, ลัมปาทานจาริโก วา อัสส, ขลุปัจฉากัตติโก
 วา อัสส, เนลลัชชโก วา อัสส, ยถาสันตติโก วา อัสส, ปจัมมัสส
 ฉานัสส ลากัฏฐิ วา อัสส, ทุตติยัสส ฉานัสส ลากัฏฐิ วา อัสส,
 ตุตติยัสส ฉานัสส ลากัฏฐิ วา อัสส, จตตัมมัสส ฉานัสส ลากัฏฐิ วา
 อัสส, อากาสานันนิจายตนสมามัตติยา ลากัฏฐิ วา อัสส, วิญญานันน-
 ิจายตนสมามัตติยา. อากิณัจฉิณนิจายตนสมามัตติยา. เนวลลันน-
 ิจายตนสมามัตติยา ลากัฏฐิ วา อัสส, อิมะ วุจันตี อัตตโน
 คุณฺหา: ยักกัจจิ อัตตโน คุณฺหา ชานะเยย อชานะเยย วิชานะเยย
 ปฏิวชานะเยย ปฏิวชานะเยย ยักกัจจิ อัมมมกิลลว อชฉัตต
 อถวาปี พหิตถา: อชฉัตตวสส วา อชฉัตตวสส วา เต คุณฺหา
 อัสสสุติ อชฉัตต อถวาปี พหิตถา.

น เตน งามั กุฬเพธ: อัตตโน วา คุณฺหา ปเรลล วา คุณฺหา
 งามั น กเรยฺย, อัมมกิลลว น กเรยฺย, งามั น กเรยฺย, อุนฺณนต
 น กเรยฺย, อุนฺณนต น กเรยฺย, น เตน งามั ชเนยฺย น เตน
 อัสส อัสส บัตตอัสส บัตตอัสสโรติ น เตน งามั กุฬเพธ.

น หิ งามั นิพฺพุติ สต วุตตาคิ: สตานํ สันตทานํ ลัมปปริสทานํ
 พุทธานํ พุทธสาวกานํ บัจเจกพุทธานํ งามั นิพฺพุติ น วุตตา นัมปวุตตา
 น อจจิกขิตา น เทสิตา น บัณฺณวาปีตา น บัณฺณวาปีตา น วิวฏา
 น วิภัตตวา น อุตตานิเกตวา นัมปกาสิตาคิ น หิ งามั นิพฺพุติ สต
 วุตตา. เตนาห ภควา

“ยักกัจจิ อัมมมกิลลว, อชฉัตต อถวาปี พหิตถา,
 น เตน งามั กุฬเพธ, น หิ งามั นิพฺพุติ สต วุตตาคิ.
 เสยฺโย น เตน มัลลเนยฺย น เจยฺโย อถวาปี สวิจฺโช.
 ปฏฺฐาโจ อเนกรูปะ น งามั วิภัตตวา นัมปกาสิตาคิ.”

เสี้ยโย น เตน มัลลเณยยาติ: เสี้ยโยหมัลลิมิตี มานัน น ชเนยัย
 ขาติยา วา โคตเตน วา โกลปุตติเกน วา วัณณโปกัชราย วา
 ธเนน วา อัสสเนน วา กัมมายตเนน วา ลีปายตเนน วา
 วิชัฏฐัจฉาเนน วา สุตเนน วา ปฏิภาณเนน วา อัจฉริยวัณณตเรน
 วา วัตถุนาติ เสี้ยโย น เตน มัลลเณยัย.

นี่เจยโย อควาบี สริกโชติ: ที่โนหมัลลิมิตี โอมานัน น ชเนยัย
 ขาติยา วา โคตเตน วา. ๗ เปย อัจฉริยวัณณตเรน วา วัตถุนา.
 สติโสหมัลลิมิตี มานัน น ชเนยัย ขาติยา วา โคตเตน วา
 โกลปุตติเกน วา วัณณโปกัชราย วา ธเนน วา อัสสเนน วา
 กัมมายตเนน วา ลีปายตเนน วา วิชัฏฐัจฉาเนน วา สุตเนน วา ปฏิภาณเนน
 วา อัจฉริยวัณณตเรน วา วัตถุนาติ นี่เจยโย อควาบี สริกโช. ปุญโโจ
 อเนกรูเปหิตี: อเนกวิเรหิ ขากาเรหิ ปุญโโจ ปเรโต สโมหิตโต
 สมนันนาตโตติ ปุญโโจ อเนกรูเปหิ. นาคูมานัน วิกัปปัย ตัญเจติ: ขาดูมาโน
 วุจจติ อตฺตา อตฺตานัน กัมเปโต วิกัปปัยโต วิกัปปัย อามัชชันโต
 น ตัญเจยียาติ นาคูมานัน วิกัปปัย ตัญเจ. เตนาค ภควา

“เสี้ยโย น เตน มัลลเณยัย นี่เจยโย อควาบี สริกโช,
 ปุญโโจ อเนกรูเปหิ นาคูมานัน วิกัปปัย ตัญเจติ.
 อัสสเนน อปสเม, นาลวัณโต ภิกขุ สันติเมเสยัย,
 อัสสเนน อปสเนน นัตถิ อตฺต กุโต นิรตฺต วา.
 อัสสเนน อปสเม: อัสสเนน วาค สเมยัย, โสสิ
 สเมยัย, โมหิ สเมยัย, โกร. อปนาหิ. มกัช. ปฬาส. อัสสิ.
 มัจฉริย. มาย. สาสเจยัย. กัมภ. สาสัมภ. มาน. อติมาน. มห.
 ปมาหิ. สัพเพ กิเลเส. สัพเพ ทุจฺจวิเต. สัพเพ ทเว. สัพเพ

ปริพาเห. ลัพเพ ลันตาเป. ลัพพาทุสลาภิตาเร สเมยฺย อุปสเมยฺย
วุปสเมยฺย นิพพาเปยฺย ปฏิบัลลัมเภยยาติ อชฌัตตเมว อุปสเม.

นาลंबโต ภิกขุ ลันติเมเสยยาติ: อลंबโต อลฺลทิมัคเคน
มิชฌาปปฏิปทาย อนิยฺยานปเพณ อลंबตฺร สติบฺภูจาเนหิ อลंबตฺร
ลัมมปฺปาเนหิ อลंबตฺร อิตฺธิปฺปาเทหิ อลंबตฺร อนิทธิเยหิ
อลंबตฺร พลเลหิ อลंबตฺร โพชฌังเคหิ อลंबตฺร อริยา อภฺจังกิคา
มคฺคา ลันตี อุปลันตี วุปลันตี นิพพุตฺติ ปฏิบัลลทฺธ น เอละยฺย น
คเวละยฺย น ปริเยละยยาติ นาลंबโต ภิกขุ ลันติเมเสยฺย

อชฌัตตํ อุปลันตฺตลสาติ: อชฌัตตํ วาตํ อุปลันตฺตลํ โทลํ
อุปลันตฺตลํ. ๗ เปฯ ลัพพาทุสลาภิตาเร ลันตฺตลํ อุปลันตฺตลํ วุปลันตฺตลํ
นิพพุตฺตลํ ปฏิบัลลทฺธลสาติ อชฌัตตํ อุปลันตฺตลํ.

นัตถิ อตฺตํ กุโต นิรตฺตํ วาติ: นัตถติ ปฏิกฺเขโป. อตฺตํนติ
ลลลลลลลลลล จิ นัตถิ, นิรตฺตํนติ อจฺเจตทวิจฺจ นัตถิ; อตฺตาดิ คหิตํ
นัตถิ, นิรตฺตาดิ มุณฺจิตัพพะ นัตถิ; ยลลล นัตถิ คหิตํ, ตลลล นัตถิ
มุณฺจิตัพพะ; ยลลลตถิ มุณฺจิตัพพะ, ตลลลตถิ คหิตํ; คาหมุณฺจํ
ลมตฺถิกกํโต อรหา วุทฺธปาริหანი วิวตฺโต. โส วุญฺจวาโส
จิณฺณจรวโร. ๗ เปฯ นัตถิ ตลลล ปุณฺฟภโวติ นัตถิ อตฺตํ กุโต
นิรตฺตํ วา. เตนาห ภควา

“อชฌัตตเมว อุปสเม,

อชฌัตตํ อุปลันตฺตล

มชฺฌเณ ยถา ลมุตฺทลล

เอว จิโต อนะชลล

มชฺฌเณ ยถา ลมุตฺทลล

อชฌัตตเมว อุปสเม, นาลंबโต ภิกขุ ลันติเมเสยฺย,
อชฌัตตํ อุปลันตฺตล นัตถิ อตฺตํ กุโต นิรตฺตํ วาติ.
มชฺฌเณ ยถา ลมุตฺทลล อุมิ โน ขายติ จิโต โหติ,
เอว จิโต อนะชลล อุลลทํ ภิกขุ น กระยฺย กุหิณฺจิ.
มชฺฌเณ ยถา ลมุตฺทลล อุมิ โน ขายติ จิโต โหตฺติ: ลมุตฺโท
จตุวาลิตโยชนลลลลลลลลลล อพฺเพเนณ คัมภโร เหญฺจา จิตฺตาฬิโยชนล-

หัตถ์ลำนี อุกกั มัจฉกัจฉเปติ กัมปติ, อุกวิ จัตตาฬิโยชนสหัตถ์ลำนี
 อุกกั วาเตหิ กัมปติ, มัจฉเณ จัตตาริ โยชนสหัตถ์ลำนี อุกกั น
 กัมปติ น วิกัมปติ น จลติ น เวรติ น ปเวรติ น สัมปเวรติ;
 อนเนริโต อชัญญูโต อจลิตอ อลพิโต อภันโต รูปสันโต, ตัตถิ
 อุมิ โน ขายติ จิตโต โหติ สมุทโทติ เอวัมปิ มัจฉเณ ยถา สมุททัสส
 อุมิ โน ขายติ จิตโต โหติ. อถวา สัตตัตถันนิ ปัพพตานิ
 อันตริกาสุ สัตถันตรสมุทโท, ตัตถิ อุกกั น กัมปติ น วิกัมปติ น
 จลติ น เวรติ น ปเวรติ น สัมปเวรติ; อนเนริโต อชัญญูโต
 อจลิตอ อลพิโต อภันโต รูปสันโต, ตัตถิ อุมิ โน ขายติ
 จิตโต โหติ สมุทโทติ เอวัมปิ มัจฉเณ ยถา สมุททัสส อุมิ โน
 ขายติ จิตโต โหติ.

เอว จิตโต อเนชัสสาคี: เอวณัตติ โอบัมมัมสัมปฏีปาหนา. จิตตติ:
 ลาเภบี น กัมปติ, อลาเภบี น กัมปติ, ยเลบี น กัมปติ,
 อยเลบี น กัมปติ, ปลัสายบี น กัมปติ, นิณทาเยบี น กัมปติ,
 สุเขบี น กัมปติ, ทุกเขบี น กัมปติ น วิกัมปติ น จลติ น
 เวรติ น ปเวรติ น สัมปเวรตติ เอว จิตโต. อเนชัสสาคี: เอชา
 วุจจิตติ ตณหา; โย วาโค สาราโค. ๗ เปฯ อภิขณา โลโก
 อกุสลมุล. ยัสเสสา เอชา ตณหา ปหีนา สมุจจินนา รูปสันตา
 ปฏิปัสสัทธา อภัพพูปัตติกา ฌานัคคินา ทัทธมา; โส วุจจิตติ
 อเนโช: เอชาย ปหีนัตตา อเนโช, โส ลาเภบี น อิวชติ,
 อลาเภ บี น อิวชติ, ยเลบี น อิวชติ, อยเลบี น อิวชติ,
 ปลัสายบี น อิวชติ, นิณทาเยบี น อิวชติ, สุเขบี น อิวชติ,
 ทุกเขบี น อิวชติ น จลติ น เวรติ น ปเวรติ น สัมปเวรตติ
 เอว จิตโต อเนชัสส.

อุลลสทํ ภิกขุ น กรเญยฺย กุหิณฺจิตฺติ: อุลลสทาติ: สัตตฺตูลลสทา: วาคุลลสโท,
 ไทลลสโท, โมหุลลสโท, มานุลลสโท, ทิฏฺฐจุลลสโท, กิเลลลสโท, กัมมุลลสโท;
 ตํ น กรเญยฺย น ชนเญยฺย น ลัณฺชนเญยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นานิพฺพตฺเตยฺย.
 กุหิณฺจิตฺติ: กุหิณฺจิ กิมฺหิจิ กัตถิจิ อชฺฌัตตํ วา พหิทฺธา วา
 อชฺฌัตตพหิทฺธา วาติ อุลลสทํ ภิกขุ น กรเญยฺย กุหิณฺจิ. เตนาห ภควา

“มชฺฌเณ ยถา สมุทฺทลลส

เอวํ จิตฺโต อนนฺตลลส

อภิตตฺติ วิวฏฺฐจกฺขุ,

ปฏฺฐิปทํ วเทหิ ภทฺทณฺเณ

อภิตตฺติ วิวฏฺฐจกฺขุติ อภิตตฺติ:

อุมิ โน ชายติ จิตฺโต โหติ,

อุลลสทํ ภิกขุ น กรเญยฺย กุหิณฺจิตฺติ.

ล็กฺขณมมํ ปริสฺสยวณฺย,

ปาติโมกฺขํ อถวามิ สมาริ.

อภิตตฺติ ปริกิตตฺติ อจกฺขิ

เทเสสิ มลฺลวณฺเปสิ มฏฺฐจเปสิ วิวริ วิกฺขิ อุตฺตานิมฺกาสิ ปกาเสสิติ
 อภิตตฺติ. วิวฏฺฐจกฺขุติ: ภควา มลฺลจหิ จกฺขุหิ วิวฏฺฐจกฺขุ: มลฺลจกฺขุณามิ
 วิวฏฺฐจกฺขุ, ทิพฺพจกฺขุณามิ วิวฏฺฐจกฺขุ, มลฺลวณจกฺขุณามิ วิวฏฺฐจกฺขุ,
 พุทฺธจกฺขุณามิ วิวฏฺฐจกฺขุ, สมนฺตจกฺขุณามิ วิวฏฺฐจกฺขุ. กถํ ภควา มลฺลจกฺขุ-
 นามิ วิวฏฺฐจกฺขุ? มลฺลจกฺขุมีหิ ภควโต มลฺลจ วัณฺณา ลวิจฺจณฺติ: นีโล จ
 วัณฺโณ, ปิตฺโถ จ วัณฺโณ, โลหิตโถ จ วัณฺโณ, กัณฺโถ จ วัณฺโณ,
 โอทาโต จ วัณฺโณ; ยัตถ จ อักขิโลมานิ ปติฏฺฐจิตานิ, ตํ นลฺ โหติ
 สุนลฺ ปาสาทิกํ ทลฺลสเนยฺยํ อุมมารปูมฺมสฺमानํ. ตลฺลส ปฺรโต ปิตกํ โหติ
 สุปิตกํ สุวัณฺณวัณฺณํ ปาสาทิกํ ทลฺลสเนยฺยํ กณฺณนิการปูมฺมสฺमानํ
 อญฺยโต จ อักขิณฺณานิ ภควโต โลหิตกานิ โหนฺติ สุลฺโลหิตกานิ ปาสาทิ-
 กานิ ทลฺลสเนยฺยานิ อินฺทฺรโคปกสฺमानานิ. มชฺฌเณ กณฺโหนํ โหติ สุกณฺโหนํ
 อลฺลขํ ลินฺทณฺํ ปาสาทิกํ ทลฺลสเนยฺยํ อฬาริฏฺฐจกฺขุสฺमानํ. ตลฺลส ปฺรโต
 โอทาทํ โหติ สุลฺโลทาทํ เสตํ มลฺลทวํ ปาสาทิกํ ทลฺลสเนยฺยํ โอลฺลธิตา-
 รกสฺमानํ. เตน ภควา ปากติเกน มลฺลจกฺขุณา อิตฺตถาวปฺริยาบhinฺเนน

ปฺริมุจฺจวิตกัณฺเณวณิพฺพิตฺเตน สมฺมึตา โยชนํ บัลฺลิตฺติ ทิวกฺเข วัตฺตณฺจ.
 ยทาปิ จตฺตงฺคสมฺมึนฺนาคโต อณฺธกาโร โหติ. สุริโย จ อิตฺถังคมิโต
 โหติ, กาฬิบัคฺโข จ อุโปสโก โหติ, ดิพฺพิโต จ วณฺสณฺโท โหติ,
 มหา จ อกาลเมโฆ อพฺภุจฺจิตฺโต โหติ. เอวฺมุเปปิ จตฺตงฺคสมฺมึนฺนาคเต
 อณฺธกาโร สมฺมึตา โยชนํ บัลฺลิตฺติ, นัตถิ โส กุญฺญ วา กวาญฺญ วา
 ปากาโร วา บัพฺพิโต วา คัจฉํ วา ลตา วา อารณํ รูปานํ
 ทสฺสณาย. เขกัณฺเณ ติลลํ นิमितฺตํ กัตถวา ติลวาเห บักฺขิเปยฺย,
 ตัณฺเณว ติลลํ อุตฺทเรยฺย, เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ปากติกมิลจิกฺขุ:
 เอวํ ภควา มิสจิกฺขุณา วิวฏฺจิกฺขุ.

กถํ ภควา ทิพฺเพเน จักฺขุณามิ วิวฏฺจิกฺขุ ? ภควา ทิพฺเพเน จักฺขุณา
 วิสฺสุทฺเธเน อตฺถิกกัณฺเณตมานุสฺสเกเน สัตฺเต บัลลิตฺติ จวมาเน อุปบิซฺชมาเน
 ธีเน ปณฺเณเต สุวณฺเณ ทุพฺพนฺเณ สุกฺเต ทุคฺคเต ยถากัณฺมุเป สัตฺเต
 ปชานาติ “อิมํ วตฺ โอนฺโต สัตฺตา กายทฺจฺจวิเตน
 สมฺมึนฺนาคตา วจฺทฺจฺจวิเตน สมฺมึนฺนาคตา มโนทฺจฺจวิเตน สมฺมึนฺนาคตา
 อริยานํ อปฺปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิจกา มิจฺฉาทิฏฺฐิจกัณฺเณตมานุสฺสเกเน, เต
 กายัสสึ เกทา ปรมฺมมรณา อปายํ ทุคฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ อุปบิณฺนา;
 อิมํ วาปนํ โอนฺโต สัตฺตา กายสุจฺจวิเตน สมฺมึนฺนาคตา วจฺสุจฺจวิเตน
 สมฺมึนฺนาคตา มโนสุจฺจวิเตน สมฺมึนฺนาคตา อริยานํ อปฺปวาทกา สัมมา-
 ทิฏฺฐิจกา สัมมาทิฏฺฐิจกัณฺเณตมานุสฺสเกเน, เต กายัสสึ เกทา ปรมฺมมรณา
 สุกฺตํ สัตฺตํ โลกํ อุปบิณฺนาติ อิติ ทิพฺเพเน จักฺขุณา วิสฺสุทฺเธเน
 อตฺถิกกัณฺเณตมานุสฺสเกเน สัตฺเต บัลลิตฺติ จวมาเน อุปบิซฺชมาเน ธีเน
 ปณฺเณเต สุวณฺเณ ทุพฺพนฺเณ สุกฺเต ทุคฺคเต ยถากัณฺมุเป สัตฺเต
 ปชานาติ. อากัณฺมาโน จ ภควา เขกัณฺเณ โลกธาดูํ บัลลเณยฺย, เทวํ
 โลกธาดูโย บัลลเณยฺย, ติสฺสโลปํ โลกธาดูโย บัลลเณยฺย, จตฺสโลปํ

โลกธาตุโย บัลดะยัย, บัณจีบิ โลกธาตุโย บัลดะยัย, ทสสิ
 โลกธาตุโย บัลดะยัย, วิสสิมมิงโก โลกธาตุโย บัลดะยัย, ตัสสิมมิงโก
 โลกธาตุโย บัลดะยัย, จัตตาฬิสิมมิงโก โลกธาตุโย บัลดะยัย, บัณณาสสิมมิงโก
 โลกธาตุโย บัลดะยัย, สหสิสิมมิงโก จุฬินิกัง โลกธาตุโย บัลดะยัย,
 ทวิสสิสิมมิงโก มัชฌิมิกัง โลกธาตุโย บัลดะยัย, ติสสิสิมมิงโก โลกธาตุโย บัลดะยัย,
 มหาสสิสิมมิงโก โลกธาตุโย บัลดะยัย. ยาวตา วาปน อากังเขยัย, ดาวตัง
 บัลดะยัย; เหว ปริสุทธี ภควโต ทิพพจักขุ: เหว ภควา ทิพเพณ
 จักขุณา วิวูจักขุ.

กถา ภควา บัณณัจจุณามิ วิวูจักขุ? ภควา มหาบัณโณ
 ปุณณบัณโณ ทาสบัณโณ ชวนบัณโณ ดิกขบัณโณ นิพเพลิกบัณโณ
 บัณณูปปเลทกุกุโล ปภินันนาโน อคคตปฏิสสิมิงโก จตุเวสารัชชัมปัตโต
 ทสพลธโร ปุริสาตโก ปุริสสิโท ปุริสนาโค ปุริสาชัลโล ปุริสโธเรโยท
 อนันตนาโน อนันตเตโช อนันตยโส อทโธ มหัทธโน ธนวา เนตา
 วิเนตา ออนุเนตา สันนวาเปตา นิชฌนาเปตา เปกขตา ปสาเทตา. โส
 ทิ ภควา อณุปันนัสสิ มัคคัสสิ อูปาเทตา อลันชาตัสสิ มัคคัสสิ
 สันนชาเนตา อนิกขตัสสิ มัคคัสสิ อักขาตา มัคคัลลภู มัคควิฑู
 มัคคโกวิท. มัคคานุกา จปน เอตระหิ สาลกา วิหรันติ บัจฉา
 สมนันนาดา. โส ทิ ภควา ชานัง ชานาติ บัสสิ บัสสิติ จักขุโต
 ธัมมภูโต ญาณภูโต พรหมภูโต วัตตา ปวัตตา อตตัสสิ นินเนตา อมตัสสิ
 ทาตา ธัมมลามี ตถาคโต. นัตถิ ตัสสิ ภควโต อภาตัง อภิภูจ
 อวิทัง อลันนิกิตัง อมุสิตัง บัณณาย. อตตนาถาตตบัจจุณันนัง อูปาทาย
 สัพเพ ธัมมา สัพพาทาเรน พุทฺธัสสิ ภควโต ญาณมุขเ อปาถัง
 อาคัจฉันติ. ยักขังจิ เนยยัง นาม อตถิ ชานิตัพพะ: อตตัตถิ วา,
 ปวัตถิ วา, อุกยัตถิ วา. ทิฏ्ฐังธัมมิโก วา อตถิ, สัมปายิก

วา อັตโธ. อุตฺตาโน วา อັตโธ, คัมภีโร วา อັตโธ. คุโยหิ วา
 อັตโธ, ปฏิจฺฉันโน วา อັตโธ. เนยฺโย วา อັตโธ, นิโต วา
 อັตโธ. อนันฺทวโร วา อັตโธ, นิกกิเลโส วา อັตโธ. โวหาโต วา
 อັตโธ, ปรมัตฺตโธ วา. สัพฺพพฺพันตํ อັນโตพุทฺธวาเน ปวิวตฺตติ. อตฺเต
 พุทฺธสฺส ภควโต อปัปฺปหตฺตํ วาณํ, อนาถเต. บัจฺจุบฺบັນเน อปัปฺปหตฺตํ วาณํ.
 สัพฺพํ กายกัมมํ พุทฺธสฺส ภควโต วาณานุปวิวตฺตติ. สัพฺพํ วจีกัมมํ.
 สัพฺพํ มโนกัมมํ พุทฺธสฺส ภควโต วาณานุปวิวตฺตติ. ยาวตกํ เนยฺยํ,
 ดาวตกํ วาณํ; ยาวตกํ วาณํ, ดาวตกํ เนยฺยํ; เนยฺยปริยัตติกํ
 วาณํ, วาณปริยัตติกํ เนยฺยํ; เนยฺยํ อติกกมิตฺวา วาณํ นํปฺปวตฺตติ,
 วาณํ อติกกมิตฺวา เนยฺยปโถ นัตติ, อลฺลวมลฺลวํ ปริยัตตฺฐจายโน
 เต ธัมมา. ยถา ทวีนํ สมุคฺคปฏฺฐาณํ สัมมามุสฺสิตานํ เหฏฺฐิมิ
 สมุคฺคปฏฺฐํ อปริมํ นาทวตฺตติ, อปริมํ สมุคฺคปฏฺฐํ เหฏฺฐิมํ
 นาทวตฺตติ อลฺลวมลฺลวํปริยัตตฺฐจายโน; เขวเมว พุทฺธสฺส ภควโต
 เนยฺยํ จ. วาณํ จ อลฺลวมลฺลวํปริยัตตฺฐจายโน, ยาวตกํ เนยฺยํ,
 ดาวตกํ วาณํ; ยาวตกํ วาณํ, ดาวตกํ เนยฺยํ; เนยฺยปริยัตติกํ
 วาณํ, วาณปริยัตติกํ เนยฺยํ; เนยฺยํ อติกกมิตฺวา วาณํ นํปฺปวตฺตติ,
 วาณํ อติกกมิตฺวา เนยฺยปโถ นัตติ, อลฺลวมลฺลวํปริยัตตฺฐจายโน
 เต ธัมมา, สัพฺพพธฺมํเมสุ พุทฺธสฺส ภควโต วาณํ ปวิวตฺตติ, สัพฺเพ
 ธัมมา พุทฺธสฺส ภควโต อวาชฺชนปฏฺฐิพฺพทฺธา อากกฺขปฏฺฐิพฺพทฺธา มนสิกา-
 รปฏฺฐิพฺพทฺธา จิตฺตูปาทปฏฺฐิพฺพทฺธา สัพฺพสฺสเดสุ พุทฺธสฺส ภควโต วาณํ
 ปวิวตฺตติ, สัพฺเพสํ สัตฺตํ ภควา ชาลยํ ชานาติ, อนุลยํ ชานาติ,
 จริตฺตํ ชานาติ, อธิมุตฺตํ ชานาติ. อปัปฺเรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขณทริเย
 มุกฺขินทริเย สวากาเร ทวากาเร สุวณฺณปาเย ทวณฺณปาเย ภพฺพาภพฺเพ
 สัตฺเต ชานาติ. สเทวโก โลกโก สมารโก สหิรมโก สัสสฺสมณฺเหรหิรมณฺ

ปชา สเทวมนุสฺสสา อัมมโตพุทฺธวาทเน ปรีวตฺตติ. ยถา เยเกจิ
มัจฉกัจฉปา อัมมโต ติมิตมิงคฺลํ อูปาทาย อัมมโตมหาสมุทฺเท
ปรีวตฺตณฺติ; เหวเมว สเทวโก โลโก สมารโก สหฺรหฺมโก
สัสสฺสมณพฺรหฺมณํ ปชา สเทวมนุสฺสสา อัมมโตพุทฺธวาทเน
ปรีวตฺตติ, ยถา เยเกจิ บักชี อัมมโต คุรุพฺปี เวณเดยฺยํ อูปาทาย
อาภาสฺสํ ปเทเส ปรีวตฺตณฺติ; เหวเมว เยบฺปี เต สาริปุตฺตสมา
บญฺญาย, เตบฺปี พุทฺธวาทนํ ปเทเส ปรีวตฺตณฺติ, พุทฺธวาทนํ
เทวมนุสฺसानํ บญฺหิ ฌวิตฺวา อภิวิตฺวา ติฏฺฐจติ, เยบฺปี เต ชัตตยบญฺหิตา
พฺรหฺมณบญฺหิตา คหปติบญฺหิตา สมณบญฺหิตา นิปฺปณฺนา ปรี-
ปวาทา พาลเวริรูปา โวภินทฺธนา มัลลฺเบ จรณฺติ บญฺจาคเตน
ทิฏฺฐจิตฺตานิ. เต บญฺหิ อภิลชฺริตฺวา อภิลชฺริตฺวา ตถาคตํ อุลลङ्กมิตฺวา
ปจฺฉนฺติ, กถิตา วิสฺสชิตา จ เต บญฺหา ภควตา โหนฺติ นิทฺธิฏฺฐการณา
อุบฺบักขิตกา จ เต ภควโต สัมปชฺนติ, ขลโข ภควา ตตฺถ ขติโรจติ
ยทิทํ บญฺญายาติ เอวํ ภควา บญฺจจักขุณฺหาบิ วิวฺวจฺจขุ,

กถํ ภควา พุทฺธจักขุณฺหาบิ วิวฺวจฺจขุ, ? ภควา พุทฺธจักขุณฺหา โลกํ
ไวโลเกนฺโต อทฺทส สัตฺเต อัมมปฺรชฺชเฆ มหาวชฺชเฆ, ติกฺขินทฺริเย
มุนินทฺริเย, สวากาเร ทวากาเร สุวญฺญาปเย ทูวญฺญาปเย อัมมเปกฺกเจ
ปฺรโลกรวชฺชทยทสฺสาวโน วิหเรนฺเต. เสยฺยถาบิ นาม อัมมปฺลนฺนิยํ วา
ปทุมฺนิยํ วา ปุณฺนทฺริกนิยํ วา อัมมเปกฺกจฺจานิ อัมมปฺลานิ วา ปทุมานิ
วา ปุณฺนทฺริกานิ วา อุตฺเท ขาตานิ อุตฺเท สวทฺธมานิ อุตฺถานคฺคิตานิ
อัมมโตนิมฺมคฺคโปสิตานิ. อัมมเปกฺกจฺจานิ อัมมปฺลานิ วา ปทุมานิ วา
ปุณฺนทฺริกานิ วา อุตฺเท ขาตานิ อุตฺเท สวทฺธานิ สโมทกณฺจิตานิ.
อัมมเปกฺกจฺจานิ อัมมปฺลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺนทฺริกานิ วา อุตฺเท
खाตานิ อุตฺเท สวทฺธานิ อุตฺถา อจฺจุคฺคัมมํ ติฏฺฐจณฺติ อณฺุปฺลิตฺตานิ

อุทเทณ; เขวเมว ภควา พุทฺธจักษุณา โลกั วโโลเกนโต อทฺทส
 สัตเต อปฺปรัชกฺโข มหารชกฺโข ดิกฺขินทริเย มุนินทริเย สวากาเร
 ทวากาเร สุวิณฺญาปเย ทวิณฺญาปเย อปฺเปกฺกเจ
 ปรโลกวรัชชยทลลวโน วิหรินฺเต. ชานาติ ภควา “อโย ปุคฺคโล
 ราคจโรโต. อโย ไทสจโรโต. อโย โมหจโรโต. อโย วิตักฺกจโรโต อโย
 สทฺธจโรโต อโย ฌานจโรโตติ. ราคจโรตลล ภควา ปุคฺคลลลล อลฺลภณ
 กเถติ. ไทสจโรตลล ภควา ปุคฺคลลลล เมตฺตาภาวนํ อจิกฺขติ.
 โมหจโรติ ภควา ปุคฺคลล อุกฺกเทเส ปรปฺปจฺฉาย กาเลเน ธมฺมัลลสวเน กาเลเน
 ธมฺมัลลจกฺขณาย ครลฺลวเส นิเวเสติ. วิตักฺกจโรตลล ภควา
 ปุคฺคลลลล ฌานาปานสตี อจิกฺขติ. สทฺธจโรตลล ภควา
 ปุคฺคลลลล ปาสาทนียํ นิมิตฺตํ อจิกฺขติ พุทฺธสฺสไฟโร ธมฺมัลลสุมมต
 สัมมตฺตปฏิปัตตํ สลฺลานิ จ อตฺตโน. ฌานจโรตลล ภควา ปุคฺคลลลล
 วิปัสสนานิมิตฺตํ อจิกฺขติ อนิจฺจาการํ ทุกฺขาการํ อนตฺตดาการํ.

เสเส ยถา มพฺพตมฺมทณฺธิฏฺฐจโร,
 ยถาปิ มลฺลเส ชนตํ สมนฺนตโต;
 ตถูปมํ ธมฺมมยํ สเมธ
 ปาสาทมารุญฺหิ สมนฺนตจกฺข,
 โสกาวิกณฺณํ ชนตมฺมเปตโสโก

อเวกฺขสฺส ขาติชราภิกตฺตนิติ.

เขว ภควา พุทฺธจักษุณาย วิวฏฺฐจกฺข.

กถิ ภควา สมนฺนตจกฺขณาย วิวฏฺฐจกฺข ? สมนฺนตจกฺข วุจฺจติ
 สัพพฬฺวณุตตวาณ. ภควา สัพพฬฺวณุตตวาเนเน อูปโต สมุเปโต
 อูปคโต สมุปคโต อูปนโน สมุปนโน สมนฺนาคโต, น ตลลล

ชกัญจิมธัตถิ กิณจิ อโธ อวิปฺภาตํ อชานิตัพพะ; สัพพะ อภิณฺภาสึ,
 ยหัตถิ เณยฺยิ. ตถาคโธ เตเน สมนัดจักขุติ เอว ภควา สมนัดจักขุณฺหา
 วิวฺวจจักขุติ อภิตตยิ วิวฺวจจักขุ.

ลักขณัมมํ ปริสฺสยวินยฺณนํติ ลักขณัมมณฺติ: น อิตฺติหิ, น
 อิตฺติกราย, น ปรมฺยปราย, น ปฏฺกสัมปทาย, น ตักฺกเหตุ, น
 นยเหตุ, น อากาโรปวิตฺตเกเน, น ทิฏฺฐินิชาตนาถกัณฺธนิยา, สามี
 สยมภิณฺภาตํ อตฺตบัจจลักขณัมมณฺติ ลักขณัมมํ. ปริสฺสยวินยฺณนํติ ปริสฺสยาคิ:
 เทว ปริสฺสยา: ปากฺกุปริสฺสยา จ, ปฏฺฐิจฺฉินฺนปริสฺสยา จ.

กตเม ปากฺกุปริสฺสยา? สึหา, พฺยัคฆา, ที่บิ, อังคนตรัจฉา,
 โโกกา, โคมสิสา, หัตถิ, อหิ, วิจฺฉิกา, สดปที, โจรา วา อัสสุ
 มาณวา กตกัมมา วา อกตกัมมา วา, จักขุโรโค, โสตรโรโค,
 ฆานโรโค, ชิวฺหาโรโค, กายโรโค, สีสโรโค, กัณฺธโรโค, มุขโรโค,
 ทนฺตโรโค, กาโส, ลาโส, ปินาโส, ทโห, ชโร, กุณฺธิโรโค, มุจฺฉา,
 บักขณฺธิกา, สฺสา, วิสฺสุจิกา, กุญฺจ, คณฺโฑ, กิลาโส, โสโส,
 อปมาโร, ทนฺทุ กณฺทุ, กัจฉุ, รชสา, วิตฺถจฺฉิกา, โลหิต, บัตต,
 มธุเมโห, อสฺสา, บิฬิกา, ภคฺฉนฺทลา, บัตตสสมุญฺจํชา อาพาธา,
 เสมหสสมุญฺจํชา อาพาธา, วาตสสมุญฺจํชา อาพาธา สันนิปาติกา,
 อาพาธา, อุตฺตปริณามชา อาพาธา, วิสฺมปรีหารชา อาพาธา
 โอบกัณฺธิกา อาพาธา, กัมมวิปากชา อาพาธา, สัตถ, อุนฺหิ, ชิมฺภฉา,
 บิฬาสา, อุกฺกจาโร, บัสสลาโว, ทสฺสกถาตาทปสิโรสปลมฺภัสสลา อิติ วา;
 อิมะ วุจฺฉินฺติ ปากฺกุปริสฺสยา.

กตเม ปฏฺฐิจฺฉินฺนปริสฺสยา? กายทฺถจฺจิวิตฺ วจฺทฺถจฺจิวิตฺ มโนทฺถจฺจิวิตฺ,
 ทามณฺณทฺถนํวณฺณ พฺยาปาทนํวณฺณ ถีนมิทฺถนํวณฺณ อุตฺตรจฺจกุกฺกจฺฉินํวณฺณ
 วิจฺจิณฺณนํวณฺณ วาโค โทโส โมโห โกโธ อปฺมาโห มกฺโข ปฬาสโ

อิธสา มัจฉริยํ มายา สาเจยฺยํ ภูมิโก สารัมมิโก มาโน ขติมาโน
มโท ปมาโท สัพเพ กิเลสสา สัพพานิ พุทฺธจิตตานิ สัพเพ ทนฺตา สัพเพ
ปริพาหา สัพเพ สันตปา สัพพากุสลาภิสํขารา; อิมะ วุจฺจันติ
ปฏิจฺจันนปริสฺสยา. ปริสฺสยาติ: เกณตฺเตเน ปริสฺสยา? ปริสฺสหนตฺติ
ปริสฺสยา. ปริหานาย ลวตฺตณตฺติ ปริสฺสยา. ตตฺตวสยาติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริสฺสหนตฺติ ปริสฺสยา? เต ปริสฺสยา ตํ ปุคฺคํ สหณฺติ
ปริสฺสหนติ อภิภวฺนติ อชฺชโลภตฺตวณฺติ ปรียาทยนฺติ มัททฺทหนฺติ; เหว
ปริสฺสหนตฺติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริหานาย ลวตฺตณตฺติ ปริสฺสยา? เต ปริสฺสยา กุสลาณํ
ธัมมานํ ปริหานาย อันตฺตวณฺติ ลวตฺตณฺติ. กตเมสํ กุสลาณํ
ธัมมานํ? สัมมาปฏิปทาย อนุลอมนปฏิปทาย อปฺปจฺจนิกปฏิปทาย
อนวตฺตปฏิปทาย ธัมมานธัมมปฏิปทาย สีเลสุ ปรีปฺรการิตาย อินทฺริเยสุ
คฺคตฺตทวาราย โภชนะ มตฺตตฺตลฺลวณฺติ ขาตฺตริยานุโยคํ สติสํปชฺฌ-
วสฺสํ จตฺตณฺณํ สติปฏฺฐจฺจานํ ภาวนาณุโยคํ จตฺตณฺณํ สัมมมปฺปธานํ
จตฺตณฺณํ อธิธมฺปาทานํ ปวฺจจฺจนํ อินทฺริยานํ ปวฺจจฺจนํ พลาณํ
สทฺตตฺตณฺณํ โพชนฺณคานํ อริยสํสํ อภฺยจฺจนิกกิลฺลํ มคฺคกิลฺลํ ภาวนาณุโยคํ
อิมํ กุสลาณํ ธัมมานํ ปริหานาย อันตฺตวณฺติ ลวตฺตณฺติ; เหว
ปริหานาย ลวตฺตณตฺติ ปริสฺสยา.

กถํ ตตฺตวสยาติ ปริสฺสยา? ตตฺเตเต ปาปกา อกุสลา ธัมมา
อูปฺปชฺชจฺจนฺติ อตฺตกาตฺตณฺณนิสฺสยา. ยถา ทิเล พิลาสยา ปาณา สยฺนํติ,
ทเถ ทกาสยา ปาณา สยฺนํติ, วเน วนาสยา ปาณา สยฺนํติ,
รุกฺเข รุกฺกขาสยา ปาณา สยฺนํติ; เหวเมว ตตฺเตเต ปาปกา
อกุสลา ธัมมา อูปฺปชฺชจฺจนฺติ อตฺตกาตฺตณฺณนิสฺสยาติ เหวมปิ ตตฺตวสยาติ
ปริสฺสยา. วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “สํนํเตวาลิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ

ทางวิโยก ทุกข์ น ชาติ วิหริ.

กถัจจ ภิกขเว ภิกขุ สามเณวาลโก สาจริยโก ทุกขัง น
 ฆาสุ วิหริติ ? อธิ ภิกขเว ภิกขุโน จักขุณา รูปํ ทิสฺวา อุပ္ปชฺชัณฺติ
 ปาปกา อกุสลา สรสังกัมปํ ลัลโลชนเญยา, ตยฺยลล อโนโต วสันติ
 อนฺนิวาสลวันติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตลฺลมา สามเณวาลโก
 วุจฺจติ; เต น สมุทาจณฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตลฺลมา
 สาจริยโกติ วุจฺจติ. ปุณฺนปจฺริ ภิกขเว ภิกขุโน โสเตน ลทฺทํ สุตฺวา.
 ฆาเนน คณฺธี ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รลํ สายิตฺวา. กาเยน โยจฺจุพฺพิ
 ญฺลิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาเย อุပ္ปชฺชัณฺติ ปาปกา อกุสลา
 สรสังกัมปํ ลัลโลชนเญยา, ตยฺยลล อโนโต วสันติ อนฺนิวาสลวันติ
 ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตลฺลมา สามเณวาลโกติ วุจฺจติ; เต น สมุทาจ
 ณฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตลฺลมา สาจริยโกติ วุจฺจติ;
 เหว โข ภิกขเว ภิกขุ สามเณวาลโก สาจริยโก ทุกขัง น
 ฆาสุ วิหริตฺติ เหวมฺมํ ตตฺตรัสยาติ ปริสฺสยา. วุตฺตํ เหตุ ภาควตา
 ตโยเม ภิกขเว อตฺตรามลา อนฺตรามิตฺตา อนฺตราลบตฺตา
 อนฺตราวรภา อนฺตรابخจัตถิกา. กตเม ตโย ? โลโก ภิกขเว
 อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราลบตฺโต อนฺตราวรโก อนฺตรา-
 ขจัตถิกา, โทโส ภิกขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราลบตฺโต
 อนฺตราวรโก อนฺตรابخจัตถิกา, โมโห ภิกขเว อนฺตรามโล อนฺตรา-
 มิตฺโต อนฺตราลบตฺโต อนฺตราวรโก อนฺตรابخจัตถิกา, อิเม โข
 ภิกขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตรามิตฺตา อนฺตราลบตฺตา อนฺตราวรภา
 อนฺตรابخจัตถิกาติ.

อนัตตลักษณะ โสโภ,

ภยมนัตโรโต ชาติ,

โลโก- จิตตัมปโกปโน,

ด ชโน นาวพุชฌติ.

ลฺหฺโธ อัดฺธํ น ชานาติ, ลฺหฺโธ อัมมํ น ปัสสตี;
 อัมมํ ตทา ไหติ, ยํ โลโก สหเต นรํ.
 อนัดฺธชฺชนโน ไหโส, ไหโส จิตฺตํ ปโปโกโปโน,
 ทยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ,
 กฤตสโม อัดฺธํ น ชานาติ, กฤตสโม อัมมํ น ปัสสตี;
 อัมมํ ตทา ไหติ, ยํ โภโก สหเต นรํ.
 อนัดฺธชฺชนโน โมโห, โมโห จิตฺตํ ปโปโกโปโน,
 ทยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพฺพชฺฉติ.
 มุฬฺหิ อัดฺธํ น ชานาติ, มุฬฺหิ อัมมํ น ปัสสตี;
 อัมมํ ตทา ไหติ, ยํ โมโห สหเต นรณฺตี.

เอวํปิ ตตฺถาสยาติ ปริสฺสยา. วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “ตโย โข
 มหาราช ปริสฺสํ อัมมา อชฺฉัตฺตํ อุมฺบชฺชชฺฉติ อหิตาย ทุกฺขาย
 อฆาสุวิหาราย. กตเม ตโย? โลโก โข มหาราช ปริสฺสํ อัมโม
 อชฺฉัตฺตํ อุมฺบชฺชมาโน อุมฺบชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อฆาสุวิหาราย.
 ไหโส โข มหาราช ปริสฺสํ อัมโม อชฺฉัตฺตํ อุมฺบชฺชมาโน
 อุมฺบชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อฆาสุวิหาราย. โมโห โข มหาราช
 ปริสฺสํ อัมโม อชฺฉัตฺตํ อุมฺบชฺชมาโน อุมฺบชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย
 อฆาสุวิหาราย. อิมะ โข มหาราช ปริสฺสํ อัมมา อชฺฉัตฺตํ
 อุมฺบชฺชมาโน อุมฺบชฺชชฺฉติ อหิตาย ทุกฺขาย อฆาสุวิหาราย.

โลโก ไหโส จ โมโห จ, ปริสฺสํ ปาปเจตฺถ.

หิณฺณติ อัดฺธสฺสํภวตา, ตจฺจํว สัมมณฺณติ.

เอวํปิ ตตฺถาสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา

“วาโค โหโส จ อโณทธานา,

สูตรนี้ตั้งบัญญัติ ขุทฺทกนิกาย.

อริ รติ โลมหังโส อิตธาโต
อิตโธ สมนุญจาย มโนวตักกา,
กุมารกา ธัมมิวาลลัสสัณตติ.

เอวัมปิ ตัตตราสยาติ ปริสตัยา. ปริสตัยวินยัณติ ปริสตัยวินยํ ปริสตัย-
ปทานํ ปริสตัยวูปสम्मํ ปริสตัยปฏินิสสัคคํ ปริสตัยปฏีบัสสัทธํ อมตํ
นิพพานันติ สักขิธัมมํ ปริสตัยวินยํ.

ปฏูปทํ วเทหิ ภัทฺตันทเตติ: ปฏูปทํ วเทหิ สัมมาปฏูปทํ
อนุโลมปฏูปทํ อปจจนิกปฏูปทํ อันวัตถปฏูปทํ อัมมานุธัมมปฏูปทํ
สีเลสุ ปรีปฺรการิตํ อินทวิเยสุ คุตตทวารตํ โภชเน มัตตตฺถนฺตํ
ชาครียานุโยคํ สติสम्मปชฌนํ จัตตาโร สติบฺฐิจาเน จัตตาโร สัม-
มปิปปาเน จัตตาโร อิทธีปิปปาเท บัณฺณจันท์ริยานิ บัณฺณจพฺพานิ
สัตตไพชฌนํเค อริยํ อัญฺจจิกกํ มัคคํ นิพพานังจ นิพพานคามินินํจ ปฏูปทํ
วเทหิ อาจิกข เทเสหิ บัณฺณเปหิ บัณฺณเจหิ วิวร วิภช อุตฺตตานี-
กโรหิ ปกาเสหิติ ปฏูปทํ วเทหิ ภัทฺตันทเตติ: โส นิम्मโต พุทฺธํ ภควันติ
อาลปติ. อถวา ยํ ตวิ ธัมมํ อาจิกข เทเสหิ บัณฺณเปหิ
บัณฺณเจหิ วิวร วิภช อุตฺตตานีอกาสิ ปกาเสหิ, สัพพันตํ สุนทริ
ภัทฺตทกํ กัลยณณํ อนวัชชํ เสวิตัพพันตํ ปฏูปทํ วเทหิ
ภัทฺตันทเต. ปาติโมกฺกขํ อถวาปิ สมารินฺติ ปาติโมกฺกขันติ:
สีลํ ปติภฺจจา อาทิ จรณํ สยโม ลวโร มุขํ ปมุขํ กุสลาณํ ธัมมานํ
สมาปตฺติยา. อถวาปิ สมารินฺติ: ยา จิตตัสส จิตฺติ สันนิจิตฺติ อวิภฺจจิตฺติ
อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฏฺฐมานสตา สมโธ สมารินทริยํ สมาริพลํ
สम्मามาสมาริธํ ปาติโมกฺกขํ อถ วาปิ สมาริ เตนาห โส นิम्मโต

“อภิตตยิ วิวฺวจกฺข,
สักขิธัมมํ ปริสตัยวินยํ,

ปฏิปท วเทหิ ภักทั้นเด.

ปาติโมกข์ อถวปิ สมารินติ.

จักขุหิ เนว โลลัสส,

คามกถาย อวเรเย สโต.

รเส จ นานุคิขเณยฺย

น จ มมเยถ กิณฺจิ โลลัสมี.

จักขุหิ เนว โลลัสสลาติ: กถ จักขุโลโล โหติ. ? อเรกัจโจ จักขุโลโล
 จักขุโลลิเยเน สมนฺนาคโต โหติ "อทิฏฺฐิ ทักขิตัพพะ, ทิฏฺฐิ
 สมตักกิมิตัพพันฺติ อวราเมเน อวรามิ อญฺยานเนเน อญฺยานิ คาเมเน คามิ
 นิคเมเน นิคมิ นคเรเน นคริ วัฏฺฐเเน วัฏฺฐิ ชนเปเทน ชนปทํ ที่นจาริก
 อนวัตถิตจาริก อนยุตโต วิหริ รูปทัสสนาย; เหวัมปิ จักขุโลโล
 โหติ. อถว อั้นฺตรขริ ปวิฏฺฐโ จ วิถิ ปฏิบັນโน อลฺลวโต
 คัจฉติ, หัตถิ โอโลเกนฺโต อัสสิ โอโลเกนฺโต รถิ โอโลเกนฺโต
 บัตถิ โอโลเกนฺโต อิตถิโย โอโลเกนฺโต บุริเส โอโลเกนฺโต
 กุมารเก โอโลเกนฺโต กุมาริกาโย โอโลเกนฺโต อั้นฺตราปนนิ
 โอโลเกนฺโต ขรมฺขานิ โอโลเกนฺโต อุตฺธ โอโลเกนฺโต อโร
 โอโลเกนฺโต ทิสาวิตฺติ เปกฺขมาเน คัจฉติ; เหวัมปิ จักขุโลโลโหติ.
 อถว จักขุนา รูปิ ทิสวา นิमितตคฺคาคาหิ โหติ อนุพยัณฺชนค-
 คาคาหิ; ยัตถวโรกรณเมเน จักขุณฺทริยํ อลฺลวต วิหรันติ
 อภิชฺฌมาโทมนัสสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อ้นฺวาสิลเวยฺย; ตัสส
 ลวฺราย น ปฏิบัสฺซติ, น รักฺขติ จักขุณฺทริยํ, จักขุณฺทริเย น
 ลวฺริ อามัสฺซติ; เหวัมปิ จักขุโลโล โหติ. ยถา วาเปเนเก
 โภณฺโต สมเนพฺพรหฺมณา ลักฺขาทะยฺยานิ โภชนานิ ภูณฺชิตฺวา, เต เหวรูปิ
 วิตุกทัสสนิ อนยุตฺตา วิหรันติ, เสยฺยติทํ ? นัจจํ คีตํ วาติตํ

เปกขัม อักขานัม ปาณิสฺสโร เวตาฬิ กุมภฏฺฐนํ โสภนครกํ จันฑาสํ
 วสํ โธวันํ หัตถิยฺหํ มหิสฺสยฺหํ อุตฺถยฺหํ โคยฺหํ เมณฺฑยฺหํ กุกฺกฏยฺหํ
 วัฏฏยฺหํ ทณฺฑยฺหํ มุฏฺฐยฺหํ นิพฺพุตฺหํ อุกฺกมฺมยฺหํ พลคฺคํ
 เสนาพฺยํ อณฺเณกทสฺสนํ อิติ วา; เอวํปิ จักขุโลโล โหติ.

กถํ น จักขุโลโล โหติ. ? อธิ ภิกขุ อันทฺรขรํ ปวิฏฺฐโ
 วิถิํ ปฏิบັນโน ลอฺโต คจฺจติ, น หัตถิํ โอลเณโต น อัสสํ
 โอลเณโต น รถํ โอลเณโต น อิตถิโย โอลเณโต น
 ปุริเส โอลเณโต น กุมารเก โอลเณโต น กุมาริกาโย
 โอลเณโต น อันทฺราปนํ โอลเณโต น ขรมฺขานํ โอลเณโต
 น อุตฺถํ โอลเณโต น อโธ โอลเณโต น ทิสาวทิสํ
 เปกขมาโน คจฺจติ; เอวํปิ น จักขุโลโล โหติ. อตฺวา ภิกขุ
 จักขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितตคฺคาคาหิ โหติ นานุปฺพยัณฺชนคฺคาคาหิ;
 ยัตถวาทิกรณเมณํ จักขุณฺทริยํ อสฺสวตํ วิหรณฺตํ, อภิชฺฌาโทมนสฺสา
 ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา อณฺวสสเวยฺยํ, ตสฺสํ ลอฺราย ปฏิบชฺชติ,
 รกฺขติ จักขุณฺทริยํ, จักขุณฺทริเย ลอฺวํ อปชฺชติ; เอวํปิ น
 จักขุโลโล โหติ. ยถา วาปนเณ โณโต สมณพวทฺธมฺมา
 สทฺธาเทยฺยานิ โภชฺชานํ ภาวชิตฺวา, เต เอวรूपํ วิสูกทสฺสนํ อนนฺยุตฺตา
 วิหรณฺติ, เสยฺยถํ ? นจฺจ คีตํ วาทิตํ เปกขัม อักขานัม ฯ เปฯ
 อณฺเณกทสฺสนํ อิติ วา; เอวรูปา วิสูกทสฺสนานโยคา ปฏิวโรโต โหติ; เอวํปิ
 น จักขุโลโล โหติ. จักขุหิ เนว โลลสฺสาติ จักขุโลลียํ ปชฺเหยฺย
 วิโนเทยฺย พฺยันตฺกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; จักขุโลลียา อารโต อัสสํ
 วิโรโต ปฏิวโรโต นิภันฺโต นิสฺสํญฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิลลฺลวตฺโต
 วิมฺบิยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺยาติ จักขุหิ เนว โลลสฺส.

คามกถาย อวเรเย โสตนตี: คามกถา วุจันตี พัตตัส
 ติรจันนกกถา; เสยฺยถิ? ราชกกถา, โจรกกถา, มหามัตตกกถา,
 เสนกกถา, ภยกกถา, ยุทฺธกกถา, อन्नกกถา, ปานกกถา, วัตถกกถา,
 ยานกกถา, สยณกกถา, มาลากกถา, คันธกกถา, ชาติกกถา, คามกถา,
 นิคมกถา, นครกกถา, ชนปถกกถา, ชิตกกถา, ปุริสกกถา, สุรกกถา,
 วิลังกขากกถา, กุมภฏจันนกกถา, ปุพฺพเปตกกถา, นานัตตกกถา, โลกิกขายิกา,
 สมุทฺทิกขายิกา, อิติ ภาวภวกกถา อิติ วาติ คามกถาย. อวเรเย
 โสตนตี: คามกถาย โสต อวเรยฺย นิวาเรยฺย สีนฺนิวาเรยฺย รกฺขเยยฺย
 โคเปยฺย ปิตฺเทยฺย ปัจฉิมฺเมยฺยาติ คามกถาย อวเรเย โสต.

รเส จ นานคฺชีณเยยฺยาติ: รโสติ: มุจฺจโรโส, ชนฺธโรโส, ตจฺจโรโส,
 บัตตโรโส, ปุบฺบโรโส, นจฺจโรโส, อมฺพิลลํ, มจฺจโร, ติตฺตํ, กฏกํ, โลณิกํ,
 ขาริกํ, ลมฺพิลลํ, กสาโว, สากุ, อสากุ, สิตํ, อุน्हํ. สันเตเก
 สมนพฺพรหมณฺณา รสคฺชีณ. เต ชิวํหํคเณ รสคฺชีณานิ ปริเยสํนฺติ
 อาหิณฺชนฺติ. เต อมฺพิลลํ ลภิตฺวา อนมฺพิลลํ ปริเยสํนฺติ. อนมฺพิลลํ
 ลภิตฺวา อมฺพิลลํ ปริเยสํนฺติ. ๗ เปฯ สิตํ ลภิตฺวา อุน्हํ ปริเยสํนฺติ
 อุน्हํ ลภิตฺวา สิตํ ปริเยสํนฺติ; เต ยํ ยํ ลภิตฺวา เตเน เตเน
 น ตุสสํนฺติ อปฺปาปํ ปริเยสํนฺติ; มนฺนาปิกเสฺ รเสสุ รัตตํ คิทฺธา
 คิธํ มุจฺจโร อชฺชโลมฺบณฺณา ลคฺคํ ลคฺคิณํ ปลฺลิกุทฺธา. ยสฺสเสสา
 รสคฺชีณํ ปิณฺณา สมนฺจณฺณํ. ๗ เปฯ ภาณคฺคิณํ ททฺธมา; โส
 ปฏิสฺสา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนา ทวายน น มทวายน น
 มนฺทวายน น วิภูสวายน ยาวเทว อิมํสฺส กายํสฺส จิตฺตํ ยอปวายน
 วิทฺธูปวติยา ททฺธมฺมวริยานคฺคิณํ. ๗ เปฯ ภาณคฺคิณํ จาติ ยถา ภาณ

อาลิมเปยฺย ยาวเทว อารุหนัตถาย; ยดา วาปน อักขํ อัมภณฺโชนํ
 ยาวเทว ภารัสสํ นิตฺตณฺณัตถาย; ยดา วาปน ปุตฺตมํ
 อาหาเรยฺย ยาวเทว กัณฺธารัสสํ นิตฺตณฺณัตถาย; เหวเมวํ ภิกฺขุ
 ปฏฺฐิชา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เหว ทวาย. ฯ เปฯ อนวชฺชตา
 จ ฆาสุหาโร จาติ รตฺตํทํ ปชฺเชยฺย วิโนทฺเตยฺย พฺยณฺตีกเรยฺย
 ธนภาวํ คเมยฺย; รตฺตํทํทาย อารโต อัสสํ วิโรโต ปฏฺฐิวิโรโต นิกฺขันโต
 นิสฺสํสํสํ วิมฺบํมุตฺโต วิสฺสํมุตฺโต วิมฺริยาทิกเตน เจตฺตา วิหเรยฺยาติ
 รเส จ นานุกิซฺเณยฺย.

น จ มมาเยถ กิณฺจิ โลกัสมินฺติ: มมตฺตาดิ: เทวํ มมตฺตา:
 ตณฺหามมตฺตํ, ทิฏฺฐิ จิมมตฺตํ จ. ฯ เปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ. ฯ เปฯ
 อิทํ ทิฏฺฐิ จิมมตฺตํ. ตณฺหามมตฺตํ ปทาย ทิฏฺฐิ จิมมตฺตํ ปฏฺฐินิสฺสํชิตฺวา
 จักขุ น มมาเยยฺย น คณฺเฑยฺย น ปรามเสยฺย นาภินิเวสยฺย.
 โสตํ. ขานํ. ชิวหํ. กายํ. รูปํ. สัทฺตํ. คันฺธํ. รสํ. โสฏฺฐิ จิตฺเพ.
 กุลํ. คนฺ. อาวาสํ. ลาภํ. ยถํ. ปลสํ. สุขํ. จิวรํ. บัณฺฑิตฺ. เสนาสนํ.
 คิลาณํ บัจฺจยเกสฺสชฺชปรีทวารํ. กามธาดุ. รูปธาดุ. อรูปธาดุ. กามภวํ.
 รูปภวํ. อรูปภวํ. สลฺยภวํ. อสลฺยภวํ. เวนสลฺยภวํ. สลฺยภวํ.
 เอกโวการภวํ. จตฺตโวการภวํ. บัณฺฑิตโวการภวํ. อตฺตํ. ธนาถคํ. บัจฺจูปันณํ.
 ทิฏฺฐิ จิตฺตมุตฺตวิณฺวาทิตฺเพ อัมเม น มมาเยยฺย น คณฺเฑยฺย น ปรามเสยฺย
 นาภินิเวสยฺย. กิณฺจิตฺ: กิณฺจิ รูปคตํ, เวทนาถคตํ, สลฺยภวคตํ, ลัฆวคตํ,
 วิณฺวาทคตํ. โลกัสมินฺติ: อาปายโลเก. ฯ เปฯ อายตนโลเกติ

น จ มมาเยถ กิณฺจิ โลกัสมิ. เตนาท ภควา

“จักขุหิ เหว โสตัสส, ตามกถาย อารเว โสตํ,
 รเส จ นานุกิซฺเณยฺย, น จ มมาเยถ กิณฺจิ โลกัสมิ.
 ฌัสสเนน ยทา ฌุฏฺฐิ สลฺย ปวิเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย,

จุทิลโม ตวณฺณกสฺสุตตนิทฺเตโส.

๓๖๗

กุหิณฺจิจิ ภวณฺจ นากิขฺบเปยฺย,
เกรวเสฏฺฐ จ น สัมปเวเธยฺย.

ผลฺลเสน ยทา ญฺญจัสสํสาติ: โรคผลฺลเสน ญฺญโจ ปเรโต สโมหิโต
สมณฺณาคโต อัสส, จักขุโรเคน ญฺญโจ ปเรโต สโมหิโต สมณฺณาคโต
อัสส, โสตรโรเคน. ขานโรเคน. ชิวหาโรเคน. กายโรเคน. ลีลโรเคน.
กณฺณโรเคน. มุขโรเคน. ทนต์โรเคน. กาเสน. ลาเสน. ปันนาเสน.
ทฺเเหน. ชเวน. กุญฺณโรเคน. มุจฺฉาย. บักขณฺทิกาย. สลฺลาย. วิสฺสุทฺทิกาย.
กุญฺเจเน. คณฺเฑเน. กิลาเสน. ลาเสน. อปมาเรเน. ทนฺทฺชยา. กณฺทฺชยา.
กัจฉฺชยา. รชสฺชยา. วิตฺตจฺฉิกาย. โลหิตฺเตเน. มัตตฺเตเน. มรฺกเมทฺเเหน.
อํลฺลายน. ปิฬิกาย. ภคณฺทลฺลายน. มัตตตฺตมฺมฺญจฺฉาเนหิ อาพาเสหิ.
เตมฺหิตมฺมฺญจฺฉาเนหิ อาพาเสหิ. วาตตมฺมฺญจฺฉาเนหิ อาพาเสหิ. สันนิปาตฺเทหิ
อาพาเสหิ. อุตฺตปฺริณามเชหิ อาพาเสหิ. วิสฺมปฺริหารเชหิ อาพาเสหิ.
โอบกฺกมฺมฺเทหิ อาพาเสหิ. กัมมวิปากฺเชหิ อาพาเสหิ. ลีเตเน. อุณฺเฑเน.
ชิขฺจฺฉาย. ปัสสาช. อจฺฉาเรน. มัสสฺสาเวน. ทสฺสมกฺสวาตาดปฺลิริสฺสปฺลิม-
ผลฺลเสหิ ญฺญโจ ปเรโต สโมหิโต สมณฺณาคโต อัสสํสาติ ผลฺลเสน ยทา ญฺญจัสส.

ปฺริเทวํ ภิกฺขุ น กรเยยฺย กุหิณฺจิจิ: อาเทวํ ปฺริเทวํ อาเทวณํ ปฺริเทวณํ
อาเทวิตตํ ปฺริเทวิตตํ วาจาปฺลาปํ วิปฺปฺลาปํ ลาลบฺบํ ลาลบฺบํปายณํ
ลาลบฺบํปายิตตํ น กรเยยฺย น ชนฺเยยฺย น ลลฺลชฺชนเยยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย
นากิณิพฺพตฺเตยฺย. กุหิณฺจิจิ กุหิณฺจิจิ กิณฺหิจิ กิตฺตจิจิ อัสสํสาติ วา
พหิตฺถา วา อัสสํสาตพหิตฺถา วาติ ปฺริเทวํ ภิกฺขุ น กรเยยฺย กุหิณฺจิจิ.

ภวณฺจ นากิขฺบเปยฺยาคิ: กามภวํ น ชบฺบเปยฺย, รูปภวํ น ชบฺบเปยฺย,
อรูปรภวํ น ชบฺบเปยฺย น มชฺชบฺบเปยฺย นากิขฺบเปยฺยาคิ ภวณฺจ นากิขฺบเปยฺย.

เกรวเสฏฺฐ จ น สัมปเวเธยฺยาคิ: เกรวาติ เอยฺยเณ อาการเณ
ภยฺมมฺปิ เกรวมฺมมฺปิ ตลฺลเวว. วุตตํ เอตํ ภควตา “เอตํ นฺน ตํ

ภย เภรว ชาคัจฉตติ. พหิทถารัมมณ วุตต สึหา, พยัคชภี, ที่บ,
ชัจฉา, ตรัจฉา, โภกา, โคมหิสสา, หัตถิ, อหิ, วิจฉิกา, สตปถิ, โจรา วา
อัสสิ มาณวา กตกัมมา วา อกตกัมมา วา, อธูปเรน อากาเรน
ภย วุจจติ อชฉตติกัม จิตตัสสมุจ्จะน ภย ภยานกัม ฉัมภิตตติ
โถมหโต เจตโส อุกุเพโต อุตตราโส ชาตภย ชรภย พยาธภย
มรณภย ราชภย โจรภย อคคิภย อุกกภย อตตานวาทภย
ปรานวาทภย ทณทภย ทคคตภย อุมภย กุมภิลภย อาวัฏฐภย
สุตการภย อาชวภย อสิโลภภย ปริสาช สारश्चภย ภยานกัม
ฉัมภิตตติ โถมหโต เจตโส อุกุเพโต อุตตราโส. เภรวเส จ น
สัมปเวเธยยาติ: เภรว บัลลิตวา วา สุนิตวา วา น เวเธย
น ปเวเธย น สัมปเวเธย น ตเลย น อุตตเลย น
ปริตตเลย น ภาเยย น สันตาส อามชเชย; อภิร อัสสิ อฉัมภ
อนุตตราสิ อปลาเย; ปเทนภยเภรว วิคตโถมหโต วิหเรยยาติ เภรวเส
จ น สัมปเวเธย. เตนหา ภควา

“ผลัดเสน ยทา ญญจัสส
ปริเทว ภิกขุ น ภเรย,
กุหิณจิ ภวณัง นากิขัมเปย,
เภรวเส จ น สัมปเวเธยยาติ.
อณฺณานมโต ปานาน,
ชาทนียานํ อโณปิ วัตถาน,
ลิตถา น สันนิจิ กยรา,
น จ ปริตตเส ตานิ อลพักมาโน.

อณฺณานมโต ปานาน ชาทนียานํ อโณปิ วัตถานนติ: อณฺณานนติ:
โฆกโน, กุมมาโส, สัตต, มัจฉ, มล. ปานานนติ อจฺจ ปานานิ:

อัมพปหาน, อัมพปหาน, โปงปหาน, โมกขปหาน, มุทฺธิกปหาน,
 สาลปหาน, ฆารปหาน. อปทานิ อัญญ ปทานิ: โกสิมฺพปหาน,
 โกสิปหาน, พทฺธปหาน, ขณฺณปหาน, เตลปหาน, ยาคุปหาน,
 ปโยปหาน, รสปหาน. ขาทนียานนํติ: ปฏิจจชัชชก, ปุชชชัชชก, มุลชัชชก,
 ดจชัชชก, บัตตชัชชก, ปุบฺบชัชชก, ผลชัชชก. วัตถานนํติ: น จีวานิ:
 โขม, กัมปาลิก, โกเสยฺย, กัมพล, สาน, ภังคินฺนติ อन्नํนามโก
 ปทานํ ขาทนียานํ อโณป วัตถาน.

ลัทธิ น สันนิธิ กยราติ: ลัทธิ ลกิตฺวา อริคฺคินฺตฺวา ปฏิจจลกิตฺวา น
 กุหนาย น ลปนาย น เณมิทฺตกตายน น นิปฺปเปสสิกตายน น ลาเภณ
 ลากํ นิชิตฺตสินตายน น ทารุทานน น เวฬุทานน น วัตตทานน น
 ปุบฺบิททานน น ผลทานน น สีนานทานน น จุณฺณทานน น
 มัตติกทานน น ทนฺตักกฺกฺกทานน น มุโขทกทานน น ปาตุกมฺมตายน
 น มุคฺคตฺตูปตายน น ปาวิภฺกฺกตายน น ปิฏกํทิกตายน น
 วัตถุวิชฺชายน น ติริจฺจณวิชฺชายน น อวิชฺชายน น นิกขัตตวิชฺชายน.
 น กุตฺตคฺคเมณ น ปิณฺณคฺคเมณ น ชฺชเวสนิเกณ น เวชชกัมเมณ น
 นวกัมเมณ น ปิฏกฺทปฏิจจกฺกเมณ น ทานานุปฺปาทานน อัมเมณ
 สเมณ ลัทธิ ลกิตฺวา อริคฺคินฺตฺวา วิมฺบิตฺวา ปฏิจจลกิตฺวาติ ลัทธิ. น
 สันนิธิ กยราติ: อन्नํสันนิธิ ปานสันนิธิ วัตถุสันนิธิ ยานสันนิธิ
 สยณสันนิธิ คณฺณสันนิธิ อามิสสันนิธิ น กรณฺย น ชเนยฺย น
 สักขเนยฺย น นิพฺพัตเตยฺย นากินนิพฺพัตเตยฺยยาติ ลัทธิ น สันนิธิ กยรา.

น จ ปิฏิตฺเต ตานิ อลฺลํกมาโนติ: อन्नํ วา น ลกามิ, ปาน
 วา น ลกามิ, วัตถํ วา น ลกามิ, กุลํ วา น ลกามิ, คณํ วา
 น ลกามิ, อวาทํ วา น ลกามิ, ลากํ วา น ลกามิ, ยถํ วา
 น ลกามิ, ปัสสํ วา น ลกามิ, สขํ วา น ลกามิ, จีวรํ วา น

ธกามิ, บัณฑิตปาตัง วา น ธกามิ, เสนาสัน วา น ธกามิ, คิลาน-
 บัชชยเกสัชชปรีกัซารัง วา น ธกามิ, คิลานตบฏิกัง วา น ธกามิ,
 อัมปเปวาโตมเหติ น ตสเยย น อุตตสเยย น ปรีตตสเยย น
 ภาเยยย น สันตาส์ อาบัสสะเยย; อภิรุ อัสส อณัมภี อนุตฺตรัสสี
 อปลาเย; ปเทณภยเณโร วิคตโลมหัสโส วิหเรยฺยาคิ น จ ปรีตตเส
 ตานิ ชลัฟภมาโน. เตนาห ภควา

“อณฺณานมโถ ปานานํ, ขาตณฺเณนํ อโณปํ วิตฺถานํ,
 ลัทธิธํ น สันนิธํ กิยา
 ฌายี น ปาทโลลลัสส
 อกาลเนสุ สยเนสุ
 น จ ปรีตตเส ตานิ ชลัฟภมาโน,
 วิรเม กุกกัจฺจา นัมปัสสะเยย,
 อัมปปลัทธิเทสุ ภิกขุ วิหเรยฺย.

ฌายี น ปาทโลลลัสสาคิ ฌายีติ: ปจฺเจนํ ฌาเนน ฌายี,
 ทูติเยนํ ฌาเนน ฌายี, ตติเยนํ ฌาเนน ฌายี, จตฺตเณ-
 นํ ฌาเนน ฌายี, สวิตักกสฺจาเรณํ ฌาเนน ฌายี, อวิตักก-
 วิจารมัตเตนํ ฌาเนน ฌายี, อวิตักกอวิจารเณนํ ฌาเนน
 ฌายี, สัมปัติเณนํ ฌาเนน ฌายี, นิยมัติเณนํ ฌาเนน ฌายี
 ปัตติสสคเตนํ ฌาเนน ฌายี, สาสสคเตนํ ฌาเนน ฌายี,
 สุขสคเตนํ ฌาเนน ฌายี, อูปะกัซาสคเตนํ ฌาเนน
 ฌายี, อนิมิตฺเตนํ ฌาเนน ฌายี, อัมปนิหิตเณนํ ฌาเนน
 ฌายี, โลกิเยนํ ฌาเนน ฌายี, โลกุตฺตเรณํ ฌาเนน ฌายี, ฌานนโร
 เอกัคคฺคมนุญฺตโร สหัตถคฺครุโณติ ฌายี. น ปาทโลลลัสสาคิ:
 กถํ ปาทโลโล ไหติ ? อีเรกัจฺโจ ปาทโลโล ปาทโลลิเยน
 สมนํนาคโร ไหติ, อารามเณ อารามํ อุกฺขยาเนน
 อุกฺขยานํ คามเณ คามํ นิคฺคเมณ นิคฺคมํ นคฺคเณ นคฺคํ
 วัฏฺฐเณ วัฏฺฐํ ชนปฺเพน ชนปทํ ทีฆจาริกํ อนนฺตํกิตฺตจาริกํ

อนนุโต วิหริติ; เหวัมปิ ปาทโลโล โหติ. อถา วิกขุ อ้นโต
 ลัมมาราเม ปาทโลลิเยน สมนันนาคโต โหติ. น อัตถเหตุ น กรณเหตุ
 อุตโต อวุปสันตจิตโต ปริเวณโต ปริเวณ คัจฉติ, วิหารโต
 วิหาร คัจฉติ, อัทธมโยคโต อัทธมโยค คัจฉติ, ปาสาทโต ปาสาท
 คัจฉติ, หัมมิมโต หัมมิม คัจฉติ, คุหโต คุห คัจฉติ, เลณโต เลณ
 คัจฉติ, กุญโต กุญ คัจฉติ, กุญาคารโต กุญาคาร คัจฉติ, อัญญโต
 อัญญ คัจฉติ, มาฬโต มาฬ คัจฉติ, อญฺญนโต อญฺญน คัจฉติ
 อุตโรตโต อุตโรต คัจฉติ, อญฺญจันตลโต อญฺญจันตล
 คัจฉติ, มณฺฑลมาฬโต มณฺฑลมาฬ คัจฉติ, รุกขมุลโต รุกขมุล
 คัจฉติ, ยัตถ วาปน วิกขุ นิสิตันติ ตห คัจฉติ. ตตถ เอกัสส
 วา พุติโย โหติ, ทวินัน วา ตติโย โหติ, ตินัน วา จตุตถ โหติ,
 ตตถ พหุ ลัมปิปปลาปี ลปติ, เสยฺยตี? ราชกถ โจรกถ
 มหามัตตกถ เสนากถ ภัยกถ ยุกฺกถ อ้นกถ ปานกถ วัตถกถ
 ยานกถ สยณกถ มาลิกกถ คันธกถ ฌาติกถ คามกถ นิคมกถ
 นครกถ ชนปทกถ อิตถกถ ปุริสกถ สุรกถ วิลิกฺขากถ
 กุมภจฺญจันกถ ปุพฺพเปตกถ นานัตถกถ โลกิกฺขายิกถ สมุทฺทิกฺขายิกถ
 อิติ ภวภวกถ อิติ วา; เหวัมปิ ปาทโลโล โหติ. น ปาทโลลิสฺสาติ:
 ปาทโลลีย ปชเหยย วิโนเทย ทัณฺณตฺถเรย อนภาวฺจคเมย;
 ปาทโลลียา อารโต อัสส วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกขันโต นิสฺสจฺจ
 วิปฺปมุตโต วิสัลลนฺตโต วิมฺบิยาตฺถเคน เจตสา วิหเรย จเรย
 สมาจเรย อิริเยย วัตเตย ปาเลย ยเปย ยาเปย;
 ปฏฺวิสัลลนารามอ อัสส ปฏฺวิสัลลนารโต โต อชฺฉตฺต เจโตสมณนุยฺตโต
 อนิรอกตชฺชณานิ วิปัสสณาย สมนันนาคโต พหุเหตา สุปฺปภาคารานํ,
 ฉายี ฉานารโต เอกคฺคณนุยฺตโต สทตฺตคฺคโรติ ฉายี น ปาทโลลิสฺส

วิรเม กุกกัจจา นัมมัมมัสเสยยาติ กุกกัจจันติ: หัตถกุกกัจจัมมัม กุกกัจจ,
 ปาทกุกกัจจัมมัม กุกกัจจ, หัตถปาทกุกกัจจัมมัม กุกกัจจ, กัมมัมเย
 อกัมมัมยลลันณิตา อกัมมัมเย กัมมัมยลลันณิตา, ชวัชเช วัชชลลันณิตา,
 วัชเช ชวัชชลลันณิตา; เอรูเป กุกกัจจ, กุกกัจจายนา, กุกกัจจายิตตัต,
 เจตโส วิมฺปิฏฐาโร, มโนวิเลโข; อิทํ วุจฺจติ กุกกัจจ. อบฺจ ทวีหิ
 การเณหิ อุมฺมัมมัสสติ กุกกัจจ เจตโส วิมฺปิฏฐาโร มโนวิเลโข
 กตตัตตา จ, อกตตัตตา จ. กถํ กตตัตตา จ อกตตัตตา จ อุมฺมัมมัสสติ
 กุกกัจจ เจตโส วิมฺปิฏฐาโร มโนวิเลโข. “กถํ เม กายทฺถจฺจิริตฺ,
 อกถํ เม กายทฺถจฺจิริตฺ, อุมฺมัมมัสสติ กุกกัจจ เจตโส วิมฺปิฏฐาโร
 มโนวิเลโข. กถํ เม วิจฺจจฺจิริตฺ. กถํ เม มโนทฺถจฺจิริตฺ. กโต เม
 ปาณนาติปาโต, อกตา เม ปาณนาติปาตา เวมณนฺติ อุมฺมัมมัสสติ กุกกัจจ
 ะเปว มโนวิเลโข. กถํ เม อหิณฺนาทานํ. กโต เม กามะสุ
 มิจฺฉาจาโร. กโต เม มุสาทาโท. กตา เม มิสฺสุมา วาจา. กตา
 เม ฆรฺฐา วาจา. กโต เม สัมมัมมปฺปนาโต. กตา เม อภิษณฺมา.
 กโต เม ทัยาปาโท กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อกตา เม สัมมาทิฏฺฐิจฺฉิตฺ
 อุมฺมัมมัสสติ กุกกัจจ เจตโส วิมฺปิฏฐาโร มโนวิเลโข; เหวํ กตตัตตา
 จ อกตตัตตา จ อุมฺมัมมัสสติ กุกกัจจ เจตโส วิมฺปิฏฐาโร มโนวิเลโข.
 อถวา สีเลสฺสมิหิ อปริปฺปการีติ. อนิหริเยสฺสมิหิ อคฺคตฺตทฺวาริติ. โภชนเ
 อมิตตลลันณิตํ. ชาคริยํ อนนฺยุตฺโตมฺหิตํ. น สติสฺสมปฺปชฺฉน
 สมนฺนาคโตมฺหิตํ. อภาวิตา เม จิตฺตาโร สติปฺปจฺฉานาติ. อภาวิตา
 เม จิตฺตาโร สัมมัมมปฺปนาติ. อภาวิตา เม จิตฺตาโร อิทฺธิปฺปาทาติ.
 อภาวิตานิ เม มัลลจฺฉินฺทริยานีติ. อภาวิตานิ เม มัลลจฺฉนฺตานิติ. อภาวิตา
 เม สัตต โทชฺฉนฺทาคาติ. อภาวิตา เม อริโย อฏฺฐจฺฉนฺทโก มคฺคโคติ. ทุกฺขํ เม
 อปริวณฺณตํ. สมนุทโย เม อัมมัมมปฺปนาติ. มคฺคโคติ เม อภาวิตาติ. นิโรโธ เม

อัสสัณนิโกโตติ อัมมัสสัณนิโกโตติ กุกกัจจันเต เตโส วิปปัสสิกาโร มโนวิเลโข
 วิรเม กุกกัจจาติ: กุกกัจจา อารเมยฺย วิรเมยฺย ปฏิวิรเมยฺย กุกกัจจันเต ปชเหยฺย
 วิโนเหยฺย พฺยัณฺณิกเมยฺย อนภาวังกเมยฺย; กุกกัจจา อารโต อัสสั วิรโต
 ปฏิวิรโต นิกขັນโต นิสัสฺสัฏฺโฐ วิปปมุตโต วิสัลลนต์โต วิมวียาทิกเตน
 เจตสา วิหเรยฺยāti วิรเม กุกกัจจา. นัมมัสสัณนิโกโตติ: สักกัจจการี อัสสั
 สักกัจจการี อภฺยจิตการี อนนฺตารุตฺตโก อนิกขิตตคฺคณฺโถ อนิกขิตตคฺคโร
 อัมมปมาโท กุสเลสุ อัมมเมสุ. กทาหิ อปริปุโร วา สัลลิกขณฺโณ ปริปุเรยฺย,
 ปริปุโร วา สัลลิกขณฺโณ ตตฺถ มัลลภาเย อนคฺคเณหฺมยฺยณฺติ โย ตตฺถ คณฺโถ
 จ วายาโม จ อุตฺตสาโท จ อุตฺตโสฬสํ จ กาโม จ อัมมปฏฺฐาเน จ
 สติสสํปชฺฌณฺณจฺจ อาตมปฺป ปธานํ อภฺยจฺจานํ อนฺนโยโค อัมมปมาโท กุสเลสุ
 อัมมเมสุ. กทาหิ อปริปุโร วา สมาริกขณฺโณ มัลลภาเย. วิมุตฺตวิภาณ-
 ทฺตลลนฺณจฺจ. กทาหิ อปริวิญฺญาตํ วา ทุกฺขํ ปริชาเนยฺย, อัมมปทีเน วา
 กิเลโส ปชเหยฺย, อภาวโต วา มัคคํ ภาเวยฺย, อัสสัณนิโกโต วา
 นิโรธํ สัจฺจิกเมยฺยณฺติ โย ตตฺถ คณฺโถ จ วายาโม จ อุตฺตสาโท
 จ อุตฺตโสฬสํ จ กาโม จ อัมมปฏฺฐาเน จ สติสสํปชฺฌณฺณจฺจ อาตมปฺป
 ปธานํ อภฺยจฺจานํ อนฺนโยโค อัมมปมาโท กุสเลสุ อัมมเมสุติ วิรเม กุกกัจจันเต
 นัมมัสสัณนิโกโตติ. อภาสเนสุ สยเนสุ อัมมปัสสัทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺยāti: อภาติ
 ปทลลนฺนิ. ๗. เปชฺช อาสเน วุจฺจติ ยตฺถ นิสิตฺติ: มัลลโจ ปจฺจ ภิกฺสิ ตวฺวิภา จมฺม-
 ชนฺโธ ตินนลลนฺจโร ปลาตลลนฺจโร. สยเน วุจฺจติ เสนาสนํ: วิหาโร อตฺตม-
 โยโค ปาสาโท หมฺมิมฺยํ คฺคาติ อภาสเนสุ สยเนสุ. อัมมปัสสัทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย-
 ชาติ: อัมมปัสสัทฺเทสุ อัมมปนิคฺโชเสสุ วิชนฺวาเตสุ มนุสฺสราหเสยฺยเกสุ ปฏฺฐิสล-
 ลานสารูปेสุ เสนาสนเนสุ จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วัตเตยฺย ปาเลยฺยเปยฺย
 ภาเปยฺยชาติ อภาสเนสุ สยเนสุ อัมมปัสสัทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย. เตมาหิ ภควา

“ณายี น ปาทโลลัสส, วิวเม กุกกัจจา นีปัมมัสเสยฺย,
 ขณาสเนสุ สยเนสุ อัมมปัสสเทสุ ภิกขุ วิหเรยฺยาคี.
 นิทฺทํ น พหุลลเกยฺย, ชาครียํ ภาเซยฺย อาตานิ,
 ตันนํทํ มายํ หลํ ชิตฺทํ เมตฺตํ วิปฺปชเห สวิภูสํ.

นิทฺทํ น พหุลลเกยฺยาคี: รัตตนิทฺทํ น โฉกฺกัจจา สํ วิทฺวา นํ จ
 โฉกฺกัจจา ชาครียํ, เกกํ โฉกฺกัจจา นีปัมมัสเสยฺยาคี นิทฺทํ น พหุลลเกยฺย.

ชาครียํ ภาเซยฺย อาตานิ: อธิ ภิกขุ ทิวสํ จังกเมน นิลฺลชฺชาย
 อวารณเณหิ อัมมเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธยฺย. รัตติยา ปจฺมํ ยามํ
 จังกเมน นิลฺลชฺชาย อวารณเณหิ อัมมเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธยฺย. รัตติยา
 มัชฌิมํ ยามํ ทักขิเนน นัลลเสน สึทเธยฺย กัมมเปยฺย ปาทํ ปาทํ
 อัจจายาย สโต สัมปชาโน อญฺ्ञานลลปํ มนสิกริตฺวา. รัตติยา
 นัจจิมํ ยามํ นัจจญฺ्ञายาย จังกเมน นิลฺลชฺชาย อวารณเณหิ อัมมเมหิ
 จิตฺตํ ปริโสเธยฺย. ชาครียํ ภาเซยฺยาคี: ชาครียํ ภาเซยฺย สัมภาเซยฺย
 ปญฺเญสเสยฺยาคี ชาครียํ ภาเซยฺย. อาตานิ: อาตานิ วุจฺจติ วิริยํ;
 โย เจตสิโก วิริยารัมภโก, นิกรโก, ปรักโก, อุกฺกยาโม, วายาโม,
 อุลลสาโห, อุลลโสฬสํ, ทาโม, อิติ, อลลิตปรักกมตา, อนิกขิตตณฺฑิตตา,
 อนิกขิตตธรรตา, อรุสสัมปคฺคาโห, วิริยํ, วิริยนิทฺทํ, วิริยพลํ, สัมมา-
 วายาโม; อิมินา อาตานิ อูปโต สมฺมูปโต อูปคโต สมฺมูปคโต
 อูปนฺโน สมฺมูปนฺโน สมนฺนาคโต: โส วุจฺจติ อาตานิ ชาครียํ
 ภาเซยฺย อาตานิ. ตันนํทํ มายํ หลํ ชิตฺทํ เมตฺตํ วิปฺปชเห สวิภูสํนิ:
 ตันนํทํ: ยา ตันนํ, ตันนํทํ, ตันนํทํ, ตันนํทํ, ตันนํทํ, ตันนํทํ,
 อลลสาณนา, อลลสาณนิตฺตํ; อัมมํ วุจฺจติ ตันนํ. มายาคี: มายา วุจฺจติ
 วุจฺจนิกา จริยา. อเรกัจ จิ กาเยน พุจฺจจิตฺ จิตฺวา วาจา พุจฺจจิตฺ จิตฺวา
 มนสา พุจฺจจิตฺ จิตฺวา ตัสส ปญฺญิจฺฉาทนเหตุ ปาปิกํ อิจฺฉํ ปทหติ: “มา

เมถุนธัมโม. ยถา อุกุโ กถการกา อุกุโ ภันชณการกา อุกุโ
ภัสสการกา อุกุโ วิวาทการกา อุกุโ อธิกรณการกา อุกุโ วาทีโน
อุกุโ สัลลุปกา เมถุนกาติ วุจันติ. เอวเมว อุกุณฺณํ รัตตานิ
สารัตตานิ อวัสสุตานิ ปริยญฺจิตานิ ปริยาทิณฺณจิตตานิ อุกุณฺณํ
สทิสานํ ธัมโมติ ตถาการนา วุจติ เมถุนธัมโม. วิภูสาติ: เทว
วิภูสา: อตฺถิ อาคารวิยัสส วิภูสา. อตฺถิ บัพฺพชิตัสส วิภูสา.

กตมา อาคารวิยัสส วิภูสา? เกสา จ, มัลลสุ จ, มาลา จ,
คันธา จ, วิเลปนา จ, อาภรณา จ, บัลลันทนา จ, วัตถิ จ,
ปสาทนํ จ, เวฏฺฐนํ จ, อัจฉาพณํ, ปริมัทธนํ, นีหาปนํ, สัมภานํ,
อาทาถ, อณฺณชนํ, มาลาวิเลปนํ, มุขจุนฺณกํ, มุขเลปํ, หัตถพฺปณฺ,
วิสิทฺธาพณฺ, ทณฺฑนํ, นาลิยํ, ชัตตํ, นัตตํ, จิตฺรา อูปาหนา, อุนฺนิหสํ,
มณิ, วาลวิชัยนํ, โอทาตานิ วัตถานิ ที่วรัลลานิ อิติ วา; อय
อาคารวิยัสส วิภูสา.

กตมา บัพฺพชิตัสส วิภูสา? จีวรมนฺทนา, บัตตมนฺทนา,
อิมัสส วา ปุตฺตกายัสส พาหิรวนํ ปริกฺขารนํ มณฺฑนา วิภูสณา
เกพินา ปรีเกพินา เคธิตา เคธิตตฺติ จปฺลนา จาบัลลย; อย
บัพฺพชิตัสส วิภูสา. ตันตี มายํ หลํ ชิตฺทํ เมถุนํ วิบฺบชเห
สวิภูสฺสันติ: ตันตี จ มายํ จ หลํ จ ชิตฺทํ จ เมถุนธัมมํ จ
สวิภูสํ สปริวารํ สปริภันทํ สปริกฺขารํ ปชเหยย วิโนเหยย
พยนฺตกรเญย อนภาวํ คเมยฺยติ ตันตี มายํ หลํ ชิตฺทํ เมถุนํ
วิบฺบชเห สวิภูสํ. เตนาห ภควา

“นิทฺถํ น พหุลิกเรยฺย ชาครियํ ภเชยฺย อาตาบิ,
ตันตี มายํ หลํ ชิตฺทํ เมถุนํ วิบฺบชเห สวิภูสฺสันติ.
ภาวัพฺพณํ สุปนํ ลักขณํ โน วิทเห อโณป นิกฺขัตตํ

วิสุทธิคุณ ศักดิ์คุณ ดิถีคุณ มามโก น เสดวย.

อาถัพพนิก ขุณฺณิ ลักขณฺโน โน วิทเท อโณ นิกขัตตนิคฺคิ:
 อาถัพพนิก ขุณฺณิ ปโยเชนฺติ: นคเร วา รุกฺเข, สังคาเม
 วา มัจจุปฺปจฺเจเต, มัจจุตฺตนิคฺคิ, มัจจุจามิตฺเตสุ อิตฺติ อุมฺปาเทนฺติ,
 อุมฺพัทฺวิ อุมฺปาเทนฺติ, โรคฺ อุมฺปาเทนฺติ, สุตฺ กโรนฺติ, วิสฺสุจิก
 กโรนฺติ, มัจจุชฺรกฺ กโรนฺติ, มัจจุชฺชนฺทิกฺ กโรนฺติ; เหว อาถัพพนิก
 อาถัพพนฺ ปโยเชนฺติ. ขุณฺณิปาจกา ขุณฺณิ อาทิสฺสนฺติ: โย มุฬฺพณฺนํหฺสมย
 ขุณฺณิ มัลลฺลติ, เหว วิปาโก ไทติ. โย มัจจุณฺนํตฺติกฺสมย ขุณฺณิ
 มัลลฺลติ, เหว วิปาโก ไทติ. โย สายนฺนํหฺสมย ขุณฺณิ มัลลฺลติ, เหว
 วิปาโก ไทติ. โย ปริเม ยามะ. โย มัจจุณฺนํ ยามะ. โย มัจจุณฺนํ ยามะ.
 โย ทักขิณฺเนน มัลลฺลเสน นิบันโน. โย วาเมน มัลลฺลเสน นิบันโน.
 โย อุตฺตธานนิบันโน. โย อวฺกุชฺชนนิบันโน. โย จันท์ มัลลฺลติ.
 โย สุริยํ มัลลฺลติ. โย มหาสมุทฺทํ มัลลฺลติ. โย สีนฺเรบุพฺพัพฺพราช
 มัลลฺลติ. โย หิตฺถํ มัลลฺลติ. โย อิลฺลํ มัลลฺลติ. โย รตฺถํ มัลลฺลติ.
 โย มัตฺตํ มัลลฺลติ. โย เสนาพฺพยํ มัลลฺลติ. โย อารามรามณฺเณยํ.
 มัลลฺลติ. โย วนรามณฺเณยํ มัลลฺลติ. โย ภูมิมรามณฺเณยํ มัลลฺลติ. โย
 โปกฺขรณฺรามณฺเณยํ มัลลฺลติ, เหว วิปาโก ไทติ; เหว ขุณฺณิปาจกา ขุณฺณิ
 อาทิสฺสนฺติ. ลักขณฺปาจกา ลักขณฺ อาทิสฺสนฺติ: มณฺณลักขณฺ, ทณฺนํทลักขณฺ,
 วตฺถลักขณฺ, อิลฺลลักขณฺ อุลฺลลักขณฺ, ธนฺนลักขณฺ, อวฺกุณฺนลักขณฺ, อิตฺถลักขณฺ,
 ปริสฺสลักขณฺ, กุมารลักขณฺ, กุมารลักขณฺ, ทาสลักขณฺ, ทาสลักขณฺ,
 หิตฺถลักขณฺ, อิลฺลลักขณฺ, มหิลฺลลักขณฺ, อุลฺลลักขณฺ, อชฺฉลักขณฺ,
 เมณฺทลักขณฺ, กุกฺกุณฺนลักขณฺ, วิญฺญานลักขณฺ, ไทณฺนลักขณฺ, กณฺณณิกาลลักขณฺ,
 กัจฉลักขณฺ, มิคฺคลักขณฺ อิตฺติ วา; เหว ลักขณฺปาจกา ลักขณฺ
 อาทิสฺสนฺติ. นิกขัตตปาจกา นิกขัตต อาทิสฺสนฺติ: อัญฺจวิสฺติ

นักขัตตานิ อิมินา นักขัตเตน ชรปเวโส กัตตัพพะ. อิมินา นักขัตเตน มกฏ
 พนั ธตัพพะ. อิมินา นักขัตเตน วาเรยฺย กาเรตัพพะ. อิมินา นักขัตเตน วิชนิทาโร
 กัตตัพพะ. อิมินา นักขัตเตน ชรวาโส กัตตัพพะโต. อาถัพพนํ
 สุปินํ ลักขณํ โน วิทहे อโณมิ นักขัตตณฺติ อาถัพพนํลฺยํ สุปินํลฺยํ
 ลักขณํลฺยํ นักขัตตลฺยํ โนวิทเหยยฺย น จเรยฺย น สมาจเรยฺย น
 สมากาย วัตเตยฺย; อถวา น คฺคเณหฺย น อุดคฺคเณหฺย น
 ธาเรยฺย น อุปฺธาเรยฺย น อุปฺปลักฺเขยฺย น โยเซยฺยาคิ อาถัพพนํ
 สุปินํ ลักขณํ โน วิทहे อโณมิ นักขัตตํ.

วิรุทฺถํ คัพฺภกรณํ ติกิञฺชํ มามโก น เสเวยฺยาคิ วิรุทฺ วัจฺจติ
 มิดจกฺกํ. มิดจกฺกปาจกา มิดจกฺกํ อาทิสฺสันติ สกฺขานํ วา จตูปฺปทานํ
 วา รุทฺ วัลลิสฺสันติ; เหว มิดจกฺกปาจกา มิดจกฺกํ อาทิสฺสันติ.
 คัพฺภกรณเณยา คัพฺภํ สันนิจฺเปณฺติ. ทวีหิ การเณหิ คัพฺภโก น
 สันนิจาติ: ปาณเกหิ วา, วาตกุปฺเปหิ วา. ปาณกานํ วา วาตกุปฺปานํ
 วา ปฏฺฐิมายาโยสํ เตนฺติ; เหว คัพฺภกรณเณยา คัพฺภํ สันนิจฺเปณฺติ.
 ติกิञฺชาติ: บัลลํ ติกิञฺชา: สาลากิยํ, สัลลลคฺคตฺติยํ, กายติกิञฺชํ, ภูตฺติยํ,
 โกมารกเวสฺสํ. มามโกติ: พุทฺธมามโก, ธัมมมามโก, สัมมมามโก. โส
 วา ภควันตํ มมายติ, ภควา วา ตํ ปุคฺคํ ปรีคฺคณฺหาติ.

วุตฺตํ เหตุ ภควตา “เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ กุหา ธตฺถา
 ลปา สิ่ง อุนนํฟ้า อสฺมาหิตา, น เม เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ มามกา,
 อปคฺตา จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมัสฺมา ธัมมวินยา, น จ เต ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ อิมัสฺมี ธัมมวินเย วุทฺธํ วิรุฬฺหิ เวปุลฺลํ อาบํชฺชณฺติ. เย จ โข
 เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิกฺกหา นิลลปา ธฺรา ธตฺถา สุตฺตมาหิตา, เต จ โข เม
 ภิกฺขุ มามกา, อนปคฺตา จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมัสฺมา ธัมมวินยา, เต จ
 ภิกฺขุ อิมัสฺมี ธัมมวินเย วุทฺธํ วิรุฬฺหิ เวปุลฺลํ อาบํชฺชณฺติ.

กุหา ถัทธา ลปา สิงค,	อุมินชา อสมาหิตา.
น เต ธัมเม วิรหันติ,	สัมมาสัมพุทธเทสิเต.
นิกกุหา นิลลปา ธา,	อถัทธา สสมาหิตา
เตเว ธัมเม วิรหันติ,	สัมมาสัมพุทธเทสิเตติ.

วิรุฬฺหัง คัพภกรณํ ติกิञฺฉํ มามโก น เสเวยฺยาติ: วิรุฬฺหัง
คัพภกรณญฺจ ติกิञฺฉญฺจ มามโก น เสเวยฺย น นิเสเวยฺย น
ปฏฺวิเสเวยฺย น จเวยฺย น สมาจเวยฺย น สมาทาย วัตเตยฺย, อถ
วา น คณฺเฑยฺย น อคคณฺเฑยฺย น ธาเวยฺย น อุปฺปาทเวยฺย น อุปฺปจฺเจยฺย
นํปฺปยฺชเชยฺยาติ วิรุฬฺหัง คัพภกรณญฺจ ติกิञฺฉญฺจ มามโก น
เสเวยฺย; เตนาค ภาควา

อาถัพพนํ สุปินํ ลักขณํ	โน วิทเท อโณปํ นกัชฺชัตต.
วิรุฬฺหัง คัพภกรณํ,	ติกิञฺฉํ มามโก น เสเวยฺย.
นิณฺทาย นํปฺปเวเรยฺย,	น อุนฺณเมยฺย ปสฺสิติ ภิกฺขุ
โลภํ สห มัจฺฉริเยน	โกธํ เปตฺตนิยฺญํ ปนฺนุเทยฺย.

นิณฺทาย นํปฺปเวเรยฺยาติ: อเรกัจเจ ภิกฺขุ นิณฺทนต์ิ ชาติยา วา
โคตฺเตน วา โกลปตฺติเกน วา วัณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา
อัสสเนน วา กัมมํายตเนน วา สิบฺบํายตเนน วา วิชฺชัญฺจาเนน
วา สุตฺเตน วา ปฏฺวิภาเนน วา อํวณฺตรณฺวณฺตรเนน วา วัตตฺตนา
นิณฺทนต์ิ ครหนต์ิ อุปฺปาทนต์ิ; นิณฺทติโต ครหติโต อุปฺปาทติโต, นิณฺทาย
ครทาย อุปฺปาทเนน อภิตตฺติยา อวัณฺณหาริกาย น เวเรยฺย นํปฺปเวเรยฺย
น สัมปเวเรยฺย, น ตสฺสยฺย น อุตตสฺสยฺย น ปวิตตสฺสยฺย น
ภายยฺย น สันตํลํ อาบํชเชยฺย; อภิรุ อัสส อณฺณํภา อณฺตฺวํล
อปลาญฺ; ปเทณภเวโร วิคตโลมหํโส วิหเวยฺยาติ นิณฺทาย นํปฺปเวเรยฺย.

น อุนฺณเมยฺย ปสฺสิติ ภิกฺขุติ: อเรกัจเจ ภิกฺขุ ปสฺสณฺติ ชาติยา

วา. ๗ เปฯ อัมมัตถ์นัตตปฏิภาณ วา วัตถุณา ปลัสสันติ โธเมณติ กิตฺเตนติ
 วัณฺณเนนติ; ปลัสสิโต โธมิโต กิตฺติโต วัณฺณโต ปลัสสาโย โธเมเนน
 กิตฺติยา วัณฺณนทวีกาย อุนฺณนัตติ น กเรยฺย, อุนฺณนมิ น กเรยฺย
 มานํ น กเรยฺย อัมมํ น กเรยฺย; น เตน อิทฺโธ อัสสํ บัตถิทฺโธ
 บัตถิทฺติโรติ น อุนฺณนเมยฺย ปลัสสิโต ภาทํ.

โลภํ ทท มัจฉริเยน โภจํ เปสฺสนียนํ ปรุเทยฺยาคิ: โสโภติ:
 โย โสโภ, ลุพฺภณา, ลุพฺภิตตํ. สาราโค, สารัชชณา, สารัชชัตตํ
 อภิชฺฌณา, โสโภ อภสฺสมูลํ. มัจฉริยนํติ: ปรุจํ มัจฉริยานิ: อวาสมัจฉริยํ
 ๗ เปฯ คาโห วุจฺจติ มัจฉริยํ. โสโภติ: โย จิตฺตัสส อามาโต, ปรุจามาโต;
 ปรุจํ, ปรุจิวโรโส, โสโป, ปโสโป, สัมปโสโป, โสโส, ปโสโส, สัมปโสโส,
 จิตฺตัสส พฺยาบัตติ, มโนปโสโส, โสโส, กุชฺฌณา, กุชฺฌิตตํ, โสโส,
 ทุสฺสณา, ทุสฺสิตตํ, พฺยาบัตติ, พฺยาบัสชณา, พฺยาบัสชิตตํ, วิโรโส,
 ปรุจิวโรโส, จณฺ ทิกกํ, อัสสโรโป, อนัตตมณฺฑิตา จิตฺตัสส. เปสฺสนียนํติ
 อโธจํ ใจิ ปรุจณวาจิ โหติ; อิติ สุตฺวา อมุตฺร อักขาตา
 อิมลํ เกทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิมลํ อักขาตา อมุลํ เกทาย;
 อิติ สมฺมคฺคานํ วา เกตฺตา ภินฺนํ วา อนุปปาทา วัคฺคาราม
 วัคฺครโต วัคฺคณํ วัคฺคกรณํ วา ภาสิตา โหติ; อิทํ วุจฺจติ
 เปสฺสนิ. อมฺจ ทวีหิ การเณหิ เปสฺสนิ อุลฺลหริ: บียกมฺมิตาย วา
 เกทาริปปาโย วา. กถํ บียกมฺมิตาย เปสฺสนิ อุลฺลหริ? อิมลํ ปรุโย
 ภวิสฺสามิ, มนาโป ภวิสฺสามิ, วัคฺคาสโก ภวิสฺสามิ, อพฺภันตรโก ภวิสฺสามิ,
 สุตฺทโย ภวิสฺสามิ; เหว บียกมฺมิตาย เปสฺสนิ อุลฺลหริ.

กถํ เกทาริปปาโย เปสฺสนิ อุลฺลหริ? กถํ อิม นานํ
 อัสสํ, วจิณํ อัสสํ, วัคฺคา อัสสํ, ทวีณา อัสสํ, เทวณํ อัสสํ,
 เทวณิกขา อัสสํ, ภิชฺเชยฺยํ น สมาคฺจเณยฺยํ, ทุกฺขํ น ฆาตุ

วิหเรยฺยุนฺติ เหว เกทาธิปฺปาโย เปสฺสณฺณ อุลลฺหริติ. โสภํ สห
มัจฺฉริเยน โกรํ เปสฺสนิยฺยํ ปนฺนุเทยฺยาติ: โสภํ มัจฺฉริยฺยํ
โกธํ เปสฺสณฺณํ ปนฺนุเทยฺย ปชฺเชยฺย วิโนเทยฺย พฺยนิตฺตกเรยฺย
อนภาวํ คเมยฺยาติ โสภํ สห มัจฺฉริเยน โกรํ เปสฺสนิยฺยํ
ปนฺนุเทยฺย. เตนาห ภควา

“นิมิตฺตํ นํปฺปเวเธยฺย,
น อุนฺณเมยฺย ปลฺลิตฺโต ภิกฺขุ,
โสภํ สห มัจฺฉริเยน,
โกรํ เปสฺสนิยฺยํ ปนฺนุเทยฺยาติ.
กยวิกฺกเย น ติฏฺฐเจยฺย,
อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิณฺจ;
คาเม จ นาภิสฺสฺสเจยฺย,
ลาภกัมมฺยา ชนํ น ลาเปยฺย.

กยวิกฺกเย น ติฏฺฐเจยฺยาติ: เย กยวิกฺกยา วินเย ปฏิกฺกชิตฺตา;
น เต อิมํมํ ชิตฺเต อธิปฺเปตา.

กถํ กยวิกฺกเย ติฏฺฐจติ? บัณฺณนํ สักกํ มัตตํ ว่า จีวรํ ว่า
อิลฺลํ ว่า กิลฺจํ ปริกฺขารํ วัณฺณนิยํ ว่า กโรนฺโต อุตฺถํ ว่า มัตตยฺนํโต
ปวิตฺเตติ; เหว กยวิกฺกเย ติฏฺฐจติ. กถํ กยวิกฺกเย น ติฏฺฐจติ?
บัณฺณนํ สักกํ มัตตํ ว่า จีวรํ ว่า อิลฺลํ ว่า กิลฺจํ ปริกฺขารํ
วัณฺณนิยํ ว่า กโรนฺโต น อุตฺถํ ว่า มัตตยฺนํโต ปวิตฺเตติ;
เหว กยวิกฺกเย น ติฏฺฐจติ. กยวิกฺกเย น ติฏฺฐเจยฺยาติ กยวิกฺกเย น
ติฏฺฐเจยฺย กยวิกฺกยํ ปชฺเชยฺย วิโนเทยฺย พฺยนิตฺตกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย;
กยวิกฺกยา อารโต ชิตฺตํ วิโรโต ปฏิวโรโต นิกฺขันโต นิสฺสํวิ

วิปัสมุตโต วิสัลลุตโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ กยวิกกเย
น ตัญญุเจยฺย.

อุปวาทํ ภิกขุ น กรเยย กุหิณจิติ: กตเม อุปวาทกร
กิลเลสา? สันเตเก สมนพฺรหฺมณา อิทํมณฺโตะ ทิพฺพจักขกา
ปรจิตตวิทฺโธ. เต ทูโรโตปิ บัลลันตฺติ, อาสัณฺณปิ น ทิลลันตฺติ,
เจตสาปิ จิตตํ ปชานันตฺติ. เทวตาปิ โข สันตฺติ อิทํมณฺตนิโย
ทิพฺพจักขกา ปรจิตตวิทฺธิโย. ตา ทูโรโตปิ บัลลันตฺติ, อาสัณฺณปิ
น ทิลลันตฺติ, เจตสาปิ จิตตํ ปชานันตฺติ. เต โอฟาริเกหิ वा กิลเลเสหิ
มच्चณฺเหมหิ वा กิลเลเสหิ สุขฺเมหิ वा กิลเลเสหิ อุปวเทยฺยุ.

กตเม โอฟาริกา กิลเลสา? กายทุจฺจริตํ, วจิตฺจริตํ, มโนทุจฺจริตํ;
อิมะ วุจฺจันตฺติ โอฟาริกา กิลเลสา.

กตเม มच्चณฺเมา กิลเลสา? กามวิตกฺโก, วิทฺธวิทฺกฺโก; อิมะ
วุจฺจันตฺติ มच्चณฺเมา กิลเลสา.

กตเม สุขฺมา กิลเลสา? ญาตีวิตกฺโก, ชนปทวิตกฺโก, อมรวิตกฺโก,
ปรานทฺททยตาปฺปฏิสัลลุตโต วิตกฺโก, ตาภสฺสการสํโลกปฺปฏิสัลลุตโต
วิตกฺโก, อนวณฺณตฺติปฺปฏิสัลลุตโต วิตกฺโก; อิมะ วุจฺจันตฺติ
สุขฺมา กิลเลสา. เต โอฟาริเกหิ वा กิลเลเสหิ มच्चณฺเหมหิ वा
กิลเลเสหิ สุขฺเมหิ वा กิลเลเสหิ อุปวเทยฺยุ. อุปวาทํ น กรเยย
อุปวาทกร กิลเลเส น กรเยย น ชเนยฺย น ลब्धชเนยฺย
น นิพฺพตฺเตยฺย นานิพฺพตฺเตยฺย, อุปวาทกร กิลเลเส ปร-
เหยฺย วิโนเหยฺย พฺยันตฺติกรเยย อนภาวํ คเมยฺย; อุปวาทกรหิ
กิลเลเสหิ อารโต อัสสํ วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขันโต นิสฺสํญฺโจ
วิปัสมุตโต วิสัลลุตโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย. กุหิณจิติ:
กุหิณจิ กิมนฺนิจิ กัตถจิ อชฺฉณฺตํ वा พหิตฺถา वा อชฺฉณฺตตฺตพหิตฺถา

ชาติ อุปวาที ภิภุ น กเรย์ย กุณิฉิ.

คามะ จ นากิลักขะเยยาดิ: กถา คามะ ลักขติ ? อธิ ภิภุ
คามะ คิหิหิ ลักขังโ จ วิหริติ สหณันที สหโลเก ลุขิตะสุ ลุขิตะ,
ทุกขิตะสุ ทุกขิตะ, อุปปันเนสุ กิจจกณเณสุ อัตตนา वा โยค
อาปัชชติ; เอวัมปิ คามะ ลักขติ.

อถวา ภิภุ ปุพฺพพนฺหสมมํ นิวาเสตวา มัตตจิวรมาทาย คามํ
วา นิคมํ वा มินฺทาย ปาวสติ อรัชิตะเนว กาเยน อรัชิตาย
วาจาย อุปปญฺจิตาย สติยา อรัชิตะเน จิตฺเตเน อสฺสวเตหิ อินฺทริเยหิ.
โส ตตฺตร ตตฺตร ลักขติ, ตตฺตร ตตฺตร คณฺหาติ, ตตฺตร ตตฺตร พชฺฌติ, ตตฺตร ตตฺตร
อนนฺยัพยสนฺนิ อาปัชชติ; เอวัมปิ คามะ ลักขติ.

กถา คามะ น ลักขติ ? อธิ ภิภุ คามะ คิหิหิ อลักขังโ
วิหริติ น สหณันที น สหโลเก น ลุขิตะสุ ลุขิตะ, น ทุกขิตะสุ
ทุกขิตะ, อุปปันเนสุ กิจจกณเณสุ น อัตตนา वा โยค อาปัชชติ;
เอวัมปิ คามะ น ลักขติ. อถวา ภิภุ ปุพฺพพนฺหสมมํ นิวาเสตวา
มัตตจิวรมาทาย คามํ वा นิคมํ वा มินฺทาย ปาวสติ รัชิตะเนว
กาเยน รัชิตาย วาจาย รัชิตะเน จิตฺเตเน อุปปญฺจิตาย สติยา สฺสวเตหิ
อินฺทริเยหิ. โส ตตฺตร ตตฺตร น ลักขติ, ตตฺตร ตตฺตร น คณฺหาติ,
ตตฺตร ตตฺตร น พชฺฌติ, ตตฺตร ตตฺตร น อนนฺยัพยสนฺนิ อาปัชชติ;
เอวัมปิ คามะ น ลักขติ. คามะ จ นากิลักขะเยยาดิ: คามะ น
ลักขะเยยํ น คณฺเหยํ น พชฺฌะเยยํ น พลฺลพชฺฌะเยยํ อคิทฺโธ
อัสสํ อคฺคิโธ อมฺจุฉิโธ อนนฺชโลมฺบิโน วิตฺเตโธ วิคฺคเตโธ จัตตเคโธ.
ขเปยํ พหฺมัญญเตน อัตตนา วิหเรยาดิ คามะ จ นากิลักขะเยย.

ลาภกัมมียา ชนํ น ลาเปยเยยาดิ: กตมา ลาปนา? ลาภ-
ลักการสิโลกสันฺนิสฺสิตตัสส ปาปจัสส อิจฺฉาปกตัสส อามิสจักขุกตัสส

โลกธัมมครุทส์ส ยา ปเรถ อาลปนา, ลปนา, สัลลปนา, อุลลปนา, สมุลลปนา, อุณ्हนา, สมุณ्हนา, อุทกุปนา, สมุทกุปนา, อนุปัยภานิตา, ปาตักมียตา, มุคฺคิสฺสูปตา, ปาวิกรียตา, ปรั-
 ภิฏฺฐิมลิตตา; ยา ตตฺถ สันทฺทวาทตา, สขิลวาทตา, เมตฺตวาทตา,
 ขมรฺวาทตา; อยํ วุจฺจติ ลปนา. อปฺปิ ทวํ ภาเรเนหิ ชนํ
 ลปติ: อตฺตํ นวํ นิจํ จเปเนโต ปรี อูจฺจํ จเปเนโต ชนํ
 ลปติ, อตฺตํ นวํ อูจฺจํ จเปเนโต ปรี นิจํ จเปเนโต ชนํ ลปติ.

กถํ อตฺตํ นวํ นิจํ จเปเนโต ปรี อูจฺจํ จเปเนโต ชนํ ลปติ?
 ตุมฺเห เม พหุปการรา, อหํ ตุมฺเห นิสฺสาย ลภามิ จีวรปิ่นทปาต-
 เสนาสนคิลานบัจจยเลสฺสชฺชปริกขาริ, เยปิ เม อลฺลเบ ทาตุ วา กาทุ วา
 มลฺลณฺตี ตุมฺเห นิสฺสาย ตุมฺเห สัมปสฺสึตา; ยัมปิ ปุราณํ มาตาปิตุ-
 นามเฮยฺย, ตัมปิ เม ชนฺตรหิตํ; ตุมฺเหหิ อหฺลณฺณายามิ “อสุทฺถสฺส
 กุลุปโก, อสุกาย กุลุปโกติ เอวํ อตฺตํ นวํ นิจํ จเปเนโต ปรี อูจฺจํ
 จเปเนโต ชนํ ลปติ.

กถํ อตฺตํ นวํ อูจฺจํ จเปเนโต ปรี นิจํ จเปเนโต ชนํ ลปติ? อหํ ตุมฺหากํ
 พหุปการโร, ตุมฺเห มํ อากัมมํ พุทฺธํ สรณํ คตา, ธัมมํ สรณํ คตา, สัม-
 สรณํ คตา, ปาณาติปาตา ปฏฺวิวรา, อทินฺนาทานา ปฏฺวิวรา, กาเมสุมิชฺชา-
 จารรา ปฏฺวิวรา, มุสาวาทา ปฏฺวิวรา, สุราเมรยมชฺชชปาทญฺจานา ปฏฺวิวรา.
 อหํ ตุมฺหากํ อุตฺเทสํ เทมิ, ปรีปฺจณํ เทมิ, อโปสถํ อากิจฺจามิ, นวกัมมํ
 อธิญฺจามิ; อตจ ปน ตุมฺเห มํ อุลลซฺซิตฺวา อลฺลเบ สักกโรธ ครุกโรธ มาเนถ
 ปุเชถาติ เอวัมปิ อตฺตํ นวํ อูจฺจํ จเปเนโต ปรี นิจํ จเปเนโต ชนํ ลปติ.
 ลากกมฺมียา ชนํ น ลาเปยฺยยาติ: ลากเหตุ ลากการณา ภาลาภินิพฺพตฺติยา
 ลากํ ปรีปาเจเนโต ชนํ น ลาเปยฺย ลปณํ ปชฺเชยฺย วิเนเทยฺย
 พฺยັນตีกเรยฺย อนุภาวํ คเมยฺย; อาลปนา อารโต อัสสํ วิโรโต

ปฏิวีโรโต นิกขันโต นิสัสัญโจ วิปัมมุตโต วิสัลลุตโต วิมวียาทิกเตน
เจตสา วิหเรยยาติ ลากัมมียา ชนํ น ลาปะเยยฺย. เตนาห ภควา

“กยวิกกเย น ติญฺเจยฺย,
อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิลฺลํ,
คามา จ นากิลฺลชฺเชยฺย,
ลากัมมียา ชนํ น ลาปะเยยฺยาติ.
น จ กัตถิตา ลียา ภิกฺขุ
น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย,
ปาตัพภียํ น ลิกฺกเขยฺย,
กถํ วิคฺคาหิกํ น กเณยฺย.

น จ กัตถิตา ลียา ภิกฺขุติ: อธิเกจฺโจ กัตถํ โหติ วิกัตถํ.
โส กัตถติ “อหัมลัมมํ สัสสํมฺบันโนติ วา, “วัตถัสสํมฺบันโนติ วา,
“สัสสํมฺบันโนติ วา, ชาตียา วา โคตเตน วา โกลปุตติเกน
วา วณฺณนํไปกฺขรตาย วา ธเนน วา กัมมียาตเนน วา ลีปายาตเนน
วา วิชฺชัญฺจาเนน วา สุตเตน วา ปฏฺฐาเนน วา อธิวตฺตวิจฺจเวเนน
วา วัตถุณา อจฺจุจฺจุลา มัพฺพิชฺชิตติ วา, มหาโภคกฺกุลา มัพฺพิชฺชิตติ
วา, อูฬารโภคกฺกุลา มัพฺพิชฺชิตติ วา, สุตตฺถนฺติโกติ วา, วินยธโรติ วา,
ธมฺมกถิกโกติ วา, อารญฺญโกติ วา. ๗ เปฯ เวนลลํวณานาลลํวณาย-
ตณฺณมาปตฺติยา ลากิถิ วา กัตถติ วิกัตถติ; เขวํ น วิกัตถเณยฺย
วิกัตถํ ปชฺเชยฺย วิโนทเณยฺย พฺยันตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; กัตถนา
อาโรโต อัสสํ วิโรโต ปฏฺฐิวีโรโต นิกขันโต นิสัสัญโจ วิปัมมุตโต
วิสัลลุตโต วิมวียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ น จ กัตถิตา
ลียา ภิกฺขุ. น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺยาติ: กตมา ปยุตฺตวาจา?
อฺธิเกจฺโจ จีวรปยุตฺตํ วาจํ ภาสติ, มณฺฑปปาตปยุตฺตํ วาจํ ภาสติ,

เสนาสนปยุตต์ วาจี ภาสติ, คิลานปัจจยเภสัชชปริกขารปยุตต์ วาจี
 ภาสติ; อโย วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา. อควา จีวรเหตุ บัณฺฑ-
 ปาตเหตุ เสนาสนเหตุ คิลานปัจจยเภสัชชปริกขารเหตุ ตัจฺจัมบี
 ภณฺติ, มุสาบี ภณฺติ, บัสนัมบี ภณฺติ, อภิสนัมบี ภณฺติ,
 ฌรฺถัมบี ภณฺติ, อฌรฺถัมบี ภณฺติ, ตัมฬปฺปลาบัมบี ภณฺติ,
 อตัมฬปฺปลาบัมบี ภณฺติ, มนฺตาบี วาจี ภาสติ; อโยมบี
 วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา. อควา ปลันนจิตฺโต ปเรสํ ธัมมํ เทเสติ “อโ
 วต เม ธัมมํ สุกฺเขยฺย, สุตฺวา จ ธัมมํ ปลิฺเทยฺย, ปลันนา
 จ เม ปลันนากาเร กเรยฺยนฺติ อโย วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา. น จ วาจี
 ปยุตฺตํ ภาเสยฺยาติ: อันตมโส ธัมมเทสนาวาจี อูปาทาย ปยุตฺต-
 วาจี น ภาเสยฺย น กเณยฺย น ภเณยฺย น ที่ปเณยฺย
 น โวเณยฺย ปยุตฺตวาจี ปชเณยฺย วิโนเณยฺย พฺยันตีกเรยฺย
 อนภาวํ คเมยฺย; ปยุตฺตวาจาย อารโต ชัสส วิรโต ปฏฺวิรโต นิภฺชนฺโต
 นิสฺสํฐํโจ วิปฺปมุตฺโต วิสัลลปฺมุตฺโต วิมวียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ.
 น จ วาจี ปยุตฺตํ ภาเสยฺย.

ปาคัฟภิกขุ น ลิกฺขเณยฺยาติ: ปาคัฟภิกขุณฺติ: ตีณิ ปาคัฟภิกขุณิ:
 กายิกํ ปาคัฟภิกขุ, วาจลิกํ ปาคัฟภิกขุ, เจตลิกํ ปาคัฟภิกขุ
 กตมํ กายิกํ ปาคัฟภิกขุ? อิกเกจฺโจ ลัมมคโตบี กายิกํ
 ปาคัฟภิกขุ ทสฺสเสติ, คณฺณคโตบี กายิกํ ปาคัฟภิกขุ ทสฺสเสติ,
 โภชนสาลาายบี กายิกํ ปาคัฟภิกขุ ทสฺสเสติ, ชันดามเรบี กายิกํ
 ปาคัฟภิกขุ ทสฺสเสติ, อุตฺกตตฺถเณบี กายิกํ ปาคัฟภิกขุ ทสฺสเสติ,
 ชันดฺรฆรํ ปวิสฺสนฺโตบี กายิกํ ปาคัฟภิกขุ ทสฺสเสติ, ชันดฺรฆรํ ปวิภฺฐํโจบี
 กายิกํ ปาคัฟภิกขุ ทสฺสเสติ.

กถํ ลัมมคโต กายิกํ ปาคัฟภิกขุ ทสฺสเสติ? อิกเกจฺโจ ลัมมคโต

ขจิตติการกโต เถเร ภิกขุ วัฏฏญันโตบี ตัญจติ, วัฏฏญันโตบี
นิสสีทติ, ปุโรโตบี ตัญจติ, ปุโรโตบี นิสสีทติ, อุจเจบี อาสเน นิสสีทติ,
สัสส ปารุบัติวามิ นิสสีทติ, จิตโกบี ภณติ, พาหาวิกเขปโกบี ภณติ;
เฮว สัมมคโต กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถิ คณคโต กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ? อเรกัจโจ คณคโต
ขจิตติการกโต เถรณ ภิกขุณิ อนุปาหนานัง จังกมน์ตานิ, สอปาหนโน จังกมติ,
นีเจ จังกมน์ตานิ, อุจเจ จังกเม จังกมติ, ฉมายัง จังกมน์ตานิ, จังกเม
จังกมติ, วัฏฏญันโตบี ตัญจติ, วัฏฏญันโตบี นิสสีทติ, ปุโรโตบี
ตัญจติ, ปุโรโตบี นิสสีทติ, อุจเจบี อาสเน นิสสีทติ, สัสส ปารุบัติวามิ
นิสสีทติ, จิตโกบี ภณติ, พาหาวิกเขปโกบี ภณติ; เฮว คณคโต กายิก
ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถิ โภชนสาลาย กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ? อเรกัจโจ โภชนสาลาย
ขจิตติการกโต เถเร ภิกขุ อนุปชชช นิสสีทติ, นเวบี ภิกขุ อาสเนน
ปฏีพาหติ, วัฏฏญันโตบี ตัญจติ, วัฏฏญันโตบี นิสสีทติ, ปุโรโตบี
ตัญจติ, ปุโรโตบี นิสสีทติ, อุจเจบี อาสเน นิสสีทติ, สัสส ปารุบัติวามิ
นิสสีทติ, จิตโกบี ภณติ, พาหาวิกเขปโกบี ภณติ; เฮว โภชนสาลาย
กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถิ ชันดามเร กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ? อเรกัจโจ ชันดามเร
ขจิตติการกโต เถเร ภิกขุ วัฏฏญันโตบี ตัญจติ, วัฏฏญันโตบี
นิสสีทติ, ปุโรโตบี ตัญจติ, ปุโรโตบี นิสสีทติ, อุจเจบี อาสเน นิสสีทติ,
อนาปุจฉามิ กัญจ มัคคิปปติ, อนาปุจฉามิ ทวาริ ปัททติ; เฮว
ชันดามเร กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถิ อุกกตัตเต กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ? อเรกัจโจ อุกกตัตเต
ขจิตติการกโต เถเร ภิกขุ วัฏฏญันโตบี โอตระติ, ปุโรโตบี

โศตรติ ฆัญญันโตปปี นีหยาติ, ปุโรโตปปี นีหยาติ, อุปวิปปี นีหยาติ,
ฆัญญันโตปปี อุตตรติ, ปุโรโตปปี อุตตรติ; เหว อุตทกติดเด กายิก
ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถัม อัมตรฆริ ปวิสันโต กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ? อเรกัจโจ
อัมตรฆริ ปวิสันโต อจิตติการกโต เถเว ภิกขุ ฆัญญันโตปปี
คัจฉติ, ปุโรโตปปี คัจฉติ, โวภกัมมบี เถวาน ภิกขุณ ปุโรโต
คัจฉติ; เหว อัมตรฆริ ปวิสันโต กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถัม อัมตรฆริ ปวิญโจ กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ? อเรกัจโจ
อัมตรฆริ ปวิญโจ น “ปวิส ภันเตติ วุจจมาโน ปวิสติ, น “ติญจ
ภันเตติ วุจจมาโน ติญจติ, น “นิสสีท ภันเตติ วุจจมาโน นิสสีทติ,
อโนกาธัมบี ปวิสติ, อโนกาเสบี ติญจติ, อโนกาเสบี นิสสีทติ; ยานี
ตานี โหนติ กุลานี โฆรกาณิ คัพพทานิ จ ปฏิจฉนฺณานิ จ, ยัตถ
กุตติธโย กุลธตาโย กุลสฺสนฺหาโย กุลกุมารโย นิสสีทนต์, ตตฺถบี
สหา ปวิสติ, กุมารกัลลบี สีส ปรามสติ; เหว อัมตรฆริ ปวิญโจ.
กายิก ปาคัพภิก ทัสเสติ: อิทํ กายิก ปาคัพภิก.

กถัม วาสสิก ปาคัพภิก? อเรกัจโจ สัมคโตปปี วาสสิก ปาคัพภิก
ทัสเสติ, คณคโตปปี วาสสิก ปาคัพภิก ทัสเสติ, อัมตรฆริ ปวิญโจปปี
वासสิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถัม สัมคโต วาสสิก ปาคัพภิก ทัสเสติ? อเรกัจโจ สัมคโต
อจิตติการกโต เถเว ภิกขุ อนาปุจจา วา อนัชฌิวิญโจ วา
อวามคตานํ ภิกขุณํ ธัมมํ ภณติ, บัณ्हี วิสัชเชติ, ปาติโมกข์
อุทฺทิสติ, จิตโกปปี ภณติ, พหาวิกเขปโกปปี ภณติ; เหว สัมคโต
वासสิก ปาคัพภิก ทัสเสติ.

กถัม คณคโต วาสสิก ปาคัพภิก ทัสเสติ? อเรกัจโจ คณคโต

ชจิตฺตการกโต เณเว ภิกฺขุ อมาปฺจนา วา อนฺชณฺวิโจ วา อารามคตานิ ภิกฺขุณฺ ธีมฺมิ ภณฺติ, บัณฺโท วิสฺสฺเซติ, จิตฺโกปฺ ภาณฺติ, พาทาวิกฺเขปโกปฺ ภาณฺติ, อารามคตานิ ภิกฺขุณฺ. อูปาสิกานํ. อูปาสิกานํ ธีมฺมิ ภณฺติ, บัณฺโท วิสฺสฺเซติ, จิตฺโกปฺ ภาณฺติ, พาทาวิกฺเขปโกปฺ ภาณฺติ; เหว คณฺคโต วาสิกํ ปาคฺคฺภิกฺ ทัสฺเสติ.

กถํ อฺนฺตรฆริ ปวิญฺโจ วาสิกํ ปาคฺคฺภิกฺ ทัสฺเสติ? อิเธกฺจฺโจ อฺนฺตรฆริ ปวิญฺโจ อิตฺถิ วา กุมาริ วา อาหิ “อิตฺถินฺนามิ อิตฺถิ-โคตฺเต กิ อิตฺถิ. ยาคฺ อิตฺถิ, ภาตฺตํ อิตฺถิ, ชาทณฺยํ อิตฺถิ; กิ ปวิสฺสํ, กิ ภุญฺชิสฺสํ, กิ ชาทิสฺสํ, กิ วา อิตฺถิ, กิ วา เม ทัสฺสธาดิ วิสฺสํ; เหว อฺนฺตรฆริ ปวิญฺโจ วาสิกํ ปาคฺคฺภิกฺ ทัสฺเสติ: อิทํ วาสิกํ ปาคฺคฺภิกฺ.

กถมํ เจตลิกํ ปาคฺคฺภิกฺ? อิเธกฺจฺโจ น อฺจฺจาคุลา บัพฺพิโต สฺมาโน อฺจฺจาคุลา บัพฺพิเตน สัทฺธิ สทิสฺ อิตฺธานํ กโรติ จิตฺเตน. น มหาคุลา บัพฺพิโต สฺมาโน. น มหาโกคคุลา บัพฺพิโต สฺมาโน. น อฺพารโกคคุลา บัพฺพิโต สฺมาโน อฺพารโกคคุลา บัพฺพิเตน สัทฺธิ สทิสฺ อิตฺธานํ กโรติ จิตฺเตน. น สุตฺตนิทฺโก สฺมาโน สุตฺตนิทฺเกน สัทฺธิ สทิสฺ อิตฺธานํ กโรติ จิตฺเตน. น วินยธโร สฺมาโน. น ธีมฺมกถิกो สฺมาโน. น อารญฺญิกो สฺมาโน. น ปุสฺสกุลิกो สฺมาโน. น เตจวิโร สฺมาโน. น สฺปทานจาริกो สฺมาโน. น ขลุปฺจนาภตฺติโก สฺมาโน. น เนลฺลฺลฺลิกो สฺมาโน. น ยถาสันนติโก สฺมาโน. ยถาสันนติเกน สัทฺธิ สทิสฺ อิตฺธานํ กโรติ จิตฺเตน. น ปจฺมัสส ฌานัสส ลาภิ สฺมาโน ปจฺมัสส ฌานัสส ลาภินา สัทฺธิ

สทิส อตฺตตานํ กโรติ จิตฺเตน. น ทุตฺตยัสส ฉานัสส ลาภี สมาน. น ตุตฺตยัสส ฉานัสส ลาภี สมาน. น จตฺตตฺตยัสส ฉานัสส ลาภี สมาน. น อากาสานันนิจายตณฺสมาปตฺตียา ลาภี สมาน. น วิณฺณานันนิจายตณฺสมาปตฺตียา ลาภี สมาน. น อากินฺนิจนฺนิจายตณฺสมาปตฺตียา ลาภี สมาน. น เวนฺสณฺณานันนิจายตณฺสมาปตฺตียา ลาภี สมาน. เวนฺสณฺณานันนิจายตณฺสมาปตฺตียา ลาภีนา สทฺธิ สทิส อตฺตตานํ กโรติ จิตฺเตน; อิทํ เจตสิกํ ปาคฺคัฟภิกฺขํ. ปาคฺคัฟภิกฺขํ น ลิกฺกเขยฺยาคิ: ปาคฺคัฟภิกฺขํ น ลิกฺกเขยฺย น อาจเรยฺย น สมาจเรยฺย น สมาทาย วัตฺเตยฺย, ปาคฺคัฟภิกฺขํ ปชฺเหยฺย วิโนทฺเตยฺย พฺยันตฺตกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; ปาคฺคัฟภิกฺขา อารโต อัสส วิรโต ปฏฺวิวิรโต นิกฺขันโต นิสฺสัฎฺฐโจ วิปฺปมุตฺโต วิสฺลฺลนฺตฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาคิ ปาคฺคัฟภิกฺขํ น ลิกฺกเขยฺย.

กถํ วิคฺคาหิกํ น กถเยยฺยาคิ: กตมา วิคฺคาหิกกถา? อิเธกฺขจโง
 เอรูบิ กถํ กตฺตา โหติ “น ตวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ขเพฯ
 นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ. วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “วิคฺคาหิกาย
 โข โมคคฺคัลลาน กถาย สติ, กถาพาหุลลํ ปาฏิกฺข; กถาพาหุลเล
 สติ, อุตฺตจฺจ; อุตฺตตฺตยัสส อลฺลวโร, อลฺลวตฺตยัสส อารา จิตฺตํ สมาริหมฺหาติ.
 กถํ วิคฺคาหิกํ น กถเยยฺยาคิ: วิคฺคาหิกกถํ น กถเยยฺย น กถเนยฺย น
 ทิปฺเปยฺย น วิหเรยฺย, วิคฺคาหิกกถํ ปชฺเหยฺย วิโนทฺเตยฺย
 พฺยันตฺตกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; วิคฺคาหิกกถาย อารโต อัสส วิรโต
 ปฏฺวิวิรโต นิกฺขันโต นิสฺสัฎฺฐโจ วิปฺปมุตฺโต วิสฺลฺลนฺตฺโต วิมรียาทิกเตน
 เจตสา วิหเรยฺยาคิ กถํ วิคฺคาหิกํ น กถเยยฺย. เตนาห ภควา

“น จ วิกตฺติตตา ลียา ภิกฺขุ,
 น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย,

ปากัฬภิกขุ น ลิกฺกเขยฺย,
 กถํ วิคฺคาหิกํ น กถเยยฺยยาติ.
 โมลวฺชฺเชน นียฺเยถ
 สัมปชาโน สจฺจานิ น กยิรา,
 ธถ ชีวเตน บัณฺณาย,
 สีสัพพัตฺเตน นานํณมตฺติมณฺเฑ.

โมลวฺชฺเชน นียฺเยถาติ: โมลวฺชฺชํ วุจฺจติ มุสฺสาวาโท. อโธกัจฺโจ
 สกัคฺคโต วา ปริสฺสัคฺคโต วา. ขเปฺยว อามิสฺสภิณฺจิกฺขเหตฺ. วา
 สัมปชานมุสฺสา ภาสิตา โหติ; อิทํ วุจฺจติ โมลวฺชฺชํ. อปฺปิ ตีหากาเรหิ
 มุสฺสาวาโท โหติ: ปุฬฺเพว ตัสฺส โหติ “มุสฺสา ภณิสฺสัณฺตี,
 ภณินฺตัสฺส โหติ “มุสฺสา ภณามิตฺติ, ภณิตฺตัสฺส โหติ “มุสฺสา มยา
 ภณิตฺตณฺตี; อิเมหิ ตีหากาเรหิ มุสฺสาวาโท โหติ. อปฺปิ จตุหากาเรหิ.
 บัณฺจหากาเรหิ. ฉหากาเรหิ. สัตตหากาเรหิ. อัญฺจหากาเรหิ มุสฺสาวาโท
 โหติ: ปุฬฺเพว ตัสฺส โหติ “มุสฺสา ภณิสฺสัณฺตี, ภณินฺตัสฺส โหติ “มุสฺสา
 ภณามิตฺติ, ภณิตฺตัสฺส โหติ “มุสฺสา มยา ภณิตฺตณฺตี, วินิธาย ทิฏฺฐิจฺฉี วินิธาย
 ชันตี วินิธาย รุจฺฉี วินิธาย สัลลภํ วินิธาย ภาวํ; อิเมหิ อัญฺจหากาเรหิ
 มุสฺสาวาโท โหติ. โมลวฺชฺเชน นียฺเยถาติ: โมลวฺชฺเชน นียฺเยยฺย
 โมลวฺชฺชํ ปชฺเหยฺย วิโนเทยฺย พยฺยนิตฺตเกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย;
 โมลวฺชฺชา อารโต อัสสํ วิรโต ปฏฺวิรโต นิกัชนฺโต นิสฺสัฏฺฐโจ
 วิปฺปมุตฺโต วิสัลลนฺโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยยาติ โมลวฺชฺเชน
 น นียฺเยถ.

สัมปชาโน สจฺจานิ น กยิราติ: กตมํ สาเจยฺยํ? อโธกัจฺโจ สโจ
 โหติ ปริสฺสโจ. ยํ ตตฺถ สจฺจํ สจฺจตา, สาเจยฺยํ, กักกักริตา
 กักกักรียํ, ปริกัชฺชตฺตตา, ปริกัชฺชตฺติยํ; อิทํ วุจฺจติ สาเจยฺยํ. สัมปชาโน

สจฺจานิ น กยฺยวาทิ: สัมปชาโน หุตฺวา สาเจยฺยํ น กเรยฺย น
 ชเนยฺย น สัมชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นานิพฺพตฺเตยฺย, สาเจยฺย
 ปชเหยฺย วิโนทเยยฺย พยฺยํตีกเรยฺย อนนฺทว คเมยฺย; สาเจยฺยา อารโต
 อัสส วิรโต ปฏฺวิรโต นิกขັນโต นิสฺสํวฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสัลฺลนฺตฺโต
 วิมวียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยวาทิ สัมปชาโน สจฺจานิ น กยฺยา.

อถ ชีวเตน บัณฺณาย สีสัพฺพตฺเตน นานํบมมิตมฺบเลติ: อถาติ
 ปทสฺสนิ. ๗ เป ๗ ปทานุพฺพตฺตาเมตฺ อถาติ. อิเธกฺโข ลูชชีวกํ ชีวันโต
 ปรี ปณฺีตชีวกํ ชีวันตํ อติมฺบเลติ “กํ ปนาย พุทฺธลาชีโว สัพฺพ
 ลิกฺกชติ. เสยฺยตฺท? มุลฬิซํ ชันณฬิซํ ผลฬิซํ อคฺคฬิซํ ฬชฬิซเมว
 บัณฺจมํ อลวิจกฺกทนต์กภูตฺมานนํปฺปณฺนาติณฺโณติ. โส ตาย ลูชชีวกาย ปรี
 ปณฺีตชีวกํ ชีวันตํ อติมฺบเลติ. อิเธกฺโข ปณฺีตชีวกํ ชีวันโต ปรี
 ลูชชีวกํ ชีวันตํ อติมฺบเลติ “กํ ปนาย อปฺปปฺปญฺโวลอ อปฺเปสฺสิกโข น ลาภิ
 จีวรปณฺีทปาทเสนาสนคิลาณมัจฺจยเกสฺสชฺชปรีกขารานนฺติ. โส ตาย ปณฺี-
 ตชีวกาย ปรี ลูชชีวกํ ชีวันตํ อติมฺบเลติ. อิเธกฺโข บัณฺณาสัม-
 มันโน โหติ. โส ปุณฺฺวโจ บัณฺโท วิสฺสชฺเชติ; ตัสส เอว โหติ
 “อหฺมัสมิ บัณฺณาสัมมັນโน. อิเม ปณฺีลเเว น บัณฺณาสัมมันนาติ.
 โส ตาย บัณฺณาสัมปทาย ปรี อติมฺบเลติ. อิเธกฺโข สีสลัม-
 มันโน โหติ, ปาติโมกฺขลวฺลวฺโต วิหริติ, อจฺจารโคจรลัมมันโน
 ขณฺมตฺเตสฺสุ วชฺเชสฺสุ ภายทลฺลลวฺว สฺมาทาย ลิกฺกชติ ลิกฺกชาปเทสฺ. ตัสส
 เอว โหติ “อหฺมัสมิ สีสลัมมันโน. อิเม ปณฺีลเเว ภิกฺขุ พุทฺธลฺลา
 ปาปธมฺมาติ. โส ตาย สีสลัมปทาย ปรี อติมฺบเลติ. อิเธกฺโข
 วัตตลัมมันโน อารณฺีลโก วา บัณฺีทปาทิโก วา ปัสฺสุกฺกิลโก วา เต-
 จีวริโก วา ขลฺลขจฺฉนาภตฺติโก วา เนสฺสชฺชโก วา ยถาสันนติโก วา.
 ตัสส เอว โหติ “อหฺมัสมิ วัตตลัมมันโน, อิเม ปณฺีลเเว น

วัตตลัมบ์ณนาติ. โส ตาย วัตตลัมปทาย ปริ อติมัลลเวตติ อถ ชวีเตน
บัลลวาย สัลลพัพฺพเตน.

นาลัมมติมัลลเวติ: ลุขชวีกาย วา ปณิตชวีกาย วา บัลลวา-
ลัมปทาย วา สัลลลัมปทาย วา วัตตลัมปทาย วา ปริ นาลัมมัลลเวยฺย
นาวชาเนยฺย น เตน มานํ ชเนยฺย, น เตน ถิตฺโธ อัสส
บัตถิตฺโธ บัตถิตฺโธโรติ อถ ชวีเตน บัลลวาย สัลลพัพฺพเตน
นาลัมมติมัลลเว. เตนาห ภควา

“โมสวัชเชน นียเยถ, ลัมปชาโน สจฺจานิ น กยฺวา,
อถ ชวีเตน บัลลวาย สัลลพัพฺพเตน นาลัมมติมัลลเวติ.
สุตฺวา ทูลีโต พหุ วาจํ, สมณานํ วา ปุฏฺวณานํ.
ผรุเสน เน น ปติวรัชชา น हि สันโต ปฏฺวีเสนิกโรติ.

สุตฺวา ทูลีโต พหุ วาจํ สมณานํ วา ปุฏฺวณานํนํติ: ทูลีโตติ:
ทูลีโต ขูลีโต ชวัลลฺโลโต วัมภีโต ครหีโต อปวฺทิตโต. สมณานํนํติ:
เยเกจิ อิตฺโต พหิตฺถา ปรีพฺพทาชฺชุปฺปตฺตา ปรีพฺพทาชฺสมานํนํ. ปุฏฺวณานํนํติ:
ชัตตติยา จ, พหฺมาหิมนา จ, เวลฺลสา จ, สุตฺทา จ, คหฺวัจฺจา จ,
บัพฺพชิตฺตา จ, เทวา จ, มนุสฺสสา จ. เต พหุกาหิ วาจาหิ อนิวัจฺจาหิ
อภินฺดาหิ อมณาปฺปาหิ อักโกเสยฺยํ ปรีภาเสยฺยํ โรเสยฺยํ วิโรเสยฺยํ
เทเจยฺยํ วิเทเจยฺยํ ชาเตยฺยํ อปฺปมาเตยฺยํ อปฺปมาตํ กเรยฺยํ. เตลล
พหุ วาจํ อนิวัจฺจํ อภินฺตํ อมณาปํ สุตฺวา สุนฺติวฺวา อคฺคหิตฺวา อปฺปารยิตฺวา
อูปัลลิกฺขิตฺวาติ สุตฺวา ทูลีโต พหุ วาจํ สมณานํ วา ปุฏฺวณานํ.

ผรุเสน เน น ปติวรัชชาติ ผรุเสนาคิ: กักขเพน. น ปติวรัชชาติ:
น ปติภณเณยฺย อักโกลันตํ น บัจจิกโกเสยฺย, โรลันตํ น ปติโรเสยฺย,
ภณฺฑนํ น ปติภณฺฑเณยฺย, น กถํ กเรยฺย, น ภณฺฑนํ กเรยฺย,

น วิคคหิ กเรยฺย, น วิวาทิ กเรยฺย, น เมธคํ กเรยฺย,
 กลหภันตฺทณวิคคหวิวาทเมธคํ ปชเหยย วิโนเหยย พฺยันตํกเรยฺย
 อนภาวคเมยฺย; กลหภันตฺทณวิคคหวิวาทเมธคา อารโต อัสส วิวโต
 ปฏิวโรโต นิภันโต นิสสํวิโจ วิปฺปมุตโต วิสัลลปุตโต วิมริยาทิกเตน
 เจตสา วิหเรยฺยาดิ ฆรฺุเสน เน น ปติวชฺชา.

น หิ สันโต ปฏิเสนิกโรตตี สันโตติ. ราคัสส สันตตฺตา
 สันโต, โทสัสส. โมหัสส. โกธัสส. อุปนาหัสส. ๗ เปฯ สัพพากุสลาภิสํขารานํ
 สันตตฺตา สมิตตฺตา วุปลมิตตฺตา วิชฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา
 ปฏิบัสสทํธตฺตา สันโต อุปสันโต วุปลันโต นิพฺพุโต ปฏิบัสสทํธโต
 สันโต. น หิ สันโต ปฏิเสนิกโรตตี: สันโต ปฏิเสนํ ปฏิมัสสํ ปฏิกัลยํ
 น กโรติ ปฏิบํกขํ น กโรติ น ชเนติ น สัลลชเนติ น นิพฺพตฺเตติ
 นานินิพฺพตฺเตตตี น หิ สันโต ปฏิเสนิกโรติ. เตนาห ภควา

สุตฺวา ทุสฺสโต พหุ วาจํ สมณานํ วา ปุณฺณนํ
 ฆรฺุเสน เน น ปติวชฺชา น หิ สันโต ปฏิเสนิกโรตตี.
 เอตฺถํจ รัมมมัลลํญาเย วิจันํ ภิกขุ สทา สโต ลิกฺเข,
 สันตตี นิพฺพุตี ญตฺวา ลาสเน โคตมัสส นํปมชฺเชยฺย.

เอตฺถํจ รัมมมัลลํญาเยติ เอตฺถนฺติ: อาจิกขิตํ เทสิตํ บัณฺเณบัตติ
 บัณฺเณบัตติ วิวัญฺ วิจัตตํ อุตตํนํกตํ ปกาสิตํ. รัมมมัลลํญาเยติ:
 ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติริยิตฺวา วิภาวียิตฺวา วิภุตํ กถฺวาทิ อวัมปิ เอตฺถํจ
 รัมมมัลลํญาเย. อถวา สัมมํจ วิสम्मํจ ปถํจ วิปถํจ สวชฺชํจ
 อนวชฺชํจ หนีณํจ ปณฺเณตํจ กณฺห์ณํจ สุกกํจ วิญญูครหิตํจ
 วิญญูปลํญจํจ รัมมํ อัมมํ ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติริยิตฺวา
 วิภาวียิตฺวา วิภุตํ กถฺวาทิ เอวัมปิ เอตฺถํจ รัมมมัลลํญาเย. อถวา
 สัมมาปฏิปทํ อนุลอมปฏิปทํ อปฺัจจนิกปฏิปทํ รัมมานุรัมมปฏิปทํ สีเลสุ

ปริปุรณการิต อันทริเยสุ คุตตทวารัต โภชเน มัตตตัณณัต ชาคริยานุโยค
 สติสัมปชัญญะ จัตตาโร สติบัญญัติ จัตตาโร สัมมัมปธานะ จัตตาโร
 อิทธีมปาเท บัลลิจฉทริยานิ บัลลิจพลานิ สัตตโพชฌังคะ อริย อัญจจิกก
 มัคค นัพพานันจ นัพพานคามินันจ ปฏิปท ธัมม ธัมมวาท ชานัตวา
 ตลยัตวา ตริยัตวา วิภาวียัตวา วิภูต กัตวาติ เอวัมปิ เอตถันจ ธัมมมณณวาท.

วิจัน ภิกขุ สทา สโต ลิกขติ วิจันนติ: วิจันนโต ปวจันนโต
 ตลยันโต ตริยันโต วิภาวียนโต วิภูต กโรนโต “ลัทธิเพ สัขาร
 อนิจจัง. ๗ เปฯ” “ยักกัจจิ สมุททยธัมม ลัทธิพนัต นิโรธธัมม
 วิจันนโต ปวจันนโต ตลยันโต ตริยันโต วิภาวียนโต วิภูต
 กโรนโตติ วิจัน ภิกขุ. สทาติ: สทา ลัทธิพทา ลัทธิพกาล ๗ เปฯ
 บัจฉิเม วโยชนันเต. สโตติ จตุหิ การณหิ สโต กาเย กายา-
 นุสัสสันาสติบัญญัติ จาเนโต. ๗ เปฯ โส วุจจติ สโต. ลิกขติ:
 ติสโส ลิกขา: อธิสัสลิกขา, อธิจัตตลิกขา, อธิบัลลวาลิกขา. ๗ เปฯ
 อญ อธิบัลลวาลิกขา. อิมะ ติสโส ลิกขา อวรัชชันโต ลิกขเยย.
 ๗ เปฯ ลิกขเยย อาจเรยย สมาจเรยย สમાทาย วัตเตยยาติ วิจัน
 ภิกขุ สทา สโต ลิกข.

สันตติ นัพพัตติ นัตวาติ: ภาคัสส นัพพัตติ “สันตติ นัตวา.
 โทสัสส. โมหัสส. ๗ เปฯ” ลัทธิพากุลลาภิสัขาราน นัพพัตติ “สันตติ
 นัตวา ชานัตวา ตลยัตวา ตริยัตวา วิภาวียัตวา วิภูต กัตวาติ
 สันตติ นัพพัตติ นัตวา.

สาสเน โคตมัสส นัพปัมชเชยยาติ: โคตมสาสเน พุทฺธสาสเน
 ชินสาสเน ตถาคตสาสเน เทวสาสเน อรหันตสาสเน. นัพปัมชเชยยาติ:
 ลิกกัจจการี อธิส สาตัจจการี อัญจิจการี อนินันวตติโก
 อนิกขัตตณันโต อนิกขัตตธโร อัมปมัตโต กุสเลสุ ธัมเมสุ “กทาหิ

อปริปุโร ว สัลลิกขณัณฺโณ ปริปุเรยฺย. ๗ เปฯ อปริปุโร ว สมาริกขณัณฺโณ.
 บัลลวากขณัณฺโณ. วิมุตติกขณัณฺโณ. วิมุตติવાณทลลิกขณัณฺโณ. กทาหิ อปริวัณฺนาต
 วา ทลฺลํ ปริชาเนยฺย. อปัปฺปีเน วา กิเลเส ปชเหยฺย. อภาวิตฺ วา มัคคํ
 ภาเวยฺย. อลฺลิจฺฉิกตํ วา นิโรธํ ลลิจฺฉิกเรยฺยณฺติ. โย ตตฺถ ฉนฺนํ โท จ,
 วายาโม จ, อุลลสาโท จ, อุลลโสฬสํ จ, ธาโม จ, อปัปฺปฏาเน จ,
 สติสํปชฌณฺณํ, ชาตํปปี, ปธานํ, อธิจฺ्ञานํ, อนฺุโยโค, อปัปฺมาโท
 กุสเลสุ ธมฺเมสุติ สาสเน โคตมัสส นปฺปมัสฺสเชยฺย. เตนาห ภควา
 “เอตฺถจฺจ ธมฺมมัลลวาย

วิจฺเณ ภิกฺขุ สทา สโต ลิกฺข,

ลนฺตติ นีฬฺพติ นตฺวา

สาสเน โคตมัสส นปฺปมัสฺสเชยฺยาคิ.

อภิกฺขุ หิ โส อนภิกฺขุโต,

ลลิกฺขณมฺมํ อนนฺติหมทลลิสฺส,

ตลฺลมา หิ ตลลํ ภควโต สาสเน

อปัปฺมัตโต สทา นมฺลลสมนฺลิกฺกเขตติ ภควาติ.

อภิกฺขุ หิ โส อนภิกฺขุโตติ: อภิกฺขุตรูปา อภิกฺขุตลลิตทา อภิกฺขุตคณฺธา
 อภิกฺขุตรสา อภิกฺขุตโณฏฺฐจฺพิทา อภิกฺขุตธมฺมา อภิกฺขุ, อนภิกฺขุโต
 เกหิจิ กิเลเสหิ, อภิกฺขุ หิ ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ลลิกฺกเลสิเก
 โปโนฬฺวาเก สทฺเร ทกฺขชวปาเก อายตฺติ ชาตฺติชราวมฺรณเยติ อภิกฺขุ หิ
 โส อนภิกฺขุโต. ลลิกฺขณมฺมํ อนนฺติหมทลลิสฺส ลลิกฺขณมฺมนฺติ น อิตฺติหิตํ
 น อิตฺติกราย น ปรมฺมปฺปาย น บิฏฺฐลลัมปทาย น ตกฺกเหตุ
 น นยเหตุ น อากาโรปวิตฺตเกน น ทิฏฺฐจินฺชณฺณานชนฺนิตฺยา ลาม
 สยมภินฺวาตํ อตฺตบจฺจกฺกขิ ธมฺมํ อตฺทลลิต อตฺทกฺกขิ อปฺลลิต
 ปฏฺฐวิจฺฉิตฺติ ลลิกฺขณมฺมํ อนนฺติหมทลลิสฺส. ตลฺลมา หิ ตลลํ ภควโต สาสเนติ:

ตัสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตํบัจฺจยา ตํนิทานา. ตัสฺส ภควโต สาสเนติ:
 ตัสฺส ภควโต สาสเน โคตมสาสเน พุทฺธสาสเน ชินสาสเน
 ตถาคตสาสเน เทวสาสเน อรหันตสาสเนติ ตัสฺมา हि ตัสฺส ภควโต สาสเน.
 อปัรมัตโต สทา นมัสฺสมนุสฺสิกฺเขตติ ภควาติ อปัรมัตโตติ: สกฺกัจจการี
 อัสส สาดัจจการี อัญฺจิตการี อปัรมัตโต กุสเลสุ อัมเมสุ. สทาติ:
 สทา สัพฺพทา. ๖ เปฯ บัจฺจนิเม วโยชนฺธ. นมัสฺสํนํติ: กาเยน วา
 นมัสฺสมาโน วาจา วา นมัสฺสมาโน จิตฺเตน วา นมัสฺสมาโน
 อันวัตถปฏิปัตติยา นมัสฺสมาโน อัมมานุอัมมปฏิปัตติยา นมัสฺสมาโน
 สกฺกการมาโน ครุการมาโน มานยมาโน ปุชฺชมาโน อปายามโน. อนุสฺสิกฺเขตติ:
 ติสฺโส สิกฺขา อธิสฺสสิกฺขา, อธิจิตฺตสิกฺขา, อธิบฺบณาสิกฺขา. ๖ เปฯ อยิ
 อธิบฺบณาสิกฺขา. อีมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺชนฺโต สิกฺเขยฺย. ๖ เปฯ
 สัจฺฉิกาตัพฺพ สัจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สમાทาย
 วตฺเตยฺย. ภควาติ คารวาวจณํ. ๖ เปฯ สัจฺฉิกา บัณฺณัตติ; ยทิท
 ภควาติ อปัรมัตโต สทา นมัสฺสมนุสฺสิกฺเขตติ ภควาติ. เตนาห ภควา

“อภิกฺขุ हि โส อนภิกฺขุโต,

สกฺกชธมฺมํ อนตฺถมทฺสสิ,

ตัสฺมา हि ตัสฺส ภควโต สาสเน,

อปัรมัตโต สทา นมัสฺสมนุสฺสิกฺเขตติ ภควาติ.

จุทฺทลโม ตวฏฺกสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

บัณฺเณวโรโม อตฺตทณฺเฑทฺลตฺตนิทฺเทโส.

อตฺตทณฺเฑทา ภยํ ชาตํ ชนํ บัณฑิต เมธคํ,

สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามี ยถา สํวิชิตํ มया.

อัสสทกัณฐา ภย ขาตฺถนฺติ: ทกฺกาทาติ: ดโย ทกฺกาทา: ภายทกฺกาทิ,
 วจฺทกฺกาทิ, มโนทกฺกาทิ. ติวริํ ภายทกฺกาทิ, ภายทกฺกาทิ. จกฺกาทิ
 วจฺทกฺกาทิ, วจฺทกฺกาทิ. ติวริํ มโนทกฺกาทิ, มโนทกฺกาทิ. ภยฺนฺติ: เทว
 ภยานิ: ทกฺกาทิมมกัณฐ ภย, สัมปายิกัณฐ ภย.

กตมํ ทกฺกาทิมมกัณฐ ภย? อิกเกจฺโจ กาเยน ทกฺกาทิ จรติ, วาจา
 ทกฺกาทิ จรติ, มนสา ทกฺกาทิ จรติ; ปาณมัยฺ หนติ, อทินนมัยฺ
 ขลทียติ, สันธิมัยฺ ฉนทติ, นิลโลมมัยฺ หรติ, เอกาการิกมัยฺ กโรติ,
 ปริบับฺเณยฺ ติวริจติ, ปรทารมัยฺ คจฺจติ, มุลาบิ ภาณติ. ตเมเน
 คเหตุว รัณโณ ทสฺสเสนฺติ “อยํ เทว โจโร อาคจฺวาริ, อิมัสส
 ยํ อจฺจติ, ตํ ทกฺกาทํ ปเนหิตํ. ตเมเน ราชา ปริภาสติ. โส
 ปริภาสํบจฺจยาบิ ทกฺกาทิมมกัณฐ ปฏิสเวเทติ; เอตํ ภยํ
 ทกฺกาทิมมกัณฐ กุโต ตสฺส, อัสสทกฺกาทิ ขาตฺถ สกฺกาทิ นิพฺพตฺตํ
 อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺกฺกาทิ. เอตตฺถเนมฺปิ ราชานํ ตสฺสติ. ตเมเน ราชานํ
 พนฺธนาเปติ อนฺทพฺนฺธเนเน วา รัชชพฺนฺธเนเน วา ลกฺกพฺนฺธเนเน
 เวตตพฺนฺธเนเน วา ลตาพฺนฺธเนเน วา เปกฺกพฺนฺธเนเน วา ปริกฺเคปพฺนฺธเนเน
 วา คามพฺนฺธเนเน วา นครพฺนฺธเนเน วา รัฏฺฐพฺนฺธเนเน วา ชนป-
 ทพฺนฺธเนเน วา อนฺตมโล สรจณมัยฺ กโรติ “น เต ลกฺกภา อิตो
 บกฺกมิตฺตุนฺติ. โส พนฺธนํบจฺจยาบิ ทกฺกาทิมมกัณฐ ปฏิสเวเทติ; เอตํ
 ภยํ ทกฺกาทิมมกัณฐ กุโต ตสฺส, อัสสทกฺกาทิ ขาตฺถ สกฺกาทิ นิพฺพ-
 ตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺกฺกาทิ. เอตตฺถเนมฺปิ ราชานํ ตสฺสติ. ตเมเน
 ราชานํ ตสฺส ธนํ อาหฺราเปติ สตํ วา สทฺสสํ วา. โส ธนชานิ-
 บจฺจยาบิ ทกฺกาทิมมกัณฐ ปฏิสเวเทติ; เอตํ ภยํ ทกฺกาทิมมกัณฐ กุโต
 ตสฺส, อัสสทกฺกาทิ ขาตฺถ สกฺกาทิ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺกฺกาทิ.
 เอตตฺถเนมฺปิ ราชานํ ตสฺสติ. ตเมเน ราชานํ วิวิธา กัมมการณา

ถาราเปติ กสาหิบี ตาเพติ, เวตเตหิบี ตาเพติ, อັตมทณฺททเกหิบี
 ตาเพติ, หัตถัมบี ฉินฺทติ, ปาทัมบี ฉินฺทติ, หัตถปาทัมบี
 ฉินฺทติ, กณฺณมบี ฉินฺทติ, นาสิมบี ฉินฺทติ, กณฺณนาสิมบี
 ฉินฺทติ, วิลังคกาลกัมบี กโรติ, สัมมุณฺทกัมบี กโรติ,
 ราหุขมบี กโรติ, โชติมาลิกัมบี กโรติ, หัตถบชฺชโรติกัมบี
 กโรติ, เอรกวตฺติกัมบี กโรติ, จิรกวาสิกัมบี กโรติ,
 เอณเณยฺยกัมบี กโรติ, พลลสมฺลิกัมบี กโรติ, กหาปณิกัมบี กโรติ,
 ขารุปตฺตจณิกัมบี กโรติ, ปลิขปวิวตฺติกัมบี กโรติ, ปลาลบจกัมบี
 กโรติ, ตตฺเตนบี เตเลน โอลิณฺจติ, สุนฺเขหิบี ขาทาเปติ,
 ชีวันตัมบี สฺกุเส อุตฺตาเสติ, อสิณابی ลีลํ ฉินฺทติ. โส กัมมกา-
 รณบจฺจยาบี ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺฐิลเวเทติ; เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ
 กุโธ ตสฺส อັตตทณฺทโต ขาตํ ลลฺลขาทํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ
 ปาตุภูตํ. ราชา อิมํ จตฺถนํ ทณฺฑาทนํ อิลลโร. โส สทน-
 กัมเมน กายสฺส เภทา ปรมมรณา อปายํ ทุคฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ
 อပ္ปชฺชติ. ตเมณฺ นิรยปาลา บัณฺจวิพฺพนํ นาม กัมมการณํ การณตฺติ-
 ตตฺตํ อโยชิลํ หัตถเ คเมณฺติ, ตตฺตํ อโยชิลํ ทฺติเย หัตถเ
 คเมณฺติ, ตตฺตํ อโยชิลํ ปาเท คเมณฺติ, ตตฺตํ อโยชิลํ ทฺติเย ปาเท
 คเมณฺติ, ตตฺตํ อโยชิลํ มชฺฌเอรุสฺสํ คเมณฺติ. โส ตตฺตํ ทุกฺขา
 ติปปา กฏฺกา เวทนา เวเทติ; น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว น
 ตํ ปาปกัมมํ พฺยณฺตีโหติ: เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโธ, ตสฺส
 อັตตทณฺทโต ขาตํ ลลฺลขาทํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ. ตเมณฺ
 นิรยปาลา ลลฺลสฺสวา กุราวิหิ ตจฺเจณฺติ. โส ตตฺตํ ทุกฺขา ติปปา
 กฏฺกา เวทนา เวเทติ; น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว

น ตัม ปาปกัมมัม พยันตํโหติ. ตเมเน นิรยปาลา อุตฺถปาทํ
 อโรสิริ คเหตฺวา วาสีหิ ตัจเจเนติ. ตเมเน นิรยปาลา รเถ
 โยเซตฺวา อาทิตฺตตาย ปจฺจยา สัมบัชฺชชิตตาย สลฺลชฺชิตฺตตาย
 สาเรณตีป* บัจฺจาสาเรณตีป* ๖เปย ตเมเน นิรยปาลา มหันตํ
 อังคารบัพฺพตํ อาทิตฺตํ สัมบัชฺชชิตํ สลฺลชฺชิตฺตํ อาโรเปณตีป
 โอโรเปณตีป ๖เปย ตเมเน นิรยปาลา อุตฺถปาทํ อโรสิริ คเหตฺวา
 ตตฺตตาย โลหกุมฺภียา บักขิบบันติ อาทิตฺตตาย สัมบัชฺชชิตตาย
 สลฺลชฺชิตฺตตาย. โส ตตฺถ เณทฺถเทหํ บัจฺจติ. โส ตตฺถ
 เณทฺถเทหํ บัจฺจมาโน สกิมฺบิ อุตฺถํ คัจฺจติ, สกิมฺบิ อโร คัจฺจติ,
 สกิมฺบิ ติริยํ คัจฺจติ. โส ตตฺถ ทุกฺขา ติมฺปา กฏฺฐกา เวทนา
 เวเทติ; น จ ดาว กาลํ กโรติ, ยาว น ตัม ปาปกัมมัม พยันตํ-
 โหติ: เอตํ ภยํ ทุกฺขโตนฺนํสํสํ กุโต, ตสฺส อตฺตตทณฺฑโต ชาตํ
 สลฺลชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตฺตํ.

ตเมเน นิรยปาลา มหานิรเย บักขิบบันติ. โส โข ปน มหา-
 นิรโย จตฺถกัณฺโณ จตฺถวโร วิภตฺโต ภาคโส มิโต อโยปาการ-
 ปริยตฺโต อยสา ปฏิกุชฺชโต. ตสฺส อโยมยา ภูมิ ชลิตา เตชสา
 ยุตฺตา สมันฺตา โยชนสฺสํ ฌริตฺวา ติฏฺฐติ สัพฺพทา.

กทริยา ตปนา โฆรา	อัจฺจิมันโต ทุราสทา,*
โลมหสฺสนรูปา จ	ภิสฺมา ปฏิกฺขา ทุกฺขา.
ปฺรตฺติมา ย จ ภิตฺติยา	อัจฺจิมันโต สมฺภูจฺจโต,
ทหฺนโต ปาปกัมมัมเต	บัจฺจิมาย ปฏฺฐิณฺวติ.
บัจฺจิมาย จ ภิตฺติยา	อัจฺจิมันโต สมฺภูจฺจโต,

* สลฺลชฺชิตฺตตายาตีป ปาโ. * ลี. หาเรณตีป * บัจฺจาหาเรณตีป.

* ลี. ขรา สทา.

ทหฺนํโต ปาปกัมมํนํเต

อุตฺตราย จ ภิตฺติยา

ทหฺนํโต ปาปกัมมํนํเต

ทักขินาย จ ภิตฺติยา

ทหฺนํโต ปาปกัมมํนํเต

เหฏฺฐจฺโต จ สมุฏฺฐจาย

ทหฺนํโต ปาปกัมมํนํเต

ฉนฺทํมฺหา สมุฏฺฐจาย

ทหฺนํโต ปาปกัมมํนํเต

อโยกปาลํ อาทิตฺตํ

เฮวํ อวิจิรโย

ตตฺถ สัตฺตา มหาสฺสทฺทา

อจฺจันตปาปกัมมํนํตา

ชาตฺเวทสิโม กาโย

บัลฺลํ กัมมํนํ ทฬิหิตฺตํ,

ปฺรตฺติเมเนปิ ธาวํติ

อุตฺตเรนปิ ธาวํติ

ยํ ยํ ทิสฺสํปิ ธาวํติ

อภินิวกฺขมิตาสา เต สัตฺตา

น เต ตโต นิวกฺขมิตุํ

เตสฺสํเว ปาปกัมมํนํตํ

ปฺรตฺติมาเย ปฏฺฐิหฺนฺวติ.

อจฺจันตํโส สมุฏฺฐจฺโต,

ทักขินาย ปฏฺฐิหฺนฺวติ.

อจฺจันตํโส สมุฏฺฐจฺโต,

อุตฺตราย ปฏฺฐิหฺนฺวติ.

อจฺจันตํโส ภยานโก

ฉนฺทํสํมิ ปฏฺฐิหฺนฺวติ.

อจฺจันตํโส ภยานโก

ภุมิยํ ปฏฺฐิหฺนฺวติ.

สันตฺตํตํ ชลิตํ ยถา;

เหฏฺฐจํ อุมฺปิ บัลฺลํโต

มหากิฬฺพิสฺสการิโน,

บัจจันติ น จ มียฺเยเร.

เตสํ นิรยาสินํ

น ภัสสํมา โหณฺติ นปิ มลฺลํ.

ตโต ธาวํติ บัจจโต

ตโต ธาวํติ ทักขินํ

ตํ ตํ ทวารํ ปิณฺณํ,

ปาโมกฺขํ คเวสิโน,

ลภันติ กัมมํบัจจยา,

อวิบัคฺกํ กตํ พหุณฺติ.

เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโต ตสฺส อัดตัทธนํทโต ชาตํ สลฺยชาตํ
นิฬฺพตฺตํ อภินิฬฺพตฺตํ ปาตฺถุจฺจํ. ยานิ จ เนรยิกานิ ทุกฺขานิ, ยานิ
จ ติริจฺฉานโยนิกาณิ ทุกฺขานิ, ยานิ จ ปัตตวิสลิกานิ ทุกฺขานิ, ยานิ

จ มานุสสานิ ทุกฺขานิ, ตานิ กุโต ชาตานิ กุโต ลัภฺชาตานิ กุโต
 นิพฺพตฺตานิ กุโต อภินิพฺพตฺตานิ กุโต ปาตุภูตานิ, อตฺตทกฺกชโต
 ชาตานิ ลัภฺชาตานิ นิพฺพตฺตานิ อภินิพฺพตฺตานิ ปาตุภูตานิติ อตฺตทกฺกชา
 ทยํ ชาตํ. ชนํ บัลลสฺส เมธคฺคํติ ชนํติ: ชตฺติยา จ, ฬารหฺมณา
 จ, เวสฺสสา จ, สุทฺธทา จ, คหฺภูจฺจา จ, บัฬพชิตา จ, เทวา จ,
 มนุสฺสสา จ. เมธคฺคํติ: เมธคฺ ชนํ กลทํ ชนํ วิรุทฺธํ ชนํ ปฏฺวิรุทฺธํ
 ชนํ อหตฺชนํ บัจฺจาทตฺชนํ อวชาติตฺชนํ บัจฺจาวชาติตฺชนํ บัลลสฺส
 ทกฺกชโต โอโลเกธ นิชฺฌาเยธ อปฺปรกฺกชภาติ ชนํ บัลลสฺส เมธคฺ.

ลํเวคํ กิตฺตยิสฺสลํมีติ: ลํเวคํ อพฺเพโต อุตฺตฺราสํ ภาณํ บัฬินํ ชฏฺฐนํ
 อุตฺตํทวํ อุตฺตํคคํ กิตฺตยิสฺสลํมี ปกิตฺตยิสฺสลํมี อากกชิสฺสลํมี
 เทลิสฺสลํมี บัณฺวาบิสฺสลํมี บัฏฺจบิสฺสลํมี วิวรฺสลํมี วิภชิสฺสลํมี
 อุตฺตํทกฺกชิสฺสลํมี ปกาสิสฺสลํมีติ ลํเวคํ กิตฺตยิสฺสลํมี.

ยถา ลํวิชิตํ มยาติ: ยถา มยา อตฺตดาเยว ลํเวชิตอ อพฺเพชิตอ
 ลํเวคมาปาทิตฺติ ยถา ลํวิชิตํ มยา. เตนาห ภควา

“อตฺตทกฺกช ภาณํ ชาตํ, ชนํ บัลลสฺส เมธคฺ,
 ลํเวคํ กิตฺตยิสฺสลํมี ยถา ลํวิชิตํ มยาติ.
 ฌันตฺมานํ ปชํ ทิสฺวา มัจฺเจ อปฺโปทเก ยถา,
 อลฺลภมัลลเณหิ ฬยารุทฺเธ ทิสฺวา มํ ภาณมาวิสิ.

ฌันตฺมานํ ปชํ ทิสฺวาติ ปชาติ: สัตฺตดาวิจฺจนํ. ปชํ ตณฺหาฌันตฺมานาย
 ฌันตฺมานํ ทิฏฺฐิจิณฺตฺมานาย ฌันตฺมานํ กิเลสฺสฌันตฺมานาย ฌันตฺมานํ
 ทุจฺจวิตตฺตฌันตฺมานาย ฌันตฺมานํ ปโยคฌันตฺมานาย ฌันตฺมานํ วิปากฌันตฺมานาย
 ฌันตฺมานํ รัตฺตราเคน ฌันตฺมานํ ทุฏฺฐิจิโตนฺน ฌันตฺมานํ มูฬิโกมฺเหณ
 ฌันตฺมานํ วินิพนฺธมาเนน ฌันตฺมานํ ปราหมญฺจทิจิฏฺฐิจิยา ฌันตฺมานํ
 วิกฺเขปคตฺตอฏฺฐจฺเณน ฌันตฺมานํ อนิฏฺฐจํคตฺตวิจิจิณฺตฺมานาย ฌันตฺมานํ ภาณ-

คฺคตฺตณฺฑเยหิ ฌณฺฑทณฺฑํ ลาเภณ ฌณฺฑทณฺฑํ อลาเภณ ฌณฺฑทณฺฑํ ยเสน
 ฌณฺฑทณฺฑํ อยเสน ฌณฺฑทณฺฑํ ปัสสํยา ฌณฺฑทณฺฑํ นินฺทาย ฌณฺฑทณฺฑํ
 สฺสฺเซน ฌณฺฑทณฺฑํ ทฺกฺกฺเซน ฌณฺฑทณฺฑํ ชาตียา ฌณฺฑทณฺฑํ ชราย
 ฌณฺฑทณฺฑํ พฺยาธินา ฌณฺฑทณฺฑํ มรณฺเณ ฌณฺฑทณฺฑํ โสภปฺริเทวทฺกฺกฺชโทยม-
 นํสฺสฺสฺปายาเสหิ ฌณฺฑทณฺฑํ เหนยฺเณ ทฺกฺกฺเซน ฌณฺฑทณฺฑํ ติริจฺจณฺเณโยนฺเณ
 ทฺกฺกฺเซน ฌณฺฑทณฺฑํ ฌิตฺตวิธฺยเณ ทฺกฺกฺเซน ฌณฺฑทณฺฑํ มานุสฺสเณ
 ทฺกฺกฺเซน ฌณฺฑทณฺฑํ คัพฺปโภกฺกณฺฑิมฺมฺลเณ ทฺกฺกฺเซน คัพฺปภฺกฺกฺจฺจิมฺมฺลเณ
 ทฺกฺกฺเซน คัพฺปภฺกฺกฺจฺจณฺมฺลเณ ทฺกฺกฺเซน ชาตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ชาตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ปรายะยเณ ทฺกฺกฺเซน อตฺตํบฺกฺกเณ ทฺกฺกฺเซน ปรํบฺกฺกเณ
 ทฺกฺกฺเซน ทฺกฺกฺชทฺกฺกฺเซน สฺสฺซารทฺกฺกฺเซน วิปริณามทฺกฺกฺเซน จักฺขุโรเคน
 ทฺกฺกฺเซน โสตโรเคน ฆานโรเคน ชิวฺหาโรเคน กายโรเคน สฺสโรเคน
 กณฺณโรเคน มฺขโรเคน ทนฺตโรเคน กาเสน. สฺสาเสน. ปนฺนาเสน.
 ทฺเตน. ชเวน. กุจฺฉโรเคน. มุจฺฉาย. นกฺกชฺฉนฺทิกาย. สฺสฺลายน.
 วิสฺสุจิกาย. กุญฺเณ. คณฺเณ. กิลาสฺเสน. สฺโสเสน. อปฺมาเรณ.
 ทนฺทฺยา. กณฺทฺยา. กัจฺฉฺยา. รชสฺสาย. วิตฺตจฺฉิกาย. สฺโสเทเน. ปตฺเตเน.
 มอฺเมเน. อสฺสาย. ปิฬิกาย. ภคฺฉนฺทลายน. ปตฺตสฺสมุญฺจาเนหิ
 อาพาเสหิ. เสมฺหสฺสมุญฺจาเนหิ อาพาเสหิ. วาตสฺสมุญฺจาเนหิ อาพาเสหิ.
 สนฺนิปาตฺเตหิ อาพาเสหิ. อุตฺตปริณามเซหิ อาพาเสหิ. วิสฺมปฺริหารเซหิ
 อาพาเสหิ. โอบกฺกมิเกหิ อาพาเสหิ. กัมมวิปากเซหิ อาพาเสหิ.
 สฺสฺเตน. อฺนฺเณ. วิชฺจํฉาย. ปิฬาสาย. อฺจฺจาเรณ. ปัสสํวาเรณ.
 ทสฺสมกฺสวาตตปฺริสฺสปสฺมํสฺสฺสฺส. มาตมฺรณฺเณ ทฺกฺกฺเซน. ปตฺตมฺรณฺเณ
 ทฺกฺกฺเซน. ภาตมฺรณฺเณ ทฺกฺกฺเซน. ภคฺฉนฺมฺรณฺเณ ทฺกฺกฺเซน. อิตฺตมฺรณฺเณ.
 ทฺกฺกฺเซน. วาตมฺรณฺเณ ทฺกฺกฺเซน. โภคฺตฺยสฺสเนน ทฺกฺกฺเซน. โรคฺตฺยสฺสเนน
 ทฺกฺกฺเซน. สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสเนน ทฺกฺกฺเซน. ทิฏฺฐิพฺพิยสฺสเนน ทฺกฺกฺเซน.

ผัสฺสํมานํ สัมผัสฺสํมานํ วิภังฺสํมานํ เวธมานํ ปเวธมานํ สัมปเวธมานํ
ทิสฺสวาติ: บัลลิสฺสวา ตุลยิสฺสวา ตริยิสฺสวา วิภาวียิสฺสวา วิภูตํ กัตถวาติ
ผัสฺสํมานํ ปชฺชํ ทิสฺสวา.

มัจเฌ อัมมํโปทเก ยถาติ: ยถา มัจเฌ อัมมํโปทเก ปริตฺโตทเก
อฺหุทกปริยาทาเน กาเกหิ วา กุลเลหิ วา พลาทายวรา ปวิปาตียมานา
อฺหุขบิยฺมานา ชัชฺชํมานา ผันฺตํณฺติ สัมผัสฺสํณฺติ วิภังฺสํณฺติ
เวเธณฺติ ปเวเธณฺติ สัมปเวเธณฺติ; เหวเมว ปชา ตณฺหาผันฺตํนาย ผันฺตํณฺติ.
ฯ เปฯ ทิฏฺฐิจิหฺยสฺสเนน ทุกฺเขน ผันฺตํณฺติ สัมผัสฺสํณฺติ วิภังฺสํณฺติ
เวเธณฺติ ปเวเธณฺติ สัมปเวเธณฺติ มัจเฌ อัมมํโปทเก ยถา.

อํณฺณมณฺณเฌหิ พฺยารุทฺเธติ: อํณฺณมณฺณํ สัตตฺตา วิรุทฺธา
ปฏฺวิวิรุทฺธา อาหตา บัจฺจาทตา อาฆาตฺตา บัจฺจาทฺตา: ราชานอบิ
ราชูหิ วิวทฺธํ. ชตฺตฺติยาบิ ชตฺตฺติเยหิ วิวทฺธํ. พฺราหฺมณฺยาบิ
พฺราหฺมเณหิ วิวทฺธํ. คหปตฺตํ คหปตฺติ วิวทฺธํ. มาตาบิ ปุตฺเตน
วิวทฺติ. ปุตฺโตบิ มาตฺรา วิวทฺติ. บิดาบิ ปุตฺเตน วิวทฺติ. ปุตฺโตบิ
บิตฺรา วิวทฺติ. ภาตาบิ ภาตฺรา วิวทฺติ. ภาตาบิ ภคินิยา วิวทฺติ.
ภคินิยา ภาตฺรา วิวทฺติ. สทาโยบิ สทาเยน วิวทฺติ. เต ตตฺถ
กลหวิคฺคหวิวาทาปนฺนา อํณฺณมณฺณํ ปาณิยาบิ อํณฺณมณฺณํ, เลชฺฐุหิยา
อํณฺณมณฺณํ, ทณฺเฑหิยาบิ อํณฺณมณฺณํ, สัตฺเตหิยาบิ อํณฺณมณฺณํ. เต
ตตฺถ มรณฺมณฺณํ คัจฉณฺณํ มรณฺมตฺตํ ทกฺขณฺณํ อํณฺณมณฺณเฌหิ พฺยารุทฺเธ.

ทิสฺสวา มํ ภยมาวิสฺสํ ทิสฺสวาติ: ทิสฺสวา บัลลิสฺสวา ตุลยิสฺสวา
ตริยิสฺสวา วิภาวียิสฺสวา วิภูตํ กัตถวา ภยํ บิพฺพิณํ ขณฺณํ อํณฺณทฺทโว
อํณฺณสํคโค อาวิสฺสํติ ทิสฺสวา มํ ภยมาวิสฺสํ. เตนาห ภควา

“ผัสฺสํมานํ ปชฺชํ ทิสฺสวา มัจเฌ อัมมํโปทเก ยถา

อํณฺณมณฺณเฌหิ พฺยารุทฺเธ ทิสฺสวา มํ ภยมาวิสฺสํ.

สมันตมสโร โลโก

ทิสสา สัพพา สเมวิตา

อิจัน ภวนมัตตโน

นาททสาสิ อโนลิต.

สมันตมสโร โลโกติ: นิรยโลโก, ตีรจันณโยนิโลโก, ปัตตวิสยโลโก, มนุสสโลโก, เทวโลโก, ชันธโลโก, ธาตุโลโก, อายตนโลโก, อัง โลโก, ปโร โลโก สัพพหิมโลโก สเทวโลโก; อัง วุจจิติ โลโก นิรยโลโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต นิจจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อัดตสารสาเรน วา นิจเจเน วา ธูเวน วา สัสสเตเน วา อวิปริณามธัมเมน วา. ตีรจันณโยนิโลโก. ปัตตวิสยโลโก. มนุสสโลโก. เทวโลโก. ชันธโลโก. ธาตุโลโก. อายตนโลโก. อัง โลโก. ปโร โลโก. สัพพหิมโลโก. สเทวโลโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต นิจจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อัดตสารสาเรน วา นิจเจเน วา ธูเวน วา สัสสเตเน วา อวิปริณามธัมเมน วา. ยถา นไฟิ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา เฮอร์นโท อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา อุกุมพโร อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา เสตคัจโจ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา ปาลิกัททโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา เณนุปัทโท อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา ปุฬุฬักโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา มวิจิ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคตา; ยถา กัททลขันโธ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา มายา อัสสาโร นิสสาโร สาราปคตา; เหวเมว นิรยโลโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต นิจจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อัดตสารสาเรน วา นิจเจเน วา ธูเวน วา สัสสเตเน วา อวิปริณามธัมเมน วา. ตีรจันณโยนิโลโก. ปัตตวิสยโลโก. มนุสสโลโก. เทวโลโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต นิจจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อัดตสารสาเรน วา

นิจฺเจเน วา ธฺวเน วา ลลิตฺเตเน วา อวิปริณามธัมเมน วาติ. สมันต-
 มสฺสาลโลโก. ทิสฺสา ลัพพะวา สเมวิตาติ: เย ปุริตฺติมา ย ทิสฺสาย ลัฆาร, เตปฺ
 เหวริตา สเมวิตา จลิตา ฆัญญิตา อนิจฺจตาย ชาติยา อนุกตา
 ชราย. อนุสฺสา พยฺยธินา อภิภูตา มรณเณ อัพพะภิตตา ทุกฺโข
 ปติฏฺฐิจิตา อตฺตนา อเลณนา อสฺสธนา อสฺสธณฺญตา. เย บัจฉิมา ย ทิสฺสาย
 ลัฆาร. เย อุตฺตราย ทิสฺสาย ลัฆาร. เย ทักขิณาย ทิสฺสาย
 ลัฆาร. เย ปุริตฺติมา ย อนุกิตฺสาย ลัฆาร. เย บัจฉิมา ย อนุกิตฺสาย
 ลัฆาร. เย อุตฺตราย ย อนุกิตฺสาย ลัฆาร. เย ทักขิณาย ย อนุกิตฺสาย
 ลัฆาร. เย เหฏฺฐิจิมา ย ทิสฺสาย ลัฆาร. เย อูปริมา ย ทิสฺสาย
 ลัฆาร. เย ทลทิสฺสา ลัฆาร, เตปฺ เหวริตา สเมวิตา จลิตา
 ฆัญญิตา อนิจฺจตาย ชาติยา อนุกตา ชราย อนุสฺสา พยฺยธินา
 อภิภูตา มรณเณ อัพพะภิตตา ทุกฺโข ปติฏฺฐิจิตา อตฺตนา อเลณนา
 อสฺสธนา อสฺสธณฺญตา. ภาสิตํ มํ ใจติ

“กิลฺยํ ใจติ ชลตี วิมานํ

โอภาสยํ อุตฺตรยํ ทิสฺสาย

รฺอุเป รณํ ทิสฺสว สทา ปเวธิตํ,

ตัสสิมา รฺอุเป น รมติ สฺมุโส.

มัจจุพฺภิตโต โลโก ชราย ปริวารโต

ตณฺหาลลิตฺเตเน อุตฺตนิเน อิจฺฉาธุมายโก สทา

ลัพพะโว อาทิปปโต โลโก ลัพพะโว โลโก ปชอปปโต

ลัพพะโว บัชชิตโต โลโก ลัพพะโว โลโก ปกัมมํ ติโตติ

ทิสฺสา ลัพพะวา สเมวิตา. อิจฺฉํ ภาวนมัตตโนติ: อัตตโน ภาวํ ตาณํ

เลณํ สรณํ คตํ ปราณํ อิจฺฉนํ ติ ตาทิณํ ติ บัตตณํ ติ บัชชณํ ติ

อภิชฌนํ ติ อิจฺฉํ ภาวนมัตตโน.

นาทํทลลํ อโนลิตํนํติ อณฺชโฆลิตํ น อทฺทลลํ, อชฺโฆลิตํนํติ
อทฺทลลํ; ลัทธิ โยพพัลลํ ขราย โอลิตํ ลัทธิ อาโรคฺยํ พฺยาณินา
โอลิตํ. ลัทธิ ชีวตํ มรณน โอลิตํ ลัทธิ ลากํ อลาเกน โอลิตํ
ลัทธิ ยลํ อยเสน โอลิตํ ลัทธิ ปลลํ นินทาย โอลิตํ ลัทธิ สุข
ทุกฺเคน โอลิตํ.

ลาโก อลาโก ยโส อยโส จ

นินทา จ ปลลา จ สุขทุกฺชณฺจ

เอเต อนิจฺจา มนุเชสุ ธมฺมา

อถลลิตา วิปริณามธมฺมาติ นาทํทลลํ อโนลิตํ.

เตนาค ภาควา

“ตมฺมตมลาโร โลโก

ทิลลา ลัทธิทา สเมริตา

อิจฺฉิ ภาวนมตฺตโน

นาทํทลลํ อโนลิตํนํติ.

โอสานเนเตว พฺยารุทฺเธ

ทิลลา เม อรตี อหุ,

อเอตถ ลลิตํ อทฺทลลํ

ททลลํ ททลลิตํ.

โอสานเนเตว พฺยารุทฺเธติ โอสานเนเตวาทิ: ลัทธิ โยพพัลลํ ขร
โอสานเนเตว. ลัทธิ อาโรคฺยํ พฺยาณินา โอสานเนเตว. ลัทธิ ชีวตํ มรณ
โอสานเนเตว. ลัทธิ ลากํ อลาโก โอสานเนเตว. ลัทธิ ยลํ อยโส
โอสานเนเตว. ลัทธิ ปลลํ นินทา โอสานเนเตว. ลัทธิ สุข ทุกฺช
โอสานเนเตว. โอสานเนเตว พฺยารุทฺเธติ: โยพพัลลํกามา ลลิตา ขร
ปฏฺวิวิธํ, อาโรคฺยํกามา ลลิตา พฺยาณินา ปฏฺวิวิธํ, ชีวตํกามา
ลลิตา มรณน ปฏฺวิวิธํ, ลากํกามา ลลิตา อลาเกน ปฏฺวิวิธํ,
ยลํกามา ลลิตา อยเสน ปฏฺวิวิธํ, ปลลํกามา ลลิตา นินทาย
ปฏฺวิวิธํ, สุขกามา ลลิตา ทุกฺเคน วิวิธํ ปฏฺวิวิธํ อาหตา
บัจฺจาหตา อาฆาฏิตา บัจฺจาฆาฏิตาติ โอสานเนเตว พฺยารุทฺเธ.

ทิสฺวา เม อรตี อหฺนฺติ: ทิสฺวาติ: ทิสฺวา บัลลิตฺวา ตุลยิตฺวา
 ตริยิตฺวา วิภาวียิตฺวา วิภูตํ กัตถวาติ ทิสฺวา. เม อรตีติ: ยา อรตี
 ยา อนภริตี, ยา อนภริมณา, ยา อุกกัณฺณจียา, ยา ปริตติสา อหฺนฺติ
 ทิสฺวา เม อรตี อหฺ.

อเถตถ ลัลลํ อัททกัณฺณตี: อถาติ: ปทสฺสัณฺธิ ะเปฯ ปทานุပ္พัพฺตา-
 เมตํ อถาติ. เอตถาติ ลัลลเตสฺส. ลัลลันตี: ลัตถ ลัลลานิ ราคัลลํ,
 ไทสัลลํ, โมหัลลํ, มานัลลํ, ทิฏฺฐิจัลลํ, โสภัลลํ, กถกถาลัลลํ.

อัททกัณฺณตี: อัททลํ อัททกัณฺธิ อบัลลํ ปฏฺวิวิณฺณตี อเถตถ
 ลัลลํ อัททกัณฺธิ.

กุทฺทลํ หทยัลลันตี กุทฺทลันตี: กุทฺทลํ กุทฺทกัณฺธิ กุบัลลํ กุพฺพุชฺฌ
 กุรณฺพุชฺฌํ กุบัปฏฺวิวิณฺ. หทยัลลันตี: หทยํ วุจฺจติ จิตฺตํ; ยํ
 จิตฺตํ, มโน, มานลํ, หทยํ, บัณฺฑริ, มโน, มนายตณฺ, มนินฺทริยํ,
 วิณฺญาณํ, วิณฺญาณกัณฺโธ, ตัชฺชา มโนวิณฺญาณธาตุ. หทยัลลันตี:
 หทยนิลลิตํ จิตฺตนิลลิตํ จิตฺตลันณินิลลิตํ จิตฺเตน สหคตํ สหชาตํ
 ลัลลัญฺจํ สัมปยุตฺตํ เอกุบัปาทํ เอกนิโรธํ เอกวัตถุกํ เอการัมมณฺณตี
 กุทฺทลํ หทยัลลิตํ. เตนวาท ภาควา.

“โอสาเนเตว พยารุโธ ทิสฺวา เม อรตี อหฺ,
 อเถตถ ลัลลํ อัททกัณฺธิ กุทฺทลํ หทยัลลันตี.
 เยเน ลัลเลเน โอตินฺโน ทิสฺวา ลัพฺพา วิภาวตี
 ตเมว ลัลลํ อัพฺพุยฺห น ธาวตี น ลีทติ.

เยเน ลัลเลเน โอตินฺโน ทิสฺวา ลัพฺพา วิภาวตีติ: ลัลลันตี: ลัตถ
 ลัลลานิ ราคัลลํ, ไทสัลลํ, โมหัลลํ, มานัลลํ, ทิฏฺฐิจัลลํ,
 โสภัลลํ, กถกถาลัลลํ.

กตมํ ราคัลลํ ? โย ราโค, ลาราค, อนฺนโย, อนฺนโร,

นันทิ นันทิราโค, จิตตัสส สาราโค, ขเปย อภิธมา, โสโก,
อกุลลมูล; อิทํ มาลลลล.

กตมํ ไทลลลล? อนัตถํ เม อจริตี อาชาโต ชายติ. “อนัตถํ
เม จรติ อาชาโต ชายติ. “อนัตถํ เม จริสสตี อาชาโต ชายติ.
ขเปย จันชิกก, อัสสโรโป, อนัตตมณฑา จิตตัสส, อิทํ ไทลลลล.

กตมํ โมลลลล? ทุกฺโข อวณํ. ขเปย ทุกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏูปทาย อวณํ, ปัพพันเต อวณํ, อปรันเต อวณํ, ปัพพันตา-
ปรันเต อวณํ, อิทํ ปัจจยตาปฏิจจสมุปฺพันฺเนสุ ธมฺเมสุ อวณํ;
ยํ เอรุเป อทลลนํ, อนนฺตมโย, อนนฺตฺโพโร, อตฺมฺโพโร อัมมฺปิเวโร,
อธคาคา, อปริโยคาคา, อสมเปกฺขตา, อัมมฺเจกฺขตา, อัมมฺเจกฺขกัมมํ,
ทมฺเมชฺฉนํ, พาลยํ, โมโห, ปโมโห, ลมฺโมโห, อวิชฺชา, อวิชฺไชโย,
อวิชฺชาโยโค, อวิชฺชานุสโย, อวิชฺชาปวิญฺญฺจณํ, อวิชฺชาลจฺจํ, โมโห,
อกุลลมูล; อิทํ โมลลลล.

กตมํ มานลลล? “เสยโยหฺมสฺสมีติ มาโน, “สทฺธิสฺสหฺมสฺสมีติ
มาโน, ธีโนหฺมสฺสมีติ มาโน; โย เอรุโป มาโน, มลฺลวณํ มลฺลวณัตตํ,
อุนฺนติ,“ อุนฺนโม,“ ธโซ, ลมฺมํปคฺคาโ, เกตุมมฺยตา จิตตัสส;
อิทํ มานลลล.

กตมํ ทิฏฺฐิจลลล? วสฺสวตฺตกา ลกฺกายทิฏฺฐิจิ, ทลฺลวตฺตกา มิจฺฉา-
ทิฏฺฐิจิ, ทลฺลวตฺตกา อัมมคาคิกาทิ ทิฏฺฐิจิ; ยา เอรุปา ทิฏฺฐิจิ, ทิฏฺฐิจิตฺ,
ทิฏฺฐิจิชนํ, ทิฏฺฐิจิกนฺตาโร, ทิฏฺฐิจิวสฺสกาณิก, ทิฏฺฐิจิวสฺสกันทิต, ทิฏฺฐิจิ-
สฺสโยชนํ, คาโ, ปฏิกคาคาโ, อภินเวโส, ปรามาโส, กุมมคฺคาโ
มิจฺฉาปโก, มิจฺฉัตตํ, ดิตถายตนํ วิปริเยสคาคาโ, วิปริตตคาคาโ,
วิปลาสคาคาโ, มิจฺฉาคาคาโ, อยาถาวกสฺสํ ยาทาวกนฺติ คาคาโ, ยาวตา

ท้าวอัญญา ภูฏิจิตตานิ; อิทํ ภูฏิจัลลํ.

กตมํ โลกัลลํ? ภาติพฺยสเนน วา ภูฏิจัลลํ โภคพฺยสเนน วา ภูฏิจัลลํ โรคพฺยสเนน วา ภูฏิจัลลํ สัลลพฺยสเนน วา ภูฏิจัลลํ ภูฏิจพฺยสเนน วา ภูฏิจัลลํ อํบฺบตฺตวํบตฺตเนน วา พฺยสเนน สมํนํนาคตฺตลํ อํบฺบตฺตวํบตฺตเนน วา ทุกฺขธมฺเมเนน ภูฏิจัลลํ โลโก, โลจนา, โลจิตตํ, อํนํโต โลโก, อํนํโต ปรีโลโก, อํนํโตชาโห, อํนํโต-ปรีชาโห, เจตโส ปรีชฌายนา, โทมนํสํ, โลกัลลํ; อิทํ โลกัลลํ.

กตมํ กถกถาลลํ? ทุกฺโข กังขา, ทุกฺขสมุทฺเต กังขา, ทุกฺขนิโรธะ กังขา, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทา ย กังขา, ปุพฺพพันธ์ กังขา, อปรินํเต กังขา, ปุพฺพพันธ์ตาปรินํเต กังขา, อิทํบํบฺบจฺยตาปฏิจฺฉิมุข-บํบฺบเนสุ ธมฺเมสุ กังขา; ยา เอรุปา กังขา, กังขายนา กังขา-ยิตตํ, วิมติ, วิจิกิฉา, เทวํพิกํ, เทวํธาปโก, ลลโย, อนนํกสฺสาโห อาลํบํนา ปริลํบํนา อปริโยคาหนา, ฌมฺภิตตํ จิตตํ, มโนวิเวโช; อิทํ กถกถาลลํ: เยเน ลลํเลน โอตินํโน ทิสฺสา ลลํพา วิธาวตฺติ: ราคัลลํเลน โอตินํโน วิทฺโธ ญฺโง ปเรโต สโมหิตो สมํนํนาคโต ภาเยเน ทฺวจฺจริตํ จรติ, วาจา ย ทฺวจฺจริตํ จรติ, มนสฺสา ทฺวจฺจริตํ จรติ, ปาณมฺมํ หนติ, อทินมฺมํ อาทียติ, สันธมฺมํ ฉินฺทติ, นิลโลบมฺมํ หรติ, เอกาคารมฺมํ กโรติ, ปริบํบํเนยฺยํ ติฏฺฐจติ, ปเรทวามฺมํ คจฺจนติ, มุสาปํ ภณติ; เอยมฺมํ ราคัลลํเลน โอตินํโน วิทฺโธ ญฺโง ปเรโต สโมหิตो สมํนํนาคโต ธาวติ วิธาวติ ลลํธาวติ ลลํสรติ. อถวา ราคัลลํเลน โอตินํโน วิทฺโธ ญฺโง ปเรโต สโมหิตो สมํนํนาคโต โภเค ปริเยสํนํโต นาวาย มหาสมุทฺทํ คจฺจนติ, ลลํตลลํ ปุริกฺขโต อุนํหํสํ ปุริกฺขโต ทลสมกสฺสาตาตปสิริสปลมํมํลเสหิ วิสลมาโน. ขุบํบํปาสาย มิชฺยมาโน กุมภํ คจฺจนติ, ตักโกโล คจฺจนติ, ตักกิลลํ

คัจฉติ, กาลมฺขิ คัจฉติ, มรณปาริ คัจฉติ, เวลฺลคิ คัจฉติ,
 เวราปถิ คัจฉติ, ชว คัจฉติ, ตัมพเลิงคิ คัจฉติ, วังก คัจฉติ,
 เอยฺวาทธณิ คัจฉติ, สุวณฺณกฺกุฏ คัจฉติ, สุวณฺณกฺกมฺ คัจฉติ,
 ตัมพปณฺณ คัจฉติ, สุปฺปาริ คัจฉติ, ภรฺก คัจฉติ, สุรฺทธ คัจฉติ,
 อังคณฺณ คัจฉติ, คังคณ คัจฉติ, ปรมคังคณ คัจฉติ, โยณิ คัจฉติ,
 ปันก คัจฉติ, อลฺลลลฺลนท คัจฉติ, มรฺกณฺตาร คัจฉติ, ชันณฺนปถิ
 คัจฉติ, อชปถิ คัจฉติ, เมณฺทปถิ คัจฉติ, ลังกปถิ คัจฉติ,
 นัตตปถิ คัจฉติ, สกณฺนปถิ คัจฉติ, มุสฺสิกาปถิ คัจฉติ, ทริปถิ คัจฉติ,
 เวตฺตาธาริ คัจฉติ. ปริเยสฺสนิโต น ลกฺติ, อลาภมฺมูลกัมมฺ ปิ ทุกฺข-
 โทมณฺสสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ. ปริเยสฺสนิโต ลกฺติ, สทฺธา อารกฺขมฺมูลกัมมฺ ปิ
 ทุกฺขโทมณฺสสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ “กิณฺติ เม โภเค เนาว ราชานเ หเรยฺย,
 น โจรา หเรยฺย, น อคฺคิ ทเหยฺย, น อุตกํ วเหยฺย, น
 อปฺปียา ทายาทา หเรยฺยนิติ. ตลฺล เหว อารกฺขโต โดปฺยโต เต
 โภคา วิปฺปลฺลชฺชณฺติ. โส วิปฺปโยคมฺมูลกัมมฺ ปิ ทุกฺขโทมณฺสสํ ปฏฺฐิสฺสเวเทติ;
 เอวํปิ ภาคตฺลลฺเลน โอตฺถนฺโน วิทฺโธ ญฺญโส ปเรโต สโมหิโต
 สมนฺนาคโต ธาวติ วิธาวติ สันธาวติ สสรฺติ. โสทลฺลลฺเลน. โมหตฺลลฺเลน.
 มาณตฺลลฺเลน โอตฺถนฺโน วิทฺโธ ญฺญโส ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต
 กาเยน ทุกฺขจริตฺ จรติ, วาจาเยน ทุกฺขจริตฺ จรติ, มนฺสา ทุกฺขจริตฺ
 จรติ; ปาณมฺมํ หนติ, อทินฺนมฺมํ อาทียติ, สันนิมฺมํ ฉินฺทติ,
 นิสฺสโลมฺมํ หรติ, เอกาคาวิกมฺมํ กโรติ, ปริบັນเณปิ ติจฺจจติ,
 ปรหารมฺมํ คัจฉติ, มุสาปิ ภณฺติ; เหว มาณตฺลลฺเลน โอตฺถนฺโน
 วิทฺโธ ญฺญโส ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต ธาวติ วิธาวติ สันธาวติ
 สสรฺติ. ทิจฺจจิตฺลลฺเลน โอตฺถนฺโน วิทฺโธ ญฺญโส ปเรโต สโมหิโต
 สมนฺนาคโต อเจตโก โภเท มุตฺตาจาโร หัตถกาเวสเณ, น เขหิภทฺทนิโก

น ตัญญาทนต์ติโก นากิหญฺญ นอุทฺทิสฺส กตฺ น นิมนฺตนิ สาหิยติ; โส
 น กุมภิมุขา ปฏิกคณฺหาติ, น กโฬิมุขา ปฏิกคณฺหาติ, น
 เขฬิกมนฺตรํ น ทณฺฑมณฺตรํ น มุสฺสมณฺตรํ, น ทวินฺนํ ภูณฺชมานานํ
 น คัพภินิยา น ปายมานาย น ปริสันตฺรคตฺตาย, น สังกิตฺตีส, น
 ยัตถ สอ อุภฺยจฺโติ โหติ, น ยัตถ มกฺกิกา สันทสฺสณฺทวารินํ, น มจฺจนํ
 น มสฺส, น เมรยํ น กุสฺสทกํ ปวฺติ. โส เอกาการิกอ วา โหติ เอกาโลปิกอ,
 ทฺวาการิกอ วา โหติ ทฺวาโลปิกอ. ๕ เปฯ สัตตาคาริกอ วา โหติ
 สัตตาลอปิกอ. เอกัสสํปํ ทตฺตติยา ยาเปติ, ทฺวํหิปปํ ทตฺตติ
 ยาเปติ. ๕ เปฯ สัตตติหิปปํ ทตฺตติ ยาเปติ. เอกาหิกมฺบิ ออาหาร
 อาหาเรติ, ทฺวํหิกมฺบิ ออาหาร อาหาเรติ. ๕ เปฯ สัตตาทิกมฺบิ
 ออาหาร อาหาเรติ; อิติ เชาวูเป อจฺจตมมาลิกมฺบิ ปริยาเยกตฺตโกชนา-
 นุโยคมนุยุตฺโต วิหริติ: เขวํมฺบิ ทัญญาจิสฺสเลน โยติณฺโณ วิทฺโธ
 ฌญฺโง ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต ธาวติ วิธาวติ สันธาวติ สํสฺวติ.
 อตฺวา ทัญญาจิสฺสเลน โยติณฺโณ วิทฺโธ ฌญฺโง ปเรโต สโมหิโต
 สมนฺนาคโต, โส สากกัโข วา โหติ, สามากกัโข วา โหติ,
 นีวารกัโข วา โหติ, ททฺทลลกัโข วา โหติ, หตฺทกัโข วา โหติ, อางา-
 มกัโข วา โหติ, บัณฺณากกัโข วา โหติ, ตินนากัโข วา โหติ, โคมย-
 กัโข วา โหติ, วณฺมุลผลาหาโร ยาเปติ ปวตฺตผลโกชํ; โส สาณานิปปํ
 ธาเรติ, มสาณานิปปํ ธาเรติ, ทวทฺธสฺสาณานิปปํ ธาเรติ, ติริฏาณานิปปํ ธาเรติ,
 อชินานิปปํ ธาเรติ, ปัสสูกุณานิปปํ ธาเรติ, อชินิกกัชฌมฺบิ ธาเรติ,
 กุสฺสจิริมฺบิ ธาเรติ, วากจิริมฺบิ ธาเรติ, ผลกจิริมฺบิ ธาเรติ, เกสกมฺบิพลมฺบิ
 ธาเรติ, อุลลุกกัชฌมฺบิ ธาเรติ, เกสมัสสฺสโลจโก โหติ, เกสมัสสฺสโล-
 จนาณุโยคมนุยุตฺโต วิหริติ, อุทฺทัญญาจโกปํ โหติ อาสนป-
 ญิกขิตฺโต, อุทฺทกุกฺกุโปกํ โหติ อุทฺทกุกฺกุณิปปํอาสนมนุยุตฺโต,

กัณฐกาบัสสยโกบี โหติ กัณฐกาบัสสเย เสยฺย กัปปิเปติ,
 ผลกเสยฺยบี กัปปิเปติ, กัณฐาตเสยฺยบี กัปปิเปติ, เอกบัสสยโกบี โหติ
 รโฆจลลโร, อัทโธกาสิโกบี โหติ, ยถา สันนติโกบี โหติ, วิกฺขโกบี
 โหติ วิกฺขโกชนานุโยคมนุญฺตโต, อปานโกบี โหติ อปานภัตตมนุญฺตโต,
 สายตติยกัมมปี อุกโกโรหณานุโยคมนุญฺตโต วิหริติ; อิติ เอวรूपิ
 อเนกวิหิตํ กายัสส อาดานปริตตานานุโยคมนุญฺตโต วิหริติ: เอว
 ทิฏฺฐัสสเลน โยตินฺโน วิทฺโธ มุฏฺโง ปเรโต สโมหิตโต สมนฺนาคโต
 ธาวติ วิธาวติ สันธาวติ สัสมติ. โสภัสสเลน โยตินฺโน วิทฺโธ
 มุฏฺโง ปเรโต สโมหิตโต สมนฺนาคโต โสจติ กิลมติ ปรีเทวติ
 อุตฺตดาฬิ กัณฺทติ สัมโมหิ อามัชฺชติ.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “ภูตปฺพฬิ ฬีร่าหิมน อิมัสสาเยว สวตฺตติยา
 อัมมัตติกา ขิตตจิตฺตา รณิยา รณิยํ สัฆาญฺเณ สัฆาญฺกํ อุลลङ्กมิตฺวา
 เอวมาห “อปี เม มาตริ อัททลล, อปี เม มาตริ อัททลลภาติ.
 ภูตปฺพฬิ ฬีร่าหิมน อิมัสสาเยว สวตฺตติยา อัมมัตติกา ขิตตจิตฺตา
 บัตา กาลมกาสิ. ภาตา กาลมกาสิ. ภคินี กาลมกาสิ. ปุตฺโต
 กาลมกาสิ. อุตฺตา กาลมกาสิ. สามิโก กาลมกาสิ. ส่า ตัสส
 กาลกิริยาย อัมมัตติกา ขิตตจิตฺตา รณิยา รณิยํ สัฆาญฺเณ สัฆาญฺกํ
 อุลลङ्กมิตฺวา เอวมาห “อปี เม สามิกํ อัททลล, อปี เม
 สามิกํ อัททลลภาติ.

ภูตปฺพฬิ ฬีร่าหิมน อิมัสสาเยว สวตฺตติยา อัมมัตติกา ปุริสัสส
 มาตา กาลมกาสิ. โส ตัสสา กาลกิริยาย อัมมัตตโก ขิตตจิตฺโต
 รณิยา รณิยํ สัฆาญฺเณ สัฆาญฺกํ อุลลङ्กมิตฺวา เอวมาห “อปี เม

เยน ลัลลเณ โอตินโน

ตเมว ลัลล อัมพย

ตตถ ลิกขานคฺยณฺตี

น เตสุ ปสฺสโต ลียา

ลิกฺขเ นิพฺพานมตฺตโน.

ทิสฺสา ลัมพสา วิธาวติ,

น ธาวติ น สิทฺติ.

(ยานิ โลเก คริตานิ)

นิพฺพิชฌ ลัมพโส กาเม

ตตถ ลิกขานคฺยณฺตี ยานิ โลเก คริตานีติ: ลิกฺขาติ: หัตถิลิกฺขา,
อัสสิลิกฺขา, รตลิกฺขา ฆณฺณลิกฺขา, สาลากิยํ, ลัลลกตฺตยิ, กายตักิณฺณ,
ภุติย, โกมารตักิณฺณ. คฺยณฺตีติ: คฺยณฺตี กถิยณฺตี ภาณิยณฺตี
ทบิยณฺตี ไวหริยณฺตี. อถวา คฺยณฺตี คณฺหิยณฺตี อุดคคณฺหิยณฺตี
ธาวิยณฺตี อูปธาวิยณฺตี อูปตักิยณฺตี คริตปฏิภาณาย. คริตา
วุจฺจนฺตี บัณฺจกามคฺคณา จักฺขุวิปลเยยฺยา รูปา อิกฺขจฺจา
กณฺธตา มนาปา นียรูปา กามุปสฺสิตา รชนียา. กิการณา คริตา
วุจฺจนฺตี บัณฺจกามคฺคณา? เขภุญฺเยน เทวมณฺธลฺลา บัณฺจกามคฺคเณ อิจฺจนฺตี
สาทียณฺตี มหิยณฺตี อภิชฺฌณฺตี; ตถการณา คริตา วุจฺจนฺตี บัณฺจกามคฺคณา.
โลเกติ มนฺธลโลเกติ ตตถ ลิกขานคฺยณฺตี ยานิ โลเก คริตานิ.

น เตสุ ปสฺสโต ลียาติ: ตาสฺวา ลิกฺขาสฺสุ เตสุ วา บัณฺจกามคฺค-
เณสุ น ปสฺสโต ลียา, น ตันนินฺโน อัสส น ตปฺโปโน น
ตปฺปัทธโร น ตถมตฺโต น ตถาธิปเตยโยติ น เตสุ ปสฺสโต
ลียา. นิพฺพิชฌ ลัมพโส กามเต นิพฺพิชฌนาติ: ปฏิวิชัยิตฺวา.
ลัมพเพ ลัมพสา ธนิจฺจาติ ปฏิวิชัยิตฺวา. ลัมพเพ ลัมพสา ทุกฺขาติ.
ชเปว ยักิณฺจิ สมทยธมฺมิ ลัมพณฺตํ นิโรธธมฺมนฺตี ปฏิวิชัยิตฺวา.
ลัมพโสติ: ลัมพเพน ลัมพํ ลัมพสา ลัมพํ อเสถ นิสฺเสถ
ปริยาทายวจนเมตํ ลัมพโสติ. กามาติ: อุตานโต เทว กามา:
วัตถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ชเปว อิมะ วุจฺจนฺตี วัตถุกามา,

ขเปย อิเม วุจฺจันติ กิเลสกามาติ นิพฺพิชฌม สัพฺพโส กาเม. ลิกฺเข
นิพฺพานมัตตโนติ: ลิกฺขาติ: ติสฺโส ลิกฺขา: อธิสฺสลลิกฺขา, อธิจิตต-
ลิกฺขา, อธิบฺบวาลิกฺขา. ขเปย อโย อธิบฺบวาลิกฺขา. นิพฺพาน-
มัตตโนติ: อุตฺตโน ราชสฺส นิพฺพานาย โทสฺสสฺส นิพฺพานาย โมหสฺส
นิพฺพานาย. ขเปย สัพฺพากุสลากิลฺลารานํ สมาย อูปสมาย วูปสมาย
นิพฺพานาย ปฏฺฐินิสฺสัคคาย ปฏฺฐิสฺสัคคิยา อธิสฺสลัมบิ ลิกฺเขยฺย,
อธิจิตตัมบิ ลิกฺเขยฺย, อธิบฺบวัมบิ ลิกฺเขยฺย. อีมา ติสฺโส ลิกฺขา
อาวชเชนโต ลิกฺเขยฺย, ชานนฺโต ลิกฺเขยฺย. ขเปย ลักฺขณิกาทัพฺพ
ลักฺขณิกโรนฺโต ลิกฺเขยฺย อางเรยฺย สมาจเรยฺย สมากาย วัตเตยฺยาคิ
ลิกฺเข นิพฺพานมัตตโน. เตนหา ภควา

“ตตฺถ ลิกฺขานคฺคยฺนติ (ยานิ โดเก คริตานิ)

น เตสฺส ปสฺสโต ลียา นิพฺพิชฌม สัพฺพโส กาเม

ลิกฺเข นิพฺพานมัตตโน. ลักฺโข ลียา อปัปฺคัพฺโป

อมาโย วิตฺตเปสฺสโน อักโกธโน โลกปาปโก

เววฺจัน วิตเร มนี.

ลักฺโข ลียา อปัปฺคัพฺโปติ ลักฺโข ลียาติ: ลักฺขวากาย สมฺมํนาค-
โต ลียา, สมฺมาทิฏฺฐิจิยา สมฺมํนาคโต ลียา, อริเยน อฏฺฐังคิเกน
มัตตเคน สมฺมํนาคโต ลียาติ ลักฺโข ลียา. อปัปฺคัพฺโปติ: ตณฺนิ
ปาคัพฺปิกายานิ: กายิกิ ปาคัพฺปิกิ, วาจลิกิ ปาคัพฺปิกิ, เจตลิกิ
ปาคัพฺปิกิ. ขเปย อิทํ เจตลิกิ ปาคัพฺปิกิ. ยสฺสสิมานิ ตณฺนิ ปาคัพ-
ปิกายานิ ปทีนานิ สมฺมุจฺจันนานิ วูปสฺสันตานิ ปฏฺฐิสฺสัคคิยานิ อภัพฺพุ-
บัตติกานิ ภาวนคฺคิณา ททฺธณานิ; โส วุจฺจติ อปัปฺคัพฺโปติ ลักฺโข
ลียา อปัปฺคัพฺโป.

อมาโย วิตฺตเปสฺสโนติ: ภาเย วุจฺจติ วัณฺณิกา จริยา. อเรกัจโจ

กาเยน หุจฺจิดัง จิตฺตํ วาจาป หุจฺจิดัง จิตฺตํ เมธา หุจฺจิดัง
 จิตฺตํ ตัสส ปฏิจฺฉาตมเหตุ ปาเปกํ จิตฺตํ ปณฺณหิตี “มา มํ
 ชัยฺณวาทิ อธิวตติ, “มา มํ ชัยฺณวาทิ สกฺขปเปติ, “มา มํ ชัยฺณวาทิ
 วาจิ ภาสสิ, “มา มํ ชัยฺณวาทิ กาเยน ปวักกมตฺติ: ยา
 เชาวูปา มายา, มายาวิตา, อธิเสสา, วณฺณนา, นิกฺขิตฺติ, นิรณนา,
 นิหรณนา, ปิหรณนา, ตุหนนา, ปริตฺตนา, ฉาทนา, ปวิจฺฉาทนา,
 ธนุตฺตทานิกมมํ, ธนาวิกมมํ, โวโธจาทนา, ปาเปกวิยา; ธมฺมํ วุจฺจติ
 มายา. ยัสสเสสา มายา ปเทนา สหฺจฺฉินฺนา วุปลนฺตํ ปฏิจฺฉตฺตํ
 อภักตฺตํ ปตฺตติกา ภาวนตฺตคฺคินา ทตฺตนา; โส วุจฺจติ ธมาโย. วิตฺต-
 เปตฺตโนติ เปตฺตณฺณนํ: อโธกจฺโจ ยัสสธนาโ อโธติ ธาเป เจริ
 โธทาทิธปาโย เปตฺตณฺณํ ธมฺมสทฺตํ. ยัสสเสตํ เปตฺตณฺณํ ปเทนา
 สหฺจฺฉินฺนํ วุปลนฺตํ ปฏิจฺฉตฺตํ อภักตฺตํ ปตฺตติกา ภาวนตฺตคฺคินา
 ทตฺตนา; โส วุจฺจติ วิตฺตเปตฺตโน วิตฺตเปตฺตโนติ ธมาโย วิตฺตเปตฺตโน

ชักโครโน โธปโปโต เวจัน วิธะ ชักโครโนติ หิ โ
 วุติ. บัง โธ โธ ดาว วัชชโต. ทลหามาเว โธ โธ ชามติ
 ะเป ยัสโต โธ โธ เปโน ตยันโน โธ ปุติโน ปุณีสักโก
 ชัก. ะปัสโตโก นานัสคินา ทวีโน, โธ วุจิ ชักโครโน. โธ
 บันตตะ ชักโครโน, โธวัชชติ ปิณณาสัตตะ ยันโครโน,
 โธเนตัส ตยันนัตตะ ยันโครโน. โธโธ โธ โธ โธ,
 ตยันนา, ตยันตัส. ะเป ชักโครโน โธ โธ ตยันนัตตะ. เวจัน
 วุจิ บัง มัยโนนา โธ นานัสคินา ะเป ตา โธ วุจิ
 มัยโน. มัย โธ วุจิ. นาน, ยะ บัง, ปันนา.
 ะเป. ตลหามาเว โธ. ชักโครโน โธปโปโต เวจัน วิธะ
 ะมิ โธปโปตัง เวจัน. ตย โธ. ชัก โธ. ชัก. ชัก. ชัก.

อติมานะ น ตัญญุเจยยาติ: อติมานโตะ: อเรกขังโจะ ปรั
 อติมัลลนติ ชาตียา วา โคตเตน วา ะเปฯ อัมมวรัณนเรน
 วา วัตถุนา; โย เอวรูปโป มาโน, มัลลนนา, มัลลนิตตต,
 อุนนติ, อุนนโม, ธโช, ลัมบักคาโ, เกตูกัมมตา จิตตัสส; อย
 วุจจติ อติมานะ; อติมานะ น ตัญญุเจยยาติ: อติมานะ น ตัญญุเจย
 น ลันตัญญุเจย, อติมานะ ปชเหย, วินนเหย, พยันตักเรย
 อนภาว คเมย; อติมานา อารโต อัสส วิโรโต ปฏวิโรโต นิกขันโต
 นิสัสสโจะ วิปัมมโต วิลลนโต วิมวาทิกเตน เจตสา วิหเรยยาติ
 อติมานะ น ตัญญุเจย.

นิพพานมนโส นโร: อเรกขังโจะ ทาน เทนโต สล สมาทียันโต
 อโปสสกัมมิ กรอนโต ปานะ ปวิโสณนุ อปฺภุจเปณโต ปวิเวณ
 ลัมมชขันโต เจตย วัณทนต์โต เจตเย คันธมาล อารเปณโต เจตย
 ปทักขณ กรอนโต ยักขจ เตธาทัก กุสสาณิสวาร อภิสสรนโต
 น คติเหตุ น อุปัตติเหตุ น ปฏินันธิเหตุ น ภาเหตุ น
 สสารเหตุ น วัฏฏเหตุ สัพพันต วิสโยคานิปปาโย นิพพานนินโน
 นิพพานโปเน นิพพานนัฏาโร อภิสสรโรตติ เอวัมปิ นิพพานมนโส
 นโร. อถวา สัพพสสารธาตุยา จิตต ปฏวาเปตวา อมตยา ธาตุยา จิตต
 อปสฺสหริ “เอต ลันต, เอต ปณต; ยทิก สัพพสสารสมโ,
 สัพพูปปญฺนิสัสสโ, ตณ्हักขโย, วิราโ, นิโร, นิพพานนติ
 เอวัมปิ นิพพานมนโส นโร.

น มัลลนตา อปฺปิสสัสส เหตุ
 ทานานิ ททนต์ ปนัฏกาว,
 กามัลลเจ เต อปฺปิปริทฺทาย
 ททนต์ ทาน อปฺปนัฏกาว.

น บัณฑิตา อุปริสุยัสสึ เหตุ
ภาเวนตี ฉนาเนนิ บันพิภวาย,
กามันจ เต อุปริปริกษยาย
ภาเวนตี ฉนาเนนิ อบันพิภวาย,
เต นิพพิตี อภิมนา ททนีติ,
ตนิเนนจิตตา ตทาณิมัตตดา,
นีชีโช ยถา สาครมัชฌมคตา,
ภวันตี นิพพานปรายณา เตติ

นิพัฑฒมนโธ นโร. เตนาท ภควา

“นิทํ ตันํ สห จันํ ปมาเทน น ลวเส
 อติมาเน น ตัญญุเจยฺย นิพฺพานมมโต นโรติ.
 โมลวสฺสเชน นียฺเยถ รุปํ เตเนหํ น กุฬฺหเย,
 มานนฺจํ ปริชาเนยฺย สาหสฺสํ วิโรตฺทจเร.”

โมลว้แซน นียเยลาติ: โมลว้แซ วุจติ มุสลาาโท; อเอกัจโจ
 สกัคคโต วา ปริสัคคโต วา ภาติมัณณัคคโต วา ปุณณัณณัคคโต วา
 ราชกุลมัณณัคคโต วา อภิเนโต สักขิปุญ्ञโจ “เอहि โภ ปริต. ย
 ชานาสิ, ตั วเนหีตี; โส อชานี วา อาห “ชานามีติ, ชาน
 วา อาห “น ชานามีติ; อปัสสั วา อาห “ปัสสามีติ, ปัสสั วา อาห
 “น ปัสสามีติ; อติ อตฺตเตต วา ปเรตฺต วา อามิสฺสคิณัจฉิกขเตต
 วา สัมปชานมฺสา ภาติตาติ อติ วุจติ โมลว้แซ. อปัจ ดีหากาเรหิ
 จตฺตัจฉนสัจจตถัญญุทหากาเรหิ ฯ เปน อเอกัจ อัจฉหากาเรหิ มุสลาาโท โทติ.
 โมลว้แซน นียเยลาติ โมลว้แซน น ยายะย น วุยฺเหย
 น สหะเรย โมลว้แซ ปชเหย วิโนเหย หยันตักเหย อนภาจ

คเมยฺย; โมลวฺชชา อารโต อัสส วิรโต ปฏฺวิโรโต นิกขันโต
นิสฺสํญฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสฺลฺลฺลนฺตฺโต วิมฺบิยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ
โมลวฺชเชน นียฺเยถ.

รูปํ เลื่อนหํ น กุพฺพเยติ: รูปันฺติ จิตฺตาโร จ มหาภูตา,
จตุรฺรณฺณํ มหาภูตานํ อปาทายรูปํ; รูปํ เลื่อนหํ น กุพฺพเยติ: รูปํ
เลื่อนหํ น กเรยฺย, ฉนฺตี น กเรยฺย, เปมํ น กเรยฺย, วาคํ น
กเรยฺย น ชเนยฺย น สลฺลชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นานินิพฺพตฺเตยฺยาติ
รูปํ เลื่อนหํ น กุพฺพเย.

มานนฺจ ปริชาเนยฺยาติ: มาโนติ: เอกวิเณ มานो: จิตฺตัสส
อุณฺณติ. ทฺวิเณ มานो: อตฺตํกํกณฺมาโน, ปรวมฺภณฺมาโน. ติวเณ
มานो: เสยฺโยหฺมัสสํมิตฺติ มานो, สทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิส
จตุพฺพิเณ มานो: ลาเภณ มานํ ชเนติ, ยเสน มานํ ชเนติ, ปลฺลสํย มานํ
ชเนติ, สฺสเสน มานํ ชเนติ. ปวฺจวิเณ มานो: ลาภิมฺหิ มนํ ปกานํ
รูปานนฺติ มานํ ชเนติ, มนํ ปกานํ สทฺธานํ. คณฺณํ. วสณฺณํ.
โผฏฺฐจฺจพฺพานนฺติ มานํ ชเนติ. ฉพฺพิเณ มานो: จักฺขุสํปทํย มานํ
ชเนติ, โสตสํปทํย. ชานสํปทํย. ชิวหาสํปทํย. กายสํปทํย.
มโนสํปทํย มานํ ชเนติ. สทฺตฺติวเณ มานो: มานอ, อติมานอ,
มานาติมานอ, โอมานอ, อธิมานอ, อัสสิมานอ, มิจฺจามานอ:
อฏฺฐวิเณ มานอ: ลาเภณ มานํ ชเนติ, อลาเภณ โอมานํ ชเนติ,
ยเสน มานํ ชเนติ, อยเสน โอมานํ ชเนติ, ปลฺลสํย มานํ ชเนติ,
นินฺทาย โอมานํ ชเนติ, สฺสเสน มานํ ชเนติ, ทฺกฺกเสน โอมานํ
ชเนติ. นววิเณ มานอ: เสยฺยัสส เสยฺโยหฺมัสสํมิตฺติ มานอ, เสยฺยัสส
สทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิส
เสยฺโยหฺมัสสํมิตฺติ มานอ, เสยฺยัสส ทฺทิโนหฺมัสสํมิตฺติ มานอ, สทฺธิสทฺธิส
เสยฺโยหฺมัสสํมิตฺติ มานอ, สทฺธิสทฺธิส สทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิสทฺธิส

ทีโนหมัสมีติ มาโน, หนีลลฺลํ เสยโยหมัสมีติ มาโน, หนีลลฺลํ
สทฺธิสหมัสมีติ มาโน หนีลลฺลํ ทีโนหมัสมีติ มาโน. ทสฺวเณ มาโน:
อิเธกัจโจ มานํ ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ๗ เปฯ อัมมตฺตวิญญ-
ตเรน วา วัตตฺตนา; โย เอวรูป มาโน, มัมมจฺเณ, มัมมจฺจิตตํ,
อุนฺณมติ, อุนฺณโม, อโช, ลัมมํคคฺคาโ, เกตฺตักมฺมตา จิตตฺลลฺลํ; อยํ
วุจฺจติ มาโน, มานํลฺลํ ปริชาเนยฺยาติ: มานํ ตีหิ ปริวฺจนาหิ
ปริชาเนยฺย: ภาตปริวฺจนาย, ติรณปริวฺจนาย, ปทานปริวฺจนาย.

กตมา ภาตปริวฺจนา? มานํ ชานาติ “อโย เอกวิเณ มาโน:
จิตตฺลลฺลํ อุนฺณมติ. อโย ทฺวเณ มาโน: อัดตักกัณฺฐมาโน, ปรวมฺมณมาโน.
๗ เปฯ อโย ทสฺวเณ มาโน: อิเธกัจโจ มานํ ชเนติ ชาติยา วา
โคตฺเตน วา. ๗ เปฯ อัมมตฺตวิญญตเรน วา วัตตฺตนาติ ชานาติ
มัลลลฺลํ; อโย ภาตปริวฺจนา.

กตมา ติรณปริวฺจนา? เอวํ ญตฺวา มานํ ติเรติ อนิจฺจโต
ทุกฺขโต. ๗ เปฯ นิลลฺลํรณโต ติเรติ; อโย ติรณปริวฺจนา.

กตมา ปทานปริวฺจนา? เอวํ ติเรตฺวา มานํ ปชหติ วิโนเทติ
พฺยณฺตักโรติ อนภาวํ คเมติ; อโย ปทานปริวฺจนา. มานํลฺลํ ปริชา-
เนยฺยาติ: มานํ อิมายํ ตีหิ ปริวฺจนาหิ ปริชาเนยฺยาติ มานํลฺลํ
ปริชาเนยฺย.

สาหสฺสา วิโรโต จเรติ: กตมา สาหสฺสา จริยา? วัตตฺลลฺลํ ภาตจริยา
สาหสฺสาจริยา. ทฺวญฺจลลฺลํ โทสจริยา สาหสฺสาจริยา. มุพฺพีลลฺลํ โมหจริยา
สาหสฺสาจริยา. วิณพฺพนลลฺลํ มานจริยา สหสฺสาจริยา. ปราหมญฺจลลฺลํ ทิฏฺฐิจริยา
สาหสฺสาจริยา. วิกฺเขปคตลลฺลํ อหํอิจฺจจริยา สาหสฺสาจริยา. อนิฏฺฐังคคตลลฺลํ
วิจิกิขฺผาจริยา สาหสฺสาจริยา. ภามคคตลลฺลํ อนุสยจริยา สาหสฺสาจริยา;
อโย สาหสฺสาจริยา. สาหสฺสา วิโรโต จเรติ: สาหสฺสาจริยาย ภาวโต

อัสส วิโรโต ปฏิวโรโต นิกขันโต นิสัสสฺสโร วิปฺปมุตฺโต วิสัลลุตฺโต
 วมริยาทิกเคน เจตสา วิหเรยฺยาติ จเรติ: จเรยฺย วิจเรยฺย อิริเยยฺย
 วัตเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ สาทสา วิโรโต จเร.
 เตนาห ภควา

“โมลวฺชเชน นียเอด รุเป เล็นทํ น กุฬพะเย,
 มานัลลํ ปริชาเนยฺย สาทสา วิโรโต จเรติ.
 ปฺราณํ นากินฺนํเทยฺย นเว ชนฺตีมกุฬพะเย,
 ทิยมาเน น โสเจยฺย อากัลลํ น ลิตฺโต ลียา.

ปฺราณํ นากินฺนํเทยฺยาติ: ปฺราณา วุจฺจันติ อตฺตา รูปา เวทนา
 สัลลวฺชา สํขารา วิปลวฺชาณํ. อตฺเตเต สํขारे ตณฺหาวเสน ทิฏฺฐิจิวเสน
 นากินฺนํเทยฺย นากิวเทยฺย น ชฺชโลมเสยฺย อกินฺนํทณฺเ อภิวทณฺเ
 อชฺชโลมสาณํ คาหํ ปฺรามาสํ อกินฺเวสํ ปชเทยฺย วิโนเทยฺย พฺยันตํ-
 กเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ ปฺราณํ นากินฺนํเทยฺย.

นเว ชนฺตีมกุฬพะเยติ: นวา วุจฺจันติ บัจฺจุบฺบันฺนา รูปา เวทนา
 สัลลวฺชา สํขารา วิปลวฺชาณํ. บัจฺจุบฺบันฺเน สํขारे ตณฺหาวเสน ชนฺตี
 น กเรยฺย ชนฺตี น กเรยฺย เปมํ น กเรยฺย วาดํ น กเรยฺย น
 ชเนยฺย น สัลลชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นากินฺนํพฺพตฺเตยฺยาติ นเว
 ชนฺตีมกุฬพะเย.

ทิยมาเน น โสเจยฺยาติ: ทิยมาเน หายมาเน ปรีหายมาเน
 เวมาเน วิคฺขันฺธมาเน อันตรธายมาเน น โสเจยฺย, น กิลเมยฺย,
 น ปฺรามเสยฺย, น ปรีเทเวยฺย, น อรุตฺตาฬิ กณฺเเทยฺย, น สัมมโห
 ขาบัชเชยฺย. จักขุสฺสํ ทิยมาเน หายมาเน ปรีหายมาเน เวมาเน
 วิคฺขันฺธมาเน อันตรธายมาเน, โสตฺถสฺสํ. ขานฺถสฺสํ. จิวฺหาย. กายสฺสํ.

รุขลัม. ฉำลัม. คัมลัม. รลัม. โปฏฐัม. กุลลัม. คนลัม.
 อวาลลัม. ยลัม. ปัสสย. สขลัม. จีวรลัม. โฉนทปาลลัม.
 เสนาสนลัม. ตีลานัจฉายะเภสัชปรีกขารลัม. หียามาเน หายมาเน
 ปรีหยาмаเน เวมาเน วิคัจฉามาเน อันตรธายมาเน, น โสเจยฺย, น
 กิลเมยฺย, น ปวามเสยฺย, น ปรีเทเวยฺย, น อรุตตافی กัธเทยฺย,
 น สัมโมหิ อามัชเชยฺยาคิ หียามาเน น โสเจยฺย.

อากัสส์ น ลีโต ลียาติ: อากัสส์ วุจติ ตัณหา; โย ราโค,
 ตาราโค. ๗ เปน อภิขณา ไฉโก ขกุลลมูล. ก็การณา อากัสส์
 วุจติ ตัณหา? ยาย ตัณหาย รูป อากัสส์ติ สมากัสส์ติ คัณหาติ
 ปรามสติ อภินิวิสติ. เวทนี. ลัปป. ลัฆาเร. วิณฺณาน. คต. อุปัตต.
 ปฏิณฺธิ. กว. ลัสา. วิญญ อากัสส์ติ สมากัสส์ติ คัณหาติ
 ปรามสติ อภินิวิสติ; ตการณา อากัสส์ วุจติ ตัณหา. อากัสส์
 น ลีโต ลียาติ: ตัณหา น ลีโต ลียา, ตัณหา ปชเยย วิโนเทย
 ทยันตีเกเรย ยอนภาว คเมย; ตัณหาย อารโต อัสส วิรโต
 ปฏิวิรโต นิกขันโต นิสัสสโร วิปปมุตโต วิสัลลยุตโต วิมวาทิกเตน
 เจตสา วิหเรยยาติ อากัสส์ น ลีโต ลียา. เตนาท ภควา

“ไมราณ นากินันเตย
หยามาเน น โตเรย
เคอ ฟูมิ โมโหโรติ
ฮารัมมณ ปักขัน

นเว ชันติมกัพพะ,
อากัสส น ลีโต ลียาติ.
ฮารัม ฟูมิ ชักขัน
กามบังโก ทวัจโย.

เครื่อง ทุ้มมิ มโหรีโหระ: เคโธ วุจจติ ตัณหา; โย ราโค, สาราโค.
 ๒ เปฯ อภิธมา โดโก อกฺสณฺณ. มโหรีโห วุจจติ ตัณหา; โย
 ราโค, สาราโค. ๒ เปฯ อภิธมา โดโก อกฺสณฺณ. เครื่อง ทุ้มมิ

มโหโรติ: เคธ มโหโรติ พฺรุมิ อาจิกขามิ เทเลมิ บัณฺหาเปมิ
 บัฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิชามิ อุตฺตานิโกโรมิ ปกาเลมิติ เคธ พฺรุมิ มโหโรติ.

อาขม พฺรุมิ ชัยฺปปนฺนิติ: อาขมา วุจฺจติ ตัณฺหา; โย ราโค
 สาราโค. ๗ เปฯ อภิซฺฉมา โลโก อกฺขลมุลฺ. ชัยฺปปนาบี วุจฺจติ
 ตัณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ๗ เปฯ อภิซฺฉมา โลโก
 อกฺขลมุลฺ. อาขม พฺรุมิ ชัยฺปปนฺนิติ: อาขม ชัยฺปปนาติ พฺรุมิ
 อาจิกขามิ เทเลมิ บัณฺหาเปมิ บัฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิชามิ อุตฺตานิโกโรมิ
 ปกาเลมิติ อาขม พฺรุมิ ชัยฺปปนฺ.

อารัมมณฺว ปกัปปนฺนิติ: อารัมมณา วุจฺจติ ตัณฺหา; โย ราโค
 สาราโค. ๗ เปฯ อภิซฺฉมา โลโก อกฺขลมุลฺ. ปกัปปนาบี วุจฺจติ
 ตัณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ๗ เปฯ อภิซฺฉมา โลโก อกฺขลมุลฺ
 อารัมมณฺว ปกัปปนฺ. กามบงฺโก ทฺวรัจฺจโยติ: กามบงฺโก กามกัทฺโธ
 กามกิลโล กามปฺลิโป กามปฺลิโพโส ทฺวรัจฺจโย ทฺวริวตฺโต ทฺตฺโตโร
 ทฺตฺโตโร ทฺลสฺสมติกกโม ทฺพพิวตฺโตติ กามบงฺโก ทฺวรัจฺจโย. เตนาหฺลควา

“เคธ พฺรุมิ มโหโรติ อาขม พฺรุมิ ชัยฺปปนฺ,
 อารัมมณฺว ปกัปปนฺ กามบงฺโก ทฺวรัจฺจโยติ.
 ลัจฺจา อโวกกัมฺม มฺนิ ธเด ติฏฺฐติ พฺรหฺมโน,
 ลัพพํ โส ปฏฺฐินัสสชฺช สเว สันนิตติ วุจฺจติ.

ลัจฺจา อโวกกัมฺม มฺนิติ: ลัจฺจวาจาเย อโวกกัมนฺโต สัมมาทิฏฺฐิยา
 อโวกกัมนฺโต อริยา อฏฺฐังคิกา มัคคา อโวกกัมนฺโต. มฺนิติ: โมนํ
 วุจฺจติ ฌานํ; ยํ บัณฺหา, ปชานนา. ๗ เปฯ ลังคชาลมติจฺจ โส
 มฺนิติ ลัจฺจา อโวกกัมฺม มฺนิ.

ธเด ติฏฺฐติ พฺรหฺมโนติ: ธลฺ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โยโส
 ลัพพํ ลัฆารสมฺโง, ลัพพฺพุปฺปิฏฺฐินัสสคฺโค, ตตฺถักขโย, วิราโค, นิโรธ,

นิพพาน. พราหฺมโนติ สัตตณฺณํ ธมฺมานํ วาหิตตฺตา พราหฺมโน. ๗ เปฯ
 อนิสฺสโต ตาภิ ปุจฺจเต พหฺมา. ๘ เเล ติฏฺฐติ พราหฺมโนติ:
 ๘ เเล ติฏฺฐติ, ที่เป ติฏฺฐติ, ตาเน ติฏฺฐติ, เเลเน ติฏฺฐติ, สรเน
 ติฏฺฐติ, อกาเย ติฏฺฐติ, อจฺจเต ติฏฺฐติ, อกเต ติฏฺฐติ, นิพพาน
 ติฏฺฐติ ๘ เเล ติฏฺฐติ พราหฺมโน.

สัพพํ โส ปฏฺนิสฺสัชชาติ: สัพพํ วุจฺจติ ทฺวาทสายนานิ:
 จักขุญฺเจว รูปา จ ๗ เปฯ มโนญฺเว ธมฺมา จ. ยโต อชฺฉตฺตติ-
 พาหิเรสุ อายตเนสุ ฉนฺทราโค ปทีโน ไหติ อจฺฉินฺนมุโล ตาลาวตฺตติโต
 อกาเว คโต อายตฺติ อนุปฺปาทธมฺโม; เอตฺตาวตฺตาปิ สัพพํ จตฺตํ
 ไหติ วันตํ มุตตํ ปทีนํ ปฏฺนิสฺสัชฺจํ. ยโต ตณฺหา จ ทิฏฺฐิ จ
 มาโน จ ปทีนา โหนฺติ อจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺตติตา อกาเวตฺตา
 อายตฺติ อนุปฺปาทธมฺมา; เอตฺตาวตฺตาปิ สัพพํ จตฺตํ ไหติ วันตํ มุตตํ
 ปทีนํ ปฏฺนิสฺสัชฺจํ. ยโต ปุณฺณวากิสฺสาโร จ อปุณฺณวากิสฺสาโร จ
 อาเนลฺลวากิสฺสาโร จ ปทีนา โหนฺติ อจฺฉินฺนมุลา ตาลาวตฺตติตา
 อกาเว คตา อายตฺติ อนุปฺปาทธมฺมา; “เอตฺตาวตฺตาปิ สัพพํ จตฺตํ
 ไหติ วันตํ ปทีนํ ปฏฺนิสฺสัชฺจันติ สัพพํ โส ปฏฺนิสฺสัชช.

“สเว สันโตติ วุจฺจติ: โส สันโต อปฺสันโต วุปฺสันโต
 นิพฺพุโต ปฏฺวิสฺสัทฺโตติ วุจฺจติ กณฺยติ กณฺยติ ที่บฺยติ ไวหฺริยตฺติ
 สเว สันโตติ วุจฺจติ เตนาห ภควา

“สจฺจา อโวกัถมฺม มุนิ	๘ เเล ติฏฺฐติ พราหฺมโน,
สัพพํ โส ปฏฺนิสฺสัชช	สเว สันโตติ วุจฺจติ.
ส เว วิทฺธา ส เวทฺตุ	ลิตฺวา ธมฺม อนิสฺสโต
ลัมมา โส โลเก อริยาโน	นํปฺปเหตฺธ กัลลสิ.

สเว วิทฺธา ส เวทฺตุติ: วิทฺธาติ วิทฺธา วิชฺชาคโต ภาณ

พุทฺธมา วิภาวึ เมธาวึ เวทคฺติ เวโท วุจฺเจติ จตุสสุ มัคคเคสิ
 ฌานนํ ะเปย สัพพเวทนาสุ วุตฺราโค สัพพเวทมตฺติจจ เวทคุ โสติ
 ทเว วิทฺธา ๘. เวทคุ.

ณัตฺวา ธัมมํ อนิสฺสํโตติ: ณัตฺวา ฌานิตฺวา ตลยิตฺวา ตริยิตฺวา
 วิภาวิตฺวา วิภูตํ กัตฺวา. “ สัพเพ สัฆาธา อนิจฺจาติ ณัตฺวา
 ฌานิตฺวา ตลยิตฺวา ตริยิตฺวา วิภาวิตฺวา วิภูตํ กัตฺวา. “ สัพเพ
 สัฆาธา ทกฺขาติ. ะเปย ยักกัจจิมํ สมฺมยธัมมํ สัพพันตํ นิโรธธัม-
 มันตํ ณัตฺวา ฌานิตฺวา ตลยิตฺวา ตริยิตฺวา วิภาวิตฺวา วิภูตํ กัตฺวา.
 อนิสฺสํโตติ: เทวํ นิสฺสํยา: ตณฺหานิสฺสํโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสํโย จ. ะเปย
 อโย ตณฺหานิสฺสํโย. ะเปย อโย ทิฏฺฐินิสฺสํโย. ตณฺหานิสฺสํโย
 ปหาโย ทิฏฺฐินิสฺสํโย ปฏฺฐินิสฺสํชิตฺวา จักขุ อนิสฺสํโต, โสโต อนิสฺสํโต
 ฌานนํ อนิสฺสํโต. ะเปย ทิฏฺฐิสฺสํตมุตตวิปฺวาตัพเพ ธัมมํ อนิสฺสํโต
 อนิสฺสํโต อนุปตฺโต อนนฺตํโลภํโต อนนฺตํมโต นิกขັນโต นิสฺสํญฺโฆ
 วิปฺปมุตฺโต วิมฺบิยาทิกเตน เจตฺสา วิหฺรตฺติ ณัตฺวา ธัมมํ อนิสฺสํโต.

สम्मํมา โส โลกํ อิริยาโนติ: ยโต ชัณฺณตตฺติกหาหิเรสุ อายตเนสุ
 ลันฺทราโค ปทีโน โหติ ชุจฺฉินฺนํมุโล ตาลาวตฺตฺกโต อนภาวํ คโต
 อายตํ อนุปปาทธัมมํ; เอตตฺวาตํ สम्मํมา โส โลกํ จรติ
 วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ. ยโต ปุณฺณภาวิสัฆา-
 โร จ อปฺปณฺณภาวิสัฆาโร จ อานนฺตภาวิสัฆาโร จ ปทีนา โหนฺติ
 ชุจฺฉินฺนํมุลา ตาลาวตฺตฺกตา อนภาวํ คตา อายตํ อนุปปาทธัมมํ;
 เอตตฺวาตํ สम्मํมา โส โลกํ จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ
 ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ สम्मํมา โส โลกํ อิริยาโน.

นํปฺปเหตฺส กัสฺสจฺเจติ: ปิฬา วุจฺเจติ ตณฺหํ; โย วาโค, ภาวาโค.
 ะเปย อภิขัณฺหา โสโก อกฺขลํมุลํ ยตฺเตสา ปิฬา ตณฺหา ปทีนา

สมุจฉินนา รูปสันตา ปฏิบัติสัทธา อภัพุบัตติกา ภาณัคคินา
ทัทธมา; โส กัสสจิ นัปปเหติ ขัตติยัสส วา พราหฺมณัสส วา
เวสัสส วา สุกทัสส วา คหฺภูจัสส วา บัพฺพชิตัสส วา เทวัสส วา
มนุสสัสส วาติ นัปปเหติ กัสสจิ. เตนาห ภควา

“ส เว วิธธา ส เวทสุ นัตวา อัมมํ อนิสฺสโต,
สम्मมา โส โลเก อิริยาโน นัปปเหติ กัสสจิตฺติ.
โย จ กามะ อัจฉริ สังกํ โลเก ทุรฺจฺจยํ,
น โส โสติ นาสฺสเนติ ฉินฺนโสโต อพฺพนโน.

โย จ กามะ อัจฉริ สังกํ โลเก ทุรฺจฺจยณฺติ: โย ยาโทโส
ยถายุตฺโต ยถาวิหิตฺโต ยถาปกาโร ยถาณัปปัตฺโต ยถามมฺมณฺนาคโต
ขัตติโย วา พราหฺมโณ วา เวสฺสโ สุกทโ วา คหฺภูโจ วา
บัพฺพชิตโ วา เทโว วา มนุสฺสโ วา. กามาติ: อุตฺตานโต เทโว
กามา: วัตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ะเปยฺ อิมะ วุจฺจันติ วัตฺถุกามา.
ะเปยฺ อิมะ วุจฺจันติ กิเลสกามา. สังกาติ: สัตตํ สังกะ: วาคสังโค,
โทสสังโค, โมหสังโค, มานสังโค, ทิฏฺฐิสังโค, กิเลสสังโค,
ทุรฺจยิตสังโค. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺนโลเก
ธาดโลเก อายตฺนโลเก. ทุรฺจฺจยณฺติ: โย กามะ จ สังกะ จ โลเก
ทุรฺจยเย ทฺรุตวัตฺเต ทุตฺตเร ทุปฺปตฺเต ทุสฺสมตฺตีกกเม ทุพฺพิตวัตฺเต อุตฺตริ
อุตฺตริ บัตฺตริ สมตฺตีกกมิ วิตฺตวัตฺตยติ โย จ กามะ อัจฉริ
สังคํ โลเก ทุรฺจฺจย.

น โส โสติ นาสฺสเนติ: วิปริณตํ วา วัตฺถุ น โสติ,
ปริณตัสมี วา วัตฺถุสมี น โสติ “จกฺขุ เม วิปริณตณฺติ น
โสติ. โสโต เม. ขานํ เม. ชิวหา เม. กาโย เม. รูปา เม.

ลัทธา เม. คณฺธา เม. รสา เม. โสภณํ เม. กุลํ เม. คณฺเณ เม.
 ทวาโส เม. ลาโภ เม. ยโส เม. ปัสสา เม. สุขํ เม. จีวรํ เม. ปณฺทปาโต
 เม. เสนาสนํ เม. คิลานบัจจยเภสัชชปริกขารํ เม. มาตา เม. ปิตา
 เม. ภاتا เม. ภคินี เม. ปุตฺโต เม. ธิดา เม. มิตฺตา เม. อมฺมจฺจา เม.
 ฌาติสาลโหิตา เม. วิปริณตาทิ น โสจติ น กิลมฺติ น ปริเทวติ
 น อรตฺตาทิ กัณฺทติ น สัมมโหํ อามัชชตฺติ น โสจติ. นาชฺเฌตฺติ:
 นาชฺเฌติ น อชฺเฌติ น อปฺนิชฺฌายติ น นิชฺฌายติ น บัชฺฌายติ อถว
 น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อปฺบัชฺชตฺติ น โส
 โสจติ นาชฺเฌติ.

ฉินฺนโลโต อพฺนฺโนโต: โสตา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค,
 สาราโค. ะเปฯ อภิขณา โลโก อกุลมุลํ. ยัสเสสา โสตา ตณฺหา
 ปทีนา สมฺมจฺฉินฺนา วุปลันฺตา ปฏิบัลลิตฺธา อภัพฺพปฏฺติตฺติกา
 ฌานคฺคินา ททฺธมา; โส วุจฺจติ ฉินฺนโลโต. อพฺนฺโนโต: ลตฺต
 พฺนฺนทานิ: วาคพฺนฺนํ, โทสพฺนฺนํ, โมหพฺนฺนํ, มานพฺนฺนํ,
 กิเลสพฺนฺนํ, ทฺวจฺจิตพฺนฺนํ. ยัสเสตานิ พฺนฺนทานิ ปทีนานิ สมฺมจฺฉินฺนานิ
 วุปลันฺตานิ ปฏิบัลลิตฺธานิ อภัพฺพปฏฺติตฺติกานิ ฌานคฺคินา ททฺธมานิ; โส
 วุจฺจติ อพฺนฺโนโต ฉินฺนโลโต อพฺนฺโน. เตนาห ภควา

“โย จ กามะ อัจจตริ	ลึงค์ โลเก ทูรัจฺจย,
น โส โสจติ นาชฺเฌติ	ฉินฺนโลโต อพฺนฺโนโต.
ยํ ปุฬฺเพ ตํ วิโสเสหิ	บัจฉา เต มาหุ กิณฺจณ,
มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสลล	อฺปลันโต จริสฺสลล.

ยํ ปุฬฺเพ ตํ วิโสเสหิตี: อตฺเตเต ลขาร อารพฺภ ยะ กิเลส
 อปฺบัชฺชชยฺย, เต กิเลสเส โสเสหิ วิโสเสหิ ลุกฺขาเปหิ ปชฺหิ
 วิโนเทหิ พยฺยณฺตํโรหิ อนภาวํ คเมหิตี เอวํปิ ยํ ปุฬฺเพ ตํ

วิโสเสหิ. ขฉวา เย อัดตา กัมมกิลฺลขารว อวิภักกวิปาภา, เต
กัมมกิลฺลขารว โสเสหิ วิโสเสหิ สกฺขาเปหิ อพฺพิ กโรหิ ปชหิ
วิโนเทหิ พฺยันตฺกโรหิ อนภาวํ คเมหิตฺติ เหวมฺปิ ยํ ปุพฺเพ
ตํ วิโสเสหิ.

บัจฺฉา เต มาหุ กิณฺจณฺนํติ: บัจฺฉา วุจฺจติ อนาคตํ. อนาคเต
ลฺลขารว อารพฺภ ยานิ อุมฺบัสสฺสเยยฺย ราคกิณฺจณํ ไทสกิณฺจณํ โมหกิณฺจณํ
มานกิณฺจณํ ทิฏฺฐกิณฺจณํ กิเลสกิณฺจณํ ทุจฺจวิตกิณฺจณํ, อิมานิ
กิณฺจณานิ ตฺยํหํ มา อหุ มา ปาตุมกาสิ มา ชเนสิ มา ลลฺลชเนสิ
มา นิพฺพตฺเตสิ มา อภินิพฺพตฺเตสิ ปชหิ วิโนเทหิ พฺยันตฺกโรหิ
อนภาวํ คเมหิตฺติ บัจฺฉา เต มาหุ กิณฺจณํ.

มัสฺสเณ เจ โน คเหสฺสสฺสตี: มัสฺสเณ วุจฺจณฺตี บัจฺจูปฺปันนา: รูปา,
เวทนา, ลลฺลชา, ลฺลขารว, วิณฺณวณฺ. บัจฺจูปฺปันเน ลฺลขารว
ตณฺหาเวเสน ทิฏฺฐจิวเสน น คเหสฺสสฺสตี น อคฺคเหสฺสสฺสตี น คณฺหิสฺสสฺสตี
น ปราโมลฺลสฺสสฺสตี นากินฺนทิสฺสสฺสตี. นากิทิสฺสสฺสตี น อัสสโณลฺลสฺสสฺสตี;
อภินันฺทนํ อภิวทนํ อัสสโณลฺลนํ คาหํ ปรามาลํ อภินเวลํ ปชหิสฺสสฺสตี
วิโนทิสฺสสฺสตี พฺยันตฺกวิสฺสสฺสตี อนภาวํ คมิสฺสสฺสตี มัสฺสเณ เจ โน คเหสฺสสฺสตี.

อุปฺปลันโต จริสฺสสฺสตี: ราคสฺส สันตตฺตา สันโต, ไทสสฺส
สันตตฺตา สันโต. ๗เปฯ สัพฺพากุสลาภิสฺสขารานํ สันตตฺตา สมิตตฺตา
รูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏฺฐิสฺสทฺธตฺตา
สันโต อุปฺปลันโต รูปสันโต นิทฺพุโต ปฏฺฐิสฺสทฺธโต จริสฺสสฺสตี
วิหริสฺสสฺสตี อวิยิสฺสสฺสตี วัตติสฺสสฺสตี ปาลิสฺสสฺสตี ยบิสฺสสฺสตี ยาบิสฺสสฺสตี
อุปฺปลันโต จริสฺสสฺสตี. เตนาท ภควา

“ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ บัจฺฉา เต มาหุ กิณฺจณํ,
มัสฺสเณ เจ โน คเหสฺสสฺสตี อุปฺปลันโต จริสฺสสฺสตี.

สัพพะโส นามรูปัสมี

ยัสส นัตถิ มมายิต,

อสตา จ น โสจติ

ส เว โลเก น ชียยติ.

สัพพะโส นามรูปัสมี

ยัสส นัตถิ มมายิตนัตถิ:

สัพพะโสติ:

สัพเพน สัพพะ สัพพะตา สัพพะ อเสส นิสเสส ปริยาทายวจนเมต

สัพพะโสติ. นามนัตถิ: จัตตาโร อรูปโน ชนธา. รูปนัตถิ: จัตตาโร

จ มหาภูตา, จตุนันัจ มหาภูตานัง อุปาทายรูป. ยัสสาคิ: อรหโต

ชีณาสวัสส. มมัตตัตถิ: เทว มมัตตา: ตณ्हามมัตตัจ, ทิฏฐิม-

มัตตัจ. ๗เปฯ อิท ตณ्हามมัตต. ๗เปฯ อิท ทิฏฐิมมัตต.

สัพพะโส นามรูปัสมี ยัสส นัตถิ มมายิตนัตถิ: สัพพะโส นามรูปัสมี

มมัตตา ยัสส นัตถิ น สวิขขันติ นปลัพภันติ; ปหานา สมุจจินนา

รูปสันตา ปฏิปัสสัสา อภัพพัตตติกา ภาวนัคคินา ททัตตามา

สัพพะโส นามรูปัสมี ยัสส นัตถิ มมายิต.

อสตา จ น โสจตติ: วิปริณตัง วา วัตถุ น โสจติ,

วิปริณตัสมี วา วัตถุสมี น โสจติ. “จักขุ เม วิปริณตัตถิ น

โสจติ. โสธัง เม. ขานัง เม. ชิวหา เม. กาโย เม. รูปา เม.

สัทธา เม. คันธา เม. วสา เม. โสญฺจัพพา เม. กุลล เม.

คโคเน เม. อาวาโส เม. ลาโภ เม. ๗เปฯ ภาตีสสาโลหิตา เม

วิปริณตาคิ น โสจติ น กิลมิติ น ปริเทวติ น อรุตตาฬิ

กัณทติ น สัมโมหัง อามัชชัตติ เอวัมปิ อสตา จ น โสจติ.

อถวา อสตาตาย ทุกขาย เวทนาย ญฺโง ปเรโต สโมหิตโต

สมันนาคโต น โสจติ น กิลมิติ น ปริเทวติ น อรุตตาฬิ กัณทติ

น สัมโมหัง อามัชชัตติ เอวัมปิ อสตา จ น โสจติ. อถวา

จักขุโรเคน ญฺโง ปเรโต. ๗เปฯ ทสมกสวาตาดปิริสัปปัสสมัสเสหิ

ญฺโง ปเรโต สโมหิตโต สมันนาคโต น โสจติ น กิลมิติ น

ปวิเทวติ น อุตฺตดาฬิ กัณฺทติ น สัมมโหํ อามัชชติ เอวํปิ
 ขลฺลดา จ น โสจติ. ขลฺลวา ขลฺลันเต ขลฺลวิขมาเน นุปลัฟฺภิยาเน
 “อหุ วต เม, ตํ วต เม นัตถิ. สียา วต เม, ตํ วตาทิ
 น ลกามตี น โสจติ น กิลมตี น ปวิเทวติ น อุตฺตดาฬิ
 กัณฺทติ น สัมมโหํ อามัชชติ เอวํปิ ขลฺลดา จ น โสจติ.

ส เว โลเก น ชียยตฺติ: ยัสส “มัยฺหิ वा अहं, प्रसं वा
 अहंति गिर्वजि रूपदं वेतनादं सर्ववादं त्वारादं विव्वानादं
 क्कितं प्रामाण्यं अनिवार्यं अक्षिณेतं अनिमित्तं अद्दि: तस्स चानि
 अद्दि. गาสิตम्ปิ हेत

“ชินโน วตัสสมณิกุณฺฑเล จ
 ปุตฺเต จ ทาเร จ ตเถว ชินโน
 สัพเพสุ โกเคสุ อเลวิเตสุ
 กัสฺมา น สันตปฺปสิ โลกกาเล.
 ปุทฺเฑว มัจฺจํ วิชหฺนตี โภคา,
 มัจฺจโจ เน ปุทฺพตฺรํ ชหาติ,
 อัสสกา โภคิโน กามกามิ,
 ตัสฺมา น โสจามหํ โลกกาเล.
 อุตฺเต อามฺปฺรติ เวติ จันฺโท
 อद्दि คเมตฺวาน ปเลติ สุริโย,
 วิตฺตา มया อญฺ्ञํ โลกธम्मมา,
 ตัสฺมา น โสจามหํ โลกกาเลติ.

ยัสส “มัยฺหิ वा अहं, प्रसं वा अहंति गिर्वजि रूपदं
 वेतनादं सर्ववादं त्वारादं विव्वानादं क्कितं प्रामाण्यं

อภินิวัฏจ์ อชฌิมสิต อมิตต นัตถิ; ตัสส ชานี นัตถิ. ภาสิตัมปิ
 เหตุ "นันทสิ สมณานิ. ก็ ลัทธา อาวุโสติ. เตนहि สมณ โสจสตี.
 ก็ ชียิตถ อาวุโสติ. เตนहि สมณ เวน นันทสิ น โสจสตี. เอมาวุโสติ.

จีรังลั วต บัสสาม พหัมณ ปรีนิพพุต
 อนันท์ อนิมิ ภิกขุ ตินณ โลก วิสัจจกัณตี.

สเว โลเก น ชียยติ. เตนหา ภควา

"สัพพ โส นามรูปัสมี ยัสส นัตถิ มมายิต,
 อสตา จ น โสจติ สเว โลเก น ชียยตีติ.
 ยัสส นัตถิ อิท เมติ ปเรส วาปิ กิณจณ,
 มมัตต โส อสวันท์ นัตถิ เมติ น โสจติ.

ยัสส นัตถิ อิท เมติ ปเรส วาปิ กิณจณนัตถิ ยัสสาติ:
 อหโต ชีนาสวัลล. ยัสส "มัยหิ วา อิท, ปเรส วา อิทนัตถิ
 กิณจิ รูปคต เวทนาคต สันวาคต สขารคต วิภวณคต คหิต
 ปรามัญจ์ อภินิวัฏจ์ อชฌิมสิต อมิตต นัตถิ น สวัชชติ.
 นุปลัทธิ. ปเทเน สมุจฉินน รูปสันต ปฏิปัสสัทธ อภัพพมัตตติ
 ภาณัคคินา ทัทธมนัตถิ เอวัมปิ ยัสส นัตถิ อิท เมติ ปเรส วาปิ กิณจณ.

วุตต เหตุ ภควตา "นาย ภิกขเว กาโย ตุมหาก; นปิ
 อลเบส. ปาณมิต ภิกขเว กัมม อภิสซต อภิสลเจตยิต เวทนีย
 ทัญจัพพ. ตตฺร ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก ปฏิจจสมุปปาทเยว
 สาธก โยนิโส มนสิกโรติ. "อติ อิมัสมี สติ, อิท โหติ,
 อมัสสูปปาทา อิท อูปบัสซติ; อิมัสมี อสติ, อิท น โหติ, อิมัสส
 นิโรธา อิท นิรุชฌติ: ยทิท อวิชชาบัจจยา สขารา สขารบัจจยา
 วิภวานน. ๗ เปฯ เอเวตัสส เกลลัสส ทุกขกัณธีลล สมุทโย
 โหติ. อวิชชาเยเตว อเสลวิราคานิโรธา สขารนิโร. ๗ เปฯ เอเวตัสส

เกวลัสส ทุกขกัณฺธัสส นิโรธो โหติ. เอวํปิ ยัสส นัตถิ อิทํ
เมติ ปเรสํ วาปิ กิณฺณํ.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา

“สุลฺลวโต โลกํ อเวกฺขัสสฺส โมฆราช สทา สโต,
อิตฺตานุกฺกฺกํ อหังจํ เอว มัจฺจุตโร ลียา,
เอว โลกํ อเวกฺขณฺตี มัจฺจุราชา น มัสสตีติ.

เอวํปิ ยัสส นัตถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิณฺณํ.

วุตฺตํ เหตุํ ภควตา “ยํ ภิกฺขเว น ตมฺหากํ, ตํ ปชฺછ; ตํ
โว ปหีนํ ที่มฺวตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสสตีติ. กิณฺจ ภิกฺขเว น
ตมฺหากํ? รูปํ ภิกฺขเว น ตมฺหากํ, ตํ ปชฺછ; ตํ โว ปหีนํ
ที่มฺวตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสสตีติ. เวทนา. ลัณฺหา. สํขารา.
วิญฺญาณํ น ตมฺหากํ, ตํ ปชฺછ; ตํ ปหีนํ ที่มฺวตฺตํ หิตาย สุขาย
ภวิสสตีติ. ตํ ก็ มลฺลวตฺตํ ภิกฺขเว ยํ อิมํลํ เสดวเน ตินกฺกฺกฺกา-
ชาปลาสํ, ตํ ชโน หเรยฺย วา ทฺเหยฺย. วา ยถาปัจฺจยํ วา
กเรยฺย. อปฺนุ ตมฺหากํ เอวํลล “อัมเห ชโน หริติ วา, ทฺหติ
วา, ยถาปัจฺจยํ วา กโรตีติ. โนเหตุํ ภันเต. ตํ กิณฺส เหตุ?
น हि โน เหตุํ ภันเต อิตฺตา วา อิตฺตนิยํ วาติ. เอวํ โช
ภิกฺขเว ยํ น ตมฺหากํ, ตํ ปชฺછ; ตํ โว ปหีนํ ที่มฺวตฺตํ หิตาย
สุขาย ภวิสสตีติ. กิณฺจ ภิกฺขเว น ตมฺหากํ? รูปํ ภิกฺขเว น ตมฺหากํ,
ตํ ปชฺછ; ตํ โว ปหีนํ ที่มฺวตฺตํ หิตาย สุขาย ภวิสสตีติ. เวทนา. ลัณฺหา.
สํขารา. วิญฺญาณํ น ตมฺหากํ, ตํ ปชฺછ; ตํ โว ปหีนํ ที่มฺวตฺตํ
หิตาย สุขาย ภวิสสตีติ. เอวํปิ ยัสส นัตถิ อิทํ เมติ ปเรสํ
วาปิ กิณฺณํ. ภาสิตมฺปิ เหตุํ

จักขุสัมผัสโส สุลโว. ยทิกัง จักขุสัมผัสสัจจา อุปัสซชติ เวทิตัง สุขัง वा
 ทุกัง वा อทุกังมสุขัง वा ตัมปิ สุลवं. โสโต สุลवं. ลัททัง สุลवं. ขานัง
 สุลवं. คัมภี สุลवं. ชิวทา สุลวา. วสา สุลวา. กาโย
 สุลโว. โฆฏฐัพพา สุลวา. มโน สุลโว. ธัมโม สุลโว.
 มโนวณฺณานิ สุลवं. มโนสัมผัสโส สุลโว, ยทิกัง มโน
 สัมผัสสัจจา อุปัสซชติ เวทิตัง สุขัง वा ทุกัง वा อทุกังมสุขัง
 वा ตัมปิ สุลवं อตฺเตน वा อตฺตนิเยเน वा; ยัสมา โข อานันท
 สุลवं อตฺเตน वा อตฺตนิเยเน वा; ตัสมา “สุลโว โลโกติ
 วุจฺจตีติ เอวंपิ ยัสส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสึ วาปิ กิลฺยณं.

มมตฺตํ โส อลฺวันทนนฺติ: มมตฺตาดิ: เทว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตञฺจ,
 ทิฏฺฐิมมตฺตञฺจ. ะเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ. ะเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ.
 ตณฺหามมตฺตํ ปหาเย ทิฏฺฐิมมตฺตํ ปฏฺฐินัสสชฺชิตฺวา มมตฺตํ
 อลฺวันทนนฺโต อลฺวันทนนฺโต อนนฺตจันณฺโต อปฺปฏฺฐิกันฺโตติ มมตฺตํ
 โส อลฺวันท.

นตฺถิ เมติ น โสจตีติ วิปริณตํ वा วตฺตํ น โสจติ.
 วิปริณตัสมิ वा วตฺตัสมิ น โสจติ “จักขุ เม วิปริณตนนฺติ น
 โสจติ. โสโต เม. ะเปฯ สาโลหิตา เม วิปริณตาดิ น โสจติ น
 กิลมตี น ปวิเทวตี น อรุตฺตาฬิ กณฺทตี น สัมโมหิ อปฺปชฺชตีติ
 นตฺถิ เมติ น โสจติ. เตนาห ภควา

“ยัสส นตฺถิ อิทํ เมติ	ปเรสึ วาปิ กิลฺยณं,
มมตฺตํ โส อลฺวันท	นตฺถิ เมติ น โสจตีติ.
อนิฏฺฐิเร อมานนฺคิโธ	อนนฺโต ลัททโร ลโม,
ตมานนฺตํ ปพฺพุมิ	ปจฺฉโต อวิกัมภณं.

อนัญจิริ อมานุคิโธ อเนโช สัพพะโส สโมติ: กตมัม นิญจิริยัม
 อโธกัจ โจ นิญจิริ โหติ ปราภาสักการการการมานนวันนพชานาส อัสสติ.
 อปสฺสยยติ อัสสํ พนฺธติ; ยํ เชาวเป นิญจิริยัม, นิญจิริยักมัม,
 อัสสํ, อัสสายนํ, อัสสยิตตตํ, อัสสยา, อัสสยนา, อัสสยิตตตํ;
 อิทํ วุจฺจติ นิญจิริยัม. ยัสสเสตํ นิญจิริยัม ปเท็น สมุจฺฉินฺนํ รูปสฺสํ
 ปฏิบัตฺสํ อภัพฺพบัตฺติโก ภาวนคฺคินา ททฺธม; โส วุจฺจติ
 อนัญจิริติ อนัญจิริ. อมานุคิโธติ: เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค,
 สาราโค. ๗ เปฯ อภิขณฺมา โลโก อกฺขลฺมุล. ยัสสเสโส เคโธ ปเท็น
 สมุจฺฉินฺนํ รูปสฺสํโต ปฏิบัตฺสํโต อภัพฺพบัตฺติโก ภาวนคฺคินา
 ททฺธม; โส วุจฺจติ อมานุคิโธ. โส รูปเป อคิโธ. ๗ เปฯ
 ทิฏฺฐสฺสุมุตตวิณฺวาทัพเพสฺส ธมฺเมสฺส อคิโธ อคฺคโต มุจฺฉิตโต อนนฺทโมกฺขโน
 ๗ิตเคโธ ๗ิตตเคโธ จัตตเคโธ ๗นฺตเคโธ มุตตเคโธ ปเท็นเคโธ
 ปฏฺนิสสํวฺจเคโธ ๗ิตราโค ๗ิตราโค จัตตราโค ๗นฺตราโค มุตตราโค
 ปเท็นราโค ปฏฺนิสสํวฺจราโค นิจฺจนาโต นิพฺพุโต สติภูโต สุขํปปฏิสฺสเว
 พหฺมณฺเณ อตฺตนา วิหเรตีติ อนัญจิริ อมานุคิโธ.

อเนโช สัพพะโส สโมติ: เอชา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค
 สาราโค. ๗ เปฯ อภิขณฺมา โลโก อกฺขลฺมุล. ยัสสเสสา เอชา ตณฺหา
 ปเท็นนา สมุจฺฉินฺนา รูปสฺสํตา ปฏิบัตฺสํตา อภัพฺพบัตฺติโก ภาวนคฺคินา
 ททฺธมา; โส วุจฺจติ อเนโช. เอชาย ปเท็นตตํ อเนโช, โส ลาภณิ
 น อิลฺลชติ อลาภณิ น อิลฺลชติ. ยเสป น อิลฺลชติ, อยเสป น
 อิลฺลชติ, ปสฺสายป น อิลฺลชติ, นินฺทายป น อิลฺลชติ, สฺสชป น
 อิลฺลชติ, ทุกฺเขป น อิลฺลชติ น จลติ น เวธติ นปฺปเวธติ น
 สัมปเวธตีติ อเนโช. สัพพะโส สโมติ: สัพพะ วุจฺจติ ทวาทสายนานิ:
 จักขุเจว รูปา จ. ๗ เปฯ มโนเจว ธมฺมา จ. ยโต อชฺฉนฺต-

ติคพาหิเรสุ อายตเนสุ ฉันทราโค ปทีโน โหติ อัจฉินันมุโล
 ตาธาวัตถุกโต อนภาวักโต อายตี อนุปปาทธัมโม; โส วุจฺจติ
 สัพพัตถ สโม สัพพัตถ ตาทิ สัพพัตถ มัชฌัตโต สัพพัตถ อูเปกขโกติ
 อเนโช สัพพธ สโม.

ตมานิสฺส ปฬุมิ ปุจฺฉโต อวิกัมปณฺณติ: อวิกัมปณฺ ปุคฺคฉานํ
 ปุญฺโง ปุจฺฉโต ยาจโต อชฺฌเนลโต ปสาทิโต อิเม จิตฺตาโร
 ธานิสฺเส ปฬุมิ. “โย โส อนิฏฺฐี อนานคฺทโร อเนโช สัพพธ
 สโมติ พฺรุมิ อากิขามิ ปกาเสมีติ ตมานิสฺส ปฬุมิ ปุจฺฉโต
 อวิกัมปณฺ. เตนาห ภควา

“อนิฏฺฐี อนานคฺทโร	อเนโช สัพพธ สโม
ตมานิสฺส ปฬุมิ	ปุจฺฉโต อวิกัมปณฺณติ.
อเนชฺฉล วิชานโต	นัตถิ กาจิ นิสฺสังขติ
วิโรโต โส วิยารัมภา	เขมิ ปัสสติ สัพพธ.

อเนชฺฉล วิชานโตติ. เอชา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค,
 ตาราโค. ๖เปว อภิชฺฌมา โลโก อกฺขลมูล. ยัสเสสา เอชา
 ตณฺหา ปทีนา สมุจฺฉินฺนา วูปัสสันตา ปฏฺฐิสฺสัทธา อภัพฺพปฏฺฐิติกา
 ภาณคฺคินา ททฺธมา; โส วุจฺจติ อเนโช. เอชาย ปทีนัตตา อเนโช,
 โส ลาเภยํ น อิลฺลขติ, ลาเภยํ น อิลฺลขติ, ยเลปํ น อิลฺลขติ,
 อยเลปํ น อิลฺลขติ, นินฺทายํ น อิลฺลขติ, ปลฺลสายนํ น อิลฺลขติ,
 สฺสขยํ น อิลฺลขติ, ทกฺกเขยํ น อิลฺลขติ น จลติ น เวตติ
 นปฺปเวตติ น สัมปเวตติ อเนชฺฉล. วิชานโตติ: ขานโต อาขานโต
 วิชานโต ปฏฺวิวิชานโต ปฏฺวิชณโต “สัพเพ สขารา อนิจฺจาติ
 ขานโต อาขานโต วิชานโต ปฏฺวิวิชานโต ปฏฺวิชณโต. “สัพเพ

ลัขาราทุณชาติ. ๗เป. ยักขจิ สมนุญจัมม ลัทธิพนัฒ นโรธัม-
มนัฒ ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏิวิชานโต ปฏิวิชณโตติ
อนนชัลล วิชานโต.

นัตถิ กาจิ นิสังขิตติ: นิสังขิตโย วุจันติ ปุณฺณภาสิสังขาโร,
อปุณฺณภาสิสังขาโร, อาเนลฺลภาสิสังขาโร. ยโต ปุณฺณภาสิสังขาโร
จ อปุณฺณภาสิสังขาโร จ อาเนลฺลภาสิสังขาโร จ ปทีนา โหนฺติ
อุจฺฉินฺนํมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวักตา อายตี อณุปฺปาทธัมมา;
เอตตาวตา นิสังขิตโย นัตถิ น ลวิชชันฺติ นปลัพฺภันติ; ปทีนา
สมุจฺฉินฺนา วุปลันตา ปฏิมลลิตฺธา อภัพฺพมฺมัตติกา ภาวนคฺคินา
ททฺธมาติ นัตถิ กาจิ นิสังขิตฺ.

วิโรโต โส วิยารัมภาติ: วิยารัมภา วุจฺจติ ปุณฺณภาสิสังขาโร,
อปุณฺณภาสิสังขาโร, อาเนลฺลภาสิสังขาโร. ยโต ปุณฺณภาสิสังขาโร จ
อปุณฺณภาสิสังขาโร จ อาเนลฺลภาสิสังขาโร จ ปทีนา โหนฺติ
อุจฺฉินฺนํมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวักตา อายตี อณุปฺปาทธัมมา;
เอตตาวตา วิยารัมภา อารโต อลล วิโรโต ปฏิวิโรโต นิกฺขโต
นิลลัญฺโจ วิมฺมุตโต วิสัลฺลุตโต วิมฺมียาทิกเตน เจตสา
วิหเรยฺยาติ วิโรโต โส วิยารัมภา.

เขมํ บัลลติ ลัทธิพฺพิ: ภยกรโ ภโค, ภยกรโ ไทโส, ภยกรโ
โมโห. ๗เป. ภยกรรา ภิเลสา. ภยกรลล ภาคัลล ปทีนตฺตา ๗เป.
ภยกรรณํ ภิเลสณํ ปทีนตฺตา ลัทธิพฺพิตฺต เขมํ บัลลติ, ลัทธิพฺพิตฺต อภยํ บัลลติ,
ลัทธิพฺพิตฺต อนนิกํ บัลลติ, ลัทธิพฺพิตฺต อณุปฺพัทฺวํ บัลลติ, ลัทธิพฺพิตฺต อณุปลลคฺคํ
บัลลติ, ลัทธิพฺพิตฺต บัลลทฺธํ บัลลตฺติ เขมํ บัลลติ ลัทธิพฺพิ. เตนาท ภควา

“อนนชัลล วิชานโต นัตถิ กาจิ นิสังขิต,
วิโรโต โส วิยารัมภา เขมํ บัลลติ ลัทธิพฺพิ.

น สเมสุ น โอเมสุ น อุลฺเลสุ วทเต มุนิ
 สันโต โส วัตมัจฺจโร นาทเทติ น นิรัลฺลตฺติ (ภควา)

น สเมสุ น โอเมสุ น อุลฺเลสุ วทเต มุนิตฺติ โมนิ
 วุจฺจติ ฌานนํ ยา ฌันณา ปชานนา. ะเปฯ สังคชาตมตฺติจฺจ โส
 มุนิตฺติ มุนิ. เสยโยหมลฺลิมิตฺติ วา “สทฺธิโสหมลฺลิมิตฺติ วา “ทีโนหมลฺลิมิตฺติ
 วา น วทติ น กเถติ น ภณติ น ทึเปยติ น โวรหิตฺติ
 น สเมสุ น โอเมสุ น อุลฺเลสุ วทเต มุนิ.

สันโต โส วัตมัจฺจโรติ สันโตติ ภาตลฺล สันตตฺตทา สันโต
 ทอลฺลล. โมหลฺล. ะเปฯ สัพฺพากสลาภิลฺลขารานํ สันตตฺตทา สมิตตฺตทา
 รูปสมิตตฺตทา วิชฺฌาตตฺตทา นิพฺพุตตฺตทา วิคตตฺตทา ปฏิบัลลลทฺธตฺตทา
 สันโต อุปสันโต รูปสันโต นิพฺพุโต ปฏิบัลลลทฺธโตติ สันโต โส.
 วัตมัจฺจโรติ: บัลลจ มัจฺจริยานิ: อาวาสมัจฺจริยํ. ะเปฯ คาโ
 วุจฺจติ มัจฺจริยํ. ยลฺลเสต มัจฺจริยํ ปหีนํ สมุจฺจนิณํ รูปสันตํ
 ปฏิบัลลลทฺธํ อภัพฺพปฏฺตติกํ ฌานนคฺคินา ททฺธมํ; โส วุจฺจติ
 วัตมัจฺจโร วิคตมัจฺจโร จิตตมัจฺจโร วันตมัจฺจโร มุตตมัจฺจโร ปหีน-
 มัจฺจโร ปฏินัลลลทฺธมัจฺจโรติ สันโต โส วัตมัจฺจโร.

นาทเทติ น นิรัลฺลตฺติ ภควาติ: นาทเทตฺติ รูปํ นาทเทติ นาทยติ น
 อุปาทิยติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นากินวิสติ. เวทนํ. ลลฺลณ. ลลฺลชาเร. วิลฺลฌานนํ. คตฺติ. อุปตฺตติ. ปฏิลฺลนํ. ภว. ลลฺลสารํ. วุจฺจติ
 นาทเทติ นาทยติ น อุปาทิยติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นากินวิ-
 สติ นาทเทติ. น นิรัลฺลตฺติ: รูปํ น ปชหติ น วิโนเทติ น
 พยฺยนตฺกโรติ น อนภาวํ คเมติ. เวทนํ. ลลฺลณ. ลลฺลชาเร. วิลฺลฌานนํ. คตฺติ. อุปตฺตติ. ปฏิลฺลนํ. ภว. ลลฺลสารํ. วุจฺจติ น ปชหติ น
 วิโนเทติ น พยฺยนตฺกโรติ น อนภาวํ คเมตฺติ น. นิรัลฺลตฺติ. ภควาติ

การวาทิวงษ์ ๖ เปฯ สัจฉิกา บัณณัตติ; ยทิท ภควาติ. เตนาท ภควา

“น สเมสุ น โอมะสุ น อุตฺตเสสุ วทเต มุนิ
 สันโต โส วัตมัจฉโร นาทะติ น นิรุตฺตัตติ (ภควา)

บัณฺณรสมโ อตฺตทณฺฑสฺสทตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิจโต.

โสฬสโม สาริปุตฺตลคฺคตฺตนิทฺเทโส.

น เม ทิฏฺฐโ จ อโต ปุฬฺเพ (อิจฺจาเยสฺมา สาริปุตฺโต)

น สฺโต อุต กัลลสิ

เอว วัคฺคฺวโท สตฺตา

ตฺติตา คณิมาคโต.

น เม ทิฏฺฐโ จ อโต ปุฬฺเพติ: อโต ปุฬฺเพ น มยา
 ทิฏฺฐปุฬฺโ โส ภควา อิมินา จักขุณา อิมินา อตฺตภาเวณ. ยทา
 ภควา ตาวตฺตสฺสวเน ปาริฉิตตกมุเต บัณฺฑกัมมฺพลลิตาย วัคฺค
 ฐโ จ เทวคณปริวฺโต มัชฌิเม มณิเมเยน โสปาเนน ลกฺกัลลนฺคร
 โยติณฺโณ อิมํ ทลฺลนํ ปุฬฺเพน เม ทิฏฺฐโ จติ น เม ทิฏฺฐโ จ อโต ปุฬฺเพ.

อิจฺจาเยสฺมา สาริปุตฺโตติ อิจฺจาติ: ปทสฺนํ, ปทลลคฺคโค,
 ปทปาริปุริ. อักขรสมวาโย, พยฺยณฺชนลลิจฺฐตา, ปทานุพุฬฺพตฺตาเมต
 อิจฺจาติ. อายสฺมาติ: ปยฺวณํ คุรวณํ สคารวลปฺปติสฺส วณเมต
 อายสฺมาติ. สาริปุตฺโตติ: ตลฺล เณรลล นาม, ลํขา, สมณฺวา,
 บัณณัตติ, ไวหาโร, นาม, นามกัมม, นามเธยฺย, นิรุตติ,
 พยฺยณฺชน, อภิลาโปติ อิจฺจาเยสฺมา สาริปุตฺโต:

น สฺโต อุต กัลลสิติ: นาติ: ปฏิกฺเขโป. อุตฺตาติ ปทสฺนํ,
 ปทลลคฺคโค, ปทปาริปุริ, อักขรสมวาโย, พยฺยณฺชนลลิจฺฐตา, ปทานุพุฬฺ-

ตามะตํ อุกาติ. กัสสจจิ: กัสสจ ชัตติยัสส วา พหัมมณัสส วา
เวสัสส วา สุกทัสส วา คหฺญจัสส วา บัพพชิตัสส วา เทวัสส
วา มนุสสัสส วาติ น สฺวาโต อุต กัสสจ.

เอวํ วิคฺควาโท สัตฺตถาติ: เอวํ วิคฺควาโท มรฺรวาโท เปมฺนิยาโท ททยฺคมวาโท
กรวิกรทมฺลชฺชัสสโร. อญฺญจิงคสมณฺณาคโต โข ปน ตัสส ภควาโต
มุขโต โฆโส นิจฺฉนฺติ: วิสฺสุโง จ, สุวิบลฺเวยโย จ, มัลลชฺ จ,
สวณฺโง จ, ฬินฺธุ จ, อวิสวโร จ, คัมภโร จ, นิมนฺนาทิ จ.
ยทา ปริตฺตํ โข ปน โส ภควา สเรน วิญญาเปติ; น ตัสส
พหิทฺธา ปริสาเย โฆโส นิจฺฉนฺติ. พหฺมณัสส โรโซ ปน โส ภควา
กรวิกภาณตี เอวํ วิคฺควาโท. สัตฺตถาติ: ภควา สัตฺตวาโห. ยถา
สัตฺตวาโห สัตฺเต กณฺฑารํ ตาเรติ: โจรกณฺฑารํ ตาเรติ, วาลกณฺฑารํ
ตาเรติ, ทฬภิกขกณฺฑารํ ตาเรติ, นิสฺสทกณฺฑารํ ตาเรติ อุตฺตาเรติ,
นิตฺตาเรติ บัตฺตาเรติ เขมณฺตภูมํ สัมปาเปติ; เอวเมว ภควา สัตฺตวาโห
ลิตฺเต กณฺฑารํ ตาเรติ: ชาติกณฺฑารํ ตาเรติ, พยาสิกณฺฑารํ ตาเรติ.
ฯ เปฯ มรณโสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสฺสาเยสํกณฺฑารํ ตาเรติ, ราคกณฺฑารํ
ตาเรติ, โสโสมหมานทิจฺฉิกิเลสทจฺจิริตกณฺฑารํ ตาเรติ, ราคคฺคณฺฑารํ ตาเรติ
โสโสมหมานทิจฺฉิกิเลสคณฺฑารํ ตาเรติ อุตฺตาเรติ,
นิตฺตาเรติ บัตฺตาเรติ, เขมณฺตํ อมตํ นิพฺพานํ สัมปาเปตีติ เอวํปิ
ภควา สัตฺตวาโห. อถวา ภควา เนตา วิเนตา อนฺเนตา สลฺยญาเปตา
นิชฺฌญาเปตา เปกฺขตา ปสาเตตาติ เอวํปิ ภควา สัตฺตวาโห. อถวา
อนุปฺปันนัสส มัคคัสส อปฺปาเตตา อลฺยชาตัสส มัคคัสส สลฺยชาเนตา
อนิกฺขาทัสส มัคคัสส อิกฺขาทา มัคคัลลฺย มัคคฺควุ มัคคโกวิทฺ.
มคฺคคานฺนคจปน เอตฺรหิ สวกา วิหรณฺตี บัจฉาลมณฺณาคตาติ เอวํปิ ภควา
สัตฺตวาโหติ เอวํ วิคฺควาโท สัตฺถา.

ตุลิตา คณิมาคโตติ: ภควา ตูลิตา กายา จิวตีวา สโต ลัมปชาโน
 มาตกัจฉี โหกกันโตติ เขวัมปิ ตูลิตา คณิมาคโต. ขวา ตูลิตา
 วุจันตี เทวา. เต ตูฏจา สันตฺฏจา อัตตมมา ปมุทิตา บัตติโล-
 มนัสสชาตา; ตูลิตเทวโลกโต คณิมาคโตติ เขวัมปิ ตูลิตา คณิมาคโต.
 ขวา ตูลิตา วุจันตี อรหันโต. เต ตูฏจา สันตฺฏจา อัตตมมา
 ปริपूर्णสกัมปา; อรหันตาน คณิมาคโตติ เขวัมปิ ตูลิตา คณิมาคโต.
 คณิ คณิ. ภควา คณาจริโยติ คณิ. คณัสส สัตถาติ คณิ. คณ ปริหเรตี
 คณิ. คณ โอวตตีติ คณิ. คณมนสาตตี คณิ. วิสารโท คณ อุปสังกมตีติ
 คณิ. คณัสส สุตตี, สโต โอทตี, อธิบายจิตต์ อุปฺภัจเจตีติ คณิ. คณ
 อกฺขลา วุฏฺฐาเปตฺวา กุสเล ปติฏฺฐาเปตีติ คณิ. ภิกขุคณัสส คณิ.
 ภิกขุณีคณัสส คณิ. อุปาสกคณัสส คณิ. อุปาสิกา คณิ.
 ราชคณัสส คณิ. ชัตติยคณัสส. พหุหิมณคณัสส. เวล्लคณัสส.
 สุทฺธคณัสส. เทวคณัสส คณิ. พหุหิมคณัสส คณิ. ลัมปิ คณิ คณาจริโย
 ชาติโต อุปคโต สมุปคโต ลัมปัตโต ลักขณครันตี ตูลิตา คณิมาคโต.
 เตนาท สารีปุตตตเถโร

“น เม ทัญญโ อโต ปุฬเพ (อิจจาัยลมา สารีปุตโต)

น สโต อท กัสลจิ

เขวักควโท สัตถา

ตุลิตา คณิมาคโต

สเทวกัสส โลกัสส

ยถา ทิสฺสติ จักขมา

สัพพะ ตม วิโนเทตฺวา

เอโก จ วติมฺชณคา.

สเทวกัสส โลกัสสาติ: สเทวกัสส โลกัสส สมารกัสส สพหุหิมกัสส

ศีลสมาพรหมนิยา ปชาย สเทวมนุสสาयाติ สเทวกัสส โลกัสส.

ยถา ทิสฺสติ จักขฺมาติ: ยถา ภควันฺติ ดาวตฺสภวเน ปาวิจฺฉิตฺตกมุเล
 บัณฺฑกัมภสฺสลาเย นิสินฺนํ อัมมํ เทเสมฺมํ เทวตา บัณฺฑนฺติ; ตถา
 มนุสฺสา บัณฺฑนฺติ. ยถา มนุสฺสา บัณฺฑนฺติ; ตถา เทวตา บัณฺฑนฺติ.
 ยถา เทวานํ ทิสฺสติ; ตถา มนุสฺसानํ ทิสฺสติ. ยถา มนุสฺसानํ
 ทิสฺสติ; ตถา เทวานํ ทิสฺสติ. เอวํปิ ยถา ทิสฺสติ จักขฺมา. ยถา
 จา ปเนเต โภณฺโต สมณพฺรหฺมณา อทฺนฺตา ทนฺตวณฺเณน
 ทิสฺสนฺติ, อทฺนฺตา สันตวณฺเณน ทิสฺสนฺติ, อปฺปณฺตา อปฺปณฺตวณฺ-
 เณน ทิสฺสนฺติ, อนิพฺพตา นิพฺพตวณฺเณน ทิสฺสนฺติ; ปติรูปโก
 มตฺติกาภณฺทโลว โสหมาโสว สวณฺณจฺฉินฺโน จรณฺติ โสเก
 ปริวารจฺฉินฺนา อเนโตลฺลทฺธา พหิ โสภมานาติ น ภควา เอวํปิ
 ทิสฺสติ. ภควา ภูเตน ตัจเชน ตเถน ยถาเวน อวิปริตฺเตน
 สภาเวน ทนฺโต ทนฺตวณฺเณน ทิสฺสติ, สันโต สันตวณฺเณน ทิสฺสติ,
 อปฺปณฺโต อปฺปณฺตวณฺเณน ทิสฺสติ, นิพฺพุโต นิพฺพตวณฺเณน ทิสฺสติ;
 อกัมมัตตวิริยาปตา จ พุทฺธา ภควันฺโต ปณฺธิสฺสํบิณฺนาติ เอวํปิ
 ยถา ทิสฺสติ จักขฺมา. อถวา ภควา วิสุทฺธสัทฺโธ ภกฺกิตฺติสัทฺทลโลโก
 นาคภวเน จ สุปฺบณฺภวเน จ ยักขภวเน จ อสฺสภวเน จ
 คันธัพพภวเน จ มหาราชภวเน จ อินฺทภวเน จ พหุสฺสภวเน จ
 เขตาทิโส จ ตาทิโส จ ตโต จ ภิยฺโยติ เอวํปิ ยถา ทิสฺสติ
 จักขฺมา. อถวา ทสฺสเลหิ สมณฺนาโคโต จตุหิ เวสาร์ชเชหิ จตุหิ
 ปฏฺฐิสฺสภิทาหิ ฉหิ อภิณฺณายาหิ ฉหิ พุทฺธอัมเมหิ เตเชน จ
 พเลน จ कुเลน จ วิริเยน จ บัลลํบาย จ ทิสฺสติ ฌายติ
 บัลลํบายติ.

ทุเร สันโต ปกาเสณติ

หิมวันโตว บัพพะโต

อสนีเตตถ น ทิสสันติ

รัตติ ชิตตา ยถา สราติ

เขวมปิ ยถา ทิสสติ. จักขุมาทิ: ภควา บัพพะติ จักขุหิ

จักขุมา: มัสสะจักขุนาปิ จักขุมา, ทิพพะเน จักขุนาปิ จักขุมา,
 บัพพะวาจักขุนาปิ จักขุมา, พุทฺธจักขุนาปิ จักขุมา, สมนันตจักขุนาปิ จักขุมา.

“กถา ภควา มัสสะจักขุนาปิ จักขุมา? มัสสะจักขุหิ ภควโต บัพพะ
 วัณณา สวัชชันติ: นีโล จ วัณโณ, บัตถโก จ วัณโณ, โลหิต
 โก จ วัณโณ, กัณโธ จ วัณโณ, โอทาโต จ วัณโณ;
 ยัตถ จ ภควโต อักขโสมานิ ปติฏฺฐจิตานิ, ตํ นีลํ โหติ สุนีลํ
 ปาสาทิกํ ทัสสเนยฺย อุมमारูปุสฺสมานํ. ตัสส ปฺรโต บัตถโก โหติ
 สุปัตถโก สวัณณวัณณํ ปาสาทิกํ ทัสสเนยฺย กัณณการูปุสฺสมานํ.
 อุกุโต จ อักขิกุปานิ ภควโต โลหิตกานิ โหนติ สฺลโลหิตกานิ
 ปาสาทิกานิ ทัสสเนยฺยานิ อนันตโคปสฺสมานิ, มัชฌิเม กัณโธ โหติ
 สุกัณโธ อลุขํ สนิทฺธํ ปาสาทิกํ ทัสสเนยฺย อพาริกฏฺฐจกสฺमानํ. ตัสส
 ปฺรโต โอทาโต โหติ สฺลโอทาโต เสโต บัณฺฑโร ปาสาทิกํ ทัสสเนยฺย
 โอธธิตารกสฺमानํ. เตน ภควา ปากติเกน มัสสะจักขุนา อตฺตภาวปริยาบັນเนน
 ปุริมสุจริตกัมมาภินิพพตฺเตน สมนันตา โยชนํ บัสสติ ทิวาเจว รัตติ
 จ. ยถาปิ จตฺตังคสมันนาคโต อณฺธกาโร โหติ: สุริโย จ อตฺตังคมิโต
 โหติ, กาลบักโข จ อุกุปฺสโต โหติ, ติพพะโว จ วนลันโท โหติ,
 มหา จ อกาลเมโว อพฺภุจฺจิตो โหติ; เขวรูปเปปิ จตฺตังคสมันนาคเต
 อณฺธกาโร สมนันตา โยชนํ บัสสติ. นัตถิ โส กุญฺโฆ วา กวญฺโฆ วา
 ปากาโร วา บัพพะโต วา คัจฉิโน วา ลตา วา อารวณิ รุปานํ
 ทัสสเนยฺย. เขกฺกัเจ ติลลลํ นิมิตฺตํ กัตถวา ติลลวาเห บักขิเปยฺย,
 ตัลลเวยว ติลลลํ อุตฺตรเนยฺย, เขว ปริสุทฺธํ ภควโต ปากติกํ

มัลลจักขุ; เหว ภควา มัลลจักขุณามิ จักขุมา.

ภคิ ภควา ทิพฺเพน จักขุณามิ จักขุมา ภควา ทิพฺเพน
 จักขุณา วิสฺสุทฺเธน อติกัณฺถิตมานุสฺสเกน สัตฺเต บัลลสฺติ จวมาเน
 อุปฺปชฺชมาเน ที่เน ปณฺเฑ สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกฺเต ทุคฺคเต
 ยถา กัมมูปเค สัตฺเต ปชานาติ “อิมะ วต โภณฺโต สัตฺตา
 ภายทฺถจฺจิเรเต สมนฺนาคตา วจฺจทฺถจฺจิเรเต สมนฺนาคตา มโนทฺถจฺจิเรเต
 สมนฺนาคตา อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิจกา มิจฺฉาทิฏฺฐิจกัมมสฺมาทานา,
 เต ภายฺสัสส เกทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ
 อุปฺปन्नํ; อิมะ วาปน โภณฺโต สัตฺตา ภายสุจฺจิเรเต สมนฺนาคตา
 วจฺจสุจฺจิเรเต สมนฺนาคตา มโนสุจฺจิเรเต สมนฺนาคตา อริยานํ อนุป-
 วาทกา สัมมาทิฏฺฐิจกา สัมมาทิฏฺฐิจกัมมสฺมาทานา, เต ภายฺสัสส เกทา
 ปรมฺมรณา สุกฺคํ สัคคํ โลกํ อุปฺปन्नํ; อิติ ทิพฺเพน จักขุณา
 วิสฺสุทฺเธน อติกัณฺถิตมานุสฺสเกน สัตฺเต บัลลสฺติ จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน
 ที่เน ปณฺเฑ สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกฺเต ทุคฺคเต ยถา กัมมูปเค
 สัตฺเต ปชานาติ. อากัณฺขมาโน จ ภควา เขกัมมํ โลกาธตุํ บัลลเสยฺย,
 เทวํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, ติสฺสโลภํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย,
 จตฺติสฺสโลภํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, บัณฺจบํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย,
 ทลภํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, วิสฺสํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, ติสฺสํ
 โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, จตฺตาฬิสฺสํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, บัณฺวาตฺตํ
 โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, สหฺสฺสํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, ทวฺสหฺสฺสํ
 โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, มหฺสหฺสฺสํ โลกาธตุโย บัลลเสยฺย, โส ยาวตํ
 อากัณฺขเยยฺย, ตาวตํ บัลลเสยฺย; เหว ปวิสุทฺธํ ภควโต ทิพฺพจักขุ; เหว
 ภควา ทิพฺเพน จักขุณามิ จักขุมา.

กถา ภควา มัลลวจักขุมาปั จักขุมา ? ภควา มหาบัลโล
 ปลูกบัลโล หาดบัลโล ขวนบัลโล ดักขบัลโล นิพเพธกบัลโล
 บัลลวปเปกขุสโส ปกัณณวาโณ อธิคตปฏิสัสมิโกโต จตุเวสารัชชัปปัตโต
 ทสพลธารี ปุริสาสโก ปุริสสีโห ปุริสนาโค ปุริสาชัลโล
 ปุริสโธเรโยหิ อนันตวาโณ อนันตเตโช อนันตโยโส อัทธโ
 มหัทธโน ธนวา เนตา วิเนตา ธนุเนตา ลัณวาเปตา นิชวาเปตา
 เปกขตา ปสาเทตา โส หิ ภควา ธนุบัณณัณตัสส มัคคัสส
 อุปปาเทตา อลันชาตัสส มัคคัสส ลันชาเนตา อนักชาตัสส
 มัคคัสส ชักขตา มัคคัลลว มัคควิฑู มัคคโกวิโท. มัคคานุกา
 ขปน เอตริหิ ลาวกา วิหรันติ บัจฉา สมนันดาตา. โส หิ ภควา
 ชานา ชานาติ บัลลัส บัลลสติ, จักขุญโต ญาณญโต ธัมมญโต
 พหุญญโต วัตตา ปวัตตา อตถัสส นิเนเนตา อมตัสส ทาตา
 ธัมมลามิ ตถาคโต. นัตถิ ตัสส ภควโต ขवादอ อภิวัจ อวิทิต
 อลัจฉิกตอ อมุลิตอ บัลลวาย. อตถานาคตบัจจุบัณณิ อุปาทาย
 ลัพเพ ธัมมา ลัพพากาเรน พุทธัสส ภควโต ญาณมูเข อาปาถ
 อาคัจฉันติ. ยักกิงจิ เนยโย นาม อตถิ ชานิตัพพะ อตตัตโต วา,
 ปรัตโต วา, อุกยัตโต วา. ทิฏฐิธัมมิโก วา อตโต, สัมปายิกโก วา
 อตโต, อุตตานิ วา อตโต, คัมภีโร วา อตโต, คุप्พีห วา อตโต,
 ปฏิจันนีโย วา อตโต, เนยโย วา อตโต, นีโต วา อตโต,
 ธนวิชัย วา อตโต, นิกกิลโส วา อตโต, ไวยาโน วา อตโต,
 ปรมัตโต วา; ลัพพันตอ อันโตพุทฺธวาเน ปวิวัตตติ. อตเต พุทธัสส
 ภควโต อัมปิฏฺหิตอ ญาณ, อนาคเต อัมปิฏฺหิตอ ญาณ, บัจจุบัณณเ
 อัมปิฏฺหิตอ ญาณ. ยาวตกั เนยโย, ตาวตกั ญาณ; ยาวตกั
 ญาณ, ตาวตกั เนยโย; เนยโยปวิณฺณตัก ญาณ, ญาณปวิณฺณตัก

เนยฺย; เนยฺย อติกกมิตฺวา ฅาณํ นัปปวตฺตติ, ฅาณํ อติกกมิตฺวา
 เนยฺยปโก นัตติ; อลฺลวมลฺลวปริยัตถฺจายโน เต ธัมมา. ยถา
 ทวฺยํ สมุคฺคปฏฺฐานํ สัมมามุสฺसानํ เหฏฺฐิมํ สมุคฺคปฏฺฐํ อูปริมํ
 นาติวตฺตติ, อูปริมํ สมุคฺคปฏฺฐํ เหฏฺฐิมํ นาติวตฺตติ; อลฺลวมลฺลว-
 ปริยัตถฺจายโน โหนฺติ; เอวเมว พุทฺธสฺส ภควโต เนยฺยํจ ฅาณํจ
 อลฺลวมลฺลวปริยัตถฺจายโน: ยาวตกํ เนยฺยํ, ตาวตกํ ฅาณํ;
 ยาวตกํ ฅาณํ, ตาวตกํ เนยฺยํ; เนยฺยปริยัตถิกํ ฅาณํ, ฅาณปริยัตถิกํ
 เนยฺยํ; เนยฺยํ อติกกมิตฺวา ฅาณํ นัปปวตฺตติ. ฅาณํ อติกกมิตฺวา
 เนยฺยปโก นัตติ; อลฺลวมลฺลวปริยัตถฺจายโน เต ธัมมา.
 สัพฺพธัมเมสุ พุทฺธสฺส ภควโต ฅาณํ ปวิวตฺตติ. สัพฺเพ ธัมมา
 พุทฺธสฺส ภควโต อารชฺชนปฏฺพัทฺธา อากฺขปฏฺพัทฺธา มนสิการปฏฺพัทฺธา
 จิตฺตูปาทปฏฺพัทฺธา. สัพฺพลลิตฺเตสุ พุทฺธสฺส ภควโต ฅาณํ
 ปวิวตฺตติ. สัพฺเพลลํ ลิตฺตํ ภาวํ อายสํ ฅานาติ, อนุสํ ฅานาติ,
 จวิตํ ฅานาติ, อธิมุตฺตํ ฅานาติ, อับฺบารชฺกเช มหารชฺกเช ตักฺขินทริเย
 มุทฺดินทริเย สวากาเร ทวฺกาเร สุวิบลฺยาเป ทูวิบลฺยาเป ภทฺทภักทฺเท
 สัตเต ปฅานาติ. สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก
 ลลิตฺตมณพฺราหฺมณํ ปชา สเทวมนุสฺสํ อโนโตพุทฺธวาเน ปวิวตฺตติ.
 ยถา เยเกจิ มัจจนกฺขันปา อนฺตมโส ติมิติมิงคฺลํ อูปาทาย
 อนฺโตมทาสุมทฺเท ปวิวตฺตณฺติ; เอวเมว สเทวโก โลโก สมารโก
 สพฺรหฺมโก ลลิตฺตมณพฺราหฺมณํ ปชา สเทวมนุสฺสํ อโนโตพุทฺธวาเน
 ปวิวตฺตติ. ยถา เยเกจิ บักชี อนฺตมโส คุรุพฺปี เวณฺเดยฺยํ อูปาทาย
 อากาสลลิตฺตํ ปเทเส ปวิวตฺตณฺติ; เอวเมว เยปิ เต สาริปุตฺตสฺมา
 บัลลฺยาเย, เตปิ พุทฺธวาเนลลํ ปเทเส ปวิวตฺตณฺติ. พุทฺธวาเน
 เทวมนุสฺसानํ บัลลํ ฅริตฺวา อภิภวิตฺวา ติฏฺฐจติ. เยปิ เต

ขัตติยบัณฑิตา พราหมณ์บัณฑิตา คหบดีบัณฑิตา สมนบัณฑิตา
 นิปถุณา กตปรัปปาทา วาลเวธูรา ไวณัณฑิตา มถฺยเ
 จรณัณตี บัณเฑาะเคน ทิฏฐิจิตตานิ. เต บัณเฑาะ อภิลัษฺฐิตวา
 อภิลัษฺฐิตวา ตถาคคฺตํ อุตฺตมมิตฺวา ปุจฺฉณัณตี. กถิตา จ วิสัชฺชิตา
 จ เต บัณเฑาะ ภควตา โหนัณตี นิทฺตทิฏฐิจการณา อุกฺกัชิตตกา จ.
 เต ภควโต สัมมัสสัณณตี. อถ โข ภควา ตตฺถ อติโรจติ. ยทิทํ
 บัณเฑาะยาติ เอวํ ภควา บัณเฑาะจกฺกัชฺฌนาปํ จกฺกัชฺมา.

กถํ ภควา พุทฺธจกฺกัชฺฌนาปํ จกฺกัชฺมา ? ภควา พุทฺธจกฺกัชฺฌนา โลกํ
 ไวลเณนโต อทฺทส สัตฺเต อปฺปรัชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺกัชนัทรียะ
 มุทินัทรียะ สัวกาเร ทวากาเร สุวิณฺณปาเป ทูวิณฺณปาเป อปฺเปกฺกั
 จเ ปฺรโลกรัชชกฺขยทสฺสาลาโน วิหรณฺเต. เสยฺยถาปํ นาม อุมฺปณินิ
 วา ปทุมานิ วา ปุณฺธรีกานิ วา อุตฺเท ขาตานิ อุตฺเท สัวทธานิ
 อุตฺถานคฺคิตานิ อยํ โตนิมุคฺคโปสิตานิ. อปฺเปกฺกัจฺฌานํ อุมฺปณินิ วา
 ปทุมานิ วา ปุณฺธรีกานิ วา อุตฺเท ขาตานิ อุตฺเท สัวทธานิ
 สโมทกฺกัจฺฌิตานิ. อปฺเปกฺกัจฺฌานํ อุมฺปณินิ วา ปทุมานิ วา
 ปุณฺธรีกานิ วา อุตฺเท ขาตานิ อุตฺเท สัวทธานิ อุตฺทา อัจจุคฺคัมม
 ติฏฐัณณตี อนุปฺปิตตานิ อุตฺเทน; เอวเมว ภควา พุทฺธจกฺกัชฺฌนา
 โลกํ ไวลเณนโต อทฺทส สัตฺเต อปฺปรัชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺกัชนั
 ทรียะ มุทินัทรียะ สัวกาเร ทวากาเร สุวิณฺณปาเป ทูวิณฺณปาเป
 อปฺเปกฺกัจเ ปฺรโลกรัชชกฺขยทสฺสาลาโน วิหรณฺเต. ชานาติ ภควา “อโย
 ปุคฺคโล ราคจวิโต. อโย โทสจวิโต. อโย โมหจวิโต. อโย วิตักฺกจ
 วิโต. อโย สทฺธจวิโต. อโย ภาณจวิโตติ. ราคจวิตัสส ภควา
 ปุคฺคลัสส อสฺสูกกํ กเถติ. โทสจวิตัสส ภควา ปุคฺคลัสส เมตฺตาภาวนํ

อาจิภขติ. โมหจวิต ภควา ปุคฺคัลล อุตฺเทสปริปุจฺฌาย กาเลน ธัมมสวเน
กาเลน ธัมมสากัจฌาย ครุสฺวาเส นิเวเสติ. วิตักกจวิตฺถสฺส ภควา ปุคฺคัลลสฺส
อานาปานสฺส อาจิภขติ. สักกธจวิตฺถสฺส ภควา ปุคฺคัลลสฺส ปาสาทนียํ นิमितฺตํ
อาจิภขติ. พุทฺธสุโพธิ ธัมมสุธัมมตํ สํขลุปฺปฏิปัตตํ สีลานํ จ อตฺตโน.
ญาณจวิตฺถสฺส ภควา ปุคฺคัลลสฺส วิบัสสันานิมิตฺตํ อาจิภขติ อนิจฺจาการํ
ทุกฺขการํ อนัตตการํ.

เสเต ยถา บัพฺพตมฺหํทณฺเฏจฺจิโต
ยถาปิ บัลลเส ชนตํ สมนฺตโต;
ตถูปมํ ธัมมมยํ สเมธ
ปาสาทมารุญฺหํ สมนฺตจิกฺข
โสการวภิณฺณํ ชนตํมเปตโสโก
ชเวกฺขัลลสฺส ชาตชวภาภุตฺถนํติ.

เฮว ภควา พุทฺธจิกฺขณานิ จิกฺขมา.

กถํ ภควา สมนฺตจิกฺขณานิ จิกฺขมา ? สมนฺตจิกฺขํ วุจฺจติ
สัพฺพัพฺพลุตฺตญาณํ. ภควา สัพฺพัพฺพลุตฺตญาณेณ อูเปโต สมุเปโต
อุปคโต สมุอุปคโต อุปบັນโน สมุอุปบັນโน สมนฺนาคโต. น ตสฺส
อทิฏฺฐจมฺหํทตฺถิ กิณฺจิ อโถ อวิณฺญาตํ อชานิตัพฺพํ, สัพฺพํ อภิณฺญาสิ,
ยทิตฺถิ เนยฺยํ; ตถาคโต เตน สมนฺตจิกฺขติ. เฮว ภควา
สมนฺตจิกฺขณานิ จิกฺขมาติ ยถา ทิสฺสติ จิกฺขมา.

สัพฺพํ ตมํ วิโนเทวฺวาทิ สัพฺพํ วาคตมํ โทสตมํ โมหตมํ
มานตมํ ทิฏฺฐจิตมํ กิเลสตมํ ทุจฺจวิตตมํ อณฺเฏการณํ อจิกฺขการณํ
อภีณญาณการณํ บัณฺณยานโรธิกํ วิชยตบักฺกิกํ อนิพฺพานสํวิตฺตนิกํ
ปญฺหิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยັນตํกิริตฺวา อนภาวํ คเมตฺวาติ
สัพฺพํ ตมํ วิโนทิตฺวา.

เอโกว รติมัจฉคาคติ ภควา บัพพะชชาลสาเตน เอโก. อหุตติยัตถเณ
 เอโก. ตันนํหยา ปหานัตถเณ เอโก. เอกัณฺทวราโคติ เอโก.
 เอกัณฺทวโรโตโสติ เอโก. เอกัณฺทวโรโมโตติ เอโก. เอกัณฺทนิกกิลโสติ
 เอโก. เอกายนมคฺคํ คโตติ เอโก. อนุตฺตรํ สัมมาสัมโพธิ
 อภิสัมพุทฺธโสติ เอโก.

กถํ ภควา บัพพะชชาลสาเตน เอโก? ภควา ททโรว สมาน
 สุกฺกาทีเกโส ภทฺเทเน โยพัพพะเจเน สมนํนาคโต ปจฺเจเน วยสา
 อกามกานํ มาตาปุตฺตนํ อลลํสุมฺหานํ รุทฺธํตานํ วิลปฺนํตานํ, ฌาตีสํ
 ปหาเย สัพพะ ยสฺสปฺลิโพธิ ฌินฺทิตฺวา ปุตฺตทวารปฺลิโพธิ ฌินฺทิตฺวา
 ฌาตปฺลิโพธิ ฌินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปฺลิโพธิ ฌินฺทิตฺวา สันนิโธปฺลิโพธิ
 ฌินฺทิตฺวา เกสมัลลํ โอหาเวตฺวา กาลายานิ วัตถานิ อจฺฉาเทตฺวา
 อคารัสฺมา อนคาริยํ บัพพะชชิตฺวา อากิลฺลจฺจนาวํ อุปคັນตฺวา เอโก
 จรติ วิหริติ อิริยติ วัตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวํ ภควา
 บัพพะชชาลสาเตน เอโก.

กถํ ภควา อหุตติยัตถเณ เอโก? โส เอวํ บัพพะชชิตฺวา สมาน
 เอโก อรพฺพณวนบัตถานิ บันตานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิสเวติ อัมมปัลลํทํหานิ
 อัมมปนิคฺโขสานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสสราหเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสลลํทานํสารูปานิ.
 โส เอโก คัจฉติ, เอโก ติฏฺฐจติ, เอโก นิสิตฺติ, เอโก เสยฺย
 กัมมเปติ, เอโก คามํ ปันนํหยา ปวิสติ, เอโก ปฏฺฐิกกมติ, เอโก
 รโห นิสิตฺติ, เอโก จังกมํ อธิจฺจจติ, เอโก จรติ, เอโก วิหริติ
 อิริยติ วัตตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวํ ภควา อหุตติยัตถเณ เอโก.

กถํ ภควา ตันนํหยา ปหานัตถเณ เอโก? โส เอวํ เอโก
 อหุตฺโต อัมมปมัตถโต อาตาปํ ปหิตตฺโต วิหรณฺโต นัชชา เนรพฺพช-
 ราย ตํเว โพธิรุกขมูเล มหาปธานํ ปทหนฺโต มารํ สเสนํ นมุจฺ

ปมัตตพณฺณํ วิมิตฺวา ตณฺหิ ชาลนํ สรितํ วิสัตฺตํ ปชหติ วินนฺเตติ
พณฺณํ ตกโรติ อนนํวํ คเมติ.

ตณฺหาทุติโย ปริโส	ที่สมมัทธาน สัสร
อิตถภาวันฺณภาวํ	สัสรํ นาคีวตฺตติ.
เขตมาทณฺวํ นัตวํ	ตณฺหิ ทกฺขัณฺณํ สัมภวํ.
วัตตโนหิ อนาถาโน	สโต ภิกฺขุ ปรีพฺพเชติ.

เขวํ ภควา ตณฺหาเย ปธานัตถเนน เอโก.

กถํ ภควา เอกณฺตวัตตราโคติ เอโก? วาตฺสล ปหีนตฺตา
เอกณฺตวัตตราโคติ เอโก. ไทสฺสล ปหีนตฺตา เอกณฺตวัตตราโคติ เอโก.
โมหฺสล ปหีนตฺตา เอกณฺตวัตตราโคติ เอโก. กิเลसानํ ปหีนตฺตา
เอกณฺตนิกกํกิเลโสติ เอโก.

กถํ ภควา เอกายนํมคฺคํ คโตติ เอโก? เอกายนํมคฺโค วุจฺจติ
จัตตาโร สติปฺภุจฺจานา จัตตาโร สัมมปฺปธานา จัตตาโร อิทฺธิปฺปาธา
บัพฺบจฺนทริยานิ บัพฺบจ ฬลานิ สัตต พุชฺฌนฺจคา อริโย อญฺญจฺจิกโก มคฺโค.

เอกายนํ ชาตฺตยณฺตทสฺส
มคฺคํ ปชานาติ หิตานกฺมปฺป
เอเตน มคฺเคน อตรัส ปัพพะ
ตริสฺสณฺติเยว ตริสฺสณฺติ โอบนฺนติ.

เขวํ ภควา เอกายนํมคฺคํ คโตติ เอโก.

กถํ ภควา เอโก อนุตฺตรํ สัมมาสัมโพธิ อภิสัมพุทฺธโรติ เอโก?
โพธิ วุจฺจติ จตุสสุ มคฺเคสสุ ญาณํ, บัพฺบภา, บัพฺบณฺนทริย,
บัพฺบภาพลํ, สัมมวิชยสัมโพชฺฌนฺจโค, วิมฺสา, วิมฺสัณฺนา, สัมมาทิฏฺฐิ.
ภควา เตน โพธิภาณเนน “สัพเพ สขารา อนิจฺจาติ พุชฺฌน

“ลัทธิเพ ลัขารว ทุกชาติ พุชฌิ. “ลัทธิเพ ธัมมา อนัตตาดิ
 พุชฌิ. “อวิชชาปัจจัย ลัขารว พุชฌิ. ะเปฯ “ชาติปัจจัย
 ขรามรณันติ พุชฌิ. อวิชชาโรธา ลัขารวโรโธติ พุชฌิ. ะเปฯ
 “ชาติโรธา ขรามรณโรโธติ พุชฌิ. “อภิ ทุกขันติ พุชฌิ.
 “อภิ ทุกขสมุทยติ พุชฌิ. “อภิ ทุกขนิโรโธติ พุชฌิ. “อภิ
 ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ พุชฌิ. “อเม อาสวติ พุชฌิ. อภิ
 อาสวสมุทยติ พุชฌิ. อภิ อาสวนิโรโธติ พุชฌิ. “อภิ อาสว-
 นิโรธคามินี ปฏิปทาติ พุชฌิ. “อเม ธัมมา อภิวิญญายาติ
 พุชฌิ. “อเม ธัมมา ปริวิญญายาติ พุชฌิ. “อเม ธัมมา ปาหา-
 ตัพพาติ พุชฌิ. “อเม ธัมมา ภาเวตัพพาติ พุชฌิ. “อเม ธัมมา
 ลังคิกาทัพพาติ พุชฌิ. “ฉนฺนํ ผัสสาตณฺณํ สมุทยัง อตฺตังคมีจ
 อัสสาทังจ อาทณฺวียัง นิสสรณฺวียาติ พุชฌิ. “ปฺปจฺฉนฺนํ
 อุปาทานักขณฺณํ สมุทยัง อตฺตังคมีจ อัสสาทังจ อาทณฺวียัง
 นิสสรณฺวียาติ พุชฌิ. จตฺถนํ มหาภูตณฺวียัง สมุทยัง อตฺตังคมีจ
 อัสสาทังจ อาทณฺวียัง นิสสรณฺวียาติ พุชฌิ. “ยถิภฺจ สมุทยธมฺม
 ลัทธิพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ พุชฌิ. อถว ยี พุชฌิตัพพิ ปฏิพุชฌิ-
 ตัพพิ ลัมพุชฌิตัพพิ อธคณฺตัพพิ ผลิตัพพิ ลังคิกาทัพพิ,
 ลัทธิพนฺตํ เตน โฬธวาเนน พุชฌิ อนพุชฌิ ปฏิพุชฌิ
 ลัมพุชฌิ ลัมมาพุชฌิ อธคจฺฉิ ปฏิจฺฉิ ผลิตี ลังคิกาสี; เหว
 ภควา เถโก อนุตฺตรํ ลัมมาลัมโฬธ อภิลัมพุทโธติ เถโก.

รติมฺมชฺฌคาคี: รติมฺติ: เนกขัมมรติ ปวิเวกรติ อุปสฺมรติ
 ลัมโฬธรติ อชฺฌคค อธคจฺฉิ ผลิตี ลังคิกาสี เหว รติมฺมชฺฌคาค.
 เตนาค สาริปตฺตตฺเถว

“ลลทวักลล ลอกลล

ยถา ทิลลลล จักขุมา

สัพพะ ตม วิโนทตวา	เอโก วตัมชฌนาคาติ.
ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาที	อภทํ คณิมาคตํ
พพณมมิต พัทธานํ	อิตถิ ปุณฺณเมว อาคม.

ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาทีนติ พุทฺธโธติ โย โส ภควา สยัมมกุ
 อนาคตวิโย ปุทฺธเพ อนนตฺสเตตุ อัมเมตุ สามี สัจจามิ อภิสัมพุทฺธ;
 ตตฺถ จ สัพพะตฺถนํ บัดฺโต, พเลตุ จ วสฺสาวํ บัดฺโต. พุทฺธโธติ:
 เกนตฺถเนน พุทฺธโ? พุทฺธนิตา สัจจามิ พุทฺธโ. โยเรตา ปชายาติ
 พุทฺธโ. สัพพะตฺถนํตาย พุทฺธโ. สัพพะตฺถนํตาย พุทฺธโ. อภิป-
 เวยยตาย พุทฺธโ. วิกตตาย พุทฺธโ. ชินาสวสฺสาเตน พุทฺธโ.
 นิรฺวปฺภิกเลตฺถนํเตน พุทฺธโ. เอกํตฺถวตฺราโคติ พุทฺธโ. เอกํตฺถวต-
 โทโสติ พุทฺธโ. เอกํตฺถวตฺโมโหติ พุทฺธโ. เอกํตฺถนํกิลเลโสติ พุทฺธโ.
 เอกายนํคคํ คโตติ พุทฺธโติ เอโก อนตฺตรํ ตัมมาตฺมํโพธิ
 อภิสัมพุทฺธโติ พุทฺธโติ อพุทฺธวิหตฺตตา พุทฺธปฺปฏฺฐาภตฺตา พุทฺธโ.
 พุทฺธโติ เนตํ นามํ มาตฺรา กตํ, น บิตฺรา กตํ, น ภาคฺรา กตํ,
 น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจहि กตํ, น ภาตฺสาลโหติเตहि กตํ,
 น สมนพฺพหํเมเหติ กตํ, น เทวตาหิ กตํ; วิโมกฺขนํตฺติกเมตํ
 พุทฺธานํ ภควันฺตานํ โยธิยา มุเล สห สัพพะตฺถนํเตนาลลํ
 ปฏฺฐาภา สัจจนิภา ปุณฺณตฺตติ; ยทิตํ พุทฺธโติ ตํ พุทฺธํ. อสิตนํติ:
 เทวํ นิสฺสยา: ตณฺหามํลลโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสโย จ.

กตโม ตณฺหามํลลโย? ยาวตา ตณฺหาตฺถนํเตน สัมมกตํ โยธิตํ
 ปริยํตํกตํ ปริคฺคหิตํ มมายิตํ “อิทํ มม, เขตํ มม, เขตํตกํ
 มม, เขตํตาวตา มม รุปา, สัพฺปสา คณิสา วสา โยจฺจุทฺทา
 อตฺถรณนา ปาปฺรณนา ทาสฺสทาสา อเชพฺพิกา กุกฺกุฏสุกรรา หัตถิวิคฺวาตฺสวพฺพา
 เซตตํ วัตฺถุ หิริวณฺณํ สุวณฺณํ คามนิคฺคมราชธานีโย รัฏฺฐจฺฉ

ชนปโต จ โกโส จ โกฏฐจาการวัจ เกวลัมปิ มหาปจวี ตัณหารเสน
มมายติ, ยาวตา อัญจัสตตณฺหาวิปริตฺตํ; อยํ ตณฺหานิสฺสโย.

กตโม ทิฏฺฐจินิสฺสโย? วิสดีวตฺตคฺคา สกายทิฏฺฐิจิ, ทสวตฺตคฺคา
มิชฺฌาทิฏฺฐิจิ, ทสวตฺตคฺคา อัมมตฺตคฺคาทิกาทิฏฺฐิจิ; ยา เอวรูปาทิฏฺฐิจิ,
ทิฏฺฐิจิตฺตํ, ทิฏฺฐิจิตฺตทณฺ, ทิฏฺฐิจิกณฺดาโร, ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธายิกํ, ทิฏฺฐิจิวิปัส-
สีตํ, ทิฏฺฐิจิสฺสโยชนํ คาคาโ, ปฏฺฐาคาโ, อภินิเวโส, ปรามาโส, กุมมคฺโค,
มิชฺฌาปโป, มิชฺฌตฺตํ, ติตฺตถายตณฺ, วิปริเยสคาคาโ, วิปริตฺตคาคาโ.
วิปัสสีลลสคาคาโ, มิชฺฌาคาคาโ, อยาดาวกัสมิ ยาดาวกณฺติ คาคาโ, ยาวตา
ทวาทฺฐิจิ ทิฏฺฐิจิตตานิ: อยํ ทิฏฺฐจินิสฺสโย. พุทฺธสฺส ภควโต ตณฺหานิสฺสโย
ปทีโน, ทิฏฺฐจินิสฺสโย ปฏฺฐินิสฺสยฺสฺส; ตณฺหานิสฺสยฺสฺส ปทีนตฺตา ทิฏฺฐจินิสฺสยฺสฺส
ปฏฺฐินิสฺสยฺสฺสจัตตา ภควา จักขุ อนิสฺสโรโต, โสโต ชานํ. ชีวรํ. กายํ.
มณิ อนิสฺสโรโต, รูปํ. สัททํ. คณฺโณ. รสํ. โสภณํ. จีวรํ. ปณฺทปาทํ. เสนาสนํ.
คิลานบัจจยเกลลชชปรักขาริ. กามธาคู. รูปธาคู. อรูปธาคู. กามภวํ.
รูปภวํ. อรูปภวํ. สลฺยวาทํ. อลฺยวาทํ. เวนสลฺยวาทสลฺยวาทํ.
เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ. บัลลจโวการภวํ. อตฺตํ. อนาถตํ
บัจจูปันณิ. ทิฏฺฐจสฺสทมุตฺตวณฺวาทตฺตพเพ อัมเม อนิสฺสโรโต อนิสฺสโรโน
อนปคโต อนชฺชโลลโรโต อนธมุตฺโต นิกขณฺโต นิสฺสยฺสฺส วิปัสสุตฺโต
วิลลลลลลลลลลลล วิมรียาทิกเตม เจตสา วิหเรตฺติ ตํ พุทฺธํ อลฺลิตํ.

ตาทีนติ ภควา บัลลจหากาเวหิ ตาที: อัญจานัญเจ ตาที,
จัตตาวิติ ตาที, ตินณนาวิติ ตาที, มุตฺตาวีติ ตาที, ตณฺทเทสสา ตาที.

กถํ ภควา อัญจานัญเจ ตาที? ภควา ลาเภยํ ตาที, อลาเภยํ
ตาที, ยเล��ยํ ตาที, อยเล��ยํ ตาที, ปลฺลสา��ยํ ตาที, นินฺทายยํ
ตาที, สุเขยํ ตาที, ทุกฺขเขยํ ตาที, เขกฺกเขยํ พาทํ คณฺโณ

ลิมเปยฺยํ, เขถัลเญ พาทํ วาสยา ตัจเญยฺยํ, อมุกัสฺมึ นัตถิ
ราโค, อมุกัสฺมึ นัตถิ ปฏฺชนํ; อนฺนํปฏฺชนํวิปฺปตีโน อุตฺตมาตฺตนิคฺคมาตฺ-
วีตวตฺโต อนฺนโรธวิโรธสมตฺติกกัณฺโธ: เขวํ ภควา อิกฺขจํณฺญฺเจ ตาถิ.

กถํ ภควา จัตตาวตฺติ ตาถิ? ภควา จัตตาวตฺติ ตาถิ. ภควโต
ราโค จัตโต วันโต มุตโต ปตีโน ปฏฺชนิสฺสํญฺโจ. โสโส. โมโห.
โกโธ. อุปฺปนาโห. มกฺกโช. ปฬาสฺโส. อัสสสา. มจฺจณฺนํ. มายา.
สาเจยฺยํ. ถัมมโก. สารัมมโก. มาโน. อตฺตมาโน. มโห. ปมาโห.
สัพเพ กิเลสสา สัพเพ ทุจฺจวิตา. สัพเพ ทรรตา. สัพเพ ปริฬายา.
สัพเพ สันตปา. สัพเพกกุสลาภิสฺสํวรา จัตตา วันตา มุตตา ปตีนา
ปฏฺชนิสฺสํญฺจา; เขวํ ภควา จัตตาวตฺติ ตาถิ.

กถํ ภควา ตินฺนํวตฺติ ตาถิ? ภควา กาโมจฺฉํ ตินฺนํ,
ภโวจฺฉํ ตินฺนํ, ทิฏฺฐิโชนํ ตินฺนํ, อวิชฺโชจฺฉํ ตินฺนํ,
สัพเพสฺสสารปฺปํ ตินฺนํ นิตฺตินฺนํ อตฺติกกัณฺโธ สมตฺติกกัณฺโธ วีตวตฺโต;
โส จุจฺจวาโส จินฺนจฺจโรนํ คตฺถํโส คตฺถิโส คตฺถโกฏฺฐิโก ปาลิต-
พฺรหฺมจฺจโร อุตฺตมทิกฺขจิปฺปัตตโต ภาวิตมคฺโค ปตีณกิเลสํ ปฏฺฐวิทฺธา-
กุปฺโป สจฺฉนิคฺคนโรโธ. ทุกฺโข ตสฺส ปริลลภาตํ, สมุทโย ปตีโน,
มคฺโค ภาวิต, นโรโธ สจฺฉนิคฺคโต, อภิลลเปยฺยํ อภิลลภาตํ,
ปหาตัพพะ ปตีณํ, ภาเวตัพพะ ภาวิต, สจฺฉนิคฺคาตัพพะ สจฺฉนิคฺคํ; โส
อุกฺกชิตตปฺปลิโม สกฺกิณฺณปรีกโข อัพพะเพหฺลโก นิรคฺคไฟํ อริโย
บิณฺณทสฺสํ บิณฺณภาโร วิสลลปฺปโต บิณฺจจฺจวิปฺปตีโน นพฺพิงคสมันนา-
คโต เอการกโข จตฺราบาสฺสโน ปณฺณณบจฺจเญกสจฺจโจ สมายสํญฺเจสโน,
อนาวลลกฺกุปฺโป บาสฺสทสฺสกายสฺสํวโร สฺวิมุตฺตจิตฺโต สฺวิมุตฺตบิณฺโณ
เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปฺปโร ปรมปฺปโร ปรมบัตติบัตโต. โส เวน
อาจินาติ. น อปจินาติ, อปจินิตฺวา จิโต; เวน ปชฺหติ; น

อุปาทยิต, ปชัตถวา จิตฺ, เนา วิสเนติ, น อุลลิสเนติ, วิสเนตฺวา
 จิตฺ, เนา วิรุเปติ, น ลันธูปะติ, วิรุเปตฺวา จิตฺ, อเลกฺเขน สัลลิกฺขันเณ
 สมันนาคตตฺตา จิตฺ, อเลกฺเขน สมาริกฺขันเณ สมันนาคตตฺตา จิตฺ,
 อเลกฺเขน บัณฺวาขันเณ สมันนาคตตฺตา จิตฺ, อเลกฺเขน วิมุตติ-
 กิขันเณ สมันนาคตตฺตา จิตฺ, อเลกฺเขน วิมุตติวาณทสัลลิกฺขันเณ
 สมันนาคตตฺตา จิตฺ, ลัจฺจํ ปฏิปาทยิตฺวา จิตฺ, เหว สมตีกกมิตฺวา
 จิตฺ, กิเลลลัคคิ ปริยาทยิตฺวา จิตฺ, อปริคมนตาย จิตฺ, กฏ
 สมหาย จิตฺ, มุตติปฏิเสวนตาย จิตฺ, เมตตาย ปาริสฺสัทธิยา
 จิตฺ, กรุณาย ปาริสฺสัทธิยา จิตฺ, มทิตาย ปาริสฺสัทธิยา จิตฺ,
 อุเปกฺขาย ปาริสฺสัทธิยา จิตฺ, อัจฉินตปาริสฺสัทธิยา จิตฺ, อกัมมัล-
 วนตาย ปาริสฺสัทธิยา จิตฺ, วิมุตตตฺตา จิตฺ, ลันตลิตตฺตา จิตฺ,
 ขันธปริยັນเต จิตฺ, ธาตปริยັນเต จิตฺ, ขายตนปริยັນเต จิตฺ,
 คติปริยັນเต จิตฺ, อุปัตติปริยັນเต จิตฺ, ปฏิสันธิปริยັນเต จิตฺ,
 ภาวปริยັນเต จิตฺ, ลัสสารปริยັນเต จิตฺ, วัฏฏปริยັນเต จิตฺ,
 อันติมภเว จิตฺ, อันติมลสมุสฺสเย จิตฺ, อันติมเทหโร ภควา.

ตัสสํ ปัจฉิมโก ภโว จริโมยัง สมุสฺสโย

ชาติมรณลสาโร

นัตถิ ตัสส ปุณฺณภโวติ

เอว ภควา ตินฺนาวาติ ตาหิ.

กถิ ภควา มุตฺตาวาติ ตาหิ. ภควโต ภาวา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
 สุวิมุตฺตํ. โทสา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ โมหา จิตฺตํ. มุตฺตํ
 วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. โกธา. อุปาหา. มกฺกขา. ปฬาสา. อิลลสา. มัจฉริยา.
 สาเจยฺยา. ถัมภา. สारัมภา. มานา. อติมานา. มทา. ปมาทา.
 ลัพพกเลเสหิ. ลัพพทจฺจริเตหิ. ลัพพทรเทหิ ลัพพปริฬาเทหิ. ลัพพลันตา-
 เปหิ. ลัพพากุสลาภิลฺลขาเวหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. เอว

ภควา มุตตาวีติ ตาติ.

กถา ภควา ตันนัทเทสา ตาติ ? ภควา สึเล สติ, สึลวาติ ตันนัทเทสา ตาติ. สัทธาย สติ, สัทธโรติ ตันนัทเทสา ตาติ. วิริเย สติ, วิริยวาติ ตันนัทเทสา ตาติ. สติยา สติ, สติมาติ ตันนัทเทสา ตาติ. สมารัสมี สติ, สมารโธติ ตันนัทเทสา ตาติ. บัณเฑาะย สติ, บัณเฑาะวาติ ตันนัทเทสา ตาติ. วิชชาเย สติ, เตวีสสโรติ ตันนัทเทสา ตาติ. อภิณเฑาะย สติ, นพภิณเฑาะโรติ ตันนัทเทสา ตาติ. พลเล สติ “ทสพลโรติ ตันนัทเทสา ตาติ; เอว ภควา ตันนัทเทสา ตาติ. ตัง พุทฺธัง อลิตัง ตาติ.

อภุทฺถิ คณิมาคตฺตนิติ: อภุทฺทิตฺตนิ กุณหวัตถุณิ: บัจจยปฏฺฐเสวนสํชาตํ กุณหวัตถุ, อิริยาปถสํชาตํ กุณหวัตถุ, สามันตชัยปณสํชาตํ กุณหวัตถุ.

กตมํ บัจจยปฏฺฐเสวนสํชาตํ กุณหวัตถุ ? อธ คหปติกา ภิกขุ นิมนฺเตนตี จีวรบิณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยเภลัซชปรีกขารเหติ ปาปัจจโน อังคณาปโก ตัตถิโก จีวรบิณฑปาทเสนาสนคิลานบัจจยเภลัซชปรีกขารานํ ภิกขุโย กัมมัตถํ อปาทาย จีวรํ บัจจิกขชาติ บิณฑปาทํ บัจจิกขชาติ, เสนาสนํ บัจจิกขชาติ, คิลานบัจจยเภลัซชปรีกขารํ บัจจิกขชาติ. โส เอวมาห “กํ สมณัสส มหัคเคเน จีวรเน. เอตํ สารูปํ, ยํ สมโน สุตานา วา สังการกฺกุฏา วา ปาปณิกา วา นันตกาณิ อัจฉินฺตวา สํชาฏี กโรติวาทาเรยฺย. กํ สมณัสส มหัคเคเน บิณฑปาทเน. เอตํ สารูปํ, ยํ สมโน อุนฺณาจริยาย บิณฑิยาโลเปเน ชีวิกํ กัมมเปยฺย. กํ สมณัสส มหัคเคเน เสนาสนเน. เอตํ สารูปํ, ยํ สมโน รุกขมุลิกอ วา อพฺโพกาสิกอ วา. กํ สมณัสส มหัคเคเน คิลานบัจจยเภลัซชปรีกขารเน. เอตํ สารูปํ, ยํ สมโน ปุตฺติมุตฺเตเน หวิฏฺฐกัณฺเณเน โอสถํ กรเญยฺยติ ตทฺฐาพาทาย

ลูขิ จีวร ธาเรติ, ลูขิ ปันทปาต ภูณชติ, ลูขิ เสนาสนิ ปฏิสเวติ,
 ลูขิ คิลานบัจจยเภสัชชปริกขาริ ปฏิสเวติ. ตเมณิ คหปติกา เหว
 ชานันติ “อโย สมโน อปัจโจ สันตญโจ ปวิวัตโต อสสังญโจ
 หารัทธวิโย ธุตวาโตติ ภิโยโย นิมนันเตนติ จีวรปันทปาตเสนาสน-
 คิลานบัจจยเภสัชชปริกขาเรติ. โส เขมาห “ติณณิ สัมมุชกาภา
 สัทโธ กุลปุตโต พหุ ปุณณิ ปสวติ: สัทธาย สัมมุชกาภา สัทโธ
 กุลปุตโต พหุ ปุณณิ ปสวติ. เทยยธัมมัสส สัมมุชกาภา สัทโธ
 กุลปุตโต พหุ ปุณณิ ปสวติ. ทักขิเจเนยยานิ สัมมุชกาภา สัทโธ
 กุลปุตโต พหุ ปุณณิ ปสวติ. ตุมหากังเบเวาย สัทธา อตฺถิ,
 เทยยธัมโม จ สวัชชติ, อหังจ ปฏิคคากโก. สจาทิ น ปฏิคค-
 เหสสามิ, เหว ตุมเห ปุณเณน ปริพาหิรา ภวิสสถ. น มัยหิ
 อิมินา อตฺถิ, อบัง ตุมหากังเยว ธนุกัมปาย ปฏิคคณิหามิตติ
 ตทปาทาย พหุมีปิ จีวร ปฏิคคณิหาคิ, พหุมีปิ ปันทปาต
 ปฏิคคณิหาคิ, พหุมีปิ เสนาสนิ ปฏิคคณิหาคิ, พหุมีปิ คิลานบัจจย-
 เภสัชชปริกขาริ ปฏิคคณิหาคิ; ยา เหวรูปา ภากุญฺเญ, ภากุญฺเญ,
 กุหนา, กุทายนา, กุหิตตตฺถิ; อิทํ วุจฺเจติ บัจจยปฏิสเวณลสาต
 กุหนวัตตุนติ.

กตมํ อิริยาปถลสาต กุหนวัตตุน ? อเรกัจ โจ ปาปัจโจ อิจฺฉापถโต
 สัมภาวนาธิปาย “เอว มํ ชโน สัมภาวาสสตีติ คมณิ สันนเปติ.
 จานํ สันนเปติ, นิสัสซํ สันนเปติ, เสยฺยํ สันนเปติ, ปณิธาย
 คัจฉนติ, ปณิธาย ติฏฺฐจติ, ปณิธาย นิสิตฺติ, ปณิธาย เสยฺยํ กัมเปติ.
 สมาหิตโต วีย คัจฉนติ. สมาหิตโต วีย ติฏฺฐจติ. สมาหิตโต
 วีย นิสิตฺติ. สมาหิตโต วีย เสยฺยํ กัมเปติ. อาปาถกัชฌายีว โหติ.
 เหวรูปา อิริยาปถลล อจปนา จปนา สันนปนา ภากุญฺเญ

ภาณุญ์ กุหนา กุหาญา กุหิตตต; อภิ วุจจิต อธิยาปถลชาต กุหนวตฺต.
 กตม สามันตชัยปณลชาต กุหนวตฺต? อธิเรจฺโจ ปาปัจโน
 อธิจาปถโต สัมภาวนาธิปปาโย “เอว ม ชโน สัมภาวเสสสตี
 อธิยธมมสันนิสสตี วาจ ภาสตี” โย เชาวรูป จีวร ธาเวติ, โส
 สมโน มहेสฺสโกติ ภณติ. โย เชาวรูป บัตต ธาเวติ. โสธณลล
 ธาเวติ. ธมมการก ธาเวติ. ปวิสวณ ธาเวติ. กุณจิก ธาเวติ.
 อูปาหน ธาเวติ. กายพณณ ธาเวติ. อาโยค ธาเวติ, โส สมโน
 มहेสฺสโกติ ภณติ. ยัสส เชาวโป อูปัชฌาโย, โส สมโน มहेสฺสโก-
 ตี ภณติ. ยัสส เชาวโป อาจริโย สมานุปัชฌายกา สมานาจริยก
 มิตตา สันทิฏฺฐา สัมภัตตา สหยา, โส สมโน มहेสฺสโกติ
 ภณติ. โย เชาวเป วิหาเร วตติ, โส สมโน มहेสฺสโกติ
 ภณติ. โย เชาวเป อัทธมโยเค วตติ. ปาสาเท วตติ. หัมมิเย
 วตติ. คุหาญ วตติ. เถเน วตติ. กุญฺยา วตติ. กุญฺจาเร วตติ.
 อธิญฺเฐ วตติ. มาเท วตติ. อธิญฺเฐ วตติ. อธิญฺจานสาธาย วตติ.
 มถิทเป วตติ. รกขมุเค วตติ, โส สมโน มहेสฺสโกติ ภณติ.
 อถวา โกรชิกโกรชิก ภาณุญิกภาณุญิก กุหุกโห ลปโป มุขสัมภาวโต
 อย สมโน อิมาส เชาวปณ สันตานิ วิหารสมายตฺตนิ ลากิตี ตาสิ
 คัมภีร คัพพิ นีปนณ ปญฺจณิน โลกุตตรสัลลปตาปฏิสยตต
 กถ กเถสิ, ยา เชาวปา ภาณุญิกา ภาณุญี กุหนา กุหาญา
 กุหิตตต; อภิ วุจจิต สามันตชัยปณลชาต กุหนวตฺต. พทฺธสส
 ภควโต อิมานิ ตนิ กุหนวตฺตนิ ปหานานิ สมุจฺจนานานิ วุปลันตานิ
 ปฏิปัสสทธานิ อภิพุบัตติกานิ ฌานคคินา ทัทธมานิ; ตตฺตมา
 พุทฺโธ อุกุโหติ ต อุกุ. คณิมาคตตต: คณิตตคณ. ภควา คณาจริโยติ

คณิ. คณัสส สัตถาติ คณิ. คณิ ปริหเรตติ คณิ. คณิ
 โอวตตติ คณิ. คณิ อนุสาสตีติ คณิ. วิสสารโท คณิ อุปสังกมตีติ
 คณิ. คณัสส สุตสสุตติ โสโต โอทหติ อับบัจจัตต อับบัจจเปตตี
 คณิ. คณิ อกฺขลา วุฏฺฐจาเปตฺวา กุสเส ปติฏฺฐเปตตี คณิ.
 ภิกขุคณัสส คณิ. ภิกขุณคณัสส คณิ. อุปาสกคณัสส คณิ. อุปาส-
 กาคณัสส คณิ. ราชคณัสส คณิ. ชัตติยคณัสส คณิ. พราหฺมณคณัสส
 คณิ. เวล्लคณัสส คณิ. สุกทคณัสส คณิ. พหฺมคณัสส คณิ.
 เทวคณัสส คณิ. ลขี คณิ คณาวจริโย ชาคโต อุปาคโต สมุปาคโต
 สัมปัตโต ลังกัสสนครนฺติ อทุกฺ คณิมาคต.

พหุณฺณมิธ พัทธานนฺติ พหุณฺณนฺติ: พหุณฺณ ชัตติยานํ พราหฺมณานํ
 เวล्लานํ สุกทานํ คหฺภูจฺจานํ เทวานํ มนุสฺसानํ. พัทธานนฺติ: พัทธานํ
 พัทธจฺจานํ ปริจวาริกานํ ลิสฺसानนฺติ พหุณฺณมิธพัทธาน.

อตฺถิ บัณฺเหหฺน ชาคมฺณนฺติ บัณฺเหหฺน อตฺถิโก ชาคโตมฺหิ, บัณฺหิ
 ปุจฺฉิตฺกามา ชาคโตมฺหิ, บัณฺหิ โสตฺกามา ชาคโตมฺหิติ เอวมฺปิ
 อตฺถิ บัณฺเหหฺน ชาคม. อตฺวา บัณฺหิตตฺถิกานํ บัณฺหิปุจฺฉกานํ บัณฺหิ
 โสตฺกามาณํ ชาคมณํ อภิกกมนํ อุปสังกมนํ ปยิริปาสนา สียาติ
 เอวมฺปิ อตฺถิ บัณฺเหหฺน ชาคม. อตฺวา บัณฺหาคโม ดยฺหิ อตฺถิ,
 ตฺวมลฺลิตฺติ อลมตฺโต มยา ปุจฺฉิตฺตุ กเลตฺตุ วิสฺลซฺชเชตฺตุ วัตตฺลเสตฺตุ ภารนฺติ
 เอวมฺปิ อตฺถิ บัณฺเหหฺน ชาคม. เตนาหฺ สารีปุตตตฺถิเลโร

“ตํ พุทฺธํ ยสฺสิดํ ตาถิ อทุกฺ คณิมาคตํ

พหุณฺณมิธพัทธานํ อตฺถิ บัณฺเหหฺน ชาคมฺณนฺติ.

ภิกขุโน วิชคฺคุจฺจโต ภาชโต วิตตฺมาสนํ,

รูกฺขมฺมูลํ ลิสฺसानํ วา ปัตถฺพตานํ คฺกุหาสุ วา.

ภิกขุโน วิชคฺคุจฺจโตติ ภิกขุโนติ: กัลลียานปฺปุลฺลชนัสส วา ภิกขุโน

เลกขัสส วาติ ภิกขุโน. วิชิตฺตโตติ: ชาตยา วิชิตฺตโต ชราย.
 พยาธินา. มรณเณ. โสเกติ. ปรีเทเวติ. ทุกฺขเติ. โทมัสสเสติ.
 อูปายาเสติ วิชิตฺตโต เนรียเกณ ทุกฺขเณ. ตีรจฺฉานโยนิเกณ ทุกฺขเณ.
 ปัตตวิวิธียเกณ ทุกฺขเณ. มานุสเสณ ทุกฺขเณ. คัพโภกกันติมูลเกณ
 ทุกฺขเณ. คัพภะจติมูลเกณ ทุกฺขเณ. ชาตัสสูปปัพพณเกณ ทุกฺขเณ.
 ชาตัสส ปราเรยฺยเกณ ทุกฺขเณ. อตฺตูปักกเมน ทุกฺขเณ. ปรุปักกเมน
 ทุกฺขเณ. ทุกฺขทุกฺขเณ. สํขารทุกฺขเณ. วิปรีณามทุกฺขเณ. จักขุโรเคน
 ทุกฺขเณ. โสตรโรเคน ทุกฺขเณ. ขานโรเคน ทุกฺขเณ. ชิวฺหาโรเคน
 ทุกฺขเณ. กายโรเคน ทุกฺขเณ. สีสโรเคน ทุกฺขเณ. กัณฺณโรเคน
 ทุกฺขเณ. มุขโรเคน ทุกฺขเณ. ทนต์โรเคน ทุกฺขเณ. กาเสณ. ลาสเณ.
 ปินาสเณ. ทเณ. ชเรณ. กุจฺฉโรเคน. มุจฺฉาย. บัณฺฑนํติกาย.
 สุลาย. วิสุทฺธิกาย. กุญฺเณ. คณฺเณ. กิลาเสณ. โสเสณ. อปมาเรณ.
 ทนฺตฺทฺยา. กณฺตฺทฺยา. กจฺฉฺยา. รชสฺยา. วิตฺตจฺฉิกาย. โสติเตน. ปัตเตน.
 มธฺเมเน. อํสา. บิฬิกาย. ภคินํทลาย. ปัตตสมฺมัจฺฉานะติ อาพาเสติ.
 เสณหิตสมฺมัจฺฉานะติ อาพาเสติ. วาตสมฺมัจฺฉานะติ อาพาเสติ. ลันนํปาดะเกติ
 อาพาเสติ. อุตฺตปริณามะติ อาพาเสติ. วิสุมฺปวิหาระติ อาพาเสติ.
 โอปปกัมมิเกติ อาพาเสติ. กัมมวิปากะติ อาพาเสติ. สีสเณ. อญฺเณ.
 ชินฺนํจาย. ปิสาสา. อจฺจาเรณ. บัลลสาเณ. ทสฺมกฺสวาตาดปัสสิ-
 ปสฺมมัสสเสติ ทุกฺขเติ. มาตมรณเณ ทุกฺขเณ. ปิตุมรณเณ ทุกฺขเณ.
 ภาทมรณเณ ทุกฺขเณ. ภคินมรณเณ ทุกฺขเณ. ธิตุมรณเณ ทุกฺขเณ.
 ภาตติพฺยัสเสณ. โภคติพฺยัสเสณ. โรคติพฺยัสเสณ. สีสติพฺยัสเสณ. ทิฏฺฐิพฺยัสเสณ
 ทุกฺขเณ วิชิตฺตโต อญฺเญโต หรายโต ชิตฺตโตติ ภิกขุโน วิชิตฺตโต.

ภขโต รัตตมาสนันติ: อาสนํ วุจฺจติ; ยัตถ นิสิตฺติ: มณฺโณ,
 บิฆํ, ภิสํ, พัพพะโพนํ, ตัญญิกา, จัมมขันโท, ตินนํณโร, บันณนํณโร,

ปาสาสันนโร. ตํ อาสนํ อสัปปายะรูปทสฺสเนน วิตตํ วิวิตตํ ปวิวิตตํ.
 อสัปปายะสทฺทสวเนน วิตตํ วิวิตตํ ปวิวิตตํ. อสัปปายะเหติ บัณฑิติ
 ภามคฺคเนหิ วิตตํ วิวิตตํ ปวิวิตตํ. อาสนํ ภาชโต เสวโต นิเสวโต
 สเสวโต ปฏิเสวโตติ ภาชโต วิตตมาสนํ.

รุกฺขมุลํ สฺลานํ วาติ: รุกฺขมุลเยว รุกฺขมุลํ สฺลานํเยว สฺลานันนํติ
 รุกฺขมุลํ สฺลานํ วา.

บัพฺพदानํ คฺหาสุ วาติ: บัพฺพตาเยว บัพฺพตา กนฺตฺราเยว
 กนฺตฺรา คิริคฺคาเยว คิริคฺคา บัพฺพตฺตํตริกาโย วุจฺจันติ บัพฺพตคฺคัพฺพรวา
 บัพฺพदानันนํติ บัพฺพदानํ คฺหาสุ วา. เตนาหิ สารีปุตฺตตตฺตโร

“ภิกฺขุโน วิชฺชจฺจนโต ภาชโต วิตตมาสนํ,
 รุกฺขมุลํ สฺลานํ วา บัพฺพदानํ คฺหาสุ วาติ.
 อจฺจาวเจสุ สยเนสุ คีวันโต ตตฺถ เภรวา
 เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺย นิคฺโขเส สยนาสเน.

อจฺจาวเจสุ สยเนสุติ: อจฺจาวเจสุ หีนปณฺเฑสุ เนกปาปเกสุ.
 สยเนสุติ. สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ: วิหาโร, อหฺตมโยโค ปาสาทิ,
 หัมมิมิ, คฺหาติ อจฺจาวเจสุ สยเนสุ.

วันโต ตตฺถ เภรวาติ คีวันโตติ: คีวันโต กุชฺชนโต
 นทฺนโต ลทฺทํ กโรนโต. อถวา คีวันโต กตํ กิตฺตกา กิวดกา
 กิวนฺทกา. เต เภรวาติ: สทา พยัคฺขมา ทปํ อจฺจนตรจฺจนา โภกา
 โคมทิสสา หตฺถํ อหิ วิจฺฉินฺทา สตปทํ โภจวา วา ยัสฺส มาณวา
 กตกัมมมา วา อกตกัมมมา วาติ คีวันโต ตตฺถ เภรวา.

เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺยติ เยหิติ: เยหิ เภรวะหิ เภรวะ
 บาลิสฺสวา วา สุนฺติวา วา น เวเธยฺย นยฺยปเวเธยฺย น
 สัมปเวเธยฺย น ตลฺลเยน น อุตฺตลฺลเยน น ปวิตฺตลฺลเยน น ภาเยยฺย

น ลันดาลิ อาปัชเชยฺย; อภิรัชฺสํ อณฺมํ ภา อนุตฺตารํ อปลาปิ,
ปทีนภยเกรว วิคตโลมหโส วิหเรยฺยยาติ เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺย.

นิคฺโขเส สยนาสเนติ: อปัรัชฺทเท อปัณฺนิคฺโขเส วิชฺนวาเต
มนุสฺสราหเสยฺยเก ปฏฺฐิตฺถิลานสารูปเป เสนาสนเนติ นิคฺโขเส สยนาสเน.
เตนาท สาริปุตฺตํเตโร

“อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ คีวันฺโต ตตฺถ เภรวา,

เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺย นิคฺโขเส สยนาสเนติ.

กตํ ปริตฺตยา โลกํ คจฺจโต อคตํ ทิสฺส,

เย ภิกฺขุ อภิรัชฺมภาเว ปณฺตมฺหิ สยนาสเน.

กตํ ปริตฺตยา โลกเตติ กตฺติ: กตํ กิตฺตกา กิวัตฺตกา กิพฺพกา.
ปริตฺตยาติ: เทวํ ปริตฺตยา: ปากฺกปริตฺตยา จ, ปฏฺฐิฉนฺนปริตฺตยา
จ. กตเม ปากฺกปริตฺตยา? สึหา, พยัคฺชา, ทีปํ, อจฺจนฺตรจฺจนา
โกกา โคมหฺสา, หัตฺถิ, อหิ, วิจฺฉิกา, สตปปี โจรา วา
อัสสํ มาณวา กตกัมมา วา อกตกัมมา วา, จักฺขุโรโค, โสตโรโค,
ขานโรโค, ชิวฺหาโรโค, กายโรโค, ลีลโรโค, กณฺณโรโค, มุขโรโค,
ทนต์โรโค, กาโส, ลาโส, ปันนาโส, ทโท ชโร, กุจฺฉิโรโค, มุจฺฉา,
บัคฺชนฺทิกา, สฺสา, วิสุจิกา, กุญฺจํ, คณฺโฑ, กิลาโส, โสโส,
อปมาโร, ทนฺทุ, กณฺทุ, กจฺฉุ รัชฺสา วิตฺตจฺฉิกา, โลหิตํ, ปัตฺตํ,
มธฺเมโท, อธฺมา, ปิฬิกา, ภคฺฉนฺทลา, ปัตฺตสฺสมุญฺจํ อาพาธา,
เสมฺหสฺสมุญฺจํ อาพาธา, วาสฺสมุญฺจํ อาพาธา, ลันฺนิปาติกา
อาพาธา, อุตฺตปริณามชา อาพาธา, วิสฺมปริหารชา อาพาธา,
โอบกฺกมิกา อาพาธา, กัมมวิปากชา อาพาธา, ลีตํ, ชณฺ्हํ, ชิวัจฺจนา,
บีปาสา, อุจฺจาโร, ปัสสวา, ทมฺมกสฺวาตาตปสิริสปลมฺมัสสํ อติ วา;

อมตํ ทิสฺสันติปิ ปาโง.

อิมะ วุจฺจันติ ปากฺกปริสฺสยา.

กตเม ปฏิจฺฉันนปริสฺสยา? กายทฺชฺจิริตฺ, วจิตฺทฺชฺจิริตฺ, มโนทฺชฺจิริตฺ; กามฉนฺทนีวรณํ, พยาปาทนีวรณํ, ถีนมิตฺถนีวรณํ, อุตฺตรจฺจกุกฺกฺขณนีวรณํ, วิจิกฺขณนีวรณํ; ราโค, โทโส, โมโท, โกโร, อุปฺปนาโท, มกฺโข, ปฬาสฺส, อิลฺลสา, มัจฺฉริยํ, มายา สาเจยฺยํ, ถัมภโก, สารัมภโก, มาโน, อติมาโน, มโท, ปมาโท, สัพเพ กิเลสสา, สัพเพ ทฺชฺจิริตา, สัพเพ ทรธา, สัพเพ ปริฬาหา, สัพเพ สันตปา, สัพพากุสลา-ภิสฺสขารา; อิมะ วุจฺจันติ ปฏิจฺฉันนปริสฺสยา. ปริสฺสยาติ เกนตฺเตน ปริสฺสยา? ปริสฺหณตฺติ ปริสฺสยา, ปริหานาย ลวตฺตณตฺติ ปริสฺสยา, ตตฺตรัสยาติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริสฺหณตฺติ ปริสฺสยา? เต ปริสฺสยา ตํ ปคฺคถิ สหณติ ปริสฺหณติ อภิภวณติ อชฺโชนมตฺถรณติ, ปริยาทียณติ มกฺกหณติ; เอว ปริสฺหณตฺติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริหานาย ลวตฺตณตฺติ ปริสฺสยา? เต ปริสฺสยา กุสฺสลาณํ ธัมมานํ อันตรายาย ปริหานาย ลวตฺตณตฺติ. กตเมสิ กุสฺสลาณํ ธัมมานํ? สัมมาปฏิปทาย อนุโลมปฏิปทาย อปจฺจนิกปฏิปทาย อันวตฺถปฏิปทาย ธัมมานุสสัมปฏิปทาย สีเลสุ ปริปุรการิตาย อินฺทริเยสุ कुตฺตทวาริตาย โภชเน มัตตตฺถนุตาเย ชาคริยานุโยคัสส สติธัมมปชฺฌนตฺถสส จตฺถนํ สติปัญฺณานํ ภาวานนุโยคัสส จตฺถนํ สัมมปฺปธานานํ จตฺถนํ อิทธิปปาทานํ บัณฺณนํ อินฺทริยานํ บัณฺณนํ พลาณํ สัตตณฺณํ โพชฌนฺกานํ อวิยัสส อญฺฺจิกกัสส มคฺคัสส ภาวานนุโยคัสส อิมํสิ กุสฺสลาณํ ธัมมานํ อันตรายาย ปริหานาย ลวตฺตณตฺติ; เอว ปริหานาย ลวตฺตณตฺติ ปริสฺสยา.

กถํ ตตฺตรัสยาติ ปริสฺสยา? ตตฺถเต ปาปกา อกุสลา ธัมมา

อุปัชฌันติ อตฺตภาวสันนิสฺสยา. ยถา พิลเ พิลาสยา ปาณา
 สยันฺติ, ทเก ทกาสยา ปาณา สยันฺติ, วเน วนาสยา ปาณา
 สยันฺติ, รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยันฺติ; เหวเมวํ ตตฺถเตเต ปาปกา
 อกฺขลา อัมมา อุปัชฌันติ อตฺตภาวสันนิสฺสยาติ เหวมํ บิ
 ตตฺถาสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตุ ภควตา “ส่านฺเตวาลิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจริยโก
 ทุกฺขํ น ฌาตุ วิหริติ.

ภณฺถํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ส่านฺเตวาลิโก ทุกฺขํ น ฌาตุ วิหริติ ?
 อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จักฺขณา รูเป ทิสฺวา อุปัชฌันติ ปาปกา
 อกฺขลา อัมมา สรลฺกัปปา ลัณฺโชนียา; ตยฺยสฺส อั้นฺโต วสันฺติ
 อั้นฺวาลิสฺสวติ ปาปกา อกฺขลา อัมมาติ; ตตฺถมา ส่านฺเตวาลิโกติ วุจฺจติ.
 เต นํ สมฺมทาจเรณฺติ ปาปกา อกฺขลา อัมมาติ; ตตฺถมา สาจริยโกติ วุจฺจติ.

ปฺนจปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตเน สกฺกํ ทิสฺวา. ขาเนน คันธํ
 ขาปิตฺวา. ชิวหาย รลํ ลายิตฺวา. กาเยน โยจฺจุทฺทํ ผลิตฺวา. มนสา
 อัมมํ วิณฺณาย อุปัชฌันติ ปาปกา อกฺขลา อัมมา สรลฺกัปปา
 ลัณฺโชนียา; ตยฺยสฺส อั้นฺโต วสันฺติ อั้นฺวาลิสฺสวณฺติ ปาปกา
 อกฺขลา อัมมาติ; ตตฺถมา ส่านฺเตวาลิโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมฺมทาจเรณฺติ.
 ปาปกา อกฺขลา อัมมาติ; ตตฺถมา สาจริยโกติ วุจฺจติ: เหว โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ ส่านฺเตวาลิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ฌาตุ วิหริตติ
 เหวมํ บิ ตตฺถาสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตุ ภควตา “ตโยเม ภิกฺขเว อั้นฺตรามลฺลา อั้นฺตราอมิตฺตา
 อั้นฺตราสปัตตา อั้นฺตราวธกา อั้นฺตราบัจฺจติธกา. กตเม ตโย ? โลโก
 ภิกฺขเว อั้นฺตรามโล อั้นฺตราอมิตฺโต อั้นฺตราสปัตโต อั้นฺตราวธโก
 อั้นฺตราบัจฺจติธโก. โทโส ภิกฺขเว อั้นฺตรามโล อั้นฺตราอมิตฺโต

อันทราสปัตโต อันทราวโก อันทราบัจจัตถิโก. โมโห ภิกขเว
 อันทรามโล อันทราอมิตโต อันทราสปัตโต อันทราวโก อันทราบัจ-
 จัตถิโก. อิมะ โข ภิกขเว ตโย อันทรามลา อันทราอมิตตา
 อันทราสปัตตา อันทราวกา อันทราบัจจัตถิกา.

“อนัตถชนโน โลโก, โลโก จิตตัมปโกปโน,
 ภยมันตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฌติ.
 กุทโธ อตถํ น ชานาติ, กุทโธ ธัมมํ น บัณฑิติ,
 อนีตมํ ตทา โหติ, ยํ โลโก สหเต นร.
 อนัตถชนโน โทโส, โทโส จิตตัมปโกปโน,
 ภยมันตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฌติ.
 กุทโธ อตถํ น ชานาติ, กุทโธ ธัมมํ น บัณฑิติ.
 อนีตมํ ตทา โหติ, ยํ โโกโส สหเต นร.
 อนัตถชนโน โมโห, โมโห จิตตัมปโกปโน,
 ภยมันตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฌติ.
 มุโฬหิ อตถํ น ชานาติ, มุโฬหิ ธัมมํ น บัณฑิติ.
 อนีตมํ ตทา โหติ, ยํ โมโห สหเต นรณัตถิ

เอวัมปิ ตตฺราสยาติ ปริสัสสา.

วุตติ เหตุ ภาควา “ตโย โข มหาราช ปุริสัสส ธัมมา
 อชฌัตตํ อุปบัสซมานา อุปบัสซันติ อหิตาย ทุกขาย อฆาสุหาราย.
 กตเม ตโย? โลโก โข มหาราช ปุริสัสส ธัมโม อชฌัตตํ อุปบัสซมาโน
 อุปบัสซติ อหิตาย ทุกขาย อฆาสุหาราย. โทโส โข มหาราช
 ปุริสัสส ธัมโม อชฌัตตํ อุปบัสซมาโน อุปบัสซติ อหิตาย ทุกขาย
 อฆาสุหาราย. โมโห โข มหาราช ปุริสัสส ธัมโม อชฌัตตํ
 อุปบัสซมาโน อุปบัสซติ อหิตาย ทุกขาย อฆาสุหาราย. อิมะ โข

มหาราช ตโย ปริสัสส ธัมมา อชฌัตต อุมัชชมานา อุมัชชันติ
ชหิตาย ทุกขาย อมาสุหาวายาติ.

โลโก โทโส ฯ โมโห ฯ ปริส ปาปเจตส,
ทิสันติ อตตลัมภูตา ตชสารว ลัมพลันติ.

เอวัมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสสยา.

จุตติ เหตุ ภควตา

“ราโค ฯ โทโส ฯ อโตนินานา

อรตี รตี โลมหังโส อโตะชาโต

อโตะ สมภูจาย มโนวีกโก

กุมารกา อัมมิวาลลัสสัณฺธิ.

เอวัมปิ ตตฺตราสยาติ ปริสสยา. โลเกติ: มนุสฺสโลเกติ กต
ปริสสยา โลเก.

คัจฉโต อคตํ ทิสันฺติ: อคตทิสา วัจจติ อมตนิพฺพานํ; โยโส
สัพฺพสํขารสมฺโม, สัพฺพูปปฏินิสฺสัคโค, ตณฺหิกฺโข, วิราโค, นิโรโห,
นิพฺพานํ. อคตปุพฺพา น ทิสา คตปุพฺพา อิมินา ที่เชน อทฺธนา.
สมตตตฺตํ อนวเลลฺล เตลปตฺตํ ยตา ปริหเรยฺย; เอวํ สจฺจิตฺตมนุรัก-
เขยฺย ปตฺตยมาโน ทิสํ อคตปุพฺพํ. อคตปุพฺพํ ทิสํ วัชชโต คัจฉโต
อภิกกมโตติ คัจฉโต อคตํ ทิสํ.

เย ภิกฺขุ อภิสัมภเวติ เยติ: เย ปริสสเย อภิสัมภเวยฺย อภิกเวยฺย
อชฺชเนตฺตเวยฺย ปริยาทิเยยฺย มัทเทยฺยาติ เย ภิกฺขุ อภิสัมภเว.

บันฺตัมहि สยนาสเนติ อั้นฺเต บั้นฺเต ปริยั้นฺเต เสนันฺเต वा
วณฺณเเต वा อุตกั้นฺเต वा นทั้นฺเต वा; ยตฺถ น กถียติ, น
วปียติ. ชนฺนํ อตฺถกมตฺวา มนุสฺสํ อานุปจาเร เสนาตฺตเนติ

มันต์มฺหิ สยนาสเน. เตนาห สวิปุตตัตถ์เกโร

กตํ ปริสฺสยา โดเก	คัจฉนโต อคตํ ทิสฺ.
เย ภิกฺขุ อภิสัมภเว	มันต์มฺหิ สยนาสเนติ.
กียาสฺส พยัมปใดโย อัสสํ	กียาสฺสํ อธิ โคจรา
กานิ สลลพฺพตานํสฺส	ปหิตตตฺสํ ภิกฺขุโน.

กียาสฺส พยัมปใดโย อัสสํ: กิถิเสน พยัมปเณ สมันนาคโต
อัสสํ กัสฺสณฺจเตน กปฺภาเรน กปฺภาเคนาติ วจีปาริสฺสํ ปุจฺฉติ.

กตมา วจีปาริสฺสํ? อธิ ภิกฺขุ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา
ปฏฺวิโรโต โหติ, สัจจวาที สัจจณฺโณ เกโต บัจฺจโยโก อวิสฺวาทโก
โลกสฺส. บัสนํ วาจี ปหาย บัสนาย วาจาเย ปฏฺวิโรโต โหติ;
อโธ สุตฺวา น อมฺตรํ อักขาตา อิมลํ เกทาย, อมฺตรํ วา สุตฺวา น
อิมลํ อักขาตา อมฺลํ เกทาย; อติ ภินฺนํ วา สันธธาตา
สทิตานํ วา อนุปฺปาทา สมคฺคคาราโม สมคฺครโต สมคฺคคณฺเฑ
สมคฺคกณฺเฑ วาจี ภาสิตา โหติ. ฆรุตํ วาจี ปหาย ฆรุตาย
วาจาเย ปฏฺวิโรโต โหติ; ยา สา วาจา เนลา กณฺณณฺสุขา เปมณฺเฑ
หทยังคมา โปรี พหุชนกณฺเฑ พหุชนมนาปา, ตถารูปี วาจี
ภาสิตา โหติ. สัมมัมปฺปลาปํ ปหาย สัมมัมปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ,
กาลวาที ภูตวาที อุตฺตวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวดี วาจี
ภาสิตา กาเสน ลาปเทสํ ปริยณฺตวดี อุตฺตสฺสํโหติ, จตุทฺติ วาจี
เตหิ สมันนาคโต จตุทฺทสฺสํปคตํ วาจี ภาสติ. พัตตสฺสาย ติริจฺฉาน-
กถาย อารโต อัสสํ วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกฺขณฺโต นิสฺสํญฺโง
วิปฺปมฺตโต วิสฺลब्บตโต วิมฺบิยาทิกเตน เจตฺสา วิหเรยฺย, ทส
กถาวตฺตญฺนิ กเถติ. เสยฺยถํ อัมมํจฺจกถํ สัมมํจฺจกถํ ปวิเวกกถํ
อัสสํคคกถํ วิวียารมฺมกถํ สลลกถํ สมาริกกถํ บัณฺณากถํ วิมุตติกถํ

วิมุตติญาณทัตถกถํ สติปัญฺเฑนกถํ สัมมัปปธานกถํ อธิจฺฉิปฺปาทกถํ
อินทริยกถํ พลกถํ ไชยฉกถกถํ มัคคกถํ ผลกถํ นิพฺพานกถํ
กเถติ. วาจาเย ยโต ยัตโต ปฏิยัตโต คุตโต โคปฺโต รักฺขิตโต
ลํวโต; อโย วจีปาริสฺสทธิ. เอทิสฺสยา วจีปาริสฺสทธิยา สมนฺแนคโต
อัสสํสาติ กียาสฺส พยฺยปฺปโย อัสสํ.

กียาสฺสํสํสํ อโธ โคจฺราติ: กิถิเสณ โคจเรณ สมนฺแนคโต
อัสสํ กัสสํณจฺเจเตน กิปปาเรน กิปปฺภาเคนาติ. โคจฺราติ: โคจโร วุจฺจติ.
อัสสํ อโคจโร. อัสสํ โคจโร.

กตโม อโคจโร? อเถกํจิ เวลฺลียโคจโร วา โหติ, วิธวโคจโร
วา โหติ, อุลลุมฺมาโรโคจโร วา โหติ, บันนํชกโคจโร วา โหติ,
ภิกฺขุณฺโณโคจโร วา โหติ, ปาณาการโคจโร วา โหติ, สลฺลํจิ
วิหฺรติ ราชฺหิ ราชมฺหามัตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสฺสวาทฺเหหิ อนนฺโดมฺมิเกน
คิหิํสํสํคเคน; ยานิ วาปนํ ตานิ กุลานิ อสฺสํธานานิ อัสสํปัสสํนํ
อนฺโนปํนํกุตฺตานิ อักโกสฺสกปริภาสฺสทํณานิ อนัตถกคามานิ อหิตกคามานิ
อฆาสฺสทํณานิ อโยคํกํเชมทํณานิ ภิกฺขุณฺโณ ภิกฺขุณฺโณ อุปาสกํณํ
อุปาสกํณํ, ตตฺตารุปํณิ กุลานิ เสวติ ภาตติ ปิยํรุปาสติ; อโย วุจฺจติ
อโคจโร. อถวา อัสสํตรํวรํ ปวิญฺโจะ วิถิ ปฏิบັນโน อลํวโต
คจฺจณติ, หัตถํ โอโลเกนฺโต อัสสํ โอโลเกนฺโต รณํ โอโลเกนฺโต
มัตตํ โอโลเกนฺโต อิตถิโย โอโลเกนฺโต ปุริเส โอโลเกนฺโต
กุมารเก โอโลเกนฺโต กุมาริกาโย โอโลเกนฺโต อัสสํตราปณํ
โอโลเกนฺโต ชฺรุมฺขณิ โอโลเกนฺโต อุตฺถํ โอโลเกนฺโต อโธ
โอโลเกนฺโต ทิสฺสวาทิสํ เปกฺขมาโน คจฺจณติ; อโยมํปิ วุจฺจติ อโคจโร.
อถวา จักฺขณา รูโป ทิสฺสวา นิมิตตํคคฺคาหิ โหติ อนฺพยฺยลํชนํคคฺคาหิ;
ยถวํจิกรณเมณํ ะเปว มณินทริยํ อลํวตํ วิหรณํ อภิชฺฌณาโหมนํสํสา

ปาปกา อุกุสลา อัมมา อันวลลเวยฺย; ตัลล น ลัวราย
 ปฏิบิซฺชติ, น รัทฺชติ มนินทริยํ, มนินทริเย น ลัวริ อาบิซฺชติ;
 อยมํปํ วุจฺจติ อโคจโร. ยถา วาปนเก โภจนโต สมณพราหฺมณา
 ลัทธิธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภวฺยชิตฺวา, เต เอวรูปํ วิสฺสุทฺทิสฺสนํ
 อนฺยุตฺตา วิหรนฺติ. เสดยถิ? นัจจ คีตฺ วาหิตํ เปกฺขํ อักขานํ
 ปาณิสฺสริ เวตาฬิ กุมภกฺขนํ โสภนคฺกรํ จัณฺฑาลํ วัลลํ โธวนํ
 หิตฺตียุทฺธํ อุลลภยฺทฺธํ อชฺชยฺทฺธํ เมณฺฑยฺทฺธํ กุกฺกฏยฺทฺธํ วัฏฺฏกยฺทฺธํ
 ทณฺฑยฺทฺธํ มุฏฺฏยฺทฺธํ นิพฺพุทฺธํ อัยโยธิกํ พลฺลคฺคํ เสนาพียํ
 อนิกทฺทิสฺสนํ อิติ วา; อิติ เอวรูปํ วิสฺสุทฺทิสฺสนํ อนฺยุตฺตา โหนฺติ;
 อยมํปํ วุจฺจติ อโคจโร. บัณฺจปํ กามคฺคณา อโคจโร.

วุตฺตํ เหตุ ภควตา “มา ภิกฺขเว อโคจเร จรตฺ พรวิสเย.
 อโคจเร ภิกฺขเว จรตฺ พรวิสเย, ลัจฺจนฺติ มาโร โธตารํ, ลัจฺจนฺติ
 มาโร อารมฺมณํ. โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร พรวิสโย?
 ยทิทํ บัณฺจ กามคฺคณา. กตเม บัณฺจ? จักฺขวิลฺลเวยฺยา รูปา
 อิจฺฐจา กัณฺธา มนาปา ปัยรูปา กามุปลฺลหิตา รชนียา. โสตวิลฺล-
 เวยฺยา ลัทธิทา. ชานวิลฺลเวยฺยา คณฺธา. ชิวฺหาวิลฺลเวยฺยา รธา.
 กายวิลฺลเวยฺยา โฆฏฺฐจฺพิพา อิจฺฐจา กัณฺธา มนาปา ปัยรูปา
 กามุปลฺลหิตา รชนียา; อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร
 พรวิสโย. อยมํปํ วุจฺจติ อโคจโร

กตโม โคจโร? อิทฺถ ภิกฺขุ น เวลฺลยโคจโร โหติ, น
 วิธวโคจโร โหติ, น อุลลภุมารโคจโร โหติ, น บัณฺจทกโคจโร
 โหติ, น ภิกฺขุโนโคจโร โหติ, น ปาณาการโคจโร โหติ, อลฺลสฺสฺสฺสฺส
 วิหรติ วาซุหิ ราชมฺหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถียสวาทฺเทหิ อนฺนุโลมิเกน
 คิหิถลลคฺเคน; ยานิ วาปน ตานิ กุลานิ ลัทธิธานิ ปลัณฺณานิ

โอุปานภุตานิ กาสวบัสโซตานิ อัสสวาตปฏิวาทานิ อัตถกามานิ
หิตกามานิ ฆาสูกามานิ โยคักโขเมกามานิ ภิกขุณี ภิกขุณี อูปาสกานํ
อูปาสกานํ, ตถารูปานิ กลานิ เสวติ ภชติ ปยุรปาสติ; อโย วุจจติ
โคจโร. อถวา ภิกขุ อันทรรพวํ ปวัญโจ วิถิ ปฏิบันโน ลวโต
คัจฉนติ, น หัตถิ โอโลเกนโต น อัสสิ โอโลเกนโต น รต
โอโลเกนโต น บัตติ โอโลเกนโต รเปว น ทิสาวทิส
เปกขมาโน คัจฉนติ; อโยมปิ วุจจติ โคจโร. อถวา จักขุณา รูป
ทิสวา. น นิมิตตคคาคี โหติ. รเปว มนินทริเย ลวํ อาชชติ;
อโยมปิ วุจจติ โคจโร. ยถา วาเปเนเก โภณโต สมณพราหมณา
ลทสาเทยยานิ โภชนานิ ภุจจิตวา, เต เอวรूपํ วิสูกทลลสน
อนยุตตา วิหรนติ. เสยยถิ? นัจจ คิต วาทิต. รเปว
อนิกทลลสน อิติ วา; อิติ เอวรูปาย วิสูกทลลสนาโนยถา ปฏิวिरโต
โหติ; อโยมปิ วุจจติ โคจโร. จัตตาโรปิ สติบฺภูจํนา โคจโร.
วุตติ เหตุ ภควตา “โคจเร ภิกขเว จรต สเก บัตติเก วิสเย.
โคจเร ภิกขเว จรต สเก บัตติเก วิสเย, น ลจฉนติ มาโร
โธตาริ, น ลจฉนติ มาโร อารัมมณ. โก จ ภิกขเว ภิกขุโน
โคจโร สโก บัตติโก วิสโย? ยททํ จัตตาโร สติบฺภูจํนา.
กตเม จัตตาโร? อโธ ภิกขเว ภิกขุ กายเ กายานูปัสสิ วิหริ
ยถาปิ สัมปชาโน สติมา วิเนยโย โสเก อภิชฌาโทมนัสสิ. เวทนาสุ.
จิตเต. ธัมเมสุ ธัมมานูปัสสิ วิหริ ยถาปิ สัมปชาโน สติมา
วิเนยโย โสเก อภิชฌาโทมนัสสิ; อโย ภิกขเว ภิกขุโน โคจโร
สโก บัตติโก วิสโย: อโย วุจจติ โคจโร, อิทเสน โคจเร
สมันนาคโต อัสสาติ กียาสลลลล อโธ โคจรา.

กานี สัตว์ที่พัฒนาดีสุด กตเสิน สัตว์ที่พัฒนาเด่น สมันนาคโต อัสด

ก็สันจิเตน ก็ปกาเรน ก็ปฏิภาเคนาติ สลัฬพัตตปาริสัทธึ มัจฉติ.

กตมา ปาริสัทธึ? อตถิ สลัฬเฆว วัตตตังข. อตถิ วัตตํ น สลั. กตมํ สลัฬเฆว วัตตตังข? อิท ภิกขุ สลัวา โหติ, ปาติ-
โมกขสัวรลัวโต วิหริติ อาจารโคจรลัมบันโน, อนุมัตเตสสุ วักขเสตุ
ภยทลัสลัว สમાทาย ลักขติ ลักขาปเทสสุ; โย ตตถ ลัยโม ลัวโร
อวัตติกกโม: อิท สลั; ยํ สમાทามํ, ตํ วัตตํ; ลัวรัตเตน สลั,
ลัมาทามัตเตเนน วัตตํ; อิท วุจจติ สลัฬเฆว วัตตตังข.

กตมํ วัตตํ น สลั? อัญจ ลุตตังคานิ: อารัณณิกังคํ,
ปัณฺฑิตปาทิกังคํ, ปัสสูลิกังคํ, เตจวิวกังคํ, สบฺทานวาริกังคํ, ชลฺบัจฉนาภัต-
ติกังคํ, เนลลฺลชิกังคํ, ยถาลันณติกังคํ; อิท วุจจติ วัตตํ น สลั.
วิริยลัมาทามัมปิ วุจจติ วัตตํ น สลั. กามํ ตโจ จ นัหารุ จ
อัญจ จ อวลลัสลัตฺต. อุลลัสลัตฺต มลลโหติต ยันตํ ปุริสลาเมน
ปุริสพลเลน ปุริสวิริเยน ปุริสปรักกเมน บัตตัพพํ, น ตํ อปาปุนิ-
ตฺวา วิริยลัสลั ลันณจันํ ภวลลัสลัตฺติ จิตตํ บัคคณฺหาติ ปทหติ;
เอวรุบมฺปิ วิริยลัมาทานํ วุจจติ วัตตํ น สลั.

นาลลลล น บัवलลลล วิหารโต น นิกขมิ,

นบปิลลล นปาดลลล ตณฺหาลลลเล อนฺหเตติ.

จิตตํ บัคคณฺหาติ ปทหติ; เอวรุบมฺปิ วิริยลัมาทานํ วุจจติ
วัตตํ น สลั. “น ตาวาหํ อิมํ บัลลลังกํ ภินฺทลลลลล; ยาว เม
น อนฺปาทาย อาสเวหิ จิตตํ วุจจลลลลลลล จิตตํ บัคคณฺหาติ
ปทหติ; เอวรุบมฺปิ วิริยลัมาทานํ วุจจติ วัตตํ น สลั. “น
ตาวาหํ อิมมฺหา อาสนา วุจจลลลลลลล. จังกมา โอโรหลลลลลล. วิหารา
นิกขมิลลลลล. อทฺธมโยคา นิกขมิลลลลล. ปาลาหา นิกขมิลลลลล.
หัมมียา นิกขมิลลลลล. คุหาเย นิกขมิลลลลล. เลณา นิกขมิลลลลล.

กุฎฐา นิกขมิตฺถาสิมฺมา อฏฺฐา นิกขมิตฺถาสิมฺมา
 มาฬิ นิกขมิตฺถาสิมฺมา อุตฺถันตฺถา นิกขมิตฺถาสิมฺมา อပ္ปฏฺฐจฺจนสาละยา
 นิกขมิตฺถาสิมฺมา มณฺฑปภา นิกขมิตฺถาสิมฺมา รุกฺขมฺมุตฺตา นิกขมิตฺถาสิมฺมา
 ยาว เม น อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺขจิสฺสตีตํ จิตฺตํ
 บัดฺดคฺคณฺหาติ ปทฺทติ; เหาเรูปมฺมํ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วัตฺตํ น สีสํ
 “อิมํสํมิถฺว เปรพฺพคณฺโสมยํ อริยธมฺมํ อหริตฺถาสิมฺมา สมหาริตฺถาสิมฺมา
 อคฺคจฺจนิตฺถาสิมฺมา ผลยิตฺถาสิมฺมา สจฺจนกริตฺถาสิมฺมา จิตฺตํ บัดฺดคฺคณฺหาติ ปทฺทติ;
 เหาเรูปมฺมํ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วัตฺตํ น สีสํ. “อิมํสํมิถฺว
 มชฺฌนํมิตฺถกถมยํ. สายณฺโณสมยํ. ปุเรกตฺตํ. บัจฺจนกตฺตํ. ปุริมํ ยามํ.
 มชฺฌนํมํ ยามํ. บัจฺจณํ ยามํ. กาเพหิ. ชฺเชนฺเห. วัตฺสเส. เหมณฺเ. เต.
 คิเมหิ. ปุริเม วโยชนฺเ. มชฺฌนเม วโยชนฺเ. บัจฺจณเม วโย-
 ชนฺเ. อริยธมฺมํ อหริตฺถาสิมฺมา สมหาริตฺถาสิมฺมา อคฺคจฺจนิตฺถาสิมฺมา ผลยิตฺถาสิมฺมา
 สจฺจนกริตฺถาสิมฺมา จิตฺตํ บัดฺดคฺคณฺหาติ ปทฺทตีติ เหาเรูปมฺมํ วิริยสมาทานํ
 วุจฺจติ วัตฺตํ น สีสํ. อयํ สีสํพฺพตฺตปาริสฺสุตฺติ. อิทฺถาย สีสํพฺพตฺต-
 ปาริสฺสุตฺติยา สมนฺนาคโต อัสสาตี กานิ สีสํพฺพदानํสฺส.

ปิตัตตัสส ภิกขุโนติ ปิตัตตัสสาลาติ: ขารัทธวียัสส อามาโต
 ทฬีฬปรักกมัสส อนิกขิตตณินัสส อนิกขิตตธรัสส กุสเลสุ อัมเมสุ.
 อถวา เปสิตตตัสส ยัสสิตตา เปสิโต อตตตเถ วาเยว ลักข-
 เณจ การเณจ ภาษานาเณจ. “ลัฬเพ ลัฆารว อนิจจาติ เปสิตตตัสส.
 ลัฬเพ ลัฆารว ทุกขาติ เปสิตตตัสส. “ลัฬเพ อัมมา อนัตตาติ
 เปสิตตตัสส. “อวิชชาบัจจยา ลัฆารวติ เปสิตตตัสส. ๗ เปฯ
 “ชาติบัจจยา ชรามณณินติ, เปสิตตตัสส. “อวิชชานิโรธา ลัฆารนิโรติ,
 เปสิตตตัสส. ๗ เปฯ “ชาตินิโรธา ชรามณณนิโรติ เปสิตตตัสส.
 “อิทํ ทุกขันติ เปสิตตตัสส. ๗ เปฯ “อโย ทุกขันนิโรธคามินี

ปฏิปทาติ เปลิตตัตตัสส. “อิม อาลวาทิ เปลิตตัตตัสส. ขเปย
 ขย อาลวานิ โรธคามินี ปฏิปทาติ เปลิตตัตตัสส. “อิม อัมมา
 อภิณเณยยาติ เปลิตตัตตัสส. “อิม อัมมา ลังนิกาตัพพาติ
 เปลิตตัตตัสส. ฉนนี ฆลลยตณานํ สมุทญญัง อตฺถังคัมภัง อตฺถสาทญญัง
 อาทนนวญญัง นิสสรวณญญัง เปลิตตัตตัสส. บัลลจินัน อูปาทานักขันธานํ
 จตุนัน มหาภูตानํ สมุทญญัง อตฺถังคัมภัง อตฺถสาทญญัง อาทนนวญญัง
 นิสสรวณญญัง “ยํ กิณฺณจि สมุทญญมฺม, ลัพพันตํ นิโรธมฺมมิตฺติ
 เปลิตตัตตัสส. ภิกฺขุโนติ: กัลลียานปฺปุลฺลขันธัสส วา ภิกฺขุโน เสกขัสส
 วา ภิกฺขุโนติ ปิหิตตัตตัสส ภิกฺขุโน. เตนาห ทวาริปฺปตตเตโร
 กียาสลฺล พัยปโปโย อัสสฺส กียาสลฺลสฺส อธิ โคจฺวา
 กานิ ลลพฺพตานิ ลลฺล ปิหิตตัตตัสส ภิกฺขุโนติ.
 กํ โส ลิกฺขํ สมหาทาย เอโกติ นิปโก สโต
 กัมมาโร รชฏฺฐลฺเลว นิตฺธเม มลมตฺตโน.

กํ โส ลิกฺขํ สมหาทายาติ: กํ โส ลิกฺขํ อาทาย สมหาทาย
 อาทียิตฺวา คณฺหิตฺวา อภินิวิสฺสิตฺวาติ กํ โส ลิกฺขํ สมหาทาย

เอโกติ นิปโก สโตติ: เอโกทิตฺติ: เอกคฺคจิตฺโต อวิกฺขิตตจิตฺโต
 อวิสาหฏฺฏมานโสติ เอโกติ. นิปโกติ: นิปโก ปณฺเฑติโต บัลลณฺวา
 พุทฺธิมา ฌาณํ วิภาวํ เมธาวํ. สโตติ: จตฺตฺติ การณฺเหติ สโต: กาเย
 กายานุบัลลสฺนาสตีบฺบฺจํ ภาเวนฺโต, เวทณาสฺ. จิตฺเต. อัมเมสุ
 อัมมานุบัลลสฺนาสตีบฺบฺจํ ภาเวนฺโต, สโต; โส วุจฺจติ สโต. กํ
 โส ลิกฺขํ สมหาทายาติ: อธิลลลิกฺขํ ปุจฺจติ. เอโกทิตฺติ อธิจิตตลลิกฺขํ
 ปุจฺจติ. นิปโกติ อธิบัลลณฺว ปุจฺจติ. สโตติ สติปาริสฺสฺสํ ปุจฺจติติ
 กํ โส ลิกฺขํ สมหาทาย เอโกติ. นิปโก สโต.

กัมมาโร รชฏฺฐลฺเลว นิตฺธเม มลมตฺตโนติ: กัมมาโร วุจฺจติ

สุวรรณกาโร. ราชต์ วุจจิตี ชาติรูป. ยถา สุวรรณกาโร ชาติรูปัสส
 โสฬาริกัมปิ มลล รมติ สันนอมติ นิตฺทมติ, มัชฌิมกัมปิ มลล รมติ
 สันนอมติ นิตฺทมติ, สุมกัมปิ มลล รมติ สันนอมติ นิตฺทมติ; เอวเมว
 ภิกขุ อตฺตโน โสฬาริกัมปิ กิลเล รมติ สันนอมติ นิตฺทมติ ปชหติ
 วิโนเทติ พยัณตักโรติ อนภาวังคเมติ, มัชฌิมกัมปิ กิลเล รมติ สันนอมติ
 นิตฺทมติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณตักโรติ อนภาวังคเมติ, สุมกัมปิ
 กิลเล รมติ สันนอมติ นิตฺทมติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณตักโรติ อนภาวังคเมติ.
 อถวา ภิกขุ อตฺตโน ราชมลล โทสมลล โมหมลล มานมลล ทิฏฐิมลล
 กิลเลสมลล ทุจฺจิรสมลล อญฺญกรณ อจฺจกรณ อญฺญกรณ บัณฺณกรณ
 วิมาตบักขก อนิพพานสวตฺตนิก รมติ สันนอมติ นิตฺทมติ ปชหติ
 วิโนเทติ พยัณตักโรติ อนภาวังคเมติ. อถวา สัมมาทิฏฐิยา มิจฺจาทิฏฐิ
 รมติ สันนอมติ นิตฺทมติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณตักโรติ อนภาวังคเมติ.
 สัมมาลักกัปปเณ มิจฺจาลักกัปปเณ. สัมมาวาจาเย มิจฺจาวาเจ. สัมมากัมมัตเตน
 มิจฺจากัมมัตเต. สัมมาอาชีเวเน มิจฺจาอาชีเว. สัมมาวาจาเยเน มิจฺจาวาจาเย.
 สัมมาสติยา มิจฺจาสติ. สัมมาสมาธิยา มิจฺจาสมาธิ. สัมมาวาจาเยเน
 มิจฺจาวาจาเย. สัมมาวิมุตติยา มิจฺจาวิมุตติ รมติ สันนอมติ นิตฺทมติ,
 ปชหติ, วิโนเทติ, พยัณตักโรติ, อนภาวังคเมติ. อถวา อริเยเน
 อญฺญจฺจติเกเน มัคเคเน สัพเพ กิลเล สัพเพ ทุจฺจิเร สัพเพ
 ทเร สัพเพ ปริฬาเย สัพเพ สันตปาเย สัพเพ กุสลาภิลังคาเร
 รมติ สันนอมติ นิตฺทมติ ปชหติ วิโนเทติ พยัณตักโรติ, อนภาวังคเม-
 ตติ กัมมาโร ราชตัสสเน นิตฺทมเม มลลัตตโน. เตนนาห สาริปุตตสูตรโร

“กั โส ลิกขิ สมหาเย เอโกที นิปโก สโต,
 กัมมาโร ราชตัสสเน นิตฺทมเม มลลัตตโนติ.

วิชคฺจุจฺณมานัสฺส ยทิทํ ฆาสุ (สาริปุตฺตาทิ ภควา)

วิธิตาสนํ สยมนํ เสวโต เจ

สम्मโฬธิกามัสฺส ยถานุสมมํ

ตันเต ปวักขามิ ยถาปชานํ.

วิชคฺจุจฺณมานัสฺส ยทิทํ ฆาสุติ: วิชคฺจุจฺณมานัสฺสชาติ: ชาตียา วิชคฺจุจฺณ-
มานัสฺส ขราย. พยาธินา. มรณেন. โสเกหิ. ปรีเทเวหิ. ทุกฺกฺเขหิ.
โทมนัสฺเสหิ. อุปายาเสหิ. ฯ เป ฯ ติฏฺฐจฺพิยสฺสเนน ทุกฺกฺเขน วิชคฺจุจฺณมานัสฺส
อภฺยฺยิมานัสฺส หวายมานัสฺสชาติ วิชคฺจุจฺณมานัสฺส. ยทิทํ ฆาสุติ: ยฆาสุ
ฆาสุวิหารํ, ตํ กเถสฺสสามิ.

กตโม ฆาสุวิหารโ ? สัมมาปฏิปทา, อнуโลมปฏิปทา, อปฺปัจจัน-
กปฏิปทา, อันวิธิตปฏิปทา, ธัมมานุสมมปฏิปทา, สลฺเลสฺส ปฏิปฺปการิตา,
อินทริเยสุ คุตตหวารตา, โภขเนสุ มัตตตฺถิลฺลตา, ชาคริยานโยโค,
สติสम्मปชฺฉลฺลํ, จัตตาโร สติบฺรฺหฺมจฺ्ञานา, จัตตาโร สัมมมฺมปฺปชานา,
จัตตาโร อิทฺธิมฺมปฺปาทา, บัณฺฑจินทริยานิ, บัณฺฑจ พฺลานิ, สัตต
โพชฌังคา, อริโย อภฺยฺยจฺังคิโก มัคโค, นิพฺพานัจจ, นิพฺพานคา-
มินิ ปฏิปทา; อยํ ฆาสุวิหารโติ วิชคฺจุจฺณมานัสฺส ยทิทํ ฆาสุ.

สาริปุตฺตาทิ ภควาติ: ตํ เถวํ นามเณาลปติ. ภควาติ คารวาทิ-
ชนํ. อปฺปัจ ภาคฺคฺราโคติ ภควา. ภาคฺคฺโทโสติ ภควา. ภาคฺคฺโมโหติ
ภควา. ภาคฺคฺมาโนติ ภควา. ภาคฺคฺทิฏฺฐจฺิติ ภควา. ภาคฺคฺกณฺณฺฏโกติ
ภควา. ภาคฺคฺกิลฺลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏฺวิภชิ ธम्मมรตณฺณติ
ภควา. ภวานํ ชนฺตฺกโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตสฺลฺโลติ.
ภาวิตจิตฺโตติ. ภาวิตบฺบฺลโยติ ภควา. ภชิ วา ภควา อรฺยบฺบวณบัตฺถานิ
บัตฺถานิ เสณาสฺสณานิ อปฺปัสสํทธานิ อปฺปนิคฺโขธฺสณานิ วิชนวาทานิ มนุสฺสรา-
หเสยฺยกานิ ปติสฺสัลลานสารุบฺบปณฺณิติ ภควา. ภาคฺคํ วา ภควา

จิวรบิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจัยเภลัชชุปริกรารานันติ ภควา. ภาคี
 วา ภควา อัตถธัสส อัมมธัสส วิมุตติธัสส อธิธัสส อธิจิตธัสส
 อธิปัลลวยาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนัน ฌานาน
 จตุนัน อปัมัลลवानัน จตุนัน อรูปสมามัตถันนติ ภควา. ภาคี วา
 ภควา อัญจนัน วิโมกขานัน อัญจนัน อภิภายตณานัน นวณัน
 อนุปัพพิหารสมามัตถันนติ ภควา. ทลันนัน สัลลวณากานานัน ทลันนัน
 กถินสมามัตถัน อานาปานสติสมาริสส อสูลสมามัตถียาติ ภควา. ภาคี
 วา ภควา จตุนัน สติปัญ्ञานานัน จตุนัน สัมมปธานานัน จตุนัน
 อิทธีปาทานัน บัลลจันนัน อินทริยานัน บัลลจันนัน พลาณัน สัตถันนัน
 โพชฌังคานัน อริยัสส อัญจังกิกลัสส มัคคัสสาติ ภควา. ภาคี วา
 ภควา ทลันนัน ตถาคตพลาณัน จตุนัน เวสาร์ชานัน จตุนัน ปญ्ञัสสัมภานัน
 จันนัน อภิปลวณัน จันนัน พุทธธัมมานันนติ ภควา. ภควาติ เนตํ นาม
 มาตรา กตํ, น บัตตรา กตํ, น ภাত্রา กตํ, น ภคินียา กตํ,
 น มิตต้ามัจเจहि กตํ, น ฌาติสาโลหิตเทहि กตํ, น สมนพรัหมเณहि
 กตํ, น เทวตาहि กตํ, วิโมกขันติกเมตํ พุทธานัน ภควันตณัน
 โพธิยา มุเล สห สัพพัตถยตถวณัสส ปญ्ञลาภา สัจฉิกา
 บัลลยัตติ; ยทิทํ ภควาติ สาริปุตตาติ ภควา.

วิธตาสนํ สยนํ เสวโต เจติ อาสนํ วุจฺจติ; ยัตถ นิสํหติ: มัลลโง,
 บิณฺโณ, ภิกฺขุ, ตัญญิกกา, จัมมชฺชนโร, ตินฺนลันนโร, บันนลันนโร,
 ปลาสลันนโร. สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ: วิหาโร, อัทธมโยโค,
 ปาสาโท, หัมมิมิ, คูหา, สยนาสนํ อลัมปายรูปทัสสเนน วิธตํ
 วิวิธตํ ปวิวิธตํ อลัมปายสทฺททสเนน. ขเปยฺย อลัมปายเยहि บัลลยहि
 กามคุเณहि วิธตํ วิวิธตํ ปวิวิธตํ วิธตํ สยนาสนํ เสวโต นิสเวโต
 สเสวโต ปญ्ञเสวโตติ วิธตาสนํ สยนํ เสวโต เจ.

สัมโพธิคามัสสึ ยถานุธัมมัตติ: สัมโพธิ วุจฺจติ จตุสสุ มัคเคสุ
 ฌานํ, บัณฺหา, บัณฺณิหิเรยฺยํ, บัณฺหาพลํ. ธัมมวิจยสัมโพธิมังโค,
 วัมสา, วิบัลลนา, สัมมาทิฏฺฐิ. ตํ โพธิ พุชฺฌิตกามัสสึ อนพุชฺฌิตกามัสสึ
 ปฏิพุชฺฌิตกามัสสึ สัมพุชฺฌิตกามัสสึ อธิคฺฉิตกามัสสึ ฌัสสึเสตฺถกามัสสึ
 สจฺฉนิภาตฺถกามัสสึ สัมโพธิคามัสสึ.

ยถานุธัมมัตติ: กตเม โพธิยา ธนุธัมมา? สัมมาปฏิปทา, ธนุโลม-
 ปฏิปทา, อปจฺจเนกปฏิปทา, อันวตฺตปปฏิปทา, ธัมมานุธัมมปฏิปทา, สึเลสุ
 ปริปุรณาริตา, อินฺทริเยสุ คุตตหฺวาริตา, โกชนฺเสุ มัตตํบัลฺลนา,
 ชาติริยานุโยโค, สติสสัมปชฺฉลฺลนํ, อิมํ วุจฺจันติ โพธิยา ธนุธัมมา.
 อถวา จตฺถนํ มัคคานํ ปุทฺทภาเค วิบัลลนา, อิมํ วุจฺจันติ โพธิยา
 ธนุธัมมาติ สัมโพธิคามัสสึ ยถานุธัมม.

ตันเต ปวักขามิ ยถาปชานันติ: ตันติ: โพธิยา ธนุธัมม.
 ปวักขามิ: วักขามิ ปวักขามิ อาจิกฺขิสฺสามิ เทลิสฺสามิ บัณฺหาเปสฺสามิ
 บัฏฺฐิเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ วิภิสฺสามิ อุตฺตทานิกริสฺสามิ ปกาสิสฺสามิ.
 ยถาปชานันติ: ยถา ปชานันโต อาชานันโต วิชานันโต ปฏิวิชฺชนันโต
 อิติหิตํ น อติกราย น ปริมฺปราย น นิฏฺฐกสฺมึปทาย น ตักฺกเหตุ
 น นยเหตุ น อาการปริวตฺติกเกน น ทิฏฺฐจินฺชฌานชฺฉนฺติยา สามํ
 สยมภินฺวา อตฺตบัจจกํ ธัมมํ ตํ กถยิสฺสามิ ตันเต ปวักขามิ
 ยถาปชานํ. เตนาห ภควา

วิชคฺขันณามัสสึ ยทิทํ ฌาสฺสุ (สาริปุตฺตาติ ภควา)

วิตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ,

สัมโพธิคามัสสึ ยถานุธัมม,

ตันเต ปวักขามิ ยถาปชานันติ.

บัลฺลจันนํ อึโร ภยานํ น ภาย,

ภิกขุ สโต ส ปริยัตตจารี

ทสสาธิปาตานํ สิริสปานํ

มนุสฺสํสํสํสาณํ จตูปปทานํ.

บัจจันนํ อโร ภายานํ น ภาเยติ: อโรติ: อโร บัจจติโต
บัจจวรา พุทฺธิมา ภาณํ วิภาวํ เมธาวํ อโร. บัจจันนํ ภายานํ น
ภาเยยฺยํ น ตสฺสยฺยํ น อุตฺตตสฺสยฺยํ น ปริตฺตตสฺสยฺยํ น ภาสฺสยฺยํ
น สันตํสา สํปาซํสยฺยํ; อภิรํ อณํภิ อณฺตรํสา อปฺลาเย, ปถีนภย-
เกรโว วิคตโถมํโส วิหเรยฺยํติ บัจจันนํ อโร ภายานํ น ภาเย.

ภิกขุ สโต ส ปริยัตตจารีติ: ภิกขุติ: กถึยานํปฺลุชฺชโน วา
ภิกขุ เสกฺโข วา ภิกขุ. สโตติ: จตฺตฺติ การณํติ สโต: กาเย
กายานํปฺลึตฺตนาสติปฺปฺจํญํ ภาเวนํโต สโต, เวทนาสุ. จิตฺเต. ธมฺเมสุ
ธมฺมานํปฺลึตฺตนาสติปฺปฺจํญํ ภาเวนํโต สโต, โส วุจฺจติ สโต. ส
ปริยัตตจารีติ: จัตตํโร ปริยัตตา: สีสํวรํปริยัตโต, อินฺทํริยสํวร-
ปริยัตโต, โภชนํ มัตตํตํลฺลํตาปริยัตโต, ชาคริยานํโยคปริยัตโต.

กตโม สีสํวรํปริยัตโต? อธิ ภิกขุ สีสวา โหติ, ปาติโมกฺขสํ-
วรํสํโต วิหริติ อจฺจารโคจรสํมํบັນโน, อณุมัตเตสุ วัชเชสุ ภยทํสํสํวํ
สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; อ้นโต ปติภาวํ บัจจเวกฺขมาโน
อ้นโต สีสํวรํปริยัตเต จรติ, มริยาทํ น ภินฺทติ; อยํ สีสํวรํปริยัตโต.

กตโม อินฺทํริยสํวรํปริยัตโต? อธิ ภิกขุ จักฺขณา รูปํ ทิสฺวา
น นิमितตํคคํทํ โหติ นานํพยํลฺลํชนํคคํทํ; ยัตถิวิกรณเมณํ จักฺขณํทํริยํ
อสงฺวตํ วิหรันตํ อภิขณฺวาโหมณํสํสา ปาปกา อกฺกุสลา ธมฺมา
อณฺวํสํลลเวยฺยํ, ตสฺส สํวรํยา ปฏฺิพฺพชฺชติ, วักฺขติ จักฺขณํทํริยํ,
จักฺขณํทํริเย สํวรํ อปฺปชฺชติ. โสเตน สทํทํ สุตฺวา. มาเนน คณํธํ
ฌายิตฺวา. ชีวํทํยา รลํ สํยาตฺวา. กาเยน โสฏฺจํทํพํ มุสฺสิตฺวา.

มนสา ธัมม วิญญา น นิมิตตคคาหิ โหติ นานพยัลลชนคคาหิ;
 ยัตวาทิกรณเมณ มนินทริยํ อลวต วิหรนตํ, อภิขณาโทมนัสสา
 ปาปกา อกสลา ธัมมา อันวาลลเวยฺยุ, ตลล สวราย ปฏิบชชติ,
 รกชติ มนินทริยํ, มนินทริเย สวรํ อาบชชติ; อาทิตตปริยาปํ
 บัจจเวกขมาโน อันโตอินทริยสวรปริยณโต จรติ, มรียาทํ น ภินทติ;
 อยํ อินทริยสวรปริยณโต.

กตโม โภชนะ มัตตตลลวตาปริยณโต? อธิ ภิกขุ ปฏิสสา
 โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนา ทวาย น มทาย น มนทนาย
 น วิภูสนาย; ยาวเทว อิมลล กายลล จิตฺยา ยาปนาย วิทสุปรติยา
 พรหมจเรียนคคหาย, “อติ ปุณณจ เวทนํ ปฏิทังขามิ, นวณจ
 เวทนํ น อุปปาเทสสามิ, ยาดรา จ เม ภวิสสติ อนวชชตา จ
 ฆาสุหาโร จาติ; อักขฬภลลชนวณปฏิจณาทนปุตตมสุปมํ บัจจเวกขมาโน
 อันโตโภชนะ มัตตตลลวตาปริยณโต จรติ, มรียาทํ น ภินทติ; อยํ
 โภชนะ มัตตตลลวตาปริยณโต.

กตโม ชาคริยานุโยคปริยณโต? อธิ ภิกขุ ทิวา จังกเมน
 นิลลชขาย อวารณเยหิ ธัมเมหิ จิตตํ ปริโสเรติ, รตติยา ปจมํ
 ยามํ จังกเมน นิลลชขาย อวารณเยหิ ธัมเมหิ จิตตํ ปริโสเรติ,
 รตติยา มชลิมํ ยามํ ทักขิเนน บลลเสน สลลลเยยํ กปฺเปติ ปาเท
 ปาทํ อจฺจาธาย สโต ลมฺปชาโน อญฺจานลลลนํ มนลิกวิตฺวา.
 รตติยา บัจจิมํ ยามํ บัจจญฺจาย จังกเมน นิลลชขาย อวารณเยหิ
 ธัมเมหิ จิตตํ ปริโสเรติ; ภาทเทกเรตฺตวหารํ บัจจเวกขมาโน อันโต
 ชาคริยานุโยคปริยณโต จรติ, มรียาทํ น ภินทติ; อยํ ชาคริยานุ-
 โยคปริยณโตติ ภิกขุ สโต ส ปริยณตจาวี

ทลสาธปาดานํ ลีลลปานนติ: ทลสา วุจจันติ มัจจลลมกขิกา.

อธิปาติกา วุจันติ สัพพะปาณี มกฺกิกาโย. กิการณา อธิปาติกา วุจันติ
สัพพะปาณี มกฺกิกาโย? ตา อุมฺปิติตฺวา อุมฺปิติตฺวา ขาทันติ, ตํ
การณา อธิปาติกา วุจันติ สัพพะปาณี มกฺกิกาโย. สิริสฺปา วุจันติ
อหิตี ทสฺสาธิปาดานํ สิริสฺปานํ.

มณฺณสฺสผัสสํ จตฺตูปาทานันติ มณฺณสฺสผัสสา วุจันติ โจรา วา
อัสสุ มาณวา กตถัมมา วา อกตถัมมา วา. เต ภิกฺขุ บัณฺโห
วา ปุจฺเจยฺย, วาหํ วา อารุเปยฺย, อกฺโกเสยฺย, ปริภาเสยฺย
โรเสยฺย, หีเสยฺย, วิหีเสยฺย, เทเจยฺย, วิเทเจยฺย, ฆาเตยฺย, อุปฆาเตยฺย
อุปฆาตํ วา กเรยฺย, โย โกจิ มณฺณสฺสโต อุปฆาโต มณฺณสฺสโต.
จตฺตูปาทานันติ: สทา, พยัคฺชา, ทิปปํ, อจฺฉนฺตวิจฺฉา, โกกา, โคมหิสฺสา,
หัตถิ. เต ภิกฺขุ มัตถะยฺย, หีเสยฺย, วิหีเสยฺย, เทเจยฺย, วิเทเจยฺย
ฆาเตยฺย, อุปฆาเตยฺย, อุปฆาตํ วา กเรยฺย, จตฺตูปาทโต อุปฆาโต,
ยถาจิ จตฺตูปาทกณฺณันติ มณฺณสฺสผัสสํ จตฺตูปาทานันติ เตนาท ภควา

บัณฺณันนํ อโร ภาณํ น ภาเย,
ภิกฺขุ สโต ส ปริยัตตจารี,
ทสฺสาธิปาดานํ สิริสฺปานํ,
มณฺณสฺสผัสสํ จตฺตูปาทานันติ.
ปรัธมฺมิกานนํ น สันตเสยฺย,
ทิสฺวาปั เตสํ พุทฺธ เกรวานิ,
อตาปฺรานํ อภิสฺสมกฺกเวยฺย,
ปวิสฺสยาณิ กุสฺสลาเนสฺส.

ปรัธมฺมิกานนํ น สันตเสยฺย ทิสฺวาปั เตสํ พุทฺธ เกรวานีติ:
ปรัธมฺมิกา วุจันติ สัตต สธมฺมิกเก จเปตฺวา เยเกจิ พุทฺธ
อัมมปัสสันนา, ธัมเม อัมมปัสสันนา, สัมเม อัมมปัสสันนา. เต ภิกฺขุ บัณฺโห

วา ปุจฺเจยฺย วาที วา อาโรเปยฺย ตํ อักโกเสยฺย ปริภาเสยฺย
 โรเสยฺย วิโรเสยฺย หีเสยฺย วิหีเสยฺย เทเจยฺย วิเทเจยฺย ขาเดยฺย
 อุปฺขาเดยฺย อุปฺขาตํ วา กเรยฺย, เตสํ พหุ เภรวา บัถฺลิตฺวา วา
 สุนฺตีวํ วา น เวเธยฺย นํปฺเปเวเธยฺย น สัมปเวเธยฺย น สันตฺเตยฺย
 น อุตฺตเตยฺย น ปริตฺตเตยฺย น ภาเสยฺย น สันตํ อามัชฺเชยฺย;
 อภิรุ อคัมภี อนฺตฺราสี อปฺลาเป, ปเทฺนภยภเวโร วิคตฺโลมหํโส
 วิหเรยฺยาติ ปรัหมํมิกานํปํ น สันตเตยฺย ทิสฺวาปํ เตสํ พหุ เภรวานิ.

อถาปรานี อภิสัมภเวยฺยํ ปริสฺสยานิ กุสฺสณฺณเฮลิตฺติ: อถาปรานีปํ
 อตฺถิ อภิสัมภเวตฺถิ อภิวตฺถิ อชฺชโลมตฺถิ อปริยาทิตฺถิ-
 ตฺถิ มัตถิตฺถิ. ปริสฺสยาติ: เทวํ ปริสฺสยา: ปากฺกุปริสฺสยา
 จ, ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา จ. ๗เป๗ เหวมํปํ ตตฺถาสยาติ ปริสฺสยา.
 กุสฺสณฺณเฮลิตฺติ สัมมาปฏิปทํ อนฺโลมปฏิปทํ อปจฺจนีกปฏิปทํ อันวตฺถ-
 ปฏิปทํ. ๗เป๗ อริยํ อชฺชจฺฉินฺนํ มัคคํ นิพฺพานคามีนิจํ ปฏิปทํ
 เอลันเตน ปรีเยตฺถันเตน ปริสฺสยา อภิสัมภเวตฺถิ อภิวตฺถิ
 อชฺชโลมตฺถิ อปริยาทิตฺถิ มัตถิตฺถิ อถาปรานี อภิสัมภเวยฺยํ
 ปริสฺสยานิ กุสฺสณฺณเฮลิตฺติ. เตนาค ภาควา

“ปรัหมํมิกานํปํ น สันตเตยฺย,

ทิสฺวาปํ เตสํ พหุ เภรวานิ,

อถาปรานี อภิสัมภเวยฺยํ,

ปริสฺสยานิ กุสฺสณฺณเฮลิตฺติ.

อาตงฺกณฺธิสเสน ขุทาย ญฺญโง,

ลิตํ อชฺชจฺฉินฺนํ อธิวาเสยฺย,

โส เตหิ ญฺญโง พหุสา อโนโก,

วิริยํ ปรักมํ ทฬิทํ กเรยฺย.

อาตังกมัลลเสน ขุททาย มุญฺโหติ: อาตังกมัลลโส วุจฺจติ โรคณฺโณโส.
โรคณฺโณโส มุญฺโหติ ปเรโต สัมโมหิตโต สมนฺนาคโต อัสส. จักขุโรเคน
มุญฺโหติ ปเรโต สัมโมหิตโต สมนฺนาคโต อัสส. โสตรโรเคน. ขานโรเคน.
ชีวิทาโรเคน. กายโรเคน. ฯ เปฯ ทสฺสกสวาตตปสิริสปลมฺมัลลเสน
มุญฺโหติ ปเรโต สัมโมหิตโต สมนฺนาคโต อัสส. ขุทท วุจฺจติ ฆาตโก.
ฆาตเกณ มุญฺโหติ ปเรโต สัมโมหิตโต สมนฺนาคโต อัสสํติ อาตังก-
มัลลเสน ขุททาย มุญฺโหติ.

สํติ อัจฺฉนฺทํ อธิวเสยฺยติ สํตฺตํติ: ทวิหิ การณฺเห สํติ
โหติ: อพฺภันฺตรธาดสํโกปวเสน วา สํติ โหติ, ทวิทฺธํ อุตวเสน วา
สํติ โหติ. อุนฺหํติ: ทวิหิ การณฺเห อุนฺหํ โหติ: อพฺภันฺตรธาด-
สํโกปวเสน วา อุนฺหํ โหติ, ทวิทฺธํ อุตวเสน วา อุนฺหํ โหติ.
สํติ อุนฺหํ อธิวเสยฺยติ: ขโม อัสส สํตฺตํติ อุนฺหํติ ชิมฺมจฺฉาย
ปิสาสาย ทสฺสกสวาตตปสิริสปลมฺมัลลสํ ทูตฺตํ ทูราตํ
วจนปถํ อูปันนํ สารีริกํ เวทนํ ทุกฺขํ ตีปํ
กฏกํ อสาดํ อมฺนาปํ ปาณหฺรณํ อธิวสิกฺขาติโก อัสสํติ
สํติ อัจฺฉนฺทํ อธิวเสยฺย.

โส เตหิ มุญฺโหติ พหุสา อโนโกติ โส เตหิตฺติ: อาตังกมัลลเสน จ
ขุททาย จ สํเตน จ อุนฺเณน จ มุญฺโหติ ปเรโต สัมโมหิตโต สมนฺนาคโต
อัสสํติ โส เตหิ มุญฺโหติ. พหุสาติ: อนกฺวิธํ อากาเรหิ มุญฺโหติ
ปเรโต สัมโมหิตโต สมนฺนาคโต อัสสํติ โส เตหิ มุญฺโหติ พหุสา.
อนโกติ: อภิสํขารสทคตวิธํ อากาลํ น กโรตฺติปิ อนโก.
อถว กายทฺจจฺจิตฺตํ วจฺทฺจจฺจิตฺตํ มโนทฺจจฺจิตฺตํ อากาลํ น
กโรตฺติปิ อนโกติ โส เตหิ มุญฺโหติ พหุสา อโนโก.

วิริยํ ปรักกมํ ทฬัหิ กเรยฺยาติ: วิริยปรักกโม วุจฺจติ, โย
 เจตฺตโก วิริยารมฺโม, นิกกโม, ปรักกโม, อูยฺยาโม, วายาโม, อุตฺตสาโห,
 อุตฺตโสฬหิ, อัมปปฺปฺวานี ภาโม, จิตฺติ, อลฺลิตฺติ, ปรักกมตา, อนิกฺกขิตฺต-
 ฉินฺทตา, อนิกฺกขิตฺตธฺรตา, อรฺธมฺบคฺคาโห, วิริยํ, วิริยนฺทริยํ, วิริยพลํ,
 สัมมาวายาโม. วิริยปรักกมํ ทฬัหิ กเรยฺย, ทฬัหสฺมาทาโน อลฺลิต-
 ทวตฺติตฺตสฺมาทาโนติ วิริยปรักกมํ ทฬัหิ กเรยฺย. เตนาท ภาควา

“อาตงฺกผลฺลเสน ขุทฺทาย ญฺญูโห,
 สิตํ อัจฺจุณฺหิ อธฺวาเสยฺย,
 โส เตหิ ญฺญูโห พหุตา อนโนโก
 วิริยํ ปรักกมํ ทฬัหิ กเรยฺยาติ.
 เถยฺยํ น กเรยฺยํ น มุลา ภาเนยฺยํ,
 เมตฺตตาย ผลฺลเสน ตสฺสวราณิ,
 ยทาวิลตฺตํ มนโส วิชฺฉินฺวา,
 กณฺหฬลฺลํ ปักฺโขติ วิโนทเยยฺย.

เถยฺยํ น กเรยฺยํ น มุลา ภาเนยฺยํติ: เถยฺยํ น กเรยฺยํติ:
 อธิ ภิกฺขุ อทินฺนํ ปหาย อทินฺนทานา ปฏฺวิโรโต อลฺลิต, ทินฺนทายี
 ทินฺนปฏฺวิโรโต อเถเนน สจฺจิภูเตน อตฺตนา วิหเรยฺยาติ เถยฺยํ น
 กเรยฺยํ. น มุลา ภาเนยฺยํติ อธิ ภิกฺขุ มุลาว่าทํ ปหาย มุลาว่าทา
 ปฏฺวิโรโต อลฺลิต, สัจฺจวาที สัจฺจสันฺโธ เถโต บัจฺจยโก อวิลาทโก
 โลกิลลํติ เถยฺยํ น กเรยฺยํ น มุลา ภาเนยฺย.

เมตฺตตาย ผลฺลเสน ตสฺสวราณิติ เมตฺตตาติ: ยา สัตฺเตสุ เมตฺตติ
 เมตฺตตายนา เมตฺตตายิตฺตํ อนุทายนนา อนุทายิตฺตํ ทิเตลิตา อนุกัมปา
 อหฺมึยาปาโท อหฺมึยาบฺบิโณ อโทโส กุสฺลมูลํ. ตลฺลาติ: เยลํ ตลฺลิณา
 อจฺฉินฺหา อัมปปฺปนา, เยลฺลํจ ภาเยววา อัมปปฺปนา. กิการณา วุจฺจณฺติ

ตลา. เต ตลันตี อุตตลันตี ปริตลันตี ภาณันตี สันตาส์ อาบัสซันตี.
 ตการณา วุจันตี ตลา. ถาวราติ: เยสึ ตลันนา ตันหา ปธีนา,
 เยสิ จ ภยเกรวา ปธีนา. ก็การณา วุจันตี ถาวรา? เต น
 ตลันตี น อุตตลันตี น ปริตลันตี น ภาณันตี น สันตาส์
 อาบัสซันตี, ตการณา วุจันตี ถาวรา. เมตตาย ฝัสเส ตสถาวรานีติ:
 ตเล จ ถาวเร จ เมตตาย ฝัสเสยฺย ฌเรยฺย เมตตาสหคเตน เจตสา
 วิปลฺเลเน มหัคคเตเน อปฺปมาเนเน อเวเรเน อพฺยาบัสเสน ฌริตฺวา
 วิหเรยฺยยาติ เมตตาย ฝัสเส ตสถาวรานิ.

ยทาวิลตตฺต มนโส วิชัลลภาติ ยทาติ: ยทา. มนโสติ: ยํ จิตตํ
 มโน มานสิ หทยํ บัณฺฑโร มโน มนายตนิ มนินทริยํ วิชัลลภาณํ
 วิชัลลภาณกัชนฺโธ ตัสสา มโนวิชัลลภาณธตฺต. กายทฺถจฺจิเรเน จิตตํ
 อาวสิ โหติ ลุพฺพิตํ เขริตํ ฆญฺญิตํ จลิตํ ภาณิตํ อวุปฺปลนฺตํ.
 วุจฺทฺจจฺจิเรเน. มโนทฺถจฺจิเรเน. ราเคน. โทเสน. โมเหเน. โกเรน.
 อูปนาเหเน. มกฺกเสน. ปฬาสเน. อิสฺสาย. มจฺฉริเยเน. มายาย.
 สาสเยเยเน. ถัมมเณ. สारัมมเณ. มาเนเน. อติมาเนเน. มเทเน.
 ปมาเทเน. สัพพทกฺกิลเสหิ. สัพพทฺถจฺจิเรหิ. สัพพทเรหิ. สัพพปรีฬาสเหหิ.
 สัพพสัณฺดาเปหิ. สัพพากุสลาภิสฺสาเรหิ จิตตํ อาวสิ โหติ ลุพฺพิตํ
 เขริตํ ฆญฺญิตํ ภาณิตํ อวุปฺปลนฺตํ. ยทาวิลตตฺต มนโส วิชัลลภาติ:
 จิตตัสส อาวสิภาวํ ชาเนยฺย อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏฺวิชาเนยฺย
 ปฏฺวิชฌเนยฺยยาติ ยทาวิลตตฺต มนโส วิชัลลภา.

กัณ्हัสส บักโขติ วินทเยยฺยยาติ กัณ्हโหติ: โย โส มาโร,
 กัณ्हโห, อธิปติ, อนุตฺตํ นมฺจิ, ปมัตตพฺพนํ. กัณ्हัสส บักโขติ
 วินทเยยฺยยาติ: กัณ्हีบักโข มารีบักโข มารปาสโร มารพฬิสฺส มารามิสฺส
 มารวิสโย มารันตโตโป มารโคจโร มารพฺพนันฺตี ปชฺเหยยฺย วินทเยยฺย

พฺยันตักเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาคิ เอวํปิ กณ्हัสฺส บักโขติ
 วิโนทเยยฺย. อตฺวา กณ्हบักโข มาระบักโข อกฺขลฺบักโข ทุกฺขทโย
 ทุกฺขวปฺปาโก นิรยสํวัตตนิโก ตีรจฺฉานโยนิสํวัตตนิโก ปัตตวิวิธยสํวัตตนิโกติ
 ปชฺเหยฺย วิโนทเยยฺย พฺยันตักเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาคิ เอวํปิ
 กณ्हัสฺส บักโขติ วิโนทเยยฺย. เตนาท ภควา

“เอยฺย น กเรยฺย น มุลา ภณฺเยยฺ,
 เมตฺตาย ฝัลเล ตลฺลวาวานิ,
 ยทาวิลตฺตํ มนโส วิชฺฉินฺวา,
 กณ्हัสฺส บักโขติ วิโนทเยยฺยาคิ.

โกธาคิมานัสฺส วลํ น คจฺเจเน,
 มุลัมปิ เตลฺลํ ปลิขณฺณํ ติฏฺฐเจ,
 อถปิยํ วาปนํ อปิยํ วา
 อทฺธธา ภวันฺโต อภิสัมภเวยฺย.

โกธาคิมานัสฺส วลํ น คจฺเจเนติ โกธาคิ โย จิตตัสฺส อาชาโต
 วิชาโต ปฏฺฐาชาโต ฯ เปฯ จณฺทิกกํ อัสสโรโป อนัตตมมฺตา.
 จิตตัสฺส. อติมานนฺติ: อิเรกจฺจโจ ปรี อติมณฺณนฺติ ชาตียา วา
 โคตฺเตน วา. ฯ เปฯ อณฺณตรวิณฺณตเวน วา วตฺถนา. โกธาคิมานัสฺส
 วลํ น คจฺเจเนติ: โกธัสฺส จ อติมานัสฺส จ วลํ น คจฺเจนฺย,
 โกธณฺจ อติมานณฺจ ปชฺเหยฺย วิโนทเยยฺย พฺยันตักเรยฺย อนภาวํ
 คเมยฺยาคิ โกธาคิมานัสฺส วลํ น คจฺเจเน.

มุลัมปิ เตลฺลํ ปลิขณฺณํ ติฏฺฐเจติ: กตมํ โกธัสฺส มุลํ? อวิชฺชา
 มุลํ, อโยนิโสมนสิกาโร มุลํ, อัสสิมาโน มุลํ, อหิริกํ มุลํ, อโนตฺตปปี มุลํ,
 อทฺธจฺจํ มุลํ, อิทํ โกธัสฺส มุลํ.

กตมํ อติมานัสฺส มุลํ? อวิชฺชา มุลํ, อโยนิโสมนสิกาโร มุลํ,

อติมีมานโม มุล, อหิริก มุล, อนนตตัมปิ มุล, อุตถัจจ มุล; อหิ
อติมานัสส มุล. มุลัมปิ เตส ปลิชฌณ ตัญเฑติ: โกรธัสส ๗ อติ-
มานัสส ๗ มุล ปลิชฌณตวา อุตถริตวา อุมปาทยิตวา สุมปาทยิตวา
ปชหิตวา วิโนทิตวา พยัณตกริตวา อนภาวคเมตวา ตัญเฑยยาติ
มุลัมปิ เตส ปลิชฌณ ตัญเฑ.

อตัปปิย วา ปน อตัปปิย วา อัทธา ภวันโต อภิสัมภเวยยาติ
อภาติ: ปทสันธิ ปทสัสสโค ปทปาริปุริ อักขรสมวาโย พยัณชนลิลัญจตา
ปทานุप्พพตตามเต อภาติ: มียาติ: เทว มียา: สัตตตา วา ลัฆารว วา.

กตเม สัตตตา มียา? อธิ ยัสส เต โหนติ อตตถกามา หิตกามา
ผาสุกามา โยคักเคหมกามา มาตา วา บิตา วา ภاتا วา ภคินี วา
ปุตตา วา อุตตา วา อมัจจา วา ภาตี วา ลาโลหิตา วา; อิเม
สัตตตา มียา.

กตเม ลัฆารว มียา? มณابقา รูปา มณابقา สัตธา
มณابقา คันธา มณابقา รสา มณابقา โสญจัพพา; อิเม
ลัฆารว มียา. อตัปปิยาติ: เทว อตัปปิยา: สัตตตา วา ลัฆารว วา.

กตเม สัตตตา อตัปปิยา? อธิ ยัสส เต โหนติ อนตตถกามา
อหิตกามา อผาสุกามา อโยคักเคหมกามา ชีวตา ไวโรเปตูกามา; อิเม
สัตตตา อตัปปิยา.

กตเม ลัฆารว อตัปปิยา? อมณابقา รูปา อมณابقา สัตธา.
คันธา. รสา. โสญจัพพา; อิเม ลัฆารว อตัปปิยา. อัทธาติ:
เชกสวงนนิ นิสัสสยวงนนิ นิกกิงขวงนนิ อเทวีสวงนนิ อเทวีสพิทวงนนิ
นิโยควงนนิ อบันณวงนนิ อวัตถาปนวงเมต อัทธาติ อตัปปิย วา
ปน อตัปปิย อัทธา. ภวันโต อภิสัมภเวยยาติ: มียาปิย
ลาตาสาต สุกุทักขิ โสมนัสสโตนัสส อัญจันญัจ อภิสัมภวันโต

วา อภิกเวรีย อภิกวันโต วา อภิสัมภเวรียาติ อถัมบิ วา
ปน อัมบิ อัทธา ภวันโต อภิสัมภเวรีย. เตนาห ภควา

“โกธติมานัสส วส น คัจเณ,
มุลัมปิ เตสํ ปลิตฺตํ ติฏฺฐเญ,
อถัมบิ วา ปน อัมบิ วา,
อัทธา ภวันโต อภิสัมภเวรียติ.
บัลลํ ปุรฺกัชฺชวา กัลยฺยานบัตติ,
วิกัสมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานิ,
อรตํ สเหตํ สยณมิตฺติ มนฺเต,
จตุโร สเหตํ ปรีเทวธัมเม.

บัลลํ ปุรฺกัชฺชวา กัลยฺยานบัตติ: บัลลภาติ: ยา บัลลภา ปชานนา วิจโย
ปวิจโย ธัมมวิจโย ฯ เปฯ อโมโห ธัมมวิจโย สัมมาทิฏฺฐิ. บัลลํ
ปุรฺกัชฺชวาติ: อเฏกัจโจ บัลลํ ปุโรโต กัตวํ จรติ บัลลภาสโซ
บัลลภาเกตุ บัลลภาอุปเตยโย วิจยพฺพโล ปวิจยพฺพโล โสภณพฺพโล
สเมกฺขนพฺพโล วิภูตวิหาริ ตัจจวิโก ตตฺถพฺพโล ตักฺกวิโก ตณฺณินโน
ตัมปิโน ตัมปิฬภาโร ตทฺธมฺมโต ตทฺธาอุปเตยโยติ เอวัมปิ บัลลํ
ปุรฺกัชฺชวา: อถวา คัจฉนฺโต วา “คัจฉามิตี ปชานาติ. จิโต วา
“จิโตมฺหิตี ปชานาติ. นิสินฺโน วา “นิสินฺโนมฺหิตี ปชานาติ.
สยาโน วา “สยาโนมฺหิตี ปชานาติ. อถา ยถา ปณัสส กาโย
ปณฺหิโต โหติ, ตถาตถา นํ ปชานาตีติ เอวัมปิ บัลลํ
ปุรฺกัชฺชวา. อถวา อภิกกัณฺเต ปฏิกกัณฺเต สัมปชานการี โหติ.
อาโลกิเต วิลอกิเต สัมปชานการี โหติ. สัมมิลลฺลิตฺเต ปสสาริตฺเต
สัมปชานการี โหติ. สังฆาฏิปัตตจิวรรณารणे สัมปชานการี โหติ.
อติเต มิตฺเต ขายิตฺเต สยิตฺเต สัมปชานการี โหติ, สุจฺจารบัลลภาวกัมเม

สัมปชานการี โหติ. คเต จีเต นิสินเน สุตเต ชาครีเต ภาสีเต
ตุนเฬกาเว สัมปชานการี โหตีติ เอวัมปิ บัลลवं ปุรกีชัตวา.

กัถยานบัตติ: พุทธานุสัสติวเสน อุบับชชติ บัตติ ปามุชช, กัถยาน-
บัตติ. อัมมานุสัสติวเสน. ลัฆานุสัสติวเสน. ลีลาณุสัสติวเสน.
จาคานุสัสติวเสน. เทวตานุสัสติวเสน. ชานาปานสติวเสน มรณานุสัสติ-
วเสน. กายคตาสติวเสน. อุปสมานุสัสติวเสน อุบับชชติ บัตติ
ปามุชช, กัถยานบัตติ บัลลवं ปุรกีชัตวา กัถยานบัตติ.

วิกขัมภเย ตานิ ปริสัสยานีติ ปริสัสยาติ: เทว ปริสัสยา:
ปากฎปริสัสยา จ, ปฏิจันนปริสัสยา จ. ๗ เปฯ อิเม วุจันติ
ปากฎปริสัสยา. ๗ เปฯ อิเม วุจันติ ปฏิจันนปริสัสยา. ๗ เปฯ
เอวัมปิ ตัตตวสาติ ปริสัสยา. วิกขัมภเย ตานิ ปริสัสยานีติ: ตานิ
ปริสัสยานิ วิกขัมภเยย อภิกเวยเย อชชีโนตตเรยเย ปรียาทิเยยเย
มัทเทยียาติ วิกขัมภเย ตานิ ปริสัสยานิ.

อวตีสเหต สยณัมมहि บันเตติ อวตติ: ยา อวติ อวติกา
อนภริติ อนภริณา อุกกัณจิกา ปริตตติกา. สยณัมมहि บันเตติ:
บันเตสิ เสนาสเนสิ อับบตวัณตเรสิ วา อภิกุสเสสิ อัมเมสิ
อวตีสเหยเย อภิกเวยเย อชชีโนตตเรยเย ปรียาทิเยยเย มัทเทยียาติ
อวตีสเหต สยณัมมहि บันเต

จตุโร สเหต ปรีเทวธัมเมติ: จัตตาโร ปรีเทวนิเย อัมเม
สเหยเย อภิกเวยเย อชชีโนตตเรยเย ปรียาทิเยยเย มัทเทยียาติ
จตุโร สเหต ปรีเทวธัมเม. เตนาค ภาควา

“บัลลवं ปุรกีชัตวา กัถยานบัตติ,
วิกขัมภเย ตานิ ปริสัสยานิ,
อวตีสเหต สยณัมมहि บันเต,

จตุโร สเทถ ปริเทวธัมเมติ.

กัณฺฐุ อลิสฺสํสามิ กุวํ วา อลิสฺสํ,

ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวํชฺชเสตฺถ,

เอเต วิตักฺเก ปริเทวเนยฺเย,

วินยฺเยถ เสกฺโข อนิเกตจลาริ.

กัณฺฐุ อลิสฺสํสามิติ: กิ ภาวํชิสฺสํสามิ โอนํ วา กุมาลํ วา
ธัตตุ, วา มัจฉํ วา มลํ วาติ กัณฺฐุ อลิสฺสํสามิ.

กุวํ วา อลิสฺสํสามิติ: กัตถ ภาวํชิสฺสํสามิ ชัตตียกุเล วา พราหฺม-
ณกุเล วา เวสฺสกุเล วา สุกฺกกุเล วาติ กัณฺฐุ อลิสฺสํสามิ กุวํ วา อลิสฺสํ.

ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวํชฺช เสตฺถันติ อิมิ รัตติ ทุกฺขํ
สยิ สผลเก วา ตัญญุกาย วา จัมมจฺฉนฺเต วา ตินสฺสันนเร วา
ปณฺณสฺสันนเร วา ปลาสฺสันนเร วา อาคมนฺรัตติ กัตถ สขํ สยิสฺสํสามิ
มณฺเฑ วา ปิเณ วา ภิสฺสยา วา พัพพะทเน วา วิหารे วา
อัทธมโยเค วา ปาสาเท วา หัมมิมิ วา คูหาเย วาติ ทุกฺขํ
วต เสตฺถ กุวํชฺช เสตฺถ.

เอเต วิตักฺเก ปริเทวเนยฺเยติ เอเต วิตักฺเกติ: เทว ปณฺท-
ปาตปญฺญิสฺสวณฺตเต วิตักฺเก เทว เสนาสนปญฺญิสฺสวณฺตเต วิตักฺเก
ปริเทวเนยฺเย อาเทวเนยฺเย ปริเทวเนยฺยาติ เอเต วิตักฺเก ปริเทวเนยฺเย.

วินยฺเยถ เสกฺโข อนิเกตจลาริติ เสกฺโขติ: กิการณา วจฺจติ เสกฺโข?
ลิกฺขตติ เสกฺโข. กิณฺจ ลิกฺขติ? อธิสฺสํสามิ ลิกฺขติ, อธิจตฺตํสามิ
ลิกฺขติ, อธิปณฺณํสามิ ลิกฺขติ.

กตมา อลิสฺสํลิกฺขา. ๗เปว อญฺ อธิปณฺณาลิกฺขา. อิมา ติสฺโส
ลิกฺขา อาวํชฺเชนโต ลิกฺขติ. ชานนโต ลิกฺขติ. บัสนฺโต ลิกฺขติ.
บัจจเวกฺชนโต ลิกฺขติ. จิตฺตํ อธิจฺจุหนฺโต ลิกฺขติ สัทธาย อธิมุจฺจหนฺโต

ลิกขติ. วิริยํ ปัตติคัมภีโรโต ลิกขติ. สติ อธิษฏาวิริยํโต ลิกขติ.
 จิตตํ สมาพหังโต ลิกขติ. มัชฌิมาย ปธานันโต ลิกขติ. อภิณเณยย์
 อภิชาณันโต ลิกขติ. ปริณเณยย์ ปริชาณันโต ลิกขติ. ปาหัตถัพ
 ปชหังโต ลิกขติ. สัจฉิกาทัพพิ สัจฉิกโรนโต ลิกขติ. ภาเวตัพพิ
 ภาเวโนโต ลิกขติ. อามรติ สมารติ สมาราย ลิกขติ. ตการณา
 วุจจิติ เสกโข. เสกโข วิมยาเย ปฏิวิมยาเย ปธานาย วูปสมาย
 ปฏินิสัสสคายน ปฏินิสัสสทธียา อธิสัสสํบี ลิกขะยย์, อธิจิตตัมบี
 ลิกขะยย์, อธิมัชฌิมบี ลิกขะยย์. อิมานิ สัสโส ลิกขา อวักขันโต
 ลิกขะยย์ ชานันโต ะเปเย สัจฉิกาทัพพิ สัจฉิกโรนโต ลิกขะยย์
 อามเรยย์ สมาระยย์ สมาราย วัตเตยยาติ วิมเยถ เสกโข.

อนิเกตสารีติ: กถํ นิเกตสารี โหติ? อธิเกกขโ จ กลปติโพเธน
 สมนันนาคโต โหติ, คนปติโพเธน. อวาสปติโพเธน. จีวรปติโพเธน.
 มัชฌิมปติโพเธน. เสนาสนปติโพเธน. คิลานมัจฉิเยเกสัชชปริกขาร-
 ปติโพเธน สมนันนาคโต โหติ; เอวํ นิเกตสารี โหติ.

กถํ อนิเกตสารี โหติ? อธิ น กลปติโพเธน สมนันนาคโต โหติ,
 ฆ คนอวาสจีวรมัชฌิมปติเสนาสนคิลานมัจฉิเยเกสัชชปริกขารปติโพเธน
 สมนันนาคโต โหติ; เอวํ อนิเกตสารี โหติ.

มคธํ คตา โกลลํ คตา

เอกขจียา วิชชัญญิยา

มาคตา วิสัณณาริโน

อนิเกตา วิหรันติ ภิกขโว

สาธุ จริตํ สาธุ สุขจิตํ

สาธุ สทา อนิเกตวิหาโร.

สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย.

อิตฺตปจฺจนํ ทักขกัมม

เอตํ สำนัณฺณํ อากัณฺขณัถาสติ

วินเยถ เล็กโซ อนิเกตสารี. เตนาห ภควา

“ กัสฺสู อลลิสฺสามิ กุวํ วา อลลิสฺสํ,

ทักขํ วต เสตฺถ กุวัสฺส เสตฺถ,

เอเต วิตักฺเก ปรีเทวเนยฺย,

วินเยถ เล็กโซ อนิเกตสารีติ.

อณฺณณฺจ ลัทธํ วสณฺณจ กาเส,

มัตตํ โส ชัณฺวา อธิ โตสนัตถิ,

โส เตสุ คตฺโต ยตจาริ คาเม,

รุตฺโตปิ วาจํ ผลํ น วิชฺชา.

อณฺณณฺจ ลัทธํ วสณฺณจ กาเสติ อณฺณณฺติ: โยทโน กุมฺมาโส ลัตตํ
มัจฺฉโน มลฺลํ. วสณฺณณฺติ: น จีวรานิ: โขมํ กัมปฺปาลิกํ โกเสยฺยํ
กัมมพลฺลํ สำนํ ภังคํ. อณฺณณฺจ ลัทธํ วสณฺณจ กาเสติ: จีวรํ ลภิตฺวา
ปิ่นฺทปาดํ ลภิตฺวา น กุหนาย น เนมิตฺติกตาย น นิปฺเปสิกตาย
น ลาภเณ ลากํ นิชิตฺตตาย น ทารุทานเณ น เวฬุทานเณ น
บัตตทานเณ น ปุบฺบทานเณ น ผลทานเณ น สีนานทานเณ น
จุณฺณทานเณ น มัตตติกทานเณ น ทนฺตักฺกุญฺจทานเณ น มุโขทกทานเณ
น ปาตกมฺยตาย น มุคฺคสุปฺตาย น ปาริกฺกุญฺจตาย น ปิฏฺฐิมํทํทิกตาย
น วตฺถุวิชฺชาย น ติริจฺจานวิชฺชาย น อังควิชฺชาย น นกฺขตฺตวิชฺชาย
น ทูตคฺคเมเนน น ปหีนคฺคเมเนน น ชัณฺนเปสฺสเนน น เวชฺชกัมเมเนน
น ปิ่นฺทเกณ น ทานานุปฺปทานเณ ธัมเมเนน สเมเนน ลัทธํ ลภิตฺวา
อภิวินฺทิตฺวา ปฏิลภิตฺวาติ อณฺณณฺจ ลัทธํ วสณฺณจ กาเส.

มัตตํ โส ชัณฺวา อธิ โตสนัตถิณฺติ: มัตตํ โส ชัณฺวาติ:

๔๕๖ ทวฬ การณฬ มัตตํ ชานาติ: ปฏักคฺคณโต วา ปรีโภคโต วา

กถ์ ปฏิกัศฌนโต มัตตัง ชานาติ? โทเกบิ ทิยมาเน, กุลานุทยาย
 กุลานุรัชขาย กุลานุถัมปาย ปฏิกัณ्हาติ. ทเหตุเกบิ ทิยมาเน,
 กายปริหาริกัง จีวร ปฏิกัณ्हาติ, กุณฺธิปริหาริกัง ปันฑาปาตัง ปฏิกัณ्हาติ;
 เอว ปฏิกัศฌนโต มัตตัง ชานาติ.

กถา ปรีโศโต มัตตัง ชานาติ ? ปฏิสสา โยนิโส จีวร
 ปฏิสเสติ ยาวเทว สัตตัสส ปฏิมายา อุน्हัสส ปฏิมายา
 ทตมกสวาตาตปัสสิรสสัมมัสสลังกา ปฏิมายา; ยาวเทว หิริโกปณปฏิจ-
 จาตมัตตัง. ปฏิสสา โยนิโส ปันนปาท ปฏิสเสติ เนา ทวาย น
 มทวาย น มัตตมทวาย น วิสุตมทวาย; ยาวเทว อิมัสส กายัสส
 จิตฺตยา ยาปนาย วิหิตุปริตยา พหิมจริยานัคคทาย, “อิตฺติ ปุราณัง
 เวทนํ ปฏิจฺจามิ, นวณัง เวทนํ น อูปาทาสฺสามิ, ยาดธฺรา จ เม
 ภวีสสตี อนวัชชตา จ ฆาสฺสวาโรจติ. ปฏิสสา โยนิโส เตสนาณํ
 ปฏิสเสติ ยาวเทว สัตตัสส ปฏิมายา อุน्हัสส ปฏิมายา
 ทตมกสวาตาตปัสสิรสสัมมัสสลังกา ปฏิมายา; ยาวเทว อุตฺตปัสสิยวินทณํ
 ปฏิสสลังกาณามัตตัง. ปฏิสสา โยนิโส คิลานบัจจยเกตฺตชฺชปริกฺขาร
 ปฏิสเสติ ยาวเทว อูปันนํ นานํ เวชฺยาพาลิกานํ เวทนานํ ปฏิมายา
 อตฺตยาบฺบชฺชปรมตตาย; เอว ปรีโศโต มัตตัง ชานาติ. มัตตัง โส
 ชลฺลวาทิ: อิมหิ ทวฺหิ การเนหิ มัตตัง ชานะยฺย วิชาเนยฺย
 ปฏิวินาเนยฺย ปฏิวินะเนยฺยวาทิ มัตตัง โส ชลฺลว. อิตฺติ โสตนัตตมัตตัง
 อิตฺติ ภิกฺขเว สันตฺตญฺโฆ โหติ อิตฺตเรเน จีวเน, อิตฺตเรจิวรสันตฺตญฺจิยา จ
 วัณณวาที, น จ จีวรเหตฺต อเนสนํ อัมปตฺตูป อัมบชฺชติ, อตฺตธฺรา จ
 จีวรํ น ปรีตัสสตี, ลตฺธรา จ จีวรํ อคฺคิตอ อมฺจนิโต อนชฺชโลภณํ โน
 อาทมนวทสฺสาวิ นิสฺสวณบวฺลโอบ ปรีกฺขณชฺติ; ตาย จปน อิตฺตเรจิว-

รตนัญญา จิยา เนวัตตานุกกัเสติ, น ปรี วัมเภาติ; โย หิ ตตฺถ ทักโข
 อนนโส สัมปชาโน ปติสฺสโต, อโย วุจฺจติ ภิกฺขุ โปราเน อคฺคัลลเณ
 อริยวเส จโต. ปุนจปรี ภิกฺขุ สันตญฺโง โหติ อิตรีตเรน
 บัณฺฑปาเตน, อิตรีตราบัณฺฑปาตสันตญฺญา จ วัณฺณวาที, น จ
 บัณฺฑปาตเหตุ อนนสํ อปัตฺติรูปํ อามัชชติ, อลฺลทํ จ บัณฺฑปาตํ
 น ปติสฺสติ, ลฺลทํ จ บัณฺฑปาตํ อคฺคโต อมุจฺฉโต
 อนนฺโณปนฺโน อาทมนทลฺลวํ นิสฺสรณบัลลเณ ปริกฺกัชติ. ตาย
 จปน อิตรีตราบัณฺฑปาตสันตญฺญา จิยา เนวัตตานุกกัเสติ, น ปรี วัมเภาติ; โย
 หิ ตตฺถ ทักโข อนนโส สัมปชาโน ปติสฺสโต, อโย วุจฺจติ ภิกฺขุ
 โปราเน อคฺคัลลเณ อริยวเส จโต. ปุนจปรี ภิกฺขุ สันตญฺโง โหติ
 อิตรีตเรน เสนาสเนน, อิตรีตเรสนาสนสันตญฺญา จ วัณฺณวาที,
 น จ เสนาสนเหตุ อนนสํ อปัตฺติรูปํ อามัชชติ, อลฺลทํ จ เสนาสนํ
 น ปติสฺสติ, ลฺลทํ จ เสนาสนํ อคฺคโต อมุจฺฉโต อนนฺโณปนฺโน
 อาทมนทลฺลวํ นิสฺสรณบัลลเณ ปริกฺกัชติ. ตาย จปน อิตรีตเร-
 สนาสนสันตญฺญา จิยา เนวัตตานุกกัเสติ, น ปรี วัมเภาติ; โย หิ ตตฺถ ทักโข
 อนนโส สัมปชาโน ปติสฺสโต, อโย วุจฺจติ ภิกฺขุ โปราเน อคฺคัลลเณ
 อริยวเส จโต. ปุนจปรี ภิกฺขุ สันตญฺโง โหติ อิตรีตเรน
 คิลานบัจจยเกลลชฺชปริกฺขารเณ, อิตรีตเรคิลานบัจจยเกลลชฺชปริกฺขารสันตญฺญา-
 จิยา จ วัณฺณวาที, นจ คิลานบัจจยเกลลชฺชปริกฺขารเหตุ อนนสํ
 อปัตฺติรูปํ อามัชชติ, อลฺลทํ จ คิลานบัจจยเกลลชฺชปริกฺขารํ น
 ปติสฺสติ, ลฺลทํ จ คิลานบัจจยเกลลชฺชปริกฺขารํ อคฺคโต อมุจฺฉโต
 อนนฺโณปนฺโน อาทมนทลฺลวํ นิสฺสรณบัลลเณ ปริกฺกัชติ; ตาย
 จปน อิตรีตเรคิลานบัจจยเกลลชฺชปริกฺขารสันตญฺญา จิยา เนวัตตานุกกัเสติ,
 น ปรี วัมเภาติ; โย หิ ตตฺถ ทักโข อนนโส สัมปชาโน ปติสฺสโต,

ขบิ วุจติ ภิกขุ โปราณ อคคัลลเว อริยวเล จิตติ มัตตัง โส
 ชัลลวา อธิ โตลนัตถัง. โส เตสุ คุตโต ยตจาวี คาเมติ โส เตสุ
 คุตโตติ: จิวเร บันทปาเด เสนาสเน คิลานบัจจยเลตฺตชปรัทฺชาเร
 คุตโต โคปิตโต รักษิตโต ลัวโตติ เอวัมปิ โส เตสุ คุตโต. อถา
 ขายตเนสุ คุตโต โคปิตโต รักษิตโตติ เอวัมปิ โส เตสุ คุตโต.
 ยตจาวี คาเมติ. ยโต ยัตโต ปฏียัตโต คุตโต โคปิตโต
 รักษิตโต ลัวโตติ โส เตสุ คุตโต ยตจาวี คาเม. รุติโตปิ วา
 มรุตํ น วิชชาติ: รุติโต ชุติโต วัณโณโต ชัฏฺฐิตโต ครหิตโต
 อูปาทิตโต มรุเสน กักขเพณ ปฏิกณฺณตํ นัปปฏิกณฺณเยย, อักโกสันตํ
 น บัจจกโกเลเยย, โรสันตํ นัปปฏิโรเลเยย, ภาณฺณตํ นัปปฏิกณฺณเทเยย,
 น กลทํ กเรเยย, น ภาณฺณทํ กเรเยย, น วิคคทํ กเรเยย, น
 วิวาทํ กเรเยย, น เมธคํ กเรเยย, กลทภาณฺณทณวิคคทวิวาทเมธค
 ปชเทเยย วิโนเทเยย พยัณตีกเรเยย อนภาวํ คเมเยย; กลทภาณฺณทณ-
 วิคคทวิวาทเมธคา อารโต อัสส วิรโต ปฏิวีรโต นิกขันโต นิสสัฏฺฐิ
 วิปฺปมุตโต วิสัลลนัตถโต วิมรียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาคี รุติโตปิ
 วา มรุตํ น วิชชา. เตนาห ภควา

“อณฺณัจจ ลัทธสา วสณฺณัจจ กาเล,
 มัตตัง โส ชัลลวา อธิ โตลนัตถัง,
 โส เตสุ คุตโต ยตจาวี คาเม,
 รุติโตปิ วา มรุตํ น วิชชาติ.
 โอภังคตตจกฺขุ น จ ปาทโลโล,
 ฌานานุยุตโต พหุชาครัสส,
 อูปกัชมารพก สสมาหิตตโต,
 ตักกาสยํ กุกกัจจิมุขจฺฉินฺเท.

โอกัชัตตจักขุ นิง ปาทโลโลติ: กถา ชิตตจักขุ โหติ ?
 อเรกัจโจ จักขุโลโล จักขุโลลิเยน สมันนาคโต โหติ “อทัญจิ
 ทักขัตตัพพ, ทัญจิ สมตักกิมัตตัพพัตติ, อารามเณ อาราม อูยยานเณ
 อูยยาน คามเณ คาม นิคเมเน นิคม นคเรเน นคร รัฏเฐเน รัฏเฐ
 ชนปเทเน ชนปทํ ที่ขจาริกํ อนันตจิตจาริกํ อนนุยโต โหติ
 รูปทลลัญญะ; เหวัมปิ ชิตตจักขุ โหติ. อถวา อนันตขรํ ปวิญ्ञโ
 วิติ ปฏิบันโน ลลวโต คัจฉติ: หัตถิ โอโลเกณโต อลล
 โอโลเกณโต วถ โอโลเกณโต บัตติ โอโลเกณโต อิตถิโย
 โอโลเกณโต ปุริเส โอโลเกณโต กุมารเก โอโลเกณโต กุมาริกาโย
 โอโลเกณโต อนันตราปนํ โอโลเกณโต ขรมขานิ โอโลเกณโต
 อุตฺธ โอโลเกณโต อโร โอโลเกณโต ทิลาวิตลํ เปกขมาโน
 คัจฉติ; เหวัมปิ ชิตตจักขุ โหติ. อถวา จักขุนา รูปํ ทิลวา
 นิमितตคคาคี โหติ อนพยุชนคคาคี; ยัตถาจิกรณเมเน จักขุณทริย
 ลลวตํ วิหรันตํ, อภิชฌาโทมนัสสา ปาปกา อกสลา ธัมมา อนันต
 สเวยฺห; ตลล ลวราภ น ปฏิบชชติ, น รักขติ จักขุณทริย,
 จักขุณทริเย น ลวโร อายชชติ; เหวัมปิ ชิตตจักขุ โหติ.
 ยถาปนเก โกณโต สมนพพรหมณา ลัทธาเทยยานิ โกชนานิ
 ภูวชิตวา, เต เหวรูปํ วิสุททลลนํ อนนุยตทา วิหรันติ. เสยฺยถิ ?
 นัจจิ คิต วาหิตํ เปกขํ อักขานํ ปาณิสสรํ เวตาฬิ กุมภถุน
 โสภณครกํ จันฑาลํ วลํ โธณํ หัตถิยทฺธํ อลลยทฺธํ มหิสิยทฺธํ
 อสฺสทฺธํ อชฺชทฺธํ เมณทฺธํ กุกกฏทฺธํ วัฏฏทฺธํ ทนทฺธํ
 มฏฺฐทฺธํ นิพพุทฺธํ อโยโยกํ พลคคํ เสนาพยุทํ อนนทลลนํ อติ
 วา; เหวัมปิ ชิตตจักขุ โหติ.

กถา นชิตตจักขุ โหติ ? อเรกัจโจ ภิกขุ น จักขุโลโล จักขุโลลิเยน

สมันนาคโต โหติ “อภิกฺขุ จั กั ชิตฺตํ, ทิฏฺฐิ จั สมตฺตํ กมิตฺตํ พณฺณํ;
 อารามเณ อารามํ อุตฺตยานเณ อุตฺตยานํ คามเณ คามํ นิคเมณ นิคมํ
 นคเรณ นครํ รัฏฺเฐน รัฏฺเฐ จั ชนปฺเพน ชนปทํ ที่มจาริกํ อัมมัตติ-
 ตจาริกํ อนนฺยุตฺโต โหติ รูปทสฺส นาย; เหวัมปิ น ชิตฺตจกฺขุ โหติ.
 อควา ภิกฺขุ อัมมตฺตวโร ปวฺวิฏฺโฐ วิถิ ปฏฺวิณฺโณ ลวฺโต คจฺจติ, น
 ทตฺถ โอโลเกนฺโต ะเปยฺ น ทิสาวทิสํ เปกฺขมาโน คจฺจติ;
 เหวัมปิ น ชิตฺตจกฺขุ โหติ. อควา จกฺขุ นา รูปํ ทิสฺวา น
 นิมิตฺตคฺคาทํ โหติ. ะเปยฺ จกฺขุ นทริเย ลวฺวํ อามฺบชฺชติ; เหวัมปิ
 น ชิตฺตจกฺขุ โหติ. ยถาปเนเก โภณฺโต สมณทฺรหฺมณา ลทฺธาเทยฺยานิ
 โภชนานิ กุฬชิตฺวา. ะเปยฺ อนิกทสฺสนํ อิติ วา; เหวรูปา
 วิสูกทสฺสนานโยคา ปฏฺวิโรโต โหติ; เหวัมปิ น ชิตฺตจกฺขุ โหติติ
 โยกชิตฺตจกฺขุ นจ ปาทโลโล.

กถํ ปาทโลโล โหติ? อเถกจฺโจ ปาทโลโล ปาทโลลิเยน
 สมันนาคโต โหติ อารามเณ อารามํ. ะเปยฺ ที่มจาริกํ อัมมัตติ-
 ตจาริกํ อนนฺยุตฺโต โหติ; เหวัมปิ ปาทโลโล โหติ. อควา ภิกฺขุ
 อัมมโตลฺลวราเม ปาทโลลิเยน สมันนาคโต โหติ. น อตฺตเหตุ น
 การณเหตุ อุตฺโตโต อวูปสํมิตฺตโต ปริเวณโต ปริเวณํ คจฺจติ.
 ะเปยฺ อิติ ภาวภวกถํ กเถสิ; เหวัมปิ ปาทโลโล โหติ. น จ
 ปาทโลโลติ: ปาทโลลียํ ปชฺเชยฺย วิโนเทยฺย พฺยัมมิตฺกเรยฺย อนภาว
 คเมยฺย; ปาทโลลียา อารโต อสฺส วิโรโต ปฏฺวิโรโต นิกขมฺมโต
 นิสสํญฺโง วิปฺปมุตฺโต วิลลปฺมุตฺโต วิมวียาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย;
 ปฏฺวิลลฉานาวาโม อสฺส ปฏฺวิลลฉานโรโต อสฺสจตฺตํ เจโตสมณณนฺยุตฺโต
 อนิรอกตชฺชมาโน วิมุตฺตํ นาย สมันนาคโต พหฺมเหตา ลุณฺณาคาร
 ฌายี ฉานโรโต อเถกตฺตมณฺยุตฺโต สทฺตลวฺวโรโกติ โยกชิตฺตจกฺขุ นจ ปาทโลโล.

ณานานุยุตโต พุทธาครัลลาคี ฌานานุยุตโตติ: ทวีหิ การณเห
 ฌานานุยุตโต: อนุปฺบันฺนํลลิตฺตํ วา ปจฺมํลลิตฺตํ ฌานํลลิตฺตํ อนุปฺปาทย
 ยุตโต ปยุตโต อายุตโต สมายุตโต, อนุปฺบันฺนํลลิตฺตํ วา ทุตฺตยํลลิต
 ฌานํลลิตฺตํ. ทุตฺตยํลลิตฺตํ ฌานํลลิตฺตํ. จตฺตํลลิตฺตํ ฌานํลลิตฺตํ อนุปฺปาทย ยุตโต
 ปยุตโต อายุตโต สมายุตโตติ. เอวํปิ ฌานานุยุตโต. อถวา
 อนุปฺบันฺนํ วา ปจฺมํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลลโรติ อนุปฺบันฺนํ
 วา ทุตฺตยํ ฌานํ. ทุตฺตยํ ฌานํ. จตฺตํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ
 พหุลลโรติติ. เอวํปิ ฌานานุยุตโต. พุทธาครัลลาคี อธิ ภิกฺข
 ทิวสํ จังกเมน นิลฺลัชชาย อารณฺเญหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปวิโสเรติ.
 รัตติยา ปจฺมํ ยามํ จังกเมน นิลฺลัชชาย อารณฺเญหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ
 ปวิโสเรติ. รัตติยา มัชฌิมํ ยามํ ทักขิณเณ ปัสสเนน สหเสยฺย
 กปฺเปติ ปาเท ปาทํ อัจฺจายาย สโต สัมปชาโน อญฺ्ञานลลิตฺต
 มนสิกริตฺวา. รัตติยา ปัจฺจิมํ ยามํ ปัจฺจิจฺจุจาย จังกเมน นิลฺลัชชาย
 อารณฺเญหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปวิโสเรติติ. ฌานานุยุตโต พุทธาครัลล.
 อูเปกฺขมารพัทฺถ สมหิตตํโตติ. อูเปกฺขาคี: ยถา จตฺตํเก ฌานเ
 อูเปกฺขา อูเปกฺขนา อัสสํอูเปกฺขนา จิตฺตสมตฺตา จิตฺตบัลลิตฺตตฺตา
 มัชฌมตฺตตฺตา จิตฺตลลิตฺตํ. สมหิตตํโตติ: ยถา จิตฺตลลิตฺตํ จิตฺติ สันนิจิต
 อวิจฺจิจิตฺติ อวิสาหาโร อวิกฺกเขโป อวิสาหตมานสตา สมโณ สมารณํทวิย
 สมาริพลํ สัมมัสมาริทธิ อูเปกฺขมารพัทฺถ สมหิตตํโตติ. จตฺตํเก ฌานเ
 อูเปกฺขมารพัทฺถ เอกคฺคจิตฺโต อวิกฺกจิตฺโต อวิสาหฏฺฐมานโสติ
 อูเปกฺขมารพัทฺถ สมหิตตํโต.

ตักกาสยิ กุกกัจฺจิมุปฺปจฺฉินฺนเหติ ตักกาคี: นวํ วิตักฺกา กามวิตักฺโก,
 ทียาปาทวิตักฺโก, วิหิตฺตาวิตักฺโก, ฌาตฺตาวิตักฺโก, ชนปทวิตักฺโก,
 อมรวิตักฺโก, ปราณทฺทตฺตาปฏฺฐิลลิตฺโต วิตักฺโก, ลากล็กการลโต-

ภปฺยัสสัณฺฑิตโต วิตักโก, อนวัสสัณฺฑิตปฺยัสสัณฺฑิตโต วิตักโก; อิม
 วุจฺจันติ นว วิตักกา. กามวิตักกานํ กามสัณฺฌาโย, พฺยาปาทวิตักกานํ
 พฺยาปาทสัณฺฌาโย. วิทลวิทักกานํ วิทลสัณฺฌาโย. อถา ตักกานํ
 ลกัปปานํ อวิชฺชาโย, อโยนิโส มนสิกาโร อาสโย, อัคคิมิมาโน
 อาสโย, อนัตตัมปํ อาสโย, อุกฺกัจจํ อาสโย, กุกฺกัจจันติ:
 หัตถกุกฺกัจจิมํ กุกฺกัจจํ, ปาทกุกฺกัจจิมํ กุกฺกัจจํ, หัตถปาทกุกฺกัจจิมํ
 กุกฺกัจจํ, อกัปปมฺเย กัปปมฺยัสสัณฺฌิตา, กัปปมฺเย อกัปปมฺยัสสัณฺฌิตา,
 อวิชฺเช วิชฺชัสสัณฺฌิตา, วิชฺเช อวิชฺชัสสัณฺฌิตา; ยํ เอวรูปํ กุกฺกัจจํ,
 กุกฺกัจจายนา, กุกฺกัจจายิตตตํ, เจตโส วิปฺปยุสฺสาโร, มโนวิเลโข; อิทํ
 วุจฺจติ กุกฺกัจจํ. อปฺย ทวฺหิ การณฺเห อปฺบิซฺซติ กุกฺกัจจํ เจตโส
 วิปฺปยุสฺสาโร มโนวิเลโข กตตตฺตา จ, อกตตตฺตา จ.

กตํ กตตตฺตา จ อกตตตฺตา จ อปฺบิซฺซติ กุกฺกัจจํ เจตโส
 วิปฺปยุสฺสาโร มโนวิเลโข? กตํ เม กายทฺวารจิตฺ, อกตํ เม
 กายสฺวารจิตฺ; อปฺบิซฺซติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปยุสฺสาโร มโนวิเลโข
 กตํ เม วิจฺจทฺวารจิตฺ. กตํ เม มโนทฺวารจิตฺ. กโต เม ปาณาติปาโต,
 อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณฺติ; อปฺบิซฺซติ กุกฺกัจจํ เจตโส
 วิปฺปยุสฺสาโร มโนวิเลโข. กตํ เม อทินฺนาทานํ. กโต เม กาเมสุ
 มิถนฺจาโร. กโต เม มุสฺสาทา. กตา เม ปิสุณฺหา วาจา. กตา
 เม ฆรฺสา วาจา. กโต เม สัมมชฺชปฺปลาโป. กตา เม อภิซฺฉา.
 กโต เม พฺยาปาโท. กตา เม มิถนฺนาทฺวารจิตฺ, อกตา เม
 สัมมาทฺวารจิตฺ อปฺบิซฺซติ กุกฺกัจจํ เจตโส วิปฺปยุสฺสาโร มโนวิเลโข.
 “อินฺทริเยสุมีหิ อคฺคตตทฺวารโรติ. โภชนฺเน อมิตตตตตตตตต. ชาตริยํ
 อนนฺยุตฺโตมฺหิตํ. น สติสสัณฺฌสัณฺฌเน สมนฺนาคโตมฺหิตํ. อภาวิตา เม

จิตตาโร สติบัญญัติ. อภาวตา เม จิตตาโร สัมมัมปธานาติ.
 อภาวตา เม จิตตาโร อิทธีมปาทาติ. อภาวตานิ เม บัณฺณจันทรยานตี.
 อภาวตานิ เม บัณฺจ พลาณตี. อภาวตา เม สัตต โพชฌังคาติ.
 อภาวโต เม อริโย อัญฺจิกโก มัคโคติ. ทุกฺขี เม อปวิธวาทันตี.
 ทุกฺขสมุทโย เม อัมปสีโนติ. มัคโค เม อภาวโตติ. “นิโรโธ เม
 อลลิจฺฉิกโตติ อัมปชฺชติ. กุกฺกัจจ เจตโส วิมฺปฏฺฐาโร มโนวเลโข.
 ตักฺกาสยฺ กุกฺกัจจียูบัจฉินฺเทติ: ตักฺกัจจ ตักฺกาสยฺบจฺ กุกฺกัจจบจ
 อุมฺบัจฉินฺเทยฺย สมฺบัจฉินฺเทยฺย ปชฺเชยฺย วิโนเทยฺย พยฺยนิตฺกเรยฺย
 อนภาวํ คเมยฺยاتي ตักฺกาสยฺ กุกฺกัจจียูบัจฉินฺเท. เตนหา ภควา

“โอกฺขิตตจกฺข น จ ปาทโลโต

ฉานานนฺยุตฺโต พหุชาครีลล

อุเปกฺขมาวิฬฺก สมหาตตฺโต

ตักฺกาสยฺ กุกฺกัจจียูบัจฉินฺเทติ.

จุทฺโต วจีภี สติมาภินันฺเท,

สพฺรหมจาวีลฺ ขิลฺ ปภินฺเท,

วาชํ ปมฺลฺเจ กุลลํ นาคีเวลล

ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺย.

จุทฺโต วจีภี สติมาภินันฺเทติ จุทฺโตติ: อุมฺบัจฉินฺทว วา อาจวียา
 วา สมานนฺบัจฉินฺทว วา สมานนฺจวียว วา มิตฺตา วา สันนิทฺฐิจา
 วา สัมมัตตฺตา วา สหยา วา โจเทเนติ “อิทฺถันเต ขาวโส อยุตฺต,
 อิทฺถันเต อัมปชฺชติ, อิทฺถันเต อลลารูปํ, อิทฺถันเต อลลิจฺฉินฺติ;” สติ
 อัมปฏฺฐาเปตฺวา ตํ โจทณํ นันฺเทยฺย อภินันฺเทยฺย โมเทยฺย อนโมเทยฺย
 อิจฺฉเยยฺย ลาภิเยยฺย บัตถเยยฺย ปิตฺถเยยฺย อภิชฺชเปยฺย. ยถา อิตฺถี วา

ปริโส วา ททโร ยฺวา มณฺฑนทกชาติโก สีสันหาโต อุပ္ปถมมัลลํ วา
 อธิมุตตกมัลลํ วา ลภิตฺวา อุโกทิตฺวา หัตถเกหิ ปฏิคฺคเหตฺวา อุตฺตมํเค
 ลีรสีมํ ปตฺติจฺจาเปตฺวา นนฺเตยฺย อภินนฺเตยฺย โมเทยฺย อนฺโมเทยฺย
 อิจฺเจยฺย สาทิเยยฺย บัตตฺเตยฺย ปิตฺเตยฺย อภิชฺชเปยฺย; เหวเมว สติ
 อุပ္ปจฺจาเปตฺวา ตํ โจอทฺมํ นนฺเตยฺย อภินนฺเตยฺย โมเทยฺย อนฺโมเทยฺย
 อิจฺเจยฺย สาทิเยยฺย บัตตฺเตยฺย ปิตฺเตยฺย อภิชฺชเปยฺย.

นิธํว ปวตฺตาริ ยํ บัลลํ วัชชทลฺลสินํ.

นิคคฺยํหฺวาทิ เมธาวิ ตาทิลํ บันฑิตํ ภาเซ.

ตาทิลํ ภาษมานํสฺส, เสยฺโย โหติ น ปาปํโย.

โอวาทเยยฺย อนฺสาเสยฺย, อลฺลทภา จ นิวารเย.

สทฺตํทิตฺวา โส ปิโย โหติ, อลฺลทํ โหติ อปฺปิโยติ.

จุทิตฺวา วจฺจํ สติมาภินนฺเต.

สพฺพหิมจาริสุ ขิลํ ปภินฺเตติ สพฺพหิมจาริตฺวา เอกกัมมํ, เอกุทฺเทโส,
 สหสิกกฺขาตา. สพฺพหิมจาริสุ ขิลํ ปภินฺเตติ: สพฺพหิมจาริสุ อาหตจิตฺตํ
 ขิลชาตํ ปภินฺเตยฺย บัลลํเจโตขิลํ ปภินฺเตยฺย ตโยปิ เจโตขิเล
 ปภินฺเตยฺย ราคขิลํ โทสขิลํ โมหขิลํ ภินฺเตยฺย ปภินฺเตยฺยาคิ
 สพฺพหิมจาริสุ ขิลํ ปภินฺเต.

วาจํ ปมฺพญฺเจ กุสฺลํ นาติเวณฺณํติ ญาณมฺภฺยจิตฺตํ วาจํ มุจฺเจยฺย
 อตฺตปฺสฺสํ อมฺมปฺสฺสํ กาลเดณฺ สุปฺเพทํ ปริยํตวติ อตฺตปฺสฺสํ วาจํ
 มุจฺจยฺย ปมฺพญฺเจยฺย สัมปมฺพญฺเจยฺยาคิ วาจํ ปมฺพญฺเจ. กุสฺลํ
 นาติเวณฺณํติ: เวลาติ เทว เวลา: กาลเวลา จ, สัลลเวลา จ.

กตมา กาลเวลา ? กาลาติกกัณฺโถ วาจํ น ภาเสยฺย เวลาติกกัณฺโถ
 วาจํ น ภาเสยฺย กาลํ อลฺลัมบตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย เวลํ อลฺลัมบตฺตํ
 วาจํ น ภาเสยฺย กาลเวลา อลฺลัมบตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย.

โย จ กาเล อลัมปัตเต อติเวถ จ ภาสตี,
 เหว โส นิหโต เสติ โภกิลิยาว อตฺโรชติ

อโย กาลเวลา.

กตมา ลีลเวลา? รัตโต วา จ น ภาเสยฺย, ทุณฺโง วา จ น
 ภาเสยฺย, มูฬฺโห วา จ น ภาเสยฺย, มุสฺสวาจํ น ภาเสยฺย,
 บัสนฺนาวาจํ น ภาเสยฺย, ผรุตฺตวาจํ น ภาเสยฺย, ลัมผัปปลาปํ น
 ภาเสยฺย น กเลยฺย น ภณฺเยยฺย น ที่เปยฺย น โวหเรยฺย; อโย
 ลีลเวลาติ กุสลํ นาคิเวถ.

ชนวาทธัมมํ น เจตเยยฺยาคิ: ชนาคิ: ชัตติยา จ พฺรหฺมณา
 จ เวลฺลสา จ ลุทฺธา จ คหฺภูจํ จ บัปปชิตา จ เทวา จ
 มนุสฺสสา จ. ชนัสสํ วาทาย อปฺปวาทาย นินฺทาย ครุทฺธาย อภิตฺติยา
 อวิณฺณหาริกาย ลีลวิปัตติยา वा आचारविपत्तिया वा तिग्गुजिवि-
 ตिया वा आशुविपत्तिยา वा न เจตเยยฺย เจตนํ น อပ္ปาทะเยย
 จิตฺตลังกัปปํ น อပ္ปาทะเยยฺย มนสิการํ น อပ္ปาทะเยยฺยาคิ
 ชนวาทธัมมํ น เจตเยยฺย. เตนาคา ภควา

“จติโต วจีภิ สติภาณินฺนํเท,
 สพฺรหฺมจารีสุ ชิตํ ปภินฺนํ,
 วาจํ ปมุญฺजे กุสลํ นาคิเวถ,
 ชนวาทธัมมํ น เจตเยยฺยาคิ.
 อถาปํ บัณฺจ ราชานิ โลเก
 เยถ สติมา วินยาย ลิกฺโข,
 รูปฺเตสุ ลักฺขเทสุ อโถ รเสสุ,
 คณฺโณสุ ผัสฺสเสสุ สเทหํ วาตํ.

อถาปํ บัณฺจ ราชานิ โลเกติ: อถาคิ ปทลฺลนํ ปทลฺลคฺโค

ปทปาริปุริ อักขรสมวาโย พยัญชนลิลิจฺจตา ปทานุပ္พิตตเมตฺ
อถาติ. มัจฺจ ฆานนํติ: รูปราโค สัททราโค คณฺเฐราโค รตฺตราโค
โฆฏฺฐัพพราโค. อถวา

ราโค รโฆ นจ ปน เณญ วุจฺจติ,
ราคัสสเสตฺ อธิวณฺเณ รโฆติ,
เอตฺ รชํ วิปฺปชฺชิตฺว มณฺเฑติตา,
วิหรณฺตี เต วิคตราชัสส สาสเน.

โทโส รโฆ นจ ปน เณญ วุจฺจติ,
โทสัสสเสตฺ อธิวณฺเณ รโฆติ,
เอตฺ รชํ วิปฺปชฺชิตฺว มณฺเฑติตา,
วิหรณฺตี เต วิคตราชัสส สาสเน.

โมโห รโฆ นจ ปน เณญ วุจฺจติ,
โมหัสสเสตฺ อธิวณฺเณ รโฆติ,
เอตฺ รชํ วิปฺปชฺชิตฺว มณฺเฑติตา,
วิหรณฺตี เต วิคตราชัสส สาสเน.

โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ชนฺธโลเก ธาตุโลเก
อายตนโลเกติ อถาปรี มัจฺจ ฆานนํ โลเก.

เยสํ สติมา วินยาเย ลิกฺขเขตติ เยถันนํติ: รูปราชัสส สัททราชัสส
คณฺเฐราชัสส รตฺทราชัสส โฆฏฺฐัพพราชัสส. สติมาติ ยา สติ อณฺุสฺสติ
ปตฺติสฺสติ สติ สรณตา อารณตา อปฺปลาปนตา อัสสํมมฺุสฺสนตา,
สติ, สติมฺุทฺธิริยํ, สติพลํ, สัมมาสติ, สติสํมิพะชณฺเณจฺโจ, เขกายนฺมคฺโจ;
อญํ วุจฺจติ สติ: อิมาย สติยา อุกฺเขโต สมฺุเปโต อุกฺคโต
สมฺุปกฺคโต อุกฺกณฺเณโน สมฺุปกฺกณฺเณโน สมฺุณฺเณนาคโต โส วุจฺจติ สติมา.
ลิกฺขเขตติ: ติสฺโส ลิกฺกขา: อธิลลลิกฺกขา, อธิจิตฺตลิกฺกขา, อธิมณฺเณณาลิกฺกขา.

กตมา อธิสัสสิกขา? ขแปง อัม อธิบัญญัติกขา. เยล
 สติมา วินยาย ลักเขติ: สติมา ปุคคโค เยล รูปราคัส
 ลักทราคัส คันธราคัส รตราคัส โฆจัพพรากัส วินยาย
 ปฏวินยาย ปทานาย รูปสมาย ปฏนิสัสคคาย ปฏปัปัสสัทธยา
 อธิสัสสิ ลักเขย, อธิจิตตัมปิ ลักเขย, อธิบัญญัติมปิ ลักเขย.
 อมา ตัสโส ลักขา อาวัชเชนโต ลักเขย, ชานันโต ลักเขย.
 ขแปง ลักกิกาตัพพ ลักกิกโรนโต ลักเขย อาจเรย สมาจเรย
 สมาทาย วัตเตยยาติ เยล สติมา วินยาย ลักเข.

รูปุ ลักทเทสุ อโธ รเสสุ คันเธสุ ผัสเสสุ สเทห รากันติ:
 รูปุ ลักทเทสุ คันเธสุ รเสสุ โฆจัพพะสุ ราก สเหย ปริสเหย
 อภิกเวย อชฌเนตตเวย ปริยาทียะย มัทเทยยาติ รูปุ ลักทเทสุ
 อโธ รเสสุ คันเธสุ ผัสเสสุ สเทห ราก. เตนาห ภควา

“อตาปริ บันจ รชานิ โดเก

เยล สติมา วินยาย ลักเข,

รูปุ ลักทเทสุ อโธ รเสสุ

คันเธสุ ผัสเสสุ สเทห รากันติ.

เอเตสุ อัมเมสุ วินะย นันท,

ภิกขุ สติมา ลูมิตตจิตโต

กาเลน โส สัมมา อัมม ปริวิมัสमान

เอโกทิกุโต วิหเน ตม โสติ ภควา.

เอเตสุ อัมเมสุ วินะย นันทันติ: เอเตสุติ: รูปุ ลักทเทสุ
 คันเธสุ รเสสุ โฆจัพพะสุ. นันโทติ: โย กาเมสุ กามฉันโท,
 กามวาโค, กามนันทิ, กามตันทา, กามลิเนโท, กามปริฬาโท,
 กามมุจจา, กามชฌเนตาน, กาโมไซ, กามโยโค, กามุปาทาน.

ขแปช กามฉนัทนัวรรณ. เอเตสุ อัมเมสุ วิเนยฺย ฉนัทนัตติ: เอเตสุ
อัมเมสุ ฉนัท กัมมิเนยฺย ปฏฺวิเนยฺย ปชฺเหยฺย วิโนเทยฺย พยฺยัตติ-
กเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยยาติ เอเตสุ อัมเมสุ วิเนยฺย ฉนัท.

ภิกขุ - สติมา สุมุตตจิตฺตโตติ ภิกขุติ: กัลยาณปยุตฺตโน วา
ภิกขุ เลกฺโข วา ภิกขุ. สติมาติ: ยา สติ อนุลลติ. ขแปช
ลัมมาสติ สติลัมโพชฌนํโค เอกายนัมคโค; อยํ วุจฺจติ สติ: อิมาย
สติยา อูเปโต. ขแปช โส วุจฺจติ สติมาติ ภิกขุ สติมา.
สุมุตตจิตฺตโตติ: ปจฺมึ ฉนัท สมามันนัสส นีวรเนหิ จิตฺตํ มุตฺตํ
วิมุตฺตํ สุมุตฺตํ. ทตฺติยํ ฉนัท สมามันนัสส วิตักกวิจาเวหิ จิตฺตํ มุตฺตํ
วิมุตฺตํ สุมุตฺตํ. ทตฺติยํ ฉนัท สมามันนัสส ปัตติยา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
สุมุตฺตํ. จตฺตตฺถิ ฉนัท สมามันนัสส สุขทุกฺขเหหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
สุมุตฺตํ. อากาสานันจายตนํ สมามันนัสส รูปสัณฺขยา ปฏฺจสัณฺขยา
นาฬิตตลัณฺขยา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุมุตฺตํ. วิณฺณานันจายตนํ
สมามันนัสส อากาสานันจายตนลัณฺขยา จิตฺตํ. อากิณฺจยฺยตนํ
สมามันนัสส วิณฺณานันจายตนลัณฺขยา จิตฺตํ. เนวสัณฺขยานาสัณฺขยาตนํ
สมามันนัสส อากิณฺจยฺยตนลัณฺขยา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
สุมุตฺตํ. โสตาปฺนัสส ลักฺกกายทฺธิจฺญา วิจิกิณฺณาย สัณฺขพฺพัตต-
ปฺรามาสา ทฺธิจฺจนุสสา วิจิกิณฺณานุสสา ตเทกฺกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ
มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุมุตฺตํ. ลกฺขณาคามิสฺส โขตาริกา กามราคะนุสสา
ปฏฺจขานุสสา ตเทกฺกฺกุเจหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ
สุมุตฺตํ. อนาคามิสฺส อนสฺสหคตา กามราคา ลัณฺโฆชนา ปฏฺจ-
ลัณฺโฆชนา อนสฺสหคตา กามราคะนุสสา ปฏฺจขานุสสา ตเทกฺกฺกุเจหิ
จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุมุตฺตํ. อรหโต รูปปราคา อรูปปราคา มานา
อูทฺธจฺจา อวิจฺจา มานานุสสา ภวราคะนุสสา อวิจฺจานุสสา

ตเทกัฏฐะเหิ จ กิเลเสหิ พหิทธา จ สัพพะพนิมิตเตหิ จิตตัมมัตตัม
 วิมุตตัม สุมมัตตัตถิ ภิกขุ สติมา สุมมัตตจิตโต. กาเลน โส สัมมา
 ธรรมัง ปวิเวกสมาโนติ กาเลนาติ:

ชุตฺถเต จิตฺเต สมถัสส กาโล,

สมาหิตะ จิตฺเต วิปลัสสนาย กาโล.

กาเล บัคคัมหิติ จิตตัม

สัมปหังสติ กาเลน

อัสสนุเปกขติ กาเลน

กิมหิ กาเล บัคคาโ-

กิมหิ ปหังสนากาโล

อุเปกขากาลัง จิตตัสส

ลีเน จิตตัมหิ บัคคาโ

นิวัธสาทคตัม จิตตัม

สัมปัทธัง ยथा จิตตัม

สมถัสส จ กาโล

เอเตน เยาว ปาเยน

สมาหิตัม วิปลัสสนาย

เอว กาลวิทุ อีโร

กาเลน กาลัง จิตตัสส

นิคคัมหิติ อถาเปเร,

กาเล จิตตัม สมาทหติ,

โส โยคิ กาลโกวิทो.

กิมหิ กาเล วินิคคโ,

สมถกาโล จ กิทธิโส,

กถัง ทัสเสติ โยคิโน,

ชุตฺถตัสสิ วินิคคโ,

สम्मปหังเสยฺย ดาวเท,

อลัน ภาวินุทฺธตัม.

อัสสนุตตัม รมเย มโน,

ยथा โหติ สมาหิตัม,

อัสสนุเปกขเยยฺย ดาวเท.

กาลังญญ กาลโกวิทो,

นิมิตตมุปปลักขเยติ

กาเลน โส. สัมมาธรรมัง ปวิเวกสมาโนติ: “สัพเพ ลัฆวาว อนิจฺจาติ

สัมมาธรรมัง ปวิเวกสมาโน. “สัพเพ ลัฆวาว ทุกฺขาติ สัมมาธรรมัง

ปวิเวกสมาโน. “สัพเพ ธรรมา อนัตตาติ สัมมาธรรมัง ปวิเวกสมาโน.

ฯ เปว ยักฺกัจจิมุทฺถยธรรมัง ลักขณัตถิ นิโรธธรรมัตถิ สัมมาธรรมัง;

ปวิเวกสมาโน.

เอโกทิกุโต วิหเน ตมฺ โสติ ภควาติ: เอโกทิตี: เอกัคคจิตโต
อวิกขัตตจิตโต อวิหตมานโสติ เอโกทิกุโต.

วิหเน ตมฺ โสติ: รากตมฺ โทสตมฺ โมหตมฺ มานตมฺ ทิฏฐิจตมฺ
กิเลสตมฺ ทุจฺจวิตตมฺ อन्नํกรณํ อจฺจกฺขกรณํ อวณํกรณํ บัณฑิตานิโรธํ
วิชาตบักขํ อนิพฺพานลัทธิตมํ ทนฺตํ ปชฺเชยฺย วิเนตฺตํ
พฺยัคคกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย. ภควาติ คารวาวจรณํ. อภิ
ภักฺติราโคติ ภควา. ภักฺคโอสติ ภควา. ภักฺคโมโหติ ภควา.
ภักฺคมานติ ภควา. ภักฺคทิกฺขุจติ ภควา. ภักฺคกณฺฏโกติ ภควา.
ภักฺคกเลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏฺวิภชิ รัมมรตตมฺติ ภควา.
ภวานํ ชนฺตโกโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตลโลติ.
ภาวิตจิตโตติ. ภาวิตบัพฺปโยติ ภควา. ภชิ วา ภควา อธิบฺบวณบัตตานิ
บัตตานิ เสนาสถานิ อธิปตฺตํทํทํ อธิปตฺตํโฆลํทํทํ วิชนวาทานิ
มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสลลํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํ
จิวรณํทํ
วา ภควา อตฺตํรลลํ รัมมรลลํ วิมุตฺตํรลลํ อธิลลํ อธิจิตตลลํ
อธิบัพฺปวาตติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตฺตมฺ ฌานมฺ จตฺตมฺ
อธิบัพฺปวาตติ จตฺตมฺ อธิปตฺตํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํ
อภฺยจฺจํทํ
มาบัตตมฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทลฺลํทํทํทํทํทํทํทํ
ทลฺลํทํ
ภาคี วา ภควา จตฺตมฺ สติบัพฺปจฺจํทํทํทํทํทํทํทํ
จตฺตมฺ อธิบัพฺปวาตติ บัพฺปจฺจํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํ
ลลํทํ
ภาคี วา ภควา ทลฺลํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํทํ
จตฺตมฺ เวลาริชาตมฺ จตฺตมฺ

ปฏิสัมภิตานํ ฉนฺนํ อภิวัณฺณํ ฉนฺนํ พุทฺธธัมมานันฺติ ภควา.
 ภควาติ เนตํ นามํ มาตฺรา กตํ, น มัตฺรา กตํ, น ภคินียา
 กตํ, น มิตฺตตามัจเจหิ กตํ, น ภาติสาลิหิตฺเตหิ กตํ, น
 สมณพราหฺมणेหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ; วิโมกฺขนฺติกเมตํ
 พุทฺธานํ ภควันฺตานํ โพธิยา มุเล สห สัพฺพพัณฺณตฺตวาทสฺส
 ปฏิลาภา สัจฉิกา มัลลวตฺติ; ยทิทํ ภควาติ เอโกทิกฺกุโต วิหเน
 ตมํ โสติ ภควา. เตนาท ภควา

“เอเตส ธัมเมสุ วิเนยฺย ฉนฺนํ,
 ภิกฺขุ สติมา สุมุตฺตจิตฺโต
 กาเลน โส สัมมาธัมมํ ปรีวํสฺมาโน
 เอโกทิกฺกุโต วิหเน ตมํ โสติ ภควาติ
 โสฬสโม สาริปตฺตสฺส ตณฺฑนํ เทโส
 อัญฺจกวัคคิกมฺหิ โสฬส สุตตฺตณฺฑนํ เทสา
 สมัตตา.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BL
1411
T8
1893
v.26

Tripitaka
[Tipitaka]

